

IOAN MITREA

**COMUNITĂȚI SĂTEȘTI LA EST DE CARPAȚI
ÎN EPOCA MIGRAȚIILOR**

**AȘEZAREA DE LA DAVIDENI
DIN SECOLELE V-VIII**

**PIATRA NEAMȚ
2001**

IOAN MITREA

COMUNITĂȚI SĂTEȘTI LA EST DE CARPAȚI
ÎN EPOCA MIGRAȚIILOR
AȘEZAREA DE LA DAVIDENI DIN SECOLELE V-VIII

HABITATS VILLAGEOIS À L'EST DES CARPATES
À L'ÉPOQUE DES MIGRATIONS
L'HABITAT DE DAVIDENI AUX Ve-VIIIe SIÈCLES

Bibliotheca
MEMORIAE ANTIQVITATIS
IX

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

Culegere și tehnoredactare computerizată:

Elena Lăcrămioara Istina

Marius Alexandru Istina

Gilbert Colobanea

Coperta: **Valentin Blănaru**

Rezumat în limba franceză: **Dorin Nicola**

**În Bibliotheca MEMORIAE ANTIQVITATIS
au apărut:**

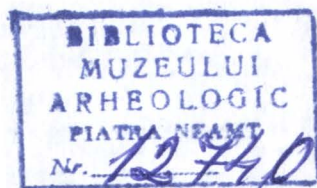
- I. Ștefan Cucos, *Ceramică neolitică din Muzeul Arheologic Piatra Neamț/Céramique néolitique du Musée Archéologique de Piatra Neamț*, 1973.
- II. *Cucuteni aujourd'hui* (édité par Gheorghe Dumitroaia et Dan Monah), 1996.
- III. Dan Monah, *Plastica antropomorfă a culturii Cucuteni-Tripolie*, 1997.
- IV. Ioan Mitrea, *Așezarea din secolele VI-IX de la Izvoare-Bahna*, 1998.
- V. Cornelia-Magda Mantu, *Cultura Cucuteni. Evoluție, cronologie legături*, 1998.
- VI. Ștefan Cucos, *Faza Cucuteni B în zona subcarpatică a Moldovei*, 1999.
- VII. Gheorghe Dumitroaia, *Comunități preistorice. De la cultura Cucuteni la bronzul mijlociu*, 2000.
- VIII. Dragomir N. Popovici, *Așezările fazei Cucuteni A*, 2000.

COMPLEXUL MUZEAL JUDEȚEAN NEAMȚ

EDITURA „CONSTANTIN MATASĂ”

ISBN 973-99826-7-0

IOAN MITREA

COMUNITĂȚI SĂTEȘTI LA EST DE CARPAȚI
ÎN EPOCA MIGRAȚIILOR

AȘEZAREA DE LA DAVIDENI
DIN SECOLELE V-VIII

MUZEUL DE ISTORIE PIATRA-NEAMȚ

2001

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

Coperta I: Obiecte din secolele V-VII de la Davideni.

Coperta IV: Fragment din fibula de la Davideni având figurat chipul lui
Ț Hristos.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale

MITREA, IOAN

Comunități sătești la est de Carpați în epoca migrațiilor.

Așezarea de la Davideni din secolele V-VIII / Ioan Mitrea.

Piatra-Neamț: Editura "Constantin Matasă", 2001

p. : cm. – (Bibliotheca Memoriae Antiquitatis: IX)

Bibliogr.

Index.

ISBN 973-99826-7-0

904(498)

Editura „Constantin Matasă”

ISBN 973-99826-7-0

Tipărit la Imprimeria „Bacovia” – Bacău.

Str. Mioriței, nr. 27

“Se cuvine însă ca datele arheologice să fie folosite mult mai complet decât până acum în studierea originilor poporului român, spre a se desprinde elementele noi pe care le pot aduce în soluționarea acestei probleme pe cât de vechi pe atât de controversate... Știu că datele arheologice trebuie folosite cu prudență. Este incontestabil că ele îți întind multe curse, adesea greu de evitat”.

G.I. Brătianu

“Din mormintele săpate, ies uneori aburi vătămători care tulbură mintea cercetătorilor. Oricum, aceste săpături scot la iveală mărturii prețioase, cu condiția să-i ceri arheologiei tot ce-ți poate oferi, dar nimic mai mult”.

Ferdinand Lot

“Istoria Daciei vechi în perioada migrațiilor nu se mai înfățișează ca o succesiune a neamurilor germanice și turanice, ci ca perioada finală a formării poporului român... S-a impus concepția continuității în sensul cel mai larg, reducerea fenomenului migrațiilor la proporțiile sale reale, îndreptarea atenției către procesele de dezvoltare internă fără, desigur, a neglija nici realitatea și nici importanța – relativă – a elementelor etnice alogene și a influențelor externe”

Ion Nestor

CUPRINS

Introducere	9
I. Cadrul natural al așezării	14
II. Istoricul cercetărilor. Descoperiri din secolele V-VIII în zona așezării de la Davideni	19
III. Metoda de cercetare, stratigrafia și descoperiri din epoci mai vechi	25
IV. Așezarea din secolele V-VII	35
A. Locuințele și anexele gospodărești	35
1. Locuințele	37
2. Anexele gospodărești	122
B. Descrierea și analiza inventarului	131
1. Inventarul etapei de locuire din secolele V-VI	133
2. Inventarul etapei de locuire din secolele VI-VII ...	157
V. Nivelul de locuire din secolele VII-VIII	172
VI. Concluzii arheologice și istorice	177
A. Așezarea, locuințele și anexele gospodărești	178
B. Structuri demo-economice și social-politice	191
C. Aspecte din viața spirituală	198
D. Considerații etno-culturale și istorice	203
Anexe	208
Sergiu Haimovici, Studiul arheozoologic al resturilor animaliere descoperite în așezarea de la Davideni	208
Mulțumiri	230
Rezumat în limba franceză	236
Explicația ilustrațiilor – în limba franceză	244
Abrevieri	252
Indice general	253
Ilustrații	260

SOMMAIRE

Introduction	9
I. Le cadre naturel de l'habitat	14
II. Historique des recherches. Découvertes des Ve-VIIIe siècles dans la zone de l'habitat de Davideni	19
III. Méthode de recherche, stratigraphie et découvertes datant des époques antérieures	25
IV. L'habitat des Ve-VIe siècles	35
A. Habitations et annexes	35
1. Habitations	37
2. Annexes	122
B. Description et analyse de l'inventaire	131
1. L'inventaire de l'étape d'habitation des V ^e -VI ^e siècles	133
2. L'inventaire de l'étape d'habitation des VI ^e -VII ^e siècles	157
V. Le niveau d'habitation au VIIe-VIIIe siècles	172
VI. Conclusions archéologiques et historiques	177
A. L'habitat, les habitations et les annexes	178
B. Structures démo-économiques et socio-politiques	191
C. Aspects de la vie spirituelle	198
D. Considérations ethno-culturales et historiques	203
Annexes	208
Sergiu Haimovici, Étude arhéozoologiques des restes animaliers découverts dans l'habitat de Davideni	208
Remerciements	230
Résumé	236
Explication des illustrations	244
Abréviations	252
Index général	253
Illustrations	260

INTRODUCERE

În cercetarea istoriei perioadei finale a procesului de formare a poporului român care se suprapune epocii marilor migrații în spațiul vechii Dacii, s-au obținut rezultate remarcabile, în ultima jumătate de secol. Cercetările arheologice privind această perioadă au luat o amploare deosebită după 1956 când în cadrul Academiei a fost constituită Comisia pentru studiul formării limbii și poporului român. Organizatorul și sufletul acestui program de cercetare a fost regretatul profesor Ion Nestor considerat, pe bună dreptate, întemeietorul școlii de arheologie a epocii de formare a poporului român.

Profesorul Ion Nestor împreună cu profesorul Mircea Petrescu-Dîmbovița au inițiat și cercetarea arheologică a epocii de formare a poporului român în Moldova. Într-o nouă etapă a evoluției acestor cercetări privind spațiul est-carpatic o contribuție remarcabilă a fost adusă de discipolii celor doi mari arheologi, deveniți peste ani specialiști consacrați. Deși imediat după terminarea facultății, fiind repartizat în învățământul superior, la Facultatea de Istorie-Geografie din cadrul Institutului Pedagogic din Iași, am participat, alături de arheologul Dan Gh. Teodor, la cercetările de la Lozna-Dorohoi, apoi la Mănoaia-Costișa și Oituz-Bacău, de o implicare mai activă a noastră în activitatea de cercetare arheologică a epocii secolelor VI-X se poate vorbi cu deosebire după 1968 când în programul perfecționării științifice prin doctorat, în cadrul Facultății de Istorie a Universității București, la sugestia și sub îndrumarea Prof.dr.doc. Ion Nestor, am optat pentru o temă referitoare la epoca secolelor VI-IX în regiunea centrală a Moldovei de la vest de Siret. La stabilirea temei și evaluarea posibilităților de realizare a contat și faptul că din anul universitar 1964-1965, am fost transferat la Bacău, lucrând ca asistent și apoi lector universitar la Facultatea de Istorie-Geografie din cadrul Institutului Pedagogic de 3 ani, colaborând îndeaproape și cu Muzeul de Istorie din Bacău condus pe atunci de distinsul istoric și arheolog Iulian Antonescu, care a sprijinit exemplar

cercetările noastre de teren. Sprijinul său colegial ne-a încurajat și stimulat în realizarea programului asumat.

Cum cercetările în zona centrală a Moldovei de la vest de Siret cu privire la epoca amintită erau aproape inexistente, iar conducătorul științific cerea imperativ ca în lucrarea de doctorat să aducem, în primul rând, rezultatele propriilor săpături arheologice, în programul de cercetare asumat, în vederea elaborării lucrării, am înscris și situl arheologic de la Davideni alături de alte șantiere.

Începute în 1970, cercetările arheologice de la Davideni au continuat și după finalizarea și susținerea tezei de doctorat în 1979. După o întrerupere de câțiva ani, între 1980-1985 din lipsă de fonduri, săpăturile au fost reluate în 1986 și continuate până în 1997.

Prin cele 22 campanii de săpături arheologice, în care am condus efectiv lucrările, a fost investigată o suprafață de cca. 23.000 m.p., ceea ce ar reprezenta, după estimările noastre cca. 75-85% din suprafața așezării din secolele V-VIII.

Pe măsura derulării campaniilor de cercetare arheologică, materialele descoperite au fost studiate și în parte publicate de responsabilul de șantier. Astfel rezultatele obținute până în 1979 le-am valorificat în teza de doctorat cu tema **“Regiunea centrală a Moldovei dintre Carpați și Siret în secolele VI-IX e.n.”** (publicată în *Carpica*, XII, 1980, p. 55-190). Unele rapoarte de săpături și articole bazate pe rezultatele cercetărilor de la Davideni au fost publicate în reviste de specialitate precum *Memoria Antiquitatis*, *SCIVA*, *Carpica*, *Dacia*, *N.S.*, *Studia Antiqua et Archaeologica*, *Pontica* etc. Descoperiri arheologice provenind din așezarea din secolele V-VII de la Davideni au fost incluse sau citate desori în lucrări de sinteză ale unor specialiști precum Dan Gh. Teodor, Mircea Rusu, Ștefan Olteanu, Sever Dumitrașcu, Gh. Postică, Igor Corman etc. Multe din descoperirile de la Davideni se află în expoziția de bază a Muzeului de Istorie din Piatra Neamț, sau au făcut parte, în ultimii ani, din diverse expoziții tematice zonale și temporare, cum ar fi “Rădăcini ale civilizației străromânești” și “Două milenii de creștinism”, organizate și găzduite de muzeele din Bârlad, Buzău, Bacău, Piatra Neamț, Roman, Iași, Vaslui etc.

După trei decenii de la începutul cercetărilor sistematice având ca obiectiv principal așezarea din secolele V-VII, după 22 de campanii anuale de săpături arheologice, și după ani de zile în care ne-am aplecat

cu atenție asupra materialelor descoperite, am considerat necesar și oportun să adunăm totul într-o lucrare monografică. Credința noastră este că această monografie era necesară, că a venit timpul să strângem între copertile unei cărți întregul material descoperit și concluziile ce se desprind din analiza acestui material. Convingerea noastră este că pentru progresul cercetării în acest domeniu ar fi foarte bine dacă fiecare arheolog, sau colectiv de arheologi, ar reuși să valorifice științific într-o lucrare monografică ansamblul descoperirilor dintr-un sit arheologic la încheierea cercetărilor de teren. Altfel există riscul ca în depozitele multor muzee să aștepte decenii în șir mari cantități de materiale arheologice "inedite", ca să nu spunem că uneori sunt chiar uitate și abandonate. În asemenea cazuri poate era mai bine ca acele materiale să fi fost lăsate în pământ pentru viitoarele generații de arheologi.

Prezentarea rezultatelor cercetărilor arheologice de la Davideni într-o lucrare monografică, în acest moment, era o datorie a noastră față de cei care ne-au învățat și față de cei ce au sprijinit cercetările care fac obiectul lucrării. Numai prin publicarea unor monografii de ansambluri arheologice în care s-au efectuat cercetări sistematice de amploare se poate spori documentația științifică necesară discutării și rezolvării unor procese și etape importante din istoria veche a pământului românesc.

În lucrarea **Rolul monografiilor în studiile istorice**, Vasile Pârvan, întemeietorul școlii de arheologie modernă în țara noastră spunea: "Din marmora cioplită a monografiilor istorice se va ridica monumentul istoriei generale, de judecată și înțelepciune a neamului. Precum fără de pietrele frumos săpate nu s-ar fi putut niciodată zidi templele vechilor greci, nici săpa divinele chipuri ale oamenilor dumnezei adorați de dânșii, tot așa fără luminile aduse de monografiile istorice, niciodată istoricii culturali ori politici, ori economici, ori altfel, sau filosofii istoriei nu vor putea face un pas mai departe în stabilirea încheierilor lor generale". (Vasile Pârvan, **Scrieri**, ediție Al. Zub, București, p. 78)

Lucrarea de față a fost finalizată pentru tipar în anul 2000, an în care am sărbătorit "două milenii de creștinism". Dacă avem în vedere că la Davideni au fost descoperite numeroase obiecte creștine, mai ales din secolul al VI-lea, și că am putea vorbi de un adevărat "centru de propagare a creștinismului", dar că este și foarte posibil ca pe o fibulă romano-bizantină descoperită aici să avem cea mai veche reprezentare

figurată a portretului lui Hristos de pe pământul românesc, atunci finalizarea acestei lucrări monografice în anul marcării a două milenii de creștinism capătă o semnificație aparte.

Sperăm ca rezultatele cercetărilor arheologice de la Davideni, integrate acum în totalitate circuitului științific, să se constituie într-o modestă contribuție la cunoașterea mai deplină a culturii Costișa-Botoșana-Hansca specifică spațiului carpato-nistrean în secolele V-VII. Pe un plan mai larg, dorim ca aceste cercetări să contribuie la mai buna cunoaștere a arheologiei romanice și istoriei romanității răsăritene.

Cercetările de la Davideni, care au avut drept rezultat descoperirea unei așezări reprezentative pentru epoca secolelor V-VII în spațiul est-carpatic al vechii Dacii, sperăm să contribuie la mai deplina cunoaștere a proceselor demo-economice și etno-culturale din epoca secolelor V-VII, și în final la cunoașterea tot mai cuprinzătoare a procesului istoric de evoluție a comunităților locale de la daco-romanici la români.

În legătură cu titlul lucrării se impun câteva precizări. Prin titlu am dorit să sugerăm că etapa secolelor V-VIII în care se încadrează, în principal, marea așezare de la Davideni se suprapune în mare parte cu epoca migrațiilor. Prezența unor migratori și urmările marilor migrații și în spațiul est-carpatic au fost o realitate istorică care nici nu trebuie exagerată, cum s-a făcut uneori, dar nici nu poate fi neglijată. În contrast cu marea mobilitate a migratorilor, se evidențiază stabilitatea comunităților sătești autohtone daco-romanice în aceeași vatră de așezare timp de câteva secole, cum este cazul și la Davideni.

Descoperirile arheologice din microregiunea în care se află așezarea de la Davideni evidențiază o oarecare mobilitate și a comunităților autohtone în epoca marilor migrații. Nu avem o continuitate de locuire în aceeași vatră de așezare pe toată durata epocii migrațiilor. În schimb avem o continuitate pe orizontală în aceeași microregiune. Realitățile arheologice ne arată că, chiar dacă a existat o oarecare mobilitate și în rândurile comunităților autohtone în epoca migrațiilor, această mobilitate s-a circumscris unei stabilități microzonale.

Pe de altă parte numeroasele elemente de factură sau influență bizantină puse față în față cu cele aparținând migratorilor, descoperite la Davideni, ne arată că în fapt istoria comunității sătești autohtone de aici,

și pe un plan mai larg istoria comunităților din tot spațiul vechii Dacii, s-a mișcat în secolele V-VIII între lumea bizantină și lumea neamurilor în migrație, după cum în epoca următoare, începând mai ales cu al X-lea secol, societatea și respectiv civilizația medievală românească se va mișca între Bizanț, Balcani și Occident (Cf. Răzvan Theodorescu, **Bizanț, Balcani, Occident la începuturile culturii medievale românești (secolele X-XIV)**, București, 1974).

Ca timp și amprentă generală, în secolele V-VIII, ne aflăm în etapa finală a epocii marilor migrații, dar ca realitate istorico-arheologică, în primul rând sub aspect cultural, ne aflăm în epoca romano-bizantină și bizantină.

Am dori să precizăm că pentru trimiterile bibliografice, care se constituie într-un suport științific important al lucrării, am optat pentru sistemul obișnuit devenit într-un fel "clasic", cu trimiteri infrapaginale la autor și titlul întreg al lucrării, sistem care face lectura mai accesibilă, mai plăcută și chiar mai instructivă. De cele mai multe ori titlul unei cărți, unui articol, spune mult și este bine ca cititorul să aibă la îndemână aceste titluri pe aceeași pagină cu textul în care s-a făcut trimiterea bibliografică, și să nu fie nevoit, de fiecare dată, să meargă la o listă a abrevierilor aflată la începutul sau sfârșitul lucrării. Alături de textul autorului, susținerea bibliografică devine semnificativă.

Profesorul Henry Kariel, de la Universitatea din Hawaii, mărturisea într-o conferință la Universitatea Mării Negre, în 1992, că la reuniunile științifice internaționale preferă să citească notele bibliografice în locul expunerii (cf. Mircea Malița, **Zece mii de culturi, o singură civilizație. Spre geomodernitatea secolului XXI**, București, 1998, p. 318).

Așa cum vom arăta mai pe larg în finalul lucrării, într-un subcapitol intitulat "Mulțumiri", realizarea săpăturilor arheologice de la Davideni, prelucrarea științifică a materialelor descoperite, pregătirea lucrării pentru tipar și în sfârșit tipărirea acestei cărți nu ar fi fost posibile fără sprijinul multor oameni. Celor care, într-un fel sau altul, direct sau indirect, material, spiritual sau doar moral au fost alături de noi și au făcut posibilă această lucrare le rămânem îndatorați. Tuturor acestor oameni menționați în lucrare, sau nementionați dar nu uitați de noi, ce altceva mai bun și mai frumos le putem dori în primul rând decât cele trei lucruri fundamentale de ordinul esenței, speranței și minunii dumnezeiești, adică sănătate, sănătate și iarăși sănătate!

I. CADRUL NATURAL AL AȘEZĂRII

Așezarea din secolele V-VIII de la Davideni, județul Neamț, din punctul numit de localnici "La izvoare-Spiești", este situată în dreapta drumului Davideni-Păstrăveni-Tg. Neamț (fig. 1), pe terasa de 12-15 m de pe malul drept al râului Moldova, la baza frunții terasei de 20 m. Izvoarele din mijlocul așezării scot la zi pânza freatică din aluviunile acestei terase.

Locul în care a fost descoperită așezarea din secolele V-VIII se află în bazinul inferior al râului Moldova, între coordonatele geografice de 47°5' și 47°9' latitudine nordică și 26°21' și 26°30' longitudine estică.

Pâraiele ce încadrează așezarea (fig. 1, 2) respectiv Rădeanca, afluent al Topoliței, ce confluează cu râul Moldova în dreptul satului Spiești, și Umbrari, la sud, afluent direct al Moldovei, ca și pâraul Valea Albă din apropiere, sunt subsecvente, având văi asimetrice, inclusiv în sectoarele care traversează terasele râului Moldova. Malul drept al acestor pâraie este abrupt, cuestiform¹, iar cel stâng mai slab înclinat. Podurile și frunțile teraselor râului Moldova au altitudine relativă de 35 m, 50-60 m și 100 m, și sunt estompate de conurile de dejecție construite succesiv de pâraiele menționate. Traseul meandrat al acestor pâraie și schimbările de direcție, uneori aproape în unghi drept, se explică prin alunecarea lor pe marginea sudică a conurilor de dejecție, concomitent cu adâncirea puternică față de podurile teraselor râului Moldova. Adâncimea albiilor minore, impusă de nivelul de bază coborât oferit de râul Moldova, a fost facilitată de depozitele monoclinale nisipo-argiloase ale sarmaticului.

Terasa de 12-15 m pe care se află așezarea din secolele V-VIII de la Davideni nu este delimitată net de terasa de luncă de 5-7 m, mult mai întinsă, care include meandre părăsite ale râului Moldova.

La limita vestică a zonei în care se află așezarea cercetată se înalță dealurile piemontane pericarpatiche Coamele Berbecului "o prelungire nordică a masivului Corni"², care închid depresiunea Neamțului, spre Culoarul

¹ Ion Bojoi, Ioniță Ichim, **Județele patriei. Județul Neamț**, București, 1974, p. 35.

² Victor Tufescu, **Subcarpații**, București, 1966, p. 86.

Moldovei, la sud de râul Topolița. Aceste dealuri sunt alcătuite din "pietrișuri sarmațiene cu structură deltaică ușor aplecată spre Valea Moldovei... cu relief monoclinal puțin expresiv... și au constituit din timpuri vechi un loc greu accesibil cu toată altitudinea redusă"³ (489 m altitudine maximă în Dealul Țibucani).

La ieșirea din Depresiunea Neamțului, râul Topolița formează un imens con de dejecție "cu puternice acumulări de ape subterane... suprapuse peste întinsul piemont marginal al Subcarpaților către Culoarul Moldovei"⁴.

Albiile majore largi ale râurilor Moldova și Topolița includ terase de luncă de 4-5 m, 2-3 m și 1,5-2 m, ultimele inundabile la viiturile din timpul primăverii și verii. Viituri de mare amploare se produc aproape anual și pe pâraiele Rădeanca, Umbrari și Valea Albă, motiv pentru care construcțiile mai noi din satele Păstrăveni și Rădeni (comuna Păstrăveni), Davideni și Țibucanii de Jos (comuna Țibucani), Borșeni (comuna Războieni și Tupilați (comuna Tupilați) s-au extins pe malul stâng al pâraielor respective, cu versanți slab înclinați și expoziție sudică, la adăpostul oferit de malul drept, abrupt, față de vânturile de nord-nord-est.

Clima este temperat continentală⁵, specifică șesurilor și luncilor din Podișul Moldovei. Temperatura medie anuală are valori de cca. 8°-9^oC, dar circulația maselor de aer pe culoarul larg al râului Moldova determină amplitudini termice anuale mari: temperaturi foarte ridicate în timpul verii (19°-20^oC media lunii iulie) și foarte coborâte iarna (-4^oC media lunii ianuarie), din cauza stagnării aerului polar pe fundul Văii Moldovei, soldată cu inversiuni termice și nebulozitate frecventă.

Influențele scandinavo-baltice interferează cu cele de ariditate, fapt concretizat în regimul torențial al precipitațiilor și cantitatea redusă a acestora (550-600 mm pe an). Variația anuală a precipitațiilor se înscrie în tipul "continental"; cantitățile cele mai mari se totalizează în lunile mai-iunie (peste 90-100 mm) și cele mai mici (de 20-30 mm) în ianuarie-februarie. În intervalul mai-iulie se înregistrează cele mai multe zile cu ploi (în medie 12-15 zile).

³ **Ibidem**, p. 85.

⁴ **Ibidem**, p. 87.

⁵ Ion Bojoi, Ionița Ichim, **op.cit.**, p. 48-49; Fl. Mihăilescu, **Caracterizarea climatică**, în monografia **Războieni-Valea Albă și împrejurimile** (coordonatori: C. Botez, Antoaneta Macovei, Al. Tacu, C. Turcu), 1977, p. 22-23.

Râurile menționate⁶ (fig. 1). afluenți ai Moldovei au, ca și colectorul lor, alimentare de tip fluvial moderat, iar densitatea medie a fragmentării reliefului scade sub 0.5 km/km^2 .

Solurile⁷ reflectă diferențierile altitudinale și de pantă: în lunci predomină solurile aluvionare, întrerupte de soluri hidromorfe; pe terase sunt prezente cernoziomuri levigate și degradate, iar pe versantul piemontan, soluri argiloiluviale cenușii, aflate în stadii diferite de podzolire, în funcție de intensitatea proceselor erozionale. Pe raza satelor s-au extins solurile desfundate și erodisolurile, îndeosebi pe malul drept, abrupt, al pâraielor.

Vegetația spontană aparține subetajului gorunului la limita vestică a zonei, iar în rest șleaurilor de deal, care includ, alături de gorun, stejarul pedunculat, cerul, jugastrul, frasinul, carpenul etc., alături de unii arbuști, precum sânger și păducel, și plante erbacee⁸. Pădurile au fost defrișate în timp pe mari întinderi, cedând locul silvostepii secundare. În epoca secolelor V-VIII pădurile erau mult mai extinse, înaintând până în preajma locului în care s-a înfiripat și dezvoltat satul descoperit de noi prin cercetările arheologice întreprinse.

Zona în care s-a constituit așezarea din secolele V-VIII de la Davideni a oferit condiții bune pentru agricultură și creșterea animalelor domestice. Numeroasele dovezi privind practicarea agriculturii, descoperite cu prilejul cercetărilor arheologice, susțin afirmația de mai sus. Pe de altă parte, analiza materialului arheozoologic⁹, atestă creșterea animalelor domestice în așezarea din secolele V-VIII. A fost pusă în evidență creșterea taurinelor, porcinelor, ovinelor, caprinelor, calului și găinii domestice. Foarte importante sunt dovezile privind creșterea porcinelor și găinii domestice, specii incompatibile cu nomadismul, fapt ce probează, pe lângă alte argumente de natură arheologică, că ne aflăm la Davideni în fața unei comunități sătești stabile în secolele V-VIII.

Necesarul de hrană era completat într-o mică măsură prin vânat, după cum o dovedesc resturile osteologice de cerb, căprioară și mistreț¹⁰.

⁶ Ion Bojoi, Ioniță Ichim, *op.cit.*, p. 49-53.

⁷ *Ibidem*, p. 59-62.

⁸ *Ibidem*, p. 67.

⁹ Sergiu Haimovici, *Anexa*, în prezenta lucrare.

¹⁰ *Ibidem*.

dar și prin pescuit, cu deosebire în râurile Topolița și Moldova din apropiere. Practicarea pescuitului, ca sursă importantă pentru procurarea hranei, și nu ca divertisment ca în zilele noastre, este probată de descoperirea unor cârlige de undiță, din bronz și fier, cu prilejul cercetărilor arheologice. După dimensiunile unui cârlig de pescuit din fier, de 21 cm lungime, ne putem da seama de mărimea peștilor ce se puteau prinde în râul Moldova în epoca secolelor V-VIII.

Din cele prezentate¹¹, fie și sumar, rezultă că microregiunea în care se află așezarea din secolele V-VIII de la Davideni a oferit condiții favorabile viețuirii umane. În această regiune pitorească de pe Valea Moldovei¹², situată la limita estică a Subcarpaților, natura prezintă “armonie și unitate datorită intercondiționărilor atât de strânse dintre componentele ei”¹³. Fără a exagera rolul factorului natural, nu trebuie uitat totuși că “intensitatea populației este condiționată de o serie de factori geografici (caracterul topografic al reliefului, accesibilitatea, condițiile climaterice; condițiile de vegetație; fertilitatea solului; prezența și caracterul rețelei de ape curgătoare, izvoare; resurse ale subsolului) și factori social-istorici”¹⁴. Această constatare pe care o considerăm valabilă și pentru epoci mai vechi, cum ar fi și aceea a mileniului I d.Hr., se confirmă și în cazul așezării de la Davideni.

În epoca postromană, în mileniul marilor migrații, comunitățile sătești autohtone, “oamenii pământului” cum îi numea Nicolae Iorga, au preferat ca locuri pentru așezări terasele râurilor și pâraielor unde aveau apă, terenuri bune pentru agricultură și creșterea animalelor, dar și păduri în apropiere în care se puteau retrage în fața primejdiilor. Retragera “în pădure” și nu “retragerea la munte” a fost un fenomen frecvent în epoca marilor migrații. După trecerea pericolului oamenii reveneau în satele lor,

¹¹ Caracterizarea cadrului natural al microregiunii în care se află așezarea din secolele V-VIII de la Davideni are girul științific al Doamnei Conf.univ.dr. Elena Cojocariu, căreia îi mulțumim și pe această cale.

¹² I. Simionescu, **Pitorescul României**, București, 1975, p. 213.

¹³ Victor Tufescu, Mircea Tufescu, **Ecologia și activitatea umană**, București, 1981, p. 355.

¹⁴ Vasile Cucu, **Geografia populației și a așezărilor umane**, ed. a II-a revizuită, București, 1981, p. 41.

în care viața își relua cursul firesc. Această realitate istorică își găsește expresia și în cunoscuta formulă: “apa trece, pietrele rămân”.

Dacă remarcăm din nou faptul că locul pe care s-a dezvoltat așezarea din secolele V-VIII de la Davideni, se află în zona unor izvoare cu apă potabilă, de o calitate excepțională, cu terenuri bune pentru agricultură, având în apropiere păduri ce ofereau nu numai lemn și vânat, dar și locuri pentru adăpost în epoca marilor migrații, o facem pentru a ne explica într-o mai mare măsură de ce aici, în punctul numit azi “La izvoare-Spiești”, și-a întemeiat așezare o comunitate autohtonă, care a viețuit de-a lungul mai multor generații, în aceeași vatră de sat timp de aproape trei secole, după care s-a strămutat, probabil în primul rând din motive economice legate de secătuirea terenurilor agricole, într-un alt loc din aceeași frumoasă vale a râului Moldova.

II. ISTORICUL CERCETĂRILOR. DESCOPERIRI DIN SECOLELE V-VIII ÎN ZONA AȘEZĂRII DE LA DAVIDENI

Așezarea din secolele V-VIII de la Davideni, com. Țibucani, județul Neamț, din punctul "La izvoare-Spiești", a fost semnalată în 1969, cu prilejul efectuării unui sondaj arheologic de informare care avea drept obiectiv precizarea contextului ce putea fi pus în legătură cu un colier bastarnic¹, descoperit întâmplător în 1965 în stratul arabil.

Cercetările sistematice de la Davideni, având ca obiectiv principal așezarea din epoca finală a procesului de formare a poporului român au început în 1970 și s-au desfășurat prin campanii anuale în două etape, și anume: 1970-1979 și 1986-1997.

Până în 1991 cercetările s-au concentrat în suprafața de teren situată la nord și vest față de zona cu izvoare (fig. 20; 139). Un sondaj de verificare efectuat la est de buza terasei de 12-15 m, respectiv pe terasa de luncă de 5-7 m ne-a dovedit că în această zonă nu sunt resturi de locuire din nici una din epocile istorice atestate în perimetrul în care s-a format și dezvoltat așezarea din mileniul I d.Hr. Un alt sondaj, efectuat la cca. 100 m față de cea mai vestică locuință aparținând așezării din secolele V-VII, respectiv față de L₂₀, nu a scos la iveală vestigii

¹ Mircea Babeș, Ilie Untaru, **Der früheste latènezeitliche germanische Fund aus der Moldau. Der Kronenhalsring von Davideni**, în *Dacia*, N.S., XIII, 1969, p. 283-290; Mircea Babeș, **Die Poienesti-Lukaševka-Kultur**, Bonn, 1993, p. 197-198. Cu prilejul sondajului din 1969 a fost descoperită și o locuință cu material caracteristic secolelor VI-VII. În 1970 colegul și prietenul Mircea Babeș ne-a cedat planul și inventarul descoperit în locuința aparținând celei de-a două jumătăți a mileniului I d.Hr., precum și responsabilitatea șantierului pentru a continua cercetările arheologice de la Davideni, având ca obiectiv principal așezarea din epoca finală a procesului de formare a poporului român. Pentru toate îi mulțumim Prof.univ.dr. Mircea Babeș și pe această cale.

arheologice nici din secolele V-VII, dar nici din epocile mai vechi, sau mai noi. Nici repetatele cercetări de suprafață efectuate înspre vest și sud-vest față de perimetrul în care s-au descoperit locuințele L₁₅, L₂₀, L₄₀ și L₂₂ nu au pus în evidență prezența unor vestigii arheologice.

Ulterior, respectiv începând cu 1992, săpăturile arheologice s-au extins și la sud și sud-est față de zona cu izvoare. În fapt așezarea din epoca migrațiilor s-a format și dezvoltat în jurul izvoarelor, multe din locuințele descoperite având intrarea orientată spre aceste izvoare.

Cu certitudine a fost surprinsă doar limita de est și nord-est a așezării din epoca finală a procesului de formare a poporului român, această limită fiind marcată de buza terasei de 12-15 m. Cu oarecare aproximație a fost surprinsă și limita de vest și sud-vest a așezării. Foarte probabil că așezarea era ceva mai extinsă spre nord și nord-vest, dar și spre sud-est, întrucât în secțiunile săpate spre limitele menționate s-au mai descoperit locuințe din secolele V-VII. Extinderea așezării spre nord-vest s-a făcut în etapa a doua din evoluția așezării, fapt demonstrat de prezența locuințelor L₂₂, L₂₃ și L₂₄, toate aparținând acestei etape.

Prin săpăturile efectuate a fost investigată o suprafață de 23.000 m.p. Considerăm însă că întreaga așezare a avut minimum cca. 27.000 și maximum ceva mai mult de 30.000 m.p.

Toate locuințele descoperite până în 1994, adică primele 61 de locuințe, aparțin așezării din secolele V-VII. Abia locuința nr. 62, descoperită în 1994, aparține unei etape mai târzii din evoluția așezării, etapă ce poate fi datată larg în secolele VII-VIII. Locuințele descoperite ulterior, de la L₆₃ și până la L₇₅, toate aparțin așezării din secolele V-VII. Prin urmare 74 de locuințe și numeroase anexe gospodărești aparțin așezării din secolele V-VII, și doar o singură locuință, notată I₆₂, poate fi datată într-o etapă mai târzie, încadrată în ultimele decenii ale secolului al VII-lea și secolul al VIII-lea.

Pe măsura derulării cercetărilor arheologice de la Davideni, materialele și complexe descoperite au fost studiate și introduse în circuitul științific, fie prin rapoarte și articole referitoare strict la așezarea de care ne ocupăm, sau prin articole și studii de sinteză privind în ansamblu spațiul carpato-nistrean în secolele V-IX².

² Ioan Mitrea, **Contribuții la cunoașterea populației locale dintre Carpați și Siret în secolele V-VI e.n.**, în *MemAntiq.* II, 1970, p. 345-370; idem, **Influențe**

Așezarea din secolele V-VIII de la Davideni nu este singulară în microregiunea în care este situată. Alte câteva așezări, mai mult sau mai puțin contemporane cu așezarea de la "Izvoare-Spiești", întregesc imaginea asupra epocii secolelor V-IX în această microregiune (fig. 1; 2). În imediata apropiere, în marginea de nord a satului Davideni, la cca. 2 km spre sud de așezarea de la "Izvoare-Spiești", în punctul "La curte", printr-un sondaj de informare, au fost descoperite resturi arheologice care atestă prezența unei așezări de tip Sântana de Mureș, ce poate fi datată în a doua jumătate a secolului al IV-lea și probabil în primele decenii ale secolului al V-lea, precum și materiale ceramice aparținând unei așezări din secolele VI-VII³.

La cca. 25 km spre vest de așezarea de la Davideni se află așezarea de la Târpești (fig. 1-2), în care au fost dezvelite mai multe locuințe de

bizantine în cultura materială și spirituală din regiunea subcarpatică a Moldovei în secolele VI-IX e.n. în *SCIEA*, 30, 1979, 2, p. 145-162; idem, **Principalele rezultate ale cercetărilor arheologice din așezarea de la Davideni (sec. V-VII)**, în *MemAntiq.*, VI-VIII, (1974-1976), 1981, p. 65-92; idem, **Regiunea centrală a Moldovei dintre Carpați și Siret, în secolele VI-IX e.n.**, în *Carpica*, XII, 1980, p. 55-190; idem, **Noi descoperiri arheologice în așezarea din secolele V-VII e.n. de la Davideni, jud. Neamț**, în *MemAntiq.*, XVIII, 1992, p. 203-232; idem, **Realități arheologice și etno-culturale în spațiul carpato-nistean în secolele VI-VII**, în *Carpica*, XXIII/2, 1992, p. 209-221; idem, **Așezarea din secolele V-VII de la Davideni, jud. Neamț. Cercetările arheologice din anii 1988-1991**, în *MemAntiq.*, XIX, 1994, p. 279-332; idem, **Deux fibules "digitées" trouvées sur le site de Davideni, Dép. de Neamț (VIe-VIIe siècles)**, în *Dacia*, N.S., XXXVIII-XXXIX, 1994-1995, p. 445-447; idem, **Fibule descoperite în așezarea de la Davideni-Neamț (sec. V-VII d.Hr.)**, în *MemAntiq.*, XX, 1995, p. 123-131; idem, **Comunități creștine din secolele V-VII în regiunea subcarpatică a Moldovei**, în *Pontica*, XXVIII-XXIX, 1995-1996, p. 227-232; idem, **Autohtoni și slavi în secolele VI-VII în așezarea de la Davideni**, în *Carpica*, XXVI/1, 1997, p. 171-194; idem, **L'habitat médiéval ancien de Davideni-Neamț. Précisions chronologiques et considérations ethno-culturelles**, în *SAA*, VII, 2000, p. 439-454; idem, **Secolul al VI-lea în istoria creștinismului la est de Carpați. Date arheologice și concluzii istorice**, în *Carpica*, XXIX, 2000, p. 27-38.

³ Idem, *op.cit.*, în *Carpica*, XII, 1980, p. 132. Această așezare a fost notată Davideni II, pentru a o deosebi de așezarea din punctul "La Izvoare-Spiești", cunoscută în literatura de specialitate sub denumirea de Davideni.

tipul bordeielor semiîngropate cu un inventar format, în primul rând, din ceramică lucrată la roată sau confecționată manual, care a fost încadrată în secolele VI-VII⁴.

La cca. 5 km sud-est de satul Davideni, la Borșeni, a fost cercetată în ultimii ani o așezare cu locuințe din secolele VI-VII, dar și din secolele VIII-IX⁵ (fig. 1: 2). În aceeași microregiune (fig. 2) au fost cercetate așezările de la Borniș-“Vărărie”⁶ din secolele VII-VIII și de la Borniș-“Mălești”⁷ din secolele VI-VII și secolele VII-VIII.

⁴ Silvia Marinescu-Bîlcu, **Cultura Precucuteni pe teritoriul României**. București, 1974, p. 168; idem, **Târpești. From Prehistory to History in Eastern Romania**. BAR, 107, Oxford, 1981, p. 132-133. Din nefericire materialele de la Târpești nu au fost publicate integral până azi. După unele informații știm că au fost descoperite cinci locuințe de tipul bordeielor semiîngropate cu un bogat material ceramic și alte piese de inventar. O parte din materialul ceramic, confecționat la roată și cu mâna, a fost văzut și de noi. Pe baza acestui material ceramic considerăm că așezarea de la Târpești începe în a doua jumătate a secolului al V-lea, și poate fi încadrată larg în secolele V-VII, fiind contemporană cu așezarea de la Davideni. Cf. Ioan Mitrea, *Carpica*, XII, 1980, p. 136.

⁵ Ioan Mitrea, Gheorghe Dumitroaia și Elena Ciubotaru, **Cercetările arheologice de la Borșeni-Neamț**, în *Mem.Antiq.* XXI, 1997, p. 131-193. Cercetările arheologice au continuat la Borșeni și în anii 1997 și 2000, descoperindu-se alte complexe de locuire din secolele V-VII și din secolele VIII-IX. Reține atenția îndeosebi categoria ceramicii lucrate la roată, ornamentată cu striuri și caneluri drepte, categorie frecventă în nivelul din secolele V-VI de la Davideni. Pentru încadrarea cronologică a nivelului de la Borșeni din secolele V-VII pledează și o fibulă de tip romano-bizantin, turnată din bronz, de tipul celei de la Davideni, din locuința nr. 51.

⁶ Dan Gh. Teodor și Rodica Popovici, **Așezarea medievală timpurie de la Borniș-“Vărărie”**, în *Mem.Antiq.* XIX, 1994, p. 333-354.

⁷ Rodica Popovici, **Două piese vestimentare din secolele VI-VII descoperite la Borniș-Neamț**, în *Arh.Mold.* XII, 1988, p. 249-251. Majoritatea descoperirilor de la Borniș-“Mălești” sunt încă inedite. Cele două piese prezentate sunt o cataramă bizantină de tip “Sucidava” și o fibulă. Fibula, considerată de autoare de tip “romano-bizantin” fiind atribuită așezării din secolele VI-VII de la Borniș, este de fapt mai veche și aprține nivelului Latène din această așezare. Cf. și Mircea Babeș, **Die Poienești-Lukaševka-Kultur...**, p. 193. Pentru așezările de la Borniș-“Vărărie” și Borniș-“Mălești” vezi și Dan

Tabloul cunoașterii epocii secolelor V-IX din microregiunea în care se află așezarea de la Davideni, este completat prin descoperirile arheologice de la Săbăoani⁸, Secuieni⁹, Vlădiceni¹⁰, Brășăuți-P. Neamț¹¹, Poiana-Dulcești¹², Izvoare-Bahna¹³ etc (fig. 2). Limitele de nord și sud ale microregiunii la care ne referim sunt marcate de importante așezări de la Botoșana¹⁴ și Mănoaia-Costișa¹⁵. După cum se știe, rezultatele cercetărilor din aceste două ultime așezări menționate au permis formularea conceptului de cultură Costișa-Botoșana¹⁶, sau mai larg Costișa-Botoșana-Hansca¹⁷, caracteristică spațiului carpato-nistrean în secolele V-VII.

Gh. Teodor, **Descoperiri arheologice și numismatice la est de Carpați în secolele V-XI d.Hr.**, București, 1997, p. 53-54.

⁸ V. Ursachi, **Cercetări arheologice efectuate de Muzeul de Istorie din Roman în zona râurilor Siret și Moldova**, în *Carpica*, I, 1968, p. 167-170.

⁹ *Ibidem*, p. 184-185.

¹⁰ Marius Alexianu, **O locuință din secolele VI-VII e.n. descoperită la Vlădiceni, jud. Neamț**, în *MemAntiq*, XVIII, 1992, p. 242-250.

¹¹ Victor Spinei și Dan Monah, **Așezarea prefeudală de la Brășăuți (com. Dumbrava Roșie, jud. Neamț)**, în *MemAntiq*, II, 1970, p. 371-387.

¹² V. Ursachi, *op.cit.*, p. 150-152; Gh. Bichir, **Șantierul arheologic Poiana-Dulcești, jud. Neamț**, în *Materiale*, X, 1973, p. 99-106.

¹³ Ioan Mitrea, **Așezarea din secolele VI-IX de la Izvoare-Bahna. Realități arheologice și concluzii istorice**, Piatra Neamț, 1998.

¹⁴ Dan Gh. Teodor, **Civilizația romanică la est de Carpați în secolele V-VII e.n. Așezarea de la Botoșana-Suceava**, București, 1984.

¹⁵ Dan Gh. Teodor, V. Căpitanu, I. Mitrea, **Cercetările arheologice de la Mănoaia-Costișa și contribuția lor la cunoașterea culturii materiale din secolele V-VII e.n. din Moldova**, în *Carpica*, I, 1968, p. 233-247.

¹⁶ Dan Gh. Teodor, **Conceptul de cultură "Costișa-Botoșana". Considerații privind continuitatea populației autohtone la est de Carpați în secolele V-VII e.n.**, în *SAA*, I, 1983, p. 215-229; idem, **Civilizația romanică la est de Carpați...**, p. 70.

¹⁷ Ioan Mitrea, **Realități arheologice și etno-culturale în spațiul carpato-nistrean în secolele VI-VII**, în *Carpica*, XXIII/2, 1992, p. 212-213 și nota 18; Dan Gh. Teodor, **Societatea est-carpatică în perioada celei de-a doua jumătăți a mileniului I al e.n.**, în *Probleme actuale ale istoriei naționale și universale*, Chișinău, 1992, p. 111; idem, **Regiunile carpato-nistriene în**

În ansamblul cercetărilor privind etapa finală a procesului de formare a poporului român, rezultatele săpăturilor arheologice de la Davideni¹⁸, după cum se va arăta în cele ce urmează, contribuie, în primul rând, la mai buna definire a conținutului culturii Costișa-Botoșana-Hansca, dar și la cunoașterea începuturilor civilizației vechi românești. Altfel spus, rezultatele cercetărilor de la Davideni contribuie la mai deplina cunoaștere a evoluției procesului istoric marcat de transformarea daco-romanilor în români. Cercetările arheologice din așezarea de la Davideni din secolele V-VIII ne pun în fața unei realități istorico-arheologice de netăgăduit și anume aceea a evoluției unei comunități geto-dacice ca substrat și romanice sub aspect lingvistic și al credinței creștine, spre protoromânitare, în fapt spre o comunitate sătească românească.

secolele V-X d.Hr., în Spațiul nord-est carpatic în mileniul întunecat, coord. Victor Spinei, Iași, 1997, p. 84.

¹⁸ În prima etapă, respectiv în anii 1970-1979, cercetările au fost finanțate de Muzeul de Istorie din Tg. Neamț, iar începând din 1986 de Complexul Muzeal Județean Neamț. Toate materialele descoperite se află, în prezent, în evidența și în colecțiile Complexului Muzeal Județean Neamț. O mare parte din aceste materiale sunt incluse în expoziția permanentă a Muzeului de Istorie din Piatra Neamț.

III. METODA DE CERCETARE. STRATIGRAFIA ȘI DESCOPERIRI DIN EPOCI MAI VECHI

Metoda de cercetare adoptată pentru săpăturile arheologice de la Davideni a ținut seama, în primul rând, de configurația terenului, dar și de alți factori specifici investigațiilor într-o așezare din a doua jumătate a mileniului I d.Hr., cum ar fi, de exemplu, mărimea și modul de dispunere a complexelor de locuire într-o asemenea așezare¹.

Toate secțiunile săpate au fost orientate perpendicular pe curbele de nivel. Având în vedere că terasa pe care s-a dezvoltat așezarea urca ușor în pantă, dinspre est spre vest, capătul zero al secțiunilor a fost amplasat cât mai aproape de buza dinspre est și nord-est a terasei (fig. 139).

Prin săparea a 84 de secțiuni de lungime variabilă², s-a urmărit investigarea unei suprafețe cât mai mari de teren din jurul zonei cu izvoare permanente, unde, pe măsura extinderii cercetărilor, s-a dovedit a fi fost vatra așezării din secolele V-VIII, care a constituit obiectivul

¹ În ceea ce privește aprecierea mărimii și modului de dispunere a locuințelor într-o așezare de tipul celei de la Davideni am folosit experiența noastră din cercetarea altor așezări din aceeași epocă, precum și experiența unor consacrați specialiști, care au săpat așezări din a doua jumătate a mileniului I d.Hr.

² Lungimea secțiunilor a fost stabilită, în primul rând, în funcție de condițiile din teren. Dacă uneori am putut amplasa secțiuni de până la 150 m lungime, în alte cazuri secțiunile au fost scurte în funcție de ocuparea terenului cu diverse culturi. Din aceleași motive, legate de amplasarea diverselor culturi, atât înainte de 1989, dar și după 1989 în condițiile restabilirii dreptului de proprietate și parcelării terenului, secțiunile dintr-o campanie nu s-au putut amplasa întotdeauna în continuarea celor din campania anterioară. Deși în general am găsit înțelegere și la cei care au condus C.A.P.-ul, sau după 1989 la proprietarii de teren, uneori în mod obiectiv nu s-au putut trasa secțiunile în continuare, sau săpa secțiuni mai lungi, terenul fiind ocupat de culturi care se recoltau toamna târziu, ca de exemplu porumb, sfeclă de zahăr și varză, sau de culturi care se mențin 3-4 ani, ca de exemplu lucernă sau trifoi.

principal al săpăturilor și, în fapt, orizontul arheologic cel mai bine reprezentat în punctul "La izvoare-Spiești". Aproape toate secțiunile au avut o lățime de 1,50 m. Distanța dintre secțiuni, în marea majoritate a cazurilor a fost de 2 m, și foarte rar mai mică sau mai mare (fig. 139).

Pornind de la observațiile din teren, din primele campanii de săpături arheologice la Davideni, dar și pe baza experienței dobândite din cercetarea altor așezări din aceeași epocă, am constatat că nu există complexe de locuire cu laturile mai mici de cca. 2 m. Prin urmare, trasând secțiunile la 2 m distanță, una de alta, am considerat că nu vor rămâne complexe de locuire nesurprinse. Odată surprinsă, fie și foarte puțin, suprafața locuinței a fost dezvelită integral prin săparea unor casete³.

Prin cele 84 de secțiuni săpate și a numeroaselor casete necesare dezvelirii în totalitate a celor 75 de locuințe din secolele V-VIII a fost investigată o suprafață de peste 23.000 m.p. (fig. 139), ceea ce ar reprezenta cca. 75-85% din așezare.

Din punct de vedere stratigrafic situația se prezintă astfel: sub stratul vegetal actual gros de cca. 0,15-0,30 m, în funcție de panta terenului⁴, urmează un strat de pământ brun mătăros, cu o grosime ce variază între cca. 0,12-0,35 m, care corespunde așezării din secolele V-VIII.

³ Ideal ar fi fost să săpăm integral suprafața așezării, cu martori doar de 0,25-0,30 m, dar aceasta ar fi presupus costuri financiare enorme. Cum în spațiul dintre locuințele așezării din secolele V-VIII nu există un strat arheologic distinct continuu, ci doar așa-numitele "lentile" din care porneau gropile bordeiilor, sperăm că inventarul aparținând așezării de care ne ocupăm să fi fost recuperat în cea mai mare măsură. Acest inventar s-a găsit în special în umplutura din groapa bordeiilor și în foarte mică măsură în stratul de pământ dintre complexe de locuire. Prin "metoda" practică, suntem convinși că ne-au scăpat unele "vetre" și cuptoare din pământ, amplasate în spațiul dintre locuințele aparținând așezării din secolele V-VIII, după cum vor fi rămas nedescoperite și complexe, precum și materiale arheologice aparținând unor epoci mai vechi.

⁴ Spre marginea de nord-est și est a așezării grosimea stratului vegetal, ca și a straturilor de pământ care urmează, este mai mare. Acolo unde terenul este în pantă, atât stratul vegetal (arabil), cât și straturile care urmează sunt mai subțiri, terenul fiind mult spălat de-a lungul veacurilor.

Din acest orizont, de la diferite adâncimi, au fost săpate bordeiele. Sub stratul brun mătăros, urmează un strat cafeniu, cu o grosime variabilă situată între cca. 0.10-0.30 m. în care se găsesc la diferite adâncimi resturi aparținând unor culturi preistorice. Sub stratul cafeniu urmează stratul de pământ galben, uneori un galben murdar, steril din punct de vedere arheologic. Doar gropile locuințelor cu podeaua mai mult sau mai puțin adâncită taie și respectiv pătrund uneori mai mult (fig. 21/1; 24/3; 25/2-3; 27/3; 28/3 etc.) sau alteori mai puțin (fig. 21/2-4; 24/1; 26/4; 27/2; 28/2, 4 etc.) în pământul galben. În numeroase cazuri podeaua locuințelor adâncite se afla chiar pe suprafața stratului de pământ galben (fig. 24/4; 27/4 etc.).

Vom prezenta în cele ce urmează, fie și sumar, dovezile de locuire din epocile mai vechi atât pentru valoarea lor intrinsecă, cât și pentru semnificația lor istorică, atestând prezența succesivă a unor comunități umane, de-a lungul câtorva milenii, aproximativ în aceeași vatră de așezare situată în jurul unor izvoare permanente. Dacă avem în vedere și descoperirile din alte puncte din aceeași microregiune, care deseori acoperă tocmai verigile, respectiv etapele, care lipsesc din situl arheologic de la "Izvoare-Spiești", atunci putem vorbi de o continuitate de locuire pe orizontală, timp de mai multe milenii, în microregiunea în care se află așezarea din secolele V-VIII de la Davideni.

Discontinuitatea de locuire surprinsă și în stațiunea arheologică de la Davideni – "La izvoare-Spiești" se explică, în primul rând, prin cauze economice legate de secătuirea pământului folosit pentru cultivarea cerealelor⁵. Încă din epoca neolitică, când se constituie primele comunități de cultivatori, după o perioadă de mai multe secole, locul așezării era părăsit și abia după o întrerupere de locuire, uneori îndelungată, în care solul arabil se refăcea, o altă comunitate umană își întemeia o așezare în același loc. Altfel spus, o anume mobilitate a comunităților umane se întâlnește încă din preistorie, pe spații foarte largi. Ca și în alte zone ale vechii Dacii, comunitățile sătești care au viețuit în microregiunea în care se află așezarea din secolele V-VIII de la Davideni, au cunoscut în epoca marilor migrații, din diverse cauze, o

⁵ Firește că nu excludem și alte cauze pentru care o așezare poate fi părăsită.

oarecare mobilitate, dar această mobilitate s-a circumscris unei stabilități microzonale⁶.

Cele mai timpurii vestigii arheologice descoperite în jurul izvoarelor de la "Spiești" atestă prezența unei așezări ce aparține culturii neolitice de tip Precucuteni. S-au găsit resturi de locuințe de suprafață, cu vetre construite direct pe sol. Unele fragmente ceramice, cum ar fi cele cenușii cu decor imprimat (fig. 4/1-2), cu decor incizat cu motive "colți de lup" (fig. 4/4), sau decorate cu motive "tablă de șah" (fig. 4/5) indică prezența fazei Precucuteni I⁷. Motivele cu decor imprimat întâlnite pe ceramica de la Davideni (fig. 4/1, 5) se întâlnesc și în faza Precucuteni II⁸. Mai menționăm un fragment ceramic (fig. 4/3) cu decor de tradiție Criș, decor întâlnit în faza Precucuteni II⁹; un fragment de picior uman din lut, cu decor incizat (fig. 4/6), având unele analogii într-o serie de descoperiri aparținând culturii Precucuteni¹⁰, precum și un topor fragmentar dintr-o marnă bituminoasă (fig. 4/7), de tipul celor frecvent întâlnite în epoca neolitică.

Pe baza materialului ceramic descoperit se poate afirma că cel mai vechi nivel de locuire de la Davideni aparține epocii neolitice, respectiv fazelor Precucuteni I și II, datarea probabil că poate fi restrânsă doar la sfârșitul fazei Precucuteni I și acoperind cea mai mare parte din faza Precucuteni II¹¹.

După o întrerupere de mai multe secole, în jurul izvoarelor de la "Spiești" s-a înfiripat și dezvoltat o întinsă așezare din epoca bronzului târziu, aparținând culturii Noua.

⁶ Ioan Mitrea, **Continuitatea și cercetarea arheologică microzonală**, în *Ateneu - revistă de cultură*, nr. 151, 1982, p. 11; idem, *op.cit.*, în *Carpica*, XXIII/2, 1992, p. 220.

⁷ Silvia Marinescu-Bâlcu, **Cultura Precucuteni pe teritoriul României**, București, 1974, p. 227, fig. 32/8: 37/2.

⁸ *Ibidem*, fig. 45/7-8; 50/9; 51/11.

⁹ *Ibidem*, fig. 52/4.

¹⁰ *Ibidem*, fig. 81/9; 82/1, 3, 6; 89/13.

¹¹ Menționăm că la cca. 25 km spre vest de satul Davideni se află cunoscuta așezare de la Târpești, cu un nivel arheologic consistent, aparținând culturii Precucuteni. Cf. *Ibidem*, passim; idem, **From Prehistory to History in Eastern Romania**, *BAR*, 107, Oxford, 1981.

În mai multe secțiuni au fost găsite resturi de vetre și fragmente de lipitură cu impresiuni de nuiete, provenind deseori din podine din lut puse pe un pat de prundiș, dar și de la pereții unor locuințe de suprafață. Din așezarea de tip "cenușar"¹² de la Davideni s-a recuperat o mare cantitate de ceramică (fig. 5-10), provenind din diverse forme de vase aparținând repertoriului ceramicii de tip Noua¹³. Se remarcă, în primul rând, numeroasele fragmente care provin din vase în formă de sac, ornamentate cu nervuri simple sau duble și cu nervuri alveolate sau crestate. Unele vase prezintă găuri sub marginea gurii (fig. 6/4; 7/4). Menționăm și prezența unor fragmente din vase mari, cu decor aplicat (fig. 6/1), constând în nervuri orizontale, cu capetele neîmpreunate, dintre care unul ușor arcuit, sub formă de cârlig. Un asemenea ornament apare pe vase mari ("pythoi"), descoperite în numeroase așezări aparținând marelui complex cultural Sabatinovka-Noua-Coslogeni¹⁴.

Frecvente sunt și fragmentele ceramice care provin din străchini, decorate cu motive ornamentale asemănătoare cu cele întâlnite pe vasele în formă de sac, în special nervuri, simple, alveolate sau crestate. De menționat și ceștile globulare, aproximativ bitronconice, prevăzute cu torți supraînălțate (fig. 6/5; 9/2-5; 10/1-5), unele torți fiind cu buton (fig. 9/3; 10/4-5) sau creastă (fig. 9/4; 10/2, 5).

Dintre obiectele din bronz, semnalăm un celt, turnat din bronz, cu o urechiușă (fig. 11/1), aparținând variantei răsăritene a tipului transilvănean, având analogii în seria de bronzuri Rîșești-Băleni din Moldova¹⁵. Piesa, având o formă zveltă, cu gaura de înmănușare ovală în

¹² Adrian C. Florescu, **Contribuții la cunoașterea culturii Noua**, în *ArhMold*, II-III, 1964, p. 146.

¹³ **Ibidem**, p. 150-157; idem, **Repertoriul culturii Noua-Coslogeni din România**, în volumul **Cultură și civilizație la Dunărea de Jos**, vol. IX, Călărași, 1991, ilustrația de la p. 183-266.

¹⁴ Mihai Irimia, Anghel Bardac, **Noi descoperiri din epoca bronzului la Grădina (jud. Constanța)**, în *Pontica*, XXVIII-XXIX, 1995-1996, p. 13-21.

¹⁵ Ioan Mitrea **Depozitul de bronzuri de la Heleșteni**, în *MemAntiq*, III, 1971, p. 183-192; M. Petrescu-Dimbovița, **Depozitele de bronzuri din România**, București, 1977, p. 73-77; Adrian C. Florescu, **Repertoriul culturii Noua-Coslogeni...**, p. 128.

secțiune, gura dreaptă și ușor îngroșată, a fost ornamentată pe fețele laterale cu triunghiuri puțin adâncite. Taișul este aproape drept. Toporul a fost turnat într-un tipar bivalv. Are lungimea de 12.6 cm, lățimea de 4.6 cm și gaura de înmănușare de 3,2x2.3 cm. Acest tip de celt este frecvent întâlnit în așezările din Moldova aparținând culturii Noua II¹⁶.

Numeroase sunt și acele din bronz de tip cipriot (fig. 11/3), acele cu protuberanțe (fig. 13/1), cu capătul discoidal (fig. 12/2-3, 5; 13/5), sferic (fig. 12/4; 13/2), rulat, formând un inel (fig. 11/2), sau cu ambele capete ascuțite și mijlocul îngroșat (fig. 13/3-4, 12-13). Asemenea tipuri de ace de bronz se întâlnesc deopotrivă în așezările de tip Noua I și Noua II¹⁷.

Dintre piesele din bronz, mai menționăm o brățară având capetele ascuțite (fig. 12/1; 13/8) și o altă brățară având un capăt ascuțit iar celălalt ușor îngroșat (fig. 12/6), de tipul celor întâlnite la Bârboasa și Tăvădărești, în complexe de tip Noua I¹⁸. Semnalăm și prezența unei seceri din bronz, fragmentară (fig. 11/4), probabil de tipul celor descoperite la Dodești și Țigănești, în complexe de tip Noua II¹⁹.

Așezării de tip Noua îi aparțin și alte obiecte din os și piatră. Din os menționăm mai multe străpungătoare (fig. 13/6-7, 16; 14/1, 3, 6), un ac cu ureche (fig. 14/2), o unealtă, probabil agricolă, dintr-un corn de căprior (fig. 14/10) și un omoplat crestă (fig. 14/9). Dintre obiectele din piatră reține atenția un fragment dintr-un sceptor tronconic, cu butoni (fig. 14/5) de tipul celor întâlnite la Voinești-Vaslui²⁰, dar și în alte așezări²¹. Prezența acestui sceptor într-o așezare de tip Noua la Davideni,

¹⁶ Ioan Mitrea, *op.cit.*, p. 190-192; Gh. Dumitroaia, **Săpături și cercetări arheologice de suprafață în județul Neamț(1992-1993)**, în *MemAntiq.* XIX, 1994, p. 512.

¹⁷ Adrian C. Florescu, **Contribuții...**, p. 159, 187, fig. 22/1-5; *idem.*, **Repertoriul culturii Noua-Coslogeni...**, p. 272, fig. 100/1-4, 7-8; 274, fig. 102/1-5, 7-10; 275, fig. 103/1-11; 276, fig. 104/3-12; 277, fig. 105/1-3, 8-9; 279, fig. 107/1-8.

¹⁸ *Ibidem.*, p. 276, fig. 104/1-2; 277, fig. 105/10.

¹⁹ *Ibidem.*, p. 278, fig. 106/9; 282, fig. 110/2-3, 5.

²⁰ Ioan Mitrea, **Sceptre din epoca bronzului descoperite la Voinești, județul Vaslui**, în *AMM*, IX-XI, 1987-1989, Vaslui, 1989, p. 27-32.

²¹ *Idem.*, **Un sceptor din piatră descoperit la Voinești (jud. Vaslui)**, în *MemAntiq.* I, 1969, p. 311-317. Aici sunt menționate și sceptrele de la Fitionești

aduce noi argumente cu privire la datarea acestor piese, considerate însemne ale puterii conducătorilor de triburi din epoca bronzului târziu²².

Materialele din epoca bronzului târziu, descoperite la Davideni, atestă prezența unei așezări în care a trăit o importantă comunitate umană în epoca de sfârșit a culturii Noua I și mai ales în epoca culturii Noua II. Dacă avem în vedere bogăția materialului arheologic descoperit, numărul mare de obiecte din bronz, precum și prezența sceptrului din piatră, însemn al puterii unor șefi militari, putem aprecia că aici a fost centrul unui trib sau unei uniuni tribale importante de pe Valea Moldovei în epoca bronzului târziu.

Așezarea de tip Noua de la Davideni nu este singulară în această microregiune. Mult timp rămasă o pată albă²³, această microregiune, așa cum s-a dovedit prin cercetările din ultimele decenii, este bogată în monumente de tip Noua. Amintim în acest sens descoperirile de la Filioara, Dragomirești, Țibucani, Hlăpești, Urecheni, Oglinzi, Săvești, Izvoare, Răucești etc.²⁴.

Peste așezarea din vremea culturii Noua II, în zona izvoarelor de la "Spiești" urmează o așezare în care a trăit o comunitate sătească în prima epocă a fierului. Foarte probabil viața a continuat fără întrerupere în

și Galați; idem, **Sceptre din epoca bronzului...**, p. 27-32; Sebastian Morintz, **Contribuții arheologice la istoria tracilor timpurii. I. Epoca bronzului în spațiul carpato-balcanic**, București, 1978, p. 129, fig. 67/1-8.

²² Ioan Mitrea, **Un sceptru din piatră...**, p. 314; idem, **Sceptre din epoca bronzului...**, p. 28-29; Sebastian Morintz, **op.cit.**, p. 148. Precizăm că la Davideni materialele din epoca bronzului provin numai din așezarea de tip Noua. Nu s-au găsit materiale specifice culturii Monteoru. Această constatare ne face să reafirmăm că sceptrele din piatră, de tipul celor de la Davideni, Voinești etc., cel puțin pentru anumite regiuni, se încadrează numai în bronzul târziu, respectiv în epoca culturii Noua-Sabatinovka-Coslogeni.

²³ Adrian C. Florescu, **Contribuții...**, fig. 26, Harta descoperirilor culturii Noua..., din care se vede că Valea Moldovei, deci microregiunea în care se află așezarea de la Davideni, era o pată albă, din punct de vedere al prezenței monumentelor arheologice de tip Noua.

²⁴ Gh. Dumitroaia, **Materiale și cercetări arheologice din nord-estul județului Neamț**, în *MemAntiq*, XVIII, 1992, p. 69-100 plus ilustrația cu materiale aparținând culturii Noua.

așezare, din epoca bronzului târziu și până în Hallstatt-ul timpuriu. În suprafața cercetată, în mai multe secțiuni, au fost găsite resturi de locuințe și vetre, precum și materiale ceramice sau alte obiecte, care aparțin unei așezări din prima epocă a fierului, preponderent din Hallstatt-ul timpuriu.

Semnalăm în primul rând prezența unui topor plat cu aripioare, din fier (fig. 15/1), de tipul celui din depozitul de la Bârlad, atribuit Hallstatt-ului timpuriu²⁵. Piesa de la Davideni are 16 cm lungime, 3,50 cm lățime și este îngroșată ușor în dreptul aripioarelor. Din acest tip de topoare, din seria Bârlad-Davideni, vor evolua topoarele plate cu aripioare întâlnite în Hallstatt-ul mijlociu, respectiv în cultura Basarabi, ca de exemplu la Ferigile²⁶ și Vințu de Jos²⁷.

În ansamblul ceramicii descoperite la Davideni un loc important îl ocupă vasele de dimensiuni mari, bitronconice (fig. 15/3), de culoare neagră, lustruite, decorate cu caneluri și prezentând pe mijloc "mânere"-apucători, de dimensiuni relativ mari. Din aceeași pastă au fost confecționate castroanele și bolurile negre și lustruite, cu decor fațetat pe corp (fig. 16/1-2, 5), uncori cu torți ornamentate cu caneluri drepte dispuse vertical (fig. 16/3), sau caneluri verticale ușor torsionate, mărginite de caneluri drepte dispuse orizontal (fig. 16/4-6). Mai menționăm un vas, care s-a întregit, din pastă cenușie, de tradiție mai veche din epoca bronzului. Vasul, de dimensiuni mari, are o formă bitronconică, gura mai largă decât baza, sub diametrul maxim prezintă patru mânere-apucători, dispuse orizontal, iar pe linia de întâlnire a gâtului cu corpul are patru butoni mai mici, dispuși vertical (fig. 15/2).

Ceramica descoperită la Davideni, atât categoria neagră lustruită, canelată și fațetată, cât și categoria cenușie, își găsește analogii în repertoriul ceramic caracteristic Hallstatt-ului timpuriu din spațiul vechii Dacii²⁸. Prezența toporului plat din fier cu aripioare și caracteristicile ceramicii

²⁵ M. Petrescu-Dîmbovița, **Scurtă istorie a Daciei preromane**, Iași, 1978, fig. 18/13; M. Petrescu-Dîmbovița, Hadrian Daicoviciu, Ligia Bârză, Dan Gh. Teodor, Florentina Preda, **Istoria României de la începuturi până în secolul al VIII-lea**, București, 1995, p. 109, fig. 32/3; 111-113.

²⁶ Al. Vulpe, **Necropola hallstattiană de la Ferigile**, București, 1967, p. 119; Pl. XIX/16.

²⁷ M. Petrescu-Dîmbovița și colaboratori, **op.cit.**, p. 117, fig. 34/1.

²⁸ M. Petrescu-Dîmbovița, **Scurtă istorie a Daciei preromane....**, p. 100; M. Petrescu-Dîmbovița și colaboratori, **op.cit.**, p. 113-114.

descoperite ne determină să încadrăm așezarea de la Davideni preponderent în Hallstatt-ul timpuriu²⁹.

După o nouă întrerupere de locuire, de cca. o jumătate de mileniu, în jurul izvoarelor de la "Spiești" s-a dezvoltat o așezare din a doua epocă a fierului, respectiv o așezare geto-dacică cu numeroase elemente bastarnice aparținând culturii Poienești-Lukaševka³⁰.

În ansamblul materialelor descoperite în așezarea geto-dacică cu elemente bastarnice de la Davideni, un loc important îl ocupă ceramica. Sunt vase borcan (fig. 17/1) și castroane (fig. 17/5; 18/5) de tradiție geto-dacică, dar și ceramică neagră, cu torți în "X" și alte elemente specifice ceramicii bastarnice³¹ (fig. 17/4, 6-9; 18/1-4).

Dintre piesele din bronz menționăm colierul bastarnic³² (fig. 19/3), fibulele cu noduri³³ (fig. 19/8) și o pensetă³⁴ (fig. 19/7).

În așezarea geto-dacică cu elemente bastarnice s-au găsit și numeroase obiecte din fier, cum ar fi cuțite³⁵ (fig. 19/4-5), o seceră (fig. 19/9) de tipul celor întâlnite în depozitul de la Lozna³⁶, dar și în alte așezări din Moldova sau din spațiul vechii Dacii³⁷; un foarfece³⁸ (fig. 19/6) și două vârfuri de

²⁹ Nu este exclus ca această așezare să-și fi prelungit existența și în Hallstatt-ul mijlociu, după cum indică caracteristicile intrinseci ale unor materiale ceramice, din păcate aflate în stare fragmentară.

³⁰ Mircea Babeș, **Die Poienești-Lukaševka-Kultur**, Bonn, 1993. Pe lângă materialele prezentate în această lucrare la p. 197-198, ulterior la Davideni s-au descoperit și alte materiale, în special ceramică, dar și obiecte din bronz și fier.

³¹ **Ibidem**, p. 59-74.

³² **Ibidem**, p. 107-108, Taf. 24/3.

³³ **Ibidem**, p. 90, Taf. 24/6-7.

³⁴ **Ibidem**, Taf. 24/8.

³⁵ **Ibidem**, Taf. 24/1.

³⁶ Silvia Teodor și P. Șadurschi, **Dépôt d'outils en fer d'époque La Tène de Lozna, dép de Botoșani**, *Inventaria Archaeologica*, 11, București, 1979; Silvia Teodor, **Das Werkzeugdepot von Lozna (Kr. Botoșani)**, în *Dacia*, N.S., XXIV, 1980; Mircea Babeș, **op.cit.**, p. 82; Silvia Teodor, **Regiunile est-carpătice ale României în secolele V-II î.D.Hr. Considerații generale și repertoriu arheologic**, București, 1999, p. 61.

³⁷ Silvia Teodor, **Regiunile est-carpătice...**, p. 61; Ioan Glodariu, Eugen Iaroslavschi, **Civilizația fierului la daci (sec. II î.e.n.-I e.n.)**, Cluj-Napoca, 1979, p. 71-72; fig. 31/4-6; 32/1-5, 8-12; V. Ursachi, **Zargidava. Cetatea dacică de la Brad**, București, 1995, p. 23; Pl. 2/3-4.

³⁸ Ioan Glodariu, Eugen Iaroslavschi, **op.cit.**, p. 75; fig. 35/16, 18; Mircea Babeș, **op.cit.**, Taf. 24/2; V. Ursachi, **op.cit.**, p. 456, Pl. 118/2.

lance (fig. 19/1-2) de tipul celor descoperite în depozitul de la Lozna dar și în alte așezări din Moldova, precum Botoșana, Fedești, Bunești etc. sau din alte regiuni ale Daciei, și datate, cu precădere, în secolele II-I î.Hr.³⁹

Așezarea geto-dacică de la Davideni se încadrează mai ales în secolele III-II î.Hr., cu o posibilă prelungire și la începutul secolului I î.Hr., probabil până la începutul domniei lui Burebista, și aparține culturii Poienești-Lukaševka⁴⁰.

După sfârșitul așezării geto-dacice cu elemente germanice (bastarnice), urmează iarăși o întrerupere, o discontinuitate, de locuire de aproximativ o jumătate de mileniu. Începând din a doua jumătate a secolului al V-lea d.Hr. în jurul izvoarelor permanente de la "Spiești" se va înfiripa și dezvolta o așezare⁴¹, în care viața a continuat, fără întrerupere până în secolul al VIII-lea. Așezarea din secolele V-VII, de fapt orizontul arheologic cel mai bine reprezentat, a format obiectivul principal al cercetărilor de la Davideni.

³⁹ Silvia Teodor, **op.cit.**, p. 104; Ioan Glodariu, Eugen Iaroslavschi, **op.cit.**, p. 132-133.

⁴⁰ Mircea Babeș, **op.cit.**, *passim*.

⁴¹ Primii locuitori ai așezării care începe a se dezvolta din a doua jumătate a secolului al V-lea d.Hr. vin din aceeași microregiune în care s-au găsit mai multe așezări din secolele IV-V. La cca. 2 km sud de punctul "La izvoare-Spiești", în marginea de nord-est a satului Davideni, în punctul "La curte", printr-un sondaj de informare efectuat în 1978, s-au surprins și materiale care dovedesc prezența unei așezări din secolul al IV-lea, cu posibile prelungiri la începutul secolului al V-lea. Tot aici s-au găsit și materiale aparținând unei așezări din secolele VI-VII. Așezări din secolele IV-V și V-VII s-au găsit și în alte puncte din aceeași microregiune (fig. 2).

IV. AȘEZAREA DIN SECOLELE V-VII

A. LOCUINȚELE ȘI ANEXELE GOSPODĂREȘTI

Orizontul arheologic cel mai bogat, descoperit prin cercetările de la Davideni, este cel care aparține așezării din secolele V-VII. După cum s-a arătat, pe baza observațiilor stratigrafice, și se va argumenta și prin analiza tipologică și încadrarea cronologică a diverselor obiecte de inventar, așezarea din secolele V-VII a evoluat de-a lungul a două etape. Prima etapă acoperă, în timp, a doua jumătate a secolului al V-lea și prima jumătate a secolului al VI-lea d.Hr., iar a doua etapă cuprinde a doua jumătate a secolului al VI-lea și aproape tot secolul al VII-lea d.Hr.

Prezentarea locuințelor și anexelor gospodărești din primele două etape din evoluția așezării din secolele V-VII se va face în ordinea descoperirii lor și nu separat pentru fiecare din cele două etape din mai multe motive. Deși s-au surprins câteva suprapuneri de locuințe, observațiile stratigrafice nu sunt concludente în cazul tuturor locuințelor, deoarece ca și în alte multe așezări din aceeași vreme, nu s-a putut delimita clar nivelul corespunzător primei etape de locuire și nivelul etapei următoare. Nici în această așezare nu s-a surprins un strat arheologic continuu, delimitat clar, aparținând așezării din secolele V-VII și respectiv celor două etape de locuire. Locurile în care s-au descoperit complexe din secolele V-VII apar sub forma unor "lentile" în stratul de pământ brun măzăros, situat sub stratul vegetal (arabil) actual. În cazul unor suprapuneri de locuințe, diferențele cronologice sunt mai concludente, deși greu de evaluat cu maximă certitudine. Este posibil ca două locuințe care se suprapun, mai mult sau mai puțin, să aparțină, în fapt, aceleași etape din evoluția așezării. Dacă avem în vedere că prima etapă din evoluția așezării durează cca. un secol, iar a doua etapă peste un secol, trebuie să acceptăm că în fiecare din cele două etape au fost mai multe faze de construcție a locuințelor. Durata unei asemenea locuințe, așa cum rezultă și din studiile etnografice, era în jur de cca. 25-30 de ani, după care urma o refacere sau abandonarea acesteia. Era posibil deci ca

peste o locuință de la începutul primei etape să se construiască o locuință din ultima fază a acestei etape. Apoi nu toate locuințele dintr-o etapă erau contemporane. Putem accepta că din numărul total al locuințelor dintr-o etapă, doar cca. 1/3-1/4 erau contemporane.

Atât în prima cât și în a doua etapă, după cum se va vedea în cele ce urmează, locuințele au fost, în general, de același tip, nu s-au putut observa detalii și particularități semnificative, care să le departajeze cronologic. În aceste condiții este greu de precizat că o anumite locuință, cu un inventar sărac, constând doar în câteva fragmente ceramice, aparține uneia sau alteia din etape. Lipsa ceramicii de factură slavă dintr-o locuință nu poate duce automat la încadrarea acesteia în prima etapă din evoluția așezării, adică în etapa dinaintea pătrunderii și sedentarizării slavilor în aceste regiuni.

Atribuirea unei locuințe primei sau celei de-a doua etape din evoluția așezării s-a făcut pe baza tuturor observațiilor, pornind de la cele stratigrafice, la analiza atentă și multiplă a inventarului arheologic descoperit. Chiar și în aceste condiții, unele atribuiri rămân probabil sub semnul întrebării.

Un alt motiv care ne-a determinat să prezentăm unitar complexe din așezarea aparținând secolelor V-VII este și acela că în cele două etape există multe atribute comune, respectiv elemente de continuitate. Între cele două etape nu a existat o ruptură cronologică, o întrerupere în existența așezării. În schimb, așa cum se va arăta pe parcursul lucrării, a existat o discontinuitate culturală, în sensul că nu avem o evoluție ascendentă de la o etapă la alta, ci dimpotrivă datorită unor condiții specifice, în a doua etapă a avut loc o decădere a ansamblului culturii materiale, și în primul rând a ceramicii.

În sfârșit, un ultim motiv care ne-a determinat să procedăm la o prezentare unitară a complexelor arheologice, respectiv în ordinea descoperirii lor, este și acela că cele două etape din evoluția așezării din secolele V-VII de la Davideni se încadrează organic în complexul cultural Costișa-Botoșana-Hansca, caracteristic spațiului carpato-nistrean în secolele V-VII.

Având în vedere și considerațiile expuse mai sus, dar în primul rând realitățile arheologice, în speță observațiile stratigrafice, datele privind locuințele și sistemul lor de construcție, precum și atributele intrinseci ale inventarului descoperit în fiecare dintre locuințe, atribuim

primei etape din evoluția așezării, respectiv celei de-a doua jumătăți a secolului al V-lea și primei jumătăți a secolului al VI-lea, următoarele locuințe, notate convențional în ordinea descoperirii lor: L₃, L₄, L₅, L₆, L₈, L₁₀, L₁₂, L₁₄, L₁₅, L₁₆, L₁₇, L₁₉, L₂₀, L₂₅, L₂₇, L₃₃, L₃₅, L₃₆, L₃₇, L₄₈, L₅₀, L₅₁, L₅₂, L₅₃, L₅₅, L₅₆, L₅₇, L₆₁, L₆₆, L₆₇, L₆₉, L₇₀, L₇₁, L₇₂, L₇₃ și L₇₅.

Celei de-a doua etape din evoluția așezării, cuprinzând a doua jumătate a secolului al VI-lea și cea mai mare parte a secolului al VII-lea, îi aparțin următoarele locuințe: L₁, L₂, L₇, L₉, L₁₁, L₁₃, L₁₈, L₂₁, L₂₂, L₂₃, L₂₄, L₂₆, L₂₈, L₂₉, L₃₀, L₃₁, L₃₂, L₃₄, L₃₈, L₃₉, L₄₀, L₄₁, L₄₂, L₄₃, L₄₄, L₄₅, L₄₆, L₄₇, L₄₉, L₅₄, L₅₈, L₅₉, L₆₀, L₆₃, L₆₄, L₆₅, L₆₈ și L₇₄.

Așa cum se observă din cele 74 de locuințe ale așezării din secolele V-VII un număr de 36 aparțin primei etape de locuire, iar 38 celei de-a doua etape. În fapt toate cele 74 de locuințe dau imaginea evoluției comunității sătești din secolele V-VII de la Davideni.

1. Locuințele

Locuința nr. 1, (fig. 21/1), a fost surprinsă în secțiunea de control¹, săpată în 1969, secțiune notată SC în Planul general al săpăturilor (fig. 139). Este o locuință de tipul celor cu podeaua mult adâncită față de nivelul de construcție, în fapt un bordei, de formă rectangulară în plan, având trei laturi de câte cca. 3,50-3,60 m, iar a patra, latura de NV, de 3,35 m. Partea săpată în pământ a locuinței avea colțurile rotunjite, adâncindu-se cu cca. 0,55-0,60 m față de nivelul de construcție. Pe latura de vest, mai aproape de colțul de nord-vest, a avut un cuptor din lut, de tipul celor cotlonite în peretele locuinței. Cuptorul, de formă rotundă în plan orizontal, avea vatra puternic arsă și ușor supraînălțată față de nivelul podelei. Diametrul vetrei era de cca. 0,90 m. Bolta cuptorului, în

¹ Săpătură de control efectuată de Mircea Babeș, pentru a verifica contextul arheologic în care a fost descoperit întâmplător un colier din bronz, de tip bastarnic. Cf. Mircea Babeș, Ilie Untaru, **Der früheste latènezeitliche germanische Fund aus der Moldau. Der Kronenhalsring von Davideni**, în *Dacia*, N.S., XIII, 1969, p. 283-290; Mircea Babeș, **Die Poienești-Lukaševka-Kultur**, Bonn, 1993, p. 197-198. Vezi și nota 1 de la Capitolul II din prezenta lucrare.

interior, se prezenta sub forma unei calote sferice, având înălțimea maximă de cca. 0,38 m.

Intrarea în locuință nu a fost surprinsă cu certitudine, dar se afla probabil pe latura de est, opusă gurii cuptorului. Podeaua, orizontală, cu mici denivelări, a fost amenajată prin bătătorire. Nu s-au găsit resturi de lipitură și nici gropi de la stâlpii pentru susținerea pereților și acoperișului. Probabil acești stâlpi au fost fixați în afara gropii săpate pentru amenajarea locuinței. Pe baza descoperirii unor resturi lemnoase carbonizate și a unor fragmente de chirpic, putem presupune că pereții locuinței au fost realizați din bârne și împletitură din nuiele lutuite, iar acoperișul, probabil în șarpantă (respectiv "în două ape"), a fost construit dintr-un schelet ușor din lemn, (pari și nuiele), peste care s-au pus resturi vegetale.

Inventar. În umplutura acestei locuințe s-a găsit un inventar sărac, format numai din fragmente ceramice. Majoritatea fragmentelor ceramice provin din vase de tip borcan lucrate cu mâna, din pastă grosieră cu cioburi în compoziție și mai rar cu pietricele. Nu este exclus ca aceste pietricele să nu reprezinte un adaos intenționat, ci să provină din compoziția naturală a lutului. Vasele borcan, din care provin aceste fragmente, sunt de dimensiuni mici și mijlocii, au fundurile îngroșate (fig. 82/12) și buza mai mult sau mai puțin răsfrântă (fig. 85/1; 87/1-2). Unele vase au doar un început de buză. Un singur fragment, din gura unui vas borcan, este ornamentat pe buză cu creștături.

Tot din pastă grosieră au fost confecționate și tipsiile, din care s-au găsit câteva fragmente (fig. 82/8). În umplutura gropii s-au găsit doar câteva mici fragmente ceramice care provin din vase borcan lucrate la roată, dintr-o pastă mai bună, cu nisip în compoziție. Este posibil ca aceste fragmente, din vase lucrate la roată, să provină din primul nivel de locuire.

Locuința nr. 2, (fig. 21/2), a fost descoperită în 1970, spre capătul de vest al secțiunii nr. V. Este de tipul locuințelor cu podeaua mai puțin adâncită, un bordei semiîngropat², de formă pătrată în plan orizontal, cu

² Locuințele cu podeaua mai puțin adâncită față de nivelul de construcție, mergând până la cca. 0,65-0,75 m pot fi considerate bordeie semiîngropate. Această apreciere are la bază și unele observații etnografice. Firește că și o locuință care are podeaua la cca. -0,65 m față de nivelul de construcție poate fi

laturile de cca. 4,05 m. Podeaua se afla la cca. 0,35-0,40 m față de nivelul de construcție. În colțul de vest al locuinței s-au găsit resturile unui cuptor din lut realizat într-un “calup de pământ” cruțat la săpare. Cuptorul avea vatra lutuită și puțin supraînălțată față de podeaua locuinței. Dimensiunile vetrei cuptorului erau de 1,15x1,40 m. Înălțimea maximă a calotei cuptorului nu depășea 0,50 m.

Pe mijlocul podelei s-au găsit resturile unei vetre simple din pământ și bolovani. Vatra era ușor albiată față de nivelul podelei. În jurul vetrei s-au găsit cărbuni, bolovani, fragmente ceramice și oase de animale și păsări. Intrarea în locuință s-a aflat, foarte probabil, pe latura de sud-est, în fața vetrei și respectiv gurii cuptorului din lut.

Inventar. Materialul aflat în L₂ este sărac. S-au găsit câteva fragmente ceramice care provin din vase borcan de mărime mică și mijlocie, lucrate cu mâna, din pastă grosieră (fig. 82/1, 6; 87/3). Unele vase borcan au fundurile mai groase (89/20, 23) și gura aproape dreaptă (fig. 82/3; 85/2), dar sunt și vase care au gura și respectiv buza răsfrântă (fig. 82/1; 85/3; 89/9). S-au găsit și două fragmente de tepsie, care provin din același exemplar, cu fundul și marginea groase (fig. 82/9). Un fragment ceramic, având coaste pe fața interioară, provine dintr-un vas borcan lucrat la roată, din pastă bună, având nisip și microprundișuri în compoziție. Din inventarul acestei locuințe mai face parte un fragment dintr-o limbă de cuțit din fier, slab conservat (fig. 62/9).

Locuința nr. 3, (fig. 21/3), a fost prima surprinsă și dezvelită din cele patru descoperite în secțiunea nr. VIII, săpată în 1971, pe malul de nord al lacului și respectiv al zonei cu izvoare (fig. 139).

Este de tipul locuințelor cu podeaua mai puțin adâncită față de nivelul de construcție. Groapa bordeiului semiîngropat era rotunjită la trei dintre colțuri și avea laturile de cca. 2,85x3,55 m. Podeaua, amenajată prin bătătorire, se afla la cca. 0,50 m față de nivelul de construcție. Aproape de mijlocul laturii de sud a avut un cuptor din bolovani de râu și piatră spartă. La baza cuptorului s-au folosit și

considerată un bordei. Denumirea de “**semibordeie**” întâlnită deseori în literatura de specialitate, care înseamnă “jumătate de bordei”, este improprie, ca și denumirea de “pietrar” în loc de “cuptor din piatră”. “Pietrarul” este meșterul care construiește cuptorul, și nu instalația de foc în sine.

conglomerate cu prundiș aduse probabil, ca și bolovanii, din albia râului Moldova. Aproape toate pietrele din boltă și pereții cuptorului erau arse puternic pe o față, și răvășite pe podeaua locuinței. Cuptorul în exterior avea la bază o formă ușor dreptunghiulară. Vatra cuptorului, puternic arsă, de formă ovoidală, se adâncea puțin în podea. Intrarea în această locuință se făcea pe latura de est, opusă gurii cuptorului.

Inventar. În pământul de umplutură și mai ales pe podea, între pietrele răvășite de la cuptor, s-au găsit mai multe fragmente ceramice, provenind din vase borcan lucrate cu mâna, având gura mai mult sau mai puțin răsfrântă (fig. 82/2, 4, 7; 85/4-11; 88/1). Fundurile vaselor borcan sunt îngroșate mult față de pereții vaselor (fig. 82/10-11, 13-14).

Sub pietrele prăbușite din cuptor, în apropiere de gura acestuia, s-a găsit un fragment ceramic care provine din gura unui vas borcan lucrat cu mâna, destul de îngrijit, dintr-o pastă mai bună, având pe umăr o cruce incizată în pasta crudă, înainte de arderea vasului (fig. 82/4; 88/1). Tot printre pietrele răvășite de la cuptor s-a găsit un fragment mai mare, dintr-o tepsie, lucrată din pastă grosieră. Tepsia avea marginea puțin înălțată și trasă spre interior (fig. 88/12). Din categoria ceramicii lucrate la roată s-au găsit doar câteva mici fragmente din vase borcan.

Locuința nr. 4, (fig. 21/4), a fost descoperită tot în secțiunea VIII, la cca. 3 m spre vest de L₃. Este tot un bordei semiîngropat, având o formă dreptunghiulară în plan orizontal, cu laturile de 3,50x4,25 m. Groapa bordeiului, rotunjită la colțuri, se adâncea cu cca. 0,45-0,50 m față de nivelul de construcție, respectiv nivelul de călcare din epoca construirii locuinței.

Înspre colțul de nord, a avut un cuptor din pietre fixate cu lut. Pereții cuptorului delimitau o vatră ovoidală, arsă puternic, pe o grosime de 4-5 cm, și ușor albiată față de podea. Multe din pietrele de la boltă și pereți erau împrăștiate în fața gurii cuptorului. Intrarea în locuință s-a aflat pe latura de sud, respectiv în fața gurii cuptorului și spre malul cu izvoare.

Inventar. În această locuință s-au găsit 32 de fragmente ceramice. Majoritatea provin din vase borcan lucrate cu mâna, dintr-o pastă grosieră (fig. 83/1). Sunt borcane de mărime mijlocie, având gura mai mult sau mai puțin răsfrântă (fig. 85/12-16) și fundurile mai groase decât pereții vaselor (fig. 82/15). Pe un fragment de vas lucrat cu mâna, cu buza răsfrântă, se observă câteva linii oblice, adâncite, respectiv niște

striuri oblice (fig. 83/1). S-a găsit și un fragment de tepsie. În umplutură, mai ales spre podea s-au găsit și fragmente ceramice care provin din vase lucrate la roată, din pastă bună, având coaste vizibile în interior, iar pereții, pe umăr, ornamentați cu striuri drepte (fig. 88/4; 89/16). În apropierea vetrei s-au găsit trei fusaiole, din lut, două bitronconice (fig. 69/1, 8) și alta plată, confecționată probabil dintr-un fragment de vas lucrat la roată (fig. 69/9). Pe podea s-a găsit și o limbă de cuțit din fier.

Locuința nr. 5, (fig. 23/1), a fost descoperită spre mijlocul secțiunii VIII (fig. 139). Este un bordei, de formă rectangulară în plan orizontal, cu laturile de 3,80x4,20 m. Groapa bordeiului era ușor rotunjită la colțurile de nord-est și sud-vest, și se adâncea cu cca. 0,75-0,80 m față de nivelul de construcție. În colțul de sud-est s-a surprins intrarea în locuință. Intrarea se făcea dinspre malul la baza căruia se găsesc izvoarele, printr-un gârlici, lat de cca. 0,75 m, săpat în pantă spre interior, aproximativ până la nivelul podelei. În colțul de nord-est al podelei s-a găsit groapa unui stâlp gros de susținere a pereților și acoperișului. Groapa, în care a fost fixată "furca" de susținere a pereților, era ovoidală, cu diametrul de cca. 0,28-0,40 m. După resturile de cărbune găsite se pare că a fost un lemn de esență tare, probabil stejar.

În această locuință s-au găsit două cuptoare din lut de tipul celor cotlonite în peretele locuinței, în afara perimetrului rectangular al podelei. Unul din cuptoare, situat aproape pe mijlocul laturii de vest a locuinței, era de dimensiuni mai mari, având diametrul vetrei de cca. 1,15 m. Înălțimea bolții nu depășea 0,38 m. Al doilea cuptor a fost construit în colțul de nord-vest al locuinței. Este de dimensiuni mai mici, având vatra aproximativ rotunjită, cu diametrul maxim de cca. 0,95 m, iar bolta înaltă de cca. 0,38 m. Gura cuptorului era întărită cu mai mulți bolovani. Rostul acestor bolovani era și acela de a degaja mai multă căldură în interiorul locuinței. Probabil la gura acestui cuptor, pe acești bolovani, se pregătea și hrana. Vetrele celor două cuptoare erau ușor albiate, puternic arse și supraînălțate față de podeaua locuinței, pentru a ușura accesul la gura și respectiv interiorul cuptoarelor de copt pâine. Având în vedere dimensiunile locuinței, deci suprafața ce trebuia încălzită, este posibil ca cele două cuptoare să fi funcționat concomitent. Este locul să menționăm că, deși corpul cuptoarelor era în afara perimetrului rectangular al locuinței, acestea făceau corp comun cu încăperea, în sensul că prin sistemul de amenajare al pereților și acoperișului, care cobora, în partea

cuptoarelor până la pământ, cuptoarele erau integrate interiorului locuinței. Această observație este valabilă pentru toate locuințele care au cuptoare cotlonite în pereții naturali, respectiv în pereții gropii bordeiului sau bordeiului semiîngropat.

Inventar. În groapa bordeiului L₅ s-a găsit un inventar mai bogat și divers în comparație cu inventarul găsit în celelalte locuințe dezvelite până acum în așezarea din secolele V-VII. În primul rând menționăm că s-au găsit 42 de fragmente ceramice. Majoritatea, respectiv 85%, provin din vase borcan lucrate cu mâna, din pastă grosieră, cu cioburi mici în compoziție. Sunt borcane de mărime mică și mijlocie, având corpul ușor bombat sau mai zvelt, fundurile ușor îngroșate (fig. 89/25) uneori cu o talpă (fig. 90/17-18). Gura vaselor borcan lucrate cu mâna este mai largă decât baza, buza deseori răsfrântă (fig. 83/6; 84/1; 85/17) și mai rar doar cu un început de buză (fig. 85/18). Vasele borcan lucrate cu mâna au culoarea cenușie închisă. Alături de vasele borcan lucrate cu mâna, sunt prezente și tipsiile, reprezentate printr-un fragment (fig. 84/14) de culoare cărămie.

Ceramica lucrată la roată este documentată prin 6 fragmente, reprezentând 15% din totalul fragmentelor descoperite, provenind din borcane, confecționate din pastă cu nisip în compoziție, dând pereților un aspect aspru, uneori chiar zgrunțuros. Unele fragmente sunt ornamentate cu striuri drepte și vălurite (fig. 84/2). Vasele lucrate la roată au fost arse la roșu-cărămiziu (fig. 88/7).

Pe suprafața podelei s-au găsit și alte obiecte de inventar, între care un cuțit din fier slab conservat, o cataramă din fier și un ac din os (fig. 75/1). Pe vatra cuptorului, din colțul de nord-vest, s-a găsit o dăltiță din fier, fapt ce presupune că în această locuință se desfășura și o activitate meșteșugărească.

Locuința nr. 6, (fig. 22/1; 23/2), a fost descoperită tot în secțiunea VIII, la vest de L₅, foarte aproape de aceasta. Este tot un bordei, la care podeaua se adâncea cu cca. 0,65-0,75 m față de nivelul de călcare din secolele V-VII. Partea săpată în pământ are în plan orizontal o formă rectangulară, cu laturile de 3,35x3,90 m, și colțurile ușor rotunjite. În fiecare colț al podelei s-au descoperit gropile unor furci, cu diametrul de cca. 0,30-0,38 m. Cele patru furci, probabil din stejar, susțineau pereții și acoperișul în șarpantă. Gropile furcilor se adânceau cu 0,25-0,30 m față de nivelul podelei. Pe mijlocul laturii de nord-vest a locuinței, a fost construit un cuptor de tipul celor cotlonite în perete.

Gura cuptorului era întărită cu bolovani mari de râu și conglomerate cu liant calcaros rezistent. Cuptorul, păstrat foarte bine, doar la gură fiind puțin prăbușit (fig. 22/1), avea o formă circulară în plan orizontal, cu diametrul de 1,30 m, înălțimea maximă a bolții cuptorului fiind de 0,40 m. Având în vedere că bolta acestui cuptor s-a păstrat aproape întreagă, probabil că și în cazul cuptoarelor la care bolta era prăbușită, înălțimea era de cca. 0,40 m. Atât vatra cuptorului cât și pereții erau puternic arși. Spre colțul de nord al podelei, la cca. 0,45 m de latura de est și 0,60 m de latura de nord, a fost o vatră deschisă din pământ și pietre. Vatra, de formă ovală, era ușor albiată față de podea, cu cca. 0,10-0,12 m. Marginea vetrei era întărită cu bolovani fixați cu pământ. La gura vetrei erau mulți cărbuni și cenușă.

Inventar. În umplutura gropii bordeiului s-au găsit 15 fragmente ceramice. Majoritatea fragmentelor, respectiv cca. 87%, provin din vase borcan lucrate cu mâna, din pastă grosieră, având fundurile îngroșate și gura mai mult sau mai puțin răsfrântă. Două fragmente ceramice provin din vase lucrate la roată. Un fragment este din gura unui vas borcan, cu buza puțin răsfrântă și rotunjită (fig. 84/3; 87/12), iar al doilea provine din fundul unui vas, prezentând coaste pronunțate în interior.

Pe lângă ceramică în L₆ s-au găsit și alte obiecte. Menționăm un obiect din os cu vârful ascuțit, un mic străpungător și o plăcuță din os, de formă dreptunghiulară, având capetele rotunjite. La extremități are două orificii circulare. Plăcuța, utilizată ca mâner de pungă, este ornamentată pe o față cu un decor incizat, constând din puncte înconjurate de cercuri (fig. 77/4).

Locuința nr. 7, (fig. 23/3), a fost descoperită tot în campania din 1971, la capătul de est al secțiunii IX. Este situată în apropierea locuințelor L₃ și L₄, cele trei locuințe formând "un cuib", aparținând probabil unor familii înrudite, fără ca locuințele amintite să fie contemporane. Dacă L₃ și L₄ aparțin primei faze de locuire, respectiv secolelor V-VI, locuința L₇, după cum se va vedea, aparține celei de-a doua faze de locuire, încadrată în a doua jumătate a secolului al VI-lea și secolul al VII-lea. Foarte probabil urmașii celor din L₃ sau L₄ au locuit în L₇.

Locuința L₇ este de tipul bordeielor semiîngropate, de formă pătrată în plan orizontal, cu laturile de 3,20x3,30 m și podeaua la -0,45-0,50 m față de nivelul de construcție. În cele patru colțuri ca și pe mijlocul laturii de nord-vest s-au găsit gropi în care au fost fixate furcile pentru

susținerea pereților și acoperișului. Aceste gropi au diametrul de cca. 0,30 m și se adânceau față de podea cu cca. 0,20 m. Spre colțul de nord al podelei, la cca. 0,70 m față de latura de nord-vest și 0,80 m față de latura de nord-est, s-a găsit vatra unui cuptor din bolovani de râu și piatră spartă. Gura cuptorului era spre mijlocul locuinței, iar vatra cuptorului, puternic arsă și ușor albiată față de podea. Cuptorul era distrus aproape în întregime și pietrele răvășite pe o mare suprafață. Intrarea nu s-a surprins cu certitudine, dar probabil s-a aflat pe latura de sud-est, în fața gurii cuptorului.

Inventar. În pământul de umplură, și mai ales printre pietrele prăbușite și împrăștiate de la cuptor, s-au găsit 22 de fragmente ceramice și un vas mic întreg. Vasul mic, un păhărel, găsit pe podea sub pietrele prăbușite de la cuptor, era lucrat cu mâna, din pastă poroasă. Are pereții aproape dreți și buza puțin răsfrântă. În partea superioară paharul prezintă doi butoni (fig. 94/6).

Cele 22 de fragmente ceramice provin din vase borcan, lucrate cu mâna din pastă grosieră. Aceste vase borcan sunt de dimensiuni mici și mijlocii, având gura mai largă decât baza, care este uneori îngroșată. Buzele vaselor sunt mai mult sau mai puțin răsfrânte (fig. 82/5; 87/13). S-a găsit și un fragment de tipsie, de culoare cărămizie.

Printre pietrele prăbușite, pe vatra cuptorului, s-a găsit un fragment dintr-o greutate de lut, aproximativ tronconică, neglijent lucrată, având spre capăt un orificiu.

Locuința nr. 8. (fig. 23/4), a fost surprinsă și dezvelită în 1972, spre capătul de vest al secțiunii XVI. Este un bordei semiîngropat, de formă pătrată în plan orizontal, cu laturile de 3,55x3,60 m, având colțurile rotunjite. Podeaua se afla la cca. -0,50-0,55 m față de nivelul de călcare din sec. V-VII. Înspre latura de sud, dar la distanță mare de pereți, s-au găsit resturile unui cuptor din bolovani de râu și piatră spartă. Bolta și pereții cuptorului erau prăbușiți, pietrele împrăștiate pe o mare suprafață din podea. Vatra de formă ovală era albiată puțin în podea. Cuptorul avea gura spre latura de vest a locuinței. Pe această latură s-a aflat probabil și intrarea.

Inventar. În pământul de umplură, și mai ales printre pietrele răvășite de la cuptor, s-au găsit 20 de fragmente ceramice. Majoritatea fragmentelor (95%) provin din vase borcan lucrate cu mâna din pastă grosieră. Sunt borcane de mărime mică și mijlocie, având corpul zvelt sau

bombat, buza răsfrântă și arcuită, mai mult sau mai puțin (fig. 83/3, 5; 85/19-22; 87/4), iar baza mult mai groasă decât pereții vaselor (fig. 84/9, 16). Un fragment din gura unui vas borcan este ornamentat cu alveole pe buză (fig. 83/5; 88/2). S-au găsit și două fragmente de tepsie, din exemplare cu marginea scundă, puțin răsfrântă (fig. 86/11; 88/13).

Alături de ceramica lucrată cu mâna, s-au găsit și câteva fragmente din vase lucrate la roată. Se remarcă un fragment din gura unui vas borcan mare, de provizii, confecționat la roată din pastă cu nisip în compoziție, de culoare cărămidie. După profilul buzei și compoziția pastei, vasul din care provine acest fragment se dovedește a fi de tradiție Sântana de Mureș. Din inventarul acestei locuințe mai fac parte și două cuțite din fier, dintre care unul întreg (fig. 62/1), iar al doilea fragmentar (fig. 62/15).

Locuința nr. 9, (fig. 24/1), a fost descoperită spre mijlocul secțiunii XX, săpată în 1973, la 31,50 m de la capătul de est al secțiunii. Este o locuință de tipul celor cu podeaua mai puțin adâncită față de nivelul de construcție, un bordei semiîngropat, podeaua aflându-se la cca. -0,30 m față de nivelul de construcție. În plan orizontal, partea adâncită în pământ avea o formă ușor trapezoidală, cu laturile de sud și vest de câte cca. 3,10 m, iar laturile de nord și est de câte cca. 3,35 m. În colțul de nord al podelei, respectiv al încăperii, a fost construit un cuptor din pietre fixate cu pământ. Pentru realizarea cuptorului s-a folosit o cantitate mare de pietre. Pietrele de la baza cuptorului erau de dimensiuni mari, unele atingând 0,35-0,45 m. Pentru bolta cuptorului s-au folosit bolovani mai mici. La baza cuptorului grosimea pereților era de cca. 0,30-0,35 m. În exterior cuptorul avea o formă aproximativ circulară, de potcoavă. Pereții cuptorului în interior delimitau o vatră de formă ovală, puțin albiată în podea. Gura cuptorului era orientată spre interiorul locuinței, respectiv spre latura de sud. Pietre răvășite din boltă și pereții cuptorului, precum și resturi de bârne carbonizate, s-au găsit aproape pe toată suprafața podelei. Este posibil ca unele pietre descoperite pe podea să fi fost puse inițial peste acoperișul din păioase, pentru fixarea acestuia. Nu s-a surprins o intrare amenajată special. Având în vedere diferența mică, dintre nivelul de construcție și podeaua locuinței, de cca. 0,30 m, probabil se pășea direct, din afară în interiorul locuinței. Resturile de cărbune răspândite pe podea, în special spre pereții locuinței, provin din bârnele folosite pentru realizarea pereților și acoperișului.

Faptul că asemenea bucăți de cărbuni s-au găsit pe toată adâncimea gropii bordeiului semiîngropat, ne determină să credem că, în acest caz, întreaga adâncime a pereților a fost pardosită cu bârne. Marea cantitate de cărbuni și arsură ne face să considerăm că această locuință a fost distrusă prin incendiu.

Inventar. În pământul de umplutură și pe podeaua locuinței s-au găsit mai multe fragmente ceramice, majoritatea provenind din gura unor vase borcan, lucrate manual, dintr-o pastă cu cioburi în compoziție. Foarte rar în pasta din care au fost confecționate aceste vase apare și nisip sau microprundișuri, provenind probabil din compoziția naturală a lutului, fără a fi vorba deci de un amestec intenționat. Fundurile acestor vase borcan sunt, în majoritate, drepte, rareori prezintă un început de talpă (fig. 84/7).

Fragmentele provenind din partea superioară a vaselor ne indică borcane, cu gura largă, buza răsfrântă mai mult sau mai puțin (fig. 83/2, 7, 16; 85/26; 86/6; 88/5). Interesant este un fragment din gura unui vas borcan, lucrat cu mâna, din pastă grosieră, cu cioburi în compoziție, având buza puțin răsfrântă. Pe fragmentul păstrat se observă mai multe incizii executate în pasta crudă a vasului, înainte de ardere. Este posibil să ne aflăm în fața unor figuri animaliere stilizate (?) și altor semne mai greu de interpretat (fig. 84/5; 88/3). În dreapta fragmentului se observă un cap de cal suficient de bine reprezentat. În față un semn în formă de trompă (?), iar deasupra aproape de buza vasului mai multe linii scurte, dispuse aproximativ vertical, un fel de răboj (?). În partea de jos a fragmentului păstrat se observă alte linii incizate, greu de interpretat. Singura reprezentare aproape sigură rămâne capul de cal³.

Locuința nr. 10, (fig. 22/2; 24/2), a fost descoperită, în 1973, tot în secțiunea XX, la cca. 15 m spre vest de L₉. Este un bordei semiîngropat având în plan orizontal forma unui trapez cu laturile paralele de 3,80 și 4,70 m, celelalte două laturi fiind de 3,50 și respectiv 3,80 m. Podeaua

³ Anterior aceste semne au fost interpretate ca reprezentând alte animale și datorită unui desen conținând unele mici inexactități. Cf. I. Mitrea, **Regiunea centrală a Moldovei dintre Carpați și Siret în secolele VI-IX c.n.**, în *Carpica*, XII, 1980, p. 119 și Pl. XXVI/3. Reanalizarea fragmentului ceramic a dus la corectarea desenului și la reinterpretarea imaginii. Aprecierea că în dreapta fragmentului ceramic este redat un cap de cal a fost acceptată și de prof.univ.dr. Sergiu Haimovici, cunoscut specialist în arheozoologie, care a văzut imaginea în discuție (foto și desen), în ziua de 11 martie 2000. Despre celelalte semne incizate nu s-a putut pronunța.

locuinței se afla la cca. -0,55-0,60 m față de nivelul de construcție. În colțurile rotunjite ale gropii bordeiului semiîngropat s-au găsit gropi în care au fost fixate furcile pentru susținerea pereților și acoperișului. Aceste gropi au diametrul de cca. 0,25-0,45 m și se adânceau cu 0,25-0,40 m față de nivelul podelei. Spre colțul de nord-vest, mai aproape de latura de nord a locuinței, s-a găsit un cuptor din pietre, având gura orientată spre mijlocul locuinței, respectiv spre latura de sud. Cuptorul, în exterior de formă aproximativ paralelipipedică, avea pereții groși, arcuiți în interior, delimitând o vatră ușor ovoidală, puternic arsă și puțin albiată în podea. În spatele cuptorului s-a păstrat o bună parte din boltă. Pe podeaua locuinței, amenajată doar prin bătătorire, s-au găsit bucăți de lipitură cu urme imprimate de pari și nuiete groase, precum și cărbuni, toate aceste elemente indicând sistemul de realizare a pereților.

Inventar. În umplutura locuinței s-au găsit 62 de fragmente ceramice. Marea majoritate a fragmentelor provin din vase borcan lucrate manual, din pastă grosieră. Ca forme sunt borcane de mărime mică și mijlocie, cu diametrul bazei de 8-10 cm și mai rar de 14-15 cm. Gura vaselor este mai mare decât baza, buzele mai mult sau mai puțin răsfrânte (fig. 85/24-25, 29; 89/1-3; 90/4, 7). În câteva cazuri gura vaselor este aproape dreaptă, doar cu început de buză (fig. 85/23, 27-28). Baza este îngroșată (fig. 89/22, 24, 28). Vasele lucrate cu mâna sunt în general neornamentate. Pe un singur fragment, din gura unui vas, apar pe buză alveole.

Se poate aprecia că fragmentele descoperite în L₁₀ provin din cel puțin 14 vase borcan.

Numeroase sunt în această locuință și fragmentele de tipsii. Unele provin din exemplare cu fundul îngroșat, marginea trasă în afară, uneori mai groasă (fig. 83/9-10, 13, 15), altele mai subțiri (fig. 83/8, 11-12; 86/7-9). Unele tipsii au avut platoul ușor mai subțire decât marginea (fig. 84/11). Fragmentele descoperite provin din cel puțin 6 tipsii.

În umplutura gropii bordeiului semiîngropat s-au găsit mai multe fragmente care provin din vase borcan lucrate la roată, din pastă bună, cu nisip și microprundișuri în compoziție, având, după ardere, o culoare cafeniu-deschisă. Borcanele lucrate la roată sunt de mărime mică și mijlocie, corpul ușor bombat, baza și pereții subțiri (fig. 83/17; 84/4, 8; 98/7). Diametrul bazei acestor borcane se situa între 8-10 cm și mai rar 12-15 cm. Și la vasele borcan lucrate la roată gura este mai mare decât baza. Buzele

vaselor sunt răsfrânte, rotunjite (fig. 84/4, 8) sau teșite. Vasele borcan lucrate la roată sunt ornamentate cu striuri și caneluri orizontale (fig. 84/4; 86/4-5; 87/7; 89/19; 98/7).

În unele cazuri asemenea striuri se întâlnesc până aproape de mijlocul vaselor (fig. 98/7). Vasele borcan lucrate la roată prezintă coaste în interior, mai ales la bază (fig. 83/17; 89/17, 21). Deseori fundurile vaselor lucrate la roată prezintă în exterior cercuri concentrice, de la desprinderea cu sfoara.

Pe podeaua locuinței s-au găsit și două fragmente din vase lucrate la roată, dintr-o pastă bună, de culoare cărămie, fiind decorate pe umăr cu o linie incizată vălurită (fig. 84/8; 88/11). Este posibil ca cele două fragmente să provină din același vas.

După numărul fundurilor, întregi sau fragmentare, din inventarul acestei locuințe au făcut parte 6 vase borcan lucrate la roată. Din totalul ceramicii din această locuință, 77% reprezintă ceramica lucrată cu mâna (vase borcan și tipsii), iar 23 % reprezintă ceramica lucrată la roată.

Din inventarul locuinței mai fac parte o fusaiolă bitronconică (fig. 69/3) și două ace din os. La unul dintre ace nu s-a păstrat urechea, capătul fiind lățit și deformat (fig. 75/7). La al doilea ac capătul inițial cu urechea s-a rupt, realizându-se apoi o altă ureche (fig. 75/2).

Locuința nr. 11, (fig. 24/4), a fost descoperită în 1974 la capătul de est al secțiunii XXIII. Este o locuință de tipul celor cu podeaua mai puțin adâncită față de nivelul de construcție. În plan orizontal are o formă dreptunghiulară, cu laturile de 3,50x3,80 m, și colțurile ușor rotunjite. Podeaua se afla la cca. -0,30-0,35 m față de nivelul de construcție. Spre mijlocul podelei s-au găsit resturile unei vetre din pământ și bolovani, cu dimensiunile de 1,00x0,60 m. Marginile vetrei au fost întărite cu pietre fixate cu pământ.

Inventar. Materialul aflat în această locuință este sărăcăcios, doar câteva fragmente ceramice din vase borcan lucrate cu mâna din pastă grosieră. Sunt borcane de mărime mijlocie, cu baza îngroșată, buza răsfrântă (fig. 89/10-11; 90/1). Unele buze sunt ornamentate cu creștături (fig. 86/1).

Având în vedere inventarul sărac, putem presupune că această locuință a fost părăsită, din motive necunoscute, împrejurare în care s-au luat vasele și obiectele ce mai puteau fi folosite, având în vedere greutatea procurării acestora.

Locuința nr. 12, (fig. 24/3; 43/1), a fost dezvelită în 1974, spre capătul de vest al secțiunii XXV. Este rectangulară în plan, având colțurile mult rotunjite, iar laturile de cca. 3,00x3,50 m. Podeaua, amenajată prin bătătorire și albiată spre mijloc, se află la cca. 0,75 m față de nivelul de construcție. Ne aflăm deci în fața unui bordei.

Pe latura de NV, mai aproape de colțul de nord al locuinței, a avut un cuptor din lut, de tipul celor cotlonite în peretele bordeiului. Cuptorul avea o vatră aproximativ circulară, cu diametrul de 1,40x1,20 m. Bolta avea o înălțime de cca. 0,30-0,35 m. Vatra cuptorului, supraînălțată cu 0,35 m față de podea, era puternic arsă, ca și pereții. În mijlocul jumătății de est a bordeiului, foarte aproape de latura de est, a fost un cuptor din pietre fixate cu lut. În exterior avea o formă paralelipipedică. Gura cuptorului din pietre, ca și gura cuptorului din lut, erau situate spre latura de sud a locuinței, unde probabil se afla intrarea.

Vatra cuptorului din pietre, ovoidală, era puternic arsă și foarte puțin albiată în podea. Spre mijlocul podelei, dar în apropiere de cuptorul din pietre s-au găsit gropile unor pari, adânci de 0,20-0,25 m, dispuse pe două rânduri. Este posibil ca aceste gropi să indice locul în care au fost fixați parii pentru realizarea unei lavițe din lemn (un fel de "bancă din lemn"). Înspre latura de nord, între cele două cuptoare, s-a găsit o groapă cu diametrul de 0,12 m și o adâncime de 0,25 m. Probabil în această groapă a fost fixat un stâlp pentru susținerea acoperișului.

Inventar. În umplutura de pământ a bordeiului s-au găsit mai multe fragmente ceramice, în majoritate provenind de la vase borcan lucrate cu mâna, din pastă grosieră. Baza acestor vase borcan este mai groasă (fig. 89/15, 18), uneori cu un început de talpă (fig. 89/15). Gura vaselor este mai largă decât baza, iar buza mai mult sau mai puțin răsfrântă (fig. 86/3; 87/8, 10; 88/8-9; 89/4-8), corpul vaselor este deseori mai bombat, cu umerii conturați (fig. 95/6). Mai multe fragmente provin din același vas borcan, care aproape s-a întregit (fig. 94/3; 98/4). Acest vas prezintă pe umăr un mic buton.

Ceramica lucrată la roată este reprezentată de un fund de vas, confecționat dintr-o pastă nisipoasă, fină, de un alb murdar, având în compoziție nisip feruginos. În interior, ca și în exterior, prezintă coaste (fig. 88/14). Acest fragment provine dintr-un vas lucrat la roată, din caolin, și reprezintă mai mult ca sigur un import din zona sud-dunăreană, respectiv din Dobrogea.

În apropierea vetrei s-au găsit două fusaiole, din care una fragmentară, din pastă cu nisip în compoziție (fig. 69/5, 7) și o cataramă din fier, fragmentară (fig. 64/5).

Locuința nr. 13, (fig. 26/1), a fost descoperită spre capătul de vest al secțiunii XXIII, în 1974. Este o locuință de dimensiuni mai mari, de forma unui trapez, în plan orizontal, cu laturile paralele de cca. 3,60x5,00 m, iar celelalte două laturi de 3,25 și respectiv 3,50 m. Podeaua amenajată prin bătătorire se afla cu cca. 0,45 m mai adâncă față de nivelul de construcție.

În colțul de nord-est al bordeiului semiîngropat, a fost găsit un cuptor din bolovani de râu, piatră spartă și conglomerate cu liant calcaros rezistent. În plan orizontal cuptorul avea formă aproximativ pătrată. În exterior apărea sub forma unui paralelipiped. În interior, pereții cuptorului delimitau o vatră circulară, cu diametrul de 0,75 m, puternic arsă și puțin albiată. Pereții cuptorului erau groși, mai ales în spate unde au fost folosiți mulți bolovani și conglomerate.

În apropiere de latura de vest s-a găsit o vatră simplă, din pământ, ușor albiată în podea. În jurul arsurii s-au găsit mai multe fragmente dintr-o "vatră portativă", circulară. Vatra avea forma unei tîpsii mari, cu fundul și marginea groase de cca. 0,04 m, diametrul maxim de 0,57 m, iar bordura în exterior înaltă de 0,11 m (fig. 135/2).

Inventar. Pe lângă "vatra portativă" menționată deja, din inventarul acestei locuințe mai fac parte numeroase fragmente ceramice și alte obiecte. Menționăm o mare cantitate de fragmente ceramice, provenind din vase lucrate cu mâna și la roată.

Vasele borcan lucrate cu mâna au fost realizate dintr-o pastă grosieră, sunt de mărime mijlocie și mai rar de dimensiuni mici, cu corpul zvelt, alungit sau ușor bombat. Aceste vase au baza groasă, diametrul gurii mai mare decât baza, buza uneori răsfrântă (fig. 83/4; 84/6; 85/30-31; 86/2, 10; 89/13-14; 91/4-6, 13), altelei aproape dreaptă și subțiată (fig. 89/12). Vasele borcan lucrate cu mâna din această locuință nu prezintă ornamente.

Pe lângă vasele borcan, lucrate tot cu mâna, din pastă grosieră au fost confecționate și tîpsiile. Acestea au baza îngroșată (fig. 84/12-13, 15) și mai rar subțire (fig. 83/14; 90/15). Marginea tîpsiilor este uneori răsfrântă (fig. 84/13, 15; 90/15), dar sunt și exemplare cu marginea dreaptă (fig. 84/12) sau trasă ușor în interior. Pe un fragment de tîpsie,

găsit lângă cuptorul din pietre, pe buză a fost realizat un ornament din creștături.

Alături de ceramica lucrată cu mâna s-au găsit și câteva mici fragmente din vase lucrate la roată, din pastă nisipoasă, ornamentate cu benzi mai înguste sau mai late din striuri orizontale.

Mai menționăm două fusaiole bitronconice (fig. 69/2, 6). Pe podea s-au găsit două ace din os, unul întreg (fig. 75/9), iar al doilea rupt la jumătatea urechii. În fața cuptorului din pietre s-a găsit o săgeată din fier, cu trei aripioare, de tip "avaric" (fig. 63/1; 80/3).

Locuința nr. 14, (fig. 25/1; 26/2), a fost surprinsă parțial la capătul de est al secțiunii XXVII, săpată în 1975. Suprafața întregii locuințe a fost dezvelită prin săparea unei case pe latura de nord a secțiunii menționate. Este un bordei, cu laturile de nord și sud de 4,40 și respectiv 3,75 m, iar cele de est și vest de 4,20 m și respectiv 4,00 m. Latura de est era ușor arcuită, iar colțurile gropii bordeiului erau rotunjite. Podeaua bordeiului amenajată prin bătătorire se afla la -0,75 m spre marginea de est și -1,00 m spre latura de vest. Intrarea se afla pe mijlocul laturii de sud. În acest bordei s-au găsit trei instalații de foc, pentru încălzit și prepararea hranei, respectiv două cuptoare din lut, de tipul celor cotlonite în peretele bordeiului, și o vatră simplă.

Aproximativ pe la mijlocul laturii de nord s-a găsit un cuptor cotlonit, având corpul în afara gropii bordeiului, doar gura intrând puțin în interior. Vatra cuptorului este ușor ovală cu diametrul mare de 1,10 m, iar cel mic de 0,85 m. Bolta cuptorului era prăbușită. După linia curburii pereților păstrați se pare că înălțimea interioară a bolții nu depășea 0,35 m. Grosimea arsurii pereților era de 3-4 cm, iar vatra, arsă la roșu-cărămiziu, se afla cu cca. 0,20 m mai sus decât podeaua locuinței. Pe vatra cuptorului nr. 1, aproximativ pe mijloc, s-a găsit un fund de vas borcan, lucrat cu mârfa din pastă grosieră.

Pe latura de vest a bordeiului, mai aproape de colțul de sud, a fost descoperit un al doilea cuptor, tot de tipul celor cotlonite, având o vatră de formă ușor ovală, cu diametrele de 1,05x0,95 m. Pereții cuptorului, ca și vatra acestuia, erau puternic arși. Partea centrală a bolții cuptorului era prăbușită. Înălțimea interioară a cuptorului era de cca. 0,40 m. Gura cuptorului nr. 2, largă de 0,50 m și orientată spre mijlocul locuinței, era cu 8-10 cm mai sus decât podeaua bordeiului.

Spre latura de est a încăperii s-au găsit mai multe pietre, cărbuni, fragmente ceramice și oase de animale. Aceste pietre răvășite, ca și pământul de umplutură căzut peste ele, acopereau o vatră simplă, deschisă. Vatra, de formă ovală, era puțin albiată, adâncindu-se spre mijloc cu 10-12 cm față de nivelul podelei. Vatra a fost amenajată direct pe podea, marginile fiind întărite cu bolovani. Acești bolovani, prin încălzire, aveau și rolul de a degaja căldură în interiorul locuinței.

Printre pietrele răvășite de la vatră s-au găsit câteva fragmente ceramice provenite din vase borcan lucrate cu mâna și la roată.

Inventar. Materialul găsit este sărac, ceea ce ne face să credem că locuința a fost părăsită la un moment dat, împrejurare în care vasele întregi și alte obiecte ce puteau fi folosite au fost luate de proprietari. Așa cum s-a menționat deja, pe vatra cuptorului nr. 1 s-a găsit un fund de vas borcan lucrat cu mâna, iar în zona vetrei deschise câteva fragmente din vase borcan lucrate cu mâna și la roată. Vasele borcan lucrate cu mâna, din pastă poroasă, au buza ușor răsfrântă (fig. 91/2-3) și fundurile mai groase decât pereții vasului (fig. 93/10).

Tot din pastă grosieră au fost lucrate și tipsiile din care s-au găsit două fragmente mici. Mai numeroase decât fragmentele din vasele borcan lucrate cu mâna sunt fragmentele din vase borcan lucrate la roată, dintr-o pastă bună, cu nisip în compoziție. Aceste vase au culoarea cărămizie, sau maronie, fiind decorate cu striuri vălurite (fig. 90/6, 8; 93/2).

În zona vetrei deschise s-a găsit un fragment din gura unui vas lucrat la roată, din pastă fină, nisipoasă, de culoare cărămiziu deschisă, având o toartă (fig. 90/2). Este un vas de tipul amforetelor. Un alt fragment, din umărul aceluiași vas, este ornamentat cu striuri vălurite (fig. 90/5). Tot în zona vetrei deschise s-a găsit și un fragment dintr-un vas lucrat la roată, decorat cu striuri drepte sub buză (fig. 93/1). Vasele lucrate la roată prezintă coaste în interior, iar unele funduri au în exterior cercuri concentrice de la desprinderea cu sfoara. Din inventarul locuinței mai face parte o fusaiolă bitronconică (fig. 69/4).

Locuința nr. 15. (fig. 25/2; 26/3), a fost surprinsă în 1975, spre mijlocul secțiunii XXVIII, fiind dezvelită în întregime prin săparea unor casete pe laturile de sud și nord ale secțiunii.

Este un bordei de formă dreptunghiulară în plan orizontal, având colțurile mult rotunjite. Are laturile lungi, respectiv cele de est și vest, de

cca. 5,00 și 5,60 m. iar cele scurte, de sud și nord, de cca. 4,00 și 3,80 m. Podeaua se afla la cca. -1,05 m față de nivelul de construcție. Pe latura de sud a avut o laviță din lut, cruțată la săpare, mai ridicată cu cca. 0,25-0,30 m față de nivelul podelei.

Spre colțul de sud-est al bordeiului, la cca. 0,75 m de pereți s-au găsit resturile unui cuptor din bolovani de râu și piatră spartă. Cuptorul în exterior avea o formă paralelipipedică, iar în interior pereții erau arcuiți, delimitând o vatră rotundă, ce se albia în podea, pe mijloc, cu cca. 15 cm. Vatra cuptorului era puternic arsă pe o grosime de cca. 4 cm. În fața gurii cuptorului, podeaua era ușor adâncită, loc în care se trăgeau cenușa și cărbunii, iar la cca. 1,00 m s-au găsit mai multe bucăți dintr-o "vată portativă", care nu s-a putut întregi.

Inventar. În umplutura gropii bordeiului, și mai ales printre pietrele prăbușite de la cuptor, s-au găsit mai multe fragmente ceramice. Unele provin din vase borcan, lucrate manual, din pastă grosieră. Au gura largă, răsfrântă (fig. 90/11) și fundurile îngroșate (fig. 90/13), iar în exterior o talpă (fig. 90/9, 12, 14). Pe podea s-au găsit două fragmente dintr-un vas cu pereții groși, lucrat la roată, din pastă nisipoasă. Vasul de culoare cărămizie era ornamentat cu un decor din striuri adânci, largi, vălurite (fig. 87/5; 90/10). Acest fragment provine dintr-un vas de provizii, de tradiție Sântana de Mureș. În această locuință s-au mai găsit și câteva fragmente ceramice din vase borcan lucrate la roată, din pastă bună, nisipoasă, decorate în exterior cu striuri drepte și vălurite (fig. 90/3). Între pietrele prăbușite din cuptor s-a găsit un cuțit din fier, fragmentar (fig. 62/11).

Locuința nr. 16 (fig. 26/4), a fost surprinsă parțial la capătul secțiunii XXIX, iar întreaga suprafață a fost dezvelită prin săparea a două casete pe laturile de sud și nord ale secțiunii. Este o locuință de dimensiuni mari, de formă aproximativ pătrată în plan orizontal, cu laturile de cca. 4,75 m. Podeaua era situată la -0,45-0,50 m față de nivelul de construcție. Este un bordei semiîngropat. Spre colțul de sud-vest, foarte aproape de latura de sud, s-au găsit resturile unui cuptor din bolovani și piatră spartă. Pereții cuptorului erau dărămați, pietrele răvășite. În exterior conturul cuptorului era dreptunghiular, iar în interior pereții delimitau o vatră ovală, ușor albiată în podea. Intrarea în locuință se făcea pe latura de est, aproape de colțul de nord-est, unde podeaua era ușor mai ridicată.

Inventar. Deși inventarul aflat în această locuință este puțin numeros, în schimb este foarte important și valoros atât arheologic, cât și

istoric. De data aceasta vom începe prezentarea inventarului cu cele mai importante piese, lăsând la urmă ceramica. Aproape de peretele de nord-vest al cuptorului, între pietrele prăbușite, la nivelul podelei, în pământul amestecat cu cenușă și cărbuni, s-a găsit o cruciuliță din bronz, la care trei din brațe erau păstrate, al patrulea, cu orificiul de atârnare, fiind rupt din vechime (fig. 67/2; 80/2). În spatele cuptorului s-a găsit o fibulă din fier, de tip romano-bizantin. Acul rupt s-a găsit la mică distanță de corpul fibulei (fig. 66/5). Tot din metal, respectiv din fier, mai menționăm un cuțit (fig. 80/8), un gravoar și un cârlig. Dintre obiectele din lut menționăm o fusaiolă bitronconică (fig. 70/1).

Cât privește ceramica s-au găsit mai multe fragmente din vase borcan, lucrate manual, din pastă grosieră, având gura largă și buza răsfrântă (fig. 88/6; 91/1). Lângă cuptor s-au găsit două fragmente dintr-un mic castron, care s-a întregit. Castronașul are gura trasă în interior și buza ornamentată cu creștături (fig. 95/3). Tot din categoria ceramicii lucrate cu mâna menționăm câteva fragmente de tepsie și un păhărel, probabil un creuzet (fig. 94/8; 95/4). Un fragment dintr-un borcan, modelat manual, prezintă un ornament din câteva linii adâncite, dispuse vertical și oblic (fig. 87/9).

Ceramica lucrată la roată este reprezentată prin mai multe fragmente, dintre care trei provin dintr-un vas de provizii, de culoare cenușie, cu buza groasă, lată, amintind de vasele de provizii de tip Sântana de Mureș. Alte fragmente provin din vase borcan, decorate cu striuri drepte (fig. 87/6) și vălurite.

Locuința nr. 17 (fig. 27/1), a fost descoperită tot în 1975, în secțiunea XXIX, la vest de L₁₆. Este de tipul bordeielor semiîngropate, având latura de est și colțul de NE mult arcuite. Laturile de vest și sud măsoară 4,00 m și respectiv cca. 3,75 m. Podeaua se afla la cca. -0,55-0,60 m față de nivelul de construcție. Spre colțul de NE, la cca. 0,55 m de pereți, a fost construită o vatră simplă, având bordura mărginită cu bolovani. Vatra era la mijloc albiată în podea cu 12-14 cm. Grosimea arsurii vetrei era de 6-7 cm. La sud-est de gura vetrei s-a dezvelit o groapă circulară, cu multă cenușă în partea superioară. Adâncimea acestei gropi față de podea era de 0,60 m, iar diametrul de 0,55 m. Este probabil o groapă de șezut, situată în fața vetrei. Pe podea s-au găsit și două gropi de stâlpi, una se adâncea doar cu 0,12 m față de podea, iar a doua cu 0,50 m. Diametrul celor două gropi era de cca. 0,35 m. Distanța între marginile gropilor era de 0,80 m. Este posibil

ca stâlpii fixați în aceste gropi să fi fost folosiți la susținerea acoperișului, dar mai probabil ni se pare să fie de la un război de țesut vertical⁴.

Inventar. În groapa bordeiului, mai ales în zona vetrei, s-au găsit mai multe fragmente din vase borcan, lucrate cu mâna, din pastă grosieră (fig. 91/19; 93/15, 17). Din categoria ceramicii lucrate la roată s-a găsit un mic fragment dintr-un borcan, prezentând coaste vizibile în interior. Din fier menționăm un cuțit aproape întreg (fig. 60/7) și un fragment din lama unui cuțit, o cataramă (fig. 64/4), un mic gravoar și o cange (?) (fig. 63/6).

Locuința nr. 18. (fig. 27/2), a fost descoperită în 1976. Surprinsă parțial în secțiunile XXXIII și XXXIV, a fost dezvelită în întregime în caseta săpată între cele două secțiuni. Podeaua se afla la cca. 0,75-0,80 m față de nivelul de construcție, deci poate fi considerată un bordei.

În plan orizontal are o formă aproape pătrată, cu laturile de cca. 3,50-3,75 m. Mai aproape de latura de nord, la cca. 0,55 m de perete, a fost realizată o vatră simplă, având marginile înconjurate de bolovani, de mici dimensiuni. Vatra avea o formă aproximativ dreptunghiulară, colțurile din spate ușor rotunjite. Mijlocul vetrei era puțin albiat față de nivelul podelei. Această albiere, ca și în alte cazuri, s-a realizat în timp, prin răzuitul repetat pentru scoaterea cenușii. Grosimea arsurii vetrei era de cca. 3,3-3,5 cm. Sub această arsură pământul era ars la roșu-cărămiziu încă 3-4 cm.

Inventarul aflat în această locuință este sărac, constând din fragmente ceramice. Cele mai multe provin din vase borcan, lucrate manual, din pastă grosieră. Aceste vase au gura largă și buza mai mult sau mai puțin răsfrântă (fig. 93/7). Din aceeași pastă grosieră au fost lucrate și tipsiile, din care s-au găsit mai multe fragmente. Sunt tipsii cu platoul gros, marginea ușor arcuită în interior (fig. 93/14). În marginea vetrei s-a găsit un fragment din gura unui vas, probabil un castron, care are gura trasă în interior, iar buza ondulată din interior spre exterior și invers (fig. 91/12).

Locuința nr. 19. (fig. 27/3), descoperită în 1977, este un bordei, de mari dimensiuni. Bordeiul surprins în secțiunea XXX, a fost dezvelit în

⁴ Stelian Dumistrăcel, **O problemă de etnoarheologie: argeaua de țesut în locuințe din sec. I-XI pe teritoriul României**, în *Revista de etnografie și folclor*, 34, 1989, 4, p. 339.

întregime prin săparea unor casete pe laturile de nord și sud ale secțiunii. În plan orizontal groapa bordeiului are o formă ușor trapezoidală și colțurile mult arcuite. Latura de sud, cea mai mare, pe mijlocul căreia se afla intrarea în locuință, are aproape 5,00 m, iar latura de nord, care este cea mai scurtă avea cca. 3,75 m. Latura de vest avea cca. 3,85 m, iar cea de est cca. 4,00 m. Adâncimea gropii bordeiului crește de la cca. 0,75 m spre latura de est, la -1,30 m spre latura de vest și -1,50 m spre latura de sud.

De la peretele de nord, pe o lățime ce variază de la vest la est, de la 0,70 m la 1,30 m, a fost cruțată la săpare o laviță din pământ, mai înaltă cu cca. 0,55-0,60 m față de adâncimea maximă a podelei.

Pe mijlocul laturii de vest s-a descoperit un cuptor de tipul celor cotlonite în peretele bordeiului. Corpul cuptorului era situat în afara perimetrului rectangular al gropii bordeiului. Gura cuptorului, mai largă și întărită cu bulgări din conglomerate cu prundiș, pătrundea puțin în interiorul încăperii bordeiului. Câteva pietre s-au găsit și în interiorul cuptorului. Vatra cuptorului, circulară, cu diametrul de cca. 1,25 m, se înălța față de podea cu 0,75 m, ușurând mult accesul la gura și interiorul cuptorului. Vatra cuptorului, lutuită, era arsă pe o grosime de 5 cm. Pământul de sub vatră era ars puternic, la roșu-cărămiziu, pe o adâncime de 10-12 cm.

Bolta cuptorului era prăbușită în mare parte. Pe baza curbării pereților se poate aproxima înălțimea bolții în interior, la cca. 0,40 m.

Aproape de lavița din lut cruțat a fost construit un cuptor din pietre, având spatele spre laviță, iar gura spre latura de sud, respectiv spre intrarea în bordei. Cuptorul din pietre avea în exterior o formă paralelipipedică, pereții groși, delimitând în interior o vatră ovoidală, albiată în podea cu cca. 0,15 m. În fața gurii cuptorului se afla groapa cenușarului, adâncă de cca. 0,25 m față de podea. Între cuptor și latura de sud a bordeiului s-au găsit câteva pietre mari, unele având până la 0,40 m lungime, care provin din pereții cuptorului.

Inventar. Exceptând câteva bucăți de zgură, aflate mai ales în fața gurii cuptorului din lut, inventarul acestei locuințe este format doar din ceramică.

Mai multe fragmente ceramice provin din vase borcan, confecționate manual, din pastă grosieră. Aceste vase au gura largă, buza răsfrântă mai mult (fig. 93/4) sau mai puțin și fundurile mai groase decât

peretii (fig. 91/15). Un fragment are buza ușor lătită amintind de vasele de provizii din perioada anterioară (fig. 91/17).

Tot manual, din aceeași pastă grosieră, au fost lucrate și tipsiile, având platourile groase, marginea arcuită și subțiată (fig. 91/14; 93/16).

Din categoria ceramicii lucrate la roată menționăm câteva fragmente provenind din vase borcan, realizate dintr-o pastă nisipoasă, aspră, ornamentate cu striuri drepte (fig. 91/11) sau striuri vălurite (fig. 91/8). În pământul de umplutură, ca și în cazul celorlalte locuințe, s-au găsit oase de animale și păsări domestice.

Locuința nr. 20, (fig. 27/4), a fost descoperită în 1977, în secțiunile XXX și XXXI precum și în spațiul dintre cele două secțiuni. Este un bordei semiîngropat, având laturile de cca. 3,50x3,75 m. Podeaua se adâncea cu cca. -0,30-0,40 m față de nivelul de construcție. Spre latura de vest, s-au găsit resturile unui cuptor din bolovani de râu și pietre sparte. Pietrele din pereții cuptorului erau răvășite aproape pe întreaga suprafață a locuinței⁵. În exterior, cuptorul a avut o formă paralelipipedică, baza sa fiind dreptunghiulară. În interior, pereții delimitau o vatră ovoidală, puțin albiată în podea. Gura cuptorului era îndreptată spre latura de est, unde se afla și intrarea în locuință.

Inventar. În groapa bordeiului semiîngropat s-au găsit mai multe fragmente din vase borcan lucrate cu mâna din pastă grosieră, unele având gura puțin răsfrântă și buza teșită (fig. 91/18). Câteva fragmente provin din vase borcan lucrate la roată, din pastă nisipoasă, decorate cu striuri drepte (fig. 91/7, 9-10). Un fragment provine din gura unui vas, lucrat la roată, având buza răsfrântă, carenată, iar pe umărul vasului un decor vălurit. Vasul a fost lucrat dintr-o pastă bună cu nisip fin în compoziție, după ardere având culoarea cărămizie (fig. 93/6). De menționat și un fragment din gura unui vas mare, de provizii, lucrat la roată, din pastă nisipoasă, cu pereții mai groși, având gura ușor răsfrântă, buza lătită amintind de vasele de provizii de tip Sântana de Mureș (fig. 100/3).

⁵ Nu este exclus ca unele pietre, aflate pe podeaua locuinței, să provină de pe acoperiș. Peste acoperișul din păioase, pentru fixare, se puneau bolovani. Prin prăbușirea acoperișului acești bolovani ajungeau în diferite locuri de pe podeaua locuinței.

Locuința nr. 21, (fig. 28/2), cercetată în 1977, a fost descoperită spre capătul de vest al secțiunii XXX. Este un bordei semiîngropat, de mici dimensiuni, având laturile de nord și sud de 2,80 și respectiv 3,25 m, iar cele de est și vest de câte 3,30 și 3,50 m. Podeaua, amenajată prin bătătorire, se afla la cca. -0,40 m față de nivelul de construcție. Spre mijlocul laturii de sud, aproape de peretele locuinței a fost amenajată o vatră simplă din pământ și bolovani. Vatra, de formă ovală, alungită, arsă puternic și puțin albiată în podea, avea gura orientată spre latura de vest a locuinței. Pe podea, mai ales în zona vetrei, s-au găsit bolovani de dimensiuni mici, cărbuni, fragmente ceramice și câteva oase de animale. Câteva pietre s-au găsit răspândite pe podea până spre peretele de nord, respectiv în partea opusă vetrei⁶.

Inventarul aflat în această locuință este sărac. Menționăm câteva fragmente din vase borcan, confecționate manual, din pastă grosieră, având cioburi în compoziție. Fundurile acestor borcane sunt îngroșate (fig. 101/24), gura mai largă, buza uneori arcuită mult (fig. 93/3; 100/5; 101/1) sau doar ușor trasă în afară (fig. 92/1). Din aceeași pastă grosieră s-au confecționat și tipsiile. Pe podea s-au găsit două fragmente de tipsie, care provin din același exemplar, având marginea trasă mult în afară (fig. 93/11).

Locuința nr. 22, (fig. 28/1), a fost descoperită în 1978, spre marginea de nord-vest a așezării, în secțiunea XI.III. Este o locuință de mari dimensiuni, de tipul bordeielor semiîngropate, având laturile de cca. 3,80x4,76 m. Partea săpată în pământ avea colțurile mult rotunjite și se adâncea cu cca. -0,45-0,65 m față de nivelul de construcție. În colțul de nord-est, în partea mai joasă a terenului s-a surprins intrarea în bordei⁷,

⁶ Și în acest caz, ca și în altele asemănătoare, considerăm că este valabilă ipoteza enunțată anterior, adică acești bolovani au fost inițial puși peste acoperișul realizat din păioase. Cât privește oasele de animale și păsări, acestea apar, în proporții diferite în toate locuințele. În cazul în care s-au găsit foarte multe oase în același complex, avem dovada, că după abandonarea locuințelor, gropile acestora erau folosite drept gropi menajere.

⁷ Intrarea se amplasa, în primul rând, în raport cu poziția terenului, fiind situată în partea cea mai joasă, evitând pătrunderea apelor de la ploi în interiorul locuinței. Așa se explică faptul că, în funcție de panta terenului, avem intrări

formată dintr-un prag, mai ridicat cu 0,15 m față de podea și lat de 0,90 m. Treapta se afla la -0,85 m, iar podeaua la -1,00 m, față de nivelul actual al terenului.

La cca. 1,15 m de laturile de sud și vest, au fost descoperite resturile unui cuptor, din pietre, având gura orientată spre nord. La baza cuptorului s-au folosit bolovani mai mari. În exterior baza cuptorului era dreptunghiulară. În interior, pereții cuptorului delimitau o vatră de formă ovoidală, mult alungită, ușor albiată și puternic arsă.

Inventar. În umplutură, și mai ales printre pietrele prăbușite de la cuptor, s-au găsit mai multe fragmente ceramice, majoritatea provenind din vase borcan, lucrate cu mâna, din pastă grosieră, cu cioburi în compoziție. Sunt vase de mărime mică și mijlocie, cu fundurile îngroșate (fig. 100/12) având gura mai largă decât baza, iar buza mai puțin sau mai mult răsfrântă (fig. 93/12). Între pietrele prăbușite s-a găsit un vas întregibil, de mărime mijlocie, având umărul bine conturat, gura mai largă decât baza vasului, iar buza arcuită în exterior (fig. 94/4; 95/2). S-au găsit și două fragmente de tepsie, de tipul cu marginea răsfrântă. Unul din fragmente este decorat cu alveole pe buză.

Din categoria ceramicii lucrate la roată, s-a găsit un singur fragment din corpul unui vas borcan, confecționat din pastă cu nisip în compoziție. Având în vedere că acest fragment s-a găsit în partea superioară a umpluturii nu este exclus să fi fost antrenat din nivelul mai vechi al așezării, datat în sec. V-VI.

În umplutura gropii bordeiului s-au găsit și trei fragmente din lame de cuțit, slab conservate.

Locuința nr. 23. (fig. 28/3), a fost descoperită în 1979, în secțiunea XLIV, la 92 m spre vest față de capătul estic al secțiunii. Este un bordei, de formă dreptunghiulară în plan, având colțurile mult rotunjite, laturile mici, respectiv de est și vest, de câte 3,00 și 3,25 m, iar cele de nord și sud de câte 4,50 și respectiv 4,60 m.

Podeaua amenajată prin bătătorire se afla la cca. -0,70-0,80 m față de nivelul de construcție. Spre colțul de NE la cca. 0,75 m de pereții

situate spre toate punctele cardinale. În ansamblu, așezarea fiind situată pe pantele din jurul izvoarelor, locuințele erau protejate natural de vânturile puternice, mai ales de cele dinspre nord-nord-est.

bordeiului s-au găsit resturile unui cuptor din pietre. Pe locul în care s-a construit cuptorul, podeaua era puțin mai ridicată.

Cuptorul de formă rectangulară în plan orizontal, în spate având peretele rotunjit, delimita în interior o vatră ovoidală, ușor adâncită în podea. Gura cuptorului era orientată spre latura de sud a bordeiului, unde se afla și intrarea în locuință. Pe vatra cuptorului și printre pietrele prăbușite s-au găsit mai multe fragmente dintr-o tavă mare, numită "vată portativă", care s-a întregit (fig. 135/1). Forma și dimensiunile "vetrei portative" se suprapuneau peste forma vetrei cuptorului. Această tavă mare era folosită prin fixare deasupra cuptorului.

Inventar. În umplutura bordeiului s-au găsit mai multe fragmente din vase borcan, confecționate manual din pastă grosieră. Au gura mai largă decât baza, buza arcuită mai mult sau mai puțin (fig. 92/4; 99/6). Unul din vasele borcan a fost decorat pe buză cu alveole. Din aceeași pastă grosieră s-au confecționat și tigiile, atestate în această locuință prin două fragmente. Din inventar face parte și tava mare, menționată mai sus. Confecționată din pastă grosieră, are o formă ovală, cu diametrele bazei de 0,62x0,77 m. Bordura tăvii este înaltă în exterior de 0,13 m, iar în interior de 0,09 m, fiind arcuită spre interior (fig. 135/1). Din inventarul acestei locuințe mai face parte un ac din os, la care urechea a fost ruptă din vechime (fig. 75/11).

Locuința nr. 24. (fig. 28/4), a fost dezvelită în 1979, tot în secțiunea XLIV, între metrii 107-111. Este un bordei semiîngropat, de formă aproximativ dreptunghiulară având colțul de vest ascuțit. Laturile de est și vest erau de cca. 3,00 și respectiv 4,00 m, iar cele de sud și nord de cca. 3,75 și 4,20 m. Colțurile gropii erau mult rotunjite. Podeaua se afla la -0,50-0,60 m față de nivelul de construcție. Înspre latura de sud a avut un cuptor din bolovani și pietre sparte. Spatele cuptorului era aproape lipit de peretele bordeiului. Gura cuptorului era orientată spre latura de nord a locuinței. Pereții cuptorului în interior delimitau o vatră ovoidală, alungită, puțin albiată față de nivelul podelei. Foarte probabil că intrarea în locuință era situată pe latura de nord spre colțul de vest al încăperii.

Inventarul aflat în această locuință este format din câteva fragmente din vase borcan lucrate cu mâna din pastă grosieră. Au gura largă, buza răsfrântă, uneori îngroșată (fig. 93/9). Tot din pastă grosieră au fost lucrate și tigiile. Unele au marginea scundă (fig. 101/18), sau

înalță, subțiată și aproape dreaptă în exterior (fig. 93/13), dar sunt și fragmente din exemplare cu marginea răstrântă (fig. 101/24). În zona pietrelor răvășite de la cuptor s-au găsit câteva fragmente dintr-o "vatră portativă", confecționată tot din pastă grosieră.

Locuința nr. 25, (fig. 29/1; 30/L₂₅), a fost descoperită în 1986, în secțiunea XLVII, unde între metrii 11,40 și 12,30 spre peretele de sud, de la -0,40 m au apărut mulți bolovani, în pământul de umplutură, indicând o instalație de foc, în fapt un cuptor din bolovani. Aproximativ pe mijlocul secțiunii s-a surprins latura de nord a unei locuințe de tipul celor parțial adâncite în pământ. La vest de această locuință au apărut marginile altei locuințe, având tot un cuptor din bolovani. Marginea de vest a locuinței L₂₅ a fost suprapusă puțin de marginea de est a locuinței L₂₆.

Locuința L₂₅ este un bordei semiîngropat, de dimensiuni mari, în plan orizontal având o formă rectangulară, colțurile mult rotunjite, iar laturile de vest și est de câte 3,60 și respectiv cca. 4,00 m, iar cele de sud și nord de 4,00 și 3,60 m. Podeaua locuinței, amenajată prin bătătorire, se afla la cca. -0,40 m spre latura de est și -0,55 m spre latura de vest, față de nivelul de construcție, și respectiv la -0,71 m spre latura de sud și -0,78 m spre latura de nord, față de nivelul actual al terenului.

La colțurile de est și vest, precum și pe mijlocul laturilor de est și vest s-au descoperit gropile unor furci din lemn. O groapă, indicând locul de amplasare al unei furci, s-a găsit și aproximativ pe mijlocul laturii de nord, lipită fiind de marginea laviței din pământ cruțat. Gropile furcilor pentru susținerea pereților și acoperișului se adânceau cu cca. -0,16-0,21 m față de nivelul podelei, și aveau diametrul situat între 0,25x0,27 m și 0,25x0,45 m. După diametrul gropilor, furcile folosite pentru susținerea pereților și acoperișului erau groase și din esență moale, după cum indică câteva resturi de cărbuni.

Pe latura de nord s-a găsit o laviță, cruțată la amenajarea părții săpate în pământ a locuinței, mai înaltă cu cca. 0,12 m față de nivelul podelei. Pornind din colțul de est, lavița mergea până în spatele cuptorului.

Spre colțul de nord al încăperii, la mică distanță față de latura de est și cu spatele lipit de lavița din lut cruțat, a fost construit un cuptor din bolovani de râu. De formă paralelipipedică în exterior, cuptorul în interior avea pereții arcuiți, delimitând o vatră ovoidală, mult albiată față

de nivelul podelei. Vatra cuptorului era puternic arsă. Intrarea în locuință se făcea pe latura de sud, unde s-a surprins o treaptă, mai înaltă cu 0,16 m față de podea.

Inventar. În pământul de umplutură, mai ales în zona cuptorului din bolovani de râu, s-a găsit o mare cantitate de ceramică, confecționată manual sau la roată.

În această locuință predomină ceramica lucrată la roată, caz rar întâlnit la Davideni, cât și în alte așezări contemporane. Fragmentele descoperite provin din cel puțin opt vase borcan, dintre care două s-au întregit (fig. 94/1-2; 95/1, 5). Ceramica lucrată la roată este reprezentată de borcane de dimensiuni mici și mijlocii, confecționate dintr-o pastă bună, cu nisip în compoziție și mai rar cu microprundișuri cu bobul mai mare. Unele vase borcan au buza ușor răsfrântă (fig. 92/3, 6; 94/1; 95/5; 96/3, 5-6; 97/1-4, 6) sau trasă chiar mult în exterior (fig. 96/1-2; 97/5). Există și vase borcan la care gura este trasă spre interior, diametrul gurii vasului fiind puțin mai mare decât diametrul bazei (fig. 94/2; 95/1; 96/4). La aceste vase în fapt fără buză, marginea gurii este subțiată și ușor teșită. Toate vasele lucrate la roată au fost ornamentate pe umăr, începând de la gură, cu striuri sau caneluri late, drepte (fig. 92/6; 94/1-2; 95/1, 5; 96/3-5; 97/1, 3-4, 6), dar și cu benzi de striuri vălurite (fig. 96/1-2; 97/2, 5). Vasele ornamentate cu striuri vălurite au de regulă buza răsfrântă, iar sub buză o nervură (fig. 96/1-2; 97/2, 5). În unele cazuri buza are în interior o șanțuire (fig. 97/2). Aproape toate vasele borcan, lucrate la roată, prezintă în interior "coaste" evidente. Aceste vase au fost arse în cuptoare speciale, în unele cazuri arderea s-a făcut oxidant, iar în alte cazuri a fost o ardere reducătoare. În câteva cazuri fragmentele ceramice provenind din borcane lucrate la roată prezintă urme de ardere secundară, de la folosirea acestor vase pe vatra cuptorului.

Ceramica lucrată la roată din această locuință, prin unele atribute intrinseci, se apropie de ceramica din secolul V d.Hr. descoperită la Mănoaia-Costișă⁸ și ceramica de la Budurcasca IV, din nivelul cel mai

⁸ Dan Gh. Teodor, V. Căpitanu și I. Mitrea, **Cercetările arheologice de la Mănoaia-Costișă și contribuția lor la cunoașterea culturii materiale locale din sec. V-VI din Moldova**, în *Carpica*, I, 1968, p. 239-242; fig. 4/1 și 5/1, 6.

vechi Ipotești-Cândești⁹, respectiv nivelul Ia, datat cu monedă din a doua jumătate a secolului al V-lea d.Hr.¹⁰. Am insistat asupra ceramicii lucrate la roată descoperită în această locuință, menționând și unele analogii cu ceramica din câteva așezări contemporane bine încadrate cronologic, pentru a dovedi începuturile primei etape din evoluția așezării de la Davideni, în a doua jumătate sau la sfârșitul secolului al V-lea d.Hr.

În această locuință s-au găsit și fragmente din vase borcan, lucrate manual, dintr-o pastă grosieră. Aceste vase sunt arse neuniform, în "aer liber", probabil pe vatra cuptorului din locuință sau pe vatra cuptoarelor din lut, situate în afara locuințelor. Aceste vase borcan au gura mai largă decât baza, buza arcuită în exterior (fig. 97/7), iar fundurile mai groase decât pereții vasului (fig. 98/5). Menționăm și un vas mic, un pahar, având gura trasă în afară, confecționat tot manual dintr-o pastă mai densă (fig. 94/5; 98/2). În interiorul paharului, mai ales pe fund, sunt prezente resturi și pete de oxizi, indicii că a fost folosit drept creuzet.

Câteva fragmente, aflate în partea de sus a umpluturii, provin din vase borcan de mici dimensiuni, având gura trasă în interior, de aspectul unui ou tăiat (fig. 97/8). Având în vedere poziția în care au fost descoperite, aceste fragmente probabil au fost antrenate, prin lucrările agricole, din umplutura locuinței alăturate.

Tot din categoria vaselor lucrate cu mâna fac parte și tipsiile, din care s-au găsit un exemplar întregibil (fig. 94/11; 98/6) și alte câteva fragmente. Exemplarul întregibil are o formă aproximativ circulară, platoul subțire spre mijloc, mai gros spre exterior, bordura scundă, ușor ondulată, aproape dreaptă în exterior (fig. 98/6). Din inventarul acestei locuințe mai face parte o verigă mică (cataramă ?) din fier.

Locuința nr. 26, (fig. 29/1; 30/L₂₆), a fost descoperită în anul 1986, în secțiunea XLVII. Marginea de est a locuinței L₂₆ se suprapune

⁹ V. Teodorescu, **Despre cultura Ipotești-Cândești în lumina cercetărilor arheologice din nord-estul Munteniei (regiunea Ploiești)**, în *SCIV*, 15, 1964, 4, p. 489.

¹⁰ Idem, **Cireșanu - un aspect cultural aparținând populației daco-romane din secolul IV-V e.n. la sud de Carpați**, în *Studii și Cercetări*, Ploiești, I, 1984, p. 53.

peste marginea de vest a locuinței L₂₅. Podeaua locuinței L₂₆ era mai ridicată cu cca. 0,20-0,29 m față de nivelul podelei din L₂₅. Locuința L₂₆ este de dimensiuni mici, având laturile situate între cca. 3,00-3,60 m. Podeaua se adâncea cu cca. 0,30-0,35 m față de nivelul de construcție. Spre colțul de nord al podelei, la o distanță de cca. 0,50 m față de pereții bordeiului semiîngropat, a fost amenajat un cuptor din bolovani de râu. Cantitatea mare de pietre prăbușite, arcuirea pereților în interior, păstrați "in situ" pe o înălțime apreciabilă, ne determină să admitem că a fost un cuptor cu boltă. În exterior cuptorul avea o formă paralelipipedică, iar în interior pereții delimitau o vatră ovoidală, puțin albiată în podeaua locuinței. Sub crusta albicioasă a vetrei de cca. 1 cm, pământul era ars pe o adâncime de cca. 3-4 cm.

Inventarul aflat în această locuință este sărac. În fața gurii cuptorului, pe podea, s-a găsit un vas parțial spart, respectiv un borcan, de dimensiuni mai mari, lucrat cu mâna, din pastă grosieră, având baza ușor îngroșată față de pereții vasului, umerii bine conturați, chiar bombați, și gura largă, buza foarte puțin arcuită (fig. 94/9; 98/1). Forma vasului este ușor asimetrică. Alte câteva fragmente ceramice provin tot din vase borcan lucrate cu mâna din pastă grosieră (fig. 106/32). Mai menționăm un cuțit din fier, fragmentar.

Locuința nr. 27, (fig. 29/2; 31/1), a fost surprinsă parțial în anul 1986, în secțiunea XLVII, și dezvelită integral în anul 1987 prin deschiderea unei case mari pe laturile de nord și sud ale secțiunii menționate. între metrii 24,50 și 30,50. Este o locuință de tipul celor cu podeaua mai mult adâncită, un bordei de mari dimensiuni. Pe baza observațiilor stratigrafice s-au putu constata două faze de construcție, respectiv faza construcției inițiale și apoi o refacere și redimensionare a locuinței.

Inițial, locuința a avut suprafața de dimensiuni mai mari, laturile fiind de cca. 3,75x4,25 m, iar podeaua la cca. -0,68-0,72 m, față de nivelul actual al terenului. Pe mijlocul laturii de nord, care era ușor arcuită, a fost construit un cuptor din bolovani de râu cu spatele lipit de peretele bordeiului, notat C₁. Cuptorul C₁ era de mici dimensiuni, cu o vatră ovoidală, ușor albiată în podea. Sub crusta albicioasă de cca. 3,5 cm, pământul era ars la roșu-cărămiziu pe o adâncime de cca. 4,3 cm. După un timp, probabil o generație, bordeiul a fost refăcut, restrângându-se suprafața locuibilă, la dimensiunile laturilor de 3,75 și respectiv 3,35 m,

dar adâncindu-se podeaua cu încă cca. 0,25-0,35 m. ajungându-se la -0,95-1,08 m față de nivelul actual al terenului. În a doua fază a fost amenajat un nou cuptor, notat C₂, situat spre colțul de nord al podelei. Este un cuptor mai mare, construit din bolovani de râu și conglomerate cu prundiș. Pereții interiori delimitau o vatră aproximativ ovoidală, care se adâncea puțin față de nivelul podelei. Sub crusta albicioasă a vetrei de 1,5 cm, urma un strat de pământ ars la roșu-cărămiziu, de cca. 3,5 cm. La acest bordei s-au găsit gropi de la furcile de susținere a pereților și acoperișului. Este posibil ca furcile de pe laturile de est și vest să fi existat și în prima fază de construcție. În schimb furca de pe mijlocul laturii de nord a fost fixată în a doua fază, fiind situată în fața gurii cuptorului C₁, abandonat în a doua etapă din existența bordeiului. Prin adâncirea podelei în faza a doua de folosire a locuinței și retragerea cu cca. 1,00 m spre sud, suprafața "abandonată" din prima fază apare ca o laviță. Este posibil ca această porțiune să fi fost folosită drept laviță în faza a doua de existență a bordeiului.

Atât în prima, cât și în a doua fază de folosire a locuinței, intrarea se făcea pe trepte situate pe mijlocul laturii de vest. Firește că ultima treaptă de jos, de la -0,87 m nu exista în prima fază de folosire a bordeiului. Această treaptă, în fapt un prag mai lung, s-a realizat prin crutare în a doua fază de construcție și folosire a încăperii. Furcile susțineau atât pereții cât și acoperișul realizat în două pante, cu scurgerea apei spre nord și sud.

Inventar. În această locuință, care a fost folosită un timp mai îndelungat, s-a găsit un inventar relativ bogat și variat. Un loc aparte îl ocupă ceramica. Pentru cronologia și respectiv precizarea fazelor de folosire a bordeiului sunt importante fragmentele ceramice aflate între pietrele prăbușite de la cele două cuptoare. Astfel în vreme ce la C₁ s-au găsit doar câteva fragmente din vase lucrate numai la roată, din pastă nisipoasă, aspră, de culoare cărămizie, ornamentate cu striuri, caneluri și nervuri drepte (fig. 92/7-8), între pietrele prăbușite din C₂ s-au găsit atât fragmente din vase lucrate la roată (fig. 93/8; 96/6), cât mai ales fragmente din vase lucrate cu mâna (fig. 100/13-14; 101/21, 23).

Fragmentele din vasele borcan lucrate cu mâna, din pastă grosieră, provin din cel puțin 12 vase. Sunt borcane de dimensiuni mici și mijlocii, cu fundurile îngroșate (fig. 94/7; 99/9), gura largă, mai mult sau mai puțin răsfrântă (fig. 92/2, 5; 100/8, 13-14; 101/3). Rareori gura acestor

vase este dreaptă (fig. 99/1) sau chiar trasă ușor în interior. S-au găsit și tipsii, cu platoul mai gros și marginea dreaptă în exterior (fig. 99/7), dar și exemplare cu platoul mai subțire și marginea trasă în afară (fig. 99/5; 102/9). O tipsie s-a întregit (fig. 94/10; 103/9), are diametrul de 11,5 cm, platoul relativ subțire, marginea scundă și dreaptă în exterior. Pe fața platoului a fost realizat un decor, constând din 12 raze incizate, dispuse aproximativ uniform. Decorul de pe această tipsie, descoperită între bolovanii prăbușiți din C₂, poate fi pus în legătură cu semnele de origine magică, simbolizând puterea soarelui. Asemenea semne cu semnificație magică¹¹, realizate însă în relief, sunt întâlnite frecvent pe ceramica din epoca medievală timpurie¹².

Fragmentele ceramice din borcane lucrate la roată provin din cel puțin patru exemplare. Sunt borcane de mărime mică și mijlocie, lucrate din pastă bună, cu nisip în compoziție. Pe umăr sunt ornamentate cu striuri și caneluri, drepte sau vălurite (fig. 93/8; 99/3; 100/6), și mai rar cu nervuri (fig. 93/5). Din totalul ceramicii din această locuință, 80% aparține categoriei lucrate cu mâna, iar 20% categoriei lucrate la roată.

Pe lângă ceramică, în această locuință s-au găsit și alte obiecte de inventar. În colțul de est al locuinței, în pământul de umplutură, s-au găsit fragmente dintr-un pieptene din os cu dinți laterali (fig. 77/1). Plăselele erau prinse cu nituri din fier. Mai menționăm două ace din os, din care unul întreg (fig. 75/4), iar al doilea rupt în dreptul urechii (fig. 75/8), un cuțit din fier, fragmentar (fig. 62/8) și oase de animale și păsări.

Locuința nr. 28, (fig. 32/L₂₈), a fost descoperită în anul 1987, înspre capătul de est al secțiunii LI, între metrii 3.50-9.00. Este de tipul celor cu podeaua puțin adâncită în pământ, un bordei semiîngropat, mare, cu laturile de cca. 3.60x5.25 m, podeaua aflându-se la -0,55 m față de nivelul actual al terenului, și respectiv la cca. 0,38 m față de nivelul de construcție. În colțul de nord s-au descoperit resturile unui cuptor din bolovani de râu și bulgări de conglomerate cu prundiș. Vatra cuptorului a

¹¹ Maria Comșa. **Cu privire la semnificația mărcilor de olar din epoca medievală timpurie**, în *SC'IV*, XII, 1961, 2, p. 291-297.

¹² Gh. Ștefan, I. Barnea, Maria Comșa, E. Comșa. **Dinogetia, I**, București, 1967, p. 206; Maria Comșa, **Cultura veche românească. Așezările din secolele VIII-X de la Bucov-Ploiești**, București, 1978, p. 94-97.

fost amenajată pe un pat de pământ, ușor înălțat față de podea, cruțat la săpare. În spate, spre latura de nord a locuinței, cuptorul era lipit de peretele casei. În exterior, cuptorul avea o formă paralelipipedică, iar în interior, pereții delimitau o vatră ovoidală, foarte puțin albiată în patul de pământ menționat. Intrarea în locuință era situată pe latura de sud, aproximativ pe mijlocul acestei laturi și în fața gurii cuptorului.

Inventar. Majoritatea ceramicii aflate în această locuință aparține categoriei lucrate cu mâna. Predomină fragmentele din vasele borcan, de mărime mică și mijlocie, cu umerii conturați, confecționate din pastă grosieră, având baza mai groasă (fig. 98/3; 101/25) și mai mică decât gura vaselor, care este mai mult sau mai puțin arcuită în afară (fig. 98/3; 99/2; 101/4-8). Din fragmentele găsite s-a întregit un vas borcan, de mărime mijlocie, având gura mai largă decât diametrul bazei, și buza mult arcuită în afară (fig. 98/3).

După numărul de funduri, întregi sau fragmentare, și fragmentelor din gura vaselor, în această locuință s-au găsit resturi din cel puțin 14 vase borcan. Din aceeași pastă grosieră, au fost confecționate tot manual și tipsiile. S-au găsit și două fragmente de tipsii mai mari, care provin din exemplare cu marginea mai înaltă și ușor răsfrântă (fig. 99/4) sau cu marginea mai scundă și mult evazată (fig. 99/8).

Ceramica lucrată la roată este reprezentată doar prin câteva mici fragmente care provin din două vase borcan, realizate din pastă nisipoasă.

În ansamblul ceramicii descoperite în această locuință, peste 88% o reprezintă categoria confecționată manual.

Pe podeaua locuinței, lângă gura cuptorului, s-a găsit o fusaiolă din lut, de formă bitronconică (fig. 70/8). În pământul de umplură s-a găsit și un fragment dintr-o brățară de bronz, care provine din nivelul aparținând epocii bronzului, respectiv așezării de tip Noua.

Locuința nr. 29, (fig. 31/3), a fost descoperită în anul 1987, în secțiunea LI. Este un bordei semiîngropat, de formă pătrată în plan orizontal, cu laturile de cca. 3,25x3,40 m, colțurile mult rotunjite. Podeaua se afla la cca. -0,40-0,45 m față de nivelul de construcție. Spre colțul de nord al podelei s-a găsit o vatră simplă, având marginea întărită cu bolovani de râu. Vatra era ușor alveolată în podea. Sub crusta albicioasă a vetrei, de cca. 2,5 cm, urma un strat de pământ ars la roșu-cărămiziu de cca. 4 cm. Podeaua a fost amenajată prin bătătorire. Intrarea în locuință se făcea pe mijlocul laturii de sud.

Inventar. În pământul de umplură al gropii, conținând cărbuni, pietre dislocate de la vatră și oase de animale, s-au găsit mai multe fragmente ceramice. Majoritatea provin din vase borcan, lucrate cu mâna din pastă grosieră, de mărime mică și mijlocie, având fundurile îngroșate (fig. 101/19, 31) și mai rar subțiri, gura largă și mai mult sau mai puțin arcuită în afară. Deși s-au găsit multe fragmente, nu s-a putut întregi nici un vas. După numărul fundurilor, fragmentele descoperite provin din cel puțin 11 vase.

Din categoria ceramicii lucrate la roată s-au găsit în partea superioară a umplurii doar două fragmente, din două vase diferite. Este vorba de un fund de vas, lucrat din pastă nisipoasă, având coaste vizibile în interior și un fragment din corpul unui vas borcan, tot din pastă nisipoasă, prezentând de asemenea coaste în interior. Nu este exclus ca cele două fragmente din vase lucrate la roată să fi fost antrenate din nivelul mai vechi de locuire.

Procentual ceramica lucrată cu mâna reprezintă 85% din totalul ceramicii descoperite în această locuință.

Pe podeaua locuinței s-a găsit o fusaiolă din lut, bitronconică, cu diametrul mult mai mare decât înălțimea (fig. 71/7).

Locuința nr. 30, (fig. 32/L₃₀), a fost surprinsă parțial în caseta locuinței L₂₈, peste al cărui colț de vest s-a suprapus. Marginea de nord a locuinței L₃₀ a fost surprinsă în secțiunea L.II, unde suprapune colțul de est al altei locuințe, notată L₃₄ (fig. 32).

Locuința L₃₀ cercetată în 1988 este de formă rectangulară în plan orizontal, un bordei cu laturile cuprinse între cca. 3.50 m și 4.30 m, având colțurile ușor rotunjite. Podeaua era mult adâncită, respectiv cu 0.95 m față de nivelul actual al terenului și cu cca. 0.80 m față de nivelul de construcție. Podeaua locuinței L₃₀ este mai adâncă cu 0.40 m față de podeaua locuinței L₂₈ și cu 0.30 m față de podeaua locuinței L₃₄, peste care, în parte, se suprapune.

În colțul de nord al podelei s-au găsit resturile unui cuptor din pietre, de dimensiuni mari, în exterior având forma unui paralelipiped, cu laturile bazei de 1.50x1.70 m. Bolta cuptorului s-a păstrat doar parțial. Pereții cuptorului erau groși, la bază în spate măsurând 0.50 m și aproape 0.75 m pe diagonala colțurilor. Peretele de vest, la bază, în interior, era realizat, în parte, dintr-un bulgăre mare dintr-un conglomerat cu prundiș. Vatra cuptorului era mult albiată în podea și puternic arsă. Sub crusta

cenușie, de cca. 1,5 cm, urma un strat de pământ ars la roșu-cărămiziu de cca. 2,5-3 cm.

Intrarea în bordei se făcea prin colțul de vest al laturii de sud.

Inventar. În această locuință s-au găsit numeroase fragmente ceramice. Marea majoritate a materialului ceramic s-a găsit în stratul de pământ de deasupra podelei, mai ales în zona cuptorului. Predomină fragmentele provenite din vase lucrate cu mâna, din pastă grosieră. Sunt vase borcan de dimensiuni mici și mijlocii, mai rar vase mari, precum și tipsii. După numărul fundurilor, fragmentele descoperite provin din peste 12 vase borcan, cu diametrul bazei variind în 6,50-9,50 cm (fig. 100/11; 104/15; 106/33, 36). Majoritatea vaselor borcan au baza îngroșată (fig. 106/33, 36), mai rar se întâlnesc și exemplare cu baza mai subțire (fig. 100/11; 101/27; 104/15). Vasele borcan au deseori corpul zvelt, dar sunt și exemplare cu umerii bine conturați, gura mai largă decât baza, și cu marginea arcuită (fig. 100/7, 9-10; 101/9, 29-30; 102/2; 106/27). Mai multe fragmente, care provin din 3-4 vase borcan, au fost ornamentate cu alveole pe buză (fig. 100/15; 102/1). Din categoria vaselor lucrate cu mâna, menționăm și tipsiile. În această locuință s-au găsit fragmente din cel puțin trei tipsii, cu marginile răsfrânte.

În zona cuptorului s-au găsit două fragmente dintr-o "vatră portativă".

Categoria ceramicii lucrate la roată este reprezentată de câteva mici fragmente din vase borcan (fig. 104/16; 106/31, 34), confecționate dintr-o pastă fină, decorate cu striuri puțin adâncite. Ceramica lucrată la roată reprezintă doar cca. 5-7% din totalul ceramicii aflată în această locuință. Prezența mai multor vase ornamentate cu alveole pe buză, precum și faptul că L₃₀ suprapune, în parte, colțul altor două locuințe, ne determină să atribuim acest bordei fazei târzii a așezării, respectiv secolului al VII-lea d.Hr.

Locuința nr. 31, (fig. 31/4), cercetată în 1988, a fost surprinsă parțial în secțiunea LIII, și dezvelită integral prin săparea unei casete, pe latura de sud a secțiunii menționate. Este un bordei semiîngropat, de mici dimensiuni, având laturile de cca. 2,25x2,75 m, iar colțurile, mai ales cele de nord și sud, mult arcuite. Podeaua a fost amenajată prin bătătorirea unui strat de argilă, gros de cca. 6 cm, fixat pe toată suprafața încăperii. Podeaua se afla la -0,50-0,55 m față de nivelul de construcție. Spre latura de nord-vest, mai aproape de colțul de nord, a fost amenajată o vatră, din pământ, supraînălțată față de nivelul podelei și puternic arșă. Pe latura de

sud-vest, mai aproape de colțul de sud al încăperii, a avut un cuptor din lut, de tipul celor cotlonite în peretele bordeiului. La gura cuptorului s-au găsit mai mulți bolovani arși. Probabil gura cuptorului a fost întărită cu bolovani fixați cu lut. Vatra cuptorului, ovoidală, era albiată, față de podeaua locuinței. Având în vedere adâncimea mică la care a fost amenajată podeaua, nu s-a putut realiza un cuptor cu vatra supraînălțată față de podeaua locuinței, cum s-a constatat în multe alte cazuri. În această situație, pentru a face posibilă cotlonirea încăperii cuptorului, respectiv realizarea unei bolți care să reziste, vatra a fost coborâtă sub nivelul podelei locuinței.

Spre colțul de est al podelei s-a găsit o groapă, de formă aproape rotundă, cu diametrul de cca. 0,85x1,00 m, care se adâncea cu 0,52 m față de podea. În groapă nu s-a găsit nici un fel de inventar. Probabil a fost o groapă de șezut, în fața vetrei.

Inventar. În această locuință s-a găsit puțin material ceramic. În apropierea vetrei deschise s-au găsit câteva fragmente din vase borcan lucrate manual din pastă grosieră și două fragmente de tipsii. Unele fragmente provin din vase borcan care au buza răsfrântă, dar există și fragmente din vase care au gura ușor trasă în interior (fig. 100/2). De regulă aceste vase au baza mai groasă decât pereții (fig. 101/28). Menționăm și un fragment din gura unui vas borcan lucrat la roată (fig. 100/4).

Lângă vatra deschisă s-a găsit o fusaiolă bitronconică, ornamentată cu striuri verticale (fig. 70/2). La est de vatră s-a găsit o altă fusaiolă, ușor bitronconică, cu diametrul de câteva ori mai mare decât înălțimea (fig. 70/6). Pe podea s-a găsit un ac din os, rupt din vechime (fig. 75/6). Sărăcia inventarului ne face să credem că această locuință a fost părăsită la un moment dat, împrejurare în care inventarul folosit, în primul rând vasele întregi și alte obiecte, a fost luat.

Locuința nr. 32, (fig. 31/2), a fost cercetată în anul 1988, și a fost surprinsă în secțiunea LIII, unde între metrii 54-57, aproape pe toată lățimea secțiunii, de la -0,25 m a apărut pământ de umplură, fragmente ceramice și bolovani. Este de tipul locuințelor cu podeaua puțin adâncită față de nivelul de construcție, un bordei semiîngropat, cu laturile de cca. 2,85x3,00 m, având colțurile mult rotunjite. Podeaua se afla la -0,30 m față de nivelul de construcție. Înspre colțul de nord al podelei, la cca. 0,50 m distanță de pereți s-au găsit resturile unei vetre

simple, având marginea întărită cu bolovani. Vatra era ușor albiată în podea și puternic arsă.

Inventar. În pământul de umplutură, mai ales în zona vetrei, s-au găsit mai multe fragmente ceramice. Cele peste 30 de fragmente ceramice provin numai din vase borcan, confecționate manual, din pastă grosieră. Vasele borcan din care provin aceste fragmente au avut dimensiunile mici și mijlocii. Aceste vase au de regulă baza îngroșată (fig. 104/7), gura largă, răsfrântă mai mult sau mai puțin (fig. 101/10-11; 103/3; 106/17).

Câteva fragmente provin din vase borcan de mici dimensiuni, cu gura trasă în interior, în fapt fără buză, având aspectul unui "ou" tăiat la capete (fig. 106/18).

Locuința nr. 33, (fig. 33/1), a fost descoperită în anul 1988, fiind dezvelită în secțiunile LIII și LIV și respectiv în spațiul dintre cele două secțiuni. Este un bordei semiîngropat, de mici dimensiuni, având laturile de cca. 2,55x3,00 m și colțurile mult arcuite. Podeaua se afla la -0,35-0,45 m față de nivelul de construcție, fiind mai ridicată în fața gurii cuptorului. Aproximativ pe mijlocul laturii de vest a avut un cuptor din pământ, de tipul celor cotlonite în peretele bordeiului. Cuptorul, rotund, cu diametrul de cca. 1,15 m, avea vatra supraînălțată cu cca. 0,25 m față de podeaua locuinței, iar gura largă de 0,40 m. Bolta cuptorului nu depășea înălțimea maximă de cca. 0,30 m. Vatra cuptorului era ușor albiată spre mijloc și puternic arsă. Privit din interiorul locuinței, în dreapta gurii cuptorului era un prag mic, cruțat la săpare, lung de cca. 0,50 m și lat de cca. 0,25 m. Probabil pe acest prag, mai înalt cu 0,20 m față de podea, se depuneau vasele din lut, folosite pentru prepararea hranei.

Inventar. În această locuință s-a găsit un inventar relativ bogat și divers. Menționăm, în primul rând, o mare cantitate de fragmente ceramice. Predomină ceramica luerată cu mâna. Fragmentele descoperite provin din borcane mici și mijlocii, confecționate din pastă grosieră. Au baza groasă (fig. 101/22; 102/6; 104/13), corpul zvelt sau ușor bombat, gura largă, mai mult sau mai puțin trasă în afară (fig. 100/1; 101/15; 103/1, 7; 104/4, 11; 106/9, 22). Semnalăm și prezența unor vase mici, un fel de pahare, care puteau fi folosite drept creuzete (fig. 103/5). Din aceeași pastă grosieră au fost realizate și tipsiile. În această locuință s-au găsit fragmente din cel puțin cinci exemplare. De regulă au platourile groase

(fig. 101/12; 102/8), cu marginea uneori scundă (fig. 101/12; 102/3), ușor arcuită (fig. 102/3) sau aproape dreaptă în exterior (fig. 101/12).

Sunt și exemplare cu marginea arcuită spre interior (fig. 102/8), dar și cu bordura mult răsfrântă (fig. 102/5; 103/10; 106/38).

În stratul de pământ de deasupra podelei s-au găsit și 8 fragmente ceramice care provin din cel puțin 2-3 vase lucrate la roată, dintr-o pastă bună, densă, nisipoasă. Aceste vase borcan au baza subțire (fig. 106/26) și sunt ornamentate pe umăr cu striuri drepte, dese, formând benzi late (fig. 102/7). Sunt și vase borcan neornamentate lucrate la roată (fig. 104/1). Fundurile vaselor lucrate la roată prezintă în interior coaste pronunțate (fig. 106/26), iar în exterior cercuri concentrice, de la desprinderea cu sfoara de pe discul roții olarului. Mai menționăm un fragment din gura unui vas mare de provizii. Este o bucată din gura unui asemenea vas, având buza groasă, lățită (fig. 101/2). Vasul a fost lucrat la roată, dintr-o pastă densă, aspră, amintind de așa-zisa pastă "ciment". Acest vas de provizii amintește de recipientele asemănătoare din cultura Sântana de Mureș. Este vorba de vase de provizii din secolele IV-V refoșosite, sau asemenea vase s-au confecționat și în etapa secolelor V-VI. Mai probabilă pare ultima presupunere, deoarece aceste vase mari, de provizii, se deosebesc de formele tipice întâlnite în secolul al IV-lea. Ele pot fi însă considerate vase de provizii de tradiție Sântana de Mureș.

Pe podeaua bordeiului s-au găsit și alte obiecte de inventar, între care două fusaiole, de formă bitronconică (fig. 70/7, 9) lucrate dintr-o pastă densă și un cuțit din fier, relativ bine păstrat (fig. 62/6). În fața gurii cuptorului, la cca. 1,00 m s-a găsit un gravoar din fier (fig. 61/5), iar în pământul de umplutură, un tipar de piatră, fragmentar, folosit la turnatul unor accesorii pentru obiecte de podoabă (fig. 65/5). Prezența unor pahare din lut ce puteau fi folosite drept creuzete, a tiparului și gravoarului, indică o activitate meșteșugărească desfășurată în această locuință.

Locuința nr. 34, (fig. 32/L₃₄), cercetată în 1988, a fost surprinsă parțial în secțiunea LII. Colțul de sud-est al acestei locuințe a fost distrus de groapa locuinței L₃₀. Pentru dezvelirea locuinței L₃₄ în întregime s-a săpat o casetă pe latura de nord-vest a secțiunii amintite. Este un bordei semiîngropat, cu laturile de 3,00x3,55 m, având colțurile arcuite. Podeaua se adâncea puțin față de nivelul de construcție respectiv cu cca. 0,25-0,35 m. Spre latura de nord s-au găsit resturile unui cuptor din

pietre, având mai bine păstrat spatele și marginea de est. În exterior cuptorul avea o formă paralelipipedică. Pe podea s-au găsit mulți bolovani răvășiți, proveniți din bolta cuptorului și a peretelui de vest. Vatra cuptorului era de formă ovoidală, fiind ușor albiată față de podea, și puternic arsă. Sub crusta albicioasă de cca. 1,5 m, urma un strat ars la roșu-cărămiziu de cca. 3,5-4 cm. Între pietrele prăbușite din cuptor s-au găsit câteva fragmente ceramice, din vase borcan și tipsii.

Aproape de colțul de nord-vest al locuinței s-a găsit un cuptor de tipul celor cotlonite în mal, cea mai mare parte a cuptorului fiind situată în afara perimetrului rectangular al bordeiului. Cuptorul avea o vatră rotundă, cu diametrul de 1,10 m, iar înălțimea bolții nu depășea 0,50 m. Vatra cuptorului era mult adâncită față de nivelul podelei și albiată spre mijloc. Și în acest caz, având în vedere adâncimea mică la care a fost săpată podeaua locuinței, cuptorul a fost cotlonit mai adânc, față de nivelul podelei, pentru a se putea realiza bolta, sub forma unei calote sferice.

Intrarea în locuință s-a aflat probabil pe latura de sud, mai mică, situată în fața gurii celor două cuptoare.

Inventar. S-au găsit mai multe fragmente ceramice, toate provenind din vase borcan și tipsii, lucrate cu mâna din pastă grosieră. Vasele borcan sunt de mărime mijlocie și mai rar mari, având baza îngroșată (fig. 104/10), corpul ușor bombat și gura răsfrântă (fig. 101/14; 106/21, 23). La gura cuptorului s-a găsit un fragment mai mare dintr-o tipsie, cu marginea scundă și dreaptă în exterior (fig. 110/12). Alte fragmente provin din tipsii cu marginea scundă, arcuită spre interior (fig. 102/10), dar sunt și exemplare cu marginea mai înaltă și răsfrântă (fig. 101/20).

Locuința nr. 35, (fig. 33/2), a fost cercetată în 1988. Surprinsă parțial în secțiunea LIV, unde între metrii 5,25-9,25 de la -0,25 m a apărut pământ de umplutură, a fost dezvelită integral prin săparea unei casete pe latura de sud-est și a martorului dintre secțiunile LIV și LV.

Este o locuință de tipul celor cu podeaua mult adâncită, un bordei, de formă rectangulară în plan orizontal, cu laturile de cca. 3,30x3,50 m, groapa având colțurile mult rotunjite. Podeaua amenajată prin bătătorire se afla la cca. 0,85-0,95 m față de nivelul de construcție.

Înspre colțul de nord al bordeiului s-au descoperit resturile unui cuptor din pietre. Spatele cuptorului era aproape de peretele bordeiului. Parțial pereții cuptorului s-au păstrat. Bolta era prăbușită, mulți bolovani

fiind împrăștiati în jurul cuptorului. Vatra cuptorului, aproximativ rotundă, era foarte puțin albiată în podea și puternic arsă. În spatele cuptorului s-a găsit o bucată de bână groasă, arsă, păstrată pe o lungime de 0,50 m. Peste resturile de bână carbonizate s-au găsit mai multe pietre prăbușite din boltă și pereții cuptorului. Intrarea în bordei era situată pe latura de sud-est, în partea mai joasă a terenului.

Inventarul aflat în acest bordei este bogat și divers. De semnalat în primul rând o mare cantitate de fragmente ceramice, provenind din vase lucrate manual sau cu roata.

Din pastă grosieră s-au realizat manual vase borcan și tipsii. După numărul de funduri, fragmentele descoperite provin din cel puțin 12 vase borcan de diferite mărimi. Sunt vase cu baza îngroșată (fig. 102/11; 106/37), corpul zvelt sau bombat, având gura largă, mai mult sau mai puțin arcuită în exterior (fig. 101/16; 103/6; 104/2-3, 6, 8; 106/2-4, 6, 13, 19-20, 29; 112/11). Un fragment din gura unui borcan, lucrat manual, a fost ornamentat cu striuri drepte, puțin adâncite (fig. 104/5), iar un alt vas a fost decorat pe buză cu creștături.

S-au găsit și două fragmente de tipsie, din exemplare diferite. Au marginea înaltă și trasă ușor spre exterior (fig. 103/8) sau chiar mult evazată (fig. 106/40).

Pe lângă marea cantitate de ceramică lucrată manual, s-au găsit și multe fragmente din vase lucrate la roată, din pastă bună, nisipoasă. În exterior aceste vase au o culoare cărămiziu-închisă. Sunt borcane de dimensiuni mijlocii, având gura aproape egală cu baza, arcuită mai mult sau mai puțin în afară (fig. 101/13; 103/2, 4; 112/12). Aceste borcane sunt ornamentate cu striuri drepte, dispuse în benzi late pe umărul vasului (fig. 103/2, 4), dar apar și striuri vălurite. Menționăm și un fragment dintr-un vas mare de provizii, lucrat din pastă fină, cu pereții groși, ornamentat cu trei striuri, sau mai degrabă caneluri dispuse în val (fig. 102/4).

În pământul de umplutură, și mai ales pe podea, s-au găsit și alte obiecte de inventar, între care un dorn din fier (fig. 60/2), două cuțite din fier (fig. 62/3, 7), un gravoar din fier, slab conservat, o piesă din os trapezoidală (mâner ?), având o lungime de 7.7 cm și un orificiu pe mijloc (fig. 77/9), precum și un mâner de cuțit, realizat dintr-un corn, având pe mijloc două linii adâncite dispuse circular (fig. 76/7).

Bogăția inventarului, marea cantitate de ceramică, precum și cele câteva obiecte din fier și os, dar și resturile de bârne, carbonizate, ne

determină să apreciem că acest bordei a fost distrus printr-un incendiu, împrejurare în care inventarul nu a mai putut fi luat.

Locuința nr. 36, (fig. 33/3), cercetată în 1988, a fost surprinsă în secțiunea LIV, între metrii 16,50-20,50, unde de la $-0,27$ m a apărut pământ de umplură cu resturi ceramice. Pentru dezvelirea întregii locuințe s-a săpat o casetă pe latura de nord-vest a secțiunii menționate.

Este un bordei, având o groapă aproximativ pătrată, cu laturile de cca. $3,15 \times 3,45$ m și colțurile mult rotunjite. Podeaua locuinței, amenajată prin bătătorire, se afla la $-0,70-0,85$ m față de nivelul de construcție.

Spre mijlocul laturii de nord-vest a fost descoperit un cuptor mare din pietre. În exterior cuptorul avea forma unui paralelipiped, cu partea de sus ușor arcuită. Spatele cuptorului se afla la $0,45$ m de peretele bordeiului. Pereții cuptorului erau relativ groși, la bază măsurând cca. $0,25$ m. Bolta și o parte din pereții laterali, mai ales dinspre gură, erau prăbușiți. În jurul pereților cuptorului erau mulți bolovani răvășiți. Pereții cuptorului în interior delimitau o vatră dreptunghiulară, în spate arcuită, albiată mult în podea. Mijlocul vetrei se afla cu cca. $0,20$ m mai jos decât nivelul podelei. Adâncimea vetrei s-a datorat și unei folosiri îndelungate și unor repetate răzuiri. Vatra era puternic arsă. După o crustă de 2 cm, urma un strat de pământ de cca. 4 cm ars la roșu-cărămiziu. În cuptor și mai ales la gura cuptorului s-a găsit o mare cantitate de arsură.

Inventar. Și în acest bordei s-a găsit un inventar bogat și divers, în comparație cu marea majoritate a locuințelor descoperite în această așezare, sau în alte așezări contemporane din spațiul est-carpatic.

În ansamblul inventarului pe primul loc se situează ceramica. Cantitativ predomină ceramica lucrată manual, din pastă grosieră. Din această pastă s-au realizat vase borcan de mărime mică și mijlocie, precum și tipsii. Unele borcane au fundurile îngroșate (fig. 106/39; 114/13), dar sunt și exemplare care au baza mai subțire spre mijloc și mult îngroșată la exterior (fig. 104/18; 113/6).

După numărul fundurilor întregi și fragmentare, dar din vase diferite, numărul borcanelor modelate manual din această locuință poate fi apreciat la cel puțin $16-18$ exemplare. Gura acestor vase este largă, mai mult sau mai puțin răsfrântă în exterior (fig. 104/9, 17; 106/7-8, 11, 14-15; 110/2, 4-7; 112/10). Semnalăm și un fragment dintr-un borcan având peretele gurii în exterior aproape drept (fig. 113/1). Un alt vas borcan a fost ornamentat pe buză cu alveole, iar sub buză are un buton (fig. 107/9).

Din categoria ceramicii lucrate manual face parte și un pahar (?) de mici dimensiuni, folosit probabil drept creuzet (fig. 109/4). Numeroase sunt și fragmentele de tipsie. S-au găsit 15 fragmente care provin din cel puțin 8 exemplare de tipsisii. Sunt tipsisii cu platoul mai gros (fig. 104/14; 107/7-8, 10-11; 110/13; 115/5) sau mai subțire (fig. 104/12; 105/6; 110/14), cu marginile drepte (fig. 104/14; 105/6; 107/8) sau răsfrânte (fig. 104/12; 105/7; 106/30; 107/7, 10-11; 110/14; 114/7). Sunt și tipsisii cu marginea arcuită spre interior (fig. 110/13; 111/7). Un exemplar, cu marginile, în afară, drepte, s-a întregit (fig. 105/6). Toate tipsisii au culoarea cărămizie, spre deosebire de vasele borcan care au o culoare cenușie, închisă.

Ceramica lucrată la roată este reprezentată prin 34 de fragmente care provin din cel puțin 6-7 vase borcan. Sunt vase de mărime mijlocie, având corpul ușor bombat, majoritatea au diametrul bazei de cca. 10 cm. Fundurile de borcane prezintă coaste în interior, iar în exterior cercuri concentrice de la desprinderea cu sfoara de pe roata olarului. Vasele confecționate la roată, din pastă bună, nisipoasă, au buza mai mult sau mai puțin răsfrântă (fig. 105/1-4; 107/1-4; 112/6, 14), uneori cu carenă pe fața superioară (fig. 105/1, 4). Sunt ornamentate pe umăr cu striuri drepte, dispuse în benzi late (fig. 107/3-4; 112/14), uneori cu striuri drepte mai adânci și late, un fel de caneluri (fig. 105/2-3), dar și cu striuri vălurite (fig. 105/1, 4; 107/1-2; 112/6). Menționăm și un fragment dintr-un vas mare de provizii, cu pereții groși, de culoare cărămizie, închisă, ornamentat cu striuri adânci vălurite (fig. 112/7).

Pe lângă ceramică, din inventarul acestui bordei mai fac parte o fusaiolă bitronconică (fig. 72/4), un tipar din piatră (fig. 65/4), un dorn din fier, mic, (fig. 61/10) și un gravoar din fier (fig. 61/9). Prezența vasului mic, folosit probabil drept creuzet, a tiparului din piatră, a domului și gravoarului, sunt indicii ale unei activități meșteșugărești în acest bordei.

Locuința nr. 37. (fig. 33/4), cercetată în 1988, a fost surprinsă parțial în secțiunea LIV, unde între metrii 45,50-49,50, de la -0,30 m, a apărut pământ de umplutură. Întreaga suprafață a locuinței a fost dezvelită prin săparea unor casete pe laturile de nord și sud ale secțiunii menționate.

Este un bordei, de formă aproape pătrată, cu laturile de cca. 3,30-3,75 m, la care podeaua, amenajată prin bătătorire se afla la cca.

-0,70 m față de nivelul de construcție. Pe latura de sud, aproape de colțul de sud-est, s-a surprins intrarea, în trepte.

În pământul de umplutură s-au găsit câteva bucăți de lipitură, cu urme imprimare de la bârne, unele cu muchii drepte, dovadă că pereții au fost realizați din bârne lutuite.

În colțul de sud al bordeiului a fost amenajat un cuptor din pietre. Spatele cuptorului era aproape lipit de pereții bordeiului. Cuptorul era distrus până aproape de bază. A avut, în exterior, tot o formă paralelipipedică. În exterior baza pereților avea o formă dreptunghiulară, iar în interior delimitau o vatră ușor ovoidală, mult albiată în podea. Vatra, mai joasă cu 7-8 cm față de podea era puternic arsă.

Pe latura de nord, aproape de colțul de vest a fost amenajat un cuptor de tipul celor cotlonite în mal, având gura pe linia peretelui bordeiului. Corpul cuptorului este realizat în afara perimetrului rectangular al gropii bordeiului.

De formă rotundă, cu diametrul de cca. 0,80 m, având bolta înaltă de cca. 0,30 m, acest cuptor avea vatra albiată față de podeaua bordeiului și puternic arsă.

Inventar. Și în acest bordei s-a găsit o mare cantitate de fragmente ceramice, majoritatea provenind din vase realizate manual. Dintr-o pastă grosieră s-au făcut vase borcan și tipsii. Vasele borcan sunt de dimensiuni mici și mijlocii. S-au găsit 76 de fragmente ceramice din borcane lucrate cu mâna. Ținând seama de numărul fundurilor de borcane întregi sau fragmentare, dar din vase diferite, precum și de fragmentele din gura unor borcane, apreciem că au fost în acest bordei cel puțin 15-17 vase. Au baza îngroșată (fig. 106/35, 41), uneori cu talpă (fig. 106/42), corpul mai zvelt sau ușor bombat, gura largă și mult arcuită în exterior (fig. 106/1, 5, 10, 12, 16, 28; 107/12; 113/12, 15). Un fragment are buza ușor lătită și carenată (fig. 105/5) ca la unele vase lucrate la roată. Pe două fragmente sunt orificii, la nivelul umărului vaselor (fig. 107/12). S-au găsit și 8 fragmente de tipsie, care provin din 5-6 exemplare. Unele au platoul îngroșat și marginea scundă, ușor arcuită în interior (fig. 105/8; 106/25; 107/6), dar sunt și exemplare cu marginea aproape dreaptă (fig. 107/14; 110/11; 115/4) sau mult răsfrântă în exterior (fig. 106/24; 110/10; 111/6).

Ceramica lucrată la roată este reprezentată prin 12 fragmente, care provin din 4-5 vase borcan, de mărime mijlocie, lucrate din pastă bună,

nisipoasă. Baza unui asemenea vas, păstrată în întregime, are diametrul de 10 cm. Fundurile acestor borcane au coaste în interior, iar în exterior cercuri concentrice de la desprinderea cu sfoara de pe roata olarului. Vasele lucrate la roată au fost ornamentate pe umăr cu striuri drepte (fig. 113/16) sau vălurite (fig. 112/5).

Două fragmente, cărămizii, cu decor vălurit, adânc, în fapt ornamentate cu motive din caneluri (fig. 112/8), provin dintr-un vas de provizii, de dimensiuni mai mari, cu pereții groși. Din inventarul acestui bordei mai face parte și un gravoar din fier (fig. 60/4).

În partea de sus a umpluturii s-au găsit numeroase oase de animale, dovadă că groapa bordeiului, după abandonare, a folosit drept groapă menajeră.

Locuința nr. 38, (fig. 38/1), a fost descoperită și cercetată în 1989, în secțiunea LVI, unde între metrii 26-28,50 în profilul peretelui de sud au apărut resturi dintr-o instalație pentru foc, pământ de umplură și câteva fragmente ceramice. Pentru dezvelirea integrală a suprafeței locuinței s-a deschis o casetă pe latura de sud a secțiunii menționate. Continuarea săpăturilor între metrii 25-29,50 și în suprafața casetei a avut drept rezultat dezvelirea integrală a suprafeței acestei locuințe. Este un bordei semiîngropat, de mici dimensiuni, având laturile de cca. 2,75x3,00 m și colțurile mult rotunjite. Podeaua era puțin adâncită, mergând până la -0,35 m față de nivelul de construcție. Înspre colțul și respectiv latura de est s-au găsit resturile unui cuptor din bolovani. Deși distrus aproape în totalitate, după conturul pereților și cantitatea de bolovani din zona vetrei considerăm că a fost un cuptor și nu o vatră simplă din bolovani. Vatra cuptorului, de formă ovoidală, alungită, era ușor supraînălțată față de nivelul podelei și puternic arsă.

Spre latura de vest a locuinței s-a descoperit o vatră simplă, mică și rotundă, realizată numai din pământ. Suprafața vetrei era ușor supraînălțată față de nivelul podelei.

Inventarul din această locuință este sărac. Menționăm mai multe fragmente din vase borcan și tipsii, lucrate manual, dintr-o pastă grosieră. Sunt fragmente din vase borcan de dimensiuni mici și mijlocii, având gura largă și buza răsrântă (fig. 112/3). Fragmentele de tipsie provin din exemplare cu platoul gros și marginea ușor răsrântă.

Consemnăm un vas mic, păstrat aproape întreg, având o formă ușor bitronconică, gura largă și buza răsfrântă (fig. 108/2; 109/3). Dimensiunile acestui vas sunt: DG = 99 mm, DB = 72 mm și H = 73 mm.

Din categoria ceramicii lucrate la roată menționăm un singur fragment, dintr-un vas borcan decorat cu striuri drepte (fig. 112/13). Este posibil ca acest fragment să fi fost antrenat din primul nivel al așezării din secolele V-VII.

Locuința nr. 39, (fig. 34/L₃₉; 35/L₃₉), a fost cercetată tot în campania arheologică din 1989. A fost surprinsă parțial în secțiunea LVII, între metrii 70-74,50, unde de la -0,25 m a apărut pământ de umplură și fragmente ceramice. Tot în secțiunea LVII, înspre latura de nord-vest, între metrii 74,50-78,25, au apărut indicii ale unei noi locuințe, care a fost notată convențional L₄₀. Între colțul de vest al locuinței L₃₉ și colțul de sud-est al locuinței L₄₀ sunt 0,55 m.

Pentru dezvelirea suprafeței locuinței L₃₉ au fost deschise casete pe laturile de sud și nord ale secțiunii menționate. Locuința are o formă trapezoidală în plan orizontal, având laturile de 2,75/3,00x3,25/4,25 m și trei din colțuri mult rotunjite, iar al patrulea colț, dinspre est, era ascuțit. Podeaua se adâncea față de nivelul de construcție cu 0,55-0,60 m, și respectiv cu 0,75-0,80 m față de nivelul actual al terenului.

În colțul de est al bordeiului semiîngropat s-au găsit resturile unui cuptor din bolovani și conglomerate de prundiș. Cuptorul în exterior avea o formă paralelipipedică. Pereții groși, în interior înconjurau o vatră ovoidală, în spate rotunjită. Vatra, puternic arsă, avea crusta albicioasă aproximativ la nivelul podelei. Pereții exteriori ai cuptorului, mai ales în spate și colțul de est, mergeau aproape până în pereții locuinței. Intrarea în locuință s-a aflat pe latura de sud-est, în fața gurii cuptorului.

Inventar. În această locuință s-a găsit un inventar bogat și variat. Menționăm în primul rând o mare cantitate de ceramică, aproape în totalitate provenind din vase borcan și tipsii lucrate manual, dintr-o pastă grosieră. Analiza ceramicii, a vaselor întregi, a fundurilor de vase întregi și fragmentare, permite aprecierea că în această locuință s-au aflat cele puțin 19 vase borcan și 9 tipsii, ceea ce reprezintă 93,34% din totalul materialului ceramic din această locuință.

Unele vase borcan au o formă zveltă, gura arcuită și aproape egală cu baza (fig. 108/1; 109/5). Exemplarul întregit are următoarele dimensiuni: DB = 70 mm; DG = 78 mm; H = 144 mm. Un alt vas care s-a

întregit are o formă ușor bitronconică, cu umerii puternic conturați, gura mult mai mare decât baza, iar buza răsfrântă în afară (fig. 108/4; 110/1). Exemplarul întregit are următoarele dimensiuni: DB = 100 mm; DG = 160 mm și H = 190 mm. Multe vase borcan au diametrul situat între cca. 83-105 mm, gura arcuită, respectiv buza mai mult sau mai puțin răsfrântă (fig. 111/3). Menționăm că sunt și vase borcan care au gura trasă în interior, de fapt fără buză, având aspectul unui "ou" tăiat la capete sau "butoiaș" (fig. 107/5). Amintim și un vas mic, un borcan miniatural sau un păhărel, folosit drept creuzet (?), care are forma borcanelor cu marginea gurii trasă în interior (fig. 109/2). Nici unul din vasele borcan lucrate cu mâna nu prezintă ornamente.

Fragmentele de tipsii, numeroase, provenind din cel puțin 9 exemplare, sunt de tipul cu platoul gros, cu marginea exterioară ușor arcuită în interior (fig. 107/13) sau ușor răsfrântă în afară. Unele tipsii au în interior, spre margine, o șanțuire, de cca. 1 cm lățime (fig. 111/8, 13).

Din categoria ceramicii lucrate la roată, menționăm două fragmente, provenind din două vase borcan, confecționate din pastă nisipoasă. Fragmentele din baza unui vas borcan prezintă coaste în interior.

Printre bolovanii din fața cuptorului s-a găsit un amnar din fier (fig. 64/9) și o fusaiolă din lut, de formă tronconică, cu baza plată și partea superioară rotunjită (fig. 71/6). Mai consemnăm o săgeată din fier romboidală, slab conservată (fig. 63/8), un cuțit din fier (fig. 62/14) și un gravoar din fier (fig. 61/3).

Locuința nr. 40, (fig. 34/L₄₀; 35/L₄₀), a fost descoperită în 1989, tot în secțiunea LVII, la mică distanță spre vest de L₃₉. Pentru a surprinde întreaga suprafață a locuinței s-a săpat o casetă mai mare pe latura de nord-vest a secțiunii menționate.

Este un bordei semiîngropat, având o formă rectangulară, cu laturile de cca. 3,25x3,30 m și colțurile părții săpate în pământ mult rotunjite. Podeaua locuinței, finisată prin bătătorire, se adâncea cu cca. – 0,60 m față de nivelul de construcție. Spre colțul de nord al podelei s-au găsit resturile unui cuptor din bolovani și conglomerate din prundiș, aduse din albia râului Moldova aflat în apropiere. În exterior cuptorul a avut o formă paralelipipedică, peretele din spate și dinspre est fiind la o distanță de cca. 0,25 m și respectiv 0,25-0,50 m față de pereții locuinței. Peretele cuptorului dinspre mijlocul locuinței era mult mai gros,

măsurând la bază cca. 0,60 m. Vatra cuptorului, ovoidală, era mult albiată față de nivelul podelei. În spate vatra era mult mai joasă decât înspre gura cuptorului. Vatra era puternic arsă, sub crusta vineție, urma un strat de cca. 5-8 cm de pământ ars la roșu-cărămiziu. Înălțimea maximă a bolții cuptorului a fost de 0,52 m. Intrarea în bordei era situată pe latura de sud, în fața gurii cuptorului.

Inventarul aflat în această locuință este format numai din ceramică. Predomină ceramica lucrată cu mâna din pastă grosieră. Un vas borcan lucrat cu mâna s-a întregit (fig. 108/3; 110/3). Are o formă ușor ovoidală, zveltă, umerii prelinși, gura fiind puțin mai mare ca baza, care este mai groasă decât pereții vasului. Buza acestui vas borcan este ușor răsfrântă. Dimensiunile acestui vas sunt: DB = 120 mm; DG = 130 mm; H = 202 mm. Alte fragmente provin din vase borcan, având buza mai mult sau mai puțin răsfrântă (fig. 111/1-2; 113/4).

Fragmentele de tipsie provin din cel puțin patru exemplare. Unele au platoul gros, marginea scundă și ușor răsfrântă (fig. 111/10), altele au platoul mai subțire și marginea arcuită spre interior (fig. 111/12). Un fragment provine dintr-o tipsie cu margine înaltă și mult arcuită spre interior (fig. 111/11).

Categoria ceramicii lucrate la roată este reprezentată de două fragmente, care provin din două vase diferite. Un fragment provine din baza unui vas borcan, confecționat din pastă nisipoasă, având coaste pronunțate în interior (fig. 111/9), iar al doilea fragment provine din corpul altui vas borcan, lucrat tot din pastă bună, nisipoasă și densă, de culoare cărămizie în exterior.

Locuința nr. 41, (fig. 36/1; 37/L₄₁), a fost surprinsă parțial în secțiunea LX, săpată în 1989. La est de L₄₁ a apărut o altă locuință, notată L₄₂. Pentru dezvelirea celor două locuințe a fost săpată o casetă mare, de 105 mp (fig. 37).

Locuința nr. 41 este de dimensiuni relativ mari, de formă aproape pătrată în plan orizontal, cu laturile de cca. 3,50x3,75 m și colțurile rotunjite. Este un bordei semiîngropat, la care podeaua se adâncea cu cca. 0,70 m față de nivelul de construcție, surprins mai puțin clar, pământul fiind desfundat pe o adâncime mai mare prin lucrările agricole din ultimele decenii.

În colțul de nord al podelei s-au găsit resturile unui cuptor din bolovani de râu și piatră spartă. Pereții cuptorului erau aproape lipiți în

spate și pe latura de nord-est de pereții bordeiului. Dacă admitem că distanța dintre pereții cuptorului și pereții gropii reprezintă de fapt grosimea peretelui locuinței, construit din pari lutuiți, atunci se poate spune că pereții cuptorului erau lipiți de pereții casei, spre nord și nord-est. Cuptorul, având baza sub formă de potcoavă alungită, avea pereții groși la bază, realizați din bolovani mai mari. Bolovanii mai mari au fost fixați și la gura cuptorului.

Pereții cuptorului în interior delimitau o vatră alungită, ușor albiată față de podea. Această albiere s-a adâncit în timp, fiind rezultatul răzuirii repetate pentru scoaterea cenușii.

Inventar. În această locuință s-a găsit un inventar bogat și divers. Consemnăm mai întâi mai multe fragmente ceramice provenind din vase borcan și tipsii, lucrate manual din pastă grosieră.

Luând în considerație fundurile întregi sau fragmentare, acestea provin din cel puțin patru vase borcan. Sunt borcane de dimensiuni mici și mijlocii, având corpul mai alungit sau cu umerii mai conturați, gura mai largă decât baza, buza rotunjită și mai mult sau mai puțin răsfrântă (fig. 111/5; 112/1, 4, 15). În câteva cazuri buza este teșită (fig. 112/15) sau tăiată drept (fig. 112/1-2). Tipsiile sunt reprezentate de fragmente din exemplare cu marginea răsfrântă în exterior, mai mult sau mai puțin (fig. 114/14-15).

Categoria ceramicii lucrate la roată este reprezentată prin fragmente, din gura a două vase borcan, ornamentate cu caneluri puțin adâncite, care apar ca niște benzi fațetate dispuse în special pe umărul vasului. Aceste vase borcan, realizate din pastă nisipoasă, sunt de mărime mijlocie, au gura aproape egală cu baza, iar buza mai mult sau mai puțin arcuită în exterior (fig. 111/4; 112/9). Vasele în exterior au culoarea cărămizie, roșcată.

Între pietrele prăbușite din gura cuptorului s-a găsit o piesă din lut, de formă ușor bitronconică, având după ardere culoarea cărămizie. Piesa este goală în interior, iar în partea superioară are două găuri mici. În interior a avut câteva "bobite" din lut. Piesa în discuție este o jucărie, respectiv un zurgălău (fig. 74/1). Din inventarul acestei locuințe mai face parte un fragment dintr-un pieptene de os, cu dinți bilaterali (fig. 77/2), un ac din os, foarte bine conservat (fig. 75/3), un cârlig mare din fier, de 21 cm lungime (fig. 62/16) și o fibulă "digitată" (fig. 68/2). Fibula a fost descoperită în partea de sus a umpluturii din această locuință.

Având în vedere adâncimea mică la care a fost descoperită această fibulă, în fapt a fost găsită la baza stratului arabil și începutul stratului de umplutură, deci pământul a putut fi purtat în timp, nu este exclus ca piesa să fi fost antrenată, prin lucrările agricole, fie din partea de sus a umpluturii locuinței L₄₂ din apropiere sau pur și simplu dintr-un alt loc apropiat din nivelul așezării din secolele VI-VII. Cum fibula a fost găsită în suprafața locuinței L₄₁, pentru determinarea topo a fost notată ca aparținând acestei locuințe.

După cum se va arăta la analiza inventarului, această fibulă (fig. 68/2) este un unicat în spațiul carpato-danubiano-pontic, intrând în literatura de specialitate sub numele de fibulă "digitată" zoomorfică de tip Davideni¹³.

Locuința nr. 42, (fig. 36; 37), a fost surprinsă parțial în 1989 în secțiunea LX. Dezvelirea integrală a acestei locuințe s-a realizat prin continuarea săpăturilor în 1990.

Este o locuință de tipul bordeielor semiîngropate, având în plan orizontal o formă ușor trapezoidală, cu laturile de cca. 3,55-4,10 m x 4,20-4,65 m și o suprafață locuibilă de cca. 16 mp. Podeaua se afla la coa. -0,50 m față de nivelul de construcție. Nivelul de construcție nu a fost surprins cu certitudine, stratul superior de pământ fiind amestecat pe o adâncime mai mare datorită lucrărilor agricole din ultimele decenii.

În această locuință s-au găsit trei instalații pentru foc, respectiv două cuptoare din pietre și un cuptor mic din pământ. Spre colțul de vest s-a descoperit un cuptor din pietre, notat de noi convențional C₁, având mai ales la bază pereții groși. Mai gros era peretele dinspre interiorul locuinței, în vreme ce peretele opus, dinspre vest, era mai subțire și lipit de peretele locuinței. În exterior C₁ avea o formă paralelipipedică, iar în interior pereții cuptorului delimitau o vatră ovoidală, alungită și ușor albiată față de podeaua locuinței.

Spre colțul de sud-est al podelei, aproape de latura de sud, se afla un al doilea cuptor din pietre, notat C₂. Este de dimensiuni mai mari decât C₁. Are o formă de potcoavă la bază, cu pereții groși mai ales în

¹³ Ioan Mitrea, **Deux fibules "digitées" trouvées sur le site de Davideni, dép. Neamț (VIe-VIIe siècles)**, în *Dacia*, N.S., XXXVIII-XXXIX, 1994-1995, p. 445-447; idem, **Fibule descoperite în așezarea din secolele V-VII d.Hr. de la Davideni-Neamț**, în *MemAntiq*, XX, 1995, p. 127-128.

spate, unde mergeau până în peretele locuinței. În interior pereții cuptorului delimitau o vatră mai mare, de formă ovoidală, albiată față de nivelul podelei, mai ales ca urmare a răzuirilor repetate pentru scoaterea cenușii.

Aproximativ pe mijlocul laturii de nord-vest, a fost construit un cuptor din pământ, de tipul celor cotlonite în peretele natural al bordeiului, cuptor care a fost notat convențional C₃. Are o formă ușor ovoidală, gura cuptorului se află pe linia peretelui bordeiului, vatra, cu diametrul de cca. 0,60x0,75 m, avea gura la nivelul podelei, mijlocul vetrei fiind puțin albiat.

O problemă importantă privind cele trei cuptoare este aceea a raportului cronologic dintre ele. Între pietrele prăbușite din C₁ și C₂ s-au găsit mai multe fragmente ceramice, în vreme ce în C₃ nu s-a găsit nici un fel de inventar.

Fragmentele aflate între pietrele prăbușite din C₁ provin din vase lucrate cu mâna și la roată. Rețin atenția câteva fragmente ce provin din vase borcan lucrate la roată din pastă nisipoasă, unele prezentând coaste în interior, iar fundurile cercuri concentrice.

Între pietrele prăbușite din C₂ s-au găsit numai fragmente din vase lucrate manual, respectiv din borcane și tipsii.

Pe baza observațiilor asupra inventarului ceramic apreciem că C₁ este mai vechi decât C₂. Fie că este vorba de o refacere a locuinței, fapt nesesizat cu claritate arheologic, exact pe același loc și cu aceleași dimensiuni, fie că la un moment dat cuptorul C₁ a fost abandonat și s-a construit un nou cuptor, C₂. În fapt chiar abandonarea unui cuptor și construirea altuia înseamnă tot o refacere a locuinței. Cât privește cuptorul din pământ, cotlonit, considerăm că a fost contemporan cu C₂. Un argument ar fi și poziția sa față de cele două cuptoare din piatră. Funcționarea simultană a cuptoarelor C₁ și C₃ pare neverosimilă, având în vedere și apropierea, respectiv distanța mică dintre cele două instalații, precum și amplasarea lor. Nu credem a fi verosimilă situarea cuptorului cotlonit, respectiv a gurii acestui cuptor aproape în spatele cuptorului din piatră, notat C₁.

Față de poziția celor trei cuptoare, apreciem că intrarea în locuință se făcea pe latura de est, unde și podeaua era mai puțin adâncită față de nivelul de construcție.

Inventar. Cea mai mare pondere în ansamblul inventarului din această locuință o deține ceramica. Majoritatea fragmentelor provin din vase borcan, lucrate manual din pastă grosieră. Sunt borcane de dimensiuni mici și mijlocii, având baza mai groasă decât pereții vasului (fig. 113/11). Gura acestor vase este mai mare decât baza și au buza mai mult sau mai puțin răsfrântă (fig. 113/3, 9; 114/1). Un fragment din umărul unui vas borcan este ornamentat cu două rânduri de alveole adâncite în pasta crudă, înainte de ardere (fig. 113/7). Pe un alt fragment, dintr-un borcan, este realizat un decor din două linii incizate, dispuse în "X" (fig. 113/5). Este probabil un însemn creștin, asemănător crucii Sf. Andrei.

Din categoria vaselor lucrate manual fac parte și tipsiile. Fragmentele descoperite provin din exemplare cu marginea scundă și mult răsfrântă (fig. 114/9; 116/16).

Categoria ceramicii lucrate la roată este reprezentată de fragmente din vase borcan, confecționate din pastă bună, nisipoasă. Sunt borcane de mărime mică, având buza răsfrântă. În interior unele au coaste, iar fundurile în exterior prezintă cercuri concentrice de la desprinderea cu sfoara (fig. 113/14). Aceste fragmente s-au găsit între pietrele prăbușite din C_1 .

Între pietrele prăbușite din C_2 s-a găsit o fusaiolă bitronconică din lut (fig. 70/4) și o fusaiolă din lut plată, aproape cilindrică și ornamentată pe ambele fețe cu cercuri și raze incizate (fig. 70/5). Tot în suprafața pietrelor prăbușite din C_2 s-au găsit două bucăți din tablă de aramă, cu indicii de prelucrare parțială, având dimensiunile de cca. 6x7,7 cm și respectiv 6,6x9 cm (fig. 60/8-9). Prezența celor două bucăți de tablă poate fi pusă în legătură cu o activitate meșteșugărească. Sunt fragmente provenind probabil dintr-un vas, distrus, recuperate în vederea refolosirii, poate pentru confecționarea unor obiecte mici de port sau chiar de podoabă.

Locuința nr. 43. (fig. 36/2; 38/2), a fost cercetată în 1990, fiind surprinsă în secțiunea LXIV, între metrii 9,75-13,50, unde de la cca. -0,50 m a apărut pământ de umplutură cu cărbuni și bolovani din pereții unui cuptor. Are o formă dreptunghiulară în plan orizontal, cu laturile de cca. 3,00x3,65 m și colțurile rotunjite. Podeaua amenajată prin bătătorire se afla la cca. -0,60 m față de nivelul de construcție. Spre mijlocul laturii de sud s-au găsit resturile unui cuptor din piatră. Baza cuptorului avea o

formă de potcoavă. Vatra cuptorului, ovală, era mult albiată față de nivelul podelei. Intrarea în acest bordei semiîngropat se afla probabil pe latura de est, aproape de colțul de nord al locuinței, în partea mai joasă a terenului.

Inventarul aflat în această locuință este sărac, constând doar din fragmente ceramice, care provin din vase borcan și tipsii, lucrate manual, din pastă grosieră. Borcanele, de dimensiuni mici și mijlocii, au baza îngroșată, gura mai largă, cu marginea răsfrântă și buza arcuită (fig. 113/13; 114/4, 10).

Fragmentele de tipsii descoperite provin din exemplare cu marginea mai scundă (fig. 114/8) sau mai înaltă (fig. 114/12) și ușor răsfrântă.

Locuința nr. 44. (fig. 38/3), cercetată în 1990, a fost surprinsă parțial în secțiunea LXVI. În peretele de nord-vest al secțiunii, între metrii 25,50-28, de la -0,35 m a apărut pământ de umplură. O parte din suprafața locuinței s-a descoperit în secțiunea LXVII. Este un bordei semiîngropat, având în plan orizontal o formă rectangulară, ușor trapezoidală, cu laturile situate între cca. 2,75-4,00 m. Colțul de vest este mai ascuțit. Podeaua, amenajată prin bătătorire, se afla la cca. -0,55-0,65 m față de nivelul de construcție. Spre colțul de vest al podelei s-a găsit o vatră simplă, din pământ și bolovani. Vatra propriu-zisă, ovoidală, avea marginea întărită cu bolovani. Unii bolovani, din paramentul vetrei, erau răvășiți pe podea. Intrarea a fost situată, probabil, pe latura de sud-est, în partea opusă vetrei, poate chiar în colțul de sud-est al locuinței, unde terenul era mai jos, evitându-se astfel pătrunderea apei din ploii în groapa bordeiului.

Inventarul aflat în această locuință este sărac. Este reprezentat de trei fragmente din fundul unor vase borcan (fig. 113/10) și alte fragmente din corpul acestor vase. Sunt borcane de mărime mică și mijlocie lucrate manual, din pastă grosieră.

Sărăcia inventarului ne determină să presupunem că, la un moment dat, locuința a fost părăsită, împrejurare în care inventarul folosit a fost ridicat de cei care au locuit în acest bordei.

Locuința nr. 45, (fig. 38/4), cercetată în 1991, a fost surprinsă în secțiunea LXVII, unde între metrii 65,90-66,40 de la -0,30 m, spre latura de nord, au apărut bolovani arși, de la o instalație de foc, câteva fragmente de tepsie și pământ de umplură.

Pentru dezvelirea întregii suprafețe a locuinței s-au săpat și două casete pe laturile de nord și sud ale secțiunii menționate.

Este un bordei semiîngropat, de formă rectangulară în plan orizontal, cu laturile de cca. 2,75x3,25 m. Podeaua amenajată prin bătătorire se adâncea cu cca. 0,50 m față de nivelul de construcție. Pe latura de nord-vest, mai aproape de colțul de nord, a fost descoperit un cuptor de tipul celor cotlonite în peretele natural al bordeiului.

Vatra, de formă circulară, avea diametrul de 1,00x1,05 m. Înălțimea bolții cuptorului, față de vatră, era de cca. 0,26-0,30 m. Vatra cuptorului era supraînălțată față de nivelul podelei cu cca. 0,20 m. Gura cuptorului, largă de 0,25 m, situată pe linia peretelui bordeiului, era întărită cu bulgări din conglomerate de prundiș. Partea întărită cu bulgări de conglomerate se prelungea spre interiorul locuinței cu doi pereți de cca. 0,30 m lungime, formând o "vatră" la gura cuptorului. Cum nu s-a mai găsit altă instalație de foc, e de presupus că la această "vatră" de la gura cuptorului din pământ se pregătea hrana. Bulgării de conglomerate aveau și rolul ca, prin încălzire, să degajeze mai multă căldură în bordei. Intrarea în locuință s-a aflat, probabil, pe latura de sud, opusă gurii cuptorului.

Inventarul acestei locuințe este format exclusiv din ceramică lucrată manual, din pastă grosieră. La gura cuptorului s-au găsit mai multe fragmente dintr-o tepsie, care s-a întregit. Are diametrul de aproximativ 21 cm, marginea ușor răsfrântă, decorată cu creștături oblice (fig. 110/15).

Pe lângă tepsia amintită, s-au mai găsit și fragmente din patru vase borcan, de mărime mică și mijlocie. Un fund de vas borcan prezintă un început de talpă (fig. 114/11).

Locuința nr. 46, (fig. 39/1), cercetată tot în anul 1991, a fost surprinsă în secțiunea LXVII, între metrii 96,30-99, unde de la -0,30 m a apărut pământ de umplutură și numeroase fragmente ceramice. Este un bordei semiîngropat, de mici dimensiuni, cu laturile de cca. 2,55x2,65 m, colțurile gropii fiind mai mult sau mai puțin rotunjite. Podeaua, amenajată doar prin bătătorire, se afla la cca. -0,35 m față de nivelul de construcție. Spre colțul de sud a avut o vatră simplă, din pământ și paramentul din bolovani de râu. Vatra ovoidală se albia puțin în podeaua locuinței.

Inventar. În această locuință s-a găsit un inventar ceva mai bogat. În primul rând menționăm mai multe fragmente ceramice, toate provenind numai din borcane și tipsii lucrate manual dintr-o pastă grosieră. După numărul fundurilor de borcane, întregi sau sparte, fragmentele descoperite provin din 10 vase, de dimensiuni mici și mijlocii. Marea majoritate a vaselor au diametrul bazei situat între 6-10 cm. Doar un borcan, ce poate fi considerat de mărime mijlocie sau chiar mare, avea diametrul bazei de 16 cm.

Vasele borcan au baza mai groasă decât pereții, gura mai largă, răsfrântă mai mult sau mai puțin (fig. 113/8; 114/5; 115/1-3; 116/4, 7-8; 117/2-3; 118/1-2). În unele cazuri buza este mult arcuită și carenată (fig. 117/3). Cel puțin trei din vasele borcan din această locuință au fost ornamentate pe buză cu creștături, adânci, dispuse ușor oblic (fig. 113/8; 114/5; 115/1-2; 118/2). Tipsiile sunt reprezentate prin două fragmente care provin din același exemplar, cu marginea aproape dreaptă și mai subțire decât platoul (fig. 114/6). Din inventarul acestei locuințe mai fac parte două fusaiole din lut, de formă bitronconică (fig. 73/4-5) și un gravoar din fier de tipul celor descoperite anterior în inventarul altor locuințe.

Locuința nr. 47, (fig. 39/2), cercetată în 1992, a fost surprinsă în secțiunea LXVIII, între metrii 5,95-9,05. Este un bordei semiîngropat, de formă dreptunghiulară în plan orizontal, cu laturile de cca. 3,00x3,50 m, colțurile gropii fiind rotunjite. Podeaua se afla la cca. -0,55 m față de nivelul de construcție. Spre latura de nord-vest, dar la o distanță apreciabilă de pereți, a fost descoperit un cuptor din piatră, de dimensiuni apreciabile. La bază, în exterior, avea o formă dreptunghiulară. Cuptorul a avut o formă paralelipipedică, partea superioară ușor rotunjită. Pereții interiori arcuiți delimitau o vatră ovoidală, ușor albiată față de nivelul podelei. Intrarea în locuință se făcea pe latura de sud-est, opusă gurii cuptorului.

Inventarul aflat în această locuință este sărac, format doar din fragmente ceramice, care provin din vase lucrate în majoritatea lor manual, dintr-o pastă grosieră. Din această pastă grosieră s-au modelat borcane mici și mijlocii, având gura mai largă decât baza, marginea gurii fiind mai mult sau mai puțin arcuită în exterior (fig. 113/2; 114/2-3). Câteva fragmente provin dintr-un vas care are gura aproape dreaptă, de fapt fără buză. Baza unui borcan lucrat manual avea diametrul de 10,5 cm.

Tipsiile sunt reprezentate printr-un singur fragment, dintr-un exemplar cu marginea răsfrântă.

Categoria ceramicii lucrată la roată este reprezentată prin două fragmente. Unul provine dintr-un vas borcan, confecționat din pastă ciment, cu boabe de mică în compoziție, iar al doilea fragment dintr-un vas realizat dintr-o pastă cu mult nisip în compoziție, având după ardere culoarea cărămizie.

Procentual ceramica lucrată cu mâna reprezintă cca. 87% din totalul materialului ceramic aflat în această locuință.

Locuința nr. 48, (fig. 39/4), cercetată în 1992, a fost descoperită tot în secțiunea LXVIII. În această secțiune, lungă de 150 m, s-au surprins mai multe locuințe din așezarea aparținând secolelor V-VII (fig. 139). Unele bordeie aparțin primei etape de locuire, respectiv etapei care acoperă sfârșitul sau chiar a doua jumătate a secolului al V-lea și prima jumătate a secolului al VI-lea d.Hr., iar altele aparțin celei de-a doua etape, care cuprinde a doua jumătate a secolului al VI-lea și cea mai mare parte a secolului al VII-lea d.Hr.

Revenind la locuința 48, menționăm că în secțiunea amintită, între metrii 42,75-46,75 de la -0,25 m a apărut pământ de umplură, pietre arse și fragmente ceramice. Pentru dezvelirea suprafeței întregii locuințe s-a săpat o casetă mare, pe laturile de nord și sud ale secțiunii pentru a dezveli și locuința din apropiere, apărută la câțiva metri sud-vest de L₄₈ (fig. 39/3-4).

Locuința 48 este un bordei, de formă aproape pătrată în plan orizontal, având laturile de cca. 3,75x4,00 m și colțurile mult rotunjite. Podeaua, amenajată în mare parte prin bătătorire, se află la cca. -0,95 m față de nivelul de construcție.

În colțul de est al podelei s-au descoperit resturile unui cuptor din bolovani de râu și piatră spartă. Pereții cuptorului se aflau la mică distanță de pereții bordeiului. În exterior cuptorul avea o formă paralelipipedică, cu partea superioară ușor rotunjită. Multe pietre din bolta cuptorului erau prăbușite între pereții cuptorului și pereții bordeiului. În interior, pereții cuptorului erau arcuiți și în plan vertical și în plan orizontal, delimitând o vatră ovoidală, puternic arsă și puțin albiată față de podeaua locuinței. Vatra cuptorului a fost lipită cu un strat de argilă. Această lipitură se întindea și în fața gurii cuptorului. Altfel spus podeaua în fața gurii cuptorului a fost lutuită. Intrarea în locuință

probabil a fost situată pe latura de est, aproape de colțul de nord al bordeiului, unde terenul cobora ușor în pantă spre zona cu izvoare.

Inventar. În această locuință s-a găsit un inventar mai bogat și divers. Menționăm prezența a numeroase fragmente ceramice care provin din vase modelate manual și vase lucrate la roată.

Cu mâna, dintr-o pastă grosieră, au fost modelate borcane și tipsii. Borcanele au dimensiuni mici și mijlocii, cu diametrul bazei situat între 6,8-10 cm. Gura este mai mare ca baza și arcuită. Unele buze sunt rotunjite (fig. 118/11; 120/7), iar altele teșite (fig. 118/15; 119/12).

Pe un fragment din fundul unui vas borcan, apar câteva linii adâncite, dispuse vertical (fig. 115/10). Pe un alt fragment, din corpul unui vas borcan, apar câteva mici adâncituri și linii dispuse aproximativ vertical, puțin adâncite în pasta crudă a vasului înainte de ardere (fig. 117/6). Fragmentele de tipsii provin din exemplare cu platoul gros, marginea scundă și ușor evazată (fig. 117/7).

Ceramica lucrată la roată este reprezentată prin vase borcan, de mărime mică, din pastă nisipoasă, și decorate cu striuri orizontale. Uneori striurile coboară până mai jos de jumătatea vasului, într-un caz prezentând și două striuri orizontale, situate chiar la baza vasului (fig. 115/11). Vasele borcan lucrate la roată, din pastă nisipoasă, au pereții și fundurile subțiri. În zona cuptorului s-au găsit 6 fragmente mari dintr-un vas de provizii, roșu-cărămiziu. Are pereții groși de 1,8 cm și buza lată de 3,7 cm. Acest vas de provizii, lucrat la roată, din pastă fină, a fost decorat cu un val larg incizat dispus numai pe umărul vasului (fig. 116/13). Aceste vase de provizii prezente, în stare fragmentară, în mai multe locuințe din prima etapă de locuire de la Davideni, sunt de tradiție Sântana de Mureș.

În pământul de umplură din bordei, mai ales spre podea, s-au găsit și alte obiecte. Menționăm o fusaiolă, din lut, bitronconică, ornamentată cu motive din puncte incizate (fig. 71/1), alte două fusaiole din lut, de formă bitronconică, de culoare cărămizie (fig. 71/2-3) și o a patra fusaiolă, ovoidală (fig. 71/8).

Spre mijlocul podelei, la nivelul bolovanilor de la baza cuptorului, s-a găsit o verigă din bronz (cercel ?), având capetele desfăcute, subțiate, iar diametrul maxim al verigii de 35 mm. La mijloc corpul verigii era mai gros decât spre capete (fig. 65/2).

Lângă pietrele prăbușite din gura cuptorului, s-a găsit un buton (nasture) din bronz (fig. 65/3) de tipul celor întâlniți în secolele V-VI d.Hr.

în Dobrogea. Spre mijlocul podelei s-a găsit un cuțit din fier, mai slab conservat (fig. 62/13).

Locuința nr. 49. (fig. 39/3). a fost descoperită tot în secțiunea LXVIII, săpată în 1992, între metrii 49,50-53,15, unde de la $-0,25$ m a apărut pământ de umplură. Este un bordei cu laturile de cca. $3,60 \times 3,75$ m și colțurile părții săpate în pământ rotunjite. Podeaua se afla la cca. $-0,75$ m față de nivelul de construcție. În colțul de est a avut un cuptor de bolovani, de dimensiuni mari. Situarea cuptorului în colțul de est, ca și la alte locuințe din această zonă, se explică prin faptul că în această parte terenul era mai ridicat. Spre colțul de nord, unde de regulă erau amplasate cuptoarele, terenul coboară ușor în pantă spre zona cu izvoare. Este un cuptor care avea o bază dreptunghiulară, ușor rotunjită la spate. În exterior cuptorul avea o formă paralelipipedică, cu partea superioară ușor rotunjită. Peretii, în interior arcuiți, delimitau o vatră ovoidală, puțin albiată față de nivelul podelei. La baza cuptorului s-au folosit bolovani de râu de dimensiuni mai mari.

Aproximativ pe mijlocul laturii de vest a avut un cuptor din lut de tipul celor cotlonite în peretele bordeiului. Baza cuptorului avea o formă rotundă, cu diametrul de cca. $1,10 \times 1,25$ m. Vatra cuptorului, arsă puternic și ușor albiată spre mijloc, era mai ridicată cu $0,31$ m față de nivelul podelei, ușurând accesul la gura și respectiv interiorul cuptorului.

Inventar. Menționăm în primul rând mai multe fragmente ceramice, provenind numai din vase de tip borcan (fig. 117/4), modelate manual, din pastă grosieră. Sunt borcane de dimensiuni mici și mijlocii, cu diametrul bazei situat între $5,50$ - 10 cm, având gura mai largă decât baza, marginea răsfrântă mai mult sau mai puțin (fig. 116/1-2; 118/6-7, 18; 119/13).

Unele borcane au buza arcuită și ușor rotunjită (fig. 118/7), iar altele au buza arcuită și teșită spre exterior (fig. 116/1; 118/6; 119/13). Există și fragmente din borcane care au gura arcuită spre interior (fig. 116/1). Aproape la nivelul podelei s-a găsit un fragment dintr-un pieptene cu dinți bilaterali (fig. 77/5) și un vârf de săgeată din bronz (fig. 63/7).

Locuința nr. 50, (fig. 40/1; 41/3), a fost cercetată în campania din august 1992. Locuința descoperită în secțiunea LXIX, între metrii $36,15$ - $40,95$, este un bordei semiîngropat, cu laturile de cca. $3,15 \times 3,30$ m și colțurile rotunjite. Podeaua amenajată prin bătătorire se adâncea cu cca. $0,65$ m față de nivelul de construcție.

În colțul de sud-est a avut un cuptor din pietre. Cuptorul, de dimensiuni mari, avea pereții groși la bază. Vatra cuptorului, ovoidală, mult îngustată spre gură, era ușor albiată în podea. Și la această locuință intrarea s-a aflat pe latura de nord, opusă gurii cuptorului, respectiv în partea mai joasă a terenului, care cobora ușor în pantă spre zona cu izvoare.

Inventar. În umplutura gropii bordeiului semiîngropat s-a găsit o mare cantitate de ceramică, majoritatea provenind din vase confecționate manual. Din pastă grosieră au fost realizate borcane de dimensiuni mici și mijlocii, având baza mai groasă (fig. 117/8, 12), uneori cu talpă (fig. 117/9) și diametrul între 6-10,5 cm, umerii conturați, gura mai largă decât baza, și buza mai mult sau mai puțin răsfrântă (fig. 116/5-6, 11-12, 14-15; 117/1, 13; 118/8-10; 120/8). Pe umărul unui vas borcan apare, ca element ornamental, un buton (fig. 117/1). Tot manual au fost realizate și tipsiile, având platoul gros, marginea scundă, ușor arcuită în exterior (fig. 115/7, 9) sau aproape dreaptă (fig. 115/8).

Ceramica lucrată la roată este reprezentată de fragmente din vase borcan, de dimensiuni mici și mijlocii, confecționate dintr-o pastă bună, cu nisip și microprundișuri în compoziție. Multe fragmente s-au găsit în zona cuptorului, altele răspândite pe suprafața podelei, dar și în pământul de umplutură. Unele borcane prezintă coaste în interior (fig. 115/6) iar în exterior fundurile au cercuri concentrice. Un fragment din partea inferioară a unui borcan lucrat la roată a fost ornamentat cu striuri drepte dese (fig. 116/9), iar pe un alt fragment apar benzi de striuri vălurite (fig. 116/10).

Mai menționăm o fusaiolă ușor bitronconică (fig. 71/9) și o amuletă-pendantiv dintr-un colț de porc (fig. 76/5).

Locuința nr. 51. (fig. 40/3; 41/2), cercetată în 1992, a fost surprinsă în secțiunea LXIX, unde între metri 104,50-109 de la -0,25 m adâncime a apărut pământ de umplutură. Este un bordei semiîngropat, de formă dreptunghiulară în plan, cu laturile de 3,00x4,50 m, și colțurile rotunjite. Podeaua, amenajată prin bătătorire, se afla la cca. -0,50 m față de nivelul de construcție.

Pe mijlocul laturii de nord a fost construit un cuptor din bolovani de râu. Spatele cuptorului era lipit de perețele bordeiului. Pereții, în interior, conturau o vatră ovoidală ușor albiată în podea. Gura cuptorului era orientată spre est. În colțul de nord a avut un cuptor din pământ, de tipul celor cotlonite în perețele bordeiului. Cuptorul, bine păstrat, avea o

vatră circulară, cu diametrul de 1,15x1,25 m, bolta având înălțimea maximă de 0,35 m. Vatra cuptorului, puternic arsă, era ușor supraînălțată față de podea.

Inventar. În această locuință s-a găsit un inventar relativ bogat și divers, unele piese având o valoare istorică și artistică deosebită. Semnalăm, în primul rând, descoperirea unei fibule turnate, din bronz, de tip bizantin (fig. 67/3, 5). Piesa găsită la 0,65 m spre est de peretele cuptorului, aproape de suprafața podelei, are pe arc un ornament deosebit, format din nervuri orizontale, un registru mărginit de cercuri concentrice, având în centru un cap uman cu nimb. Prin acest ornament fibula la care ne referim se încadrează în rândul pieselor paleocreștine din așezarea de la Davideni, fiind un unicat în spațiul est-carpatic și al vechii Dacii în general.

Din inventarul locuinței mai menționăm o fusaiolă din lut, de formă aproape cilindrică, cu pereții ușor arcuiți (fig. 71/10) și mai multe fragmente ceramice.

Fragmentele ceramice provin din vase lucrate manual și la roată. Cu mâna, dintr-o pastă grosieră, au fost confecționate borcane, cu baza groasă (fig. 117/11) cu diametrul de 6-8 cm, pereții vasului mai subțiri, gura mai largă decât baza, având buza mai mult sau mai puțin răsfrântă (fig. 120/9). Tot cu mâna au fost realizate și tipsiile, cu platoul îngroșat și marginea răsfrântă, uneori subțiată (fig. 117/14).

Din categoria ceramicii lucrate la roată menționăm câteva fragmente, din vase borcan, realizate dintr-o pastă mai bună, cu nisip în compoziție, ornamentate pe umăr cu striuri mai late, un fel de fațete (fig. 116/3). Sunt vase de dimensiuni mici și mijlocii, având gura mai largă decât baza, iar buza trasă ușor în exterior.

Locuința nr. 52, (fig. 40/2), a fost cercetată în 1992, fiind descoperită în secțiunea nr. LXVIII, între metrii 101,15-104,90, unde de la cca. -0,25 m a apărut pământ de umplură, iar între metrii 102,70-103,75 de la -0,75 au apărut bolovani de la o instalație pentru foc. Este un bordei semiîngropat, cu laturile de cca. 3,60x3,75 m, având colțurile rotunjite. Podeaua se află la cca. 0,45 m față de nivelul de construcție. Spre latura de nord-vest, s-a dezvelit un cuptor din bolovani de râu, având în exterior o formă paralelipipedică, baza de forma unui dreptunghi alungit. Pereții groși delimitau o vatră ovoidală, alungită, mult adâncită față de nivelul podelei.

Inventarul aflat în această locuință, deși nu prea numeros, conține o piesă deosebit de importantă. Spre marginea de nord, în zona pietrelor prăbușite de la cuptor, aproape de nivelul podelei s-a găsit o linguriță din bronz, având găvanul perforat, iar pe spate piesa întregă este ornamentată cu linii din cercuri concentrice (fig. 67/4). Piesa, realizată din bronz, prin turnare, reprezintă o linguriță folosită pentru administrarea Sfintei Euharistii.

Pe lângă această piesă deosebit de importantă, din inventarul acestei locuințe fac parte mai multe fragmente ceramice, care provin din vase confecționate manual și la roată.

Manual, dintr-o pastă grosieră, au fost modelate vase borcan, de dimensiuni mici și mijlocii, de tipul celor întâlnite în locuințele descoperite anterior, dar și tipsii, cu platoul îngroșat și marginile evazate (fig. 117/5).

Ceramica lucrată la roată este reprezentată de fragmente din vase borcan, de dimensiuni mici. Uneori aceste vase au baza mai subțire decât pereții (fig. 116/17; 117/10) prezentând în interior coaste, iar fundurile în exterior cercuri concentrice de la desprinderea cu sfoara. Unele fragmente sunt ornamentate cu striuri drepte.

Locuința nr. 53, (fig. 40/4), a fost cercetată în 1992, fiind descoperită înșper capătul de sud-est al secțiunii LXX.

Este un bordei, de mici dimensiuni, având laturile de cca. 3,00x3,75 m și colțurile rotunjite. Podeaua, amenajată doar prin bătătorire, se afla la cca. -1.00 m față de nivelul de construcție. Intrarea în bordei s-a aflat pe latura de nord-vest, în partea mai joasă a terenului, spre zona cu izvoare. În colțul de est al bordeiului, unde podeaua era puțin mai ridicată, a fost amenajată o vatră simplă, de formă ovoidală, ușor albiată în podea. Marginea vetrei a fost întărită doar cu câțiva bolovani de râu. Vatra era puternic arsă, pe o adâncime de 4-5 cm. Pe vatră era un strat gros de cenușă.

Inventar. În umplutura din groapa bordeiului s-a găsit un inventar sărac, format doar din fragmente ceramice, provenind din vase confecționate manual sau la roata olarului.

Câteva fragmente provin din vase borcan, confecționate manual, dintr-o pastă grosieră. Alte trei mici fragmente provin din tipsii, cu marginea ușor evazată.

Ceramica realizată la roată este reprezentată de câteva mici fragmente care provin din borcane, de mărime mică și mijlocie, confecționate dintr-o pastă bună, cu nisip în compoziție. Aceste vase au la exterior o culoare cărămizie, fiind decorate cu striuri drepte, subțiri și dese. Uneori ornamentul este format dintr-o singură linie incizată, dispusă pe umărul vasului (fig. 119/1).

Locuința nr. 54, (fig. 44/1), a fost descoperită în 1992, în secțiunea LXX, între metrii 30,50-34,50. Este o locuință de suprafață, al cărei contur a fost delimitat cu aproximație. În suprafața locuinței, cu laturile de cca. 3,30x3,80 m s-au găsit doar câteva fragmente ceramice, cărbuni și pietre. Spre latura de nord-vest s-au găsit resturile unui cuptor realizat din bolovani de râu și bulgări de conglomerate cu prundiș. Cuptorul avea o formă rectangulară în exterior. În interior pereții delimitau o vatră ovoidală, în spate rotunjită. Vatra cuptorului puternic arsă se albia în podeaua locuinței.

Inventar. În suprafața locuinței s-a găsit un inventar sărac, constând doar din câteva fragmente ceramice provenind numai din vase borcan, de dimensiuni mici și mijlocii, confecționate manual, dintr-o pastă poroasă. Fragmentele găsite provin din borcane (fig. 118/12) cu diametrul de 6,5-8,5 cm, pereții groși, gura largă și marginea mai mult sau mai puțin răsfrântă.

Având în vedere sărăcia inventarului considerăm că această locuință a fost părăsită la un moment dat, împrejurare în care inventarul întreg a fost preluat și dus în noua locuință a familiei respective.

Locuința nr. 55, (fig. 42; 43/2a), a fost cercetată în 1993, fiind descoperită parțial în secțiunea LXXI. Marginea de nord a locuinței a fost surprinsă în secțiunea LXXII. Pentru dezvelirea întregii suprafețe a locuinței a fost săpat și martorul dintre cele două secțiuni menționate.

Această locuință se încadrează în seria bordeielor semiîngropate. În plan orizontal are o formă ușor trapezoidală cu laturile mici de cca. 3,00 și 4,00 m, iar laturile lungi de cca. 4,75 m. Podeaua, amenajată doar prin bătătorire, se afla la cca. -0,45 m față de nivelul de construcție. Spre colțul de est al podelei s-a aflat o vatră simplă, din pământ, de formă ovoidală și puțin albiată în podea. Vatra era puternic arsă, crusta de culoare cenușie era bine păstrată. Deasupra crustei se afla un strat de cenușă, mai gros spre mijlocul vetrei. Intrarea s-a aflat, probabil, spre colțul de nord-est, în partea mai joasă a terenului.

Inventar. Și în această locuință s-a găsit un inventar sărac. Menționăm întâi câteva fragmente ceramice din vase borcan, confecționate manual din pastă grosieră, având gura mai largă decât baza și buza mult răsfrântă (fig. 119/2, 4). Categoria ceramicii confecționate la roată, din pastă cu nisip și microprundișuri în compoziție, este documentată prin patru fragmente din gura sau corpul unor vase borcan. Un fragment din gura unui vas borcan a fost ornamentat între buza și umărul vasului cu o linie striată (fig. 119/3). Celelalte fragmente, din partea inferioară a unor borcane, nu sunt ornamentate.

Mai menționăm o fusaiolă din lut, de formă aproximativ cilindrică (fig. 71/11), un obiect din os, fragmentar, prezentând spre capătul lat un orificiu (fig. 78/2) și un străpungător din os (fig. 76/8) găsit în partea de sus a umpluturii.

Locuința nr. 56, (fig. 42; 43/2b), a fost cercetată tot în campania din 1993, fiind descoperită la cca. 4,25 m spre vest de L₅₅. Este tot de tipul bordeielor semiîngropate, având o formă dreptunghiulară în plan orizontal, cu laturile de cca. 3,00-3,25 m x 5,50 m și colțurile gropii mult rotunjite. Podeaua, amenajată simplu, doar prin bătătorire, se afla la cca. -0,50 m față de nivelul de construcție.

În această locuință de mari dimensiuni, cu o suprafață a podelei de cca. 17,50 mp, s-au găsit două instalații pentru foc. Înspre colțul de est s-au găsit resturile, respectiv baza unui cuptor de mari dimensiuni, realizat din bolovani de râu. Baza cuptorului are o formă dreptunghiulară, în spate ușor arcuită. În interior, pereții, relativ groși, delimitau o vatră ovoidală, mult alungită. Vatra puternic arsă se albia mult în podea, spre mijloc aproape cu 15 cm. Gura cuptorului era orientată spre latura de nord-vest a locuinței.

Pe latura de vest, mai aproape de colțul de nord-vest al bordeiului, a fost construit un cuptor din pământ. În parte a fost cotlonit în peretele bordeiului, în parte a fost cruțat la săpare în interiorul încăperii.

Cuptorul din pământ are vatra rotundă, cu diametrul de cca. 1,10x1,25 m, puternic arsă și mai ridicată în spate. Bolta cuptorului avea înălțimea de 0,35 m. Vatra cuptorului era mai ridicată cu cca. 15-17 cm față de nivelul podelei.

În fața cuptorului din pământ, aproape de latura de nord s-au găsit puține resturi din baza unui cuptor din piatră, mai vechi. Acest cuptor a

fost abandonat, distrus, podeaua nivelată și apoi s-a construit cuptorul din bolovani dinspre colțul de est, în partea mai ridicată a podelei.

Pe podeaua locuinței, pe lângă pietre răvășite prin prăbușirea pereților cuptorului, cărbuni, oase de animale, fragmente ceramice și alte obiecte de inventar, s-au găsit câteva fragmente de lutuală, având imprimate urme de bârne și nuiete, dându-ne unele indicii asupra modului de construcție a pereților.

Inventar. În această locuință s-a găsit un inventar ceva mai bogat. Din categoria ceramicii lucrate manual, din pastă grosieră, remarcăm mai întâi un vas borcan care s-a întregit (fig. 110/9). Are o formă alungită, umerii prelinși, gura mai largă decât baza, iar buza trasă în exterior. Alte fragmente provin din borcane, lucrate manual, având fundurile groase (fig. 118/4-5; 119/10, 14), unele cu talpă (fig. 119/4-5, 10). Sunt și fragmente din borcane cu umărul bine conturat și buza arcuită (fig. 118/3). Tipsiile sunt documentate prin fragmente, din exemplare cu platoul gros, marginea scundă și dreaptă în exterior (fig. 119/11).

Ceramica confecționată la roată, din pastă de bună calitate, cu nisip și uneori microprundișuri în compoziție, este atestată prin fragmente din vase borcan, de dimensiuni mici și mijlocii, dar și fragmente din vase mari de provizii. Borcanele lucrate la roată sunt ornamentate cu striuri drepte (fig. 118/13), în interior prezentând, mai ales spre bază, coaste pronunțate, iar unele funduri în exterior au cercuri concentrice de la desprinderea cu sfoara de pe discul roții olarului.

Câteva fragmente provin dintr-un vas mare de provizii, realizat din pastă bună, "pastă ciment". Vasul are culoarea cărămizie, fiind ornamentat pe umăr cu benzi de linii vălurite (fig. 119/8). Aceste vase de provizii sunt de evidentă tradiție Sântana de Mureș.

În fața cuptorului din pământ, între câțiva bolovani rămași de la primul cuptor din pietre, abandonat și distrus la scurt timp de la construcția inițială a bordeiului, probabil în urma unui incendiu (?), dovadă marea cantitate de pământ ars, s-a găsit un fragment dintr-o piatră de râșniță. Fragmentul găsit reprezintă cca. 1/4 dintr-o râșniță circulară, realizată dintr-un conglomerat albicios, având numeroase pietricele de râu și cochilii de scoici în compoziție.

Semnalăm prezența unei fusaiole din lut, cărămizie, de formă bitronconică (fig. 71/4). O jumătate din suprafața fusaiolei, pornind de la linia diametrului, a fost ornamentată cu împunsături realizate cu un vârf

pătrat în secțiune (un gravoar cu vârful pătrat în secțiune). Cele 24 incizii, de forma unor pătrate mici, sunt dispuse în așa fel încât formează o linie ondulată, neuniformă. Ce semnificație va fi avut acest ornament este greu de spus.

Din inventarul acestei locuințe mai menționăm o fusaiolă din lut, de dimensiuni mici, de formă bitronconică (fig. 71/5), o verigă din fier (fig. 64/8), rotundă, probabil de la cataramă (?), și un împungător din os cu vârful bine șlefuit (fig. 76/10).

Deși această locuință a fost refăcută, probabil în urma unui incendiu, produs la scurt timp de la construcția bordeiului, în ansamblul său inventarul și prin urmare locuința, având în ultima fază de existență două instalații pentru foc, aparține primei etape din evoluția așezării, respectiv celei de-a doua jumătăți a secolului al V-lea și primei jumătăți a secolului al VI-lea d.Hr.

Locuința nr. 57, (fig. 44/2), a fost cercetată în 1993, fiind descoperită în secțiunea LXXI, unde între metrii 98,50-103, de la -0,35 m, mai ales spre peretele de nord, au apărut bolovani și fragmente ceramice în pământ de umplură. Prin săparea unei case pe latura de sud a secțiunii a fost dezvelită întreaga suprafață a locuinței.

Este un bordei semiîngropat, de dimensiuni mai mici, are trei laturi de câte 3,00-3,10 m, iar a patra, respectiv latura de sud, unde se afla și intrarea în bordei, de 3,50 m. Podeaua amenajată prin bătătorire se adâncea cu cca. 0,50 m față de nivelul de construcție.

În colțul de nord s-au găsit resturile unui cuptor din bolovani, prăbușit, distrus până aproape de bază. Pereții erau groși, în exterior aveau o formă de potcoavă. În interior pereții mărgineau o vatră ovoidală, care se adâncea cu 5-7 cm față de nivelul podelei. Pe mijlocul laturii de sud a fost surprinsă intrarea. La -0,65 m în dreptul intrării s-au găsit două bucăți de conglomerate cu prundiș, formând un fel de treaptă. În dreptul intrării podeaua se afla la -0,80 m față de nivelul actual al terenului.

Inventar. În această locuință s-a găsit un inventar mai bogat. Semnalăm o mare cantitate de fragmente ceramice, provenind din vase lucrate manual sau la roata olarului.

Manual, dintr-o pastă grosieră, s-au realizat borcane de dimensiuni mici și mijlocii, cu baza mai mică decât gura. Gura acestor borcane este mai mult sau mai puțin răsfrântă (fig. 118/16; 119/9; 120/1-2, 5; 121/1, 3), dar mai rar apar și borcane care au gura trasă, chiar arcuită în interior

(fig. 119/5; 120/3). După numărul de funduri întregi sau fragmentare, ceramica lucrată cu mâna din această locuință provine din cca. 6-7 vase borcan cu diametrul situat între 5-9 cm. Baza acestor vase uneori este mult îngroșată și au o mică talpă (fig. 118/19). Sunt și borcane cu baza subțiată spre mijloc (fig. 120/12). Pe un fragment dintr-un vas borcan, lucrat manual, dar îngrijit, probabil îndreptat la roată, având umărul bine conturat și gura vasului răsfrântă, sub buză apare un ornament format dintr-o linie incizată, vălurită (fig. 121/2). Pe un alt fragment, din umărul unui vas borcan de la care buza este ruptă din vechime, dar după linia profilului a fost răsfrântă, a fost incizată, înainte de ardere, o cruce cu brațele egale (fig. 109/1). Un mic fragment dintr-un vas, având gura dreaptă, prezintă două orificii (fig. 120/13).

Din categoria ceramicii confecționate manual fac parte și tipsiile. S-au găsit mai multe fragmente care provin din patru tipsii, de tipul celor cu marginea exterioară aproape dreaptă (fig. 119/6; 120/4, 10), sau ușor înclinată în exterior (fig. 118/14; 119/7; 120/14).

Ceramica lucrată la roată este reprezentată de fragmente din vase borcan, de dimensiuni mici, confecționate dintr-o pastă bună, cu nisip în compoziție. Fragmentele descoperite provin din 2-3 vase. Unele borcane sunt ornamentate pe umăr cu benzi drepte, fațetate (fig. 121/7) sau cu striuri drepte. Un fragment din fundul unui borcan este ornamentat spre bază cu striuri drepte, puțin adâncite, unele întrerupte, iar în interior are coaste pronunțate (fig. 118/17). În exterior fundul prezintă cercuri concentrice, de la desprinderea cu sfoara de pe discul roții olarului.

Dintre celelalte obiecte menționăm două fragmente dintr-un pieptene, cu dinți bilaterali, lung de 8.4 cm și cu nituri din fier pentru asamblare (fig. 77/3); un ac din os, reconșionat, la care s-a realizat o nouă ureche (fig. 75/5) și o fusaiolă bitronconică, fragmentară, ornamentată cu șase striuri orizontale, corpul pare a avea niște nervuri (fig. 72/1).

Locuința nr. 58. (fig. 44/3), a fost descoperită în 1993, tot în secțiunea LXXI, între metrii 112.50-116.25. Este un bordei semiîngropat, de mici dimensiuni, cu laturile de cca. 2.50x3.10 m. Podeaua, finisată prin bătătorire, se afla la cca. -0.30 m față de nivelul de construcție, fiind puțin mai adâncă spre mijloc.

În colțul de nord-vest a avut o vatră din pământ și pietre. Vatra, de formă aproape rotundă, era ușor albiată față de podea. Marginea vetrei a

fost întărită cu bolovani de râu. Intrarea în bordei se făcea pe latura de est, respectiv prin partea mai joasă a terenului.

Inventar. În pământul din umplutura bordeiului s-au găsit mai multe fragmente din vase borcan, lucrate manual, dintr-o pastă grosieră, având gura largă și mai mult sau mai puțin răsfrântă (fig. 120/11; 121/4). Uneori buza era arcuită în exterior și îngroșată (fig. 121/5).

Din categoria ceramicii lucrate la roată menționăm un fragment din gura unei amforete, din pastă cărămizie, având sub buză o nervură (fig. 120/6). Fragmentul găsit în partea de sus a umpluturii provine foarte probabil dintr-un vas de import.

Aparenta sărăcie a inventarului este compensată de prezența unei fibule "digitate", descoperită în apropierea marginii de vest a instalației pentru foc. Piesa (fig. 68/4) are lungimea de 6.8 cm, fiind realizată prin turnare din bronz. Prin caracteristicile sale, cum se va vedea la descrierea inventarului, se încadrează în seria fibulelor "digitate" de tip Sarmizegetusa, fiind un important reper pentru încadrarea cronologică a așezării de care ne ocupăm.

Locuința nr. 59. (fig. 44/4), a fost cercetată în 1993, fiind descoperită în secțiunea LXXIII, între metrii 32-35,75. Este un bordei semiîngropat, de formă aproape pătrată în plan orizontal, cu laturile de cca. 3.15x3.50 m și colțurile rotunjite. Podeaua se afla la -0,35 m față de nivelul de construcție.

Spre colțul de nord al podelei s-au găsit resturile unui cuptor din bolovani. Cuptorul are baza aproximativ dreptunghiulară, spatele rotunjit, pereții relativ groși, realizați din bolovani de râu și bulgări de conglomerate cu prundiș.

În interior pereții cuptorului delimitau o vatră ovoidală, ușor albiată față de podeaua locuinței.

Inventar. Din inventarul acestei locuințe fac parte numai fragmente ceramice care provin din vase lucrate manual, dintr-o pastă grosieră. După numărul fundurilor întregi sau sparte, fragmentele descoperite provin din 7 vase borcan, în majoritate de dimensiuni mici și mijlocii. Unele au baza îngroșată și cu talpă (fig. 121/13). Diametrul bazei vaselor borcan se situează între cca. 6.5-8.5 cm. Toate au gura mai largă decât baza, răsfrântă mai mult (fig. 121/6) sau mai puțin. În unele cazuri buza este mult arcuită, cu marginea ușor îngroșată (fig. 121/8-10), dar există și vase care au gura aproape dreaptă și buza ușor răsfrântă (fig. 122/1). Cele

câteva fragmente de tipsie indică exemplare cu platoul gros, marginea scundă și arcuită în exterior (fig. 121/11).

Locuința nr. 60. (fig. 45/1), a fost cercetată în 1993, fiind descoperită în secțiunea LXXIII, între metrii 55.00-58.65. Este un bordei de formă aproximativ pătrată în plan orizontal, cu laturile de cca. 3.50x3,65 m. Podeaua amenajată prin bătătorire se afla la -0.65-0.75 m față de nivelul de construcție.

Spre colțul de nord al podelei s-au găsit resturile unui cuptor din bolovani de râu. Baza cuptorului avea o formă aproximativ dreptunghiulară, ușor arcuită, luând aspectul unei potcoave alungite. Vatra cuptorului avea o formă ovoidală, puțin adâncită față de nivelul podelei locuinței. Gura cuptorului era orientată spre latura de sud a bordeiului, unde se afla intrarea în locuință.

Inventar. În această locuință s-a găsit un inventar sărac, format doar din fragmente ceramice. Majoritatea fragmentelor provin din vase borcan, modelate manual, dintr-o pastă poroasă. Aceste borcane au diametrul bazei, care este mai gros (fig. 122/12, 14) și uneori cu talpă (fig. 122/17), de 6.2-7.5 cm, gura mai largă decât baza, cu marginea, respectiv buza, mai mult sau mai puțin răsfrântă. Există și vase borcan de mici dimensiuni, având gura trasă spre interior, fără buză propriu-zisă (fig. 122/13).

S-au găsit și două fragmente dintr-o tipsie, cu platoul îngroșat, marginea scundă și evazată (fig. 121/12).

Categoria ceramicii lucrate la roată este reprezentată printr-un singur fund de vas, care prezintă în interior coaste puțin vizibile.

Locuința nr. 61. (fig. 45/2), descoperită în 1994, a fost surprinsă parțial în secțiunea LXXIV, între metrii 22-24.75, unde la -0.30-0.35 m, mai ales spre peretele de sud a apărut pământ de umplutură. În peretele de sud al secțiunii de la -0.40 m au apărut bolovani proveniți dintr-o instalație pentru foc.

Prin săparea unei mari case pe latura de sud a secțiunii a fost surprinsă și dezvelită întreaga suprafață a locuinței.

Locuința nr. 61 este de tipul celor cu podeaua mult adâncită în pământ, față de nivelul de construcție, în fapt un bordei, având colțurile gropii rotunjite. Podeaua, amenajată prin bătătorire, se află la cca. -0,70 m față de nivelul de construcție. În plan orizontal are o formă

dreptunghiulară cu laturile mici de cca. 2.75x3.25 m, iar laturile mari de 3,50x3.65 m.

În această locuință au fost găsite două cuptoare din pietre, unul în colțul de nord (C_1), iar al doilea la vest de mijlocul peretelui de nord (C_2).

La cele două cuptoare s-a găsit o mare cantitate de pietre. Atât la C_1 , cât și la C_2 , pereții cuptoarelor erau lipiți de pereții gropii bordeiului. În exterior cuptoarele aveau o formă rectangulară, ușor arcuită. Vetrele mărginite de pereții cuptoarelor erau ovoidale și ușor albiate față de podea. Nivelul vetrei din cuptorul C_1 era puțin mai ridicat decât nivelul vetrei din C_2 . De altfel spre colțul de nord podeaua locuinței era ușor mai ridicată. Deși nu s-au găsit gropi de la furcile de susținere a pereților și acoperișului, putem presupune că acest bordei a avut pereții din bârne lutuite, iar acoperișul în două pante. S-au găsit bucăți de lipitură, având imprimate urmele unor bârne. Pe mijlocul laturii de sud, în fața gurii cuptoarelor, s-a aflat, probabil, intrarea în bordei. Nu putem preciza, cu certitudine, dacă cele două cuptoare au funcționat concomitent, sau reprezintă două faze din durata bordeiului. Totuși faptul că baza ambelor cuptoare era nederanjată, și că pe podea ca și în umplutură s-a găsit o mare cantitate de bolovani, ne determină să presupunem că cel puțin în parte cele două cuptoare au fost folosite concomitent, că nu au fost demontați bolovani de la un cuptor pentru a se construi cel de-al doilea. Dacă nu ar fi fost construite în același timp, și respectiv nu ar fi fost folosite concomitent, era mai lesne de luat bolovani de la primul cuptor abandonat, pentru a realiza al doilea cuptor, decât să fie aduși alți bolovani de la mare distanță, respectiv tocmai din albia râului Moldova, aflat la cca. 2 km spre est.

Inventar. În umplutura gropii bordeiului, pe lângă mulți bolovani, s-au găsit numeroase fragmente ceramice, din vase lucrate cu mâna și la roată, oase și câteva obiecte. Majoritatea materialului ceramic s-a aflat în zona celor două cuptoare.

Cantitativ, predomină ceramica lucrată cu mâna. S-au găsit în total 74 de fragmente ceramice din vase lucrate cu mâna: 52 provin din corpul unor vase borcan, 11 fragmente din gura unor vase borcan și 11 funduri întregi sau sparte, dar fragmentele provin din vase diferite. Putem presupune deci că fragmentele ceramice provin din cel puțin 11 vase borcan, de mărime mică și mijlocie, confecționate dintr-o pastă poroasă, având gura mai mult sau mai puțin răsfrântă (fig. 123/1-2, 4). Un singur

fragment mic din gura unui vas borcan, având buza răsfrântă, are ca ornamente câteva striuri sub buză și pe umăr.

Tot cu mâna au fost confecționate și tipsiile, găsindu-se fragmente din două exemplare diferite (fig. 123/6). Una din tipsii are marginea în exterior dreaptă, înaltă și fundul relativ subțire (fig. 123/6).

Categoria ceramicii lucrate la roată este reprezentată de 7 fragmente, din vase borcan, confecționate dintr-o pastă bună, cu nisip în compoziție.

Fragmentele din funduri de vas lucrate la roată prezintă coaste vizibile în interior (fig. 122/11). Vasele borcan lucrate la roată au fost ornamentate pe corp cu striuri și fațete drepte (fig. 122/4, 10). Alături de ceramică în umplutura bordeiului, respectiv pe podea în zona cuptoarelor, s-au găsit trei fusaiole, două din pastă obișnuită de formă bitronconică (fig. 73/2-3), iar a treia dintr-o pastă albicioasă (caolin ?), tot de formă bitronconică și ornamentată (fig. 73/1). Chiar pe podea s-a găsit un fragment dintr-un pieptene cu dinți bilaterali. Placa cu cele două rânduri de dinți a fost fixată între două plăci din os, prinse cu nituri din fier din care unul s-a păstrat (fig. 77/7).

Locuința nr. 63, (fig. 46), dezvelită în 1994, a fost surprinsă în secțiunea LXXIV, la vest de L₆₂. Mai întâi a fost surprins cuptorul din lut cotlonit în peretele locuinței¹⁴. Bolta cuptorului din pământ ars la roșu a apărut de la -0,27-0,30 m. Groapa locuinței a fost surprinsă mai clar de la -0,30-0,35 m, între metrii 67,25-70,75, unde a apărut pământ de umplură, cărbuni, oase și fragmente ceramice.

Este o locuință de tipul celor cu podeaua mai puțin adâncită față de nivelul de călcare, un bordei semiîngropat. Are în plan o formă dreptunghiulară cu laturile de cca. 2,25x4,30 m, colțurile gropii mult rotunjite. Podeaua se afla la cca. 0,50 m față de nivelul de construcție și la -0,77 m față de nivelul actual al terenului. Spre colțul de est a avut un cuptor din lut cotlonit în peretele bordeiului, respectiv în afara perimetrului gropii acestuia.

¹⁴ Locuințele descoperite în așezarea din epoca migrațiilor de la Davideni au fost numerotate în ordinea descoperirii lor. După cum se va arăta mai jos, L₆₂ aparține unei faze târzii din evoluția așezării. Această locuință cu inventarul aferent va fi prezentată în capitolul V intitulat "Nivelul de locuire din secolele VII-VIII".

Cuptorul avea diametrul de cca. 1,10x1,15 m, bolta în interior, în punctul cel mai înalt, nu avea mai mult de 0,30-0,35 m față de nivelul vetrei. Vatra cuptorului era mai ridicată cu cca. 0,23 m față de nivelul podelei locuinței. Vatra era puternic arsă pe o grosime de 7-8 cm și ușor înclinată, mai joasă spre gură.

Nici la această locuință nu s-au surprins gropi de la furcile de susținere a pereților și acoperișului, care a fost realizat în două ape. În schimb pe latura de vest, în partea opusă gurii cuptorului s-a surprins clar intrarea în locuință care era în trepte cruceate în pământ.

Inventar. În această locuință s-a găsit un inventar din vase lucrate cu mâna și la roată. Ponderea cea mai mare, peste 80%, o deține ceramica lucrată manual.

Din categoria vaselor lucrate cu mâna menționăm în primul rând borcanele, de dimensiuni mici și mijlocii, gura mai largă decât baza. Baza borcanelor este mai groasă și uneori cu talpă (fig. 123/10). Gura vaselor borcan se termină printr-o buză ușor răsfrântă (fig. 123/3). Uneori gura este aproape dreaptă (fig. 123/5). După numărul de funduri, întregi sau fragmentare, considerăm că fragmentele ceramice din L₆₃ provin din 12-14 vase borcan confecționate manual.

Tipsiile sunt reprezentate prin două fragmente, unul dintr-o tipsie cu marginea dreaptă în exterior (fig. 123/8), iar al doilea dintr-o tipsie cu marginea arcuită în exterior (fig. 123/7).

Ceramica lucrată la roată din L₆₃ este reprezentată doar prin trei fragmente. Două provin din vase borcan lucrate la roată dintr-o pastă nisipoasă prezentând în interior coaste, unul având pe corp un ornament din striuri adânci, largi și drepte (fig. 122/2). Un alt treilea fragment, aflat în pământul de umplură, provine din gura unui vas de provizii, din pastă ciment, având buza lată și ornamentată cu striuri vălurite (fig. 122/3). Este posibil ca aceste fragmente din vase lucrate la roată să fi fost antrenate din nivelul mai vechi.

Pe baza analizei caracteristicilor ceramicii, a ponderii ceramicii lucrate cu mâna, a prezenței vaselor având gura tăiată drept, în fapt fără buză, considerăm că locuința L₆₃ aparține etapei a doua din evoluția așezării de la Davideni.

Având în vedere apropierea locuințelor L₆₃ și L₆₂, care au aparținut probabil unor familii înrudite, nu este exclus ca urmașii celor ce au locuit în L₆₃, din secolele VI-VII, să-și fi continuat viața în L₆₂, care aparține

unei etape mai târzii din evoluția așezării, respectiv unei etape ce cuprinde a doua jumătate a secolului al VII-lea și, probabil, doar prima jumătate a secolului al VIII-lea¹⁵.

Locuința nr. 64, (fig. 47/1), descoperită în 1994, a fost surprinsă în secțiunea LXXVI, între metrii 8,50-12,50 unde, de la -0,30-0,35 m, a apărut pământ de umplură, cărbuni, bolovani și sporadic fragmente ceramice. Este o casă de dimensiuni mai mari. Pentru dezvelirea întregii suprafețe a fost necesar să fie săpată o casetă de mari dimensiuni, pe ambele laturi ale secțiunii.

În plan are o formă aproape pătrată, cu laturile de 3,20-3,60x3,50-3,80 m. Podeaua: amenajată prin bătătorire, se află la cca. 0,70 m față de nivelul de construcție, așa încât putem aprecia că ne aflăm în fața unui bordei.

S-au găsit patru gropi de furci, două dispuse pe mijlocul laturilor de est și vest, indicând un acoperiș în două ape. Două gropi, pe latura de sud, opusă gurii cuptorului, indicau poziția furcilor între care a fost amplasată intrarea în locuință.

În colțul de nord a avut un cuptor mare din bolovani. Pereții de nord și est ai cuptorului erau aproape lipiți de pereții gropii bordeiului. În exterior cuptorul avea o formă paralelipipedică. Pentru construcția cuptorului s-a folosit o mare cantitate de bolovani de râu. În interior, pereții cuptorului delimitau o vatră ușor dreptunghiulară, rotunjită în spate. Vatra cuptorului era puternic arsă și ușor alveolată în podea. Pe podea s-au găsit mai mulți bolovani, împrăștiați, care inițial au fost puși peste acoperișul din păioase, pentru stabilitatea acestuia. Această practică, a depunerii unor bolovani, probabil și lemne, peste acoperișul din materiale păioase, respectiv stuf și alte resturi, este frecvent întâlnită la Davideni, ca și în alte așezări contemporane¹⁶.

Inventar. În acest bordei s-a găsit un inventar sărac. Semnalăm în primul rând ceramica lucrată cu mâna. După numărul fundurilor, fragmentele provin din trei vase borcan. Sunt vase de dimensiuni mici, având diametrul bazei de la 5 cm până la 10 cm, gura mai largă decât baza și buza răsfrântă (fig. 124/3). Tot cu mâna au fost confecționate și

¹⁵ Pentru descrierea locuinței L₆₂ și a inventarului aferent, a se vedea mai departe capitolul V din lucrare.

¹⁶ Vezi mai sus, nota 6.

tipsiile. S-au găsit câteva fragmente din două tipsii diferite, una cu marginea exterioară mai înaltă și dreaptă (fig. 124/11), a doua cu marginea rotunjită în exterior. A doua tipsie avea pe platou o gaură cu diametrul de cca. 3 mm (fig. 125/17), realizată în pasta crudă a vasului, înainte de ardere. În L₆₄ nu s-au găsit fragmente ceramice din vase lucrate la roată, dar nici fragmente din vase lucrate cu mâna ornamentate. Inventarul sărac, la care pe lângă puținele fragmente ceramice se mai adaugă o fusaiolă mică, bitronconică, ne determină să considerăm că locuința a fost părăsită, împrejurare în care inventarul ce mai putea fi folosit a fost luat de cei care au locuit în acest bordei.

Analiza materialului ceramic ne determină să atribuim această locuință fazei a doua din evoluția așezării de la Davideni, fază datată în ultimele decenii ale secolului al VI-lea și secolul al VII-lea.

Locuința nr. 65, (fig. 47/2), dezvelită în 1994, a fost semnalată în S LXXVIII, unde între metrii 57-60, de la -0,30-0,35 m a apărut pe mijlocul secțiunii pământ de umplură. Prin săparea unei casete pe ambele laturi ale secțiunii a fost dezvelită întreaga locuință.

Are o formă rectangulară, cu laturile de cca. 2,80x3,60 m, având colțurile gropii mai mult sau mai puțin rotunjite. Podeaua se adâncea față de nivelul de construcție cu cca. 0,45-0,50 m. Este un bordei semiîngropat. Spre colțul de vest a avut o instalație pentru foc constând dintr-un cuptor din bolovani. Cuptorul avea o formă aproximativ dreptunghiulară, pereții laterali paraleli, iar spatele rotunjit. Vatra cuptorului avea o formă aproximativ ovoidală, fiind puțin albiată în podea. S-au găsit puțini bolovani din corpul cuptorului. Chiar de la baza cuptorului unii bolovani par a fi fost dislocați din vechime. Nu este exclus ca în momentul părăsirii locuinței mulți din bolovani de la acest cuptor să fi fost luați pentru a fi folosiți la o altă instalație pentru foc, în locuința ce urma a fi amenajată. Inventarul sărac aflat în această locuință ne face să presupunem că și aceasta a fost părăsită la un moment dat, împrejurare în care obiectele ce mai puteau fi folosite au fost luate de cei care locuiseră acolo.

Inventar. În această locuință s-a găsit un inventar sărac ce se reduce doar la 6 fragmente ceramice din vase borcan, lucrate cu mâna. Două dintre fragmente provin din vase având gura răsfrântă, iar unul dintr-un vas având gura tăiată drept. Un fragment provine dintr-un

borcan, cu buza îngroșată (fig. 125/1). Nu s-au găsit fragmente ceramice lucrate la roată și nici alte obiecte de inventar.

Pe baza caracteristicilor puținelor fragmente ceramice descoperite considerăm că această locuință aparține celei de-a doua etape din evoluția așezării de la Davideni, etapă ce cuprinde ultimele decenii ale secolului al VI-lea și secolul al VII-lea.

Locuința nr. 66, (fig. 49/2), a fost descoperită în 1995, fiind surprinsă chiar la capătul de est al secțiunii S LXXIX, unde între metrii 1-5, mai ales spre latura de nord, de la -0,50-0,55 m au apărut fragmente ceramice caracteristice secolelor V-VI. Prin deschiderea unei casete pe latura de nord a secțiunii a fost dezvelită suprafața acestei locuințe.

Locuința L₆₆ este de tipul celor cu podeaua puțin adâncită în pământ, un bordei semiîngropat. Podeaua se afla la cca. 0,45-0,50 m față de nivelul de construcție. În plan orizontal locuința avea o formă rectangulară, cu laturile de cca. 3,10x3,80 m. colțurile mai mult sau mai puțin rotunjite. Podeaua a fost amenajată doar prin bătătorire. Înspre colțul de sud-est al podelei a fost amenajată o vatră simplă din pământ și câțiva bolovani de râu. Vatra era foarte puțin albiată în podeaua locuinței. Ținând cont și de observațiile din alte campanii arheologice e de presupus că și locuința L₆₆ a fost realizată din bârne lutuite, acoperișul în două ape, iar intrarea se va fi aflat pe latura de nord, în fața gurii vetrei și respectiv înspre zona cu izvoare, unde terenul cobora ușor în pantă.

Inventar. În această locuință s-a găsit un inventar puțin numeros, dar concludent pentru a asigura o încadrare cronologică plauzibilă. Acest inventar este format, în primul rând, din ceramică. Sunt fragmente din vase lucrate cu mâna, dintr-o pastă grosieră. Din această pastă s-au realizat vase borcan de dimensiuni mici și mijlocii, cu fundurile îngroșate, uneori cu talpă (fig. 126/14-15), cu buzele mai puțin sau mai mult răsfrânte, neornamentate (fig. 122/15-16; 124/1). Tot cu mâna s-au realizat și tipsiile, atestate în această locuință prin două mici fragmente, provenite dintr-un exemplar cu marginea exterioară ușor arcuită (fig. 124/12).

Ceramica lucrată la roată este reprezentată de câteva fragmente din vase borcan, realizate dintr-o pastă bună, nisipoasă, cu pereții subțiri, decorați cu striuri drepte dese. Striurile drepte sunt dispuse în benzi late pe umărul vasului (fig. 124/2) și mai rar spre mijlocul vaselor borcan (fig. 124/7; 125/4). Gura acestor vase este mai largă decât baza, iar buza

este răsfrântă și uneori are o carenă în partea superioară (fig. 122/8) sau în exterior (fig. 124/2).

Semnalăm și un fragment dintr-un vas borcan, din pastă cenușie, decorat cu linii lustruite dispuse în rețea (fig. 122/5). Tot din categoria ceramicii lucrate la roată menționăm câteva fragmente dintr-un vas mare de provizii, cu pereții groși, de culoare cărămizie (fig. 124/6, 8, 13) categorie ceramică frecventă la Davideni, ce aparține unui orizont cronologic situat în ultimele decenii ale secolului al V-lea d.Hr. Vasele de provizii sunt decorate cu striuri largi, adânci, dispuse în benzi orizontale (fig. 124/13), sau în benzi vălurite (fig. 124/6, 8). Cele două motive apar deseori pe același vas. Aceste vase de provizii sunt de tradiție Sântana de Mureș.

Alături de ceramică, pe suprafața podelei s-au găsit mai multe greutatea din lut, întregi sau fragmentare, unele având forma aproximativă a unor trunchiuri de piramidă, capătul de sus fiind ușor rotunjit și perforat pe orizontală. Grosolan modelate, din pastă poroasă, friabilă, arse neuniform, foarte slab conservate, aceste greutatea (fig. 74/7), atestate cel puțin prin patru exemplare, au servit fie pentru încălzirea locuinței, spre zonele mai îndepărtate de vatră (după ce erau supraîncălzite pe vatră erau dispuse în diferite puncte pe podea), fie ca suporturi pentru frigare. Alte câteva greutatea din lut au o formă ușor ovoidală, și au putut folosi și la războiul de țesut vertical (fig. 74/3, 6). Mai menționăm o fusaiolă "rebut", din pastă fină, din care s-ar fi putut obține o fusaiolă bitronconică, de tipul celor frecvent întâlnite în complexe de locuire din secolele V-VII (fig. 74/2), și o altă fusaiolă ovoidală. Mai amintim un cuțit din fier, fragmentar (fig. 62/4).

Analiza inventarului aflat în L₆₆, în care menționăm prezența vaselor de provizii lucrate la roată, ornamentate cu striuri drepte, precum și absența ceramicii slave arhaice, ne determină să atribuim această locuință nivelului vechi al așezării de la Davideni.

Prezența tipsiei în această locuință nu trebuie să ne ducă cu gândul la o etapă mai târzie, sau eventual chiar la o dovadă a contactelor cu lumea slavă. Cum s-a arătat deseori, această formă de vas este anterioară venirii slavilor. În campania anului 1995 în cunoscuta așezare de la Brad, antica Zargidava, în nivelul clasic, din secolele I î.Hr. – II d.Hr., s-a găsit

o tipsie întregă și alte fragmente de tpsii¹⁷ dintr-o pastă bună, dar având forma tipică pentru tpsiiile din epoca migrațiilor.

Locuința nr. 67. (fig. 48/1; 49/1), cercetată în 1995, a fost surprinsă între metrii 7-13 din secțiunea LXXIX, unde de la -0,35-0,40 m a apărut pământ de umplură, oase, fragmente ceramice, cărbuni și bolovani cu urme de arsură. Așa cum apărea conturul gropii în profil era evident că ne aflăm în fața unei locuințe de mari dimensiuni. Prin deschiderea unei mari case pe latura de nord, am reușit să surprindem și să dezvelim toată suprafața locuinței. Într-adevăr, locuința L₆₇ este un bordei ușor adâncit, de mari dimensiuni, având o formă dreptunghiulară, cu laturile de cca. 5,25-6x3,25-3,80 m, iar podeaua se afla la -0,70 m spre latura de est și respectiv 0,97 m spre latura de vest, față de nivelul actual al terenului. Adâncimea podelei față de nivelul de construcție se afla la cca. -0,60 m, în partea dinspre vest, și la cca. -0,30 m în partea dinspre latura de est, unde este situată lavița cruțată la săpare.

Spre latura de est, pe o lățime de cca. 2 m, podeaua era supraînălțată cu cca. 0,27 m. În această suprafață, spre colțul de est a fost amenajat un cuptor de mari dimensiuni, din bolovani de râu și bulgări de conglomerate. De formă paralelipipedică în exterior, pereții cuptorului delimitau o vatră ovoidală, puțin albiată în podea. Spatele cuptorului era lipit de peretele bordeiului. Vatra era amenajată pe un strat de prundiș. Pe latura de vest a bordeiului, aproximativ pe mijloc, a mai fost un cuptor, din pământ, cotlonit în peretele locuinței. De formă rotundă, cu diametrul de cca. 1,25 m, cu o înălțime în interior de maximum 0,30-0,35 m, acest cuptor avea vatra albiată spre mijloc și supraînălțată cu cca. 0,30 m față de podeaua locuinței, amenajată prin bătătorire. Având o suprafață atât de mare, de cca. 30 mp, și două instalații pentru foc, pe laturile mici opuse, ne-am întrebat dacă nu ne aflăm în fața unei locuințe cu două încăperi. Nimic nu ne permite să susținem o asemenea presupunere. În fapt este o locuință mare, care spre latura de est a avut o laviță, lată de cca. 2 m.

¹⁷ Materialele văzute de noi în expoziția Muzeului de Istorie din Roman. Informații privind acest tip de vas, întâlnit la Brad, în nivelul III dacic, respectiv secolul I î.Hr., de la dr. V. Ursachi, căruii îi mulțumim și pe această cale. Vezi și V. Ursachi, **Zargidava. Cetatea dacică de la Brad**. București, 1995, p. 165: 536; Pl. 78/1; 531, Pl. 267/11, 13.

ridicată cu cca. 0,25-0,27 m față de restul podelei. Pe această laviță, în preajma cuptorului din bolovani, se afla locul pentru dormit.

Așa cum se prezintă, locuința L₆₇ a avut pereții din bârne lutuite, acoperișul în două ape, iar intrarea va fi fost probabil spre mijlocul laturii de nord, unde terenul cobora ușor în pantă spre zona cu izvoare¹⁸.

Inventar. În această locuință s-a găsit un inventar mai bogat, reflectând probabil o anume stare social-economică a familiei ce a locuit aici, așa cum ne sugerează chiar mărimea locuinței.

Menționăm în primul rând o mare cantitate de ceramică care provine din vase lucrate cu mâna, neornamentate. După numărul de funduri întregi sau întregibile, ceramica descoperită în această locuință provine din cel puțin 15-20 vase borcan de dimensiuni mici și mijlocii. Majoritatea vaselor borcan au buza mai mult sau mai puțin răsfrântă (fig. 122/6-7, 9; 124/4-5; 125/11; 126/17). Unele vase borcan, lucrate cu mâna, au baza ușor trasă în afară, rezultând o mică talpă (fig. 125/14, 16; 126/13, 16). Menționăm și un mic fragment din gura unui vas, cu buza mult îngroșată, respectiv lățită, amintind de vasele de provizii din etapa anterioară (fig. 124/10). Câteva mici fragmente de tipsie dovedesc prezența acestui tip de vas în inventarul locuinței L₆₇. Un mic fragment provine din gura unui vas de provizii lucrat la roată, cu buza lată (fig. 124/9), vas de tradiție Sântana de Mureș. Dintre celelalte piese de inventar menționăm o mărgică din sticlă albastră, de formă paralelipipedică (fig. 64/2), un cuțit din fier fragmentar, slab conservat și un fragment lung de 5,2 cm dintr-o frumoasă brățară din sticlă de culoare albastru cobalt, ovală în secțiune, ușor torsionată, cu nervuri răsucite, decorate cu linii șerpuite din vopsea galbenă (fig. 64/1).

Analiza inventarului, caracteristicile materialului ceramic, dar în primul rând prezența acelei brățări din sticlă, ne determină să atribuim

¹⁸ Se confirmă și în acest caz faptul că intrarea în locuințele semiîngropate, dar și în cele de suprafață, era amplasată, în primul rând, în funcție de panta terenului, respectiv în partea joasă a terenului, pentru a evita pătrunderea apelor provenite din ploii în bordei. Numai în cazurile în care terenul era drept, respectiv orizontal, instalația pentru foc era situată, de regulă, înspre colțul de nord al locuinței, iar intrarea se afla situată spre latura de sud, în fața gurii instalației pentru foc.

această locuință secolului al VI-lea d.Hr., cu posibilitatea restrângerii acestei datări doar la prima jumătate a acestui secol.

Locuința nr. 68. (fig. 50/1), cercetată în 1995, a fost surprinsă între metrii 28-32 din secțiunea LXXIX, unde de la $-0,25-0,30$ m a apărut pământ de umplură, bolovani cu urmă de arsură, și sporadic fragmente ceramice din vase lucrate cu mâna. Prin deschiderea unei casete pe latura de sud a secțiunii a fost dezvelită întreaga suprafață a locuinței. Este un bordei semiîngropat, de mici dimensiuni, cu o formă dreptunghiulară în plan orizontal, având laturile de cca. $2,60 \times 3,50$ m, iar podeaua la cca. $-0,60$ m față de nivelul actual al terenului. Spre latura de nord a avut un cuptor mic, din bolovani și conglomerate. În umplutura locuinței, de la $-0,25$ m au apărut bolovani răvășiți din cuptorul menționat. Pereții cuptorului înconjurau o vatră ovoidală, ușor albiată în podeaua locuinței. În exterior cuptorul a avut o formă paralelipipedică. Partea din spate era ușor arcuită.

Inventar. S-au găsit mai multe fragmente ceramice, provenind numai din vase borcan, lucrate cu mâna, din pastă grosieră, neornamentate. Aceste vase au gura mai largă decât baza și buza mai mult sau mai puțin arcuită în afară (fig. 125/2, 5, 7; 126/18). Altele au gura tăiată aproape drept, în fapt fără buză (fig. 125/6). Baza acestor vase este îngroșată, uneori are o mică talpă (fig. 126/8, 19).

Alături de ceramică mai menționăm o jumătate dintr-o fusaiolă bitronconică (fig. 72/8) și o verigă mică din os, rotundă și plată (fig. 77/10).

Materialul ceramic, prin caracteristicile sale, permite atribuirea acestei locuințe nivelului așezării încadrat în a doua jumătate a secolului al VI-lea și prima jumătate a secolului al VII-lea d.Hr.

Locuința nr. 69. (fig. 50/2), descoperită în 1995, a fost surprinsă în secțiunea LXXIX între metrii 112-116 unde, pe toată lățimea secțiunii, de la $-0,28-0,30$ m a apărut pământ de umplură, bolovani arși, cărbuni, oase și fragmente ceramice. Din profil se observă că este o locuință de mari dimensiuni.

Prin deschiderea a două casete, pe laturile de N-NV și S-SE, a fost dezvelită suprafața întregii locuințe. Este vorba de un bordei de mari dimensiuni, de formă rectangulară în plan orizontal, având colțurile mai mult sau mai puțin rotunjite. Laturile gropii bordeiului măsurau cca. $4,00$ m x $3,75-5,00$ m, iar podeaua se afla la cca. $-0,65-0,75$ m față de nivelul de construcție, respectiv $-0,85-1,00$ m față de nivelul actual al

terenului. La acest bordei s-au găsit trei instalații pentru foc, respectiv un cuptor din pietre de mari dimensiuni și două cuptoare din pământ. Cuptorul din bolovani, situat înspre colțul de est al bordeiului, avea pereții groși, în exterior era de formă paralelipipedică. În interior, peretele de est era "căptușit" cu bulgări mari de conglomerate. În spate, peretele cuptorului mergea până în peretele bordeiului. Pereții cuptorului, în interior, delimitau o vatră ovoidală, albiată în podea. În plan vertical pereții erau arcuiți, conturând în partea superioară o boltă.

Pe latura de vest au fost construite două cuptoare de tipul celor cotlonite în peretele bordeiului, de formă rotundă, având vatra supraînălțată față de nivelul podelei. Cuptorul nr. 1, de formă mai puțin regulată, avea diametrul de cca. 1,00x1,10 m, iar cuptorul nr. 2, rotund, avea diametrul vetrei de 1,00 m. În ambele cazuri, vatra era albiată spre centru. Cuptorul nr. 2 era mai bine conservat. Este și motivul pentru care considerăm că cele două cuptoare nu au fost folosite simultan. Întâi probabil a fost construit și folosit cuptorul nr. 1, iar ulterior, după deteriorarea și abandonarea acestuia, s-a construit și folosit cuptorul nr. 2.

Inventar. În acest bordei s-a găsit un inventar bogat și divers. Amintim în primul rând o mare cantitate de ceramică lucrată cu mâna și la roată. Un vas lucrat cu mâna, de mărime mijlocie, aproape întreg, s-a găsit înspre colțul de sud-vest al podelei. Are diametrul bazei de 5,8 cm, înălțimea de 10 cm, gura răsfrântă, cu diametrul de 9,3 cm (fig. 129/3).

Din categoria vaselor borcan lucrate cu mâna s-au găsit fragmente din cel puțin 14-16 exemplare, așa cum ne indică numărul fundurilor întregi sau fragmentare. Sunt vase borcan de mărime mică sau mijlocie, având gura mai largă decât baza, cu buza mai mult sau mai puțin arcuită în afară (fig. 125/3, 9-10, 12-13; 126/4-5; 128/5-6, 9-10). Un fragment din gura unui vas borcan este ornamentat pe buză cu creștături, dispuse oblic (fig. 126/1). Tot cu mâna au fost lucrate și tipsiile. S-au găsit fragmente care provin din cel puțin 4-5 exemplare, având fundul uneori îngroșat (fig. 125/15), marginea scundă (fig. 126/6, 10) sau mai înaltă (fig. 125/15; 126/11) și răsfrântă în afară (fig. 125/15; 126/10-11).

Categoria ceramicii lucrate la roată este reprezentată de fragmente din vase borcan, confecționate dintr-o pastă mai bună, nisipoasă sau zgrunțuroasă. Unele prezintă coaste în interior, spre baza vasului.

Dintre celelalte obiecte de inventar menționăm un cuțit din fier (fig. 62/10), un gravoar tot din fier (fig. 60/1), două străpungătoare din os (fig. 65/6; 76/9) și un ac din os cu vârful rupt (fig. 75/10).

Inventarul descoperit, și în primul rând materialul ceramic prin caracteristicile sale, ne determină să atribuim această locuință orizontului datat în ultimele decenii ale secolului al V-lea și prima jumătate a secolului al VI-lea d.Hr., deci primei faze din evoluția așezării de la Davideni din epoca migrațiilor.

Locuința nr. 70. (fig. 50), cercetată în 1996, a fost descoperită în secțiunea LXXX, între metrii 12,50-16,25, unde la cca. -0,30 m a apărut pământ de umplură și câteva fragmente ceramice, între care două fragmente dintr-un vas de provizii, cărămiziu, de tradiție Sântana de Mureș.

Este un bordei semiîngropat, de mici dimensiuni, având laturile de cca. 3,20x3,75 m și colțurile mai mult sau mai puțin rotunjite. Podeaua, finisată prin bătătorire, se afla la cca. -0,35-0,45 m față de nivelul de construcție. Spre colțul de est al podelei, în partea mai ridicată a terenului, s-au găsit resturile unui cuptor din bolovani de râu. Baza cuptorului a avut în exterior o formă dreptunghiulară. Probabil corpul cuptorului, distrus din vechime, a avut o formă aproximativ paralelipipedică.

În interior pereții mărgineau o vatră ovoidală, puternic arsă, albiată cu maximum 8 cm față de podea. Între pietrele prăbușite de la cuptor s-au găsit câteva fragmente dintr-un vas mare, de provizii, de culoare cărămizie, ornamentat cu trei linii vălurite. Intrarea în bordei era situată pe latura de nord-vest, în partea opusă gurii cuptorului și respectiv în partea mai joasă a terenului, care cobora ușor în pantă spre zona cu izvoare.

Inventar. În această locuință s-a găsit un inventar sărac, constând doar din fragmente ceramice, care provin din vase confecționate manual sau la roată.

Dintr-o pastă grosieră au fost confecționate manual borcane și tipsii. Borcanele sunt de mărime mică și mijlocie, cu baza îngroșată (fig. 127/13; 134/10) și uneori subțire (fig. 129/5; 134/11, 17). Majoritatea au diametrul bazei cuprins între 9-10 cm și mai rar un diametru de 11-12 cm.

Borcanele au gura largă, în comparație cu baza vaselor, buza arcuită în exterior mai mult sau mai puțin (fig. 127/1, 3-4), uneori

îngroșată (fig. 127/2; 128/1). În partea superioară a umpluturii din bordei s-a găsit un fragment din gura unui vas borcan, având gura tăiată drept și marginea trasă ușor spre interior (fig. 126/3).

Tipsiile sunt reprezentate printr-un mic fragment dintr-un exemplar cu marginea în exterior dreaptă și nu prea înaltă.

În această locuință, atât în partea superioară a umpluturii, cât și în zona pietrelor răvășite de la cuptor, s-au găsit mai multe fragmente care provin dintr-un vas mare, de provizii, confecționat la roată, din pastă densă, cu nisip fin în compoziție, numită și pastă ciment. Vasul, cu pereții groși, a fost ornamentat pe umăr cu bandă vălurită din trei striuri paralele (fig. 125/8; 126/7, 9, 12). Din același vas provine probabil și un alt fragment cu buza lată, iar sub buză fiind ornamentat cu trei striuri adânci dispuse în val (fig. 127/5).

Mai menționăm și un alt fragment din gura unui vas de provizii, având buza groasă și lată (fig. 127/7).

Tot din categoria vaselor lucrate la roată menționăm câteva fragmente din gura (fig. 126/2) și din partea inferioară a unor borcane confecționate dintr-o pastă bună, cu nisip în compoziție. Fundurile acestor vase, spre mijloc, sunt subțiri în comparație cu pereții vaselor.

Locuința nr. 71, (fig. 51), cercetată în 1996, a fost descoperită în secțiunea LXXX, unde între metrii 47,50-51,75, de la -0,25-0,28 m, a apărut pământ de umplură, bulgări de conglomerate și câteva fragmente ceramice. În peretele de nord-vest al secțiunii, de la -0,30 m a apărut conturul bolții unui cuptor din lut, notat C₁. În parte, această locuință a fost surprinsă și în secțiunea LXXXI, unde au fost descoperite parțial și cuptoarele C₃ și C₄. Pentru dezvelirea întregii suprafețe a locuinței s-a săpat și martorul dintre S I XXX și S I XXXI, precum și o casetă pe latura de nord-vest a secțiunii LXXX.

Această locuință, de tip bordei, a avut inițial o suprafață mai mică, și o formă aproximativ pătrată în plan orizontal. Ulterior, la o refacere, a fost păstrată lățimea spre est și vest, dar locuința a fost mărită spre nord și sud. În final bordeiul a avut o formă dreptunghiulară în plan orizontal, cu laturile scurte de 3,50-3,75m, iar laturile lungi de 5,00-5,25 m. Este una din cele mai mari locuințe, cu o suprafață de aproape 22 mp.

Podeaua se afla la cca. -1,00 m față de nivelul de construcție, respectiv în partea cea mai joasă la -1,28 m față de nivelul actual al

terenului. Spre colțuri podeaua era ușor mai ridicată, cu cca. 3 cm față de mijlocul bordeiului.

În această locuință s-au găsit cinci instalații pentru foc, respectiv un cuptor din bolovani de râu și patru cuptoare de tipul celor cotlonite în malul bordeiului. Cele cinci instalații pentru foc nu au funcționat simultan, adică aparțin cronologic unor faze diferite.

Cuptorul din bolovani de râu este situat pe mijlocul laturii de vest a bordeiului. A avut o formă aproximativ paralelipipedică în exterior, cu pereții groși. Cuptorul, în spate, era lipit de peretele bordeiului. Vatra cuptorului, de formă aproximativ ovoidală, era puternic arsă și ușor albiată în podeaua bordeiului. În paralel cu acest cuptor din bolovani, au fost realizate și au funcționat probabil cuptoarele cotlonite în peretele bordeiului respectiv C_2 , C_4 și apoi C_3 . Foarte posibil, după prăbușirea bolții cuptorului C_4 , a fost realizat, pe aceeași latură a bordeiului, un alt cuptor, notat de noi C_3 . Cele două cuptoare aveau gura pe aceeași linie, adică la limita peretelui de sud al bordeiului în faza veche de existență. Lărgirea ulterioară a bordeiului, respectiv mutarea peretelui spre sud, a afectat și corpul celor două cuptoare. După lărgirea suprafeței locuinței spre sud și nord, corpul cuptorului C_2 și cea mai mare parte a corpurilor cuptoarelor C_4 și C_3 au fost răzuite. Vatra cuptoarelor nu a fost răzuită, podeaua în această zonă rămânând mai ridicată, deci conturul lor era păstrat. După lărgirea locuinței, păstrându-se cuptorul din bolovani, a fost realizat și un nou cuptor, în peretele de est, spre colțul de nord-est, notat de noi C_1 , întrucât a fost primul descoperit. Toate cele patru cuptoare, de tipul celor cotlonite în peretele bordeiului, au o vatră aproape rotundă cu diametrele variind între 1.00 m la C_3 , 1,05-1,10 m la C_2 și C_4 și respectiv 1,10x1,20 m la C_1 . Bolta cuptoarelor avea înălțimea maximă de 0,35 m, păstrată întregă la C_1 și în parte la C_3 . În toate cazurile gura cuptoarelor a fost întărită cu bulgări mari din conglomerate cu prundiș. Aceste conglomerate aveau și rolul de a consolida gura cuptoarelor, dar prin încălzire aveau și rolul de a degaja căldură în interiorul bordeiului. Foarte probabil, la gura unor astfel de cuptoare, ca de exemplu la C_2 și C_1 , unde erau bulgări de conglomerate mai mari, dispuși paralel, iar între ei găsindu-se cenușă și urme de arsură, se pregătea și hrana. Toate cuptoarele "cotlonite" aveau vatra supraînălțată față de podeaua bordeiului, mai puțin în cazul cuptoarelor C_2 și C_4 și mai mult, cu 0,63 m în cazul cuptorului C_3 și cu 0,55 m în cazul cuptorului C_1 .

Numărul mare al instalațiilor pentru încălzit și prepararea hranei dovedește că această locuință a fost folosită un timp mai îndelungat, cunoscând cel puțin o refacere de structură.

Inventar. În această locuință s-a găsit un inventar mai bogat, respectiv o mare cantitate de ceramică, lucrată manual și la roată.

Categoria ceramicii confecționate manual, dintr-o pastă grosieră, uneori mai densă, este reprezentată de borcane și tipsii. Vasele borcan sunt de dimensiuni mici și mijlocii, cu umerii bombați mai mult sau mai puțin, gura de cele mai multe ori mai largă decât baza vasului, iar buza acestor vase este arcuită în exterior mai mult sau mai puțin (fig. 127/9-10; 128/4; 129/4; 130/1; 131/11-12). Fundurile acestor vase sunt de regulă mai groase și cu o mică talpă (fig. 110/8; 128/12; 129/4; 134/9).

Un vas borcan de dimensiuni mici (DB = 7 cm; DG = 6,6 cm; H = 10 cm) s-a întregit (fig. 110/8). La acest vas gura, trasă spre interior și cu o mică buză ușor răsfrântă în afară, este mai mică decât baza, care este îngroșată și cu talpă. S-au găsit mai multe fragmente de tipsii, cu platoul mai gros (fig. 127/8, 11; 130/11) sau mai subțire (fig. 133/17), și respectiv cu marginea dreaptă (fig. 127/11) sau răsfrântă în exterior (fig. 127/8; 130/11).

Ceramica lucrată la roată este reprezentată prin fragmente care provin din două tipuri de vase. Semnalăm mai întâi câteva fragmente dintr-un vas mare de provizii, de culoare cărămizie, confecționat la roată, dintr-o pastă bună, densă. Vasul este decorat cu striuri groase și adânci, un fel de caneluri, dispuse în bandă vălurită. Un fragment din gura acestui vas de provizii are buza îngroșată, lată, iar imediat sub buză este ornamentat cu striuri vălurite (fig. 127/6). Menționăm și un fund de vas de provizii, poate din același exemplar, cu diametrul de 20,5 cm și grosimea de 3 cm. Acest tip de vas continuă tradiția vaselor mari de provizii din cultura Sântana de Mureș, fiind și un element de datare, probând începuturile așezării de la Davideni în a doua jumătate sau în ultimele decenii ale secolului al V-lea d.Hr.

Tot la roată au fost confecționate dintr-o pastă bună, cu nisip în compoziție, borcane de dimensiuni mici și mijlocii. Aceste vase, de culoare cărămizie, cu pereții mai subțiri, deseori spre bază prezentând coaste spre interior, au gura mai largă decât baza, buza răsfrântă, uneori ușor îngroșată și cu carenă (fig. 128/2).

Borcanele confecționate la roată sunt ornamentate de regulă pe umăr cu striuri drepte (fig. 128/2). Uneori ornamentul, din benzi de striuri drepte coboară până spre mijlocul vasului (fig. 127/2). În unele cazuri striurile sunt puțin adâncite, aproape șterse (fig. 127/2). Rareori un striu apare aproape de baza vasului (fig. 127/14).

Din inventarul acestui bordei mai fac parte un fragment dintr-un corn prelucrat, probabil mâner de cuțit (fig. 78/3) și un ac din bronz de la o fibulă de tipul cu piciorul întors pe dedesubt.

Locuința nr. 72. (fig. 52), descoperită în 1997, a fost surprinsă în secțiunea LXXXII, între metrii 16,65-20,25, unde de la cca. -0,27-0,30 m a apărut, pe toată lățimea secțiunii, pământ de umplutură și bolovani, iar de la cca. -0,35 m s-au găsit fragmente ceramice.

În imediata apropiere, la vest de L₇₂, a apărut un alt bordei, notat L₇₃. Pentru dezvelirea întregii suprafețe a celor două locuințe au fost săpate casele pe laturile de nord și sud ale secțiunii.

Locuința nr. 72 este un bordei semiîngropat, cu laturile de cca. 3,30x3,50 m, având colțurile puțin rotunjite. Podeaua, finisată prin bătătorire, se afla la cca. -0,60 m față de nivelul de construcție, și respectiv la -0,90 m față de nivelul actual al terenului.

Bordeiul semiîngropat a fost construit dintr-un schelet de lemn, respectiv din bârne, luitate. Urmele acestor bârne din lemn, carbonizate, s-au găsit pe laturile de sud și est ale bordeiului. Resturile carbonizate au apărut de la cca. -0,65 m, deci de la nivelul de construcție al bordeiului. Asta înseamnă că și partea săpată în pământ a fost întărită cu bârne, respectiv loasbe, din lemn de esență tare.

Spre colțul de est al podelei, în partea ușor mai ridicată a terenului, s-au găsit resturile unui cuptor din bolovani de râu. A fost un cuptor cu pereții groși, după cum indică partea păstrată de la bază. Pereții erau păstrați pe o înălțime de cca. 0,40-0,50 m. În exterior cuptorul a avut o formă paralelipipedică, peretele din spate fiind ușor arcuit. Vatra, mică, de formă ovoidală, era puternic arsă și, puțin albiată în podeaua bordeiului. Intrarea s-a aflat probabil spre colțul de vest al podelei, unde terenul era mai jos puțin, coborând ușor spre zona cu izvoare.

Având în vedere numeroasele bucăți de bârne arse, pigmenții de cărbuni din umplutură și cele câteva piese de inventar întregi găsite pe podea, piese care mai puteau fi folosite, considerăm că acest bordei semiîngropat a fost distrus prin incendiu, împrejurare în care piesele

întregi de inventar, cu valoare de întrebuințare, nu au putut fi ridicate de proprietari.

Inventar. În această locuință s-a găsit un inventar mai bogat, cu unele piese de o valoare deosebită. Ca și în celelalte complexe de locuire ponderea cea mai mare, în ansamblul inventarului, o deține ceramica, confecționată manual dar și la roată. Dintr-o pastă grosieră au fost confecționate vase borcan, de dimensiuni mici și mijlocii, precum și tipsii. În fața gurii cuptorului, pe podea s-a găsit un vas întreg, în poziție verticală, cu pereții ușor fisurați de presiunea pământului. Este un vas borcan, de mărime mijlocie sau chiar mare (cu DB = 10,5 cm; DG = 19,5 cm și H = 22,5 cm), cu umărul conturat și buza ușor arcuită în exterior (fig. 129/1). Un alt borcan, de mărime mijlocie, s-a găsit între pietrele de la cuptor (fig. 109/6). Are baza groasă, gura ușor răsfrântă și umerii conturați. (Dimensiuni: DB = 5,4 cm, DG = 8 cm și H = 10,4 cm). Alte fragmente provin din borcane de mărime mică și mijlocie, cu baza ușor îngroșată (fig. 128/15) și mai mică decât gura. Aceste vase au rareori buza îngroșată (fig. 131/2; 134/7) și de regulă arcuită, mai mult sau mai puțin, în afară (fig. 131/1-2; 132/9, 13; 133/7). Din aceeași pastă grosieră au fost confecționate, tot manual, și tipsiile, reprezentate prin câteva fragmente care provin din exemplare cu marginea scundă, răsfrântă și arcuită la exterior.

Ceramica lucrată la roată este reprezentată prin fragmente dintr-un vas mare de provizii și fragmente din vase borcan de mărime mică și mijlocie. Mai multe fragmente provin dintr-un vas mare de provizii, confecționat la roată din pastă nisipoasă, numită și pastă ciment. Vasul, de culoare cenușie¹⁹, are pereții groși, buza îngroșată, lată, și este decorat pe umăr, probabil și sub buză, cu benzi de striuri vălurite.

Mai multe fragmente provin din vase borcan, lucrate la roată, dintr-o pastă bună, cu nisip în compoziție. Sunt vase de mărime mică și mijlocie,

¹⁹ Majoritatea vaselor de provizii, de tradiție Sântana de Mureș, descoperite la Davideni au culoarea cărămiziu-roșcată. Sunt prezente însă și vasele de provizii de culoare cenușie. De subliniat că asemenea vase s-au descoperit cu precădere în nivelul vechi al așezării, nivel datat în a doua jumătate a secolului al V-lea și prima jumătate a secolului al VI-lea d.Hr. Prezența acestui tip de vas, de tradiție Sântana de Mureș, constituie un element pentru datarea primei faze din evoluția așezării de la Davideni.

având gura mai largă decât baza, iar buza arcuită în exterior și puțin îngroșată (fig. 131/7). Unele borcane au fost ornamentate începând de sub buză cu fațete late, un fel de caneluri puțin adâncite (fig. 131/5), iar altele cu obișnuitele benzi din striuri drepte, uneori abia vizibile (fig. 132/12).

Aproape de nivelul podelei, spre latura de nord a bordeiului, a fost descoperită o fibulă din fier, de dimensiuni mici, cu piciorul înfășurat și întors pe dedesubt, de tip romano-bizantin (fig. 66/3). Are corpul lat, iar pe picior câteva semne alfabetiforme (?).

Din inventarul acestei locuințe mai fac parte un cuțit din fier relativ bine conservat (fig. 62/5) și un mic gravoar (?) din fier (fig. 61/4).

Locuința nr. 73, (fig. 52), cercetată în 1997, a fost surprinsă parțial în secțiunea LXXXII, la vest de L₇₂. Cea mai mare parte a suprafeței acestei locuințe a fost dezvelită prin săparea casetei de pe latura de nord-vest a secțiunii. Nu a putut fi dezvelită în întregime spre colțul de nord²⁰. Este un bordei, cu laturile de cca. 3,50x4,10 m, având colțul de est ușor rotunjit, iar cele de sud și vest aproape drepte. Podeaua amenajată prin bătătorire se afla la cca. -0,75 m față de nivelul de construcție. În colțul de est, în partea mai ridicată a podelei, s-au găsit resturile unui cuptor din bolovani de râu. Cuptorul, de o formă rectangulară la bază și paralelipipedică în exterior, avea pereții groși. Vatra, de formă ovoidală, era puternic arsă și puțin albiată în podea. Intrarea în bordei s-a aflat pe latura de nord-vest, respectiv spre colțul de vest, unde terenul era mai jos, coborând spre zona cu izvoare.

Inventar. În acest bordei s-au găsit materiale ceramice și câteva obiecte din os și lut.

Dintr-o pastă grosieră au fost modelate vase borcan, de dimensiuni mici și mijlocii, având baza groasă, gura mai largă și buza arcuită, în exterior, mai mult sau mai puțin (fig. 131/3; 132/1, 6). Lângă peretele de nord al cuptorului s-a găsit un vas mic (DB = 4 cm; DG = 6,4 cm și H = 5 cm), respectiv un pahar, cu fundul gros, gura largă și tăiată drept, în fapt fără buză (fig. 129/2).

Tot din pastă grosieră au fost realizate manual și tipsiile. Menționăm un fragment dintr-o tipsie cu piatoul gros, marginea răsfrântă

²⁰ Terenul fiind cultivat cu lucernă, proprietarul nu a permis extinderea săpăturii în suprafața cultivată. Nici ulterior săpăturile nu au mai fost posibile în această suprafață.

și subțiată (fig. 131/13). Mai menționăm și un alt fragment mic, dintr-o tepsie cu marginea bordurii în exterior dreaptă.

Ceramica lucrată la roată este reprezentată de fragmente din vase borcan confecționate dintr-o pastă bună, cu nisip în compoziție. Aceste borcane, arse la roșu-cărămiziu, au fost ornamentate cu benzi de striuri drepte, uneori șterse și greu vizibile.

Menționăm și un fragment din gura unui vas lucrat la roată, de culoare cărămizie, fragmentul respectiv prezintă și o toartă. Probabil că acest fragment provine dintr-un vas amforetă, ornamentat cu striuri adânci dispuse orizontal. Pe asemenea vase apare și decorul vălurit.

Din inventarul acestei locuințe mai fac parte un ac din os, întreg (fig. 76/1); alte două fragmente din două ace din os (fig. 76/2-3); o fusaiolă bitronconică ornamentată cu patru striuri drepte (fig. 72/2); o altă fusaiolă bitronconică (fig. 72/9), precum și o fusaiolă ușor ovoidală (fig. 72/7).

Locuința nr. 74. (fig. 52), cercetată în 1997, a fost surprinsă parțial în secțiunea LXXXIII și dezvelită în întregime prin săparea martorilor de pe laturile de sud și nord a secțiunii menționate.

Este un bordei, cu laturile de cca. 3,25x3,50 m, având colțurile de nord și vest mult rotunjite. Podeaua se afla la cca. -0,75 m față de nivelul de construcție. Spre latura de nord-vest, aproape pe toată lungimea acesteia, a avut o laviță, din pământ cruțat la săpare, mai înaltă cu 0,15 m față de nivelul podelei.

Spre colțul de est s-au găsit resturile unui cuptor din bolovani, cu pereții păstrați pe o înălțime de cca. 0,50 m. În exterior având o formă aproape cubică, cuptorul avea pereții, mai ales la bază, groși, din lespezi și bolovani mari de râu. Vatra cuptorului, ovoidală, alungită, era puternic arsă și alveolată cu cca. 0,10 m față de nivelul podelei. Intrarea s-a aflat, probabil, în colțul de vest al bordeiului, în partea opusă gurii cuptorului.

Inventar. Ceramica descoperită în acest bordei provine, aproape în totalitate, din vase borcan și tepsii, modelate manual, dintr-o pastă grosieră. Fragmentele descoperite provin din borcane, mici și mijlocii, cu baza îngroșată, gura largă și buza ușor arcuită spre exterior (fig. 128/3). Apar și borcane având gura trasă în interior, tăiată drept, practic fără buză. Vasul are forma unui "butoi" sau "ou tăiat" la capete (fig. 132/5). Tepsiile au marginea răsfrântă în exterior, oblică (fig. 131/15) sau ușor arcuită (fig. 131/14).

Categoria ceramicii lucrate la roată este atestată doar prin câteva mici fragmente, găsite în pământul de umplutură, care provin din vase borcan, cărămizii, confecționate din pastă bună, cu nisip în compoziție și ornamentate cu striuri drepte.

Pe podea s-a găsit un cuțit din fier, întreg (fig. 62/12), iar în umplutura bordeiului un fragment dintr-o secere (?) din fier (fig. 61/1), un mic gravoar din fier (fig. 61/6) și două fusaiole bitronconice (fig. 72/3, 6).

Locuința nr. 75, (fig. 50/4), cercetată în 1997, a fost surprinsă parțial în secțiunea LXXXIV. Pentru dezvelirea întregii suprafețe a locuinței a fost săpată o casetă pe latura de sud a secțiunii. Este un bordei, de dimensiuni mai mari, cu laturile de cca. 3,80x4,10 m și colțurile mult rotunjite. Podeaua se afla la cca. -0,75 m față de nivelul de construcție. Spre colțul de nord-est, a avut un cuptor din bolovani de râu. Peretele de est al cuptorului era lipit de peretele de est al bordeiului. Cuptorul, de formă paralelipipedică în exterior, avea o vatră ovoidală, mult alungită și albiată față de nivelul podelei cu cca. 0,10 m.

Inventar. În această locuință s-a găsit un inventar bogat și divers. Menționăm mai întâi numeroase fragmente din vase borcan, mici și mijlocii, confecționate manual dintr-o pastă grosieră. Aceste borcane au baza îngroșată (fig. 128/11; 134/6), gura largă, răsfrântă, și buza arcuită mai mult sau mai puțin (fig. 130/2, 4-5, 8, 14; 131/6, 8; 132/8; 134/8, 13). Un fragment dintr-un borcan mic prezintă pe umăr un buton (fig. 130/3). Fragmentele de tepsie provin din exemplare cu platoul îngroșat, marginea înaltă și aproape dreaptă în exterior (fig. 131/16), sau din exemplare cu platoul mai subțire, marginea mai scundă și peretele exterior arcuit (fig. 128/13-14; 131/10).

Dintr-o pastă mai densă a fost modelată, manual, o lingură pentru turnat metal (fig. 74/5).

Ceramica lucrată la roată este documentată prin fragmente din vase borcan, confecționate dintr-o pastă bună, cu nisip în compoziție. Un asemenea borcan are spre bază ca ornament linii orizontale, neregulate, iar în interior coaste pronunțate (fig. 128/7). Alte vase borcan, confecționate la roată, au fost ornamentate cu benzi de striuri pe umăr, sau linii fațetate.

Din categoria ceramicii lucrate la roată menționăm un fragment din toarta unui vas amforetă, cărămiziu (fig. 128/8), precum și un fragment din gura unei amforete (fig. 131/9).

Piesa cea mai importantă aflată în acest bordei, aproape de podea, este o fibulă din fier, de tipul cu piciorul înfășurat și întors pe dedesubt. Fibula, de dimensiuni mai mari (fig. 66/6), se încadrează în seria fibulelor romano-bizantine.

2. *Anexele gospodărești*

În așezarea din secolele V-VII s-au descoperit mai multe anexe gospodărești, precum cuptoare de copt pâine, situate în preajma locuințelor, vetre "în aer liber", gropi de provizii și menajere.

2a. *Cuptoare de copt*

Cuptorul nr. 1 – 1976 (fig. 57/1), a fost descoperit în secțiunea XXXIV. Groapa cuptorului de formă rectangulară, cu baza mare spre sud, era spartă spre nord unde s-a amenajat gura cuptorului. Cuptorul cotlonit în perețele gropii avea vatra mai înaltă cu 0,10 m față de fundul gropii. Cuptorul, cu vatra rotundă și diametrul de cca. 1,45 m, avea forma unei calote sferice, cu înălțimea de 0,35 m. Este de același tip cu cuptoarele cotlonite în pereții bordeielor. Vatra cuptorului, lipită și puternic arsă, în spate era mai ridicată. Pereții cuptorului erau arși pe o grosime de 3-4 cm. Dincolo de pereți, pământul era ars din ce în ce mai slab pe o grosime de 15-20 cm.

În groapa cuptorului s-a găsit un fragment din fundul unui vas lucrat cu mâna, un fragment de tipsie (fig. 132/14) și un fragment din marginea unui castron, cu creștături pe buză (fig. 130/16), asemănător cu cel din L₁₆. Un fragment din gura unui borcan, lucrat la roată, era ornamentat, sub buză, cu striuri drepte (fig. 130/15). În apropiere de gura cuptorului s-au găsit câteva fragmente dintr-o "vatră portativă".

Cuptorul C₁ se afla la NV de locuința L₂₁ și probabil a deservit familia care a trăit în această locuință.

Cuptorul nr. 2 – 1977 (fig. 55/1; 58/1), a fost descoperit în secțiunea XXXVII. Groapa cuptorului era rectangulară. În colțul de vest, unde s-a amenajat gura cuptorului, groapa era spartă. Gura cuptorului era întărită cu bulgări din conglomerate cu prundiș. Asemenea bulgări s-au găsit și în interiorul cuptorului spre marginea vetrei. Vatra cuptorului era foarte puțin înălțată față de fundul gropii și avea diametrul de cca. 1,30 m.

Atât vatra cât și pereții cuptorului erau arși puternic. Gura cuptorului era orientată spre est, respectiv spre zona cu izvoare.

În groapă, în fața gurii cuptorului, s-au găsit șase fragmente ceramice din borcane, confecționate manual, de tipul celor întâlnite în locuințele din secolele VI-VII.

Cuptorul C₂ se afla situat la nord-vest de locuințele L₁₈ și L₆₅ și a deservit probabil familiile care au locuit în cele două bordeie, în etapa a doua din evoluția așezării.

Cuptorul nr. 3 – 1977 (fig. 55/2; 57/2), a fost descoperit în secțiunea XXXIX. Groapa cuptorului de formă oarecum rectangulară era spartă spre colțul de nord-vest unde s-a amenajat gura cuptorului. Și la acest cuptor gura a fost întărită cu bulgări de conglomerate cu prundiș. Două bucăți de conglomerate s-au găsit și în interiorul cuptorului, la marginile de est și vest. Câteva mici bucăți se aflau pe vatră, spre gura cuptorului. Vatra, ușor supraînălțată față de podeaua gropii, era puternic arsă, cu diametrul de cca. 1,50 m și mai ridicată în spate. Calota cuptorului a avut înălțimea de maximum 0,45 m. În pământul din gura cuptorului s-au găsit doar câteva mici fragmente ceramice, din vase borcan modelate manual.

Cele trei cuptoare erau situate spre marginea de vest a așezării, grupate într-o "baterie" de cuptoare pentru copt pâine, folosite de cei care au locuit în bordeiele din apropiere (fig. 139).

Cuptorul nr. 4 – 1978 (fig. 55/3; 57/3), a fost descoperit la capătul de est al secțiunii XLIII. Groapa-cuptorului era rectangulară. Colțul de nord-est al gropii era spart, prin amenajarea gurii cuptorului. Și în acest caz gura cuptorului a fost întărită cu bolovani. Vatra cuptorului, ușor supraînălțată față de podeaua gropii de acces, avea diametrul de cca. 1,20 m, era puternic arsă și ușor ridicată în partea opusă gurii cuptorului. Gura cuptorului era orientată spre nord-est, respectiv spre zona cu izvoare.

În cuptor, spre marginea de sud-vest a vetrei, s-au găsit două oase mari de bovine, deasupra unui fragment din gura unui vas borcan, confecționat manual, din pastă grosieră. Este un borcan cu umerii conturați, gura largă și buza mult arcuită în exterior (fig. 132/10).

Cuptorul C₄ se afla situat la nord-vest de L₁₁, deservind probabil familia care a locuit aici.

Cuptorul nr. 5 – 1979 (fig. 58/2), a fost descoperit în secțiunea XLIV, la est de L₂₃, spre marginea de nord a așezării. Groapa cuptorului,

de formă rectangulară, era spartă în colțul de vest unde a fost realizată gura cuptorului. Vatra cuptorului, puternic arsă, foarte puțin supraînălțată față de podeaua gropii, avea diametrul de cca. 1,30x1,40 m. Gura cuptorului, orientată spre est, era întărită cu bolovani mari și bulgări de conglomerate cu prundiș. În fața gurii cuptorului s-au găsit câteva fragmente ceramice, din vase borcan, confecționate manual, caracteristice secolelor VI-VII și un fragment dintr-o "vatră portativă". Nu este exclus ca vatra portativă să fi fost fixată în fața gurii cuptorului, deasupra bolovanilor mari ce întăreau gura acestuia.

Cuptorul nr. 6 – 1992 (fig. 55/4; 57/4), a fost descoperit în secțiunea LXVIII, între metrii 120,10-121,25. Este situat spre marginea de sud a așezării, respectiv la sud de L₆₉ și la vest de L₅₁. Groapa cuptorului era rectangulară, fiind spartă pe colțul de sud-est de gura cuptorului. Vatra cuptorului, rotundă, ușor albiată pe mijloc, cu diametrul de 1,10x1,15 m, era puțin ridicată față de nivelul gropii. Bolta cuptorului nu depășea cca. 0,35 m. În groapa cuptorului s-au găsit doar câteva mici fragmente din vase borcan, confecționate manual, de tipul celor întâlnite în locuințele din secolele VI-VII.

Cuptorul nr. 7 – 1993 (fig. 56/3; 59/1), a fost descoperit în secțiunea LXXII, la nord-est de L₅₅ și L₅₉, spre malul cu izvoare. Groapa cuptorului, rectangulară, era spartă pe colțul de vest unde a fost realizată gura cuptorului.

Și la acest cuptor gura a fost întărită cu bolovani și bulgări de conglomerate. Întrucât vatra cuptorului a fost săpată la o adâncime relativ mică față de nivelul de călcare din secolele V-VII, aceasta era aproape la nivelul podelei gropii. Vatra era ușor înclinată spre gura cuptorului, albiată spre mijloc, și avea diametrul de cca. 1,10-1,30 m. Calota avea înălțimea maximă de 0,30 m.

Pe vatra cuptorului s-au găsit câteva mici fragmente ceramice și un os de bovină.

În groapă, în fața gurii cuptorului, s-au găsit câteva fragmente ceramice, între care un fragment dintr-un borcan cărămiziu lucrat la roată, două fragmente dintr-un vas borcan modelat cu mâna și un fragment dintr-o tipsie.

Cuptorul nr. 8 – 1994 (fig. 59/2), a fost descoperit spre capătul de vest al secțiunii LXXIV, la cca. 10 m spre vest la L₆₃.

Corpul cuptorului a fost descoperit între metrii 80-81,25, spre latura de sud a secțiunii. Pentru dezvelirea în întregime a cuptorului a fost săpată o casetă pe latura de sud a secțiunii menționate. Groapa cuptorului era rectangulară, respectiv romboidală, fiind spartă pe colțul de sud, unde a fost amenajată gura cuptorului. Vatra cuptorului, puțin supraînălțată față de podeaua gropii, avea diametrul de 1,20x1,50 m. Vatra era mai ridicată spre spatele cuptorului și ușor albiată spre mijloc. Bolta cuptorului măsoară cca. 0,27-0,30 m. În fața gurii cuptorului s-a găsit un singur fragment ceramic, dintr-un vas borcan, lucrat la roată, din pastă nisipoasă.

Cuptorul nr. 9 – 1994 (fig. 59/2), a fost descoperit tot în secțiunea LXXIV, la cca. 2 m spre vest de C₈. Cele două cuptoare formau “o baterie” de cuptoare pentru copt pâine, fiind situate spre izvoare. Între aceste cuptoare și marginea malului din care pornesc izvoarele nu s-au mai găsit alte locuințe sau anexe gospodărești.

Cuptorul C₉, situat pe aceeași linie cu C₈, avea gura orientată tot spre nord-vest, respectiv spre zona cu izvoare. Groapa cuptorului avea o formă romboidală, colțul de sud fiind spart prin amenajarea gurii cuptorului. Vatra cuptorului, foarte puțin supraînălțată față de podeaua gropii, era rotundă, cu diametrul de 1,05x1,10 m. Puternic arsă, vatra era mai ridicată spre spatele cuptorului și ușor albiată spre mijloc.

În groapa cuptorului nu s-a găsit nici un fel de inventar. Pe baza observațiilor stratigrafice, este de presupus că cele două cuptoare, respectiv C₈ și C₉, au fost contemporane și aparțin așezării din secolele VI-VII, fără a putea preciza cu certitudine dacă este vorba de prima sau a doua etapă din evoluția așezării.

Încadrarea cronologică a celor două cuptoare “în aer liber” este mai greu de făcut cu certitudine, dată fiind sărăcia materialelor aflate în aceste complexe. Foarte probabil cuptorul C₇ aparține primei etape din evoluția așezării, iar cuptoarele C₁, C₂, C₃, C₄, C₅ și C₆ pot fi atribuite celei de a doua etape din evoluția așezării. Incertă rămâne încadrarea cuptoarelor C₈ și C₉, fără inventar. Aceste ultime două cuptoare pot fi atribuite tot etapei a doua din evoluția așezării, având în vedere că se află în apropierea locuințelor L₅₈ și L₆₃, aparținând acestei etape.

2b. Vetre “în aer liber”

În suprafața cercetată prin secțiunile săpate, în cele peste două decenii de investigații arheologice de la Davideni, au fost descoperite și

câteva vetre “în aer liber”²¹. Foarte probabil este vorba de vetre folosite pentru scurt timp, numai în anotimpul călduros, care nu pot fi considerate, decât cu mari rezerve, ca indicând prezența unor locuințe de suprafață. Este totuși de presupus că și aceste vetre au fost într-un fel protejate de ploi, printr-un acoperiș, fie acesta și foarte sumar.

În câteva secțiuni s-au găsit resturi ale unor vetre “în aer liber”, fără un inventar relevant, care să permită o încadrare cronologică cât mai credibilă. Dintre vetrele la care s-a găsit și un inventar ce permite o încadrare cronologică prezentăm două.

În secțiunea nr. LXXX, între locuințele L₇₀ și L₇₁, s-a găsit o vatră simplă, din pământ ars, cu dimensiunile de 0,45x0,60 m. Vatra se afla la cca. -0,35-0,38 m față de nivelul actual al terenului, respectiv la nivelul de călcare din secolele VI-VII. La marginile vetrei, care era arsă puternic, s-au găsit patru greutăți din lut, dintr-o pastă friabilă. Două erau crăpate și s-au sfărâmat la demontare, iar două au fost recuperate parțial. În jurul vetrei s-au găsit câteva fragmente ceramice care provin din vase borcan lucrate manual sau la roată, de tipul celor aflate în locuințele din secolele V-VI, precum și mai multe străpungătoare din os și corn, întregi sau fragmentare (fig. 81/1-7). Unele erau finisate, bine șlefuite, altele par a fi fost în curs de finisare. Mai multe exemplare erau puternic arse. Foarte probabil ne aflăm în fața unui mic “atelier” pentru confecționat străpungătoare. Acest complex, considerat o vatră “în aer liber”, a fost notat V/80 și aparține, foarte probabil, primei etape din evoluția așezării de la Davideni.

În secțiunea LXXXII, între metrii 61-61,75, la cca. -0,35-0,40 m, s-au găsit porțiuni dintr-o vatră de pământ, arsă puternic, notată V/82. În zona vetrei s-a găsit o greutate din lut, având forma unui trunchi de piramidă. Baza avea laturile de 7x8 cm, iar înălțimea greutății era de 12,50 cm. În partea superioară avea un orificiu (fig. 74/4). În apropiere s-a găsit un fragment dintr-o altă greutate, din lut, tot de forma unui trunchi de piramidă. În zona vetrei s-au mai găsit o fusaiolă plată (fig. 73/7), un fragment dintr-o unealtă din fier, cu lama lată (fig. 61/7), probabil un

²¹ Folosim sintagma de vetre “în aer liber” în sensul că acestea nu aparțin unor locuințe. Nu este exclus însă ca asemenea vetre să fi fost acoperite, constituindu-se într-un fel de adăposturi temporare.

fragment dintr-o secere (?), și un fragment dintr-un vas borcan, confecționat la roată, prezentând în interior, spre bază, coaste pronunțate. Și această vatră, cu dimensiunile de 0,50x0,75 m, indicând probabil un “adăpost temporar” și nu o locuință de suprafață, poate fi atribuită primei etape din evoluția așezării din secolele V-VII.

2c. Gropi de provizii și menajere

În secțiunea nr. LXXVII au fost descoperite două gropi, circulare la gură, notate G_1 și G_2 . Aceste gropi, de o formă aproximativ cilindrică, aveau diametrul la gură de cca. 1,10-1,15 m, adâncimea de cca. 0,75 m de la nivelul actual al terenului. În pământul de umplutură din gropi nu s-a găsit nici un fel de inventar. În aceste condiții este greu de făcut o încadrare cronologică cât mai plauzibilă. Doar observațiile stratigrafice, respectiv nivelul de la care au fost săpate aceste gropi, pot fi un reper cronologic. Cu rezervele de rigoare, atribuim aceste două gropi, pentru păstrarea unor rezerve de grâne, așezării din secolele VI-VII.

În secțiunea nr. LXXIX, între metrii 169,50-171,10, s-a găsit o groapă de formă tronconică, având adâncimea de cca. 2,20 m față de nivelul actual al terenului. Groapa a fost săpată de la cca. -0,32-0,35 m față de nivelul actual al terenului, adâncime la care s-a surprins gura gropii. Spre marginea de nord, la -0,65 m, avea o treaptă. Diametrul gropii la gură măsoară 1,50x1,65 m, iar la bază 1,10x1,15 m. Fundul gropii era ars la roșu, aproape pe toată suprafața. În umplutura gropii s-au găsit câteva fragmente ceramice, provenind din vase borcan și tipsii, confecționate manual, caracteristice secolelor VI-VII, precum și două fragmente din străpungătoare sau ace din os (fig. 76/4, 6). Foarte probabil această groapă, notată G_3 , a fost folosită pentru păstrarea unor rezerve de boabe de grâu, aparținând unui grup de familii. După abandonare, groapa a putut fi folosită drept groapă menajeră. Încadrarea cronologică a acestei gropi este mai greu de făcut cu certitudine. Pe baza observațiilor stratigrafice și materialelor ceramice aflate în groapă, considerăm că în prima etapă din evoluția așezării groapa a folosit pentru păstrarea rezervelor de boabe. După abandonare, în etapa a doua, probabil a folosit drept groapă menajeră.

În așezarea din secolele V-VII de la Davideni nu au fost descoperite gropi menajere propriu-zise, special săpate. Gropile unor locuințe abandonate au fost folosite ulterior drept gropi menajere,

dovadă, între altele, numărul mare de oase de animale descoperite în partea superioară a pământului de umplură din gropile unor foste bordeie. Așa este, spre exemplu, cazul gropii de la locuința L₆₉, în care s-au găsit 156 de fragmente de oase (Bos taurus 103 fragmente, Sus scrofa domesticus 40 fragmente și ovicaprine 13 fragmente)²².

2d. Obiecte de inventar, din secolele V-VII, descoperite izolat

În afara complexelor de locuire și anexelor gospodărești, în “nivelul” corespunzător așezării din secolele V-VII, s-au găsit mai multe obiecte de inventar. Aceste obiecte au fost descoperite în majoritatea lor în apropierea locuințelor, în “lentilele” de pământ în care erau situate și gropile locuințelor din secolele V-VII. Așa cum s-a mai menționat, la Davideni, ca și în alte așezări contemporane din secolele V-VII, nu există un strat arheologic continuu, ci doar unele “lentile” de pământ brun mătăros, în care sunt situate locuințele și anexele gospodărești. În diverse secțiuni s-au găsit fragmente ceramice provenind din vase borcan, confecționate la roată (fig. 130/6-7, 10; 132/18; 133/8-9), sau modelate manual (fig. 130/9; 132/2, 4, 7, 17; 133/1-7, 11-12, 14-15, 18; 134/1-5, 14-15), dar și fragmente de tipsii lucrate manual (fig. 130/12-13; 132/11, 15; 133/10, 13, 16; 134/12, 16, 18). Pe lângă fragmentele ceramice, din secțiunile săpate provin și alte obiecte de inventar, pe care le menționăm în ordinea descoperirii lor.

În secțiunea de control săpată în 1969 (notată SC în Planul general al săpăturilor), s-a găsit un fragment dintr-o secere din fier (fig. 80/1).

În secțiunea nr. I/1970 s-a găsit o fibulă de tip romano-bizantin (fig. 66/2) și un cuțit din fier (fig. 60/5). În apropiere de fibula romano-bizantină s-a descoperit un tipar fragmentar dintr-o marnă, folosit pentru turnat cruciulițe și alte accesorii pentru piese de podoabă (fig. 65/1) și un cuțit din fier (fig. 60/5). În secțiunea nr. VIII s-a găsit o fusaiolă bitronconică (fig. 73/4).

La suprafață, într-o mică viroagă, s-a găsit un cârlig de undiță din bronz (fig. 63/5; 80/4). În secțiunea nr. XX, la metrul 24, s-a găsit o fibulă din bronz, cu arcul plat, de tipul cu piciorul înfășurat pe dedesubt

²² Cf. în **Anexă**, Sergiu Haimovici, **Studiul arheozoologic al resturilor animaliere descoperite în așezarea de la Davideni**.

(fig. 66/1). Este o fibulă caracteristică secolului al IV-lea d.Hr., care a fost refolosită.

În februarie 1974, cu ocazia unor lucrări de interes obștesc, respectiv instalarea unei conducte pentru irigații, aproximativ în zona în care au fost săpate ulterior secțiunile nr. XXVII și XXVIII, s-au descoperit mai multe fragmente ceramice, un vârf de săgeată, din fier, cu trei muchii (fig. 63/2) și un pieptene din os, cu dinți bilaterali și teacă²³, reprezentând un unicat pe teritoriul vechii Dacii (fig. 78/1a-1b; 79/1a-1c).

În secțiunea nr. XXV s-a descoperit o seceră din fier (fig. 80/7), iar în secțiunea nr. XXVII o cataramă din fier (fig. 64/10; 80/9). În secțiunea nr. XXVIII s-a găsit un cuțit din fier, fragmentar (fig. 60/6). În secțiunea nr. XXX s-a descoperit un cuțit din fier slab conservat. Tot în această secțiune s-au găsit și două cataramă din fier, una de formă dreptunghiulară (fig. 64/11), iar a doua de formă ușor ovoidală (fig. 64/7), precum și un burghiu (?) mic din fier (fig. 63/4).

În secțiunea nr. XXXI, aproximativ la nivelul de călcare din secolele V-VII, s-a găsit o fibulă din fier, de tip romano-bizantin (fig. 68/1). Tot în această secțiune s-au găsit câteva gravoare, unele întregi (fig. 61/2-3), iar altele fragmentare. În secțiunea nr. XXXVIII s-a descoperit un vârf de săgeată din fier, cu trei aripioare (fig. 63/3; 80/6). În secțiunea nr. XLIII s-a descoperit un cuțit din fier, păstrat în stare fragmentară și slab conservat.

²³ După mărturiile locuitorului Gheorghe Gh. Balan, care a recuperat și ne-a predat vârful de săgeată și pieptenele din os în august 1974, rezultă că în zona în care au fost descoperite aceste piese precum și mai multe fragmente ceramice nerecuperate erau și bolovani cu urme de arsură. Asemenea bolovani cu urme de arsură, cât și fragmente ceramice, au mai fost găsiți și în alte puncte de pe traseul conductei. Foarte probabil, cu prilejul acestor lucrări au fost distruse una sau mai multe locuințe aparținând așezării din secolele V-VII. Dacă luăm în calcul și aceste locuințe, distruse prin săparea canalului pentru irigații, dar și eventualele locuințe de suprafață marcate de existența vetrelor "în aer liber", atunci numărul total al complexelor de locuire, din suprafața cercetată, aparținând așezării din secolele V-VII, depășește cifra 80. Pentru grija manifestată față de recuperarea acestor descoperiri întâmplătoare, ca și pentru sprijinul acordat timp de mai mulți ani cercetărilor arheologice de la Davideni, inclusiv pentru faptul că ne-a fost o gazdă deosebit de primitoare în perioada anilor 1986-1997, aducem gospodărilor Gheorghe Balan și bunei sale soții mulțumirile noastre și pe această cale.

În secțiunea nr. LIV s-a descoperit, pe nivelul de călcare din secolele V-VII, un dorn din fier, având o lungime de 10,5 cm (fig. 60/3). În secțiunea nr. LVIII s-a găsit un gravoar din fier (fig. 61/8).

În secțiunea nr. LXII, la metrul 54, s-a descoperit un cercel din bronz, având un capăt al verigii îngroșat (fig. 64/3). În secțiunea nr. LXX s-a găsit un cuțit din fier (fig. 62/2), de tipul celor întâlnite în locuințele din secolele V-VII.

În secțiunea nr. LXXI, la nivelul stratului de călcare din secolele V-VII, respectiv la cca. -0,35 m față de nivelul actual al terenului, s-a găsit o piesă din os, ușor curbată, fragmentară. Marginea capătului păstrat este dințată. Probabil este o piesă folosită la baterea firelor, la războiul de țesut, amintind de "pieptenele" de bătut firele din epoca modernă.

În secțiunea nr. LXXII, în stratul aparținând secolelor V-VII, a fost descoperit un fragment dintr-un pieptene cu dinți bilaterali (fig. 77/8).

În secțiunea nr. LXXV, la metrul 46 și -0,36 m față de nivelul actual al terenului, deci aproximativ la nivelul de călcare din secolele V-VI, la cca. 17 m est de L₆₄, s-a găsit o fibulă din bronz, de tip romano-bizantin (fig. 66/4).

În secțiunea nr. LXXVII a fost găsit un obiect turnat din bronz, probabil un spin de cataramă (fig. 64/6).

În secțiunea nr. LXXIX s-au descoperit o fibulă "digitată" (fig. 68/3) și un obiect confecționat dintr-un corn, probabil de căprior (?), folosit drept străpungător.

În secțiunea nr. LXXXI, la metrul 79 și la -0,45 m adâncime față de nivelul actual al terenului, deci în stratul, respectiv în una din "lentilele" de pământ cenușiu zgrunțuros, aparținând așezării din secolele V-VII, s-a găsit un pieptene din os, de mici dimensiuni, cu mâner semicircular și un singur rând de dinți (fig. 67/1). Piesa a fost confecționată dintr-o singură plăcuță din os, dintr-un corn (de căprior sau cerb?), este ornamentată cu cercuri concentrice incizate ("ochi de pasăre"), dispuse în rânduri, majoritatea unite între ele cu linii ușor incizate. Mijlocul mânerului este terminat printr-o cruce. Piesa, având 4,7 cm lungime și 5,4 cm înălțime, în fapt un pieptene miniatural, prin caracteristicile sale se încadrează în seria obiectelor cu însemne paleocreștine din așezarea de la Davideni.

Din secțiunea LXXXII provine o fusaiolă plată (fig. 73/7), iar din secțiunea LXXXIV două fusaiole bitronconice (fig. 73/6, 8).

Diversele obiecte descoperite izolat, în afara complexelor de locuire și anexelor gospodărești, încadrate larg în secolele V-VII, vor fi atribuite primei sau celei de-a doua etape din evoluția așezării de la Davideni, pe baza analizei atributelor intrinseci și a unor analogii cu piese similare descoperite în alte așezări din secolele V-VII cercetate în teritoriul est-carpatic, precum și în general în spațiul vechii Dacii. Această analiză, a diverselor obiecte descoperite izolat în cadrul așezării din secolele V-VII, ca și a inventarului aflat în locuințe și alte anexe gospodărești, se va face în paginile următoare.

B. DESCRIEREA ȘI ANALIZA INVENTARULUI

După cum am arătat în paginile de până acum, în primul rând în locuințele descoperite și mai puțin în anexele gospodărești sau în stratul de pământ corespunzător așezării din secolele V-VII, s-a găsit un inventar bogat și divers. Dimensiunile inventarului, atât sub aspect cantitativ, dar și sub aspectul diversității sale, într-o epocă totuși destul de vitregă și caracterizată prin sărăcia comunităților sătești, pe spații întinse ale Europei răsăritene, se explică, în primul rând, prin amploarea cercetărilor din această așezare din care au fost dezvelite 74 de locuințe și mai multe anexe gospodărești.

Bogatul inventar descoperit, marea sa diversitate, începând cu uneltele din fier, lut, os și piatră, continuând cu numeroasele obiecte de uz casnic, de podoabă, toaletă și vestimentare, din bronz, fier, os sticlă, lut, piatră etc., cu importante piese și însemne ce atestă viața creștină a comunității sătești de aici și până la cea mai bogată categorie de material arheologic, respectiv ceramica, ilustrează nu numai stadiul de dezvoltare social-economică internă al acestei comunități rurale, dar și legăturile sale permanente cu lumea și civilizația bizantină, cu alte comunități autohtone romanice din spațiul vechii Dacii sau cu neamurile în migrație ce au trecut și prin aceste regiuni. Ansamblul inventarului descoperit permite reconstituirea modului de viață al acestei comunități rurale, de la ocupațiile principale legate de cultivarea pământului, creșterea animalelor și practicarea a numeroase meșteșuguri, până la cunoașterea activităților economice complementare, cum ar fi vânatul, pescuitul și culesul, și nu în ultimul rând descifrarea unor aspecte de viață spirituală, mentalități și forme de organizare social-politică.

În final, rezultatele cercetărilor din această așezare permit reconstituirea habitatului și remodelarea imaginii unui sat din secolele V-VII, sat pe care îl considerăm reprezentativ pentru spațiul carpato-nistrean.

Așa cum am mai menționat, în paginile anterioare, așezarea din secolele V-VII de la Davideni s-a dezvoltat de-a lungul a două etape principale: o primă etapă își are începuturile în a doua jumătate a secolului al V-lea și acoperă prima jumătate a secolului al VI-lea, iar a doua etapă cuprinde a doua jumătate a secolului al VI-lea și aproape întreg secolul al VII-lea²⁴. Limita cronologică dintre cele două etape poate fi situată pe la cca. 560-565. Altfel spus, prima etapă din evoluția așezării se întinde, foarte probabil, de la 454, momentul prăbușirii puterii hunilor, până spre sfârșitul domniei lui Justinian. Realitățile arheologice aparținând ultimelor decenii ale secolului al V-lea și primei jumătăți ale secolului al VI-lea, dovedind intense legături cu lumea și civilizația romano-bizantină, fac posibilă ipoteza unei protecții de natură politico-militară a Imperiului bizantin și asupra regiunilor est-carpătice până la sfârșitul domniei lui Justinian²⁵.

Pentru a contura cu mai multă claritate imaginea corespunzătoare fiecăreia din cele două etape din evoluția așezării din secolele V-VII se impune analiza tipologică și comparativă a inventarului, separat pentru fiecare din cele două etape²⁶. Numai așa vom putea descifra mai bine

²⁴ Ioan Mitrea, **L'habitat médiéval ancien de Davideni-Neamț. Précisions chronologiques et considérations ethnoculturelles**, în *SAA*, VII, 2000, p. 439-454.

²⁵ Idem, **Regiunea centrală a Moldovei...**, p. 113. Foarte probabil că așa se explică faptul că slavii care fac incursiuni, de regulă peste aceste regiuni, spre Dunărea de Jos, încă din al doilea deceniu al secolului al VI-lea, nu se vor așeza efectiv în spațiul est-carpatic al vechii Dacii decât după sfârșitul domniei lui Justinian și respectiv după perturbarea echilibrului politic provocat de intervenția avarilor. Despre unele aspecte privind situația de la Dunărea de Jos în secolul al VI-lea, reflectată în izvoarele bizantine vezi, mai nou, Costel Chiriac, **Unele observații asupra informațiilor literar-istorice bizantine privitoare la regiunea Dunării de Jos în secolele V-X**, în *ArhMold*, XX, 1999, p. 115-120.

²⁶ După cum se va observa și în cazul analizei inventarului de la Davideni, unele tipuri de unelte și alte diverse obiecte, precum și unele forme ceramice, mai ales din categoria confecționată manual, au o evoluție lentă, prezentând timp îndelungat aceleași caracteristici principale. Atribuirea unor asemenea materiale arheologice

originea diverselor obiecte de inventar, atributele lor intrinseci, vom reuși o încadrare cronologică cât mai strâns posibilă pentru fiecare obiect sau categorie de materiale arheologice și, în final, vom putea remodela cu mai multă certitudine evoluția culturii materiale a comunității sătești de la Davideni, în secolele V-VII.

1. Inventarul etapei de locuire din secolele V-VI

Cu privire la inventarul atribuit etapei de locuire ce acoperă a doua jumătate a secolului al V-lea și prima jumătate a secolului al VI-lea, o primă remarcă este aceea privind bogăția și diversitatea acestuia.

Din categoria uneltelor, menționăm, în primul rând, numeroasele cuțite din fier (fig. 60/5-7; 62/1-8, 10-11, 13, 15), cu lama triunghiulară în secțiune, având o lungime situată între cca. 7-9 cm (fig. 60/5; 62/13) și maximum 12,5 cm (fig. 62/7) până la cca. 14 cm (fig. 62/2, 6). De regulă au ceafa dreaptă și tăișul, uneori, ușor curbat. Asemenea cuțite sunt frecvent întâlnite în secolele V-VII, ca de exemplu la Botoșana-Suceava²⁷, dar și în alte multe așezări din Moldova²⁸. Aceste cuțite au o evoluție lentă, rămânând fără modificări esențiale pe tot parcursul mileniului I, din epoca geto-dacică²⁹ și până dincolo de momentul încheierii procesului de formare a poporului român³⁰.

Tot din fier menționăm un vârf dintr-o seceră, cu lama lată (fig. 61/7), câteva domuri (fig. 60/2-3), numeroase gravoare (fig. 60/1, 4; 61/2-6, 8), o cange³¹ (fig. 63/6) și un obiect fragmentar, probabil un burghiu (fig. 63/4).

uneia din cele două etape din evoluția așezării este dificilă și s-a făcut în funcție de încadrarea cronologică a ansamblului inventarului aflat într-o locuință, și în final în raport de atribuirea acelei locuințe primei sau celei de-a doua etape din evoluția așezării din secolele V-VII. Rareori stratigrafia, doar în cazul unor suprapuneri de locuințe, ne-a ajutat în acest sens.

²⁷ Dan Gh. Teodor, **Civilizația romanică la est de Carpați...**, p. 49; 50, fig. 17/1, 3, 5, 8.

²⁸ Idem, **Teritoriul est-carpatic în veacurile V-XI e.n.**, Iași, 1978, p. 20.

²⁹ V. Ursachi, **Zargidava...** p. 127; 403, Pl. 12/10-12.

³⁰ Ioan Mitrea, **op.cit.**, 1998, p. 47, fig. 47/6-7.

³¹ Dan Gh. Teodor **Regiunile carpato-nistriene în secolele V-X d.Hr.**, în **Spațiul nord-est carpatic în mileniul întunecat**, coord. Victor Spinei, Iași, 1997, p. 100, fig. 15/10.

Dintre uneltele din bronz, amintim un cârlig de undiță (fig. 63/5) descoperit în stratul de pământ corespunzător așezării din secolele V-VII. A fost atribuit primei etape de locuire, respectiv secolelor V-VI, pe baza analogiilor cu piesele asemănătoare, din fier sau bronz, de la Izvoarele din Oltenia³², din mai multe așezări din Ucraina³³, sau de la Chetriș³⁴ din Republica Moldova.

Din seria uneltelor din os, menționăm mai multe străpungătoare, confecționate în special din oase de pasăre (tibie și femur) (fig. 65/6; 78/8-10; 81/2-3) de tipul celor întâlnite în secolele V-VI, dar mai ales în secolele următoare. Unele străpungătoare au fost confecționate și din coarne de ovicaprine (fig. 81/1, 4-7). Tot din coarne de ovicaprine s-au confecționat și unele mânere, mai ales pentru cuțite (fig. 76/7; 78/3).

Tot din os amintim și numeroasele ace cu urechiușe rotunde sau ovale (fig. 75/1-2, 4-5, 7-8, 10), de lungimi variabile. Acele din os, de tipul celor menționate, au o evoluție lentă, având aceeași formă timp de mai multe secole. Asemenea ace se întâlnesc de exemplu și în așezările carpice din secolele II-III³⁵, apoi în secolele V-VII, dar și în epoca următoare, respectiv în secolele VIII-IX³⁶.

Dintre uneltele din piatră notăm câteva tipare (fig. 65/1, 4-5) pentru turnat accesorii de podoabă sau obiecte de cult. Deosebit de important este tiparul fragmentar, confecționat dintr-o marnă, folosit pentru turnat cruciulițe și alte accesorii pentru piese de podoabă. Pe tiparul rupt se observă doar o parte din brațul unei cruciulițe (fig. 65/1). Un tipar întreg pentru turnat cruciulițe a fost descoperit în Moldova la Botoșana³⁷. Tipare

³² O. Toropu, **Romanitatea târzie și străromânii în Dacia Traiană sud-carpatică**, Craiova, 1976, p. 138.

³³ Igor Corman, **Contribuții la istoria spațiului pruto-nistrian în epoca evului mediu timpuriu (sec. V-VII d.Cr.)**, Chișinău, 1998, p. 240, fig. 46/5, 7.

³⁴ E.A. Rikman, I.A. Rafalovici, I.G. Hîncu, **Očerski istorii cul'tury Moldavii**. Chișinău, 1971, p. 81, fig. 11/7, 8.

³⁵ Gh. Bichir, **Cultura carpică**. București, 1973, p. 99; p. 380, Pl. CLXIV/13.

³⁶ Dan Gh. Teodor, **Continuitatea populației autohtone la est de Carpați în secolele VI-XI e.n.**, Iași, 1984, p. 80, fig. 32/3; Ioan Mitrea, **op.cit.**, p. 170, fig. 54/1.

³⁷ Dan Gh. Teodor, **Civilizația romanică...**, p. 57; 99, fig. 20/1; 100, fig 21/1a-c. Tiparul a fost datat de autorul lucrării în secolele VI-VII. După părerea noastră,

asemănătoare au fost descoperite la Olteni³⁸, Străulești-Măicănești³⁹ și Budureasca⁴⁰ în Muntenia, precum și la Cristur⁴¹ în sud-estul Transilvaniei.

Dintre uneltele din lut menționăm, în primul rând, numeroasele fusaiole. Cele mai multe fusaiole sunt bitronconice (fig. 69/3-4; 70/1, 3, 7, 9; 71/2-5; 72/1-2, 4-7; 73/1-3, 6, 8), altele ovoidale (fig. 69/5, 7; 71/89; 74/3) sau plate (fig. 69/9; 73/7). Unele fusaiole au fost ornamentate (fig. 72/1-2; 73/1) cu striuri adâncite sau cu motive din puncte incizate⁴², rotunde (fig. 71/1) sau pătrate (fig. 71/4). Semnificația acestor motive ornamentale, din puncte rotunde sau pătrate, formând linii în zig-zag rămâne nedescifrată deocamdată. Sigur este că motivele realizate au avut o anume semnificație, dincolo de rolul lor ornamental. Probabil unele fusaiole au fost folosite și ca mărgel.

piesa aparține nivelului de la Botoșana din secolele V-VI. Asemenea tipare pentru turnat cruciulițe, unde au mai apărut în spațiul nord-dunărean, au fost datate în secolul al VI-lea, sau mai larg în secolele V-VI. Vezi și notele următoare, 38 și 40.

³⁸ Constantin Preda, **Tipar pentru bijuterii din secolul al VI-lea, descoperit la Olteni) reg. București**, în *SCIV*, 18, 1967, 3, p. 513-516.

³⁹ Margareta Constantiniu, **Elemente romano-bizantine în cultura materială a populației autohtone din partea centrală a Munteniei, în secolele VI-VII e.n.**, în *SCIV*, 17, 1966, 4, p. 674, fig. 5/3.

⁴⁰ V. Teodorescu, **Centre meșteșugărești din sec. V/VI-VII**, în *București. Materiale de istorie și muzeografie*, IX, 1972, p. 77; p. 81, fig. 3/6.

⁴¹ Z. Székely, **Eléments byzantins dans la civilisation matérielle des VIe-VIIIe siècles dans le Sud-Est de la Transylvanie**, în *Dacia*, N.S., 15, 1971, p. 354, fig. 1/3. Toate tiparele menționate mai sus considerăm că pot fi încadrate doar în etapa cronologică ce cuprinde ultimele decenii ale secolului al V-lea și prima jumătate a secolului al VI-lea, cu precădere în ultima parte a etapei menționate. Între prizonierii aduși de slavi în nordul Dunării, în urma raidurilor făcute la sud de fluviu în prima jumătate a veacului amintit, considerăm că se aflau și unii meșteșugari, de care se leagă tiparele amintite.

⁴² Dan Gh. Teodor, *op.cit.*, 1984, p. 25, 31, fig. 8/3.

Tot din lut a fost confecționată o lingură pentru turnat metale, având găvanul ovoidal și tubul de fixare scurt (fig. 74/5). Linguri asemănătoare au fost descoperite la Budureasca⁴³, Izvoare-Bahna⁴⁴, Botoșana⁴⁵ și în mai multe așezări din spațiul dintre Prut și Nistru⁴⁶.

Dintre obiectele din lut mai menționăm și câteva greutăți, constând în suporturi pentru frigare (fig. 74/4, 7), greutăți pentru războiul de țesut

⁴³ V. Teodorescu, *op.cit.*, p. 81, fig. 3/5.

⁴⁴ Ioan Mitrea, *op.cit.*, p. 141, fig. 25/7.

⁴⁵ Dan Gh. Teodor, *op.cit.*, p. 37; 98, fig. 19/14; 99, fig. 20/2. Piesa de la Botoșana a fost atribuită nivelului așezării din a doua jumătate a secolului al VI-lea și începutul secolului al VII-lea. Noi considerăm însă că această piesă, ca și locuința nr. 20 în care a fost descoperită, trebuie datată în prima fază din evoluția așezării de la Botoșana, respectiv în secolele V-VI. Pentru aceasta pledează în primul rând inventarul locuinței, care cuprinde, între altele, și “mai multe fragmente ceramice provenind din vase lucrate la roată... și o monedă din bronz din vremea lui Justinian”, bătută în monetăria de la Constantinopol înainte de anul 538 (cf. Dan Gh. Teodor, *op.cit.*, p. 37; 61). Se știe că ceramica lucrată la roată este foarte rară în a doua jumătate a secolului al VI-lea și în secolul al VII-lea, dacă nu cumva în nordul Moldovei dispare aproape cu totul de pe la mijlocul secolului al VI-lea, când deja în aceste regiuni încep a se așeza primele grupuri de slavi. Pe de altă parte, s-a făcut observația că moneda bizantină la nordul Dunării este prezentă mai ales începând cu a doua jumătate a secolului al V-lea, dar mai cu seamă în secolul al VI-lea, poate cu posibilitatea de a se restrânge această mare frecvență la prima jumătate a secolului al VI-lea (cf. și C. Preda, **Circulația monedelor bizantine în regiunea carpato-dunăreană**, în *SCIV*, 23, 1972, 3, p. 378-389). Asta nu înseamnă că linguri din lut, pentru turnat metale, foarte asemănătoare celei de la Davideni, nu apar și în epoca următoare, dovadă prezența unui exemplar în așezarea din secolele VII-VIII de la Lozna-Străteni (cf. Dan Gh. Teodor, *op.cit.*, în **Spațiul nord-est carpatic...**, p. 100, fig. 15/12). Și lingura din lut, pentru turnat metale, descoperită la Izvoare-Bahna, aparține nivelului așezării care începe după jumătatea secolului al VI-lea d.Hr. (cf. Ioan Mitrea, *op.cit.*, p. 46; 141, fig. 25/7).

⁴⁶ Igor Corman, *op.cit.*, p. 253, fig. 62/1-5.

vertical⁴⁷ sau pentru plasa de pescuit (fig. 74/6). Suporți de frigare, de tipul celor de la Davideni, se întâlnesc frecvent în așezările carpice⁴⁸, dar și în veacurile următoare.

În ansamblul inventarului aparținând nivelului așezării datat în a doua jumătate a secolului al V-lea și prima jumătate a secolului al VI-lea un loc important îl ocupă obiectele vestimentare, de podoabă, de cult și de toaletă. Multe din aceste obiecte au o valoare culturală și cronologică deosebită.

O primă categorie de accesorii vestimentare o formează fibulele din bronz și fier. Pentru design-ul lor și elementele ornamentale ce le conțin, aceste fibule pot fi considerate și obiecte de podoabă. Având în vedere importanța culturală și cronologică a acestor piese, le prezentăm în continuare în ordinea descoperirii.

Prima fibulă a fost descoperită în secțiunea nr. 1, săpată în 1970, în stratul de pământ corespunzător așezării din secolele V-VII. Este realizată dintr-o bandă din bronz de formă dreptunghiulară. Are corpul puternic arcuit, port-agrafa puțin depărtată de corpul piesei și înfășurată la cca. 1/3 din corpul fibulei. Placa piciorului are o formă trapezoidală, ușor alungită, fiind lucrată din aceeași bandă. Ca ornament prezintă linii gravate spre marginea corpului fibulei (fig. 66/2). Piesa se încadrează în seria fibulelor romano-bizantine de tipul cu piciorul înfășurat, varianta I-1b⁴⁹, confecționate manual prin batere, având analogii cu fibulele de la București-Militari⁵⁰, Târgșoru-Vechi⁵¹,

⁴⁷ Războiul de țesut vertical este atestat și la Davideni, precum și în alte așezări contemporane. Cf. Stelian Dumistrăcel, *op.cit.*, p. 329-359.

⁴⁸ Gh. Bichir, *op.cit.*, p. 95; 247, Pl. XXXI/3; 370, Pl. CLIV/4.

⁴⁹ Dan Gh. Teodor, **Considerații privind fibulele romano-bizantine din secolele V-VII e.n. în spațiul carpato-dunăreano-pontic**, în *ArhMold*, XII, 1988, p. 199-200; idem, **Fibules byzantines des Ve-VIIe siècles dans l'espace carpato-danubiano-pontique**, în *Études byzantines et post-byzantines*, III, București, 1997, p. 71-74.

⁵⁰ Mioara Zgâbea, **Fibule din sec. III și VI e.n. descoperite în săpăturile arheologice de la Militari**, în *Cercetări arheologice în București*, I, 1963, p. 379, Pl. II/1-2; 380.

⁵¹ Gh. Diaconu, **Elemente timpurii ale culturii romanice la Târgșoru-Vechi**, în *SCIVA*, 29, 1978, 4, p. 522, fig. 3/7.

Histria⁵², Adamclisi⁵³, precum și cu alte piese din spațiul carpato-dunăreano-pontic⁵⁴. De la sud de Dunăre menționăm o piesă descoperită în fortificația de la Iatrus⁵⁵ din nordul Bulgariei. Pe baza caracteristicilor intrinseci și analogiilor amintite, atribuim această fibulă primei faze din evoluția așezării de la Davideni, respectiv epocii care cuprinde a doua jumătate a secolului al V-lea și prima jumătate a secolului al VI-lea⁵⁶.

A doua fibulă, tot din bronz, a fost descoperită în secțiunea nr. XX, la metrul 24 și la -0,35 m. Are corpul dreptunghiular, aproape plat și piciorul întors pe dedesubt (fig. 66/1). Piesa, de un tip mai rar întâlnit, are unele analogii cu o fibulă descoperită în necropola de tip Sântana de Mureș de la Budești, din Republica Moldova⁵⁷. Pe baza caracteristicilor sale intrinseci și analogiilor cu piesa de la Budești, atribuim această fibulă secolului al IV-lea. Este vorba de o fibulă refolosită în secolele V-VI, provenind foarte probabil din așezarea de la Davideni, punctul "La curte", atribuită secolului al IV-lea⁵⁸.

A treia fibulă a fost descoperită în umplutura locuinței nr. 16. Este o fibulă din fier, de tipul cu piciorul înfășurat, realizată prin forjare și finisare manuală (fig. 66/5). Are corpul mult arcuit, lucrat dintr-o bandă lată, de formă

⁵² Emil Condurachi și colab., **Șantierul arheologic Histria**, în *Materiale*, IV, 1957, p. 21, fig. 7/b.

⁵³ I. Bogdan-Cătănicu, Al. Barnea, **Tropaeum Traiani. I – Cetatea**, București, 1979, p. 189; 192.

⁵⁴ Dan Gh. Teodor, *op.cit.*, p. 199-200.

⁵⁵ Ioan Mitrea, **Regiunea centrală a Moldovei...**, p. 105, nota 278.

⁵⁶ Idem, **Câteva fibule romano-bizantine descoperite în Moldova**, în *SCIV*, 24, 1973, 4, p. 664; idem, **Elemente și influențe bizantine în regiunea subcarpatică a Moldovei. în secolele VI-IX**, în *ȘCIVA*, 30, 1979, 2, p. 149-150.

⁵⁷ Vladimir Vomic, **Așezarea și necropola de tip Sântana de Mureș de la Budești (raionul Criuleni, Republica Moldova)**, teză de doctorat, susținută la Universitatea "A.I. Cuza" din Iași, la 5 iulie 2000, lucrare în manuscris, Pl. 116/2.

⁵⁸ După cum am mai menționat, în marginea de nord a satului Davideni, în punctul "La curte", printr-un sondaj de informare efectuat în 1978, au fost descoperite două așezări: una din secolul al IV-lea d.Hr. și a doua din secolele VI-VII. Așezarea din punctul "La curte" se află la cca. 2 km spre sud de așezarea de care ne ocupăm, respectiv de așezarea din punctul "La izvoare Spiești". Cf. Ioan Mitrea, **Regiunea centrală a Moldovei...**, p. 132.

aproape dreptunghiulară, strânsă la mijloc, piciorul lung, ușor trapezoidal, terminat cu un mic apendice prelungit către port-agrafă. Prezintă analogii cu unele fibule din fier de la Bratei⁵⁹, și aparține variantei III-1c din seria fibulelor romano-bizantine întâlnite în spațiul carpato-dunăreano-pontic⁶⁰. Fibula din L₁₆ de la Davideni o datăm într-o etapă cronologică cuprinzând a doua jumătate a secolului al V-lea și prima jumătate a secolului al VI-lea⁶¹.

A patra fibulă a fost descoperită în secțiunea nr. XXXI, aproximativ la nivelul de călcare din secolele V-VII. Piesa a fost realizată în mare parte prin turnare, din fier, și este de dimensiuni mari (fig. 68/1). Corpul este puternic arcuit, lat și ornamentat cu nervuri longitudinale. Piciorul, mai îngust, a fost ornamentat cu nervuri orizontale (pseudospirale), și se termină cu un mic apendice prelungit către port-agrafă. Acul fibulei, ca și resortul, au fost lucrate și montate manual, fiind pierdute din vechime. Are analogii cu o fibulă din fier, lucrată manual, descoperită la Topalu-Constanța⁶², ambele piese fiind încadrate în varianta III-1d din seria fibulelor romano-bizantine⁶³. Fibula de la Davideni am atribuit-o tot primei etape din evoluția așezării, respectiv celei de-a doua jumătăți a secolului al V-lea și primelor decenii ale secolului al VI-lea⁶⁴.

A cincea fibulă a fost descoperită în pământul de umplură din locuința nr. 51. Este de tipul fibulelor romano-bizantine turnate în întregime din bronz (fig. 67/3. 5). Resortul de prindere a acului a fost asamblat manual. Acul fibulei nu s-a găsit. Arcul și cea mai mare parte a piciorului s-au păstrat bine. Capătul piciorului este ușor deteriorat. Partea inferioară a arcului până în dreptul barei care unește port-agrafa de partea arcuită este ornamentată cu nervuri orizontale care imită înfășurarea sârmei de legătură a port-agrafei.

⁵⁹ Ligia Bârză, **Continuitatea populație autohtone în Transilvania în secolele IV-V (Cimitirul I de la Bratei)**, București, 1973, p. 63; 386. Pl. XXV/4a-b; Ion Nestor, Eugenia Zaharia, **Raport preliminar despre săpăturile de la Bratei, jud. Sibiu (1959-1972)**, în *Materiale*, X, 1973, p. 194, fig. 1/10; Dan Gh. Teodor, **op.cit.**, în *ArhMold*, XII, 1988, p. 210; 219, fig. 8/2-3, 8, 10.

⁶⁰ Dan Gh. Teodor, **op.cit.**, p. 208.

⁶¹ Ioan Mitrea, **Fibule descoperite în așezarea din secolele V-VII d.Hr. de la Davideni-Neamț**, în *MemAntiq*, XX, 1995, p. 125.

⁶² Dan Gh. Teodor, **op.cit.**, p. 208; 219, fig. 8/7.

⁶³ **Ibidem**, p. 208.

⁶⁴ Ioan Mitrea, **op.cit.**, p. 125.

Această fibulă se încadrează în varianta II-1a de fibule romano-bizantine turnate din bronz, cu numeroase analogii în spațiul vechii Dacii⁶⁵.

Ceea ce face din această fibulă un unicat pentru spațiul vechii Dacii, este imaginea unui chip uman cu aureolă precum și restul ornamentului, realizate pe arcul fibulei. Într-un cadru rectangular din puncte granulate a fost realizat un chip uman cu aureolă. Cadrul din puncte granulate, sugerând o mică "metopă" sau "rama unui mic tablou", avea menirea de a evidenția chipul uman cu nimb, dar și de a separa sacrul de profan. Pe chipul uman înconjurat de aureolă sunt figurate până la detaliu părțile anatomice componente, respectiv ochi, nas, gură, și probabil "barba" (fig. 67/3, 5; 67a/1-2). Să remarcăm faptul că toate aceste detalii au fost realizate într-un spațiu foarte mic, de pe un tipar în care s-a turnat fibula romano-bizantină. Dacă întreaga piesă măsoară 4,8 cm, cadrul în care s-a realizat chipul uman cu nimb are dimensiunile de 0,5x0,7 cm, iar figura umană doar 0,3x0,5 cm. Meșterul-artist, care a realizat acest tipar și a turnat fibula, a dat dovadă de o iscusință deosebită. Spațiul cu "chenar" în care a fost realizat chipul uman cu aureolă este mărginit de două registre în care au fost realizate, tot la turnare, motive ornamentale constând din cercuri concentrice, reprezentând probabil "ochi de pește" sau "ochi de porumbel", elemente simbolice creștine⁶⁶.

Prima certitudine este aceea că ne aflăm în fața imaginii unui Sfânt. Prezența aureolei în jurul capului susține această interpretare.

Unele din detaliile fibulei de la Davideni se regăsesc pe o fibulă descoperită într-o localitate neprecizată de la sud de Carpați (Muntenia, Oltenia?)⁶⁷. Pentru chipul uman cu aureolă avem două analogii la sud de

⁶⁵ Dan Gh. Teodor, *op.cit.*, p. 203-204; 215, fig. 4/1-2, 6; 216, fig. 5/1; 3-4, 6-10; 217, fig. 6/7-11; 218, fig. 7/1-2, 6, 8, 10, 12.

⁶⁶ Eugen-Marius Constantinescu, *Memoria pământului dintre Carpați și Dunăre. Nord-estul Munteniei și sud-vestul Moldovei în veacurile IV-XI d.Hr.*, București, 1999, p. 121.

⁶⁷ Dorin Popescu, *Fibeln aus dem Nationalmuseum für Altertümer in București. in Dacia*, IX-X, 1945, p. 504, fig. 11/120; 505; Dan Gh. Teodor, *op.cit.*, în *ArhMold*, XII, 1988, p. 203-204; 211; 218, fig. 7/8; idem, *op.cit.*, în *Etudes byzantines...*, III, 1997, p. 84, fig. 6/10. Pe această fibulă este redat un "cadru rectangular" mărginit de câte două cercuri concentrice, motiv ornamental întâlnit și pe fibula de la Davideni. Sub cele două cercuri concentrice de pe mijlocul arcului urmează un registru din mai multe nervuri orizontale. Precizând că noi nu am avut posibilitatea să vedem piesa

Dunăre, în aria Imperiului bizantin. Pe un fragment ceramic dintr-un vas de import nord-african, datat în secolul al VI-lea, descoperit la Dyrrachium, apare un portret de personaj având capul nimbă (Hristos), fiind însoțit de o cruce incizată în stânga portretului⁶⁸. Pe o fibulă plată, din secolul al VI-lea, descoperită la Odarci (Dobrič), în Bulgaria, apare un cap uman cu nimbă (Hristos?), mărginit de patru păsări⁶⁹. Prin urmare, chipul uman cu aureolă de pe fibula de la Davideni se regăsește atât pe fragmentul ceramic descoperit la Dyrrachium, cât și pe fibula de la Odarci (Dobrič). Este posibil ca cele patru cercuri concentrice, dispuse în jurul chipului cu nimbă, de pe fibula de la Davideni, să simbolizeze tot patru păsări (porumbei?) ca și pe fibula de la Odarci. De reținut că toate cele trei descoperiri, având un chip uman cu nimbă, la care putem adăuga și fibula descoperită la sud de Carpați, sunt date în secolul al VI-lea.

Iconografia bizantină din epoca lui Justinian este bogată în reprezentarea portretului lui Hristos. În unele cazuri chipul lui Hristos este reprezentat imberb. Frecvente sunt însă și portretele în care Hristos este reprezentat cu barbă. Așa de exemplu, într-o biserică construită de Justinian la Muntele Sinai spre mijlocul secolului al VI-lea, într-un frumos mozaic

originală, menționăm că în desenul publicat, în "cadru rectangular", apar două cercuri concentrice, și nu un chip uman cu aureolă cum avem pe fibula de la Davideni. Să observăm însă că prezența cercurilor concentrice pe această fibulă, descoperită într-o localitate neprecizată de la sud de Carpați, are o semnificație culturală, cercurile concentrice redând ochi de pește sau porumbel, deci fiind simboluri creștine. Că asemenea tipuri de fibule romano-bizantine, turnate în întregime din bronz, se lucrau probabil și local, în nordul Dunării, o dovedește atelierul de la Drobeta-Turnu Severin. Cf. A. Bejan, **Un atelier metalurgic din sec. VI e.n. de la Drobeta-Turnu Severin**, în *ActaMN*, XIII, 1976, p. 257-258.

⁶⁸ Afrim Hoti, **Të dhëna arkeologjike për krishterimin e kershëm në Dyrrah (shek IV-VII)**, în *Iliria*, 1-2, 1996, p. 174; 180, fig. 1.

⁶⁹ Anna Haralambieva, **Darstellungen christlicher Symbole, Inschriften und Helingen auf Trachzubhör des 4-7 Jhs. aus heningen Bulgarien**, în *Acta XIII Congressus Internationalis Archaeologiae Christianae. Split-Poreč (25.9-1.10.1994)*, III, Citta del Vaticano-Split, 1998, p. 364, fig. 4. Cele două informații, despre descoperirile de la Dyrrachium și Dobrič, ne-au fost semnalate de domnul conf.univ.dr. Nelu Zugravu, căruia îi mulțumim și pe această cale. Ulterior am consultat și noi cele două lucrări citate mai sus.

portretul lui Hristos este reprezentat cu barbă⁷⁰. Pe fibula de la Davideni (fig. 67a/1-2), foarte probabil avem aceeași reprezentare a lui Hristos cu barbă.

Având în vedere cele de mai sus, considerăm ca foarte probabilă prezența chipului lui Hristos pe fibula romano-bizantină de la Davideni. În acest caz am avea aici cea mai veche reprezentare a chipului lui Hristos de pe teritoriul României. Dacă avem în vedere că în slava veche **ikona** (din grcescul **Eikon**) înseamnă chip (imagine), se poate spune că, într-un anumit sens, pe fibula de la Davideni avem și cea mai veche icoană, miniaturală, cu chipul lui Hristos, de pe teritoriul vechii Dacii.

A șasea fibulă, de tip romano-bizantin, a fost descoperită în secțiunea nr. LXXV, în stratul corespunzător așezării din secolele V-VII. Este o fibulă având corpul turnat din bronz, de dimensiuni mari (fig. 66/4). Are corpul puternic arcuit, piciorul lung, înfășurat, mult mai subțire decât partea arcuită. Acul de prindere, ca și resortul, au fost lucrate probabil manual, din fier, cum arată resturile de rugină. Corpul fibulei, ca și piciorul, au fost ornamentate cu nervuri orizontale, dispuse în grupuri. Această fibulă își găsește analogii în descoperirile din spațiul carpato-dunăreano-pontic și poate fi atribuită variantei I-1b⁷¹. Pe baza caracteristicilor intrinseci și analogiilor cu unele piese descoperite în spațiul vechii Dacii, atribuim această fibulă celei de-a doua jumătăți a secolului al V-lea și începutului secolului al VI-lea⁷². Altfel spus, atribuim această fibulă tot fazei vechi din evoluția așezării de la Davideni, fază care cuprinde a doua jumătate a secolului al V-lea și prima jumătate a secolului al VI-lea.

A șaptea fibulă, tot de tip romano-bizantin, a fost descoperită în pământul de umplură din locuința nr. 72, aproape la nivelul podelei. A fost lucrată din fier, prin turnare. Este de dimensiuni mici și are corpul arcuit. Atât corpul arcuit, cât și piciorul scurt sunt late. Capătul piciorului se termină printr-un mic apendice care se continuă cu port-agrafă. Pe piciorul fibulei sunt redată în relief câteva elemente decorative care pot fi considerate semne alfabetiforme (?) (fig. 66/3). Această fibulă își găsește unele analogii în câteva

⁷⁰ Charles Delvoye, **Arta bizantină**, I, București, 1976, p. 139. Și în alte imagini cu Hristos răstignit, Mântuitorul este reprezentat cu barbă. Cf. Charles Delvoye, **op.cit.**, fig. 36.

⁷¹ Dan Gh. Teodor, **op.cit.**, p. 198-201; 212, fig. 1/7; 213, fig. 2/6; 214, fig. 3/5.

⁷² Ioan Mitrea, **op.cit.**, în *Mem.Antiq.*, XX, 1995, p. 127.

descoperiri din Transilvania și Moldova și poate fi atribuită variantei III-2⁷³ din seria fibulelor romano-bizantine. Pe baza caracteristicilor intrinseci și unor analogii, încadrate în secolele V-VI, atribuim această fibulă fazei vechi din evoluția așezării de la Davideni.

A opta fibulă, de tip romano-bizantin, a fost descoperită în locuința nr. 75, aproape de nivelul podelei. Este o fibulă realizată prin turnare, din fier (fig. 66/6). Acul și resortul au fost lucrate separat și asamblate manual. Corpul fibulei este puternic arcuit, mai lat decât piciorul. Nu prezintă ornamente. Această fibulă are unele analogii cu piese atribuite secolelor V-VI și poate fi încadrată în seria fibulelor romano-bizantine, aparținând variantei III-2⁷⁴. Pe baza atributelor intrinseci, a contextului arheologic în care a fost descoperită și a analogiilor semnalate, considerăm că cea de-a opta fibulă, de tip romano-bizantin, descoperită la Davideni, aparține nivelului vechi din evoluția așezării și poate fi atribuită ultimelor decenii ale secolului al V-lea și primei jumătăți a secolului al VI-lea.

Între obiectele considerate accesorii vestimentare, pe lângă fibulele prezentate mai înainte, mai menționăm un buton din bronz (fig. 65/3) de tipul celor întâlniți la Capidava și datați în secolele V-VI⁷⁵, precum și mai multe cătărămi din fier, rotunde (fig. 64/8), ovoidale (fig. 64/4, 7), sau dreptunghiulare, având colțurile rotunjite, luând forma unui "rinichi" (fig. 64/10; 80/3), de tipul celor cunoscute în așezările din secolele V-VI. Mai menționăm și un spin din bronz (fig. 64/6), provenit probabil de la o cataramă.

Tot în categoria accesoriiilor vestimentare includem și două piese prelucrate din os (fig. 77/4, 9), care au fost utilizate, foarte probabil, ca mânere de pungă. Prima piesă se prezintă sub forma unei plăcuțe din os, de formă aproximativ dreptunghiulară, având capetele rotunjite. Spre extremități prezintă două orificii circulare. Pe una din fețe prezintă un decor din cercuri incizate, având în centru un punct (fig. 77/4). Piese asemănătoare, considerate mânere de pungă, sunt cunoscute din descoperirile de la Capidava, unde au

⁷³ Dan Gh. Teodor, *op.cit.*, p. 208-209; 219, fig. 8/1, 9.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 208-209.

⁷⁵ Zizi Covacef, **Accesorii vestimentare, de toaletă și podoabe descoperite în sectorul estic al cetății Capidava**, în *Pontica*, XXVIII-XXIX, 1995-1996, p. 105-106, Pl. V/5.

fost datate în secolele V-VI⁷⁶. Și a doua piesă, de o formă aproximativ dreptunghiulară, cu marginea superioară ușor arcuită (fig. 77/9), o considerăm tot un mâner de punga.

Din categoria obiectelor de podoabă menționăm, în primul rând, o brățară fragmentară, din sticlă de culoare albastru cobalt, în secțiune partea exterioară este ovală, iar cea interioară dreaptă. În exterior brățara are nervuri torsionate și decorate cu linii șerpuite din vopsea galbenă (fig. 64/1). Are analogii apropiate cu o brățară de la Capidava⁷⁷, datată în secolul al VI-lea d.Hr. Piesa de la Davideni o datăm în prima jumătate a secolului al VI-lea d.Hr. din locuința L₆₇, în care s-a descoperit brățara, provine și o mărgică din sticlă albastră (fig. 64/2).

Un alt obiect de podoabă constă într-un cercel (inel?) din bronz, având capetele desfăcute (fig. 65/2). Diametrul piesei, care arată că nu putea fi purtată ca inel, ca și faptul că era îngroșată la mijloc, ne determină să considerăm că ne aflăm în fața unui cercel. Piese asemănătoare se cunosc din descoperirile de la Hansca și din alte așezări din spațiul dintre Prut și Nistru⁷⁸.

Tot în categoria obiectelor de podoabă includem și un pandantiv (fig. 76/5) confecționat dintr-un dinte de porc.

Fără îndoială că și cele opt fibule din bronz și fier prezentate mai înainte ca piese și accesorii vestimentare, prin forma lor ca și prin motivele ornamentale de pe corpul unora, sunt în același timp și obiecte de podoabă.

Între obiectele de toaletă includem pieptenii din os. Primul și cel mai interesant exemplar, sub aspectul părților componente și decorului deosebit, este un pieptene cu dinți bilaterali, protejat de o teacă (fig. 78/1a-1b; 79/1a-1c). Pieptenele propriu-zis a fost lucrat dintr-o placă din os, întărită cu două

⁷⁶ *Ibidem*, p. 103; 104, Pl. IV/2-3; O. Toropu, *op.cit.*, Pl. 17/12. Asemenea obiecte, numite simplu "plăcuțe din os", au fost descoperite și în necropola de la Beroe (Piatra Frecăței). Cf. A. Petre, *La romanité en Scythie Mineure (IIe-VIIe siècles de notre ère). Recherches archéologiques*, Bucarest, 1978, Pl. 109, 165e (sec. V); Pl. 122, 187c (sec. VI); Pl. 126, 200i (sec. VI-VII); Pl. 130bis, 207f (sec. VII). Datarea este menționată la descrierea mormintelor, p. 65-71.

⁷⁷ Zizi Covacef., *op.cit.*, p. 109, Pl. VI/3 – inv. 39087; 111.

⁷⁸ Igor Corman, *op.cit.*, p. 54; 245, fig. 52/11-13, considerate însă inele și nu cercei. Piesa de la p. 245, fig. 52/12, având capetele desfăcute, îngroșată la mijloc și diametrul maxim de peste 3 cm este evident un cercel.

plăcuțe mediane prinse cu nituri de fier. Plăcuțele mediane sunt ornamentate cu linii adâncite dispuse orizontal, mărginite la capete de grupuri de linii adâncite dispuse vertical. Teaca-apărătoare are la capete două plăcuțe din os late de care sunt prinse cu nituri de fier plăcuțele longitudinale. Două din plăcuțele longitudinale sunt fixe, alte două plăcuțe sunt fixate cu un nit din fier doar la un capăt. Un capăt este lăsat liber, pentru a permite culisarea și scoaterea pieptenului din teacă. La un capăt teaca prezintă un orificiu, probabil pentru ca piesa să poată fi atârnată. Plăcile tecii sunt ornamentate cu linii incizate, orizontale și oblice. Între aceste linii pe o parte sunt incizate câte trei motive florale (?), iar pe cealaltă parte câte cinci.

Acest pieptene constituie un unicat pe teritoriul României, având doar apropiate analogii cu unul din pieptenii descoperiți în Franța, respectiv în cimitirul franc de la Villey St. Etienne, și datat în secolele V-VI⁷⁹. Pe baza acestei analogii atribuim pieptenele prezentat primei faze din evoluția așezării de la Davideni, respectiv secolelor V-VI.

Aceste obiect de toaletă a aparținut, foarte probabil, unei tinere, fiind un cadou de căsătorie, de întemeiere a familiei, dacă avem în vedere semnificația asocierii numerelor trei și cinci, după simbolistica numerelor în concepția școlii pitagoreice⁸⁰. Avem în vedere asocierea celor trei și respectiv cinci motive ornamentale menționate mai sus.

În nivelul așezării din secolele V-VI de la Davideni s-au mai găsit și alte fragmente din piepteni cu dinți bilaterali⁸¹ (fig. 77/1, 3, 6-8), cu analogii în câteva așezări din spațiul carpato-nistrean, precum la Cucorăni⁸², Luka-Kavetčinskaja⁸³ și Dănceni⁸⁴, dar și în așezări și necropole din celelalte

⁷⁹ Ed. Salin, **Le haut Moyen Âge en Lorraine**, Paris, 1939, p. 155-156, pl. XXI/1-2. Piesa a fost descoperită în M59 din cimitirul franc de la Villey St. Etienne și a fost atribuită secolelor V-VI d.Hr.

⁸⁰ Eduard Zeller, **Grundriss der Geschichte der Griechischen Philosophie**, Leipzig, O.R. Reisland, 1911, p. 50; Emile Bréhier, **Histoire de la Philosophie**, Tome premier, Paris, Félix Alcan, 1926, p. 53.

⁸¹ Descrierea acestor fragmente de piepteni cu dinți bilaterali s-a făcut, mai sus, la prezentarea locuințelor și inventarului aferent.

⁸² Dan Gh. Teodor, **op.cit.**, 1978, p. 20; 167, fig. 8/5.

⁸³ Igor Corman, **op.cit.**, p. 56; 247, fig. 55/2, 4. Piesa de la fig. 55/4 a fost găsită într-o locuință datată în a doua jumătate a secolului al V-lea d.Hr. Cf și L.V. Vakulenko,

regiuni ale spațiului carpato-danubiano-pontic, ca de exemplu la Morești⁸⁵, Bratei⁸⁶ și Biharea⁸⁷ în Transilvania; Celei⁸⁸ în Oltenia, Budureasca în Muntenia⁸⁹; Beroe⁹⁰, Capidava⁹¹ etc. în Dobrogea.

Un pieptene din os, deosebit de interesant, reprezentând tot un unicat în spațiul vechii Dacii, a fost descoperit în secțiunea nr. LXXXI, în stratul aparținând așezării din secolele V-VII. Piesa a fost confecționată dintr-o plăcuță din os, are un singur rând de dinți, mânerul semicircular, terminat pe mijloc cu o cruce (fig. 67/1). Pieptenele, de mici dimensiuni, cu lungimea laturii cu dinți de 4,7 cm și înălțimea de 5,4 cm, este ornamentat pe față cu cercuri concentrice incizate, cu punct în mijloc, simbolizând probabil ochi de

O.M. Prichodnjuk, *Slavjanskije poselenija I tys n.e.u.s. Sokol na srednem Dnestre*, Kiev, 1984, p. 46.

⁸⁴ Igor Corman, *op.cit.*, p. 247, fig. 55/5.

⁸⁵ K. Horedt, *Morești. Grabungen in einer vor- und frühgeschichtlichen Siedlung in Siebenbürgen*, Bukarest, 1979, Abb. 71/5; 78/6; 88/2-3; 91/9.

⁸⁶ Ligia Bârză, *La station n° 1 de Bratei, dép. de Sibiu (IVe-VIIe siècles)*, în *Dacia*, N.S., XXXVIII-XXXIX, 1994-1995, p. 258-259; 291, fig. 17/4-5, 7-12.

⁸⁷ Sever Dumitrașcu, *Biharea. I. Săpăturile arheologice din anii 1973-1980*, Oradea, 1994, p. 169; 172; 327, fig. 81. Autorul, pe bună dreptate, atrage atenția asupra faptului că pieptenii cu dinți bilaterali sunt de origine romană (p. 174), unde sunt cunoscuți din secolele II-III și că treptat devin "o modă în aria lumii romane, adoptată și de alte neamuri" (p. 175). În nordul Dunării cel mai timpuriu pieptene cu dinți bilaterali a fost descoperit într-un mormânt din sec. al IV-lea de la Spantov. Cf. Bucur Mitrea, C. Preda, *Necropole din secolul al IV-lea e.n. în Muntenia*, București, 1966, p. 141-142; 223, fig. 33/2. Un pieptene cu dinți bilaterali a fost descoperit și în așezarea, din secolele V-VI, de la Țaga. Cf. D. Protase, *Autohtonii în Dacia. Vol. II. Dacia postromană până la slavi*, Cluj-Napoca, 2000, p. 200.

⁸⁸ D. Iudor, *Sucidava*, Craiova, 1974, p. 70; O. Ioropu, *op.cit.*, p. 76.

⁸⁹ Piesa ne-a fost prezentată de Victor Teodorescu, responsabilul șantierului arheologic Budureasca, în septembrie 1978. Ulterior la Budureasca s-au mai găsit și alte exemplare de piepteni de os cu dinți bilaterali.

⁹⁰ A. Petre, *op.cit.*, Pl. 116, 175c; 117, 177c; 121, 185e; 122, 189d; 132, 210b; 136, 221b; 137, 223b. toate exemplarele citate provin din morminte datate în secolele V-VI. Cf. *loc.cit.*, p. 64-65; 67-68; 72; 75.

⁹¹ Zizi Covacef, *op.cit.*, p. 104, Pl. V/6; 115. Piesa este datată în sec. VI. d.Hr. Aici sunt citați și alți piepteni din os cu dinți bilaterali descoperiți la Histria, Tropaeum Traiani și Ibida.

porumbel (sau pește?). Cercurile concentrice sunt unite cu linii incizate verticale. Acest pieptene miniatural, prin prezența cruciuliței și a ochilor de porumbel (sau pește?), se încadrează în seria obiectelor cu simboluri paleocreștine descoperite în așezarea de la Davideni. Deși nu cunoaștem analogii pentru această piesă, forma sa și prezența simbolurilor paleocreștine ne determină să o atribuim fazei vechi din evoluția așezării, respectiv secolelor V-VI.

În categoria obiectelor de cult includem, în primul rând, cruciulița din bronz, descoperită lângă vatra locuinței nr. 16. A fost realizată prin turnare, este de tipul cu brațele egale (crucea greacă), lățițe spre extremități (trei brațe s-au păstrat, al patrulea, cu orificiul de prindere, fiind rupt din vechime). Ca ornament, pe marginea brațelor a fost realizat un chenar din pseudogranule. În mijlocul piesei se află o proeminență, în care e posibil să fi avut fixată o piatră semiprețioasă. Cruciuța are lățimea maximă, pe axul brațelor orizontale, de 3,1 cm (fig. 67/2; 80/2), iar greutatea de 4,70 gr. Ca formă și dimensiuni este asemănătoare cruciulițelor reprezentate pe tiparele de la Olteni⁹², Străulești-Lunca⁹³, Botoșana⁹⁴ și foarte probabil pe tiparul găsit chiar în așezarea de la Davideni (fig. 65/1). Aceste tipare au fost datate cu precădere în secolul al VI-lea d.Hr.

Cruciulița de la Davideni este asemănătoare cruciuliței din bronz, cu orificiul în partea superioară pentru a putea fi atâmată, descoperită la Sucidava (Celei)⁹⁵, precum și cu cele două cruciulițe din tezaurul de la Histria, datat în secolul al VI-lea⁹⁶.

⁹² C. Preda, *op.cit.*, p. 513-516; Eugen-Marius Constantinescu, *op.cit.*, p. 335, Pl. 8/8.

⁹³ Margareta Constantiniu, *op.cit.*, p. 674, fig. 5/3; Victor Teodorescu, *op.cit.*, p. 77; 81, fig. 3/6.

⁹⁴ Dan Gh. Teodor, *Civilizația romanică...*, p. 57.

⁹⁵ D. Tudor, *Oltenia romană*, ed. a III-a, București, 1968, p. 470; 471, fig. 147/7.

⁹⁶ Em. Condurachi și colab. *Șantierul arheologic Histria (r. Istria)*, în *SCIV*, 5, 1954, 1-2, p. 85-86. Am mai putea menționa, pentru analogii, și unele cruciulițe descoperite la Pârjoaia, atribuite de asemenea secolului al VI-lea. Cf. V. Culică, în *Dacia*, N.S., IX, 1965, p. 421; fig. 1/11, 15, 19. Ca formă, semnalăm și unele asemănări cu o piesă de la Mangalia, datată în secolul al VI-lea d.Hr. Este o cruce din piatră cu inscripție greacă, având brațele lățițe spre capete. Cf. Ion Barnea, Octavian Iliescu, Corina Nicolescu, *Cultura bizantină în România*, București, 1971, p. 100, nr. catalog 12.

Pe baza analogiilor amintite, dar și a contextului arheologic în care a fost descoperită, atribuim cruciulița de la Davideni secolului al VI-lea, poate doar primei jumătăți a veacului menționat⁹⁷.

A doua piesă de cult, descoperită în pământul de umplură din locuința nr. 52, este o linguriță folosită pentru administrarea Sfintei Euharistii (Împărtășanii). A fost turnată din bronz, având lungimea de 9,5 cm și găvanul cu numeroase perforații (fig. 67/4). Coada linguriței a fost ornamentată pe față cu o linie și pe spate cu două linii din cercuri mici incizate, cu punct în mijloc. Analogii foarte apropiate pentru această piesă nu cunoaștem. Ceva mai vechi, respectiv din secolul al IV-lea, sunt lingurițele euharistice de la Dierna⁹⁸ și dintr-o altă localitate neprecizată din Transilvania⁹⁹, lucrate din argint. Foarte probabil, din prima jumătate a secolului al V-lea d.Hr., datează cele trei lingurițe euharistice din argint descoperite întâmplător la Botoșani în anul 1904¹⁰⁰. Lingurițele de la Botoșani, dar foarte probabil și cele de la Dierna și dintr-o localitate necunoscută din Transilvania, confecționate toate din argint, sunt de import¹⁰¹, provenind dintr-un centru, sau din centre sud-dunărene aflate în granițele Imperiului roman. Piesa de la Davideni, descoperită într-un complex arheologic închis, o atribuim fazei vechi din evoluția așezării, respectiv o datăm într-o perioadă ce cuprinde a doua jumătate a secolului al V-lea și prima jumătate a secolului al VI-lea, și este provenită din import.

Lingurița pentru administrarea Sfintei Euharistii, alături de celelalte obiecte creștine sau cu însemne creștine descoperite la Davideni, ilustrează gradul de încreștinare a comunității sătești care a trăit în această așezare în secolele V-VI, și pe un plan mai larg documentează fenomenul răspândirii creștinismului în tot spațiul est-carpatic.

În ansamblul inventarului din prima etapă din evoluția așezării de la Davideni, un loc important îl ocupă **ceramica**. În proporții diferite, de

⁹⁷ Ioan Mitrea, **Comunități creștine din secolele V-VII în regiunea subcarpatică a Moldovei**, în *Pontica*, XXVIII-XXIX, 1995-1996, p. 230.

⁹⁸ Nicolae Gudea, Ioan Ghiurco, **Din istoria creștinismului la români. Mărturii arheologice**, Oradea, 1988, Pl. XXXVIII/A, g.2-g.3.

⁹⁹ Mihai Gramatopol, **Dacia antiqua**, București, 1982, p. 266, Pl. XXVIII/7.

¹⁰⁰ Dan Gh. Teodor, **Creștinismul la est de Carpați de la origini până în secolul al XIV-lea**, Iași, 1991, p. 81; 122, fig. 4.

¹⁰¹ **Ibidem**, p. 81.

la complex la complex, se întâlnește atât ceramica confecționată la roată, cât și ceramica modelată manual. Deși sub aspect cantitativ predomină ceramica modelată manual, fapt explicabil întrucât această categorie de vase se putea realiza cu ușurință probabil în fiecare gospodărie, nepresupunând o măiestrie deosebită, ceramica lucrată la roată, mai greu de procurat, este prezentă, cu o singură excepție (L₆₇), în toate locuințele atribuite primei etape din evoluția așezării, respectiv în 35 din cele 36 de locuințe încadrate în secolele V-VI. De fapt prezența ceramicii lucrate la roată într-o locuință, în lipsa altor obiecte de inventar cu o încadrare cronologică mai plauzibilă, a fost un criteriu important pentru atribuirea acelei locuințe primei etape din evoluția așezării¹⁰². După cum se știe, de pe la jumătatea secolului al VI-lea și în tot secolul al VII-lea ceramica lucrată la roată se împuținează treptat, până la dispariție, generalizându-se pe spații întinse din Europa ceramica modelată manual¹⁰³. Abia de pe la sfârșitul secolului al VII-lea și apoi în secolul al VIII-lea ceramica lucrată la roată revine și treptat se va generaliza și în spațiul est-carpatic.

Ceramica lucrată la roată este confecționată dintr-o pastă bună, care are în compoziție nisip și uneori microprundișuri. Datorită prezenței

¹⁰² Deși în locuința nr. 67, cu un inventar bogat, nu s-a găsit ceramică lucrată la roată, argumentul principal pentru care această locuință a fost atribuită primei etape din evoluția așezării a fost prezența unei brățări din sticlă, atribuită, așa cum s-a arătat mai sus, primei jumătăți a secolului al VI-lea d.Hr. Firește că nu este exclus ca locuința nr. 67 să aparțină începutului celei de-a doua etape din evoluția așezării. În fond o brățară din sticlă de tipul celei întâlnite în prima jumătate a secolului al VI-lea, deci un obiect de podoabă greu de procurat în acele vremuri, și având o valoare deosebită, putea fi păstrată și purtată în continuare de cineva care a trăit aici după mijlocul secolului al VI-lea. Așa cum am mai menționat și la prezentarea locuințelor, este puțin probabil ca în toate cazurile atribuirile noastre pe cele două etape din evoluția așezării din secolele V-VII să nu ridice semne de întrebare. Între cele două etape din evoluția așezării nu există o întrerupere, trecerea, sub aspectul culturii materiale, s-a făcut treptat. Doar apariția unor materiale arheologice cu atribute intrinseci deosebite, neîntâlnite în prima etapă, ne arată că de fapt suntem în fața unor realități arheologice noi, caracteristice celei de-a doua etape din evoluția așezării, etapă ce cuprinde a doua jumătate a secolului al VI-lea și aproape tot secolul al VII-lea.

¹⁰³ Eugenia Zaharia, **Populația românească în Transilvania în secolele VII-VIII. (Cimitirul nr. 2 de la Bratei)**, București, 1977, p. 103.

nisipului și microprundișurilor în pastă, suprafața vaselor este aspră și uneori zgrunțuroasă¹⁰⁴. De regulă suprafața vaselor confecționate la roată, din această pastă, are, după ardere, o culoare cenușiu-maronie, sau maroniu-cărămizie de diferite nuanțe. Aproape fără excepție, la vasele confecționate la roată în interior pereții prezintă coaste, mai ales spre baza vasului, de la lucrul la roată. În multe cazuri, la exterior, pe fundul vaselor se observă cercuri concentrice, asimetrice, dovadă a desprinderii cu sfoara de pe discul roții (fig. 88/14; 115/6)¹⁰⁵.

În categoria ceramicii lucrate la roata rapidă forma dominantă este vasul de tip borcan (oala fără torți), având gâtul scurt, gura relativ mai mare decât baza, iar buza răsfrântă în afară, rotunjită sau teșită, iar uneori șanțuită cu o carenă. Rareori gura vaselor este ușor trasă spre interior, aproape că nu au buză (fig. 94/2; 95/1; 96/4), sau doar un început de buză, scundă și ușor răsfrântă (fig. 94/1; 95/5). Umerii vaselor sunt bine conturați (fig. 84/4, 8; 86/4-5; 90/5; 93/1; 94/1-2; 95/1, 5; 96/5; 97/1-6; 100/4; 103/1-2, 4; 105/1-4; 107/1-4; 116/3; 119/1; 121/2; 124/2). Fundurile acestor vase sunt mai mici decât gura și deseori subțiate spre mijloc (fig. 83/17; 104/16; 115/10-11; 118/17; 132/18). Vasele din această categorie sunt de dimensiuni mici, având o înălțime ce variază între cca. 10-12 cm și maximum 18-20 cm. Toate vasele lucrate la roată, din această categorie, sunt ornamentate cu striuri drepte, dispuse în linii simple sau în benzi mai înguste sau mai late, începând de sub buză, dar în special pe umărul vasului (fig. 84/4; 86/4-5; 87/7, 11; 91/7, 9, 11; 103/2, 4; 104/5;

¹⁰⁴ Ceramica zgrunțuroasă atât de bine cunoscută din așezările și necropolele culturii de tip Sântana de Mureș, datată cu precădere în secolul al IV-lea, a fost documentată pentru prima dată prin descoperirile de la Mănoaia-Costișa, și într-un orizont arheologic din secolul al V-lea. Cf. Dan Gh. Teodor, V. Căpitanu, I. Mitrea, **Cercetările arheologice de la Mănoaia-Costișa și contribuția lor la cunoașterea culturii materiale locale din sec. V-VI din Moldova**, în *Carpica*, I, 1968, p. 239-242, fig 4-5.

¹⁰⁵ Nu toate fundurile de vase prezentând cercuri concentrice au fost ilustrate, dar acestea au fost menționate, de regulă, cu prilejul descrierii inventarului fiecărei locuințe. Din aceleași motive nu vom face trimiteri la toată ilustrația, pentru a nu încărca textul și a nu îngreuna lectura. În explicația figurilor se fac trimiteri la locuințele din care provine ceramica ilustrată, rezultând și etapa în care poate fi încadrată locuința și inventarul aferent.

107/3; 112/14; 116/9; 118/13; 119/1; 122/4; 124/2, 7; 125/4; 130/15; 132/12) sau linii vălurite, simple sau în benzi (fig. 84/2, 5; 90/3, 6-7; 91/8; 93/8; 96/1-2; 97/2-5; 100/6; 105/1, 4; 107/1-2; 112/5-6, 12; 116/10; 121/2). Uneori striurile drepte se găsesc până spre mijlocul vasului și rareori chiar la baza vasului (fig. 98/7; 115/11; 118/17; 132/18).

Pe vasele lucrate la roată, din categoria la care ne referim, se mai întâlnește și decorul realizat din caneluri (fig. 91/10; 94/1-2; 95/1-2; 145/9), precum și decorul din linii late fațetate, între fațete rezultând linii în relief, șterse (fig. 92/7-8; 93/5; 94/1-2; 95/1, 5; 96/3-5; 97/1, 3-4, 6; 105/2-3; 111/4; 113/16; 116/3; 121/7; 122/10; 131/5, 7).

Tipul de vas borcan (oală fără torți) prezentat derivă și continuă cu unele modificări vasele lucrate la roată, din pastă nisipoasă sau zgrunțuroasă, întâlnite în secolul al IV-lea și începutul secolului al V-lea în cultura Sântana de Mureș. Pentru acest tip de vas întâlnim analogii în ceramica din secolele V-VI descoperită la Nichiteni-Botoșani¹⁰⁶, Mănoaia-Costișa¹⁰⁷, Botoșana¹⁰⁸ și Borșeni¹⁰⁹ în Moldova; la Ciurel¹¹⁰,

¹⁰⁶ N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, **Așezări din Moldova de la paleolitic până în secolul al XVIII-lea**, București, 1970, p. 254.

¹⁰⁷ Dan Gh. Teodor, V. Căpitanu, I. Mitrea, **op.cit.**, p. 240-245, fig. 240/1, 241/1, 6, 11.

¹⁰⁸ Dan Gh. Teodor, **op.cit.**, 1984, p. 52; 111, fig. 32/1, 3; 112, fig. 33/1-3, 7-8; 113, fig. 34/1, 3, 5, 7-8; 114, fig. 35/1-5; 115, fig. 36/1-2; 116, fig. 37/1-2, 5.

¹⁰⁹ Ioan Mitrea, Gheorghe Dumitroaia și Elena Ciubotaru, **Cercetările arheologice de la Borșeni-Neamț**, în *MemAntiq*, XXI, 1997, p. 181, fig. 32/1-2; 182; 183, fig. 33/1-3, 8, 11.

¹¹⁰ Margareta Constantiniu, **op.cit.**, p. 668-669.

Budureasca¹¹¹, Dulceanca¹¹² în Muntenia, precum și la Bezid¹¹³, Bratei¹¹⁴, Morești¹¹⁵ și Biharea¹¹⁶ din Transilvania.

Tot dintr-o pastă bună, cu nisip fin în compoziție, au fost confecționate la roata rapidă și vase cu o toartă și cu două torți, un fel de amforete, de culoare cărămizie. Au gura mai largă decât baza, buza răsfrântă și uneori șanțuită. Aceste vase au fost ornamentate cu striuri și caneluri vălurite, dispuse simplu sau în benzi (fig. 90/2, 5; 93/6; 128/2; 130/6-7, 10). Este aproape o certitudine că aceste amforete au fost importate din sudul Dunării, probabil din Dobrogea.

Ca o raritate menționăm prezența în L₆₆ a unui fragment dintr-un vas de tip borcan, lucrat la roata rapidă, din pastă fină, cenușie, ornamentat cu un decor în rețea realizat prin lustruire (fig. 122/5). În stratul de pământ corespunzător așezării din secolele V-VII s-au mai găsit câteva mici fragmente din aceeași specie ceramică. Această categorie ceramică reprezintă o moștenire a civilizației daco-romane¹¹⁷, fiind foarte rară în secolele V-VI¹¹⁸, cunoscând însă o revigorare începând cu secolul al VIII-lea¹¹⁹.

¹¹¹ V. Teodorescu, **Despre cultura Ipotești-Cândești în lumina cercetărilor arheologice din nord-estul Munteniei (reg. Ploiești)**, în *SCIV*, XV, 1964, p. 489.

¹¹² Suzana Dolinescu-Ferche, **Așezări din secolele III și VI e.n. în sud-vestul Munteniei. Cercetările de la Dulceanca**, București, 1974, p. 75, fig. 69/1-10; 84, fig. 84; 92, fig. 98.

¹¹³ Z. Székely, **Contribuții la cultura slavă din secolele VII-VIII în sud-estul Transilvaniei**, în *SCIV*, XIII, 1962, 1, p. 54. La Bezid este și ceramică din secolul al VI-lea, lucrată la roată.

¹¹⁴ Eugenia Zaharia, **op.cit.**, în *Materiale*, X, 1973, p. p. 193-195.

¹¹⁵ K. Horedt, **Morești...**, p. 122-124.

¹¹⁶ Sever Dumitrașcu, **op.cit.**, p. 168; 170; 175-176. Aici sunt menționate și alte descoperiri din Transilvania în care s-a găsit ceramică lucrată la roată, din sec. V-VI.

¹¹⁷ Eugenia Zaharia, **Câteva observații despre arheologia și istoria sec. VIII-XI pe teritoriul R.S. România**, în *Aluta*, I, 1969, p. 122; Dan Gh. Teodor, **op.cit.**, 1978, p. 84.

¹¹⁸ Sever Dumitrașcu, **op.cit.**, p. 173.

¹¹⁹ Ioan Mitrea, **op.cit.**, 1998, p. 81.

Tot ca o raritate menționăm descoperirea în L₁₂ a două fragmente din fundul unui vas confecționat la roata rapidă, din caolin având în compoziție nisip feruginos. Vasul prezintă coaste pronunțate în interior, iar baza cercuri concentrice de la desprinderea cu sfoara de pe discul roții olarului (fig. 88/14). Fără îndoială se poate spune că ceramica din caolin este de import. În nordul Dunării ceramica din caolin este cunoscută în descoperirile de la Sucidava¹²⁰ și Biharea¹²¹, dar și din alte așezări din sud-estul Munteniei¹²².

Din categoria ceramicii lucrate la roată fac parte și vasele mari de provizii, de tradiție Sântana de Mureș. Aceste vase au fost realizate dintr-o pastă bună, fină, uneori cimentoasă sau aspră, au culoarea cărămizie, și mai rar cenușie, pereții groși, gura largă și buza lată, trasă atât spre interior, dar mai ales spre exterior. Corpul vaselor și uneori și buza lățită au fost ornamentate cu striuri și mai ales caneluri, dispuse în val simplu, sau benzi vălurite (fig. 87/5; 90/10; 102/4; 112/7-8; 119/8; 122/3; 124/6, 8; 126/7, 9, 12; 127/5-7), și mai rar cu motive din caneluri drepte, dispuse în benzi (fig. 124/13). Aceste vase de provizii, cu analogii în descoperirile de la Botoșana¹²³ și Borșeni¹²⁴ din Moldova, dar și din alte regiuni ale României¹²⁵, sunt de tradiție Sântana de Mureș, constituind încă un element de legătură cu ceramica epocii anterioare. Foarte frecvent în secolul al IV-lea¹²⁶, acest tip de vas se mai întâlnește până spre mijlocul secolului al VI-lea.

La Davideni, vasele de provizii, de tipul celor descrise, se întâlnesc numai în locuințele care, prin inventarul lor, pot fi atribuite primei etape din evoluția așezării, etapă care cuprinde a doua jumătate a secolului al V-lea și începutul

¹²⁰ I. Bamea, O. Iliescu, Corina Nicolescu, *op.cit.*, p. 152-153, catalog nr. 196-197, 199-200.

¹²¹ Sever Dumitrașcu, *op.cit.*, p. 177

¹²² N. Harțușche, F. Anastasiu, *Catalogul selectiv al colecției arheologice a Muzeului Brăilei*, Brăila, 1976, p. 269-270.

¹²³ Dan Gh. Teodor, *op.cit.*, 1984, p. 53; 112, fig. 33/4, 6, 8.

¹²⁴ Ioan Mitrea, Gheorghe Dumitroaia și Elena Ciubotaru, *op.cit.*, p. 173; 183, fig. 33/9.

¹²⁵ Ligia Bârză, *Continuitatea populației autohtone în Transilvania...*, p. 37; 38, Pl. XII/2-7 și XXX/1-8; Octavian Toropu, *op.cit.*, p. 47; fig. 15/31; Pl. 4/16; 6/1-5.

¹²⁶ Ion Ioniță, *Contribuții cu privire la cultura Sântana de Mureș-Cerneahov pe teritoriul R.S. România*, în *ArhMold*, IV, 1966, p. 205; 208, fig. 14/1, 4; *idem*, *Din istoria și civilizația dacilor liberi*, Iași, 1982, p. 105.

secolului al VI-lea. De fapt această categorie ceramică, alături de unele fibule romano-bizantine, permite încadrarea începuturilor primei etape din evoluția așezării de la Davideni în a doua jumătate a secolului al V-lea d.Hr.

Ca o raritate menționăm și un fragment dintr-un vas borcan, confecționat la roată, având buza răsfrântă, îngroșată și teșită (fig. 100/3), derivând evident din vasele de provizii de tip Sântana de Mureș.

În prima etapă din evoluția așezării de la Davideni, care cuprinde a doua jumătate a secolului al V-lea și prima jumătate a secolului al VI-lea, foarte frecventă este și *ceramica modelată manual*. Această categorie ceramică, prezentă în toate locuințele de la Davideni aparținând etapei sec. V-VI, reprezintă cca. 85% din totalul ceramicii descoperite în etapa menționată. A fost modelată în majoritatea cazurilor dintr-o pastă grosieră, având în compoziție, ca degresant, cioburi pisate. Din această cauză vasele sunt modelate neglijent, arderea este incompletă și deseori neuniformă¹²⁷. Pereții vaselor sunt sfărâmcioși. Culoarea exterioară a suprafeței acestor vase variază de la brun-cărămiziu la un cenușiu de diferite nuanțe. Miezul pereților este de o culoare ce variază între cenușiu deschis până la un cenușiu-negricios. Din cauza pastei grosiere pereții și mai ales fundurile acestor vase sunt mult îngroșate. Într-un procent relativ mai mic au fost confecționate manual și vase dintr-o pastă mai densă, cu nisip și microprundișuri în compoziție¹²⁸. Vasele borcan confecționate din această pastă sunt mai bine realizate, au pereții mai reguțați și miezul dens, fiind mai puțin friabile.

În categoria ceramicii modelate manual forma cea mai frecventă este vasul borcan (oala fără toartă). Vasele borcan reprezintă cca. 85-90% din totalul ceramicii lucrate cu mâna, și au fost găsite, fără excepție, în toate locuințele. Ca forme distingem două tipuri principale:

Primul tip îl reprezintă vasele borcan de dimensiuni mici și mijlocii, cu o înălțime ce variază de la cca. 12-15 cm până la 22 cm.

¹²⁷ Marea majoritate a vaselor modelate manual nu au fost arse în cuptoare speciale, pentru ars ceramica, ci în vetrele deschise și la gura cuptoarelor din locuințe. Cf. Ioan Mitrea, *op.cit.*, în *Carpica*, XII, 1980, p. 76.

¹²⁸ Acest amestec rezultă din compoziția naturală a lutului și mai rar este vorba de un adaos intenționat.

Aceste oale au gura largă, buza răsfrântă, în afară, mai mult sau mai puțin, rotunjită, teșită sau tăiată drept. Corpul acestor vase este bombat, mai mult sau mai puțin, umerii deseori bine conturați, și în toate cazurile gura este mai largă decât baza, care este, în majoritatea cazurilor, mult îngroșată, față de pereții vasului (fig. 83/2-3; 95/6; 97/7; 99/9; 110/8; 129/1, 3-4; 134/11)¹²⁹. Uneori baza acestor vase, cu un diametru ce variază între cca. 7 cm și 12-14 cm, prezintă un început de talpă (fig. 82/14; 86/13; 89/22; 90/17-18 etc.). Pe umărul unor borcane au fost imprimate diverse motive ornamentale. În câteva cazuri au fost imprimate cruciulițe, în pasta crudă înainte de ardere (fig. 82/4; 88/1; 109/1). Rar apar pe buză alveole (fig. 88/2; 107/9), butoni în relief (fig. 107/9), precum și unul (fig. 107/12) sau două orificii (fig. 120/13). Acest tip de vas este întâlnit frecvent în toate așezările din Moldova¹³⁰, aparținând secolelor V-VI, și reprezintă o formă ce derivă din vasele de tip borcan geto-dacice¹³¹. La acest tip de vas borcan o semnificație aparte o are decorul constând din cruciulițe, imprimate în pasta crudă a vasului. Acest decor a mai fost întâlnit în Moldova la Bacău¹³²,

¹²⁹ Evident nu s-au făcut trimiteri la toate planșele care conțin asemenea tipuri de borcane. Dar din descrierea făcută cu prilejul prezentării inventarului din fiecare locuință, precum și din ilustrație, se pot identifica relativ ușor vasele care aparțin tipului de borcane prezentate mai sus. Această observație este valabilă și pentru al doilea tip de borcan, care urmează a fi prezentat, dar și pentru vasele de tip borcan din a doua etapă din evoluția așezării, etapă încadrată în a doua jumătate a secolului al VI-lea și în secolul al VII-lea.

¹³⁰ Dan Gh. Teodor, *op.cit.*, 1978, p. 27-28; idem, *op.cit.*, 1984, p. 53.

¹³¹ Acest tip de vas, sub aspectul caracteristicilor sale de bază (formă, dimensiuni, pastă etc.), se întâlnește încă în epoca clasică a civilizației geto-dacice, apoi este prezent în cultura dacilor liberi din secolele II-III, precum și în cultura Sântana de Mureș, din secolul al IV-lea cu prelungiri în secolul al V-lea. Cf. Dan Gh. Teodor, *op.cit.*, 1978, p. 27-28; Gh. Bichir, **Cultura carpică**, București, 1973, Capitolul Ceramica lucrată cu mâna; Ion Ioniță, *op.cit.*, 1966, referirile la ceramica lucrată cu mâna; V. Ursachi, **Zargidava...**, a se vedea ceramica lucrată cu mâna, cu deosebire din sec. I î.Hr-I d.Hr.

¹³² Ioan Mitrea, *op.cit.*, 1980, p. 76-77; Al. Artimon, Ioan Mitrea, **Bacău - reședință voievodală**, Bacău, 1996, p. 32.

Botoșana¹³³, Ștefan cel Mare¹³⁴, dar și în multe așezări din Muntenia și Transilvania¹³⁵.

Al doilea tip de oală, sau vas de tip borcan cum este numit frecvent în literatura de specialitate, este întâlnit aproape în proporție egală cu primul tip de borcan, prezentat mai sus. Sunt borcane de dimensiuni mici și mijlocii, și foarte rar de dimensiuni mai mari, au gura largă, cu marginea răsfrântă în afară, uneori aproape dreaptă sau trasă ușor în interior, umerii mai puțin conturați, rezultând forme mai alungite. Baza vaselor, cu un diametru variind între cca. 8-12 cm, și rareori mai mare, este îngroșată și uneori cu un început de talpă. Predomină vasele de mărime mijlocie, a căror înălțime ajunge până la maximum 23-25 cm (fig. 83/1, 5-6; 85/4-11; 94/3; 98/4; 104/8-9; 109/6; 110/9; 129/5; 134/10, 17). În unele cazuri aceste borcane au fost ornamentate pe buză cu alveole sau creștături (fig. 83/5; 126/1; 133/1; 134/1) și rareori pe corpul vasului apar alte motive ornamentale (fig. 83/1; 98/4; 115/10; 117/1, 6). Și acest tip de vas borcan este de tradiție locală, rădăcinile sale se găsesc tot în ceramica geto-dacică. Cele două tipuri de vase borcan prezentate mai înainte au multe elemente comune. Se deosebesc doar prin anumite detalii ale formelor¹³⁶.

Din categoria ceramicii lucrate manual fac parte și tipsiile (tigăile) pentru copt. Au o formă rotundă, cu diametrul variind între cca. 12 cm și 20 cm. Au fost realizate din aceeași pastă grosieră ca și vasele borcan prezentate mai sus. Unele tipsii au marginea exterioară aproape dreaptă (fig.

¹³³ Dan Gh. Teodor, *op.cit.*, 1984, p. 53-54.

¹³⁴ Ioan Mitrea, Const. Eminovici, Vasile Momanu, **Așezarea din secolele V-VII de la Ștefan cel Mare, Jud. Bacău**, în *Carpica*, XVIII-XIX, (1986-1987), 1987, p. 244, fig. 11/4: 246, fig. 13/5: 248, fig. 15/1. Alte vase având imprimat semnul crucii, descoperite ulterior sunt încă inedite.

¹³⁵ Suzana Dolinescu-Ferche, *op.cit.*, p. 65, fig. 52/2: p. 91. Pentru alte descoperiri din Muntenia și Transilvania, cf. I. Mitrea, *op.cit.*, în *Carpica*, XII, 1980, p. 107, notele 302-306.

¹³⁶ Fiind vorba de vase modelate manual, fără îndoială că nu putem vorbi de tipuri "standard". De la vas la vas se observă mici abateri. Fiecare "meșter", mai mult sau mai puțin specializat, și-a pus amprenta pe vasele realizate. Dacă ar fi să luăm în considerație fiecare detaliu al formelor, atunci aproape că fiecare vas se constituie într-un anumit tip. Pentru împărțirea în cele două tipuri principale a vaselor modelate manual, am avut în vedere doar caracteristicile esențiale ale formelor întâlnite.

83/8, 12; 86/12; 94/11; 98/6; 99/7; 101/12; 104/14; 105/6), iar altele mai mult sau mai puțin răsfrântă (fig. 83/9-10, 13; 86/9, 11; 91/14; 99/5; 102/3, 5, 9; 103/8, 10; 115/7, 9; 128/13-14). Marginea tipsiilor este uneori mai groasă, dar alteori mult subțiată și ușor arcuită. O tipsie de dimensiuni mai mici, cu marginea exterioară dreaptă, platoul drept, fără denivelări, a fost ornamentată cu 12 raze incizate (fig. 94/10; 103/9). Prezența tipsiilor în prima etapă din evoluția așezării de la Davideni este o dovadă a originii locale a acestui tip de vas, deși tigaia a fost mult răspândită și în lumea slavă. Această formă de vas a fost întâlnită și în alte așezări din Moldova încadrate în secolele V-VI¹³⁷.

Un alt tip de vas, modelat manual, îl reprezintă castronul, reprezentat printr-un singur exemplar, descoperit în L₁₆. Are o formă ușor bitronconică, cu pereții arcuiți spre bază și spre gură. Marginea gurii castronului, în exterior, a fost ornamentată cu motive din creștături, dispuse oblic (fig. 95/3). Nu cunoaștem analogii apropiate pentru acest tip de vas, dar aproape cu certitudine aparține primei etape din evoluția așezării¹³⁸.

Tot cu mâna au fost modelate și paharele, folosite probabil deseori drept creuzete. Un exemplar, întregibil, de mici dimensiuni, a fost descoperit tot în locuința L₁₆ (fig. 94/8; 95/4).

În categoria recipientelor modelate din pastă grosieră includem și tăvile mari din lut, numite deseori "vetre portative". Această formă de recipient, atestată prin câteva fragmente descoperite în locuința L₁₅, va deveni frecventă în etapa a doua din evoluția așezării de la Davideni¹³⁹.

2. Inventarul etapei de locuire din secolele VI-VII

În a doua etapă din evoluția așezării de la Davideni, care cuprinde a doua jumătate a secolului al VI-lea și aproape întreg secolul al VII-lea,

¹³⁷ Dan Gh. Teodor, *op.cit.*, 1984, p. 54. Aceste tipsii nu pot fi un criteriu de atribuire etno-culturală. Autohtonii le folosesc cel puțin din epoca geto-dacică, dar în aceeași măsură le întâlnim și în inventarul ceramic caracteristic lumii slave.

¹³⁸ Inventarul din L₁₆, din care face parte și castronul prezentat, dispune de numeroase piese care asigură o datare cât mai restrânsă. Între aceste piese menționăm fibula din fier, de tip romano-bizantin, și fragmentele dintr-un vas de provizii de tradiție Sântana de Mureș.

¹³⁹ Prezentarea acestor tăvi mari va fi făcută la descrierea inventarului din etapa a doua din evoluția așezării, etapă în care aceste recipiente sunt frecvente.

comparativ cu prima etapă, inventarul este mai sărac, atât cantitativ, dar mai ales ca diversitate și calitate. Scade până aproape la dispariție ceramica lucrată la roată, se generalizează ceramica lucrată manual, scade numărul uneltelor și altor obiecte din metal. Nu se mai întâlnesc fibulele romano-bizantine, de tipul celor caracteristice secolelor V-VI, în schimb apar fibulele “digitate”. Într-un cuvânt are loc o degradare a culturii materiale și asistăm la începutul unui moment de discontinuitate care devine mai vizibil spre sfârșitul secolului al VI-lea și în prima jumătate a secolului al VII-lea. Pe de altă parte continuă să supraviețuiască unele tipuri și forme de unelte și alte obiecte din fier, os și lut, precum și multe forme ceramice din categoria celor modelate manual. În ce privește ceramica lucrată manual are loc un proces de “barbarizare”, fenomen asupra căruia amprenta slavă, fără îndoială, și-a spus cuvântul.

În ansamblul său inventarul aparținând celei de-a doua jumătăți a secolului al VI-lea și secolului al VII-lea ilustrează un nivel mai scăzut al culturii materiale, configurând imaginea unei comunități sătești mai sărace față de etapa precedentă.

Din categoria uneltelor din fier menționăm câteva cuțite întregi sau fragmentare (fig. 62/9, 12, 14), având o lungime ce se situează între cca. 9-12 cm, ceafa dreaptă, cu lama triunghiulară în secțiune, tăișul, uneori, ușor curbat. Asemenea cuțite s-au descoperit și în locuințele din etapa precedentă, după cum s-au întâlnit frecvent și în alte așezări din spațiul carpato-nistrean, încadrate în secolele VI-VII¹⁴⁰.

Tot din fier au fost confecționate și alte unelte precum secerile, din care s-au găsit câteva fragmente (fig. 61/1; 80/1), gravoarele (fig. 61/3, 6), un cârlig mare de undiță (fig. 62/16) și un amnar (fig. 64/9). Amnarul, descoperit în L₃₉, bine păstrat, este de tipul celor întâlnite la Dodești-Vaslui, în locuința nr. 2 aparținând așezării din secolele VI-VII¹⁴¹, și în așezările de la Hiansca și Alcedar-Odaia din spațiul dintre Prut și Nistru¹⁴².

¹⁴⁰ Dan Gh. Teodor, *op.cit.*, 1978, p. 41; *idem*, *op.cit.*, 1984, p. 56, 96, fig. 17/2, 4, 6-7; 98, fig. 19/10; Igor Corman, *op.cit.*, p. 32; 238, fig. 44/2, 5, 8.

¹⁴¹ Dan Gh. Teodor, *Continuitatea populației autohtone la est de Carpați în secolele VI-XI e.n.*, Iași, 1984, p. 23, 29, fig. 6/5.

¹⁴² Igor Corman, *op.cit.*, p. 33; 240, fig. 46/2-3. Un amnar fragmentar din fier a fost descoperit și la Botoșana, într-o locuință care aparține așezării din a doua jumătate a

Dintre uneltele din os menționăm câteva ace (fig. 75/3, 6, 9) având asemănări până la identitate cu cele descoperite în etapa anterioară, mai rar au apărut și străpungătoarele (fig.76/6).

În categoria uneltelor de uz casnic includem și numeroasele fusaiole¹⁴³, din lut, majoritatea având o formă bitronconică (fig. 69/1-2, 6, 8; 70/2, 4, 6; 72/3, 6; 73/4-5). Unele fusaiole au o formă rotundă și sunt plate (fig. 69/9; 70/5-6), având înălțimea foarte mică în raport cu diametrul. Una din aceste fusaiole a fost ornamentată cu motive din linii adâncite (fig. 70/5). Reține atenția raritatea fusaiolelor ornamentate din această etapă în raport cu perioada precedentă, în care fusaiolele ornamentate, cu diverse motive, erau mult mai numeroase. Și această constatare, minoră la prima vedere, spune ceva despre nivelul culturii materiale din prima și cea de-a doua etapă din evoluția așezării de la Davideni, din secolele V-VII.

Fusaiolele descoperite în locuințele din etapa a doua din evoluția așezării sunt foarte asemănătoare cu cele din etapa precedentă. De fapt asemenea fusaiole, în primul rând cele de formă bitronconică, s-au întâlnit în toate așezările din a doua jumătate a mileniului I d.Hr.¹⁴⁴. Aceste piese nu se pot constitui într-un element de datare și evident nici de atribuire etno-culturală. Aceleași forme de fusaiole se întâlnesc timp de mai multe secole și au putut fi folosite deopotrivă de autohtoni și slavi sau alte populații.

În categoria uneltelor amintim și râșnițele, circulare, cu o perforație la mijloc, realizate dintr-o gresie locală, atestate prin câteva fragmente aflate în unele locuințe din această etapă.

Și în etapa a doua din evoluția așezării au fost descoperite mai multe piese vestimentare, de podoabă și de toaletă. Multe din piesele vestimentare, ca de exemplu fibulele, prin aspectul lor, pot fi considerate și obiecte de podoabă. Deși mai puțin numeroase, față de etapa

secolului al VI-lea și primele decenii ale secolului al VII-lea. Cf. Dan Gh. Teodor, **Civilizația romanică...**, p. 42; 93, fig. 18/2.

¹⁴³ Nu este exclusă posibilitatea ca unele dintre fusaiole, îndeosebi cele ornamentate, să fi fost folosite și ca măргеle.

¹⁴⁴ Dan Gh. Teodor, **op.cit.**, 1978, p. 21; 78; 110; Ioan Mitrea, **op.cit.**, 1980, p. 92-93.

precedentă, aceste obiecte, în majoritatea cazurilor, au o valoare deosebită, îndeosebi cronologică dar și etno-culturală.

O valoare cultural-cronologică deosebită o au cele trei fibule “digitate”¹⁴⁵, pe care le prezentăm în ordinea descoperirii lor:

1. În partea superioară a pământului de umplură din locuința nr. 41, aproximativ la nivelul de construcție, a fost descoperită o fibulă “digitată”, de dimensiuni mari (fig. 68/2), de un tip necunoscut, până acum, în spațiul vechii Dacii. Piesa, având o lungime de 9,3 cm, se încadrează în tipul de fibule “digitate” cu placa superioară ornamentată cu butoni în formă de capete de pasăre, unite. A fost realizată din bronz, prin turnare. Pe placa superioară, semidiscoidală, prezintă capete de pasăre stilizate, unite între ele prin prelungirea ciocului, butonul central fiind mai mare. Placa piciorului este de formă romboidală, alungită, având capătul rotunjit. Pe placa piciorului, la îmbinarea cu arcul, pe lățimea maximă și appendicele terminal au fost realizate protuberanțe rotunjite. Corpul fibulei, pe fața exterioară, a fost ornamentat cu cercuri concentrice, inegale, având un punct în centru. La extremitățile arcului a fost realizat un ornament din câte trei linii, dispuse simetric, încadrând un romb. Un romb alungit a fost realizat și pe placa piciorului. Pe spatele fibulei au fost realizate, tot la turnare, elementele de prindere a acului.

După clasificarea lui J. Werner, această fibulă se încadrează în tipul II-D¹⁴⁶. Recent, într-o nouă clasificare a fibulelor “digitate” din regiunile carpato-dunăreano-pontice, acest tip de fibulă a fost încadrat în grupa II₃¹⁴⁷. Piesa de la Davideni își găsește analogii apropiate în descoperirile din Crimeea, de la Suuk Su¹⁴⁸, Kerçi¹⁴⁹ și mai ales de la Lucistovo¹⁵⁰.

¹⁴⁵ Precizăm că în nivelul din evoluția așezării încadrat în a doua jumătate a secolului al VI-lea și secolul al VII-lea nu s-a descoperit nici o fibulă romano-bizantină, de tipul celor întâlnite în etapa precedentă.

¹⁴⁶ J. Werner, *Slawische Bügelfibeln des 7 Jahrhunderts*, în *Reineke Festschrift*, Mainz, 1950, p. 161.

¹⁴⁷ Dan Gh. Teodor, *Fibule “digitate” din secolele VI-VII în spațiul carpato-dunăreano-pontic*, în *ArhMold.* XV, 1992, p. 134.

¹⁴⁸ A.I. Aibabin, *Materialy po arheologii i istorii i etnografii Tavarii, I*, Simferopol, 1990, p. 197, fig. 18/2, 5.

¹⁴⁹ *Ibidem*, p. 197, fig. 18/3.

¹⁵⁰ *Ibidem*, p. 196, fig. 17/4.

Fibula de la Davideni este foarte asemănătoare cu piesa descoperită în mormântul nr. 36 de la Lucistovo¹⁵¹. Cum această variantă de fibulă apare acum pentru prima dată în spațiul carpato-danubiano-pontic o putem denumi fibulă “digitată” zoomorfică de tip Davideni.

Având în vedere observațiile recente ale lui A.I. Aibabin¹⁵² și Dan Gh. Teodor¹⁵³, privind încadrarea cronologică a acestui tip de fibulă, considerăm că piesa prezentată poate fi atribuită unei etape cronologice care cuprinde ultimele decenii ale secolului al VI-lea și prima jumătate a secolului al VII-lea¹⁵⁴.

Creat în atelierele goto-bizantine din Crimeea, acest tip de fibulă a fost preluat, prin comerț în primul rând, și vehiculat apoi pe spații întinse mai ales de grupurile de slavi răsăriteni ce vor migra spre Dunărea de Jos, cu deosebire, în a doua jumătate a secolului al VI-lea și prima jumătate a secolului al VII-lea.

Chiar dacă admitem difuzarea acestor fibule de către anți, populație considerată, prin cercetările recente, neslavă, ci “mai curând un conglomerat de triburi kutriguroalane”¹⁵⁵, descoperirea fibulei prezentate, în așezarea de la Davideni, pune în evidență un element străin de mediul local, element care, după părerea noastră, trebuie corelat și cu prezența ceramicii de factură slavă în această așezare.

2. A doua fibulă “digitată” (fig. 68/4) a fost descoperită în locuința nr. 58. Piesa are o lungime de 6,8 cm și se încadrează în tipul Sarmizegetusa¹⁵⁶, având placa piciorului romboidală, prevăzută cu perechi duble de capete sau ciocuri de pasăre stilizate. Fibula a fost

¹⁵¹ **Ibidem.**

¹⁵² **Ibidem**, p. 25.

¹⁵³ Dan Gh. Teodor, **op.cit.**, p. 136.

¹⁵⁴ Ioan Mitrea, **Fibule descoperite în așezarea din secolele V-VII d.Hr. de la Davideni-Neamț**, în *MemAntiq.* XX, 1995, p. 128.

¹⁵⁵ Dan Gh. Teodor, **op.cit.**, p. 136 și nota 246; idem, **Unele considerații privind originea și cultura anților**, în *ArhMold.* XVI, 1993, p. 205-214; Igor Corman, **L'origine ethnique des Antes fondée sur les découvertes archéologiques dans l'espace d'entre Prouth et Dniestr**, în *ArhMold.* XIX, 1996, p. 169-189.

¹⁵⁶ Dan Gh. Teodor, **op.cit.**, p. 128; idem, **op.cit.**, în *Etudes byzantines...*, III, 1997, p. 82..

realizată prin turnare, din bronz. Placa superioară este mărginită de cinci butoni, fiind ornamentată cu nervuri. Elementul caracteristic la această fibulă îl reprezintă cele patru perechi de capete sau ciocuri de pasăre, stilizate și dispuse lateral. O pereche de capete sau ciocuri de pasăre este plasată la baza arcului de legătură, iar a doua pereche la îmbinarea piciorului cu apendicele terminal. Două perechi au fost plasate pe mijlocul plăcii inferioare, pe lățimea ei maximă. Ciocurile de pasăre sunt dispuse simetric. Astfel, cele de la baza arcului sunt plasate în jos, iar cele de la locul de îmbinare a plăcii piciorului cu apendicele terminal sunt orientate în sus. Perechile de ciocuri de pe mijloc, sunt dispuse simetric, orientate în sus și respectiv în jos. Datorită acestui ornament placa piciorului are o formă ce sugerează o cruce. Pe mijlocul plăcii romboidale a piciorului este un punct, în relief, din care pornesc patru linii formând o cruce.

În clasificarea lui J. Werner această formă de fibulă este inclusă în tipul IG¹⁵⁷, iar în clasificare făcută de Dan Gh. Teodor în tipul I₄¹⁵⁸.

Această fibulă are analogii apropiate cu piesa de la Sarmizegetusa, dar și cu alte exemplare, mai ales din Crimeea, în primul rând de la Lucistovo¹⁵⁹. Am menționat analogiile cu fibulele de la Lucistovo pentru a evidenția că de fapt și această piesă, ca și fibula zoomorfică de tip Davideni, prezentată mai înainte, își găsește numeroase și apropiate analogii în Crimeea sugerând un posibil centru de producere a lor. Fără a exclude posibilitatea producerii locale¹⁶⁰ a unor asemenea fibule, considerăm că exemplarul prezentat, de tip Sarmizegetusa, a fost vehiculat de aceleași grupuri alogene care au vehiculat și fibula "digitată" zoomorfică, prezentată mai sus. Fibula de tip Sarmizegetusa de la Davideni poate fi datată într-o etapă cronologică care cuprinde ultimele decenii ale secolului al VI-lea și prima jumătate a secolului al VII-lea¹⁶¹.

3. A treia fibulă "digitată" de la Davideni a fost descoperită în secțiunea nr. LXXIX, în stratul atribuit așezării din secolele VI-VII.

¹⁵⁷ J. Werner, *op.cit.*, p. 154.

¹⁵⁸ Dan Gh. Teodor, *op.cit.*, în *ArhMold*, XV, p. 128.

¹⁵⁹ A.I. Aibabin, *op.cit.*, p. 199, fig. 20/2.

¹⁶⁰ Dan Gh. Teodor, *op.cit.*, p. 129.

¹⁶¹ Ioan Mitrea, *op.cit.*, p. 129.

Piesa, având o lungime de 8.6 cm. se încadrează în tipul de fibule "digitate" cu mască umană pe picior și placa piciorului trapezoidală (fig. 68/3), aparținând seriei Coșoveni-Vețel¹⁶². A fost confecționată prin turnare, din bronz. Placa superioară, semidiscoidală, este mărginită de șapte butoni. Placa piciorului este trapezoidală, alungită, având capătul rotunjit, pe care a fost stilizată o mască umană, destul de greu vizibilă. Partea superioară a piciorului trapezoidal se termină cu motive reprezentând capete de pasăre stilizate (sau capete de cal?). Pe mijlocul piciorului trapezoidal prezintă doi butoni laterali, iar alți doi butoni, mai mici, sunt dispuși, tot simetric, spre capătul cu mască umană. Atât placa semidiscoidală, cât și placa piciorului au fost ornamentate cu spirale, motive florale și geometrice, precum și cu cercuri având un punct în mijloc, elemente frecvent întâlnite în orfevrăria bizantină.

În clasificarea lui J. Werner asemenea fibule sunt incluse în tipul IA-IB și puse pe seama slavilor¹⁶³. Pe bună dreptate I. Nestor aprecia că astfel de fibule "digitate" nu pot fi puse pe seama slavilor, considerându-le produse locale, creație poate chiar a unor grupuri germanice din regiunile dintre Dunăre și Mureș¹⁶⁴. Pe linia deschisă de I. Nestor, arheologul Aurelian Petre considera aceste tipuri de fibule "digitate" ca fiind produse în atelierele bizantine de la sud de Dunăre¹⁶⁵, părere împărtășită recent și de către Dan Gh. Teodor¹⁶⁶. Admițând și noi că tipul de fibulă "digitată" cu mască umană pe picior și placa piciorului trapezoidală este o creație a Imperiului bizantin, putem aprecia că aceste piese au putut fi vehiculate dinspre sud de unii prizonieri bizantini luați de slavi, sau mai

¹⁶² Dan Gh. Teodor, *op.cit.*, p. 122-124; idem, *op.cit.*, în *Etudes byzantines...*, III, 1997, p. 78; Maria Comșa, **Unele considerații cu privire la originea și apartenența etnică a complexelor cu fibule "digitate" de tip Gâmbaș-Coșoveni**, în *Apulum*, XI, 1973, p. 259-270.

¹⁶³ J. Werner, *op.cit.*, p. 151-152.

¹⁶⁴ I. Nestor, **L'établissement des Slaves en Roumanie à la lumière de quelques découvertes archéologiques récentes**, în *Dacia*, N.S., V, 1961, p. 442-444.

¹⁶⁵ A. Petre, **Contribuția atelierelor romano-bizantine la geneza unor tipuri de fibule "digitate" din veacurile VI-VII e.n.**, în *SCIV*, 16, 1965, I, p. 80-91.

¹⁶⁶ Dan Gh. Teodor, *op.cit.*, în *ArhMold*, XV, p. 123.

probabil chiar de slavi, care au preluat aceste piese în urma unor incursiuni la sud de Dunăre.

A treia fibulă “digitată” de la Davideni, pe baza caracteristicilor sale intrinseci și analogiilor cu piesele din seria Coșoveni-Vețel¹⁶⁷, poate fi încadrată, cu precădere, în prima jumătate a secolului al VII-lea¹⁶⁸.

Cu jumătate de secol în urmă J. Werner data fibulele “digitate” în special în secolul al VII-lea¹⁶⁹. Un deceniu mai târziu, reanalizând problema datării acestor fibule, cercetătorul german admitea circulația lor nu numai în secolul al VII-lea ci și la sfârșitul secolului al VI-lea¹⁷⁰. Reanalizând încadrarea cronologică a circulației acestor fibule, Dan Gh. Teodor consideră că piesele respective au fost folosite de la începutul secolului al VII-lea până în al treilea sfert al acestui secol¹⁷¹. Cu totul altă părere a emis U. Fiedler, care aprecia că fibulele “digitate” sunt databile numai în secolul al VI-lea¹⁷². Părerea sa a fost îmbrățișată și de alți cercetători¹⁷³. În ceea ce ne privește, considerăm că circulația fibulelor “digitate” în spațiul est-carpatic a avut loc în a doua jumătate a secolului al VI-lea și în cea mai mare parte a secolului al VII-lea. Această datare poate fi restrânsă la ultimele decenii ale secolului al VI-lea și prima jumătate a secolului al VII-lea.

Cele trei fibule “digitate”, alături de alte materiale arheologice, susțin încadrarea celei de a doua etape din evoluția așezării de la Davideni, în a doua jumătate a secolului al VI-lea și prima jumătate a secolului al VII-lea d.Hr. Admițând că aceste fibule sunt creația atelierelor goto-bizantine din Crimeea, sau a unor ateliere bizantine de la sud de Dunăre, nu putem exclude posibilitatea vehiculării acestor piese

¹⁶⁷ *Ibidem*, p. 122-124.

¹⁶⁸ Ioan Mitrea, *op.cit.*, p. 130.

¹⁶⁹ J. Werner, *op.cit.*, p. 172.

¹⁷⁰ Idem, *Neues zur Frage der slawischen Bügelfibeln aus sudosteuropäischen Ländern*, în *Germania*, 38, 1960, p. 114-120.

¹⁷¹ Dan Gh. Teodor, *op.cit.*, p. 129-130.

¹⁷² U. Fiedler, *Studien zu Gräberfeldern des 6 bis 9 Jahrhunderts an der unteren Donau*, t. 1-2, Bonn, 1992, p. 101.

¹⁷³ F. Curta, V. Dupoi, *Über die Bügelfibeln aus Pietroasele*, în *Dacia*, N.S., XXXVIII-XXXIX, 1994-1995, p. 217-238.

vestimentare în primul rând de către slavi. Alături de alte materiale arheologice, în primul rând a unor forme de vase lucrate manual, aceste fibule “digitate” fac dovada prezenței unor grupuri de slavi în zona așezării de la Davideni în a doua jumătate a secolului al VI-lea și în prima jumătate a secolului al VII-lea.

Dintre obiectele considerate accesorii vestimentare mai menționăm o cataramă din fier, de formă dreptunghiulară (fig. 64/11).

Repertoriul obiectelor de podoabă este sărac, ilustrat printr-un cercel din bronz, având un capăt îngroșat (fig. 64/3). Asemenea cercei se cunosc și în secolele V-VI, de exemplu în așezarea nr. 1 de la Bratei¹⁷⁴ dar și în așezări din secolele VIII-IX, ca de exemplu la Izvoare-Bahna¹⁷⁵, în Moldova sau la Bucov¹⁷⁶ în Muntenia. Evident este vorba de obiecte de podoabă destul de simple, ușor de realizat, care au avut o evoluție îndelungată pe spații largi din sud-estul Europei.

Am putea include în categoria obiectelor de podoabă și o verigă plată din os (fig. 77/10), purtată ca mărgea sau pandantiv.

Fibulele “digitate” prezentate mai sus ca obiecte vestimentare, pentru frumusețea lor, pot fi considerate și piese de podoabă. Dar chiar și așa se evidențiază raritatea obiectelor de podoabă descoperite în a doua etapă din evoluția așezării de la Davideni.

Dintre obiectele de toaletă menționăm două fragmente din piepteni cu dinți bilaterali (fig. 77/2, 5), care provin din locuințele L₄₁ și L₄₉ atribuite etapei a doua din evoluția așezării. Sunt de același tip cu pieptenii întâlniți în prima etapă din evoluția așezării. Frecvenți în secolele V-VI, asemenea piepteni se întâlnesc și în așezări din secolele VI-VII, ca de exemplu în așezarea nr. 2 de la Bratei¹⁷⁷.

Din etapa a doua din evoluția așezării de la Davideni, provin și câteva săgeți. Menționăm, în primul rând, trei săgeți din fier, de tipul cu

¹⁷⁴ Ligia Bârză, *op.cit.*, p. 257.

¹⁷⁵ Ioan Mitrea, *op.cit.*, 1998, p. 83; 164, fig. 48/2-4.

¹⁷⁶ Maria Comșa, *Cultura materială veche românească (Așezările de la Bucov-Ploiești)*, București, 1978, p. 120, fig. 95/9-13; 121-122.

¹⁷⁷ Eugenia Zaharia, *La station nr. 2 de Bratei, dép. de Sibiu (VIe-VIIIe siècles)*, în *Dacia*, N.S., XXXVIII-XXXIX, 1994-1995, p. 306; 351, fig. 15/13, 17.

trei aripioare (fig. 63/1-3; 80/3), numite deseori săgeți de “tip avaric”. Asemenea săgeți s-au descoperit și în alte complexe arheologice din Moldova¹⁷⁸, dar și din Oltenia¹⁷⁹, Transilvania¹⁸⁰ și Basarabia¹⁸¹. Săgețile cu trei aripioare nu au fost întâlnite în complexele din prima etapă din evoluția așezării de la Davideni. Foarte probabil acest tip de săgeată, numit deseori de “tip avaric”, a fost vehiculat în spațiul est-carpatic de grupurile de slavi ce au pătruns și s-au sedentarizat, în parte, în aceste regiuni începând cu a doua jumătate a secolului al VI-lea d.Hr.

Tot din categoria armelor mai includem o săgeată din fier, triunghiulară cu două aripioare (fig. 63/7), având unele analogii cu o săgeată din fier, descoperită în așezarea nr. 1 de la Bratei¹⁸². O altă săgeată din fier, slab conservată, este de dimensiuni mai mari, de formă ușor romboidală, asimetrică (fig. 63/8), având unele analogii cu o săgeată descoperită la Hansca¹⁸³, în Basarabia.

Din grupa obiectelor diverse, menționăm o jucărie din lut, de formă ușor bitronconică, cu pereții îngroșați în partea inferioară și cu două găuri mici în partea superioară (fig. 74/1). În interior s-au găsit câteva mici “bobițe” din lut. Piesa în discuție este o jucărie, respectiv un “zurgălău”. Tot la diverse menționăm și două bucăți din tablă de aramă (fig. 60/8-9) provenind, probabil, dintr-un vas. Aceste fragmente au fost recuperate în vederea refolosirii, poate pentru a confecționa obiecte mici de podoabă sau vestimentare.

Asemănător situației din etapa anterioară, și în a doua etapă din evoluția așezării de la Davideni, în ansamblul inventarului un loc important îl ocupă ceramica. Deși alături de ceramica modelată manual s-a descoperit și ceramică lucrată la roată, menționăm că prima categorie este predominantă. Ceramica lucrată la roată este foarte rară, iar în

¹⁷⁸ Ioan Mitrea, *op.cit.*, 1998, p. 45; 141, fig. 25/2-3.

¹⁷⁹ Octavian Toropu, *op.cit.*, 1976, p. 139, Pl. 19/5-7.

¹⁸⁰ K. Horedt, *Der ästliche Reichengräberkreis in Siebenbürgen*, în *Dacia*, N.S., XXI, 1977, p. 257, fig. 4; 263; 267.

¹⁸¹ I.A. Rafalovici, *Slaviane VI-IX vekov v Moldavii*, Chișinău, 1972, p. 34-35; fig. 5/1-2; Igor Corman, *op.cit.*, 1998, p. 241, fig. 48/1-4.

¹⁸² Ligia Bârză, *op.cit.*, p. 289, fig. 15/12.

¹⁸³ Igor Corman, *op.cit.*, p. 241, fig. 48/16.

complexele mai târzii, respectiv spre sfârșitul secolului al VI-lea și în secolul al VII-lea dispăre aproape cu totul.

Este semnificativ faptul că din cele 38 de locuințe din etapa a doua din evoluția așezării, ceramica lucrată la roată mai apare doar în 15, respectiv 40% din locuințe, așa cum rezultă și din prezentarea inventarului din fiecare locuință. În majoritatea cazurilor sunt fragmente din vase borcan de tipul celor întâlnite în etapa precedentă, și descrise mai sus. Foarte probabil că este vorba de vase moștenite din epoca anterioară și nu de vase noi, confecționate în diverse centre¹⁸⁴ și procurate de locuitorii acestei așezări după jumătatea secolului al VI-lea d.Hr. Tot din categoria ceramicii lucrăte la roată mai menționăm un fragment de amforetă (fig. 120/6) descoperit în L₅₈, și un fragment din gura unui vas de provizii, având buza lată și ornamentată cu striuri vălurite (fig. 122/3) descoperit în L₆₃. Nu este exclus ca atât fragmentul de amforetă cât și fragmentul de vas de provizii să provină din recipiente moștenite din etapa precedentă. Nu excludem nici posibilitatea ca aceste fragmente să fi fost antrenate, în pământul de umplură al locuințelor menționate, din nivelul aparținând etapei mai vechi din evoluția așezării.

Ceramica lucrată manual, dintr-o pastă grosieră, rareori mai densă, este prezentă în toate locuințele din a doua etapă din evoluția așezării. În general este vorba de vase asemănătoare cu cele din etapa precedentă, dar apar și unele forme noi, străine de mediul local și se observă o accentuată tendință de decădere, "de barbarizare". Este evident că ne aflăm în fața unui moment de discontinuitate în ce privește această componentă principală a culturii materiale. Forma dominantă este oala-borcan, cu câteva variante sau tipuri.

Frecvent, uneori într-un număr mare de exemplare în aceeași locuință, se întâlnește vasul borcan, de mărime mică sau mijlocie, având corpul mai mult sau mai puțin bombat, cu umerii conturați, gura mai largă decât baza. Aceste borcane au diametrul bazei situat între cca. 6-10 cm și mai rar sunt exemplare cu diametrul mai mare. Înălțimea acestor vase

¹⁸⁴ Atât în prima cât și în a doua etapă din evoluția așezării de la Davideni, ceramica lucrată la roată considerăm că era procurată din alte centre. Menționăm că nu s-a găsit aici nici un cuptor pentru ars ceramica lucrată la roată, deși suprafața cercetată a fost destul de mare.

este cuprinsă între cca. 14-20 cm, și rar au o înălțime mai mare. Gura vaselor întotdeauna mai largă decât baza, este terminată printr-o buză mai mult sau mai puțin răsfrântă (fig. 82/1, 6; 84/6; 90/1; 91/4; 93/3; 94/4; 95/2; 98/3; 99/2; 100/4; 108/4). În unele cazuri buza este mult răsfrântă în exterior (fig. 85/31; 89/14). Buza acestor borcane uneori este ornamentată cu alveole (fig. 100/15; 102/1; 132/16; 133/1; 134/1) sau creștături (fig. 86/1; 113/8; 114/5; 115/1-2; 118/2). Pe un fragment din corpul unui vas borcan apare un decor în "X", asemănător crucii Sf. Andrei (fig. 113/5). Un vas borcan de dimensiuni mici are un buton pe umăr (fig. 94/6).

Un al doilea tip de vas borcan, are o formă mai alungită, cu umeri prelinși, este mai zvelt în comparație cu tipul prezentat anterior, și nu prezintă ornamente (fig. 82/5; 85/1; 86/10; 89/10, 12; 91/6; 99/6; 100/7; 108/1, 3; 109/5; 110/3; 121/5-6, 8; 125/6). Gura acestor borcane, largă, variază de la forme cu marginea aproape dreaptă sau chiar trasă ușor în interior, până la exemplare cu buza mult răsfrântă și arcuită în exterior. Baza are uneori un început de talpă (fig. 122/17; 123/10).

Cele două tipuri de borcane prezentate mai sus sunt de tradiție locală și se întâlnesc în toate așezările din secolele VI-VII¹⁸⁵.

O a treia formă de vas borcan o reprezintă exemplarele de tipul celor cu dimensiuni mici, mijlocii și mai rar cu dimensiuni mari. Înălțimea acestor vase variază de la cca. 10 cm până la cca. 22-24 cm. Au gura mai largă decât baza, cu buza ușor profilată, având doar un început de buză (fig. 98/1; 111/1) și rareori mai răsfrântă. Uneori gura vaselor este aproape dreaptă sau mai puțin trasă în interior (fig. 100/2; 116/1). Sunt vase de fapt fără buză propriu-zisă, având deseori aspectul unui "ou tăiat la capete" sau "butoias".

Umerii acestor vase deseori sunt prelinși (fig. 83/4, 7; 89/13; 101/9) și au fundurile îngroșate (fig. 89/20, 23; 101/24; 104/7; 106/34; 121/13; 122/14; 126/8, 9). În cea mai mare parte aceste vase sunt confecționate neglijent, deseori au forme asimetrice (fig. 94/9; 98/1). Borcanele din această variantă nu sunt, în general, ornamentate. Rareori pe buza vaselor au fost realizate alveole sau creștături. Pe un fragment din gura unui borcan, a fost realizat pe umărul vasului, începând de la buză, prin incizie în pasta crudă, motive animaliere și alte semne greu de descifrat cu certitudine (fig. 84/5; 88/3). În

¹⁸⁵ Dan Gh. Teodor, *op.cit.*, 1978, p. 27-28; idem, *Civilizația romanică...*, p. 59; Ioan Mitrea, *op.cit.*, 1998, p. 43; Igor Corman, *op.cit.*, p. 69.

dreapta fragmentului se poate observa un cap de cal suficient de bine reprezentat. În față apare un semn în formă de trompă (?), iar deasupra aproape de buza vasului mai multe linii scurte, dispuse aproximativ vertical (un fel de răboj?). În partea de jos a fragmentului ceramic se observă alte linii incizate greu de interpretat. Singura reprezentare aproape sigură rămâne capul de cal.

Tipul de vas borcan prezentat, prin caracteristicile sale intrinseci, poate fi pus în legătură cu ceramica slavă din secolele VI-VII¹⁸⁶. Acest tip de vas, cu subvariantele sale posibile, are ca punct de plecare ceramica slavă de tip Korceak-Jitomir¹⁸⁷ și Penkovka¹⁸⁸.

Din aceeași pastă grosieră au fost confecționate manual și castroanele. Un fragment provine dintr-un castron, având gura trasă în interior și ornamentată cu alveole (fig. 91/12). Un castron întreg, de formă bitronconică, având gura largă și buza ușor răsfrântă (fig. 108/2; 109/3), a fost descoperit în L₃₈. Castroane asemănătoare au fost descoperite și în alte așezări datate în secolele VI-VII din spațiul carpato-nistean¹⁸⁹.

Frecvente sunt în complexe din a doua etapă de locuire și tigăile, numite frecvent în literatura de specialitate tipsii. Aceste tigăi (tipsii), folosite cu precădere pentru copt lipii, au fost modelate manual, din pastă grosieră. Au diametrul situat între cca. 14-20 cm, cu rare abateri de la aceste dimensiuni. Multe exemplare au platoul mai gros (fig. 82/9; 90/5; 93/11; 99/8; 111/8, 10

¹⁸⁶ Dan Gh. Teodor, *op.cit.*, 1978, p. 43-44; idem, **Civilizația romanică...**, p. 59; I.A. Rafalovici, *op.cit.*, p. 137; Ioan Mitrea, *op.cit.*, 1980, p. 114-121; V.V. Sedov, **Vostočnye slavjane v VI-XIII vv.**, Moscova, 1982, p. 10-41; Igor Corman, *op.cit.*, p. 68-70.

¹⁸⁷ Dan Gh. Teodor, *op.cit.*, 1978, p. 43; Igor Corman, *op.cit.*, p. 70-71 cu întreaga bibliografie privind ceramica de tip Korceak (Korčak), însumând contribuțiile unor cunoscuți arheologi precum I.P. Rusanova, V.P. Petrov, V.V. Sedov, O.M. Prichodnjuk, V.D. Baran, L.V. Vakulenko, I.A. Rafalovici, B. Timošciuk, B. Dostal, Gh. Postică etc.

¹⁸⁸ Dan Gh. Teodor, *op.cit.*, p. 44; Igor Corman, *op.cit.*, p. 68-69 și bibliografia privind ceramica de tip Penkovka, însumând contribuțiile multora din arheologii citați în nota de mai sus.

¹⁸⁹ Dan Gh. Teodor, **Civilizația romanică...**, p. 59; Igor Corman, *op.cit.*, p. 71. Castronul din L₃₈ este asemănător cu un exemplar descoperit în L₃₆, aparținând primei etape din evoluția așezării de la Davideni.

și 13), cu marginea mai mult sau mai puțin dreaptă în exterior (fig. 93/13-14; 107/13; 110/12). Sunt frecvente și exemplarele cu marginea răsfrântă mai mult (fig. 84/13, 15) sau mai puțin (fig. 90/15; 93/11). S-au descoperit și tipsii cu platoul mai subțire, marginea dreaptă (fig. 124/11), uneori ușor răsfrântă (fig. 99/4), sau arcuită spre interior (fig. 102/10). Două tipsii prezintă pe marginea răsfrântă un ornament constând din crestături (fig. 110/15; 130/16); un exemplar prezintă spre marginea platoului un orificiu (fig. 125/17); iar câteva exemplare au spre marginea platoului o șanțuire, un fel de jgheab (fig. 111/8, 10, 13).

Tigăi (tipsii) de tipul celor întâlnite în a doua etapă din evoluția așezării de la Davideni, s-au găsit și în etapa precedentă de locuire, după cum s-au găsit și în toate așezările din secolele VI-VII, situate în spațiul carpatonistrean, în care s-au efectuat cercetări de mai mare amploare¹⁹⁰.

Acest tip de vas nu poate constitui, după părerea noastră, un criteriu sigur de încadrare cronologică și de atribuire etno-culturală. Reamintim că în spațiul Daciei tipsia apare de timpuriu, fiind prezentă, de exemplu, în cunoscuta cetate dacică de la Brad¹⁹¹. Tipsia este prezentă și în nivelul de locuire de dinaintea pătrunderii slavilor chiar la Davideni, dar și în alte așezări din spațiul nord-dunărean¹⁹². Această formă de vas se menține, fără modificări esențiale, până în secolele VIII-IX¹⁹³. Trebuie reținut totuși că în aria lumii slave arhaice, acest tip de vas apare doar începând din a doua jumătate a secolului al VI-lea¹⁹⁴.

În categoria recipientelor din lut includem și tăvile mari, numite deseori “vetre portative”. Aceste tăvi mari au fost realizate dintr-o pastă grosieră, uneori având și paie în compoziție, cu fundul gros și marginea ușor arcuită

¹⁹⁰ Dan Gh. Teodor, *op.cit.*, 1978, p. 28-29, 44; Ioan Mitrea, *op.cit.*, 1980, p. 78-79; idem, *op.cit.*, 1998, p. 44; Igor Corman, *op.cit.*, p. 71.

¹⁹¹ V. Ursachi, *Zargidava...*, p. 165; 436, Pl. 78/1; 531. Pl. 267/11-13. Sunt tipsii din nivelul III dacic, datat în sec. II-I î.Hr. Cele mai vechi tipsii datează din secolele V-III î.Hr. Cf. Emil Moscalu, *Ceramica traco-getică*, București, 1983, p. 87.

¹⁹² V. Teodorescu, *op.cit.*, în *SCIV*, 15, 1964, 4, p. 497, nota 17; Ioan Mitrea, *op.cit.*, p. 1980, p. 79.

¹⁹³ Dan Gh. Teodor, *op.cit.*, 1978, p. 82; Ioan Mitrea, *op.cit.*, 1980, p. 85; idem, *op.cit.*, 1998, p. 79.

¹⁹⁴ Igor Corman, *op.cit.*, p. 71 și bibliografia de la notele 567 și 568.

spre interior. Unele exemplare au o formă ovoidală (fig. 135/1), iar altele sunt rotunde (fig. 135/2). Acest tip de recipient din lut, frecvent în secolele V-VII¹⁹⁵, se menține până în secolele VIII-IX¹⁹⁶.

După cum rezultă din cele prezentate până acum, inventarul aflat în complexele din a doua etapă din evoluția așezării de la Davideni este mai modest, într-un cuvânt mai sărac, observație valabilă cu deosebire în ce privește repertoriul și calitatea formelor ceramice. Din analiza inventarului din fiecare complex de locuire s-a observat că unele forme de vase, atât lucrate la roată cât și modelate manual, sunt asemănătoare, uneori până la cele mai mici detalii, cu cele din etapa precedentă. Este de presupus că unele vase, folosite în prima etapă, au fost păstrate și transmise de la o generație la alta, mai ales în cadrul aceleiași familii. Nu trebuie uitat că vasele, cu deosebire cele lucrate la roată și mai ales cele de import, se procurau greu. În ceea ce privește ceramica din a doua etapă din evoluția așezării, respectiv în secolele VI-VII, "noul" se manifestă prin apariția unor forme ce se dovedesc străine de tradiția locală, forme ce pot fi puse pe seama slavilor. Slavii au contribuit în mare măsură la degradarea tehnicii de prelucrare a ceramicii, la sărăcirea formelor și ornamentelor. Altfel spus slavii au provocat o decădere, o "barbarizare" a ceramicii în secolele VI-VII. Această observație este valabilă pentru regiuni întinse ale Europei în epoca secolelor VI-VII.

Inventarul din a doua etapă de locuire în ansamblul său relevă că sub aspectul culturii materiale în secolele VI-VII, ne aflăm în fața unui moment de declin, a unei etape de discontinuitate, față de ceea ce a fost în etapa precedentă. Discontinuitatea culturii materiale nu presupune însă și o discontinuitate etnică. Abia spre sfârșitul secolului al VII-lea și începutul secolului al VIII-lea va avea loc un reviriment vizibil în tabloul culturii materiale, așa cum o dovedește chiar inventarul descoperit în locuința nr. 62. De la sfârșitul secolului al VII-lea și în secolul al VIII-lea are loc o "renaștere" a unor forme de cultură materială, din perioada de dinaintea sedentarizării slavilor în aceste regiuni, o maturizare și generalizare a unor trăsături specifice ce vor deveni definitorii pentru civilizația veche românească.

¹⁹⁵ Ioan Mitrea, Gh. Dumitroaia și Elena Ciubotaru, **op.cit.**, p. 175; 180.

¹⁹⁶ Dan Gh. Teodor, **op.cit.**, 1978, p. 74-75; Ioan Mitrea, **op.cit.**, p. 1998, p. 76 și notele 87-89.

V. NIVELUL DE LOCUIRE DIN SECOLELE VII-VIII

Materiale arheologice, în primul rând fragmente ceramice, care atestă un nivel de locuire mai târziu, respectiv din secolele VII-VIII, au fost găsite sporadic în suprafața secțiunilor nr. LXXIV și LXXV, între metrii 60-65. În această suprafață a fost descoperită și singura locuință care prin inventarul său aparține unei etape mai târzii din evoluția așezării, ce poate fi datată la sfârșitul secolului al VII-lea și în secolul al VIII-lea. Această locuință a fost numerotată în continuarea celor descoperite anterior, în așezarea din secolele V-VII, și a fost notată L₆₂.

Locuința nr. 62, (fig. 46), a fost descoperită în 1994, fiind surprinsă în secțiunea LXXIV între metrii 61,70-65, unde de la cca. – 0,25-0,30 m a apărut pământ de umplură cu pietre și fragmente ceramice. Săparea unei casete, respectiv a martorului dintre SLXXIV și SLXXV, a făcut posibilă dezvelirea întregii suprafețe a locuinței.

Este o locuință de mici dimensiuni, de tipul celor cu podeaua mai puțin adâncită față de nivelul de construcție, un bordei semiîngropat. Podeaua, amenajată prin bătătorire, se afla la cca. –0,45-0,50 m față de nivelul de construcție. Nu s-au surprins gropi de la furcile de susținere a pereților și acoperișului. Foarte probabil “furcile” de susținere a pereților și acoperișului au fost fixate în afara gropii bordeiului, în pământul de umplură provenit din săparea bordeiului. Groapa bordeiului semiîngropat avea o formă aproximativ pătrată, colțurile mult rotunjite, cu laturile de cca. 3,00x3,05 m.

Spre latura de nord-vest a podelei s-au găsit resturile unui cuptor din pietre de mici dimensiuni. Peretele de nord al cuptorului era aproape de peretele bordeiului. La baza cuptorului s-au folosit bolovani mari (fig. 46/C₁). Vatra cuptorului, ovoidală, era ușor albiată față de nivelul podelei.

Spre colțul de est al bordeiului s-a găsit o vatră din pământ, supraînălțată cu cca. 10 cm față de podeaua locuinței. Vatra era puternic arsă.

Inventar. În umplutura locuinței s-au găsit fragmente ceramice, bolovani de la cuptor, oase de animale și un vârf de corn.

Inventarul ceramic este reprezentat de numeroase fragmente provenind din vase borcan lucrate manual și vase borcan confecționate la roată.

Vasele borcan lucrate manual din pastă grosieră sunt de dimensiuni mijlocii și mari, au gura mai largă decât baza. Gura acestor vase este răsfrântă, buza arcuită mai mult sau mai puțin (fig. 136/1, 3-5; 137/1; 138/2-3). Baza vaselor este puțin mai groasă decât pereții și unele au un început de talpă (fig. 136/6; 138/7). Vasele borcan confecționate manual nu sunt ornamentate decât foarte rar. Din aceeași pastă grosieră au fost realizate tot manual și tipsiile, reprezentate prin fragmente provenind din exemplare cu marginea exterioară dreaptă sau ușor arcuită, mai înaltă (fig. 137/6; 138/8) sau doar ușor profilată (fig. 138/6).

Categoria ceramicii confecționate la roată este mai numeroasă. Majoritatea fragmentelor provin din borcane, de dimensiuni mijlocii și mai rar mari, realizate dintr-o pastă mai îngrijită, mai rar cu cioburi dar și cu microprundișuri în compoziție. Au gura largă, răsfrântă, în comparație cu baza, și buza mai mult sau mai puțin arcuită în afară (fig. 136/2; 138/1). Aceste borcane, confecționate la o roată cu turație lentă, probabil roată acționată cu mâna, sunt ornamentate cu striuri formând benzi de linii, drepte și vălurite (fig. 136/2; 137/2-3; 138/1, 5). În unele cazuri bucla valului este înaltă (fig. 137/3). Deseori, pe același vas benzile din striuri drepte, uneori ușor ondulate, alternează cu benzile din striuri vălurite (fig. 136/2). Există și vase borcan ornamentate numai cu striuri vălurite, dispuse în benzi (fig. 138/2) sau cu linii simple (fig. 137/5).

Pe un fragment, între două benzi vălurite a fost executat un ornament din câte două linii verticale, realizate prin împunsături cu un vârf. Cele două linii verticale, punctate, se repetă pe umărul vasului (fig. 137/4).

Categoria ceramicii confecționate la roata rapidă este atestată doar prin două fragmente care provin din vase borcan, realizate dintr-o pastă bună, densă, cu nisip și boabe de mică în compoziție. Unul din fragmente care provine din umărul unui vas borcan, este ornamentat cu o bandă din striuri vălurite, mărginită de striuri drepte.

Din inventarul locuinței mai face parte un vârf de corn, foarte bine șlefuit, folosit ca străpungător (fig. 76/11).

Materialul ceramic găsit în L₆₂ își găsește analogii într-o serie de complexe de locuire din secolele VII-VIII, descoperite în așezările de la Hlincea-Iași¹, Dănești-Vaslui², Lozna-Dorohoi³, Izvoare-Bahna⁴, Dodești-Vaslui⁵, Borniș-Neamț⁶, Brășăuți-Neamț⁷, Băiceni⁸, Borșeni-Neamț⁹, Lespezi-Homocea¹⁰ etc. Ceramica din locuința nr. 62, în primul rând categoria lucrată la roata cu turație lentă, ornamentată cu striuri orizontale vălurite, atestă existența unui nivel târziu în așezarea de la Davideni, care poate fi datat în ultimele decenii ale secolului al VII-lea și secolul al VIII-lea d.Hr. Inventarul acestei locuințe, prin caracteristicile sale se încadrează în cultura veche românească¹¹, deplin cristalizată în secolul al VIII-lea d.Hr., moment care marchează încheierea procesului de formare a poporului român¹².

¹ M. Petrescu-Dîmbovița, **Șantierul Hlincea-Iași**, în *SCIV*, 4, 1953, 1-2, p. 312 și urm.; idem, *SCIV*, 5, 1954, 1-2, p. 233 și urm.; idem, *SCIV*, 6, 1955, 3-4, p. 687.

² M. Petrescu-Dîmbovița și Em. Zaharia, **Șantierul arheologic de la Dănești-Vaslui**, în *Materiale*, V, 1959, p. 52-56.

³ Dan Gh. Teodor și Ioan Mitrea, **Cercetări arheologice în așezarea prefeudală de la Lozna-Dorohoi**, în *ArhMold*, IV, 1966, p. 283-286.

⁴ Ioan Mitrea, **Așezarea din secolele VI-IX de la Izvoare-Bahna...**, p. 77-81.

⁵ Dan Gh. Teodor, **Continuitatea populației autohtone la est de Carpați...**, p. 88-105.

⁶ Dan Gh. Teodor și Rodica Popovici, **Așezarea medievală timpurie de la Borniș-“Vărărie”, județul Neamț**, în *MemAntiq*, XIX, 1994, p. 341-348.

⁷ Victor Spinei și Dan Monah, **Așezarea prefeudală de la Brășăuți**, în *MemAntiq*, II, 1970, p. 376-381.

⁸ Ion Ioniță și Victor Spinei, **Așezarea prefeudală târzie de la Băiceni-Siliște**, în *ArhMold*, VII, 1972, p. 307-315.

⁹ Ioan Mitrea, Gheorghe Dumitroaia și Elena Ciubotaru, **op.cit.**, p. 186-187.

¹⁰ Ioan Mitrea, **Săpăturile de salvare din așezarea prefeudală de la Lespezi-Homocea**, în *Carpica*, VIII, 1976, p. 183-189.

¹¹ Dan Gh. Teodor, **Teritoriul est-carpatic...**, p. 67-99; Ioan Mitrea, **op.cit.**, în *Carpica*, XII, 1980, p. 82-100; Sever Dumitrașcu, **Biharea**, I, Oradea, 1994, p. 187-192.

¹² Ligia Bârză, Stelian Brezeanu, **op.cit.**, p. 205; Nelu Zugravu, **op.cit.**, p. 189; Dan Gh. Teodor, **Etnogeneza românească – temelia dezvoltării istorice a poporului român**, Capitol în *Istoria României de la începuturi până în secolul al VIII-lea*, coordonator Acad. M. Petrescu-Dîmbovița, București,

Așezarea de la Davideni din epoca marilor migrații care își are începuturile în ultimele decenii ale secolului al V-lea d.Hr., s-a dezvoltat în special în secolul al VI-lea și primele decenii ale secolului al VII-lea, apoi a cunoscut o depopulare treptată, pentru ca ultima locuință, respectiv L₆₂, să prelungească durata așezării până în secolul al VIII-lea. Depopularea s-a realizat treptat, în primul rând din motive economice. În căutarea unor terenuri mai fertile, locuitorii s-au strămutat într-un alt loc de pe Valea Moldovei, neidentificat încă în stadiul actual al cercetărilor.

Condițiile naturale excepționale, terasa fertilă de pe malul drept al râului Moldova, prezența a numeroase izvoare cu apă potabilă, pădurile din apropiere etc., au făcut posibilă durata mai mare în timp a acestei așezări, respectiv stabilitatea comunității sătești de aici, timp de mai multe generații. Alte numeroase vetre de sate din epoca migrațiilor au fost identificate în microregiunea în care se află așezarea din secolele V-VIII de la Davideni (fig. 2).

Numeroasele așezări descoperite în această microregiune, dovezile privind unele ocupații specifice comunităților stabile, evidențiază realitatea că și în această zonă, ca și în alte regiuni ale spațiului vechii Dacii, neamurile în migrație nu au dislocat populația autohtonă romanică, nu au împins-o "la munte", predestinând-o la izolare și stagnare.

Înfirmând vechea teorie a unei retrageri la munte a populației autohtone în epoca marilor migrații, cercetările arheologice au dovedit că chiar dacă a existat, în acea epocă, o anumită mobilitate a comunităților autohtone, această mobilitate s-a circumscris unei stabilități microzonale¹³. În fața migratorilor, autohtonii s-au retras deseori în

1995, p. 354; Dumitru Protase, **Considerații privind etnogeneza românilor în lumina vechilor și noilor cercetări**, în volumul **Civilizația romană în Dacia**, coord. Mihai Bărbulescu, Cluj-Napoca, 1997, p. 251; Ioan Mitrea, **De când începe istoria românilor?**, în *AMM*, XV-XX, 1, Vaslui, 1993-1998, p. 7-11.

¹³ Ioan Mitrea, **Continuitatea și cercetarea arheologică microzonală**, în *Ateneu – revistă de cultură*, Bacău, nr. 151, iunie, 1982, p. 11; idem, **Remarcabile rezultate ale cercetărilor arheologice din ultimele două decenii, privind etnogeneza și continuitatea românilor la est de Carpați**, în *Carpica*, XVII, 1985, p. 23-25; Alexandru Artimon, Ioan Mitrea, **Bacău - reședință voievodală**, Bacău, 1996, p. 36-37.

pădurile din imediata apropiere a așezărilor, și nu “la munte”, foarte departe de vetrele satelor lor, situate, de regulă, pe terasele râurilor și malurile afluenților mai mici sau mai mari ai acestor râuri.

Multe din așezările din epoca marilor migrații s-au constituit și dezvoltat în “lumișurile” din regiunile împădurite, în preajma unor surse de apă și unde prin defrișări unele suprafețe puteau fi cultivate. Pădurea din apropiere conferea micilor comunități sătești resurse pentru hrană, lemn pentru case și foc, dar și adăpost.

Prin rezultatele cercetărilor de la Davideni, respectiv dezvelirea unei întinse așezări în care am putut surprinde și delimita trei etape de locuire, putem remodela evoluția structurilor unei comunități sătești de-a lungul a cca. trei secole dintr-o epocă de răscruce a istoriei din spațiul est-carpatic al vechii Dacii, cum este epoca marilor migrații.

Înfiripată după prăbușirea puterii hunilor, într-un moment de liniște și stabilitate politico-militară, așezarea a evoluat cu urcușuri și coborâșuri, respectiv cu elemente și structuri de continuitate dar și de discontinuitate în anumite momente sub aspectul culturii materiale, până în secolul al VIII-lea d.Hr. Avem în fapt la Davideni tabloul evoluției unei comunități sătești de la stadiul de daco-romanic¹⁴ la români.

¹⁴ Sintagma “daco-romanic” este mai aproape de realitățile procesului istoric ce s-a petrecut în aceste regiuni, decât aceea de “daco-romani”. Când facem această apreciere avem în vedere conținutul diferit al noțiunilor de “romanic” și “roman”. Primul termen se referă la cultura și respectiv la comunitățile etnice influențate de civilizația romană, iar al doilea termen se referă la cultura de tip roman propriu-zis, din teritoriile ce au făcut parte efectiv din granițele Imperiului roman.

VI. CONCLUZII ARHEOLOGICE ȘI ISTORICE

În capitolele precedente am prezentat și analizat pe larg realitățile arheologice descoperite în așezarea din secolele V-VIII de la Davideni. Inventarul arheologic scos la lumină din “arhivele pământului”, mai bogat sau mai puțin bogat de la o etapă la alta din evoluția așezării, este în fapt expresia materială a activității comunității sătești care a locuit timp de mai multe generații, respectiv mai multe secole, în aceeași vatră de așezare. Întregul material arheologic descoperit, în ansamblul său destul de modest, reprezintă totuși cultura materială sau civilizația materială¹ a acelei comunități sătești. În condițiile lipsei totale a izvoarelor scrise, referitoare la timpul și zona în care s-a înfiripat și dezvoltat așezarea de la Davideni, inventarul arheologic descoperit devine o adevărată “bancă de date” și se constituie în ceea ce am putea numi istoria reală² a unei comunități sătești din epoca marilor migrații.

Realitățile arheologice de la Davideni fac posibilă remodelarea și cunoașterea structurilor demo-economice, social-politice și chiar a unor aspecte de viață spirituală, specifice unei comunități sătești din spațiul est-carpatic în veacurile V-VIII. Pe un plan mai larg, rezultatele cercetărilor de la Davideni permit formularea unor concluzii de ordin arheologic și istoric, poate mai credibile, cu privire la evoluția comunităților sătești din spațiul carpato-nistrean în epoca migrațiilor, întregind tabloul conturat prin cercetările de până acum³. Spunând toate

¹ Fernand Braudel, **Structurile cotidianului: posibilul și imposibilul**, vol. I, București, 1984, p. 6.

² Lucian Boia, **Istorie și mit în conștiința românească**, București, 1997, p. 5.

³ Dan Gh. Teodor, **op.cit.**, 1978, p. 13-66; Ioan Mitrea, **op.cit.**, 1980, p. 61-129, avem în vedere problematica privind secolele VI-VII; Dan Gh. Teodor, **Romanitatea carpato-dunăreană și Bizanțul în veacurile V-XI e.n.**, Iași, 1981, p. 11-43, 77-84, a se vedea aspectele privind spațiul est-carpatic în secolele V-VIII; idem, **Civilizația romanică la est de Carpați...**, p. 22-72; idem, **Continuitatea populației autohtone la est de Carpați...**, p. 20-48; 129-136;

acestea dorim să menționăm că suntem conștienți de limitele surselor arheologice în reconstituirea realităților istorice și cu deosebire în ceea ce privește atribuirile etnice.

A. AȘEZAREA, LOCUINȚELE ȘI ANEXELE GOSPODĂREȘTI

Din prezentarea cadrului natural al microzonei în care este situată așezarea din secolele V-VIII de la Davideni, așezare care a constituit obiectivul principal al cercetărilor arheologice și respectiv al prezentei lucrări, au rezultat condițiile favorabile de viață de care au beneficiat comunitățile umane care au trăit aici încă din cele mai vechi timpuri. Dovadă este faptul că terasa de pe malul drept al râului Moldova, în punctul “La izvoare-Spiești”, un loc dăruit de natură cu numeroase izvoare, cu terenuri bune pentru agricultură, păduri în împrejurimi, mai ales spre nord-vest și vest, din care se procura lemnul necesar gospodăriilor și se vâna; cu râul Moldova în apropiere, precum și alte pâraie, în care se pescuia, a fost locuită din epoca culturii Precucuteni. În epocile următoare, la anumite intervale de timp, aici au existat așezări ale unor comunități tracice, din epoca bronzului târziu (cultura Noua), geto-dacice, din prima și a doua epocă a fierului după care, începând din a doua jumătate a secolului al V-lea d.Hr., s-a dezvoltat, timp de cca. trei secole, o întinsă așezare în care au trăit mai multe generații aparținând

Ioan Mitrea, **Realități arheologice și etno-culturale în spațiul carpato-nistrean în secolele VI-VII**, în *Carpica*, XXIII/2, 1992, p. 209-221; Dan Gh. Teodor, **Regiunile carpato-nistrene în secolele V-X d.Hr.**, în volumul **Spațiul nord-est carpatic în mileniul întunecat**, Coord. Victor Spinei, Iași, 1997, p. 79-116, ne referim la datele și considerațiile de ordin istoric privind secolele V-VII/VIII; Ștefan Olteanu, **Societatea carpato-danubiano-pontică în secolele IV-XI. Structuri demo-economice și social-politice**, București, 1997, passim – avem în vedere ansamblul considerațiilor privind epoca secolelor V-VII/VIII; Gheorghe Postică, **Unele considerații privind interpretarea etnică a monumentelor arheologice medievale timpurii din nordul Bucovinei**, în volumul **Spațiul nord-est carpatic...**, Iași, 1997, p. 117-124; Igor Corman, **op.cit.**, passim. În lucrările citate este consemnată o bogată bibliografie privind realitățile arheologice și istorice din spațiul carpato-nistrean în secolele V-VIII.

unei comunități sătești din epoca în care s-a finalizat procesul de formare a poporului român.

Asemenea “vetre de sate”, oferind condiții de habitat asemănătoare celor de la Davideni, au fost preferate, cu preponderență, de comunitățile sătești în secolele V-VIII din tot spațiul carpato-nistrean⁴.

Așezarea de la Davideni este deschisă, fără indicii de existență a unor elemente de fortificație, este o așezare de tipul celor întâlnite în tot spațiul carpato-nistrean⁵, precum și în Muntenia⁶, în secolele V-VIII⁷. Prin întinderea sa de peste 3 ha, cu cele 74 de locuințe dezvelite, așezarea prezentată este cea mai mare, ca suprafață și număr de gospodării, în ansamblul așezărilor din secolele V-VII cercetate sistematic, până acum, în spațiul est-carpatic, și al vechii Dacii în general⁸. Fără îndoială nu

⁴ N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, *op.cit.*, p. 104, 108, 116; Dan Gh. Teodor, *op.cit.*, 1978, p. 13-14, 68-69; Ioan Mitrea, *op.cit.*, 1980, p. 61-62; Igor Corman, *op.cit.*, p. 9-11.

⁵ Dan Gh. Teodor, *op.cit.*, p. 13-14; Ioan Mitrea, *op.cit.*, p. 61-62; Igor Corman, *op.cit.*, p. 11.

⁶ Suzana Dolinescu-Ferche, *op.cit.*, p. 100; Ștefan Olteanu, *op.cit.*, p. 23-25.

⁷ Afirmații precum aceea că neșemnalarea unor așezări fortificate până în secolul al VIII-lea se explică prin insuficiența cercetărilor arheologice (L. Chițescu, **Cu privire la formațiunile statale românești în secolele VI-XIII**, în *MemAntiq*, IX-XI (1977-1979), 1983, p. 533-536), sau că aceste fortificații, fără șanțuri și valuri de apărare, constând în simple palisade din bârne sunt greu de surprins arheologic (B.A. Timoșciuk, **Ob issledovanii vostočnoslovianskiĥ poselenii VI-IX vv., în Problemy izučeniĥa drevniach poselenii v archeologii (sociologiceskii aspekt)**, Moscova, 1990, p. 136), le considerăm simple speculații. Dacă ar fi existat asemenea fortificații, fie și de tipul “unor simple palisade”, având în vedere amploarea cercetărilor de la Davideni, era imposibil să nu fi fost surprinse. În realitate așezarea de aici era apărată prin poziția sa naturală, fiind amplasată într-un luminiș din marginea estică a terasei râului Moldova, având în jur, mai ales spre nord și vest, păduri.

⁸ Așezarea de la Davideni a fost cercetată în proporție de cca. 75-85%. Dacă avem în vedere întinderea probabilă a așezării din secolele V-VII, aceasta poate fi estimată la peste 3 ha, ajungând probabil până la cca. 4 ha. Luând în calcul și numărul posibil de locuințe din zona așezării necercetată, dar și din porțiunile nesăpate din perimetrul cercetat, putem estima la cca. 100-120 numărul total al locuințelor. Această estimare devine plauzibilă doar în condițiile în care și în

toate cele 74 de locuințe descoperite, sau cele cca. 100-120 locuințe estimate, au fost contemporane. Așa cum am mai subliniat, doar cca. 1/3-1/4 din locuințele dintr-o etapă au fost contemporane. Asta înseamnă că în faza sa de maximă întindere și dezvoltare demo-economică, adică spre mijlocul secolului al VI-lea, așezarea de la Davideni a avut un număr ce poate fi estimat între minimum 12 și maximum 20 de case contemporane⁹.

suprafețele necercetate locuințele au avut aceeași densitate. Credința noastră este că nu greșim prea mult în această estimare. Prin cele 74 de locuințe dezvelite, aparținând celor două etape din evoluția așezării din sec. V-VII de la Davideni, aceasta se situează ca mărișe alături de situl arheologic de la Bratei, unde în cele două așezări din sec. V-VI și VI-VII, care formează un complex unitar, au fost dezvelite peste 70 de locuințe. Cf. Ligia Bârză, Stelian Breazeanu, *op.cit.*, p. 202-203; Ligia Bârză, *op.cit.*, în *Dacia*, N.S., XXXVIII-XXXIX, 1994-1995, p. 244; Eugenia Zaharia, *op.cit.*, în *Dacia*, N.S., XXXVIII-XXXIX, 1994-1995, p. 301-311.

⁹ În primele decenii din evoluția așezării au existat un număr restrâns de locuințe. La început era un cătun cu 5-7 case. Apoi așezarea s-a extins, ca urmare a sporului demografic, numărul locuințelor a crescut, atingând un maximum spre mijlocul secolului al VI-lea. De pe la sfârșitul secolului al VI-lea și pe parcursul secolului al VII-lea, datorită unui complex de factori, numărul locuitorilor și respectiv numărul caselor din această așezare a scăzut treptat. Între factorii ce au determinat acest declin am menționa degradarea terenurilor pentru agricultură, respectiv sărăcirea stratului fertil ca urmare a unei cultivări îndelungate, decăderea economică provocată de impactul cu lumea slavă arhaică, care a determinat o oarecare nesiguranță, instabilitate și o decădere a culturii materiale. În condițiile de viață devenite tot mai nefavorabile a avut loc și o scădere a factorului demografic, prin diminuarea sporului natural dar și prin strămutarea unor familii în alte așezări din aceeași microregiune. Dovadă a urmărilor fenomenelor enunțate este constatarea că în toată suprafața cercetată sistematic, de peste 2,50 ha, nu s-a descoperit decât o singură locuință din secolele VII-VIII. În această locuință a viețuit ultima familie din așezare. Acest complex arheologic, din secolele VII-VIII, reprezintă "cântecul de lebedă" al comunității sătești de la Davideni, care a trăit vreme de câteva secole în aceeași vatră de sat. După aceea locuirea a încetat în vatra fostei așezări sătești din jurul izvoarelor. Locul devenit viran, își va reface treptat fertilitatea solului, fiind folosit pentru agricultură de cei care au trăit în așezările din microregiune din

Disponerea locuințelor în cadrul așezării s-a făcut, în primul, în funcție de configurația terenului. În toate etapele din evoluția așezării, în centrul comunității sătești s-a aflat zona cu izvoare, sau altfel spus locuințele au fost amplasate în jurul izvoarelor. S-a observat faptul că în multe cazuri locuințele aveau intrarea orientată spre izvoare, indiferent de situarea lor în teren, adică erau la nord sau la sud de aceste izvoare¹⁰ (fig. 139). Fără a putea să vorbim de un plan riguros de amplasare în teren, se poate observa situarea multor locuințe pe același aliniament, probabil de-a lungul unor poteci. Așa de exemplu, din prima etapă din evoluția așezării aproximativ pe aceeași direcție erau locuințele L₃, L₄, L₅ și L₆, sau L₃₅, L₃₆, L₃₇, precum și L₅₅, L₅₆, L₅₇, L₆₆ și L₆₇ (fig. 20; 139). Din a doua etapă din evoluția așezării, aproximativ pe aceeași direcție, probabil de-a lungul unor poteci, erau locuințele L₂₈, L₃₀, L₃₁ și L₃₂, sau L₂₃, L₂₄ și L₂₂, precum și L₅₉, L₆₀ și L₆₃ dar și cuptoarele C₈ și C₉ (fig. 20; 139).

În mai multe cazuri s-a observat gruparea unor locuințe “în cuiburi”. Așa de exemplu, grupate “în cuiburi” erau locuințele L₅, L₆ și L₂₅; apoi L₅₃, L₆₆ și L₆₇; sau L₄₈, L₅₀ și L₇₁, precum și L₅₁, L₅₂, L₅₇ și L₆₉ din prima etapă din evoluția așezării, dar și locuințele L₁₃, L₄₁ și L₄₂ sau L₂₈, L₃₀, L₃₄ din a doua etapă din evoluția așezării (fig. 20; 139). Acest fenomen al grupării locuințelor “în cuiburi” a fost pus în legătură cu existența unor familii înrudite, sau e vorba de locuințe folosite de membrii aceleiași familii și a fost semnalat frecvent în a doua jumătate a mileniului I d.Hr.¹¹.

ultimele secole ale mileniului I d.Hr. și până în zilele noastre. După secolul al VIII-lea d.Hr., în punctul de la “Izvoare Spiești” nu s-a mai înfiripat vreo altă așezare.

¹⁰ În majoritatea cazurilor intrarea în locuință era pe latura dinspre zona cu izvoare, și nu în funcție de direcția vânturilor dominante. Așa se face că erau locuințe care aveau intrarea pe latura de sud, dar și locuințe care aveau intrarea pe latura de nord. În funcție de intrarea în locuință erau amplasate și instalațiile pentru foc, care aproape fără excepție, mai ales în cazul cuptoarelor din pietre, erau situate în partea opusă intrării.

¹¹ Eugenia Zaharia, **Populația românească în Transilvania în secolele VII-VIII. (Cimitirul nr. 2 de la Bratei)**, București, 1977, p. 118; Ioan Mitrea, **op.cit.**,

Așa cum s-a văzut din prezentarea complexelor de locuire, atât în prima cât și a doua etapă din evoluția așezării, am întâlnit aceleași tipuri de locuințe și instalații pentru foc, încât nu considerăm necesară prezentarea acestora pe etape cronologice, ci pe ansamblul așezării din secolele V-VII.

După cum s-a observat tipul dominant de locuință este cel al bordeiilor și bordeiilor semiîngropate. Nu s-a descoperit decât o singură locuință de suprafață, notată L₅₄, având drept instalație pentru foc un cuptor din bolovani de râu (fig. 44/1)¹². Toate celelalte 73 de locuințe din așezarea atribuită secolelor V-VII sunt de tipul celor cu podeaua mai mult sau mai puțin adâncită față de nivelul de construcție, respectiv bordeie și bordeie semiîngropate. Aceste locuințe diferă doar prin adâncimea la care se află podeaua¹³. Celelalte elemente de arhitectură, instalațiile pentru foc și alte detalii, sunt asemănătoare. Din cele 74 de

1980, p. 63; Dan Gh. Teodor, **Continuitatea populației autohtone la est de Carpați...**, p. 137; Sever Dumitrașcu, **op.cit.**, p. 189.

¹² Locuințele de suprafață sunt rare în așezările din secolele V-VII. Probabil și vetrele în "aer liber" ar putea fi considerate urme ale unor locuințe de suprafață sezoniere, folosite numai în anotimpul cald. În așezarea de la Botoșana-Suceava toate locuințele descoperite sunt de tipul celor parțial adâncite în pământ. Cf. Dan Gh. Teodor, **Civilizația romanică la est de Carpați...**, p. 22. În spațiul pruto-nistrean, din cele 283 de locuințe dezvelite în așezările datate în secolele V-VII, doar două sunt locuințe de suprafață, "ambele cu câte un cuptor de piatră". Cf. Igor Corman, **op.cit.**, p. 14-15. Poate părea exagerată frecvența citării lui Igor Corman pentru realitățile arheologice din spațiul pruto-nistrean. Dar în lucrarea sa de sinteză **Contribuții la istoria spațiului pruto-nistrean în epoca evului mediu timpuriu (V-VII d.Chr.)**, Chișinău, 1998, este folosită și o bogată bibliografie în limbile rusă și ucraineană care ne-a fost mai puțin accesibilă. În spatele afirmațiilor lui Igor Corman se află, în fapt, așa cum rezultă din notele infrapaginale din lucrarea sa, un important număr de arheologi basarabeni, ruși și ucrainieni. Tuturor acestora le suntem recunoscători pentru contribuția la cunoașterea istoriei secolelor V-VII din spațiul dintre Prut și Nistru.

¹³ În categoria bordeiilor semiîngropate includem locuințele la care podeaua se adâncea cu până la cca 0,70 m față de nivelul de construcție. Locuințele mai adânci le considerăm bordeie.

locuințe descoperite care formează așezarea din secolele V-VII, cu cele două etape de evoluție, una (L₅₄) este de suprafață, 53 de locuințe, respectiv 71,6% sunt bordeie semiîngropate și 20 locuințe, respectiv 27% sunt bordeie. Precizăm că toate locuințele sunt monocelulare. Nu s-au întâlnit locuințe cu două sau mai multe încăperi. În marea lor majoritate locuințele nu aveau tavan despărțitor. Acest tip de locuință, în fapt de bordei mai mult sau mai puțin adâncit în pământ, s-a păstrat în zona de podiș a Moldovei, dar și în alte regiuni, până în epoca modernă¹⁴. Doar în câteva cazuri se poate spune că locuința a avut sigur tavan despărțitor¹⁵.

Atât bordeiele cât și bordeiele semiîngropate aveau, în plan orizontal, o formă rectangulară, colțurile gropii fiind mai mult sau mai puțin rotunjite. Majoritatea locuințelor aveau o formă pătrată sau dreptunghiulară. Suprafața bordeielor și bordeielor semiîngropate se încadra între 6,20 m.p. cât avea L₃₁ sau 6,70 m.p. cât măsura L₄₆ și maximum 22,56 m.p. cât măsura L₁₆. Marea majoritate a locuințelor aveau suprafața cuprinsă între 12-16 m.p.

În majoritatea cazurilor bordeiele și bordeiele semiîngropate, precum și locuința de suprafață L₅₄, au avut pereții din bârne sau împletituri din nuiele, lutuite și acoperișul în două pante. În mai multe cazuri, ca de exemplu la L₆, L₇, L₁₀, L₂₇, L₆₄ s-au găsit gropi de furci pentru susținerea pereților și acoperișului. În cazurile în care nu s-au găsit gropi de furci, s-au folosit tâlpici de lemn¹⁶, sau mai probabil furcile au fost fixate în afara bordeiului la oarecare distanță de marginea gropii, deseori chiar în pământul rezultat din săparea acestor gropi pentru amenajarea locuinței. După distrugerea locuințelor, cu timpul, prin

¹⁴ Ion Vlăduțiu, **Etnografia românească**, București, 1973, p. 157-160; Corina Nicolescu, **Case, conace și palate vechi românești**, București, 1979, p. 21.

¹⁵ În umplutura unor locuințe, pe lângă fragmentele de lipitură obișnuite, cu impresiuni de nuiele și pari, s-au găsit și bucăți de lipitură care prezentau trei muchii, și respectiv trei fețe. Este cert că aceste bucăți de lipitură proveneau de la colțul de sus al pereților, respectiv din punctul de contact dintre doi pereți laterali și tavan. Această constatare s-a confirmat și în cazul unor locuințe din așezarea de la Borșeni, datată în secolele VI-IX, așezare cercetată de noi în ultimii ani.

¹⁶ Dan Gh. Teodor, **Teritoriul est-carpatic...**, p. 15. Vezi și rezervele privind folosirea tâlpicilor din lemn la Ioan Mitrea, **op.cit.**, 1980, p. 67.

aplatisarea pământului, urmele acestor furci sau stâlpi de susținere au dispărut¹⁷.

La unele bordeie mai adânci, pereții exteriori, de mică înălțime, erau realizați dintr-o gardină construită din țăruși, nuiele împletite și lutuite. Asemenea bordeie sunt cunoscute și din alte așezări¹⁸. Este evident că după distrugerea locuințelor și trecerea atâtor secole, foarte greu mai pot fi surprinse urmele acestor țăruși, folosiți la construirea pereților bordeiului.

Așa cum am mai spus, majoritatea locuințelor nu au avut tavan despărțitor. În asemenea cazuri trebuie să acceptăm că pereții și acoperișul făceau corp comun sau mai exact pereții propriu-ziși lipseau, funcția lor fiind îndeplinită de acoperișul în două ape, care cobora până la marginea gropii bordeiului¹⁹. Deasupra gropii bordeiului, sau bordeiului semiîngropat, se realiza un acoperiș în două ape, mai mult sau mai puțin înalt. Scheletul acestui acoperiș era format din bârne sau pari mai groși, având capetele sprijinite direct pe pământ, iar sus împreunate două câte două și legate printr-o grindă longitudinală. Peste acest schelet se depuneau straturi de păioase (stuf, paie de grâu, iarbă etc.). Un asemenea acoperiș, ce cobora până la pământ, rezolva și problema protejării cuptoarelor cotlonite în pereții bordeiului²⁰. Pe suprafața podelei unor locuințe s-au găsit deseori bolovani împrăștiați, care nu provin din distrugerea instalațiilor pentru foc. Asemenea bolovani erau dispuși inițial peste acoperișul din păioase, pentru fixarea acestuia.

La unele locuințe de dimensiuni mici este posibil ca acoperișul să fi fost conic, mai ușor de realizat și mai rezistent la vânt²¹. Asemenea "colibe țuguiate de trestie" sunt pomenite și de Ammianus Marcellinus²², pentru epoca hunică.

¹⁷ Ioan Mitrea, **op.cit.**, p. 67; Igor Corman, **op.cit.**, p. 21, unde sunt citați și alți cercetători care îmbrățișează această părere.

¹⁸ Dan Gh. Teodor, **op.cit.**, p. 16; Igor Corman, **op.cit.**, p. 21.

¹⁹ Igor Corman, **op.cit.**, p. 21.

²⁰ Ioan Mitrea, **op.cit.**, p. 67; Sever Dumitrașcu, **op.cit.**, p. 17 și nota 532.

²¹ Ioan Mitrea, **op.cit.**, p. 68.

²² Ammianus Marcellinus, **Istoria romană**, XXXI, 2, 4, în **Izvoarele Istoriei României**, II, București, 1970, p. 129.

Podeaua locuințelor a fost amenajată prin bătătorire, rareori s-au găsit urme de lipitură și acestea doar în zona instalațiilor pentru foc.

În mai multe locuințe, precum L₁₅, L₁₉, L₂₇, L₆₇ și L₇₄ s-au găsit lavițe din lut cruțat, de dimensiuni variabile. În L₆₇ pe lavița de dimensiuni mai mari, se afla și cuptorul. În câteva cazuri, în fața cuptoarelor s-au găsit gropi de șezut. În locuința L₁₂ s-au găsit indiciile existenței unei "bănci" din lemn, fixată pe țăruși. Pe lavițele cruțate la săpare se dormea, dar erau folosite și pentru șezut. Din cele prezentate rezultă că "mobilierul" din aceste locuințe era sărac²³.

În ceea ce privește orientarea locuințelor și intrarea, acestea au fost determinate de topografia așezării și în special de existența zonei cu izvoare. Multe locuințe aveau intrarea orientată spre zona cu izvoare, așa se explică că avem locuințe cu intrarea orientată spre sud dar și spre nord. Ca regulă, întotdeauna intrarea în locuință era situată pe latura opusă gurii instalațiilor pentru foc.

În toate locuințele s-au găsit instalații pentru foc, constând în cuptoare din piatră (bolovani), cuptoare din lut și vetre simple, din pământ ars.

Cuptoarele din piatră (bolovani de râu) s-au întâlnit în 52 de locuințe din cele 74 care aparțin așezării din secolele V-VII. De regulă cuptoarele din bolovani sunt situate spre unul din colțurile locuinței și mai rar spre mijlocul uneia din laturi. În exterior cuptoarele din piatră au o formă paralelipipedică și mai rar aproape cubică. Baza acestor cuptoare este dreptunghiulară, pătrată și mai rar semicirculară. Pereții din bolovani delimitau o vatră de formă dreptunghiulară având colțurile mult rotunjite, alteori vatra este ovală sau mai rar rotundă. Aproape în toate cazurile vatra era mai mult sau mai puțin albiată în podea. Pereții cuptoarelor la bază erau groși, realizați din bolovani deseori mari, măsurând până la 0,50 m. În unele cazuri se pare că bolta nu era încheiată complet. În

²³ De regulă oamenii în aceste bordeie se așezau direct pe podea, pe lavițele de lut și în gropile pentru șezut. Poate în unele cazuri au existat și bănci de lemn, ca în L₁₂, sau alte piese, precum "buturugi" din lemn, sau chiar unele scaune din lemn simple. Resturile acestui "mobilier" din lemn nu s-au păstrat. În casele țărănești din Europa occidentală scaunele apar abia în secolul al XVIII-lea. Cf. Fernand Braudel, **Structurile cotidianului**, București, 1984, p. 25-26.

asemenea situații, pe cuptoare se puneau tăvi mari din lut, numite impropriu și “vetre portative”. Lungimea acestor cuptoare, în exterior, era situată în majoritatea cazurilor între cca. 1,20-2,00 m, iar lățimea între cca. 0,90-1,25 m. Aceste cuptoare foloseau nu numai pentru încălzit interiorul locuinței, dar frecvent la gura lor se prepara hrana. Cuptoarele din lut, în marea lor majoritate, au fost cotlonite în peretele locuinței. Doar în L₂ s-a descoperit un cuptor din lut cotlonit într-un calup de pământ cruțat la săparea gropii bordeiului (fig. 21/2).

Cuptoarele din lut, întâlnite în 19 locuințe la Davideni, au forma unor calote sferice. Diametrul vetrei variază între 0,85 și 1,50 m. Vatra este aproximativ circulară, aproape întotdeauna mai mult sau mai puțin supraînălțată față de podeaua locuinței pentru a ușura accesul la gura și interiorul cuptorului. În toate cazurile vatra este ușor înclinată, mai joasă spre gura cuptorului. Înălțimea maximă a bolții era cuprinsă între cca. 0,35-0,50 m. Vatra cuptoarelor era puternic arsă, pe o grosime situată între 3-8 cm. Sub crusta albicioasă, pământul era ars la roșu-cărămiziu pe o adâncime de cca. 5-12 cm. Și pereții cuptoarelor erau arși pe o grosime de 3-10 cm, după care urma un strat de pământ înroșit pe o grosime de încă 6-12 cm.

Gura cuptoarelor din lut era deseori întărită cu bolovani și conglomerate de prundiș. Acești bolovani aveau și rolul ca prin încălzire să degajeze căldură în interiorul locuinței, dar deseori erau astfel așezați încât formau “o vatră” pentru pregătirea hranei. Uneori bolovani s-au găsit și în interiorul cuptoarelor, spre marginea vetrei. Cuptoare din lut s-au găsit nu numai în locuințe dar și în spațiul dintre acestea. Cele nouă cuptoare descoperite în spațiul dintre locuințe, situate “în aer liber”, sunt de același tip și aceleași dimensiuni cu cele din locuințe. Fără îndoială că și aceste cuptoare au fost protejate prin acoperișuri simple.

Cuptoarele din lut, atât cele din locuințe, cât și cele din spațiul dintre locuințe, au fost folosite cu predilecție pentru copt lipii și pâine. Uneori la gura acestor cuptoare se pregătea și hrana. Probabil că uneori aceste cuptoare, ca și unele cuptoare din piatră, erau folosite și pentru prelucrarea metalelor. Așa s-ar explica prezența în fața cuptorului din lut, aflat în L₁₉, a mai multor bucăți de zgură. În sfârșit,

nu trebuie exclusă nici folosirea acestor cuptoare pentru ars ceramica modelată manual, rezultând vase arse slab și neuniform²⁴.

Alături de cuptoarele din piatră și cuptoarele din lut, s-au descoperit și vetre deschise, simple. Acest tip de instalație pentru foc a fost întâlnit atât în locuințe, cât și în spațiul dintre locuințe, așa numitele "vetre în aer liber". Vetrele deschise constau într-o lipitură, ușor albiată, de formă rotundă sau ovală. Uneori marginea este întărită cu bolovani. În 16 locuințe de la Davideni s-au întâlnit vetre simple, însoțite însă frecvent de cuptoare din lut sau cuptoare din piatră. Nu este exclus ca în unele cazuri vetrele simple să fi fost folosite doar temporar, până la realizarea cuptoarelor.

În majoritatea locuințelor de la Davideni s-au descoperit 1-2 instalații pentru foc. Sunt însă și locuințe cu trei instalații pentru foc, ca de exemplu L₁₄, L₄₂ și L₆₉, sau chiar cu cinci instalații, ca în cazul locuinței L₇₁ în care s-au găsit resturile unui cuptor din piatră și a patru cuptoare din lut, de tipul celor cotlonite în peretele bordeiului. Evident, așa cum s-a arătat la descrierea locuințelor, atunci când sunt trei sau mai multe cuptoare într-o încăpere, acestea nu au funcționat concomitent, ci aparțin cronologic unor faze diferite.

Unele cuptoare din lut se puteau distruge ușor datorită infiltrării apei din ploi sau din topirea zăpezilor. Unele refaceri de locuințe au fost determinate și de incendii. În mai multe cazuri s-a observat distrugerea prin incendiu a unor locuințe atât din prima cât și din a doua etapă din evoluția așezării. Au fost foarte probabil incendii produse întâmplător și nu este vorba de o incendiere a așezării care ar putea fi pusă pe seama pătrunderii unor grupuri de slavi. Asta nu înseamnă că nu au fost și situații în care pătrunderea slavilor a cauzat incendierea și distrugerea unor așezări. Asemenea locuințe realizate din lemn și păioase luau foc ușor. Refacerile repetate ale unor locuințe, care păstrau aceeași groapă, sunt mai greu de surprins arheologic, dar aceste refaceri trebuie admise.

Locuințe de tipul celor de la Davideni, având instalații pentru foc costând în cuptoare din piatră sau lut, dar și vetre simple deschise, uneori

²⁴ Ceramica lucrată la roată, arsă bine și uniform în cuptoare speciale, considerăm că se realiza doar în unele centre. La Davideni nu s-a găsit nici un cuptor pentru ars ceramica. Ceramica modelată manual se confecționa în cadrul tuturor așezărilor, fără a fi vorba de meșteri specializați. Această categorie ceramică se ardea la gura cuptoarelor din piatră și a cuptoarelor din lut, poate chiar și pe vetrele deschise.

cu lavițe din lut cruțat, s-au descoperit în numeroase așezări din secolele V-VII cercetate în spațiul est-carpatic al vechii Dacii, precum la Șipot-Suceava²⁵, Costișa-Mănoaia²⁶, Cucorăni²⁷, Botoșana²⁸, Bacău-Curtea Domnească²⁹, Dodești-Vaslui³⁰, Ștefan cel Mare³¹, Borșeni³², Hansca³³ și alte numeroase localități din spațiul dintre Prut și Nistru³⁴. La sud de Carpați asemenea locuințe s-au descoperit în Muntenia la Budureasca³⁵, Ciurel³⁶, Dulceanca³⁷ și mai

²⁵ M.D. Matei, **Șantierul arheologic Suceava**, în *Materiale*, VIII, 1962, p. 741-745; Dan Gh. Teodor, *op.cit.*, 1978, p. 14-16.

²⁶ Dan Gh. Teodor, V. Căpitanu și I. Mitrea, *op.cit.*, în *Carpica*, I, 1968, p. 236.

²⁷ Silvia Teodor, **Săpăturile de la Cucorăni, jud. Botoșani**, în *ArhMold*, VIII, 1975, p. 151-155.

²⁸ Dan Gh. Teodor, **Civilizația romanică la est de Carpați...**, p. 24-48.

²⁹ Ioan Mitrea și Alexandru Artimon, *op.cit.*, în *Carpica*, IV, 1971, p. 233-239; Alexandru Artimon și Ioan Mitrea, **Bacău - reședință voievodală**, Bacău, 1996, p. 29-30.

³⁰ Dan Gh. Teodor, **Continuitatea populației autohtone...**, p. 22-32.

³¹ Ioan Mitrea, Constantin Eminovici și Vasile Momanu, *op.cit.*, p. 220-227.

³² Ioan Mitrea, Gheorghe Dumitroaia și Elena Ciubotaru, *op.cit.*, în *MemAntiq*, XXI, 1997, p. 167-182.

³³ Gheorghe Postică, **Românii din codrii Moldovei în evul mediu timpuriu**, Chișinău, 1994, p. 108-109. Tipurile de locuințe din secolele V-VII de la Hansca au fost văzute de noi în iulie 1991, când împreună cu dr. Dan Gh. Teodor și dr. Silvia Teodor, la invitația colegului dr. Gh. Postică, responsabilul șantierului, am participat la cercetările arheologice de la Hansca. Cu acest prilej am văzut și o mare parte din documentația din anii anteriori, privind epoca secolelor V-VII, care este, în mare parte, încă inedită. Pentru toate acestea îi mulțumim istoricului și arheologului dr. Gh. Postică și pe această cale.

³⁴ I.A. Rafalovici, **Slavjane VI-IX vv. v Moldavii**, Chișinău, 1972, p. 17-75; I.P. Rusanova, B.A. Timoșciuk, **Kodîn - slavjanskije poselenija V-VIII vv. na r. Prut**, Moscova, 1984, p. 28-39; L.V. Vakulenko, O.M. Prichodnjuk, **Slavjanskije poselenija I tys. n.e. u s. Sokol na srednem Dnestre**, Kiev, 1984, passim; V.D. Baran, **Pražskaja kultura Podnestrovja (po materjalam poselenii u. s. Raškov)**, Kiev, 1988, passim; Igor Cornan, *op.cit.*, p. 14-29.

³⁵ Victor Teodorescu, *op.cit.*, în *SCIV*, 15, 1964, 4, p. 488-489.

³⁶ Margareta Constantiniu, *op.cit.*, în *SCIV*, 17, 1966, 4, p. 668.

³⁷ Suzana Dolinescu-Ferche, *op.cit.*, p. 63-90.

multe locuri din Oltenia³⁸; iar în Transilvania la Bratei³⁹, Bezid și Sălaşuri⁴⁰, Cipău⁴¹, Hărman⁴², Rotbav⁴³, Biharea⁴⁴ și alte localități⁴⁵.

Asemenea tipuri de locuințe și instalații pentru foc se întâlnesc în Moldova⁴⁶, Muntenia⁴⁷, Oltenia⁴⁸, Banat și Transilvania⁴⁹ și în perioada imediat următoare, respectiv în secolele VII/VIII-X.

³⁸ O. Toropu, *op.cit.*, p. 121-125.

³⁹ I. Nestor, **Le données archéologique et le problème de la formation du peuple roumain**, în *RRH*, III, 1964, 3, p. 400; Eugenia Zaharia, **Données sur l'archéologie de VIe-XIe siècles sur le territoire de la Roumanie. La culture Bratei et la culture Dridu**, în *Dacia*, N.S., XV, 1971, p. 272-274; Ion Nestor, Eugenia Zaharia, **Raport preliminar despre săpăturile de la Bratei, jud. Sibiu (1959-1972)**, în *MCA*, X, 1973, p. 191-201; Ligia Bârză, *op.cit.*, în *Dacia*, N.S., XXXVIII-XXXIX, 1994-1995, p. 244-245; Eugenia Zaharia, *op.cit.*, în *Dacia*, N.S., XXXVIII-XXXIX, 1994-1995, p. 301-307.

⁴⁰ Zoltan Székely, **Contribuții la cultura slavă în secolele V-VIII în sud-estul Transilvaniei**, în *SCIV*, 13, 1962, 1, p. 48, 54.

⁴¹ D. Protase, **Autohtonii în Dacia. Volumul II. Dacia postromană până la slavi**, Cluj-Napoca, 2000, p. 131.

⁴² **Țara Bârsei** (sub redacția Nicolae Dunăre), București, 1972, p. 45 și informații de la Mariana Marcu care a efectuat cercetările; D. Protase, *op.cit.*, p. 148-149.

⁴³ *Ibidem*, p. 45; Ioan Mitrea, *op.cit.*, 1980, p. 107.

⁴⁴ Sever Dumitrașcu, *op.cit.*, p. 167-174.

⁴⁵ M. Rusu, **Transilvania și Banatul în secolele VI-IX**, în *Banatica*, IV, 1977, p. 180-182; Gh. Popilian și M. Nica, **Gropșani. Monografie arheologică**, București, 1998, vezi paginile referitoare la așezarea romană din secolele V-VI; D. Protase, *op.cit.*, p. 34-40 și la Repertoriu (p. 109-292) descoperirile din secolele V-VI.

⁴⁶ Dan Gh. Teodor, **Teritoriul est-carpatic...**, p. 72-75; Ioan Mitrea, *op.cit.*, 1980, p. 64-73 datele referitoare la secolele VIII-IX; Dan Gh. Teodor, **Continuitatea populației autohtone...**, p. 49-75.

⁴⁷ Maria Comșa, *op.cit.*, 1978, p. 16-42; Eugen-Marius Constantinescu, *op.cit.*, p. 45-61.

⁴⁸ O. Toropu, *op.cit.*, p. 150-155, datele referitoare la secolele VIII-IX.

⁴⁹ M. Rusu, *op.cit.*, p. 203-204; I. Glodariu, Fl. Costea, I. Ciupea, **Comana de Jos. Așezările de epocă dacică și prefeudală**, Cluj-Napoca, 1980, p. 82-87; Sever Dumitrașcu, *op.cit.*, p. 181-186; Adrian Bejan, **Banatul în secolele IV-XII**.

Locuințele de tipul celor de la Davideni, întâlnite cum s-a arătat în toate așezările din spațiul vechii Dacii în secolele V-VII, precum și în epoca următoare, nu pot constitui un criteriu de necontestat în încercările de atribuire etno-culturală. Tipul respectiv de locuință, cu instalații pentru foc constând din cuptoare mari din piatră și cuptoare din lut, ține mai mult de o modă a epocii, impusă de un climat mai rece, decât de un anume etnic. Așa cum s-a arătat în unele studii de climatologie, între anii 400-700 Europa a cunoscut un climat rece. Abia după anul 700 până pe la 1150 a urmat o perioadă cu o climă mai caldă⁵⁰.

Locuințe de tipul celor descoperite la Davideni, sau în celelalte așezări menționate mai sus aparținând cronologic secolelor V-VII, au fost folosite, cu precădere, în condițiile unui climat mai rece, atât de autohtonii romanici, dar și de slavi sau alte seminții ce au pătruns la un moment dat în diferite regiuni ale teritoriului vechii Dacii. În măsura în care asemenea tipuri de locuințe au existat în spațiul est-carpatic și înainte de pătrunderea slavilor, precum și în epoca civilizației vechi românești, acestea pot fi puse firesc pe seama autohtonilor romanici. Același tip de locuință îl întâlnim însă și la slavi. Procopius din Caesarea ne informează că sclavinii și anții “locuiesc în colibe jalnice”⁵¹. Absolutizând, unii arheologi consideră că tipul de locuință întâlnit în spațiul est-carpatic în secolele VI-VII a fost preluat de la slavi⁵². Dar aceiași arheologi recunosc faptul că între cultura secolelor VI-VII din Bucovina și cultura “tumurilor carpatici” din secolele III-V, cultură în esență dacică, există o legătură directă⁵³.

Este greu de explicat, și de admis, cum dintr-o cultură dominant dacică, cum este cultura “tumurilor carpatici”, s-a născut o cultură slavă.

Timișoara, 1995, p. 70-77; Călin Cosma, **Considerații privind așezările rurale și tipurile de locuințe din Transilvania în secolele VIII-X**, în *Ephemeris Napocensis*, VI, 1996, p. 261-278.

⁵⁰ Le Roy Ladurie, **Histoire du climat depuis l'an mil**, Paris, 1967, apud Lucian Boia, **Climatologia istorică**, în *Revista de istorie*, 32, 1979, 6, p. 119-131.

⁵¹ Procopius din Caesarea, **Războiul cu goții**, București, 1963, III, 14, 24-30.

⁵² I.P. Rusanova, B.A. Timoščuk, **op.cit.**, p. 28-39.

⁵³ **Ibidem**, p. 42-43.

așa cum susține arheologul V.D. Baran care consideră Bucovina ca un spațiu de baștină al slavilor timpurii⁵⁴.

În stadiul actual al cercetărilor considerăm că tipul de locuință în sine nu poate constitui un criteriu esențial pentru atribuirii etnice. Se pot surprinde doar anumite detalii, rezultând dintr-o experiență locală, care coroborate cu alte elemente de cultură materială, să poată conduce spre anumite încheieri cu privire la atribuirile etnice. Așa cum s-a arătat și mai sus, generalizarea cuptorului din piatră ține mai mult de climatul rece din secolele V-VII, decât de un anumit etnic. În ansamblul lor însă datele privind locuințele, instalațiile pentru foc și alte anexe gospodărești, contribuie la conturarea imaginii generale asupra comunității sătești care a trăit în secolele V-VII la Davideni, și aceste date trebuiesc consemnate și reținute ca atare.

B. STRUCTURI DEMO-ECONOMICE ȘI SOCIAL-POLITICE

Rezultatele cercetărilor arheologice din așezarea din secolele V-VIII de la Davideni fac posibile și unele considerații privind structurile economice, demografice și social-politice specifice comunității sătești ce a viețuit vreme de cca. trei secole în aceeași vatră.

Din prezentarea inventarului a rezultat locul important pe care îl ocupa cultivarea pământului. Dintre dovezile arheologice privind cultivarea pământului, de către membrii comunității sătești de la Davideni, amintim secerile, resturile de paie și boabe de grâu din bucățile de chirpic de la pereții locuințelor, dar și din pasta din care au fost confecționate tăvile mari, numite impropriu “vetre portative”; numărul mare de cuptoare din lut și tipsii pentru copt pâine și lipii; rășnițele din piatră, vasele de provizii și gropile pentru depozitarea grânelor. Tăvile mari amintite mai înainte erau folosite pentru uscatul și prăjitul boabelor, ușurând decorticarea.

⁵⁴ V.D. Baran, *Slavjanskije drevnosti V v.n.e. (po materjalam Podnestrovja)*, în *Tezisy dokladov soverskoj delegatzii na IV Meždunarodnom kongrese slavjanskoj archeologii (Sofia, 1980)*, Moscova, 1980, p. 54-56; Gheorghe Postică, *op.cit.*, p. 121.

Deși nu s-a găsit nici un brăzdar de fier, este de presupus că plugul se folosea, așa cum s-a dovedit pentru alte așezări contemporane⁵⁵. Foarte probabil că un brăzdar de plug din fier era păstrat cu deosebită grijă, fiind foarte greu de procurat și sigur foarte scump, fapt pentru care era transmis de la o generație la alta. La părăsirea locuinței sau a așezării o asemenea unealtă era păstrată cu grijă, făcând parte din “averea” familiei, care o transmitea de la o generație la alta⁵⁶.

În sprijinul argumentării noastre privind practicarea agriculturii de către cei care au viețuit în secolele V-VIII în așezarea de la Davideni, putem invoca și poziția așezării, terasa Moldovei cu un sol deosebit de fertil, așa cum este și astăzi. Firește că pe un plan mai larg, ca argument al practicării agriculturii în spațiul vechii Dacii și în secolele V-VIII, vine terminologia de bază care este latină, atât cea referitoare la cereale cât și la tehnica agricolă⁵⁷.

Pe lângă cultivarea pământului sătenii din așezarea de la Davideni se ocupau și de creșterea animalelor. Analiza resturilor faunistice descoperite⁵⁸ atestă creșterea unor mamifere domestice precum taurinele, porcinele, ovicaprinele, calul și câinele. Mai multe resturi osteologice dovedesc creșterea găinii domestice. Ca frecvență, pe primul loc s-ar situa taurinele de mărime medie, urmate de porcine, ovicaprine, cabaline, găini etc. Porcul domestic și găina domestică, specii incompatibile cu nomadismul evidențiază caracterul stabil al comunității sătești de la Davideni, în secolele V-VIII.

Creșterea animalelor domestice este dovedită, indirect, și de prezența în locuințe a unor obiecte legate de practicarea unor meșteșuguri

⁵⁵ Dan Gh. Teodor, **Teritoriul est-carpatic...**, p. 20; Ștefan Olteanu, **Societatea carpato-danubiano-pontică în secolele IV-XI...**, p. 78-80.

⁵⁶ Probabil așa se explică și faptul că același tip de brăzdar îl întâlnim timp de mai multe secole.

⁵⁷ C.C. Giurescu, **Formarea poporului român**, Craiova, 1973, p. 97-98; V. Neamțu, **La technique de production céréalière en Valachie et en Moldavie jusqu'au XVIIIe siècle**, București, 1975, p. 43, 145, 228, 267.

⁵⁸ Cf. **Anexa: Studiul arheozoologic...**, în prezentul volum. Mulțumim și pe această cale domnului prof.univ.dr. Sergiu Haimovici pentru realizarea studiului și acordul de a fi inclus în volum.

care aveau drept scop prelucrarea lânii și a pieilor. Avem în vedere în primul rând numeroasele fusaiole, care atestă practicarea torsului aproape în fiecare locuință; indiciile existenței războiului de țesut vertical, acele din os folosite la cusutul pieilor, dar și prezența străpungătoarelor din os. Dovezile privind creșterea animalelor domestice vin să sprijine și argumentația privind cultivarea pământului. Nu numai că cele două activități economice de bază erau complementare, dar erau și interdependente. Creșterea unor animale era menită să ajute la cultivarea pământului. Resturile osteologice de cal atestă folosirea acestui animal nu numai pentru călărie, dar și pentru tracțiune, inclusiv la cultivarea pământului. Foarte probabil că și unele taurine au fost folosite și la lucrările agricole.

Dovezile arheologice privind cultivarea pământului și creșterea animalelor domestice au o importanță deosebită nu numai pentru cunoașterea activităților economice de bază ale comunităților sătești din secolele V-VIII, dar și pentru mult discutata și controversata problemă a continuității în spațiul vechii Dacii. Să ne reamintim că A.D. Xenopol pentru a dovedi "stăruința românilor în Dacia Traiană" a adus drept argument esențial caracterul sedentar și îndeletnicirile sale agricole⁵⁹.

Alături de cultivarea pământului și creșterea animalelor, membrii comunității sătești de la Davideni practicau și unele meșteșuguri casnice și gospodărești. Așa cum s-a amintit deja, torsul și țesutul sunt atestate prin numărul mare de fusaiole și urmele arheologice care indică folosirea războiului de țesut vertical⁶⁰. Tot o activitate meșteșugărească casnică trebuie considerată și prelucrarea pieilor, ilustrată de prezența străpungătoarelor și acelor din os. Mai multe argumente de ordin arheologic pledează pentru prezența unor activități legate de prelucrarea fierului și metalelor în general. Menționăm în acest sens bucățile de zgură din fier, lingura din lut pentru turnat metale, micile creuzete, tiparul din marnă pentru obținerea unor cruciulițe și alte accesorii pentru

⁵⁹ M. Matilda Alexandrescu-Dersca și Valeriu Bulgaru, **A.D. Xenopol și continuitatea poporului român în Dacia pe baza permanenței îndeletnicirilor sale agricole**, în volumul **A.D. Xenopol. Studii privitoare la viața și opera sa**, București, 1972, p. 47-59.

⁶⁰ Stelian Dumistrăcel, **op.cit.**, p. 338, 347-349.

piese de podoabă și probabil piese vestimentare; numeroasele gravoare din fier; fragmentele din tablă de aramă, recuperate în vederea refolosirii; dornurile și cuțitele din fier, unele piese de podoabă și piese vestimentare care se lucrau în așezare, precum cerceii simpli, rotunzi, din sârmă de bronz, cataramele din fier etc. Nu este exclus ca în unele locuințe în care s-au găsit mai multe obiecte meșteșugărești să fi existat mici “ateliere” de tipul celor întâlnite și în alte așezări⁶¹. Desigur nu toate obiectele descoperite se realizau în cadrul așezării. Unele, cum ar fi fibulele din fier și bronz, de tip romano-bizantin, fibulele “digitate”, lingurița din bronz pentru practicarea Sfintei Euharistii, brățara din sticlă, pieptenele cu dinți bilaterali și teacă etc. reprezintă importuri. Fără a exclude posibilitatea realizării unor asemenea obiecte și în anumite centre cu ateliere din regiunile nord-dunărene⁶², considerăm ca fiind aproape sigură proveniența lor sud-dunăreană și din Crimeea, fiind prin urmare produse în ateliere romano-bizantine și respectiv goto-bizantine specializate.

Fără a repeta unele detalii să reținem că în așezarea de care ne ocupăm este atestat și olăritul. Vasele erau strict necesare vieții cotidiene din fiecare familie. Sigur unele sunt de import, ca de exemplu amforetele sau vasul din caolin, altele, de tipul borcanelor sau chiupurilor mari de provizii, lucrate la roată, provin din unele centre nord-dunărene specializate, dar cele modelate cu mâna, mai grosolane, neornamentate și arse neuniform, erau realizate în cadrul așezării de diferiți “meșteri” cât de cât inițiați.

Unele cunoștințe meșteșugărești presupune și activitatea desfășurată pentru realizarea locuințelor, a cuptoarelor din piatră și a cuptoarelor din lut. Asta înseamnă că se prelucra cât de cât lemnul; avem dovezi de prelucrare a pietrei, osului etc.

Pentru a încheia cu aspectele de viață economică să menționăm că necesarul de hrană al familiilor comunității era completat prin cules din natură, în pădurile din apropiere, prin pescuit și vânat. Pescuitul este de presupus că se practica având în vedere pâraiele din zonă și râul Moldova din apropiere. Avem și dovezi în acest sens, respectiv cele două cârlige

⁶¹ Sever Dumitrașcu, *op.cit.*, p. 172-173.

⁶² Dan Gh. Teodor, *op.cit.*, 1981, p. 32; idem, **Meșteșugurile la nordul Dunării de Jos în secolele IV-XI d.Hr.**, Iași, 1996, p. 30.

de undiță, dintre care unul din fier, de 21 cm lungime, vorbește despre mărimea peștilor din râul Moldova. Vânatul, și speciile vâdate, este pus în evidență de analiza resturilor arheozoologice. Au fost identificate resturi de mistreț, cerb, căprior și elan⁶³.

Din analiza inventarului din cele două etape principale din evoluția așezării rezultă o viață economică mai bogată în secolele V-VI, având legături mai stabile cu lumea romano-bizantină de la sud de Dunăre. În a doua etapă, mai accentuat de pe la sfârșitul secolului al VI-lea și aproape în tot secolul al VII-lea, are loc o decădere a culturii materiale, un fel de "barbarizare", și ca urmare o decădere a vieții economice. O oarecare învioreare, un fel de "renaștere" culturală a fondului romanic din secolele V-VI, va începe spre sfârșitul secolului al VII-lea și în secolul al VIII-lea. Dar exact în acest moment așezarea își încetează existența. Doar o singură locuință, respectiv o singură familie, mai exista la începutul secolului al VIII-lea în această așezare. Treptat satul s-a strămutat, într-un alt loc de pe valea Moldovei, care va trebui identificat și cercetat.

Sub aspect demografic s-a observat, în cadrul așezării de la Davideni, o creștere a numărului de familii, respectiv de locuințe, în ultimele decenii ale secolului al V-lea și în prima jumătate a secolului al VI-lea. Acest spor demografic trebuie pus în legătură și cu atmosfera de liniște și stabilitate instaurată și în aceste regiuni după prăbușirea puterii hunilor în anul 454. Pătrunderea și sedentarizarea unor grupuri de slavi mai ales la cumpăna dintre secolele VI și VII va avea ca efect și în această așezare nu numai o discontinuitate în evoluția culturii materiale, fenomen constatat la scara întregului spațiu al vechii Dacii⁶⁴, dar și al evoluției demografice. În condițiile tot mai grele de viață, ale secăturii fertilității solului din raza satului din secolele V-VI, așezarea se va depopula treptat, locuitorii mutându-se în alte locuri de pe valea Moldovei, sau din valea Siretului. S-a observat că spre sfârșitul secolului

⁶³ Cf. **Anexa: Studiul arheozoologic...**, în prezentul volum.

⁶⁴ Ligia Bârză, Stelian Brezeanu, **op.cit.**, p. 204; Alexandru Madgearu, **Continuitate și discontinuitate culturală la Dunărea de Jos în secolele VII-VIII**, București, 1997, p. 115-123; Lucian Boia, **Istorie și mit în conștiința românească**, București, 1997, p. 136-138.

al VII-lea locuirea încetează în unele așezări, în altele continuă⁶⁵, dar apar și așezări noi, încât la scara întregului teritoriu al vechii Dacii începând cu secolul al VIII-lea sporul demografic este vizibil, fiind vorba de o adevărată "explozie" demografică⁶⁶, comparativ cu situația din secolul precedent.

După cum s-a menționat, din așezarea aparținând secolelor V-VII s-au descoperit 74 de locuințe într-o suprafață cercetată de cca. 23.000 m.p. Cum așezarea depășea cu mult 3 ha ajungând probabil al 4 ha, s-a estimat că numărul total al locuințelor care formau satul din secolele V-VII se ridica la cca. 100-120. Considerăm că numărul de locuințe contemporane, spre mijlocul secolului al VI-lea, era de minimum 12 și maximum 20 de case. Luând în calcul o medie de 4 persoane la o familie, respectiv la o locuință, putem estima că numărul locuitorilor, în etapa de maximă dezvoltare a așezării se situa între minim 48 și maximum 80 de persoane. În unele momente, ca de exemplu la începutul așezării, sau în unele etape din secolul al VII-lea, numărul locuințelor era destul de mic, fiind un cătun care număra 4-8 case; pentru ca la începutul secolului al VIII-lea să existe o singură casă și respectiv o singură familie. În marea majoritate a timpului, în această așezare numărul locuitorilor se ridica la cca. 16-32 persoane⁶⁷, înscriindu-se în media estimată pentru spațiul est-carpatic al

⁶⁵ Ioan Mitrea, **Așezarea din secolele VI-IX de la Izvoare-Bahna...**, p. 25-28.

⁶⁶ Ștefan Olteanu, **Societatea carpato-danubiano-pontică...**, p. 26; Ioan Mitrea, **Estimări paleodemografice privind spațiul est-carpatic al României în secolele VI-X**, în *Carpica*, XX, 1989, p. 315-338.

⁶⁷ Când facem aceste estimări privind numărul de locuitori, ținem cont de realitatea că în a doua jumătate a mileniului I d.Hr. speranța de viață era destul de mică. Această apreciere are în vedere și situația din evul mediu, pentru care avem unele repere. Astfel se știe că, de exemplu, Carol al V-lea conducea Franța la 17 ani și moare la 42 cu reputația unui bătrân înțelept. Când Carol Quintul abdică la 55 de ani, în anul 1555, era considerat un moșneag. Cf. Fernand Braudel, **Structurile cotidianului: posibilul și imposibilul**, București, 1984, p. 95. Și în epoca modernă în multe zone ale lumii, speranța de viață era încă destul de mică. Așa de exemplu, în preajma revoluției americane "jumătate din populația celor 13 colonii era sub 16 ani, iar trei sferturi sub 25 de ani. G. Washington cu cei 44 de ani ai săi părea printre comilitonii săi un prea

României în secolele V-VII⁶⁸. Numărul de 12 și cel mult 20 case pentru această așezare, spre mijlocul secolului al VI-lea, când atinge maxima dezvoltare, pare verosimil, dacă avem în vedere că peste cca. un mileniu, în veacul al XVIII, satele din Moldova nu cuprindeau mai mult de 20 de gospodării⁶⁹.

În prima etapă din evoluția așezării, respectiv în secolele V-VI, aici a trăit o comunitate sătească formată dintr-o populație autohtonă, romanică. Din a doua jumătate a secolului al VI-lea, alături de autohtonii romanici se vor sedentariza și familiile de slavi. Comunitatea sătească din această așezare va fi fost organizată într-o obște sătească “de tip bizantin”⁷⁰. Având în vedere că din a doua jumătate a secolului al VI-lea în așezare au trăit și familiile de slavi, este de presupus că o vreme s-au menținut și unele caracteristici ale obștii gentilice.

Comunitatea sătească de la Davideni din secolele V-VII, respectiv obștea teritorială de tip bizantin avea drept conducere, o “forță publică” recunoscută de comunitate, alcătuită din adunarea “oamenilor buni și bătrâni”, precum și celelalte structuri și atribuții ce apar clar conturate în etapa următoare⁷¹.

înțelept moșneag de matusalemică etate” – cf. Radu Enescu, **Între două oceane**, București, 1986, p. 239.

⁶⁸ Ioan Mitrea, **op.cit.**, în *Carpica*, XX, p. 333.

⁶⁹ Al.I. Gonta, **Satul în Moldova medievală. Instituțiile**, București, 1980, p. 132.

⁷⁰ P.P. Panaitescu, **Obștea țărănească în Țara Românească și Moldova în orânduirea feudală**, București, 1964, p. 108-110; Eugenia Zaharia, **op.cit.**, 1977, p. 106-121; Ștefan Olteanu, **op.cit.**, p. 205-206.

⁷¹ Eugenia Zaharia, **op.cit.**, p. 106-121; idem, **Rolul istoric al obștilor sătești. Contribuții la cunoașterea istoriei românilor în mileniul I. Închinare țărănimii române**, în *AMM*, II, 1980, p. 133-143; idem, **Organizarea social-economică și militar-politică a românilor în mileniul I. Satele devălmașe de tip vrâncean**, în *SC-Vrancea*, Focșani, IV, 1981, p. 143-147; Ștefan Olteanu, **Societatea românească la cumpănă de milenii (secolele VIII-XI)**, București, 1983, p. 148-174; Ion Toderășcu, **Unitatea românească medievală**, I, București, 1988, p. 44-48; Ștefan Olteanu, **Societatea carpato-danubiano-pontică...**, p. 205-242; Dan Gh. Teodor, **Structura social-economică a comunităților sătești autohtone**, în M. Petrescu-Dîmbovița, Hadrian Daicoviciu, Ligia Bârză, Dan Gh. Teodor, Florentina Preda, **op.cit.**, p. 347-349.

Foarte probabil, spre mijlocul secolului al VI-lea când putem vorbi de o maximă dezvoltare a comunității sătești de la Davideni, obștea teritorială de aici va fi fost centrul unei uniuni de obști sătești, al unei “romanii populare”⁷² de pe valea Moldovei, nucleu al unui viitor cnezat din această microregiune. Evoluția comunității sătești de la Davideni, în fapt a unei obști sătești cu structurile sale demo-economice și social-politice, la care vom adăuga și aspectele specifice de viață spirituală, se constituie într-un “eșantion” reprezentativ de “istorie reală” pentru înțelegerea unui segment cronologic decisiv, cel al secolelor V-VIII, din îndelungatul și complexul proces istoric ce ilustrează drumul societății autohtone, o societate romanică în secolele V-VII, devenită o societate românească în cursul secolului al VIII-lea⁷³, definit prin fericita sintagmă “de la sat la stat”⁷⁴.

C. ASPECTE DE VIAȚĂ SPIRITUALĂ

Din prezentarea și analiza materialelor arheologice descoperite la Davideni cu deosebire din etapa datată în secolele V-VI, s-a reținut numărul mare de dovezi care atestă răspândirea creștinismului în sânul aceste comunități sătești. Aceste dovezi le împărțim în două categorii: piese de factură creștină și piese cu însemne creștine.

Între piesele de factură creștină⁷⁵, legate direct de esența și oficierea cultului, menționăm cruciulița din bronz, cu brațele egale (fig. 67/2). Având în vedere raritatea acestor cruciulițe și semnificația lor culturală, este de presupus că piesa a aparținut unui prelat, unui preot care oficia în cadrul comunității sătești de la Davideni. Importantă este și lingurița din bronz (fig. 67/4) folosită pentru administrarea Sfintei

⁷² N. Iorga, *La “Roumanie” danubienne et les barbares au VIe siècle*, în *Revue belge de philologie et d’histoire*, III, 1924, p. 36.

⁷³ Ioan Mitrea, *De când începe istoria românilor?*, în *AMM*, XV-XX/1, 1993-1998, p. 7-11.

⁷⁴ Ion Toderașcu, *op.cit.*, p. 44.

⁷⁵ Aceste piese au fost descrise și încadrate cronologic în subcapitolul privind analiza inventarului din secolele V-VI, încât nu mai revenim asupra acestor aspecte.

Euharistii. Fără îndoială această piesă presupune prezența unui preot și unui lăcaș de cult în care se oficia Sfânta Euharistie. Un lăcaș de cult special, adică o biserică, nu a fost descoperită la Davideni. Este de presupus că anume locuințe, ca de exemplu aceea în care s-a descoperit cruciulița (L₁₆) sau aceea în care s-a găsit lingurița pentru administrarea Sfintei Euharistii (L₅₂), erau destinate și cultului sau exclusiv cultului. Asemenea locuințe, destinate a fi lăcașe de cult, se pare că au existat în Moldova și în epoca secolelor IV-V⁷⁶. Lipsa unui lăcaș de cult, constând într-o construcție specială, eventual din piatră, sau cu temelie din piatră, în așezarea de la Davideni nu trebuie să surprindă. Suntem într-o lume rurală, săracă, cu modeste posibilități economice. Considerăm că decisive pentru dovedirea oficerii cultului creștin sunt piesele amintite, legate direct de esența creștinismului, cum ar fi administrarea Sfintei Euharistii, și nu prezența sau absența unui lăcaș de cult "impozant". Mai ales în spațiul est-carpatic, care nu a cunoscut efectiv stăpânirea romană decât doar în extremitatea sa sudică, ca și în alte regiuni ale teritoriului vechii Dacii este vorba, în general, de "un creștinism modest"⁷⁷.

Dintre piesele cu însemne creștine, sau obiectele încreștinate, menționăm vasele care au imprimat pe umăr semnul crucii (fig. 82/4; 109/1), tiparul în care se turnau cruciulițe din bronz (fig. 65/1), precum și piptenele din os, cu mânerul semicircular terminat printr-o cruce (fig. 67/1).

O piesă deosebită o reprezintă fibula de tip romano-bizantin (fig. 67/3, 5; fig. 67a/1-2), care are pe arc imaginea unui chip uman cu nimb⁷⁸, considerat de noi, și pe baza unor analogii menționate în lucrare, ca reprezentând, foarte probabil, chipul lui Hristos. Dacă presupunerea și argumentația noastră se vor dovedi plauzibile, am avea la Davideni cel mai vechi portret al lui Hristos descoperit pe teritoriul României, datând din secolul al VI-lea, poate chiar din prima jumătate a veacului amintit. Alături

⁷⁶ Dan Gh. Teodor, **Creștinismul la est de Carpați de la origini până în secolul al XIV-lea**, Iași, 1991, p. 91.

⁷⁷ Nicolae Gudea, Ioan Ghiurco, **Din istoria creștinismului la români. Mărturii arheologice**, Oradea, 1988, p. 17.

⁷⁸ Descrierea amănunțită a piesei, a întregului decor, precum și semnalarea unor analogii, a fost făcută în subcapitolul privind analiza inventarului din secolele V-VI.

de alte dovezi, piesa respectivă capătă o semnificație aparte în ansamblul argumentației privind locul secolului al VI-lea în istoria creștinismului la est de Carpați⁷⁹. Cum în slava veche **ikona** (din grecescul **Eikon**), înseamnă chip (imagine) se poate spune că, într-un anume sens, pe fibula de la Davideni avem și cea mai veche icoană, miniaturală, cu chipul lui Hristos din spațiul vechii Dacii.

Importantele piese creștine și obiecte cu însemne creștine, descoperite la Davideni, dintre care multe sunt importuri⁸⁰, evidențiază locul pe care îl ocupa creștinismul în viața spirituală a comunității sătești de aici, cu precădere în secolul al VI-lea, vreme din care datează majoritatea obiectelor amintite mai sus. Este interesant de remarcat faptul că în sânul acestei comunități sătești, cu un nivel modest de viață economică și cultură materială, cele mai frumoase și scumpe obiecte erau cele legate de manifestarea credinței creștine. Este dovada locului pe care această credință îl ocupa în universul spiritual al acestei comunități.

Pătrunderea și generalizarea treptată a creștinismului și în spațiul est-carpatic a fost influențată pozitiv de legăturile permanente cu lumea și civilizația romano-bizantină și bizantină⁸¹, context în care Scythia Minor a jucat un rol deosebit⁸².

Creștinismul găsea și în aceste regiuni, ca și în tot spațiul vechii Dacii, un mediu etno-cultural favorabil pentru a prinde rădăcini. Când vorbim de un mediu favorabil receptării creștinismului, avem în vedere pe de o parte apartenența acestei lumi la aria civilizației romano-bizantine, și respectiv bizantine din secolul al VI-lea, iar pe de altă parte starea psihologică a acestei lumi autohtone, romanice, aflată în epoca marilor migrații mereu în nesiguranță și primejdii. În rândurile unor comunități sătești autohtone mereu amenințate și tulburate de neamurile

⁷⁹ Ioan Mitrea, **Secolul al VI-lea în istoria creștinismului la est de Carpați. Date arheologice și concluzii istorice**, în *Carpica*, XXIX, 2000, p. 31-32.

⁸⁰ Dan Gh. Teodor, **Importuri creștine romano-bizantine la nordul Dunării de Jos**, în *Carpica*, XXIX, 2000, p. 11-26.

⁸¹ Idem, **Romanitatea carpato-dunăreană și Bizanțul...**, passim.

⁸² Emilian Popescu, **Quelques considérations sur le rôle des évêchés de la Dobroudja (Scythie Mineure) dans la vie religieuse de la Moldavie des IV-XIV siècles**, în *Christianitas daco-romana*, București, 1994, p. 439-444.

în migrație, creștinismul primitiv “cu încărcătura sa umană”⁸³ găsea un teren favorabil, cu atât mai mult cu cât noua credință venea dinspre o lume, cea romano-bizantină, care mai reprezenta încă o speranță în condițiile unor vremuri tulburi⁸⁴. Noua credință se dovedea compatibilă și cu spiritualitatea tradițională a lumii geto-dacice. Multe din elementele creștinismului din secolele V-VI sunt, foarte probabil, rodul dăinuirilor dacice și daco-romane din spațiul vechii Dacii⁸⁵.

În spațiul est-carpatic creștinismul a pătruns și s-a impus treptat, în sânul comunităților sătești, de la sud spre nord și dinspre Carpați spre Nistru⁸⁶. Deși este posibil ca și în aceste regiuni încă din secolul al V-lea comunitățile sătești creștine să fi fost deja “constituite temeinic, fiind organizate asemănător celor din Imperiu”⁸⁷, noi apreciem că acest fenomen se maturizează și generalizează abia în secolul al VI-lea⁸⁸.

Dacă pe baza unei documentații temeinice s-a afirmat că veacurile V-VI reprezintă momentul generalizării creștinismului la scara întregului spațiu carpato-dunăreano-pontic⁸⁹, pentru spațiul est-carpatic trebuie să admitem o oarecare întârziere, în sensul că acest proces se încheie abia în secolul al VI-lea. Studiul de caz privind comunitatea sătească de la Davideni îl considerăm ilustrativ pentru susținerea afirmațiilor noastre. Aici într-adevăr putem admite că în secolul al VI-lea era un puternic centru creștin, poate cel mai puternic din spațiul est-carpatic, un adevărat “centru apostolic” pentru zona în care se află așezarea de care ne-am ocupat. Fenomenul încreștinării a cuprins masa populației autohtone, romanice. Grupurile de slavi pătrunse și sedentarizate, în parte, în aceste regiuni în ultimele decenii ale secolului al VI-lea și în secolul al VII-lea

⁸³ Guido A. Mansuelli, **Civilizațiile Europei vechi**, București, 1978, p. 82.

⁸⁴ Ioan Mitrea, **op.cit.**, în *Carpica*, XII, 1980, p. 113.

⁸⁵ Silviu Sanie, **Din istoria culturii și religiei geto-dacice**, ediția a II-a, Iași, 1999.

⁸⁶ Ioan Mitrea, **op.cit.**, p. 28.

⁸⁷ Dan Gh. Teodor, **Creștinismul la est de Carpați...**, p. 81.

⁸⁸ Ioan Mitrea, **Comunități creștine din secolele V-VII în zona subcarpatică a Moldovei**, în *Pontica*, XXVIII-XXIX, 1995-1996, p. 231; idem, **op.cit.**, în *Carpica*, XXIX, 2000, p. 33.

⁸⁹ Nicolae Gudea, Ioan Ghiurco, **op.cit.**, p. 125-129; Nelu Zugravu, **Geneza creștinismului popular al românilor**, București, 1997, p. 406-418.

își vor păstra încă mult timp credințele păgâne. Așa încât pe lângă factorii care au favorizat răspândirea creștinismului în spațiul est-carpatic, ca și în tot teritoriul vechii Dacii, au fost și unele momente de recul și discontinuitate, generate de evenimente perturbante datorate, în primul rând, migrației slavilor⁹⁰.

Dovezile privind prezența creștinismului în secolele V-VII în sânul comunității sătești de la Davideni evidențiază rolul noii religii în ansamblul procesului de romanizare, rol extrem de important mai ales pentru lumea din afara granițelor administrative ale Imperiului roman și respectiv ale Imperiului bizantin. În ultima jumătate de secol s-a evidențiat deseori rolul creștinismului în maturizarea și desăvârșirea procesului de romanizare. Creștinismul popular, acest creștinism “împăciuitoare și blând, practicat în limba latină” a contribuit esențial nu numai la “păstrarea romanității în Carpați”, ci și la desăvârșirea acestei romanități⁹¹. Pe un plan mai cuprinzător s-a evidențiat rolul creștinismului în încheierea procesului de formare a poporului român⁹². Pe baza noilor cercetări privind răspândirea creștinismului în spațiul vechii Dacii, cercetări în ansamblul cărora cele de la Davideni de azi înainte ocupă un loc important, putem înțelege mai bine sensul și substanța sintagmei, des întâlnite în literatura de specialitate, că “românii

⁹⁰ Nelu Zugravu, *op.cit.*, p. 413; Alexandru Madgearu, *op.cit.*, p. 115-123.

⁹¹ C. Daicoviciu, *O senzațională descoperire arheologică în Transilvania, în Dacia. Studii și articole privind istoria veche a pământului românesc*, Cluj, 1969, p. 525; Dan Gh. Teodor, *Creștinismul la est de Carpați...*, p. 107-109; idem, *Rolul creștinismului în procesul continuității și romanizării*, în M. Petrescu-Dîmbovița și colab., *op.cit.*, p. 288-293.

⁹² Radu Vulpe, *Romanitate și creștinism coordonate ale etnogenezei românești*, în volumul *De la Dunăre la Mare. Mărturii istorice și monumente de artă creștină*, Galați, 1979, p. 21; M. Rusu, *Paleocreștinismul nord-dunărean și etnogeneza românilor*, în *AILAC*, 26 (1983-1984), 1985, p. 35-84; Emilian Popescu, *Creștinismul pe teritoriul României până în secolul al VII-lea în lumina noilor cercetări*, în *Mitropolia Banatului*, 37, 1987, 4, p. 34-49; M. Rusu, *Paleocreștinismul în Dacia Romană*, în *Ephemeris Napocensis*, 1, 1991, p. 81-112; Emilian Popescu, *Continuité daco-romaine. Ethnogénese du peuple roumain et de sa langue. Rôle du christianisme*, în *Christianitas daco-romana*, București, 1994, p. 30-56.

s-au născut creștini”. Noile descoperiri arheologice întăresc concluzia formulată în ultimele decenii, care apreciază că poporul român “s-a născut creștin în mod spontan, natural, o dată cu formarea romanității sale, la a cărei desăvârșire creștinismul popular și-a adus contribuția cea mai de seamă”⁹³.

D. CONSIDERAȚII ETNO-CULTURALE ȘI ISTORICE

Bogatul material arheologic descoperit la Davideni permite și formularea unor considerații etno-culturale și istorice.

Analiza materialelor arheologice din prima etapă din evoluția așezării, etapă datată în a doua jumătate a secolului al V-lea și prima jumătate a secolului al VI-lea d.Hr., pune în evidență prezența unei comunități sătești autohtone, romanice. În această etapă amprenta romano-bizantină este atât de puternică încât, așa cum s-a remarcat, întreg spațiul nord-dunărean, din care face parte integrantă și teritoriul est-carpatic, poate fi considerat “drept o provincie culturală romano-bizantină”⁹⁴.

Cu deosebire în secolele V-VII Imperiul romano-bizantin și respectiv Imperiul bizantin au avut un rol remarcabil în evoluția romanității nord-dunărene, așa după cum Bizanțul va fi “principalul factor și creatorul de «modă» în politica și cultura Europei sud-estice” în primele secole de la începutul mileniului al II-lea d.Hr.⁹⁵.

După cum s-a arătat deseori, permanentele legături cu lumea și civilizația bizantină⁹⁶ au favorizat răspândirea creștinismului, contribuind în acest fel și la consolidarea romanității nord-dunărene, la păstrarea individualității comunităților autohtone⁹⁷. Pretutindeni unde s-a manifestat influența sa, “Bizanțul a răspândit creștinismul, l-a întărit și

⁹³ Radu Vulpe, *op.cit.*, p. 21; Nelu Zugravu, *op.cit.*, *passim*.

⁹⁴ Ligia Bârză, Stelian Brezeanu, *op.cit.*, p. 207.

⁹⁵ Răzvan Theodorescu, **Bizanț, Balcani, Occident la începuturile culturii medievale românești (secolele X-XIV)**, București, 1974, p. 13.

⁹⁶ Dan Gh. Teodor, **Romanitatea carpato-dunăreană și Bizanțul...**, *passim*; Ioan Mitrea, *op.cit.*, în *Carpica*, XII, 1980, p. 101-114.

⁹⁷ Ioan Mitrea, *op.cit.*, p. 113.

unificat⁹⁸. Creștinismul a creat o stare de solidaritate în sânul comunităților autohtone. Pe bună dreptate s-a afirmat recent că “romanitatea dacică s-a constituit într-o comunitate religioasă înainte de a deveni una etnică neolatină”⁹⁹, iar “distincția dintre indigeni și migratori apare așadar pe teren religios, până la creștinarea slavilor în veacul al X-lea”¹⁰⁰.

Din a doua jumătate a secolului al VI-lea în așezarea de la Davideni sunt prezente și elemente de factură slavă alături de cele autohtone și romanice. Prezența slavă și-a pus amprenta, în primul rând, asupra culturii materiale, și cu deosebire a ceramicii¹⁰¹. Tot slavii au vehiculat în aceste regiuni și alte elemente de cultură materială, între care menționăm cea mai mare parte a fibulelor “digitate”.

Rezultatele cercetărilor de la Davideni vin să întărească convingerea că pătrunderea și sedentarizarea, în parte, a unor grupuri de slavi, desprinse din masa unor “fracțiuni de triburi slave”¹⁰², ce au migrat în a doua jumătate a secolului al VI-lea și începutul secolului al VII-lea spre Dunărea de Jos, au avut drept urmare o decădere a culturii materiale, un moment de discontinuitate culturală¹⁰³.

Rezultatele cercetărilor arheologice de la Davideni oferă noi date privind evoluția raporturilor dintre autohtonii romanici și slavii pătrunși în spațiul carpato-nistrean în secolele VI-VII¹⁰⁴.

⁹⁸ Konstantin Leontiev, **Bizantinismul și lumea slavă**, București, 1999, p. 24.

⁹⁹ Stelian Brezeanu, **Romanitatea orientală în Evul Mediu**, București, 1999, p. 19.

¹⁰⁰ **Ibidem**.

¹⁰¹ Ioan Mitrea, **Așezarea din secolele VI-IX de la Izvoare-Bahna...**, p. 99-100 și întreaga bibliografie menționată în notele 46-49.

¹⁰² Ion Nestor, **Formarea poporului român**, în **Istoria poporului român**, sub redacția Acad. Andrei Oțetea, București, 1970, p. 104.

¹⁰³ Alexandru Madgearu, **op.cit.**, p. 115-123.

¹⁰⁴ Ion Nestor, **Autochtones et Slaves en Roumanie (aux VIe-IXe siècles)**, în **Slavianite i sredizemno-morskiat sviat VI-XI vek**, Sofia, 1973, p. 29-33; Dan Gh. Teodor, **op.cit.**, 1978, p. 34-50; Ioan Mitrea, **op.cit.**, 1980, p. 114-121; Dan Gh. Teodor, **Slavii la nordul Dunării de Jos în secolele VI-VII**, în **ArhMold**, XVII, 1994, p. 223-251; idem, **Autohtoni și slavi în spațiul carpato-dunăreano-pontic în secolele VI-VII d.Hr.**, în volumul **Din istoria Europei romane**, Oradea, 1995, p. 286-294; idem, subcapitolul **Slavii**, în M. Petrescu-Dîmbovița și colab., **op.cit.**,

Pe drumul deschis în cercetarea arheologică cu peste trei decenii în urmă¹⁰⁵, ca urmare a intensificării acestor cercetări în ultimele decenii, astăzi cunoaștem mult mai bine conținutul culturii materiale și spirituale specifice spațiului carpato-nistrean în secolele V-VII. Cercetătorii interesați de arheologia și istoria epocii postromane vor observa și reține că rezultatele cercetărilor arheologice de la Davideni contribuie la mai buna cunoaștere a evoluției și conținutului culturii Costișa-Botoșana-Hansca¹⁰⁶, specifică spațiului carpato-nistrean în secolele V-VII. Pe baza rezultatelor cercetărilor arheologice de la Davideni, pentru noi este o certitudine că evoluția culturii Costișa-Botoșana-Hansca începe în a doua jumătate a secolului al V-lea, după prăbușirea dominației nominale a hunilor în aceste regiuni, și se încheie spre sfârșitul secolului al VII-lea. Materialele descoperite la Davideni contribuie într-o mare măsură la cunoașterea conținutului celor două etape din evoluția acestei culturi sub aspect etno-cultural. Prima etapă, care cuprinde a doua jumătate a secolului al V-lea și prima jumătate a secolului al VI-lea, sub aspect etno-cultural aparține populației autohtone romanice, puternic influențată de lumea și civilizația romano-bizantină. Spațiul est-carpatic, ca parte integrantă a spațiului carpato-dunăreano-pontic, făcea parte în această etapă dintr-o adevărată "provincie culturală romano-bizantină"¹⁰⁷. A doua etapă din evoluția culturii Costișa-Botoșana-Hansca, care cuprinde ca timp a doua jumătate a secolului al VI-lea și aproape tot secolul al

p. 321-325; Ioan Mitrea, **Autohtoni și slavi în secolele VI-VII în așezarea de la Davideni**, în *Carpica*, XXVI/1, 1997, p. 171-194; Igor Corman, *op.cit.*, p. 100-119.

¹⁰⁵ Ion Nestor, *op.cit.*, *RRH*, 3, 1964, 3, p. 383-423; M. Petrescu-Dimbovița, **Considérations sur le problème des périodes de la culture matérielle en Moldavie du VIe aux Xe siècles**, în *RRH*, 6, 1967, 2, p. 181-199.

¹⁰⁶ Ioan Mitrea, **Realități arheologice și etno-culturale în spațiul carpato-nistrean în secolele VI-VII e.n.**, în *Tezele referatelor Sesiunii a III-a a Școlii seminar din 27-29 noiembrie 1991*, Chișinău, 1991, p. 54-57; Dan Gh. Teodor, **Societatea est-carpatică în perioada celei de-a două jumătăți a mileniului I al e.n.**, în *Probleme actuale ale istoriei naționale și universale*, Chișinău, 1992, p. 111; Ioan Mitrea, *op.cit.*, p. 212-213 și nota 18; Dan Gh. Teodor, **Regiunile carpato-nistrene în secolele V-X d.Hr.**, în volumul *Spațiul nord-est carpatic...*, Iași, 1997, p. 84.

¹⁰⁷ Ligia Bârză, Stelian Brezeanu, *op.cit.*, p. 207.

VII-lea, sub aspect etno-cultural aparține populației autohtone romanice, influențată de lumea și cultura slavă arhaică. În această etapă legăturile cu lumea și civilizația bizantină sunt mai puțin evidente. Între cele două etape din evoluția culturii Costișa-Botoșana-Hansca nu există o cezură. Continuitatea este asigurată de unele elemente de cultură materială și spirituală, respectiv de prezența creștinismului în sânul comunităților autohtone, și fără îndoială este vorba și de o continuitate etnică, pusă în evidență de prezența populației autohtone romanice, aflată în etapa finală a procesului de transformare a daco-romanilor în români.

Cultura Costișa-Botoșana-Hansca are numeroase și esențiale legături cu aspectele de civilizație provincial romanică de tip Ipotești-Ciurel-Cândești (sau Cireșeanu-Ipotești-Cândești) de la sud de Carpați¹⁰⁸ și Bratei-Țaga-Biharea din Transilvania¹⁰⁹, evidențiind unitatea civilizației pe întreg spațiul vechii Dacii, în secolele V-VII¹¹⁰.

De la sfârșitul secolului al VII-lea și începutul secolului al VIII-lea începe o nouă epocă din punct de vedere arheologic și istoric, este epoca civilizației vechi românești creație a poporului român deplin format și individualizat. Din secolul al VIII-lea poporul român, un popor neolatin și creștin, reprezentant unic al romanității orientale este o realitate istorică de necontestat, pentru cercetătorii de bună credință, în peisajul etno-cultural al sud-estului-european¹¹¹.

Rezultatele cercetărilor arheologice de la Davideni coroborate cu cele din alte complexe arheologice contemporane din spațiul carpato-

¹⁰⁸ Victor Teodorescu, *op.cit.*, în *SCIV*, 15, 1964, 4, p. 481-496; Suzana Dolinescu-Ferche, **La culture "Ipotești-Ciurel-Cândești" (V^e-VIIe siècles). La situation en Valachie**, în *Dacia*, N.S., XXVIII, 1984, 1-2, p. 117-147; Eugen-Marius Constantinescu, *op.cit.*, p. 63-131.

¹⁰⁹ Eugenia Zaharia, *op.cit.*, în *Dacia*, N.S., XV, 1971, p. 269-283; Sever Dumitrașcu, *op.cit.*, p. 167-180.

¹¹⁰ Dan Gh. Teodor, **Încheierea etnogenezei românești**, în M. Petrescu-Dîmbovița și colab., *op.cit.*, p. 349.

¹¹¹ Ligia Bârzu, Stelian Brezeanu, *op.cit.*, p. 186-230; Nelu Zugravu, *op.cit.*, 1994, p. 189; Dan Gh. Teodor, în M. Petrescu-Dîmbovița și colab., *op.cit.*, p. 349-354; Ioan Mitrea, **De când începe istoria românilor?**, în *AMM*, XV-XX, 1993-1998, 1, p. 7-11. În aceste lucrări se găsește și o bogată bibliografie cu privire la încheierea procesului de formare a poporului român.

nistrean și pe un plan mai larg din tot spațiul vechii Dacii permite, în cele din urmă, remodelarea structurilor economico-sociale și etno-culturale specifice secolelor V-VII. Aceste structuri definesc un model cultural¹¹² autohton și romanic, cu rădăcini în structurile geto-dacice și daco-romanice, care se diferențiază net de structurile caracteristice populațiilor în migrație și celor sedentarizate în zonele limitrofe spațiului carpato-danubiano-pontic.

Acest model cultural, autohton și romanic, din secolele V-VII se definește în esență prin următoarele caracteristici: autohtonismul, romanitatea și stabilitatea mării majorității a populației; o economie specifică unor comunități sedentare, bazate pe cultivarea pământului, creșterea animalelor, între care și specii incompatibile cu nomadismul, și practicarea a numeroase meșteșuguri; forme specifice de organizare social-economică și politico-militară, respectiv obștile sătești și "romaniile populare"; omogenitatea lingvistică (latina populară vorbită în provinciile orientale ale Imperiului roman) și religioasă (generalizarea creștinismului); apariția și accentuarea treptată a unor diferențieri economice.

Acest model cultural caracteristic secolelor V-VII va sta la baza modelului cultural vechi românesc ce se cristalizează și individualizează începând cu secolul al VIII-lea.

Așezarea de la Davideni, în care a trăit neîntrerupt o comunitate sătească autohtonă romanică, timp de cca. trei secole, vine să evidențieze caracterul stabil al comunităților sătești chiar în condițiile mai vitrege din epoca marilor migrații, confirmând ceea ce vasta și cuprinzătoarea viziune istorică a lui Nicolae Iorga intuise cu peste o jumătate de secol în urmă, atunci când afirma că "o populație nu părăsește niciodată chiar și în fața celor mai crunte restriști istorice, chiar și în fața celei mai înverșunate împotriviri a forțelor înseși ale firii, pământul în care și-a înfipt adânci rădăcini"¹¹³.

¹¹² Ioan Mitrea, *op.cit.*, în *Carpica*, XX, 1989, p. 334; idem, *op.cit.*, în *Carpica*, XXI, 1990, p. 101; idem, *op.cit.*, în *Carpica*, XXIII/2, 1992, p. 220-221; idem, *op.cit.*, în *Carpica*, XXVI/1, 1997, p. 182.

¹¹³ N. Iorga, *Locul românilor în istoria universală*, București, 1985, p. 45-46.

STUDIUL ARHEOZOOLGIC AL RESTURILOR ANIMALIERE DESCOPERITE ÎN AȘEZAREA DE LA DAVIDENI

Sergiu Haimovici

I

Așezarea de la Davideni se găsește situată spre marginea de sud est a Depresiunii Neamțului, foarte aproape de valea râului Moldova, în acvatoriul unui mic pârâu – Umbreni – afluent pe dreapta a acestuia. Altitudinea locului este în medie de peste 250 m., mai joasă către albia râului, ce prezintă un început de luncă; zona apare astăzi cu totul descoperită, dar din punct de vedere pedologic găsim soluri de pădure, în parte podzolite, deci soluri cu caracter subfossil.

II

Materialul arheozoologic este reprezentat prin resturile faunistice descoperite după mai multe campanii de săpături, într-un număr de 16 locuințe (bordeie). O parte din aceste resturi au fost studiate, împreună cu alte resturi faunistice, date celui ce a alcătuit această lucrare de către conducătorul săpăturilor, arheologul I. Mitrea și publicate în două articole¹, iar o altă parte, din săpăturile mai recente, au fost adunate de către Anca Gavril, ce a lucrat pe șantier, sub conducerea lui I. Mitrea și

¹ S. Haimovici, **Studiul materialului osteologic descoperit în două așezări subcarpatice datând din sec. V-VII e.n.: Davideni (jud. Neamț) și Ștefan cel Mare (jud. Bacău)**, în *Carpica*, XVIII-XIX, 1986-1987, p. 252-260; idem: **Studiul arheozoologic al resturilor din așezarea de la Davideni-Neamț (sec. V-VII e.n.)**, în *MemAntiq*, XVIII, 1992, p.233-242.

care, pe baza lor, a alcătuit, sub îndrumarea mea, o lucrare de licență în specialitatea biologie².

Menționăm că unele dintre locuințe aparțin unei prime faze din evoluția așezării, încadrată în a doua jumătate a sec. al V-lea și prima jumătate a sec. al VI-lea d.Hr. (anume opt: L25, L27, L33, L35, L36, L37, L70, L71), în ele găsindu-se doar materiale arheologice de factură autohtonă, iar altele aparțin fazei a doua de evoluție, încadrată în a doua jumătate a secolului al VI-lea și secolul al VII-lea (anume șapte: L26, L28, L29, L30, L31, L32, L34) în ele apărând, pe lângă materiale arheologice de natură autohtonă și materiale de factură slavă; locuința cu numărul 69 are un statut aparte, întrucât deși ea aparținea primei faze – deci cu inventar autohton – a fost, aproape sigur, folosită ulterior drept “groapă” menajeră și deci a putut fi contaminată cu material de tip slav.

Asupra acestui material s-au executat, conform standardelor de studiere a resturilor paleofaunistice, o serie întreagă de activități cu privire la particularități morfologice ale resturilor în vederea determinării lor specifice și nu numai, iar ulterior, executarea de măsurători, calcule matematice și statistice pentru a se ajunge la o serie de date ce vor fi cuprinse în cele ce urmează.

III

Materialul, cumulat, este alcătuit din 614 resturi, dintre care au putut fi determinate, dat fiind caracterul lor, în general, destul de fragmentar, un număr de 570 piese osoase (92,83%), cifră considerată mai mult decât mulțumitoare. Au fost găsite două grupe de vertebrate, pe de o parte păsările, cu doar cinci resturi toate provenind de la găina domestică (*Gallus domest.*), aflată doar în locuințele 30 și 70, iar pe de altă parte, mamiferele cu 565 resturi (99,12% din total) cu zece specii și anume șase domestice: taurinele (*Bos taurus*), porcinele (*Sus domest.*), ovicaprinele (gen *Ovis* și gen *Capra*), calul (*Equus caballus*) și câinele (*Canis familiaris*), ce au cel mai abundent material, cât și patru sălbatice

² Anca Gavril, **Studiul materialului arheozoologic din așezările Davideni și Borșeni (sec. V-VII d.Hr.)** Lucrare de diplomă – Facultatea de Biologie, Univ. “Al. I. Cuza” Iași, iunie 1997.

cu resturi puține: mistrețul (*Sus scrofa ferus*), cerbul (*Cervus elaphus*), căpriorul (*Capreolus capreolus*) și elanul (*Alces alces*). În tabelul 1 este reprezentat raportul dintre mamiferele domestice și cele sălbatice, în tabelul 2 frecvența (în fragmente și indivizi prezumați) a speciilor domestice, iar în tabelul 3, același lucru pentru cele sălbatice.

Tabelul 1.

Raportul, pe fragmente și indivizi, între mamiferele sălbatice și domestice

	Fragmente		Indivizi	
	No. abs.	%	No. abs.	%
Mamifere domestice	551	97,52	44	84,61
Mamifere sălbatice	14	2,48	8	15,39
Total	565		52	

Tabelul 2.

Frecvența pe fragmente și indivizi a mamiferelor domestice

	Fragmente		Indivizi	
	No. abs.	%	No. abs.	%
<i>Bos taurus</i>	348	63,16	19	43,18
<i>Sus domest.</i>	107	19,42	12	27,27
Ovicaprinae (<i>Ovis et Capra</i>)	80	14,52	7	15,91
<i>Equus caballus</i>	14	2,54	4	9,10
<i>Canis familiaris</i>	2	0,36	2	4,54
Total	551		44	

Tabelul 3.

Frecvența pe fragmente și indivizi a mamiferelor sălbatice

	Fragmente		Indivizi	
	No. abs.	%	No. abs.	%
<i>Sus scrofa ferus</i>	7	50,00	3	37,50
<i>Cervus elaphus</i>	5	35,72	3	37,50
<i>Capreolus capreolus</i>	1	7,14	1	12,50
<i>Alces alces</i>	1	7,14	1	12,50
Total	14		8	

Studiul morfobiometric al speciilor puse în evidență**Păsările**

Găina domestică, este, așa cum am arătat singura specie aviană găsită în material, fiind reprezentată prin cinci resturi, dintre care două oase întregi; se găsesc atât oase de la extremitățile membrului posterior dar și segmente, care pe viu, sunt îmbrăcate în carne. S-a putut măsura un radius cu o lungime de 55 mm. și un tarso metatars de femelă cu lungimea de 79 mm.; găina era de talie mică.

Mamiferele**Mamiferele domestice**

Taurinele au cantitatea cea mai mare de resturi, găsindu-se și unele oase întregi. Fiind și cele mai frecvente, putem constata, urmărind materialul ce le aparține, că apar aproape toate segmentele osoase ce caracterizează scheletul unui mamifer și totodată că frecvența fiecărui segment este cea conformă, fapt ce arată, fără tăgadă, că suntem în prezența unui material reprezentat prin resturi menajere, aproape în totalitatea sa, format din resturi de bucătărie, asupra căruia nu s-a făcut vreo selecția prealabilă.

S-au găsit opt resturi de axe cornulare toate provenind de la maturi, trei fiind măsurabile (vezi tabelul 4): unul, considerat întreg, provine, credem, de la un castrat, este răsucit și cu vârful îndreptat ușor înainte și în sus, indicele de aplatizare fiind de 70,83, deci foarte jos, aceste coarne plate reprezentând niște variații genetice, ce apar din ce în ce mai rare, cu cât ne apropiem de timpurile moderne; un altul mai scurt și drept, mai masiv, aparține probabil unui mascul; al treilea, cu vârful rupt, ar proveni, credem, de la o femelă. Există și un fragment de frontal cu linia intercornulară convexă. Toate aceste resturi se încadrează bine la așa zisul tip "brahiceros", unele fiind chiar sub minima sa de variație.

Maxilarele cu dinți și dinții izolați se pretează la puține măsurători, dar în schimb pot da relații despre vârsta de sacrificare a indivizilor respectivi.

Resturile oaselor membrilor apar mai numeroase existând chiar un radius și opt metapodale întregi, după care este posibilă stabilirea sexului, cât și aflarea înălțimii la greabăn a indivizilor respectivi (vezi datele din tabelul 4 și 5).

Vârsta de sacrificare, considerând dinții, dar și prezența sau absența discului de creștere de la vertebre și diferite oase lungi, ne dau următorul tablou : din 10 indivizi, doi (20%) au între 2 ½ - 3 ani, unul între 3 ½ - 5 ani (10%), patru între 5 - 7 ani (40%), doi între 7 - 10 ani (20%) și unul peste 10 ani (10%); așa dar nu găsim deloc tineret, există puțini adulți, maturii - 3½-7 ani (reprezentând optimul de exploatare economică = 50%), bătrânii și foarte bătrânii = 30%.

Tabelul 4.

Bos taurus – măsurători (mm.)

Osul	Dimensiuni	No.	Var.	M
Axul corn	Lung. marea curbura	2	185 160 -	-
	Circumf.bază	3	137 152 118	
	Diam. mare bază	3	48 47 38	-
	Diam. mic bază	3	34 (40) 36	-
	Sex		c m f	-

Max. super.	Lung. M'	2	28; 28	-
Mandibulă	Lung. Molari	2	80; 81	-
	Lung. M.	6	33-36	34,66
Scapula	Lung. cap artic.	3	59-60	59,66
	Lung. supr. Artic.	3	53-56	54,66
Humerus	Lărg. epif. Infer.	3	74-77	75,33
	Lărg. supr. Artic. infer.	5	(66)-75	70,00
Radius	Lărg. epif. Super	8	(72)-78	74,87
	Lărg. supr. Artic. infer.	8	64-71	67,75
Coxal	Diam. acetab.	1	(57)	-
Tibia	Lărg. epif. Infer.	8	50-62	55,37
	Lărg. supr. Artic. infer.	5	(47)-54	51,20
Calcaneu	Lung. Maximă	1	123	-
	Lărg. Maximă	1	55	-
Astragal	Lung. Maximă	13	49-65	61,23
	Lărg. trochl. Inf.	12	34-43	38,50
Metacarp	Lărg. epif. Super.	13	50-63	54,76
	Lărg. epif. Infer.	8	49-60	57,25
Metatars	Lărg. epif. Super.	4	37-45	41,00
	Lărg. epif. Infer.	5	38-49	43,40
Falanga I	Lungimea	14	54-58	56,42
	Lărg. epif. Super.	14	25-30	26,78
	Lărg. miș. diaf.	14	21-25	22,35

Tabelul 5.

Bos taurus, măsurători pe oasele lungi întregi (în mm.)

Dimensiuni	Radius	Metacarp				Metatars			
		1	2	3	4	1	2	3	4
Lungimea max.	277	178	182	186	187	209	213	217	218

Lărg. epif. super.	75	50	56	58	49	48	49	49	42
Lărg. epif. infer.	70	52	56	61	52	52	55	-	37
Lărg. min diaf.	37	25	30	32	26	27	27	24	23
Sex	f.	f.	f.	f.	f.	f.	f.	f.	f.
Înălț. greabăn	1191	1064	1088	1116	1118	1118	1139	1158	1164
Variab. înălț. greabăn		1064-1191			M=1128				

Se poate deci constata că, având în vedere datele morfobiometrice, taurinele sunt de talie socotită ca mică spre medie, nu prea masive și aparțin, ca format, așa zisului tip "brahiceros"; dintre sexe predomină net femelele, dar găsim, deasemenea, atât masculi, cât și castrați.

Porcinele se situează numeric, dar și ca talie, după taurine printre mamiferele domestice. Resturile lor sunt chiar mai fragmentate decât cele aparținând taurinelor dar, în general, s-a putut face o bună diferențiere în raport de mistreț atât morfoscopic cât și biometric. Găsim resturi aparținând aproape tuturor segmentelor osoase, de la craniu la metapodale și chiar falange; cele mai frecvente apar fragmentele de mandibulă, de vertebre și de tibie, dar nu s-au găsit nici resturi mari de craniu și nici un os lung întreg; s-au putut executa câteva măsurători trecute în tabelul 6.

Tabelul 6.

Sus scrofu domest. – măsurători (în mm.)

Osul	Dimensiuni	No.	Var.	M
Maxilar superior	Lung. M ³	1	31	-
Mandibulă	Lung. Simfizei	5	(53)-60	57.40
	Lung. M ₃	4	31-32	31.75
Scapula	Lung. cap artic.	2	31; 32	-
	Lung. Supr. artic.	2	25; 28	-
	Lung. Min. gât	5	21-24	22.40

Humerus	Lărg. epif. Infer.	4	34-36	35,00
	Lărg. Supr. artic. infer.	4	(27)-33	29,50
Radius	Lărg. epif. Super	2	24; 28	26,50
Coxal	Diam. Acetab.	4	30-34	31,50
Tibie	Lărg. epif. Infer.	4	27-28	27,50
	Lărg. Supr. artic. infer.	3	(22)-23	22,66
Falanga III	Lung. Feței plantare	1	53	-
	Lărg. Supr. artic.	1	19	-

Vârsta de sacrificare, după aceleași considerente ca și la taurine, arată următorul tablou: din 13 resturi pe care ea s-a stabilit, unul (7,69%) are între 6-12 luni, tot unul (7,69%) cam 12 luni, unul (7,69%) între 12-18 luni, doi (15,39%) între 18-20 luni, trei (23,07%) circa doi ani, unul (7,69%) peste 2-3 ani, doi (15,39%) de 4-6 ani, unul (7,69%) de 6-8 ani și unul (7,69%) chiar de peste 8 ani; există deci tineri (dar nu purcei de lapte), mai mulți adulți adică spre vârsta de doi ani, dar și maturi și chiar bătrâni și foarte bătrâni – ultimele categorii de vârstă fiind probabil reprezentate prin vieri și/sau scroafe matcă. Pe baza caninilor, sau a alveolei lor, s-a putut stabili și sexul la cinci indivizi (doi masculi, trei femele).

Morfobiometric se constată existența unui porc relativ masiv, în contextul celei de a doua jumătate a mileniului I, însă cu evidente caractere de primitivitate (bot prelung), cu un dimorfism sexual aproape deloc șters, cu o creștere înceată și deci cu o prolificitate scăzută.

Ovicaprinele se află pe al treilea loc ca frecvență, dar ca mărime (volum) se găsesc pe ultimul loc printre mamiferele domestice de importanță economică. Aceste cornute mici se știe că sunt reprezentate, pe de o parte, prin ovine (genul *Ovis*) iar pe de altă parte, prin caprine (genul *Capra*) aceasta de obicei, de importanță mai mică. De asemenea este cunoscut faptul că pe materialul osos, mai ales pentru unele segmente, departajarea între cele două genuri este imposibilă. Există în materialul nostru opt axe cornulare cele mai multe fragmentare, pentru care această departajare s-a putut ușor stabili, la care mai adăugăm un axis, două metacarpe, dintre care unul fragmentar (cel întreg fiind șlefuit, deci nemăsurabil) și chiar o tibie întreagă, oase pe care deasemenea s-a

asigurat mulțumitor, apartenența generică. Astfel, din cei șapte indivizi prezumați conchidem că cinci sunt de *Ovis* și doi de *Capra* adică 71,4% ovine și 21,6% caprine, raport pe care-l considerăm drept normal, într-o așezare de tipul celei studiate.

Dintre coarne, mai semnificative menționăm pentru *Ovis*: un ax cornular întreg, arcuit mai puțin decât un semicerc și nici prea lung, nu prea masiv, dar aparținând precis unui mascul, corn ce este intenționat secționat la bază, și care apare pe secțiune net triunghiular; două coarne fragmentare probabil de la același individ (loc. 69), la care lipsesc bazele și sunt relativ lungi, cu aspect caprin, aparținând unui exemplar femel; un alt corn fragmentar de la un mascul tânăr, fiind relativ rugos dar și masiv. De la *Capra* s-au găsit două coarne de femele provenite de la indivizi diferiți, ambele având un ușor caracter de "prisca", muchia anterioară fiind deviată, spre vârf, de la planul de simetrie. Menționăm că nu putem ști, în lipsa unor porțiuni de frontale, singurele caracteristice, dacă existau sau nu și ovine femele complet lipsite de coarne. Măsurătorile făcute pe coarne și oase lungi sunt trecute în tabelul 7.

Tabelul 7.

Ovicaprinae (*Ovis* et *Capra*) – măsurători (mm.)

Osul	Dimensiunea	Ovis	Capra
Ax corn	Lung. pe marea curb. (lung. max.)	135	93 -
	Diam. mare bază	39	29 35
	Diam. mic bază	37	19 28
	Circumferința bază	111	87 92
	Sex	m.	f. f.
Axis	Lung. max.	52	-
Metacarp	Lung. max.	-	(125)
	Lărg. epif. Infer.	24	-
	Înălț. Greabăn	-	718

Tibie	Lung. max.	212	-
	Lărg. epif. Sup.	37	
	Lărg. epif. Infer.	24	-
	Lărg. min. diaf.	15	-
	Înălț. Greabăn	647	-

Vârsta de sacrificare s-a putut stabili pentru puține resturi și anume șase. Astfel, avem unul (16,66%) de circa 12 luni, două (33,33%) de 2-2½ ani, două (33,33%) de 3- 4 ani și unul (16,66%) de 4-5 ani; deci ar fi unul aproape adult și cinci maturi, neexistând nici miei (iezi), dar nici exemplare bătrâne.

Putem spune că ovinele erau probabil de talie medie, cel puțin unele dintre femele, purtând coarne dezvoltate (caracter primitiv); caprinele aveau o talie mai înaltă decât ovinele (vezi înălțimile la greabăn după o tibie și un metacarp din tabelul 7).

Cabalinele au resturi relativ puține, dar trebuie să remarcăm că, dintre toate animalele domestice, ele au talia cea mai înaltă.

S-au găsit resturi, relativ dispartate, necuprinzând nici pe departe, toate segmentele caracteristice unui mamifer. Fragmentarea, deși apar comparativ mai multe oase întregi, putem să o considerăm asemănătoare cu a celorlalte specii domestice. Cam jumătate dintre resturi sunt cu totul ne semnificative, dar cealaltă jumătate cuprinde, fie oase întregi, fie fragmente ce au putut fi, cel puțin, măsurate. Tabelele 8 și 9 conțin măsurătorile ce s-au executat.

Tabelul 8.

Equus caballus – măsurători (mm.)

Osul	Dimensiuni	
P ²	Lungimea	38
Scapula	Lung. cap artic.	79
	Lung. supr. artic.	57
	Lung. min. gât	62

Tibia	Lărg. epif. infer.	70; 75
	Lărg. supr. artic. infer.	54; 62
Astragal	Lung. Maximă	54
	Lărg. supr. Artic	(50)
Falanga I	Lărg. epifizei super.	49

Tabelul 9.

Equus caballus – măsurători pe oasele lungi întregi (mm.)

Dimensiuni	Radius	Metacarp	Metatars
Lungimea maximă	311	233	270
Lungimea lat. (K)	308	229	264
Lărg. epif. sup.	76	50	50
Lărg. epif. infer.	67	46	49
Lărg. min. diaf.	37	33	32
Indice gracilitate	12,01	14,16	11,85
Înălțime greabăn	1315	1468	1407

În ceea ce privește vârsta de sacrificare se poate constata că nu există deloc dinți sau oase provenite de la tineri. Premolarul măsurat arată o vârstă de cel puțin 5-6 ani, iar un molar tot superior, deteriorat datorită faptului că apare ars, ar avea, după gradul de erodare, cel puțin 10 ani; metacarpul măsurabil are, sinostozate la el, cele două metacarpe (II și IV) regresate (ca niște așchii), fenomen ce are loc cam după vârsta de 4-5 ani, dar metatarsului, îi lipsesc aceste două oase, arătând astfel că el provine de la un individ, deja matur, dar de sub 4-5 ani.

Se poate constata, că, având în vedere datele morfobiometrice, în așezare existau cai de două categorii: pe deoparte, cai obișnuiți, de duzină, folosiți în primul rând ca motoare animale – în sens larg, iar pe de altă, exemplare înalte, cu membrele subțiri (gracile), cai de călărie și eventual de luptă, având talia de peste 1,40 m.

Câinele, prezintă doar două resturi, un fragment de mandibulă provenit, probabil, de la un individ de talie medie spre mare, cât și un

calcaneu cu lungimea de 43 mm., aparținând altui exemplar, credem cu ceva încă și mai mare; ambii indivizi erau maturi.

Mamiferele sălbatice

Mistrețul prezintă 7 resturi și anume, mai întâi trei canini (defense) fragmentare, două provenind de la masculi și unul de la o femelă, cât și resturi osoase cum ar fi un fragment mic de craniu neural, aparținând, credem, unui individ abia adult, un rest – epifiza inferioară a humerusului – ușor deteriorată, având lărgimea suprafeței sale articulare = 37 mm., deci relativ gracilă, aparținând poate exemplarului femel de mai sus. un fragment de cubitus (credem că prezintă olecranul încă desprins, deci relativ tânăr) cu lărgimea suprafeței sale radiale = 28 mm. și un fragment de calcaneu de la un individ foarte masiv.

Cerbul este reprezentat mai întâi prin patru resturi foarte mici (cioplituri) de corn (din loc.69), pe care le-am considerat o singură formațiune, împreună cu un alt corn mult mai voluminos, prelucrat, (asupra căruia vom reveni), găsit în același loc; pe lângă aceste resturi de coarne i se mai atribuie speciei un fragment de M^2 cu o erodare relativ slabă, o vertebră lombară, deteriorată, de la un individ ce trece de 4-5 ani, un rest de astragal șlefuit și o falangă I. de matur, măsurabilă.

Căpriorul are doar un singur rest, un fragment a epifizei inferioare a humerusului, ce aparține unui individ cel puțin adult, ea fiind măsurabilă.

Elanul este de asemenea reprezentat printr-un singur fragment, o epifiză inferioară a humerusului ușor deteriorată, dar măsurabilă, împreună cu o porțiune a diafizei, ce este puternic arsă.

Tabelul 10.

Cervidae, măsurători (mm.)

Osul	Dimensiuni	<i>Cervus</i>	<i>Capreolus</i>	<i>Alces</i>
Humerus	Lărg. epif. infer.	-	23	83
	Lărg. supr. artic. inf.	-	20	(76)

Falanga I	Lungimea	64	-	-
	Lărg. epif. super.	24	-	-
	Lărg. min. diaf.	17	-	-
	Indice gracilitate	26,56	-	-

IV

Având în vedere cele arătate în capitolul anterior, putem circumscrie, considerăm că destul de verosimil, caracteristicile economiei animaliere a locuitorilor așezării de la Davideni, spre deosebire de cea agricolă (luată în sensul ei larg), ocupația desigur de prim ordin dacă nu chiar de bază, considerând contextul cronologic, de la care însă în mod direct avem de obicei doar date puține, chiar singulare (ceva resturi vegetale mai ales seminte și fructe de plante pur agricole, eventual de legume, de arbori fructiferi, viță de vie etc.), greu cuantificabile; aceasta din urmă este circumscrișă mai mult prin date indirecte constatate de către arheolog și chiar de arheozoolog.

Considerând tabelele 1 și 2 putem constata, importanța, dacă nu de bază, cel puțin de prim ordin a creșterii mamiferelor domestice și anume a acelor specii din șeptel, caracteristice zonei noastre, încă din timpuri străvechi.

Pe primul loc se găsesc taurinele, care, așa cum am mai spus, reprezintă specia preponderentă, nu numai ca frecvență, dar luând în considerație atât talia lor specifică și concomitent faptul că ele reprezintă specia cea mai polivalentă. Totuși, din păcate, nici o caracteristică morfologică nu vine să ne arate precis că ele erau folosite ca motor animal, sub mai multe aspecte, sau, că erau producătoare de lapte (ce la rândul său poate fi prelucrat). Această polivalență cunoscută, apare tocmai din context și din date oarecum indirecte (așa cum am arătat că le obține arheologul cu privire la activitatea agricolă). După cum s-a constatat, cireada de vite era alcătuită, în mare măsură din femele, dar evident existau și puțini masculi (poate doar unul pentru întreaga comunitate), însă castrații sunt în cantitate relativ mică. Totodată s-a evidențiat faptul că nu erau probabil deloc sacrificați indivizi tineri. Aceasta ne arată că exista o preocupare continuă de a menține, cel puțin constant, efectivul de vite, că nu erau probleme legate de întreținerea în

perioada rece a anului a acestor animale, existând din plin nutrețul necesar (deci aveau posibilitatea de a stoca hrană pentru iarnă), nefiind necesară sacrificarea tineretului toamna târziu. Prezența unui lot mare de femele apare normală (vacile erau ținute și ca producătoare de lapte, dar penuria castraților ar putea arăta că femelele erau folosite, la nevoie și ca motor animal, probabil, nu atât pentru cărăușie, ci mai degrabă în muncile agricole, care sunt sezoniere. Este cert că, în ultimă instanță, cornutele mari erau sacrificate dând, datorită taliei lor, o cantitate mare de carne per individ; dacă socotim putem spune că mai mult de jumătate din necesarul de proteine animale era asigurat de către taurine, fără a considera că, în viață fiind, ele furnizau și laptele, deci proteine și grăsimi în plus. Nu erau sacrificați tinerii, încât și acest fapt probează că respectiva comunitate era săracă, puțin stratificată social, urmărindu-și nevoile zilnice, neconvenindu-le să folosească carnea de la viței, ea reprezentând, după cum se știe, un lux.

Datele morfologice și biometrice vin să ne arate că taurinele crescute de locuitorii așezării aparțineau unui tip primitiv, neameliorat, cu o puternică variabilitate individuală, având evident o productivitate sub multiple aspecte, slabă; talia și celelalte caracteristici sunt cele obișnuite pentru cornutele mari ale respectivei perioade istorice.

Porcinele se găsesc pe locul al doilea ca frecvență și facem din nou remarcă că ele au întotdeauna talia mai joasă decât cea a taurinelor cele mai bicsnice. Se știe deasemenea că ele sunt monovalente, crescute doar pentru carne și totodată pentru grăsime, care în lungul timpurilor putea să fi avut și alte întrebuniări decât cea pur alimentară, ca astăzi. Se constată pentru porc că, spre deosebire de situația actuală, când indivizii, în marea lor majoritate, se sacrifică sub vârsta de un an, păstrându-se doar stocul de reproducere, cei din așezarea de la Davideni erau tăiați, bine după un an, deobicei gravitând în jurul vârstei de doi ani, dar chiar și mai mult. Fenomenul are o explicație, dacă, considerăm că suntem, așa cum am mai spus, în fața unui tip primitiv, ce prezintă totodată o creștere mai înceată ("rasă" tardivă – târzie), prolificitate mai slabă, încât greutatea optimă de sacrificare era deplasată către doi ani și chiar mai bine. Credem totodată că, la fel ca pentru taurine, nu le dădea mâna, datorită sărăciei, să consume purceii de lapte, care constituie și ei o delicată și pe care-i lăsa să crească până ajungeau la o greutate mai convenabilă. Deși de tip primitiv, porcinele de la Davideni erau relativ

masive față de porcii din alte așezări de la începutul evului mediu și, credem că ele acopereau cam un sfert din necesarul de proteine animale.

În ceea ce privește frecvența lui *Sus domest.* trebuie să o considerăm relativ înaltă. Cu privire la el se ridică o problemă. Se știe că unele popoare, ca de exemplu celții, erau prin excelență crescători de porcine, iar totodată, acest animal avea și o importanță culturală. Se pare că și slavii agreau, poate în o mai mică măsură, deasemenea porcinele. În cadrul așezării de la Davideni, locuințele din faza a doua de evoluție conțin, așa cum o arată materialul arheologic și elemente de factură slavă. Considerând repartiția pe locuințe și specii a resturilor mamiferelor (vezi tabelul 11) se pare, că în cele cu elemente slave, frecvența porcinelor ar fi cu ceva mai înaltă, dar pentru a afirma fără tăgadă, că slavii, în migrația lor, au adus cu ei un porc mai masiv și că ei au influențat totodată creșterea cotei parte a porcinelor în economia animalieră a autohtonilor, mai trebuie făcute cercetări, în așezări similare, pentru a avea mai mult material osteologic de referință.

Ovicaprinele se găsesc pe al treilea loc ca frecvență, dar datorită taliei lor specifice, importanța economică a acestora scade pe măsură. Dacă oaia, pe lângă lapte, furnizează și lână, caprinele dau mai mult lapte de calitate (pe unitatea de volum ele oferă cantitatea cea mai mare de lapte, dintre toate cavicornelle). Se constată că nici la cornutele mici nu se sacrifică de obicei tineretul și credem că acest fapt are aceeași cauză pe care am arătat-o pentru taurine și porcine. Dealtfel cantitatea de carne furnizată de ele, avea un rol foarte mic, în acoperirea necesităților de proteine animale a locuitorilor așezării; este adevărat însă că, mai ales oile, prin prelucrarea laptelui lor (cașul) asigurau pentru anotimpul friguros un surplus de proteine, într-o perioadă a anului când exista o penurie de lapte proaspăt și, în general, de proteine. Facem mențiunea că frecvența cornutele mici este destul de joasă în această stațiune, unde găsim o populație autohtonă, amestecată ulterior cu etnicii slavi. Putem afirma că păstoritul itinerant nu era specific locuitorilor așezării, ovinele fiind crescute prin jurul acesteia.

Cabalinele au resturi relativ puține, dar ele au talia cea mai mare (un cal face cam cât zece oi). După cum am văzut existau cai întrebuițați ca motor animal tipic, dar și alții folosiți pentru călărie și, la nevoie, în luptă, aceștia avându-și poate originea în caii de elită ai dacilor; nu credem că slavii au venit cu asemenea cai înalți și gracili, ce

alcătuiau precis un tip (poate chiar o rasă) ameliorată pentru un scop bine definit. Faptul că nu se sacrifică tineretul, este un fapt obișnuit pentru această specie și nu-l putem considera ca un argument că nu erau folosite și cabalinele în scop alimentar. Modul de prezentare a fragmentelor osoase arată clar că ele au fost obținute prin tranșare cu scopul precis de a fi "puse în oală". Există destule resturi provenite de la segmente bine îmbrăcate în carne și mai mult chiar, dintre puținele fragmente cu urmă de arsură, două: un dinte și o bucată de spată, aparțin calului. Este evident, dată fiind talia lor specifică, că și acestea luau parte la acoperirea unei bune părți a necesităților de proteine animale a locuitorilor așezării.

Câinele are doar două resturi și acest fapt arată prin el însuși, că nu era folosit în alimentație. Prin evaluarea taliilor celor doi indivizi se poate conchide că ei erau folosiți la pază (mai degrabă pentru a feri animalele domestice de prădătoare, mai ales de lup și nu contra hoților); este evident că nu existau câini de agrement și nici un tip specializat, pentru a fi întrebuițat ca însoțitor la vânătoare.

Este cazul să menționăm la urmă și găina domestică care nu prea poate fi luată în considerație, la stabilirea dietei obișnuite a populației așezării, dată fiind penuria ei. Dar aceasta, desigur mai mult decât porcinele, reprezintă un argument pentru existența unei populații sedentare, în contextul unei perioade istorice, atât de frământate, ca aceea la care ne referim. Totodată trebuie menționat că ea este și o furnizoare oarecum constantă de ouă care, poate, aveau o valoare mai mare decât carnea, acestea folosindu-se, să le spunem indirect, în alimentație, ca adjuvant obligatoriu la unele mâncăruri mai sofisticate, pe care de altfel, nu știm dacă locuitorii așezării puteau să le pregătească, dată fiind starea lor economică.

O a doua ocupație, oarecum circumscrisă prin prezența resturilor osoase ale celor patru specii de mamifere sălbatice, trebuie socotită vânătoarea. Erau doborâte, trei dintre artiodactilele, ce reprezentau de obicei, încă din timpurile străvechi, obiectul acestei ocupații, cu tentă, evident, în primul rând, tot de ordin alimentar. Remarcăm că cerbul, dar mai ales mistretul, constituiau un vânat destul de greu accesibil și periculos, atunci când se foloseau pentru doborârea lor mijloacele primitive din acea vreme, prin care, aceste animale, se cereau abordate din apropiere (se cunoaște faptul că, în antichitate și în evul mediu multe măriri, cu înalt rang social, au fost chiar omorâte de ele, în partidele lor

de vânătoare, care erau desigur cu mult mai bine organizate, decât puteau să o facă locuitorii așezării de la Davideni, ce deveneau precis vânători doar de nevoie și nu foloseau această ocupație ca divertisment). Mai menționăm două fapte importante de evidențiat: pe de o parte nu se vânau, aproape sigur, indivizi tineri – mai ușor abordabili, deci și vânătoarea – așa ca și creșterea animalelor – era oarecum planificată și monitorizată, nefăcându-se la întâmplare, iar pe de altă parte că toate speciile vânată, dar și cele crescute, ofereau, în subsidiar, prin sacrificare, unele produse ale lor: coarnele, oasele, pieile etc., de mare importanță pentru economia locuitorilor așezării.

Luată ca atare, vânătoarea avea deci o importanță destul de scăzută pentru acoperirea necesităților de proteine animale (credem totuși că egală, sau chiar mai mare decât cea directă, prin sacrificare, a ovicaprinelor), încât ea reprezenta, o sursă nu de neglijat, a locuitorilor așezării, mai ales în perioadele limită, de restriște.

Să ne oprim tot aici, puțin, la situația unei specii foarte rare, în cadrul materialelor arheozoologice, din regiunile noastre și anume elanul. Este evident că, unica piesă ce-i aparține, fiind un fragment din stilopodiul membrului anterior (popular brațul) – segment bine acoperit de carne, la care se mai adaugă faptul, că ea este în mare măsură și arsă, individul pe care-l reprezintă, a fost vânat evident în apropierea stațiunii (dealtfel și pentru celelalte trei specii, faptul că de la ele provin numai, sau/și segmente osoase bine carnate, arată că exemplarele respective au fost doborâte tot de către localnici și nu sunt provenite din alte zone, de unde ar fi fost aduse eventual odată cu coarne, căpățâni, piei jupuite etc., ce puteau fi procurate de departe, din varii motive). Elanul apare și astăzi din când în când la noi, ca un imigrant nord-estic (din Polonia și Ucraina unde este pus actualmente sub ocrotire), fără să se cunoască cauzele, pentru care, în migrarea sa spre nord, în anotimpul călduros, unii indivizi se rătăcesc. El nu poate viețui actualmente în România, lipsindu-i în mare, biotopul preferat (păduri întinse, umede, cu mlaștini și turbării), încât nu se pune problema de a fi naturalizat. Noi l-am pus în evidență în Moldova, începând din neolitic și până în La Tène³ (mai cu seamă în cetatea dacică de la Brad), dar este posibil ca el să fi existat, tot la

³ S. Haimovici, **Sur la repartition et sur certains caractères morphologiques de l'élan (Alces alces) de l'holocène roumain**, *Travaux du Museum d'Histoire Naturelle "Gr. Antipa"*, Bucarest, VIII, 1968, p.591-600 și anexe.

margine sud-vestică de areal și pe cele două maluri ale Dunării, începând cam de la Giurgiu sau Călărași. Oricum acolo unde apare, el reprezintă o specie importantă pentru caracterizarea ambientului.

V

Este cazul să ne oprim puțin și la o serie de problematici, nu direct economice, ci mai cu seamă socioumane, așa cum reies ele din studiul arheozoologic al materialului din așezarea de la Davideni.

Considerând materialul animalier, mai ales acela aparținând taurinelor, specie de talie mare, cu cele mai multe fragmente osoase, cât și distribuirea sa pe locuințe (tabel 11), putem considera că nu avea loc, probabil, o tranșare efectiv măcelărească a animalului, pentru a departaja carnea după categorii de bonitate (actualmente se iau în vedere trei sau chiar patru categorii, necuprinzând și oasele “uscate”) ci carcasa, credem, se împărțea pe mai multe gospodării, fiecareia revenindu-i câte o parte din fiecare categorie. De obicei oasele “uscate” nu erau folosite – adică nu erau sparte pentru a se scoate măduva – și, de aceea, oasele lungi ale extremităților, mai ales metapodalele, au rămas întregi; ar fi acesta poate un semn că populația respectivă nu era chiar atât de săracă, încât să folosească până la extrem, toate părțile animalului.

Se poate constata că foarte puține resturi (opt, considerând și fragmentele osoase rămase nedeterminate ca specie), poartă urme de ardere și totodată, că nici un rest nu este calcinat; putem conchide că hălciile de carne erau doar rar fripte ci, din contra, de obicei fierte, evident în oale de mărimi diferite, corelate cu numărul de membrii ai unei familii, ce ocupa una sau alta din locuințe.

Există unele locuințe (vezi și tabelul 11) cu puține resturi osoase – doar pe acestea trebuie să le socotim ca având elemente de faună, răspândită în mod natural, în ele – căci, considerăm că este o imposibilitate ca o cameră, fiind chiar a unui umil bordei, să aibă “podeaua” plină cu resturi, care nu numai că ar provoca, prin descompunerea lor, o atmosferă de nesuportat, dar ar jena și deplasarea oamenilor; acelea în care s-a găsit mai mult material osos, credem că acesta își are originea în faptul că locuința a fost părăsită pentru un scurt timp, iar apoi a fost renovată și refolosită, acumulându-se mai multe resturi osoase; locuința 69 a fost realmente părăsită pentru un timp foarte

lung, ea transformându-se evident într-o “groapă” menajeră, așa cum se mai întâmplă și actualmente chiar și în orașe.

Materialul faunistic avut la dispoziție, alcătuit exclusiv prin fragmente osoase este reprezentat, aproape cu totul, prin resturi de bucătărie, dar există și unele pe care omul le-a folosit ca atare, sau reprezintă deșeuri rezultate prin manipulare, fie chiar unelte folosite și apoi aruncate - ar fi acestea, resturi să le spunem “menajere”, ce vin să completeze materialul preponderent, format din resturi de bucătărie. Astfel există un astragal de cal și un altul de cerb, ce sunt șlefuite pe ambele părți și care, credem că reprezintă un fel de unelte pentru frecat pieile și a le întinde după ce ele s-au uscat și scorojit. Deasemenea, în “groapa” 69 s-au găsit mici resturi de corn de cervidee, cioplituri rezultate din pregătirea unor unelte din corn plin; tot o porțiune de corn plin, de data aceasta precis de *Cervus*, reprezentând o parte a ramului de gheață sau a celui al ochiului și având cam 10 cm., a fost găsit tot în locuința 69; el este tăiat la ambele capete și totodată ars ușor la cele două extremități (cornul de tip plin, pentru a fi tăiat mai ușor era “pârlit” la nivelul unde se dorea a se executa tăietura), dar și, concomitent, la unul din capete, substanța spongioasă a fost îndepărtată cu un corp contondent- el reprezintă mai degrabă totuși un deșeu, decât o unealtă pe cale de execuție. O serie de axe de coarne de cavicornie (taurine și ovicaprine) poartă către baza lor urme de cioplire (rezultate din desprinderea lor de pe osul frontal), iar ceva mai sus, urme de tăieturi (de cuțit) rezultate din îndepărtarea de pe ax a manșonului cornos a acestuia; adică cornul propriu-zis și care, a avut desigur unele întrebuințări, dar, fiind putrescibil, nu a lasat nici o urmă.

Tot resturile de faună pot aduce și unele date globale privind societatea umană din așezarea de la Davideni. S-a arătat că ea era formată din oameni nevoiași, dar nu extrem de săraci și nu credem că le lipsea necesarul de hrană zilnică. Erau chibzuiți și-și planificau destul de bine economia. Credem că nu aveau o stratificare socială prea avansată, cu toate că posedau și cai de elită. Comunitatea era mică, probabil că existau doar în jur de 7-10 locuințe, atâtea cât să formeze un cătun. Promiscuitatea, o considerăm la ordinea zilei și este posibil (dat fiind faptul că tot nu prea făceau curățenie în locuințe), mai ales în anotimpul rece, să fi adus în bordeie, cel puțin tineretul animalelor domestice. Economia era evident de subsistență, nu aveau, probabil aproape deloc,

produse de schimb, dată fiind primitivitatea, cât și slaba productivitate a animalelor domestice.

VI

Materialul faunistic, prin resturile provenite de la speciile sălbatice, dar într-o bună măsură și de la cele domestice, vine să pună în evidență particularitățile ambientului, fapt de prim ordin, întrucât, pentru o societate încă primitivă, mediul geografic (mai nou "the environment") are un rol, poate chiar covârșitor, în buna ei funcționare. Considerând latitudinea locului și situarea așezării în Europa est centrală, caracteristicile holocene ale mediului, nu pot fi decât acelea ale unui etaj nemoral (vezi și solurile actuale încă subfosile), altitudinea arătând prezența unor păduri de stejărișuri amestecate (dumbravă), probabil cu *Quercus robur* (stejarul pedunculat) ca predominant și poate, deja, mai spre vest, spre altitudini mai înalte și gorunete cu *Quercus petraea* ca dominant; către râul Moldova este posibil să fi existat mai degrabă aninișuri, dar poate și sălciete și plopișuri. Mistrețul, cerbul și elanul sunt specii tipice ale grupării ecologice "de pădure", ultimul poate doar la margine de areal european, neputând fi decât aproape sigur un rătăcit, în apropiere de lunca Moldovei. Căpriorul este mai degrabă o specie de lizieră și de zonă mai mult arbustivă, la fel ca bourul, ce nu apare în materialul nostru, dar care se mai găsea precis în zonă, fiind deja de acum, probabil foarte rar; același lucru este valabil și pentru castor (animal semiacvatic, dar și de pădure cu esențe moi) ce putea avea drept biotop specific apropierea de râul Moldova și chiar pârâul Umbreni. Este posibil ca lipsa lor să se datoreze penuriei materialului nostru (sub 600 resturi), dar credem că și factorul antropic, care desigur defrișa curent pădurea, să fi avut de asemenea un rol de prim ordin. Mediul păduros de foioase era propice creșterii în libertate a porcinelor (fenomen foarte comun încă în Evul Mediu, iar în Delta Dunării și astăzi) și, într-o oarecare măsură, chiar a taurinelor. Ovicaprinele, cu o frecvență destul de joasă, găseau și ele zone mai deschise unde să pască, iar caprinele, puține câte erau, aveau din plin la dispoziție subarboret și plante ierboase cu tulpină mai înaltă, unele dintre ele, de acum buruieni, corelate tot cu activitatea antropică. Desigur, omul își asigura, prin defrișare spații pentru a practica agricultura (despre a cărei importanță noi nu ne putem

pronunța) și este aproape sigur că, dat fiind indicele demografic încă foarte scăzut, deși prin activitatea umană se elimina pădurea, nu numai pentru a face agricultură, dar și pentru a folosi lemnul ca atare, pentru multiple nevoi, aceasta se refăcea, pe încetul, în mod natural. Mediul păduros – format din codrii de foioase- corelat cu toate caracteristicile climatice, edafice, hidrice, economice, sociale etc. ce decurg din natura și exploatarea sa, trebuie socotit drept factorul ambiental de prim ordin pentru societatea umană de după mijlocul mileniului I, de la Davideni.

L'ÉTUDE ARCHÉOZOOLOGIQUE DES RESTES ANIMALIERS DÉCOUVERTS DANS L'ÉTABLISSEMENT DE DAVIDENI.

Résumé

La station archéologique de Davideni est située au confin S.E. de la depression de Neamtz, près de la rivière de Moldova, dans une zone aujourd'hui découverte. Les restes proviennent de seize huttes, huit appartenant chronologiquement au V-ème – la première partie du VI - ème siècle et habitées par une population autochtone et sept de la dernière partie du VI-ème – VII-ème siècle, quand la population autochtone fut mélangée avec des éléments slaves; une hutte: 69, a une situation incerte parce qu'elle fut transformée en une "fosse" à ordures ménagères (tableau 11).

On a déterminé 570 restes osseux qui appartiennent à une espèce avienne: la poule domestique (5 restes) et a dix espèces des mammifères, six domestiquées, à savoir: *Bos taurus*, *Sus domest.*, *Ovis aries*, *Capra hircus*, *Equus caballus* et *Canis familiaris* avec 552 restes et quatre sauvages: *Sus scrofa ferus*, *Cervus elaphus*, *Capreolus capreolus* et *Alces alces*, seulement avec 14 restes (voir les tableaux 1,2,3). On fait un étude morphobiométrique de chaque espèce, mettant en évidence les caractères morphologiques et les mensurations (voir les tableaux 4-10). On remarque l'importance économique de chaque espèce et on constate que l'élevage était une occupation de base, mais on pratiquait aussi la chasse. On donne quelques caractéristiques sociales de la population humaine, et finalement, on met en évidence les caractères de l'environnement de jadis.

Tabelul 11.

Distribuția fragmentelor osoase pe specii de mamifere în locuințele din așezarea de la Davideni.

Sigla etniei	Sp./Loc	Bos taurus	Sus domes.	Ovis - Capra	E. caballus	C. familiaris	S. scrofa	C. elaphus	C. capreolus	A. alces	Total
R	L25	20 68.96	8 27.58	1 3.44							29
R.S.	L26	7 63.60	1 9.09	2 18.18	1 9.09						11
R.	L27	37 68.51	3 5.55	12 22.22	2 3.70						54
R.S.	L28	33 55.00	9 15.00	15 25.00	1 1.66		2 3.34				60
R.S.	L29	17 68.00	7 28.00		1 4.00						25
R.S.	L30	2 14.28	8 57.14	4 8.57							14
R.S.	L31	2 18.18	1 9.09	7 63.63		1 0.09					11
R.S.	L32	3 60.00	2 40.00								5
R.	L33	14 73.68	1 5.26	3 15.78	1 5.26						19
R.S.	L34	1 33.33	1 33.33			1 33.34					3
R.	L35	5 41.66	1 8.33	4 33.33	2 16.66						12
R.	L36	35 56.45	13 20.96	9 14.51			4 6.45			1 1.61	62
R.	L37	37 71.15	8 15.38	3 5.76	4 7.69						52
R.S.R	L69	103 63.58	40 24.70	13 8.02			1 0.61	4 2.47	1 0.61		162
R.	L70	9 52.94	3 17.64	2 11.76	2 11.76			1 5.88			17
R.	L71	23 79.31	1 3.44	5 17.24							29
Total		348	107	80	14	2	7	5	1	1	565

Sigla R. reprezintă locuințele din prima fază, iar sigla R.S., pe cele din a doua fază de evoluție a așezării; locuința 69 este notată R.S. sau/și R.

MULȚUMIRI

Ajunși la capătul lucrării nu putem încheia fără a mulțumi celor care într-o măsură mai mare sau mai mică, direct sau indirect au fost, după o expresie fericită a lui G. Călinescu, “iubiți complici la această carte”.

Mulțumesc celor care ne-au ajutat nu numai la finalizarea acestui studiu monografic, dar și celor care au fost alături de noi și au sprijinit vreme de aproape trei decenii cercetările arheologice de la Davideni, apoi restaurarea, conservarea, prelucrarea științifică, realizarea ilustrației etc., și nu în ultimul rând mulțumesc acelor care au contribuit la formarea mea profesională, celor care m-au sprijinit moral și material în această “mică aventură” care este cercetarea arheologică a unei vechi așezări dintr-o epocă atât de importantă și încă controversată cum este aceea a “mileniului întunecat”.

Și cum trebuie să încep cu începutul, atunci să mulțumesc, în primul rând, regretaților mei părinți care mi-au dat șansa de a exista și a mă forma ca om.

Mulțumesc profesorilor mei din școala generală, liceu și facultate, care m-au atras spre studiul și înțelegerea istoriei.

În mod deosebit mulțumesc Acad. M. Petrescu-Dîmbovița care din primii ani ai studenției la Facultatea de Istorie-Filosofie a Universității “Al.I. Cuza” din Iași, m-a atras spre istoria veche, spre cercetarea arheologică și cu deosebire spre arheologia epocii de formare a poporului român. Poate este interesant să menționez că un referat de seminar din anul I, privind epoca secolelor VI-X în spațiul est-carpatic, a devenit lcurare de cerc științific, în anul II de facultate, apoi lucrare pentru o sesiune științifică în anul III și lucrare de licență în anul V. În toate aceste etape am beneficiat de îndrumarea științifică a distinsului meu profesor, academicianul de azi M. Petrescu-Dîmbovița. La terminarea facultății am continuat aprofundarea temei de care m-am atașat în anii studenției, și sub conducerea regretatului mare istoric și arheolog Ion Nestor, de la

Universitatea din București, am elaborat teza de doctorat cu tema **“Regiunea centrală a Moldovei dintre Carpați și Siret în secolele VI-IX”**. După trecerea prea timpurie în lumea umbrelor a întemeitorului arheologiei epocii de formare a poporului român, lucrarea a fost finalizată sub conducerea regretatului Prof.univ.dr.doc. Kurt Horedt în cadrul Institutului de Istorie și Arheologie din Cluj-Napoca, teza de doctorat fiind susținută în ziua de 9 noiembrie 1979, în ședință publică, în fața Comisiei prezidate de Acad. Ștefan Pascu.

Celor doi conducători, succesivi, ai tezei de doctorat, care în ciuda unor dispute științifice s-au respectat reciproc, le păstrez o vie amintire și stimă.

Îmi face plăcere să menționez că între membrii Comisiei de doctorat s-a aflat și magistrul meu Acad. M. Petrescu-Dîmbovița, alături de alți doi cunoscuți specialiști ai arheologiei și istoriei epocii postromane din Dacia, Prof.univ.dr. Ștefan Olteanu și Prof.univ.dr. Dan Gh. Teodor.

Cum deja am amintit ceva despre climatul în care m-am format, din punct de vedere profesional-științific, să mai adaug că de un real folos ne-au fost stagiile de specializare efectuate la Universitatea din București, la Prof.univ.dr.doc. Ion Nestor și Prof.univ.dr.doc. Gh. Ștefan, participările la cercetările arheologice de la Lozna-Dorohoi, Oituz, Mănoaia-Costișa și Botoșana (conducător de șantier fiind cercetătorul științific Dan Gh. Teodor, astăzi prof.univ.dr. la Facultatea de Istorie a Universității “Al.I. Cuza” din Iași), la Bratei (conducător științific Prof.univ.dr.doc. I. Nestor) și Fundu Herții (conducător științific Prof.univ.dr.doc. M. Petrescu-Dîmbovița). Pe baza experienței dobândite, în anii ce au urmat am condus cercetările arheologice de pe șantierele de la Bacău-Curtea Domnească, Izvoare-Bahna, jud. Neamț, Oncești-Bacău, Voinești-Vaslui, Câmpineaca, Lespezi-Homocea și Oreavu, în județul Vrancea, Dămieniști și Ștefan cel Mare, județul Bacău, Borșeni și Davideni în județul Neamț.

De un real folos ne-a fost schimbul de idei cu renumiți specialiști ai epocii postromane în Dacia, mai ales cu prilejul sesiunilor de rapoarte arheologice, a unor sesiuni științifice organizate de Institutele de arheologie și muzeele din țară. Pe lângă cei menționați deja, prezenți și la aceste manifestări științifice, mai amintim pe regretații dr. Al. Andronic, conf.univ.dr. N. Gostar și dr. Mircea Rusu, apoi pe dr. Ion Ioniță, prof.univ.dr. Virgil Mihăilescu-Bârliba, prof.univ.dr. Victor Spinei,

dr. Eugenia Zaharia, prof.univ.dr. Ligia Bârză, dr. Silvia Teodor, dr. Radu Harhoiu, dr. Maria Comșa, dr. Gh. Diaconu, prof.univ.dr. D. Protase, dr. Zoltan Székely, prof.univ.dr. Sever Dumitrașcu, dr. Victor Teodorescu, dr. I.G. Hâncu și prof.univ.dr. Gh. Postică, ultimii doi de la Chișinău, și mulți alții.

Un gând de mulțumire aparte se îndreaptă spre colegul și prietenul, prof.univ.dr. Mircea Babeș, care cu prilejul sondajului arheologic efectuat la Davideni în 1969, pentru a verifica mediul arheologic în care se descoperise întâmplător un colier bastarnic, a surprins și materiale din epoca postromană, invitându-ne și îndemnându-ne să continuăm cercetările pentru dezvelirea așezării din epoca finalizării etnogenezei românilor. Rezultatele acestor cercetări, efectuate vreme de aproape trei decenii, au fost prezentate în lucrarea de față.

Mulțumesc prof. Ilie Untaru și prof. Gavril Luca, directori ai Muzeului de Istorie din Tg. Neamț, care au finanțat cercetările arheologice de la Davideni din anii 1970-1979; prof.dr. Ionel Marin, prof. Vasile Ursu, prof. Adrian Alui Gheorghe și prof.dr. Gh. Dumitroaia, directori, în această ordine, ai Complexului Muzeal Neamț, care au finanțat cercetările de la Davideni în anii 1986-1997.

Un gând de mulțumire contabililor șefi de la Complexul Muzeal Neamț, doamnelor Maria Lăcătușu și Maria Păstrăv, doamnei Viorica Tofan de la serviciul contabilitate al Muzeului, doamnei secretar Maricela Tcaciuc, precum și celor care au asigurat restaurarea, conservarea și desenele materialelor arheologice descoperite, și anume regretatului prof. Aurel Buzilă, doamnelor Gicuța Poenaru, Ecaterina Enăchiuc, Paula Chiribuță, Violeta Dinu Șerban, Mircea Răzvan Ceacâr, Nicolai Urse, precum și domnului Valentin Blănaru din Bacău care a realizat unele desene precum și coperta cărții.

Ne facem o datorie în a mulțumi celor care au participat direct la cercetările arheologice de la Davideni. La unele din primele campanii au participat parțial prof. Ilie Untaru, prof. Gavril Luca și conf.univ.dr. Marius Alexianu, precum și prof. Florin Luchian, Vasile Abiculesei, Petru Postolache, și Mircea Andrei, ultimii trei dintre foștii noștri studenți și apoi profesori la Școlile generale din Davideni, Țibucani și respectiv Girov-Neamț.

La primele campanii au participat și studenții noștri de la Facultatea de Istorie-Geografie din Bacău, Valentina Atănăsoaie, Maria Solomon, Mircea Cojocaru, Ioan Feraru și Petrică Rotaru.

Un gând de mulțumire ospitalierelor noastre gazde: regretata Zoița Puiu, apoi blândului și harnicului gospodar Gheorghe Gh. Balan, pasionat și de arheologie, și doamnei sale, o gospodină atentă și înțelegătoare.

Se cuvin mulțumiri doamnei ing. Camelia Gavril și domnului ing. Petru Gavril, care înainte de 1989, ne-au îngăduit să efectuăm cercetări arheologice pe terenul ce aparținea atunci "faimoaselor ceapeuri" Davideni și Țibucani.

La săpăturile arheologice de la Davideni au lucrat generații la rând de elevi și studenți, în primul rând din Davideni, mai puțin din Țibucani din cauza distanței ce trebuia parcursă până la șantier, sau din alte localități ale țării veniți în vacanță la bunici.

Deși munca nu era deloc istovitoare, sub multe aspecte fiind chiar plăcută și instructivă, mai ales prin comentariile făcute asupra semnificației istorice a unor descoperiri arheologice mai deosebite, tinerii veniți din mediul urban, mai puțin obișnuiți cu munca fizică, după câteva zile de lucru renunțau, ulterior venind doar în vizită pe șantier. În schimb tinerii din Davideni, în majoritatea lor lucrau cu pasiune, erau mândri că în satul lor se fac asemenea cercetări arheologice. Unii au căpătat anumite cunoștințe, de tehnica cercetării arheologice. Am avut cazuri de tineri care au participat la câte 7-8 campanii de cercetare, atât ca elevi cât și ca studenți. Unii din foștii noștri colaboratori s-au realizat ulterior, devenind adevărate personalități. Am menționa pe Dorel Botez, licențiat în Științe economice și Drept, Ioan (Fănică) Bălan, ajuns pilot de aeronave, Fănică Ambrosă, ing. horticultor, Gh. Munteanu, profesor și exemplele ar putea continua. Pe lângă cei menționați deja s-au evidențiat și alți tineri, care considerăm că merită a fi amintiți aici pentru hărnicia și pasiunea lor: Dorel Podaru, Ioan C. Grădinaru, Dorel Ionescu, C. Botescu, frații Avram, Virgil Moisă, Dorin Grădinaru, Ionel Ionescu, frații Belea, N. Botescu, Vasile Sava, Dorel Grădinaru, Ionel Podaru, Romică Podaru, Gh. Botescu, Aurel Murariu, Marcel Botez, Florin Gavril și mulți, mulți alții. Am dat atâtea nume, care se leagă într-un fel sau altul de cercetările de la Davideni, pentru a arăta că meritul acestei lucrări nu revine doar autorului menționat pe copertă, ci unui larg grup de colaboratori, dintre

care mulți rămân anonimi. Atât cei menționați, cât și cei nementionați, dar nu uitați de noi, au dreptul să spună că și ei au fost părtași la aceste cercetări și la finalizarea lor în lucrarea de față. Tuturor le rămânem îndatorați și le adresăm mulțumirile noastre.

Un gând de recunoștință și mulțumire familiei mele, soției, celor două fiice Raluca și Ioana, ginerului Mircea, care au fost alături de mine mereu, deseori soția și fiicele fiind prezente chiar pe șantier, sau înțelegând că “vacanțele mele școlare” trebuie să fie rezervate, în cea mai mare parte, cercetărilor arheologice.

Mulțumesc conducătorilor instituțiilor în care am lucrat în perioada efectuării cercetărilor arheologice de la Davideni, domnilor prof.univ.dr. Gh. Hasan și prof.univ.dr. M. Merfea, Rectori ai Institutului pedagogic din Bacău, directorilor Liceului “G. Bacovia” Bacău (azi Colegiul Național “Ferdinand I”), respectiv prof. Cristina Ciurea, prof. Gavril Grama, prof. Gr. Codrescu și prof. Antoneta Pătrașcu, care în anii 1986-2000. în care am fost profesor la această prestigioasă instituție de învățământ preuniversitar, ne-au sprijinit moral și material în demersul nostru, creându-ne condiții pentru participarea la cercetările arheologice și la unele manifestări științifice la care am prezentat rezultatele acestor cercetări. Un gând de mulțumire colegilor de la Muzeul Județean de Istorie “Iulian Antonescu” din Bacău, doamnei director prof.drd. Lăcrămioara Marin, care au sprijinit activitatea noastră legată de finalizarea acestei lucrări.

În aceeași ordine de idei, mă consider dator să mulțumesc, și pe această cale, distinșilor slujitori ai lui Hippokrates, dr. Vasile Palade, dr. Ionelia Comănescu, dr. Radu Grigoriu, dr. Leonard Roșu, dr. Dana Țilea, dr. Zenovia Dumbrava, dr. Dana Băiașu, dr. Eugenia Ștreșină și dr. Costel Stanciu care în anii din urmă au supravegheat îndeaproape și întreținut, pe cât posibil, starea mea de sănătate.

• În final trebuie să menționez că această apariție editorială ar fi fost greu de realizat fără sprijinul substanțial și generos al Complexului Muzeal Neamț, director prof.dr. Gheorghe Dumitroaia, și al unor sponsori pe care suntem datori, în primul rând moral, să-i amintim și să le mulțumim și pe această cale. Menționarea sponsorilor se face în ordinea în care au răspuns apelului nostru: economist și jursit Dorel Botez și dr. Margareta Botez, patroni S.C. “Micromedica” Co.Ltd. Piatra Neamț; Doru Simovici – președinte și Mioara Calinciuc – director economic, Camera de Comerț, Industrie și Agricultură – Bacău; ing. N. Zaharia,

director S.C. "Esox" S.A. Bacău; ec. Adrian Lupeș – director S.C. "Conextrust" S.A. Bacău; Tudorița Lungu – director general S.C. "Ro Styllé" S.A. Bacău; Rodica Deaconu – director Agenția de turism "Koster" Bacău; Daniela Burlacu – director și Maria Lupașcu – contabil șef B.R.D. – Sucursala Bacău; ing. Grigore Filip – director general și ec. Doru Damaschin – director economic S.C. "Aeorostar" S.A. Bacău; ing. Viorel Ghelase, ing.-economist Leonard Pădureanu și ing. Gh. Savu – directori la Direcția Silvică Bacău; ec. Eti Drăgoi – director S.C. "Cominformtrans" S.A. Bacău; ing. Mihai Banu – director general S.C. "Agribac" S.A. Bacău; Radu Condac – director S.C. "Condafarm" S.R.L. Bacău; C. Ouatu – patron S.C. "Ouatu Kon Tiki" Bacău; ec. Vasile Chițac – președinte S.C. "Luceafărul" S.A. Bacău; Mihai Bârliba și Florin Mitrea – directori S.C. "Petroflax" S.A. Piatra Neamț; Vasile Rusu – manager "Electro-service" Bacău.

Mulțumesc domnului Ioan Coroiu – director și doamnei Tatiana Badiu – contabil șef B.C.R. – Sucursal Județeană Bacău pentru oferta de publicitate imprimată pe coperta a III-a a lucrării.

Mulțumesc și altor oameni de bine care au sprijinit efortul nostru de a antrena unii din sponsorii menționați mai sus. Între ei amintesc pe dr.ing. Ioan Viziteu, ing. Radu Manoliu, ing. Adrian Mironescu, prof. Gh. Asavei, prof. Dragoș Florescu și alții nementionați dar nu uitați de noi.

Mulțumesc, și nu în ultimul rând, tinerilor muzeografi Lăcrămioara Elena Istina și Marius Alexandru Istina, precum și domnului Gilbert Colobanea care au realizat culegerea computerizată și tehnoredactarea lucrării și domnului prof. Dorin Nicola, pentru traducerea rezumatului și legendei ilustrațiilor în limba franceză. Aceleași călduroase mulțumiri domnului prof.dr. Gh. Dumitroaia, directorul Editurii "C. Matasă" Piatra Neamț, doamnei ing. Eugenia Adam, care împreună cu iscusiții tipografi de la Imprimeria "Bacovia" – Bacău au realizat lucrarea în bune condiții.

HABITATS VILLAGEOIS À L'EST DES CARPATES À L'ÉPOQUE DES MIGRATIONS. L'HABITATION DE DAVIDENI AUX V^E-VIIIE SIÈCLES

RÉSUMÉ

Après une courte *“Introduction”* dans laquelle on montre comment on est arrivé à la recherche de l'habitation de Davideni, des Ve-VIIIe siècles, dans le premier chapitre est présenté: *“Le cadre naturel de l'habitation”*.

L'habitation de Davideni est située sur la terrasse de 12-15 mètres sur la rive droite de la rivière Moldavie. Le cadre physique et géographique, le climat, le réseau hydrographique, les sols, la végétation spontanée, etc., évaluent les conditions très favorables de vie offertes par cette habitation à travers plusieurs millénaires.

Dans le deuxième chapitre on fait un court historique des recherches et on mentionne plusieurs établissements des Ve-VIIIe siècles, découverts dans la microrégion dans laquelle se trouve l'habitation de Davideni. Les fouilles archéologiques ont eu lieu en deux étapes, 1970-1979 et 1986-1997. La surface explorée a environ 23000 mètres carrés, mais toute l'habitation a eu plus de 30000 mètres carrés. Sur cette surface ont été découvertes 74 maisons des Ve-VIIIe siècles et, une seule, des VIIe-VIIIe siècles.

Dans la microrégion dans laquelle se trouve l'habitation de Davideni, au point *“La Izvoare-Spiești”* ont été partiellement signalées et explorées d'autres habitations du Ve-VIIIe siècles, telles celles de Davideni *“La Curte”*, Târpești, Borșeni, Borniș, Poiana-Dulcești, Izvoare-Bahna, etc. (fig. 1;2). Les limites du sud et du nord de la microrégion sont marquées par des importantes habitations de Costișa-Mănoaia et respectivement Botoșana, qui ont permis la formule du concept de culture Costișa-Botoșana, caractéristique à l'espace est-carpatique de la Roumanie dans les Ve-VIIIe siècles.

Dans le troisième chapitre est présentée la méthode de recherche, la stratigraphie de l'habitation et les découvertes des époques les plus anciennes. Les plus anciennes découvertes archéologiques de Davideni appartiennent à la culture néolithique de type Precucuteni (fig. 4/1-7). Sur ce

niveau, beaucoup plus tard, s'est développée, à cet endroit, une habitation de l'époque du bronze tardif, appartenant à la culture Noua. Le matériel découvert dans l'habitation de type Noua est riche et divers, contenant de la céramique (fig. 5; fig. 10); objets en bronze (fig. 11/1-4; 12/1-6; 13/1-5; 8-14), en os (fig. 13/6-7; 15; 16; 14/1-3; 6; 9; 10) et en pierre (fig. 14/5).

Sur l'habitation de type Noua, s'est développée une habitation de la Ière étape de l'époque du fer, respectivement du Hallstatt précoce. On remarque la présence d'une hache plate à petites ailles, en fer (fig. 15/1) et d'un riche matériel céramique (fig. 15/2,3; 16/1-6), caractéristique pour le Hallstatt précoce. Après environ une moitié de millénaire, au même endroit s'est développée une habitation de la deuxième époque du fer, appartenant à la culture Poienești-Lukaševka. En dehors de la céramique de tradition geto-dace (fig. 17/1; 5; 18/5) est aussi présente la céramique allemande de type bastarne (fig. 17/4; 6-9; 18/1-4). Parmi les pièces en bronze nous mentionnons un collard bastarne (fig. 19/3), une fibule à noeux (fig. 19/8) et une pincette (fig. 19/7). Nous mentionnons aussi, quelques couteaux en fer (fig. 19/4-5), une faucille (fig. 19/9), un ciseau (fig. 19/6) et deux points de lance (fig. 19/1-2). L'habitation de type Poienești-Lukaševka de Davideni peut être datée dans les IIIe-IIe siècles av. J.-Ch.

Après une discontinuité d'habitation d'environ une moitié de millénaire, dans la surface située autour des sources s'est développée une habitation des Ve-VIIIe siècles. Cette habitation a constitué l'objectif principal des recherches archéologiques de Davideni.

Dans le IVe chapitre, dénommé "*L'habitation des Ve-VIIIe siècles*" sont présentées dans le sous-chapitre "A" les maisons et leurs annexes. Même si dans l'évolution de l'habitation ont été délimitées deux étapes, la première des Ve-VIe siècles et la deuxième des VIe-VIIe siècles, à cause des divers motifs objectifs les maisons ont été décrites en l'ordre de leur découverte et non par les étapes, comme on a procédé pour l'analyse de l'inventaire. De la première étape, datée dans la deuxième moitié du Ve siècle et de la Ière moitié du VIe siècle, font partie 36 maisons, et de la deuxième étape, qui contient chronologiquement la deuxième moitié du VIe siècle et presque tout le VIIe font partie 38 maisons. Dans l'ouvrage sont mentionnées des maisons qui font partie de la Ière étape de l'évolution de l'habitation (p. 37).

Sont présentées après les 74 maisons qui forment l'habitation des Ve-VIIe siècles. À chaque maison on donne les dimensions, les données

concernant l'architecture, les installations pour le feu et on présente l'inventaire découvert. Aux annexes des maisons on présente les fours en argile, pour le pain, situés près des maisons, les foyers isolés, les fosses de vivres et les fosses menageres.

Sont aussi présentés 9 fours en argile, de l'extérieur du cadre des maisons, quelques foyers isolés ("foyers temporaires") et les autres annexes des maisons. A la fin de ce chapitre sont mentionnés les objets d'inventaire des Ve-VIIe siècles, découverts isolément, en dehors des maisons et de leurs annexes. Dans le sous-chapitre "B", on commence la description et l'analyse de l'inventaire sur les deux étapes de l'évolution de l'habitation.

1. Premièrement est présenté l'inventaire de la première étape de l'évolution de l'habitation, respectivement l'étape des Ve-VIe siècles. La description de l'inventaire commence avec les outils en fer, bronze, os, pierre et en argile. Sont présentés les couteaux, les faucilles et d'autres objets en fer, en bronze, un hameçon d'os, plusieurs pierceux et aiguilles pour tisser. Il nous a retenu l'attention une moule en marne (fig. 65/1) pour réaliser des croix et d'autres objets de parrure. Sont très nombreux les objets en argile, les fusaïolles, les poids pour la machine à tisser et pour la grille. Toujours en argile nous mentionnons une cuillère pour mouler les métaux (fig. 74/15).

Un lieu important est occupé par les objets vestimentaires, de parrure, de culte et de toilette. Des accessoires vestimentaires nous mentionnons premièrement quatre fibules en fer (fig 66/3, 5, 6; 68/1) et trois moulées en bronze (fig. 66/2, 4; 67/3) de type romano-byzantin. À la base de l'analyse des caractéristiques de ces fibules et de quelques analogies, les 7 fibules ont été attribuées à la première étape de l'évolution de l'habitation, respectivement la deuxième moitié du Ve siècle et la première moitié du VIe siècle après J.-Ch.

Une signification spéciale a une des fibules moulées en bronze (fig. 67/3, 6), qui présente sur l'arc un visage humain avec une aureole, très probablement le visage du Christ (fig. 67a/1-2). Cette image a des analogies sur un fragment de vas de Dyrrachium (Albanie) et sur une fibule de Odarci (Dobrič)-Bulgarie. Nous mentionnons que les trois découvertes, sur lesquelles a été tracé un visage humain aureolé, probablement le visage du Christ, datent du VIe siècle.

Dans le niveau de culture a été découverte une fibule de type Sântana de Mureș (fig. 66/1) réutilisée par ceux qui ont vécu dans l'habitation des

V^e-VIe siècles de Davideni. Parmi les autres accessoires vestimentaires, nous mentionnons un bouton en bronze (fig. 65/3), quelques boucles de ceintures en fer (fig. 64/4, 7, 8, 10; 80/3) et deux manchoires de sac, en os (fig. 77/4, 9). De la catégorie d'objets de parure nous mentionnons un bracelet en glace, fragmentaire (fig. 64/1), avec des analogies dans le VIe siècle à Capidava, une boucle d'oreille en bronze (fig. 65/2) et un pendentif (fig. 76/5).

Dans la catégorie des pièces de toilette nous mentionnons les pegnes en os avec les dents bilatéraux (fig. 77/1, 3, 6-8). Un uncat est constitué par un pigne en os avec les dents bilatéraux porvu d'un étui (fig. 78/1a-1b; 79/1a-1c), avec des analogies dans le cimetière franc de Villey St. Etienne, daté au Ve-VIe siècles. Toujours un uncat est représenté par un pigne, réalisé d'une petite plaque en os, avec une seule rangée de dents, avec la manche demicirculaire, finie au milieu par une croix (fig. 67/1).

De la groupe d'objets de culte, liée à l'épanouissement du christianisme, nous mentionnons premièrement une petite croix en bronze (fig. 67/2; 80/2), que nous l'avons datée dans la première moitié du VIe siècle, et une cuillière en bronze (fig. 67/4), utilisée pour l'administration de la Sainte Eucharistie. Dans l'inventaire de la première étape un lieu important est occupé par la céramique travaillée à la roue et modelée à la main. La céramique travaillée à la roue, en état fragmentaire est présente dans toutes les maisons, excepté la maison no 67. Les fragments découverts proviennent spécialement de vases pot, réalisées d'une pâte sableuse, ornementées avec des stries et des cannelures.

Ont été aussi découverts des fragments de grandes vases de vivres, jaunâtres ou rouges de traditions Sântana de Mureș; les fragments d'amphorettes jaunâtres, d'un pot de caolin et d'un vas gris à décor polis. La céramique modelée à la main consiste en diverses formes de pots et poêles.

2. L'inventaire de la deuxième étape d'habitation, de l'évolution de l'habitation de Davideni, étape qui s'étend sur la deuxième moitié du VIe siècle et presque sur tout le VIIe siècle, est plus pauvre. La céramique travaillée à la roue est de plus en plus rare, jusqu'à la disparition. On ne rencontre plus des fibules romano-byzantines du type de celles de l'époque antérieure. En échange sont présentes les fibules "doigtées".

De la catégorie des outils en fer on mentionne: couteaux, faucilles, gravoires, hameçons et briquets. En os ont été réalisés aiguilles et pierceux.

Ont été aussi découvertes nombreuses fusaïolles en argile. Parmi les pièces vestimentaires nous mentionnons trois fibules “doigtées”. La première (fig. 68/2) avec des analogies en Crimée, est un unicat en Dacie et a été dénommée fibule “doigtée” zoomorphique de type Davideni.

La deuxième fibule “doigtée”(fig. 68/4) est de type Sarmizegetusa, et la troisième (fig. 68/3) appartient à la série Coșoveni-Vețel. Les trois fibules “doigtées” ont été réalisées en bronze, par moulage, et elles peuvent être encadrées dans une étape chronologique qui contient les dernières décennies du VIIe siècle. Ces fibules constituent un élément de datation pour la deuxième étape de l'évolution de l'habitation.

Parmi les autres objets nous mentionnons une boucle de ceinture en fer, une boucle d'oreille en bronze, pegnes avec les dents bilatéraux, flèches en fer, à trois ailles, et aussi flèches en fer triangulaires et rhomboidales, et un jouet en argile. Dans l'étape des VIe-VIIe siècles un lieu important est aussi occupé par la céramique. La céramique travaillée à la roue disparaît, peu à peu, jusqu'à sa disparition totale et en échange se généralise la céramique travaillée à la main. À la roue ont été aussi réalisées des vases pot pareilles à celles de la période antérieure. Les vases de vivres ne sont que plus rares, tout comme les amphorettes.

La céramique travaillée à la main est dominante, en fait elle se généralise. Ont été modélés à la main spécialement pots de diverses dimensions et poêles. Plus rarement apparaissent maintenant les bols. Les pots sont ornementés sur la levre avec des alvéoles et des incisions. Plus rarement on rencontre aussi d'autres ornements. Une grande partie de la céramique travaillée à la main est de facture locale, mais apparaisse aussi la céramique spécifique au monde slave des VIe-VIIe siècles. Dans les VIe- VIIe siècles sont très fréquemment présentes les grands plateaux (fig. 135/1, 2).

L'inventaire de la deuxième étape d'évolution de l'habitation evidencie un moment de regres, de discontinuité culturelle. Seulement dès la fin du VIIe siècle et dans le VIIIe siècle se produit un revirement en ce qui concerne la culture matérielle et premièrement la céramique.

Dans le Ve chapitre nous présentons l'inventaire de l'habitation des VIIe-VIIIe siècles, la seule de cette dernière phase de l'évolution de l'habitation. L'analyse de la céramique de cette habitation evidencie un

revirement face à la céramique du VIIe siècle. En fait cette habitation (H65) avec son inventaire (fig. 136-138), appartient à l'ancienne culture roumaine, bien connue par les recherches faites dans les autres habitations des VIIe/VIIIe-IXe siècles.

Dans le VIe chapitre dénommé "*Conclusions archéologiques et historiques*" sont précisées quelques caractéristiques spécifiques à l'habitation de Davideni, en marquant sa place dans l'ensemble des Ve-VIIIe siècles. Ont été aussi faites quelques considérations concernant le type d'établissement les habitations et les annexes des maisons. De l'habitation des Ve-VIIe siècles explorée en proportion de 85% ont été découvertes 74 maisons. Le nombre total d'habitations peut être estimé à environ 100-120.

Contemporaines à un certain moment de l'évolution de l'habitation ont été 20 maisons. Dans la disposition des maisons ont été observés certains alignements, mais aussi des groupements appartenant à des familles liées. Excepté la maison n° 54, qui est de surface, toutes les autres sont du type des chaumières et des chaumières demienfoncées. On a présenté dans l'ouvrage des éléments d'architecture de ces maisons. Dans ces maisons ont été trouvées des installations pour le feu, respectivement des fours en pierres, en argile et tout simplement des foyers. Dans quelques maisons ont été découvertes 2-3 installations pour le feu et dans la maison n° 71 on a trouvé même 5 installations pour le feu.

On fait après quelques considérations concernant les structures démographiques et socio-politiques, spécifiques à la communauté villageoise de Davideni des Ve-VIIIe siècles. Les membres de cette communauté s'occupaient avec l'agriculture et l'élevage du bétail et l'artisanat. Le nécessaire pour la nourriture était complété par la cueillette, la chasse et la pêche. De point de vue démographique, le nombre des membres de la communauté villageoise est haussé, peu à peu, pour arriver à un maximum d'environ 80 habitants vers le milieu du VIe siècle. Après ce moment il y a eu une baisse du nombre des maisons et respectivement d'habitants.

À la fin du VIIe siècle et au début du VIIIe on a découvert seulement une habitation (n° 62). La communauté villageoise de Davideni a été organisée dans les Ve-VIe siècles dans une collectivité territoriale de type byzantin. Probablement vers le milieu du VIe siècle ici a été le centre d'une union des collectivités villageoises, d'une "romanie populaire".

Importantes considerations peuvent être faites en ce qui concerne la vie spirituelle de cette communauté. À Davideni ont été découvertes importantes pièces de facture chrétienne, parmi lesquelles nous mentionnons la petite croix en bronze (fig. 67/2), la cuillère pour l'administration de la Sainte Eucharistie (fig. 67/4), une moule pour mouler les petites croix (fig. 65/1), vases avec le signe de la croix (fig. 82/4; 109/1), un peigne qui a sur la manche (fig. 67/1) etc.

Très importante est la fibule romano-byzantine du VIe siècle (fig. 67/3, 5) qui a représenté sur l'arc un visage humain aureolé (fig. 67a/1, 2). L'image a quelques analogies à Dyrrachium (Albanie) et à Dobrič (Bulgarie). Très probablement l'image sur la fibule de Davideni représente le visage du Christ. À Davideni dans le VIe siècle vivait une importante communauté chrétienne. À la base des découvertes de Davideni, corroborées aux autres connues dans l'espace est-carpatique, le VIe siècle est considéré le moment de la généralisation du chrétienisme dans ces régions.

Les résultats des recherches faites à Davideni permettent aussi quelques considerations etno-culturelles et historiques. Dans les Ve-VIe siècles vivait ici une communauté autochtone, romanique. Dès la deuxième moitié du VIe siècle et en grande partie dès le VIIe siècle près des autochtons ont reçu les groupes des slaves. Les slaves ont été assimilés du point de vue culturel et ethnique par les autochtons romaniques vers la fin du VIIe siècle et au début du VIIIe siècle.

Les découvertes de Davideni offrent des nouvelles données qui contribuent à une meilleure connaissance de la culture Costișa-Botoșana-Hansca, culture spécifique pour l'espace carpato-dnistréen des Ve-VIIe siècles. Elle est une culture romanique avec des nombreuses influences romano-byzantines, mais aussi avec quelques influences slaves.

Dès le VIIIe siècle à Davideni aussi est attestée l'ancienne culture roumaine, preuve de la fin du proces de l'etnogénese des roumains. L'habitation de Davideni, la plus grande habitation des Ve-VIIe siècles explorée jusqu'à présent dans l'espace est carpatique, dans lequel la vie a continué jusqu'au VIIe siècle nous donne l'image d'une communauté villageoise, spécifique pour le territoire carpato-dnistréen.

Les résultats des recherches faites à Davideni prouvent que même dans les conditions difficiles de l'époque des grandes migrations les

communautés villageoises ont continué vivre, quelques fois pendant plusieurs siècles au même endroit. Même s'il y a eu une certaine pendulation, mobilité, elle a été circonscrite à une stabilité microzonale.

La communauté villageoise de Davideni représente un important reper dans l'ensemble de l'histoire de la société autochtone à l'est des Carpates, en illustrant le chemin de l'évolution des daco-romans aux roumains.

EXPLICATION DES ILLUSTRATIONS

- Fig. 1. La localité Davideni et les alentours, avec la position de l'habitation au Ve-VIIIe siècles.
- Fig. 2. Les principales découvertes archéologiques du Ve-IXe siècles, dans la région où se trouve l'habitation de Davideni-Neam : 1. Boto ana; 2. T rpe ti; 3. Davideni; 4. Bor eni; 5. V leni; 6. Borni ; 7. C ciule ti; 8. V leni-Piatra Neam ; 9. Izvoare-Neam ; 10. Br  au i-Neam ; 11. Poiana-Dulce ti; 12. S b oani; 13. Vl diceni; 14. Secuieni; 15. M noaia-Costi a; 16. Izvoare-Bahna.
- Fig. 3. Vue sur la zone nord de l'habitation (1), et aspect du temps des recherches archéologiques (2).
- Fig. 4. Céramique (1-5), fragment d'idol (6) et h che de marne (7), appartenant à la culture Precucuteni II.
- Fig. 5. Céramique appartenant à la culture Noua.
- Fig. 6. Céramique appartenant à la culture Noua.
- Fig. 7. Céramique appartenant à la culture Noua.
- Fig. 8. Céramique appartenant à la culture Noua.
- Fig. 9. Céramique appartenant à la culture Noua.
- Fig. 10. Céramique appartenant à la culture Noua.
- Fig. 11. Objets de bronze appartenant à la culture Noua.
- Fig. 12. Objets de bronze appartenant à la culture Noua.
- Fig. 13. Objets de bronze (1-5, 8-14, 17) et d'os (6-7, 15-16) appartenant à la culture Noua.
- Fig. 14. Objets d'os (1-3, 6-7, 9-11), de pierre (5) et de bronze (4, 8, 12-14) appartenant à la culture Noua.
- Fig. 15. H che plate de fer avec des ailles (1), et vase de terre (2-3), de la première âge de Fer.
- Fig. 16. Céramique de la première âge de Fer.
- Fig. 17. Céramique de la deuxième âge de Fer.
- Fig. 18. Céramique de la deuxième âge de Fer.
- Fig. 19. Objets de bronze (3, 7-9), et de fer (1-2, 4-6), de la deuxième âge de Fer.
- Fig. 20. La disposition des maisons et des annexes, dans l'habitation du Ve-VIIIe siècles.

- Fig. 21. Les plans et les profils des maisons du Ve-VIIe siècles: 1. L₁; 2. L₂; 3. L₃; 4. L₄. Legende: 1. Sol vegetal; 2. Couche brune (niveau du Ve-VIIIe siècles); 3. Couche maro (niveau préhistorique); 4. Terre jaune; 5. Le remplissage des maisons; 6. Âtre simple ou âtre de fourneau; 7. Pierres; 8. Fourneau de terre.
- Fig. 22. Des maisons du Ve-VIIe siècles: 1. L₆; 2. L₁₀.
- Fig. 23. Les plans et les profils des maisons du Ve-VIIe: 1. L₅; 2. L₆; 3. L₇; 4. L₈. Legende: 1. Sol vegetal; 2. Couche brune (niveau du Ve-VIIIe siècle); 3. Couche maro (niveau préhistorique); 4. Terre jaune; 5. Remplissage des maisons; 6. Âtre simple au de fourneau; 7. Pierres; 8. Fosses des piliers; 9. Objtes; 10. Charbon; 11. Fourneau de terre.
- Fig. 24. Les plans et les profils des maisons du Ve-VIIe siècles: 1. L₉; 2. L₁₀; 3. L₁₂; 4. L₁₁. Legende: idem, fig. 23.
- Fig. 25. Des maisons du Ve-VIIe siècles: 1. L₁₄; 2. L₁₅.
- Fig. 26. Les plans et les profils des maisons du Ve-VIIe siècles: 1. L₁₃; 2. L₁₄; 3. L₁₅; 4. L₁₆. Legende: idem, fig. 21.
- Fig. 27. Les plans et les profils des maisons du Ve-VIIe siècles: 1. L₁₇; 2. L₁₈; 3. L₁₉; 4. L₂₀. Legende: idem, fig. 23.
- Fig. 28. Les plans et les profils des maisons du Ve-VIIe siècles: 1. L₂₂; 2. L₂₁; 3. L₂₃; 4. L₂₄. Legende: idem, fig. 21.
- Fig. 29. Des maisons du Ve-VIIe siècles: 1. L₂₆ și L₂₅; 2. L₂₇.
- Fig. 30. Les plans et les profils des maisons du Ve-VIIe siècles: L₂₅ și L₂₆. Legende: idem, fig. 21.
- Fig. 31. Les plans et les profils des maisons du Ve-VIIe siècles: 1. L₂₇; 2. L₃₂; 3. L₂₉; 4. L₃₁. Legende: idem, fig. 23.
- Fig. 32. Les plans et les profils des maisons du Ve-VIIe siècles: L₂₈, L₃₀ și L₃₄. Legende: idem, fig. 21.
- Fig. 33. Les plans et les profils des maisons du Ve-VIe siècles: 1. L₃₃; 2. L₃₅; 3. L₃₆; 4. L₃₇. Legende: idem, fig. 21.
- Fig. 34. Des maisons du Ve-VIe siècles: L₄₀ și L₃₉.
- Fig. 35. Les plans et les profils des maisons du VIe-VIIe siècles: L₃₉ și L₄₀. Legende: idem, fig. 21.
- Fig. 36. Des maisons du VIe-VIIe siècles: 1. L₄₂ și L₄₁; 2. L₄₃.
- Fig. 37. Les plans et les profils des maisons du VIe-VIIe siècles: L₄₂ și L₄₁. Legende: idem, fig. 21.
- Fig. 38. Les plans et les profils des maisons du VIe-VIIe siècles: 1. L₃₈; 2. L₄₃; 3. L₄₄; 4. L₄₅. Legende: idem, fig. 21.
- Fig. 39. Les plans et les profils des maisons du Ve-VIIe siècles: 1. L₄₆; 2. L₄₇; 3. L₄₉; 4. L₄₈. Legende: idem, fig. 21.

- Fig. 40. Les plans et les profils des maisons du Ve-VIIe siècles: 1. L₅₀; 2. L₅₂; 3. L₅₁; 4. L₅₃. Legende: idem, fig. 21.
- Fig. 41. Des maisons du Ve-VIIe siècles: 1. L₅₀; 2. L₅₁; 3. L₆₈.
- Fig. 42. Les plans et les profils des maisons du Ve-VIe siècles: L₅₆ și L₅₅. Legende: idem, fig. 21.
- Fig. 43. Des maisons du Ve-VIe siècles: 1. L₁₂; 2. L₅₅ și L₅₆.
- Fig. 44. Les plans et les profils des maisons du Ve-VIIe siècles: 1. L₅₄; 2. L₅₇; 3. L₅₈; 4. L₅₉. Legende: idem, fig. 21.
- Fig. 45. Les plans et les profils des maisons du Ve-VIIe siècles: 1. L₆₀; 2. L₆₁. Legende: idem, fig. 21.
- Fig. 46. Les plans et les profils des maisons du VIe-VIIe siècles (L₆₃) et du VIIe-VIIIe siècles (L₆₂). Legende: idem, fig. 21.
- Fig. 47. Les plans et les profils des maisons du Ve-VIe siècles: 1. L₆₄; 2. L₆₅. Legende: idem, fig. 21.
- Fig. 48. Des maisons du Ve-VIIe siècles: 1. L₆₇; 2. L₆₅. Legende, idem, fig. 21.
- Fig. 49. Les plans et les profils des maisons et des fosses de vivres (3), du Ve-VIe siècles: 1. L₆₇; 2. L₆₆; 3. G₃. Legende: idem, fig. 21.
- Fig. 50. Les plans et les profils des maisons du Ve-VIIe siècles: 1. L₆₈; 2. L₆₉; 3. L₇₀; 4. L₇₅. Legende: idem fig. 21.
- Fig. 51. Le plan et le profil de la maison L₇₁, du Ve-VIe siècles. Legende, idem, fig. 21.
- Fig. 52. Les plans et les profils des maisons du Ve-VIIe siècles: L₇₂, L₇₃ și L₇₄. Legende: idem, fig. 21.
- Fig. 53. Des fourneaux des maisons, du Ve-VIIe siècles: 1. L₅; 2. L₉; 3. L₄₅; 4. L₃₀.
- Fig. 54. Des fourneaux des maisons, du Ve-VIe siècles: 1, 2. L₆₉; 3. L₇₁.
- Fig. 55. Des fourneaux pour le pain, du VIe-VIIe siècles: 1. C₂; 2. C₃; 3. C₄; 4. C₆.
- Fig. 56. Des fourneaux des maisons et un fourneau isolé (3), du Ve-VIIe siècles: 1. L₃₄; 2. L₅₆; 3. C₇; 4. L₆₇.
- Fig. 57. Les plans et les profils des fourneaux pour le pain, du VIe-VIIe siècles: 1. C₁; 2. C₃; 3. C₄; 4. C₆. Legende, idem, fig. 21.
- Fig. 58. Les plans et les profils des fourneaux pour le pain, du VIe-VIIe siècles: 1. C₂; 2. C₅. Legende, idem, fig. 21.
- Fig. 59. Les plans et les profils des fourneaux pour le pain, du Ve-VIIe siècles: 1. C₇; 2. C₈ și C₉. Legende, idem, fig. 21.
- Fig. 60. Des outils de fer (1-7) et des pièces d'alame (8-9), du Ve-VIIe siècles: 1. L₆₉; 2. L₃₅; 3. S₅₄; 4. L₃₇; 5. S₁; 6. S₂₈; 7. S₈₃; 8-9. L₄₂.
- Fig. 61. Des outils de fer, du Ve-VIIe siècles: 1, 6. L₇₄; 2. S₃₁; 3. L₃₉; 4. L₇₂; 5. L₃₃; 7. L₁₇; 8. S₅₈; 9-10. L₃₆.

- Fig. 62. Des couteaux (1-15) et une boucle (16), de fer, du Ve-VIIe siècles: 1, 15. L₈; 2. S₇₀; 3, 7. L₃₅; 4. L₆₆; 5. L₇₂; 6. L₃₃; 8. L₂₇; 9. L₂; 10. L₆₉; 11. L₁₅; 12. L₇₄; 13. L₄₈; 14. L₃₉; 16. L₄₁.
- Fig. 63. Des points de flèches (1-3, 7-8) et d'autres objets en fer (4, 6); crochet hameçon de bronze (5), du Ve-VIIe siècles: 1. L₁₃; 2. passim; 3. S₃₈; 4. S₃₀; 5. passim; 6. L₁₇; 7. L₄₉; 8. L₃₉.
- Fig. 64. Bracelette fragmentaire (1) et perle de glace (2); boucle d'oreille (3) et epin boucle (6) de bronze; amnaire (9) et boucle de fer (4-5, 7-8, 10-11), du Ve-VIIe siècles; 1-2. L₆₇; 3. S₆₂; 4. L₁₇; 5. L₁₂; 6. S₇₇; 7, 11. S₃₀; 8. L₅₆; 9. L₃₉; 10. S₂₇.
- Fig. 65. Moules en pierre (1, 4-5), boucle d'oreille (2) et bouton (3) de bronze; perceur en os (6), du Ve-VIe siècles: 1. S₁; 2-3. L₄₈; 4. L₃₆; 5. L₃₃; 6. L₆₉.
- Fig. 66. Des fibules en bronze (1-2, 4) et en fer (3, 5-6), du IVe siècle (1) et du Ve-VIe siècles (2-6): 1. S₂₀; 2. S₁; 3. L₇₂; 4. S₇₅; 5. L₁₆; 6. L₇₅.
- Fig. 67. Pegne en os (1), petite croix (2), fibule (3, 5) et petite cuillière, de bronze, du Ve-VIe siècles: 1. S₈₁; 2. L₁₆; 3, 5. L₅₁; 4. L₅₂.
- Fig. 67a. Fragment de la fibule romaino-byzantine de Davideni, avec le visage de Christ (photo, grand d'environ 10 fois).
- Fig. 68. Fibule de fer (1) et fibules "digitées" de bronze (2-4), du Ve-VIIe siècles: 1. S₃₁; 2. L₄₁; 3. S₇₉; 4. L₅₈.
- Fig. 69. Fousaioles de terre, du Ve-VIIe siècles: 1, 8-9. L₄; 2, 6. L₁₃; 3. L₁₀; 4. L₁₄; 5, 7. L₁₂.
- Fig. 70. Fousaioles de terre, du Ve-VIIe siècles: 1. L₁₆; 2, 6. L₃₁; 3. L₃₆; 4-5. L₄₂; 7, 9. L₃₃; 8. L₂₈.
- Fig. 71. Fousaioles de terre, du Ve-VIIe siècles: 1-3, 8. L₄₈; 4-5. L₅₆; 6. L₃₉; 7. L₂₉; 9. L₅₀; 10. L₅₁; 11. L₅₅.
- Fig. 72. Fousaioles de terre, du Ve-VIIe siècles: 1. L₅₇; 2, 7, 9. L₇₃; 3, 6. L₇₄; 4. L₃₆; 5. V/82; 8. L₆₈.
- Fig. 73. Fousaioles de terre, du Ve-VIIe siècles: 1-3. L₆₁; 4-5. L₄₆; 7. S₈₂; 6, 8. S₈₄.
- Fig. 74. Jouet (1), fousaiole (2), cuillière pour verser (5) et poids de terre, du Ve-VIIe siècles: 1. L₄₁; 2-3, 6-7. L₆₆; 4. S₈₃; 5. L₇₅.
- Fig. 75. Aiguilles en os du Ve-VIIe siècles: 1. L₅; 2, 7. L₁₀; 3. L₄₁; 4, 8. L₂₇; 5. L₅₇; 6. L₃₁; 9. L₁₃; 10. L₆₉; 11. L₂₃.
- Fig. 76. Aiguilles (1-3) et perceurs (4, 6, 8-11) en os; pendentif (5), hanche en corn (7) du Ve-VIIe siècles: 1-3. L₇₃; 4, 6. S₇₉; 5. L₅₀; 7. L₃₅; 8. L₅₅; 9. L₆₉; 10. L₅₆; 11. L₆₂.
- Fig. 77. Des fragments de pegnes en os (1-3, 5-8), des hanches (4, 9) et verigne, en os (10), du Ve-VIIe siècles: 1. L₂₇; 2. L₄₁; 3, 6. L₅₇; 4. L₆; 5. L₄₉; 7. L₆₁; 8. S₇₂; 9. L₃₅; 10. L₆₈.

- Fig. 78. Pegne (1) et objet en os (2); fragment d'une hanche de corn (3), du Ve-VIIe siècles: 1. passim/1974; 2. L₅₅; 3. L₇₁.
- Fig. 79. Pegne d'os, du Ve-VIe siècles.
- Fig. 80. Divers objets de fer (1, 3, 5-9) et bronze (2, 4), du Ve-VIIe siècles: 1. S.C.-1969; 2. L₁₆; 3. L₁₃; 4. passim; 5. L₁₇; 6. S₃₈; 7. S₂₅; 8. L₁₆; 9. S₂₇.
- Fig. 81. Perceurs d'os et de corn, du Ve-VIIe siècles: 1-7, V/80.
- Fig. 82. Céramique travaillée à la main du VIe-VIIe siècles: 1, 3, 6, 9. L₂; 8, 12. L₁; 2, 4, 7, 10-11, 13-14. L₃; 15. L₄; 5. L₇.
- Fig. 83. Céramique travaillée à la main (1-16) et à la roue (17), du Ve-VIIe siècles: 1. L₄; 2, 7, 16. L₉; 3, 5. L₈; 4, 14. L₁₃; 6. L₅; 8-13, 15, 17. L₁₀.
- Fig. 84. Céramique travaillée à la main (1, 5-7, 9-16) et à la roue (2-4, 8), du Ve-VIIe siècles: 1-2, 14. L₅; 3. L₆; 4, 8, 10-11. L₁₀; 5, 7. L₉; 6, 12-13, 15. L₁₃; 9, 16. L₈.
- Fig. 85. Profils de vases-pots, du VIe-VIIe siècles: 1. L₁; 2-3. L₂; 4-11. L₃; 12-16. L₄; 17-18. L₅; 19-22. L₈; 23-25, 27-29. L₁₀; 26. L₉; 30-31. L₁₃.
- Fig. 86. Céramique travaillée à la main (1-3, 6-13) et à la roue (4-5), du Ve-VIIe siècles: 1. L₁₁; 2, 10. L₁₃; 3, 13. L₁₂; 4-5, 7-9, 12. L₁₀; 6. L₉; 11. L₈.
- Fig. 87. Céramique travaillée à la main (1-4, 8-10, 12-13) et à la roue (5-7, 11), du Ve-VIIe siècles: 1-2. L₁; 3. L₂; 4. L₈; 5. L₁₅; 6, 9. L₁₆; 7, 11. L₁₀; 8, 10. L₁₂; 12. L₆; 13. L₇.
- Fig. 88. Céramique travaillée à la main (1-3, 5-6, 8-10, 12-13) et à la roue (4, 7, 11, 14), du Ve-VIIe siècles: 1, 12. L₃; 2, 13. L₈; 3, 5. L₉; 4. L₄; 6. L₁₆; 7. L₅; 8-9, 14. L₁₂; 10-11. L₁₀.
- Fig. 89. Profils de vases-pots, Travaillées à la main et à la roue, du Ve-VIIe siècles: 1-3, 17, 19, 21-22, 24, 26-28. L₁₀; 4-8, 15, 18. L₁₂; 9, 20, 23. L₂; 10-11. L₁₁; 12-14. L₁₃; 16. L₄; 25. L₅.
- Fig. 90. Céramique travaillée à la main (1, 4, 7, 9, 11-18) et à la roue (2-3, 5-6, 8, 10), du Ve-VIIe siècles: 1. L₁₁; 2, 5-6, 8. L₁₄; 3, 9-14. L₁₅; 4, 7. L₁₀; 15. L₁₃; 16. L₁₂; 17-18. L₅.
- Fig. 91. Céramique travaillée à la main (1-6, 12-19) et à la roue (7-11), du Ve-VIIe siècles: 1. L₁₆; 2-3. L₁₄; 4-6, 13, 16. L₁₃; 7, 9-10, 18. L₂₀; 8, 11, 14-15, 17. L₁₉; 12. L₁₈; 19. L₁₇.
- Fig. 92. Céramique travaillée à la main (1-5) et à la roue (6-8), du Ve-VIIe siècles: 1. L₂₁; 2, 5, 7-8. L₂₇; 3, 6. L₂₅; 4. L₂₃.
- Fig. 93. Céramique travaillée à la main (3-4, 7, 9-17) et à la roue (1-2, 5-6, 8), du Ve-VIIe siècles: 1-2, 10. L₁₄; 3, 11. L₂₁; 4, 16. L₁₉; 5, 8. L₂₇; 6. L₂₀; 7, 14. L₁₈; 9, 13. L₂₄; 12. L₂₂; 15, 17. L₁₇.
- Fig. 94. Céramique travaillée à la main (3-11) et à la roue (1-2), du Ve-VIIe siècles: 1-2, 5, 11. L₂₅; 3. L₁₂; 4. L₂₂; 6. L₇; 7, 10. L₂₇; 8. L₁₆; 9. L₂₆.

- Fig. 95. Céramique travaillée à la main (2-4, 6) et à la roue (1, 5), du Ve-VIIe siècles: 1, 5. L₂₅; 2. L₂₂; 3-4. L₁₆; 6. L₁₂.
- Fig. 96. Céramique travaillée à la roue (1-6), du Ve-VIe siècles: 1-5. L₂₅; 6. L₂₇.
- Fig. 97. Céramique travaillée à la roue (1-7) et à la main (8), du Ve-VIe siècles: 1-8. L₂₅.
- Fig. 98. Céramique travaillée à la main (1-6) et à la roue (7), du Ve-VIIe siècles: 1. L₂₆; 2, 5, 6. L₂₅; 3. L₂₈; 4. L₁₂; 7. L₁₀.
- Fig. 99. Céramique travaillée à la main (1-2, 4-9) et à la roue (3), du Ve-VIIe siècles: 1, 3, 5, 7, 9. L₂₇; 2, 4, 8. L₂₈; 6. L₂₃.
- Fig. 100. Céramique travaillée à la main (1-2, 5, 7-15) et à la roue (3-4, 6), du Ve-VIIe siècles: 1. L₃₃; 2, 4. L₃₁; 3. L₂₀; 5. L₂₁; 6, 8, 13-14. L₂₇; 7, 9-11, 15. L₃₀; 12. L₂₂.
- Fig. 101. Profils de vases travaillées à la main (1, 3-12, 14-31) et à la roue (2, 13), du Ve-VIIe siècles: 1, 24. L₂₁; 2, 12, 15, 22. L₃₃; 3, 21, 23. L₂₇; 4-8, 25-26. L₂₈; 9, 27, 29-30. L₃₀; 17-18. L₂₄; 19, 31. L₂₉; 10, 11. L₃₂; 13, 16. L₃₅; 14, 20. L₃₄; 28. L₃₁.
- Fig. 102. Céramique travaillée à la main (1-3, 5-6, 8-11) et à la roue (4, 7), du Ve-VIIe siècles: 1-2. L₃₀; 3, 5-8. L₃₃; 4, 11. L₃₅; 9. L₂₇; 10. L₃₄.
- Fig. 103. Céramique travaillée à la main (3, 5-10) et à la roue (1-2, 4), du Ve-VIIe siècles: 1, 5, 7, 10. L₃₃; 2, 4, 6, 8. L₃₅; 9. L₂₇; 3. L₃₂.
- Fig. 104. Céramique travaillée à la main (2-4, 6-15, 17-18) et à la roue (1, 5, 16), du Ve-VIIe siècles: 1, 4, 11, 13. L₃₃; 2-3, 5-6, 8. L₃₅; 9, 12, 14, 17-18. L₃₆; 7. L₃₂; 15-16. L₃₀; 10. L₃₄.
- Fig. 105. Céramique travaillée à la roue (1-5) et à la main (6-8), du Ve-VIe siècles: 1-4, 6-7. L₃₆; 5, 8. L₃₇.
- Fig. 106. Profils de vases travaillées à la main (1-25, 27-30, 32-33, 35-42) et à la roue (26, 31, 34), du Ve-VIIe siècles: 1, 5, 10, 12, 16, 24-25, 28, 35, 41-42. L₃₇; 2-4, 6, 13, 19-20, 29, 37, 40. L₃₅; 7-8, 11, 14-15, 30, 39. L₃₆; 9, 22, 26, 38. L₃₃; 17-18. L₃₂; 21, 23. L₃₄; 27, 31, 33-34, 36. L₃₀; 32. L₂₆.
- Fig. 107. Céramique travaillée à la main (5-14) et à la roue (1-4), du Ve-VIIe siècles: 1-4, 7-11. L₃₆; 5, 13. L₃₉; 6, 12, 14. L₃₇.
- Fig. 108. Des vases travaillées à la main (1-4), du VIe-VIIe siècles: 1, 4. L₃₉; 2. L₃₈; 3. L₄₀.
- Fig. 109. Céramique travaillée à la main, du VIe-VIIe siècles: 1. L₅₇; 2, 5. L₃₉; 3. L₃₈; 4. L₃₆; 6. L₇₂.
- Fig. 110. Céramique travaillée à la main, du VIe-VIIe siècles: 1. L₃₉; 2, 4-7, 13-14. L₃₆; 3. L₄₀; 8. L₇₁; 9. L₅₆; 10-11. L₃₇; 12. L₃₄; 15. L₄₅.
- Fig. 111. Céramique travaillée à la main (1-3, 5-8, 10-13) et à la roue (4, 9), du Ve-VIIe siècles: 1-2, 9-12. L₄₀; 3, 8, 13. L₃₉; 4-5. L₄₁; 6. L₃₇; 7. L₃₆.

- Fig. 112. Căramicã trãvãllãtã à la main (1-4, 10-11, 15) et à la roue (5-9, 12-14), du Ve-VIIe siècles: 1-2, 4, 9, 15. L₄₁; 3, 13. L₃₈; 5, 8. L₃₇; 6-7, 10, 14. L₃₆; 11-12. L₃₅.
- Fig. 113. Căramicã trãvãllãtã à la main (1-4, 6-13, 15) et à la roue (5, 14, 16), du VIe-VIIe siècles: 1, 6. L₃₆; 2. L₄₇; 3, 5, 7, 9, 11, 14. L₄₂; 4. L₄₀; 8. L₄₆; 10. L₁₄; 12, 15-16. L₃₇; 13. L₄₃.
- Fig. 114. Căramicã trãvãllãtã à la main, du VIe-VIIe siècles: 1, 9. L₄₂; 2-3. L₄₇; 4, 8, 10, 12. L₄₃; 5-6. L₄₆; 7, 13. L₃₆; 11. L₄₅; 14-15. L₄₁.
- Fig. 115. Căramicã trãvãllãtã à la main (1-5, 7-10) et à la roue (6, 11), du Ve-VIIe siècles: 1-3. L₄₆; 4. L₃₇; 5. L₃₆; 6-9. L₅₀; 10-11. L₄₈.
- Fig. 116. Căramicã trãvãllãtã à la main (1-2, 4-8, 11-12, 14-16) et à la roue (3, 9-10, 13, 17), du Ve-VIIe siècles: 1-2. L₄₉; 3. L₅₁; 4, 7-8. L₄₆; 5-6, 9-12, 14-15. L₅₀; 13. L₄₈; 16. L₄₂; 17. L₅₂.
- Fig. 117. Căramicã trãvãllãtã à la main (1-9, 11-14) et à la roue (10), du VIe-VIIe siècles: 1, 8-9, 12-13. L₅₀; 2-3. L₄₆; 4. L₄₉; 5, 10. L₅₂; 6-7. L₄₈; 11, 14. L₅₁.
- Fig. 118. Căramicã trãvãllãtã à la main (1-12, 14-16, 18-19) et à la roue (13, 17) du Ve-VIIe siècles: 1-2. L₄₆; 3-5, 13. L₅₆; 6-7, 18. L₄₉; 8-10. L₅₀; 11, 15. L₄₈; 12. L₅₄; 14, 16-17, 19. L₅₇.
- Fig. 119. Căramicã trãvãllãtã à la main (2, 4-7, 9-14) et à la roue (1, 3, 8), du Ve-VIIe siècles: 1. L₅₃; 2-4. L₅₅; 5-7, 9. L₅₇; 8, 10-11, 14. L₅₆; 12. L₄₈; 13. L₄₉.
- Fig. 120. Căramicã trãvãllãtã à la main (1-5, 7-14) et à la roue (6) du Ve-VIIe siècles: 1-5, 10, 12-14. L₅₇; 6, 11. L₅₈; 7. L₄₈; 8. L₅₀; 9. L₅₁.
- Fig. 121. Căramicã trãvãllãtã à la main (1, 3-6, 8-13) et à la roue (2, 7) du Ve-VIIe siècles: 1-3, 7. L₅₇; 4-5. L₅₈; 6, 8-11, 13. L₅₉; 12. L₆₀.
- Fig. 122. Căramicã trãvãllãtã à la main (1, 6-7, 9, 12-17) et à la roue (2-5, 8, 10-11) du Ve-VIIe siècles: 1. L₅₉; 2-3. L₆₃; 4, 10-11. L₆₁; 6-7, 9. L₆₇; 5, 8, 15-16. L₆₆; 12-14, 17. L₆₀.
- Fig. 123. Căramicã trãvãllãtã à la main, du VIe-VIIe siècles: 1-2, 4, 6, 9. L₆₁; 3, 5, 7-8, 10. L₆₃.
- Fig. 124. Căramicã trãvãllãtã à la main (1, 3-5, 10-12) et à la roue (2, 6-9, 13) du Ve-VIIe siècles: 1-2, 6-8, 12-13. L₆₆; 3, 11. L₆₄; 4-5, 9-10. L₆₇.
- Fig. 125. Căramicã trãvãllãtã à la main (1-3, 5-7, 9-17) et à la roue (4, 8) du Ve-VIIe siècles: 1. L₆₅; 2, 5-7. L₆₈; 4. L₆₆; 3, 9-10, 12-13, 15. L₆₉; 8. L₇₀; 11, 14, 16. L₆₇; 17. L₆₄.
- Fig. 126. Căramicã trãvãllãtã à la main (1, 3-6, 8, 10-11, 13-19) et à la roue (2, 7, 9, 12) du Ve-VIIe siècles: 1, 4-6, 10-11. L₆₉; 2-3, 7, 9, 12. L₇₀; 8, 18-19. L₆₈; 13, 16-17. L₆₇; 14-15. L₆₆.

- Fig. 127. Céramique travaillée à la main (1-4, 8-9, 11, 13) et à la roue (5-7, 10, 12, 14) du Ve-VIe siècles: 1-5, 7, 13. L₇₀; 6, 8-12, 14. L₇₁.
- Fig. 128. Céramique travaillée à la main (1, 3-6, 9-15) et à la roue (2, 7-8) du Ve-VIIe siècles: 1. L₇₀; 2, 4, 12. L₇₁; 3. L₇₄; 5-6, 9-10. L₆₉; 7-8, 11, 13-14. L₇₅; 15. L₇₂.
- Fig. 129. Céramique travaillée à la main, du Ve-VIe siècles: 1. L₇₂; 2. L₇₃; 3. L₆₉; 4. L₇₁; 5. L₇₀.
- Fig. 130. Céramique travaillée à la main (1-5, 8-9, 11-14, 16) et à la roue (6-7, 10, 15) du Ve-VIIe siècles: 1, 11. L₇₁; 2-5, 8, 14. L₇₅; 6-7, 10. S₈₀; 9, 13. S₁; 12. S₁₆; 15-16. S₃₄.
- Fig. 131. Céramique travaillée à la main (1-4, 6, 8, 10-16) et à la roue (5, 7, 9) du Ve-VIIe siècles: 1-2, 4-5, 7. L₇₂; 3, 13. L₇₃; 6, 8-10, 16. L₇₅; 11-12. L₇₁; 14-15. L₇₄.
- Fig. 132. Céramique travaillée à la main (1-11, 13-17) et à la roue (12, 18) du Ve-VIIe siècles: 1, 6. L₇₃; 2-3, 11, 15, 17. S₁; 4. S₅; 5. L₇₄; 7. S₆₅; 8. L₇₅; 9, 12-13. L₇₂; 10, 14. S₃₄; 16. S₁₈; 18. S₈.
- Fig. 133. Céramique travaillée à la main (1-7, 10-18) et à la roue (8-9) du Ve-VIIe siècles: 1. S₅₂; 2, 5-6, 10, 14-16. S₁; 3. S₆₄; 4. S₆₅; 7. L₇₂; 8. S₂; 9. S₂₃; 11, 18. S₁₉; 12. S₃₀; 13. S₁₆; 17. L₇₁.
- Fig. 134. Céramique travaillée à la main, du VIe-VIIe siècles: 1. S₅₃; 2-3. S₁; 4-5. S₇₄; 6, 8, 13. L₇₅; 7. L₇₂; 9. L₇₁; 10-11, 17. L₇₀; 12. S₅₀; 14. S₃₁; 15. S₈; 16. S₆₈; 18. S₇₉.
- Fig. 135. Gros plateaux ("des âtres portatives") du VIe-VIIe siècles: 1. L₂₃; 2. L₁₃.
- Fig. 136. Céramique travaillée à la main (1, 3-6) et à la roue (2) du VIIe-VIIIe siècles, découverte dans L₆₂.
- Fig. 137. Céramique travaillée à la main (1, 6) et à la roue (2-5) du VIIe-VIIIe siècles, découverte dans L₆₂.
- Fig. 138. Céramique travaillée à la main (2-4, 6-8) et à la roue (1, 5) du VIIe-VIIIe siècles, découverte dans L₆₂.
- Fig. 139. Le plan general des fouilles archéologiques dans l'habitation du Ve-VIIIe siècles de Davideni-Neamț.

LISTA ABREVIERILOR

- AIIAC** – Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj(-Napoca)
- Aluta** – Aluta. Muzeul Județean Sf. Gheorghe
- AMM** – Acta Moldaviae Meridionalis
- AMN** – Acta Musei Napocensis, Cluj-Napoca
- Apulum** – Apulum. Acta Musei Apulensis, Alba Iulia
- ArhMold** – Arheologia Moldovei, Iași
- Ateneu** – Ateneu – revistă de cultură, Bacău
- Banatica** – Banatica. Muzeul județean Reșița
- CAB** – Cercetări Arheologice în București, București
- Carpica** – Carpica. Muzeul Județean de Istorie și Artă (din 1992 Muzeul Județean de Istorie "Iulian Antonescu"), Bacău
- Dacia** – Dacia. Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie, I-XII, 1924-1947; Dacia, N.S.; Revue d'archéologie et d'histoire ancienne, I, București, 1957 și urm.
- Materiale (MCA)** – Materiale (Materiale și Cercetări Arheologice), București
- MemAntiq** – Memoria Antiquitatis. Acta Musei Petrodavensis, Piatra Neamț
- Pontica** – Pontica. Muzeul de Istorie Națională și Arheologie, Constanța
- RRH** – Revue Roumaine d'Histoire, București
- SAA** – Studia Antiqua et Archaeologica, Iași
- SCIV(A)** – Studii și Cercetări de Istorie Veche (și Arheologie), București
- SC-Vrancea** – Studii și Comunicări – Vrancea, Focșani

INDICE GENERAL

A

Adamclisi, 138
Aibabin, A.I., 160, 161, 162
Albania, 238, 242
Alcedar-Odaia, 158
Alexandrescu-Dersca, M. Matilda, 193
Alexianu, Marius, 23
Ammianus Marcellinus, 184
Anastasiu, F., 153
Antipa, Gr., 224
Antonescu, Iulian, 9
Artimon, Al., 155, 175, 188

B

Babeș, Mircea, 19, 23, 33, 34, 37
Bacău, 9, 10, 155, 156, 175, 188, 208
Bacău-Curtea Domnească, 188
Balan, Gheorghe Gh., 129
Balcani, 13, 203
Banat, 189
Baran, V.D., 169, 188, 191
Bardac, Anghel, 29
Bârlad, 10, 32
Barnea, Al., 138
Barnea, I., 66, 148, 153
Bârzu, Ligia, 32, 139, 146, 153, 165,
166, 174, 180, 189, 195, 197, 203,
205, 206
Basărabii, cultura, 32
Basarabia, 166
Băiceni, 174
Bărboasa, 30
Bărbulescu, Mihai, 175
Bejan, Adrian, 141, 189

Beroe, 144, 146
Bezid, 152, 189
Bichir, Gh., 23, 134, 137, 155
Biharea, 146, 152, 153, 189
Bizanț, 13, 177, 200, 203
Bogdan-Cătănicu, I., 138
Boia, Lucian, 177, 190, 195
Bojoi, Ion, 14, 15, 16
Bonn, 33, 37, 164
Borniș, 22, 23, 174, 236
Borșeni, 15, 22, 151, 153, 174, 183,
188, 209, 236
Botez, C., 15
Botoșana, 23, 34, 133, 134, 135, 136,
147, 151, 153, 156, 158, 182, 188,
236
Botoșani, 33, 148, 188
Brad, 33, 108, 109, 170, 224
Bratei, 139, 146, 150, 152, 165, 166,
180, 181, 189, 197
Bratei, cultura, 189
Bratei-Țaga-Biharea, aspect cultural,
206
Braudel, Fernand, 177, 185, 196
Brăila, 153
Brășăuți, 23, 174
Bréhier, Emile, 145
Brezeanu, Stelian, 174, 180, 195, 203,
204, 205, 206
Bucovina, 178, 190, 191
Bucov-Ploiești, 66, 165
București, *passim*
București-Militari, 137
Budești, 138
Budureasca, 63, 135, 136, 146, 152,
188
Bulgaria, 138, 141, 238, 242

Bulgaru, Valeriu, 193
 Bunești, 34
 Buzău, 10

C

Capidava, 143, 144, 146
 Carol al V-lea, 196
 Carol Quintul, 196
 Carpați, 10, 20, 21, 23, 46, 63, 133,
 134, 140, 141, 148, 158, 174, 175,
 177, 182, 188, 199, 200, 201, 202,
 206, 242
 Călărăși, 29, 225
 Căpitanu, V., 23, 63, 150, 151, 188
 Celei, 146, 147
 Chetriș, 134
 Chiriac, Costel, 132
 Chișinău, 24, 134, 166, 182, 188, 205
 Chițescu, L., 179
 Cipău, 189
 Cireșanu, aspect cultural, 63
 Cireșeanu-Ipotești-Cândești, aspect
 cultural, 206
 Citta del Vaticano, 141
 Ciubotaru, Elena, 22, 151, 153, 171,
 174, 188
 Ciupea, I., 189
 Ciurel, 151, 188
 Cluj-Napoca, 33, 146, 175, 189, 202
 Coarnele Berbecului, dealuri, 14
 Cojocariu, Elena, 17
 Comana de Jos, 189
 Comșa, E., 66
 Comșa, Maria, 66, 163, 165, 189
 Condurachi, Emil, 138, 147
 Constantinescu, Eugen-Marius, 140, 147,
 189, 206
 Constantiniu, Margareta, 135, 147,
 151, 188
 Constantinopol, 136
 Constanța, 29

Corman, Igor, 10, 134, 136, 144, 146,
 158, 161, 166, 168, 169, 170, 178,
 179, 182, 184, 188, 205
 Corni, masiv, 15
 Cosma, Călin, 190
 Costea, Fl., 189
 Costișa-Botoșana, cultura, 23, 236
 Costișa-Botoșana-Hansca, complex
 cultural, 12, 23, 24, 36, 205, 206,
 242
 Costișa-Mănoaia, 188, 236
 Coșoveni, 163, 164, 240
 Covacef, Zizi, 143, 144, 146
 Craiova, 134, 146, 192
 Crimeea, 160, 161, 162, 164, 194, 240
 Cristur, 135
 Criș, cultura, 28
 Criuleni, 138
 Cucorăni, 146, 188
 Cucu, Vasile, 17
 Culică, V., 148
 Culoarul Moldovei, 15
 Curta, F., 164

D

Dacia, 9, 12, 13, 27, 32, 33, 34, 93,
 129, 131, 132, 134, 140, 142, 146,
 148, 160, 170, 175, 176, 179, 188,
 189, 190, 192, 193, 195, 196, 199,
 200, 201, 202, 206, 207, 240
 Daicoviciu, C., 202
 Daicoviciu, Hadrian, 32, 197
 Davideni, *passim*
 Dănceni, 146
 Dănești-Vaslui, 174
 Delta Dunării, 227
 Delvoye, Charles, 142
 Depresiunea Neamțului, 15
 Diaconu, Gh., 137
 Dierna, 148
 Dinogetia, 66
 Dobrič, 141, 242
 Dobrogea, 50, 91, 146, 152, 200

Dodești-Vaslui, 30, 158, 174, 188
 Dolinescu-Ferche, Suzana, 152, 156,
 179, 188, 206
 Dostal, B., 169
 Dragomirești, 31
 Dridu, cultura, 189
 Drobeta-Turpu Severin, 141
 Dulceanca, 152, 188
 Dumbrava Roșie, 23
 Dumistrăcel, Stelian, 55, 137, 193
 Dumitrașcu, Sever, 10, 146, 152, 153,
 174, 182, 184, 189, 194, 206
 Dumitroaia, Gheorghe, 22, 30, 31, 151,
 153, 171, 174, 188
 Dunărea, 29, 132, 135, 136, 138, 140,
 141, 146, 152, 153, 161, 163, 164,
 194, 195, 200, 202, 204, 225
 Dunăre, Nicolae, 189
 Dupoi, V., 164
 Dyrrachium, 141, 238, 242
 Dyrrah. *vezi Dyrrachium*

E

Eminovici, Constantin, 156, 188
 Enescu, Radu, 197
 Europa, 131, 150, 165, 171, 185, 201,
 203, 204, 227

F

Fedești, 34
 Ferigile, 32
 Fiedler, U., 164
 Filioara, 31
 Fitionești, 30
 Florescu, Adrian C., 29, 30, 31
 Focșani, 197
 Franța, 145, 196

G

Galați, 30, 202
 Gâmbaș-Coșoveni, 163
 Gavril, Anca, 208, 209

Ghiurco, Ioan, 148, 199, 201
 Giurescu, C.C., 192
 Giurgiu, 225
 Glodariu, Ioan, 33, 34, 189
 Gonța, Al.I., 197
 Gramatopol, Mihai, 148
 Grădina, 29
 Groșșani, 189
 Gudea, Nicolae, 148, 199, 201

H

Haimovici, Sergiu, 16, 46, 128, 192,
 208, 224
 Hallstatt, 31, 32, 33
 Hansca, 144, 158, 166, 188
 Haralambieva, Anna, 141
 Harțuche, N., 153
 Hawaii, 13
 Hărman, 189
 Heleșteni, 29
 Histria, 138, 146, 147
 Hîncu, I.G., 134
 Hlăpești, 31
 Hlincea-Iași, 174
 Horedt, K., 146, 152, 166
 Hoti, Afrim, 141
 Hristos, 12, 141, 142, 199, 200, 238,
 242

I

Iaroslavschi, Eugen, 33, 34
 Iași, 9, 10, 24, 32, 133, 134, 138, 148,
 158, 174, 177, 178, 194, 199, 200,
 201, 205, 209
 Iatrus, 138
 Ibida, 146
 Ichim, Ioniță, 14, 15, 16
 Iliescu, Octavian, 148, 153
 Imperiul bizantin, 132, 141, 163, 202,
 203
 Imperiul roman, 148, 176, 202, 207
 Imperiul romano-bizantin, 203

Ioniță, Ion, 153, 155, 174
 Iorga, Nicolae, 18, 198, 207
 Ipotești-Cândești, cultura, 63, 152
 Ipotești-Ciurel-Cândești, aspect
 cultural, 206
 Irimia, Mihai, 29
 Istria, 147
 Izvoare, 31
 Izvoare-Bahna, 23, 136, 152, 165, 174,
 196, 204, 236
 Izvoarele, 134

J

Justinian, 132, 136, 142

K

Kariel, Henry, 13
 Kerci, 160
 Kiev, 146, 188
 Kodin, 188
 Korceak, 169
 Korceak-Jitomir, 169

L

Le Roy Ladurie, 190
 Leipzig, 145
 Leontiev, Konstantin, 204
 Lespezi-Homocea, 174
 Lorraine, 145
 Lozna-Dorohoi, 9, 33, 34, 174
 Lozna-Străteni, 136
 Lucistovo, 160, 161, 162
 Luka-Kavetčinskaja, 146

M

Macovei, Antoaneta, 15
 Madgearu, Alexandru, 195, 202, 204
 Mainz, 160
 Malița, Mircea, 13
 Mangalia, 148
 Mansuelli, Guido A., 201

Marcu, Mariana, 189
 Marea Neagră, 13
 Marinescu-Bâlcu, Silvia, 22, 28
 Matei, M.D., 188
 Mănoaia-Costișa, 9, 23, 63, 150, 151
 Mihăilescu, Fl., 15
 Militari, 137
 Mitrea, Bucur, 146
 Mitrea, Ioan, 20, 21, 22, 23, 28, 29, 30,
 31, 46, 63, 83, 132, 133, 134, 136,
 138, 139, 142, 148, 150, 151, 152,
 153, 154, 155, 156, 159, 161, 162,
 164, 165, 166, 168, 169, 170, 171,
 174, 175, 177, 178, 179, 181, 183,
 184, 188, 189, 196, 197, 198, 200,
 201, 203, 204, 205, 206, 207, 208
 Moldova, 9, 10, 19, 21, 23, 29, 30, 33,
 34, 37, 46, 63, 132, 133, 134, 136,
 138, 140, 143, 148, 150, 151, 153,
 155, 157, 165, 166, 183, 188, 189,
 192, 197, 199, 200, 201, 205, 224
 Moldova, râu, 14, 15, 16, 17, 18, 23,
 40, 80, 102, 175, 178, 179, 192,
 194, 195, 198, 208, 227, 228, 236
 Moldova, Republica, 134, 138
 Momanu, Vasile, 156, 188
 Monah, Dan, 23, 174
 Monteoru, cultura, 31
 Morești, 146, 152
 Morintz, Sebastian, 30, 31
 Moscalu, Emil, 170
 Moscova, 169, 179, 188, 191
 Muntenia, 63, 135, 140, 146, 152, 153,
 156, 165, 179, 188, 189, 192, 206
 Mureș, râu, 163

N

Neamț, 14, 19, 21, 23, 24, 30, 31, 83,
 174, 208
 Neamț, depresiune, 208, 228
 Neamțu, V., 192
 Nestor, Ion, 9, 139, 163, 189, 204, 205
 Nica, M., 189

Nichiteni-Botoșani, 151
 Nicolescu, Corina, 148, 153, 183
 Nistru, râu, 136, 144, 146, 158, 161,
 182, 188, 201
 Noua, cultura, 28, 29, 30, 31, 67, 178,
 237
 Noua-Coslogeni, cultura, 29, 30
 Noua-Sabatinovka-Coslogeni, cultura,
 31

O

Odarci (Dobrič), 141, 238
 Oglinzi, 31
 Oituz-Bacău, 9
 Olteanu, Ștefan, 10, 178, 179, 192, 196,
 197
 Olteni, 135, 147
 Oltenia, 134, 140, 146, 147, 166, 189
 Oradea, 146, 148, 174, 199, 204
 Oțetea, Andrei, 204
 Oxford, 28

P

Panaïtescu, P.P., 197
 Paris, 145, 190
 Pârjoaia, 148
 Pârvan, Vasile, 11
 Păstrăveni, 14, 15
 Penkovka, 169
 Petre, A., 144, 146, 163
 Petrescu-Dîmbovița, Mircea, 9, 29, 32,
 151, 174, 179, 197, 202, 204, 205,
 206
 Petrov, V.P., 169
 Piatra Frecăței, 144
 Piatra Neamț, 10, 23, 24, 152, 174
 Pietroasele, 164
 Ploiești, 63, 152
 Podișul Moldovei, 15
 Poiana-Dulcești, 23, 236
 Poienești-Lukașevka, cultura, 19, 23,
 33, 34, 37, 237

Polonia, 224
 Popescu, Dorin, 140
 Popescu, Emilian, 200, 202
 Popilian, Gh., 189
 Popovici, Rodica, 22, 174
 Poreč, 141
 Postică, Gh., 10, 169, 178, 188, 191
 Precucuteni, cultura, 22, 28, 178, 236
 Preda, Constantin, 135, 136, 146, 147
 Preda, Florentina, 32, 197
 Prichodnjuk, O.M., 146, 169, 188
 Procopius din Caesarea, 190
 Protase, D., 146, 175, 189
 Prut, râu, 136, 144, 158, 161, 182, 188

R

Rafalovici, I.A., 134, 166, 169, 188
 Raškov, 188
 Rădeanca, pârâu, 14, 15
 Rădeni, 15
 Răucești, 31
 Războieni, comuna, 15
 Războieni-Valea Albă, 15
 Rikman, E.A., 134
 Rîșești-Băleni, 29
 Roman, 10
 România, 17, 22, 28, 29, 32, 33, 55,
 142, 145, 148, 152, 153, 163, 174,
 184, 189, 196, 197, 198, 199, 202,
 204, 224, 236
 Rotbav, 189
 Rusanova, I.P., 169, 188, 190
 Rusu, Mircea, 10, 189, 202

S

Sabatinovka-Noua-Coslogeni, complex
 cultural, 29
 Salin, Ed., 145
 Sanie, Silviu, 201
 Sântana de Mureș, cultura, 21, 45, 53,
 54, 58, 72, 90, 97, 108, 110, 113,

116, 118, 138, 150, 151, 153, 154,
155, 157, 238, 239

Sântana de Mureș-Cerneahov, cultura,
153

Sarmizegetusa, 100, 161, 162, 240

Săbăoani, 23

Sălașuri, 189

Săvești, 31

Scythia Minor, 144, 200

Secuieni, 23

Sedov, V.V., 169

Sf. Andrei, 168

Sibiu, 139, 146, 165, 166, 189

Simferopol, 160

Simionescu, I., 17

Sinai, munte, 142

Siret, râu, 9, 10, 20, 21, 23, 46, 195

Sofia, 191, 204

Sokol, 146, 188

Spanțov, 146

Spiești, 14

Spinei, Victor, 23, 24, 133, 174, 178

Split, 141

Străulești-Lunca, 147

Străulești-Măicânești, 135

Subcarpați, 15, 17

Suceava, 188

Sucidava, 22, 146, 147, 153

Suuk Su, 160

Székely, Z., 135, 152, 189

Ș

Șadurschi, P., 33

Șipot-Suceava, 188

Ștefan-cel Mare, 156, 188, 208

Ștefan, Gh., 66

T

Tacu, Al., 15

Târgșoru Vechi, 137

Târpești, 22, 28, 236

Tăvădărești, 30

Teodor, Dan Gh., 9, 10, 22, 23, 24, 32,
63, 133, 134, 135, 136, 137, 138,
139, 140, 142, 143, 146, 147, 148,
150, 151, 152, 153, 155, 156, 157,
158, 159, 160, 161, 162, 163, 164,
168, 169, 170, 171, 174, 177, 178,
179, 182, 183, 184, 188, 189, 192,
194, 197, 199, 200, 201, 202, 203,
204, 205, 206

Teodor, Silvia, 33, 34, 188

Teodorescu, V., 63, 135, 136, 146, 147,
152, 170, 188, 206

Tg. Neamț, 14, 24

Theodorescu, Răzvan, 13, 203

Timișoara, 190

Timoșciuk, B.A., 169, 179, 188, 190

Toderașcu, Ion, 197, 198

Topalu-Constanța, 139

Topolița, râu, 14, 15, 17

Toropu, O., 134, 144, 146, 153, 166,
189

Transilvania, 135, 139, 143, 146, 148,
150, 152, 153, 156, 166, 181, 189,
190, 197, 202, 206

Tropaeum Traiani, 138, 146

Tudor, D., 146, 147

Tufescu, Mircea, 17

Tufescu, Victor, 15, 17

Tupilați, 15

Tupilați, comuna, 15

Turcu, C., 15

Ț

Țaga, 146

Țara Bârsei, 189

Țara Românească, 197

Țibucani, 31

Țibucani, comuna, 15, 19

Țibucani, deal, 15

Țibucanii de Jos, 15

Țigănești, 30

U

Ucraina, 134, 224
Umbrari, pârâu, 14, 15
Umbreni, pârâu, 208, 227
Untaru, Ilie, 19, 37
Urecheni, 31
Ursachi, V., 23, 33, 109, 133, 155, 170

V

Vakulenko, L.V., 146, 169, 188
Valea Albă, pârâu, 14, 15
Valea Moldovei, 15, 17, 31, 175
Vaslui, 10, 30, 175
Vețel, 163, 164, 240
Villey St. Etienne, 145, 239
Vințu de Jos, 32
Vlădiceni, 23
Vlăduțiu, Ion, 183
Voinești, 30, 31
Vornic, Vladimir, 138
Vulpe, Al., 32

Vulpe, Radu, 202, 203

W

Washington, G., 193
Werner, J., 160, 162, 163, 164

X

Xenopol, A.D., 193

Z

Zaharia, Em., 151, 174, 179
Zaharia, Eugenia, 139, 150, 152, 165,
180, 181, 189, 197, 206
Zaharia, N., 151, 179
Zargidava, 33, 109, 133, 155, 170
Zeller, Eduard, 145
Zgâbea, Mioara, 137
Zub, Al., 11
Zugravu, Nelu, 141, 174, 201, 202, 203,
206

Ilustrații

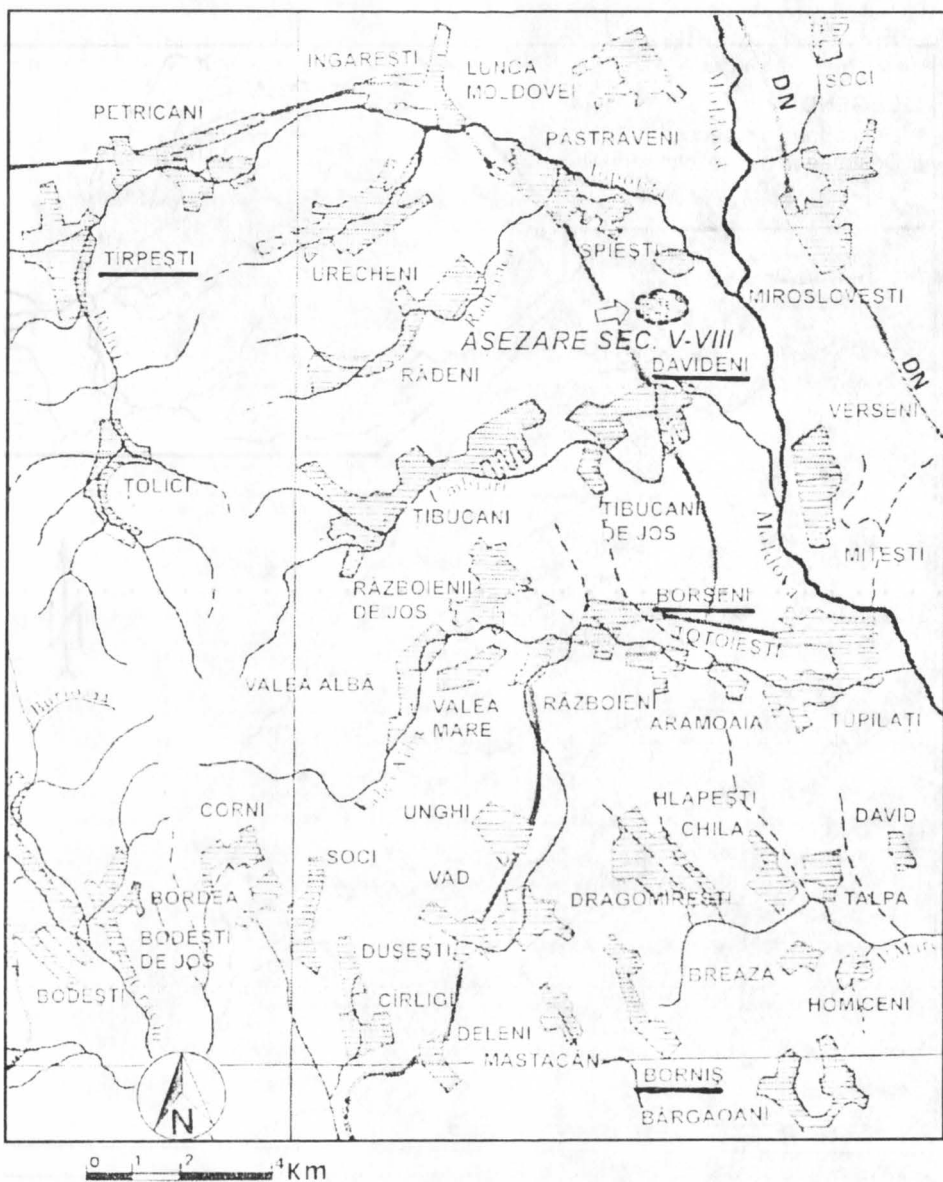

Fig. 1. Localitatea Davideni și împrejurimile, cu poziționarea așezării din secolele V-VIII.
<https://biblioteca-digitala.ro/> / <https://muzeu-neamt.ro>

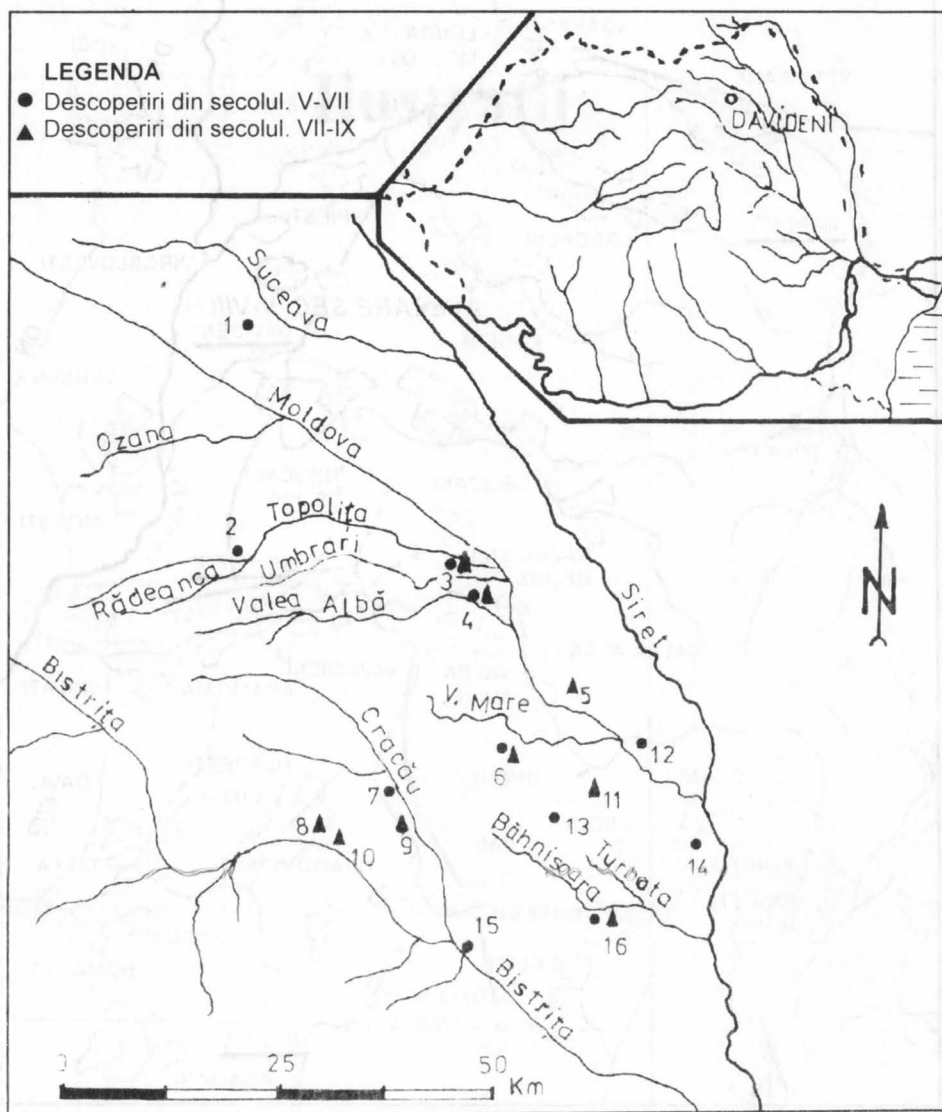
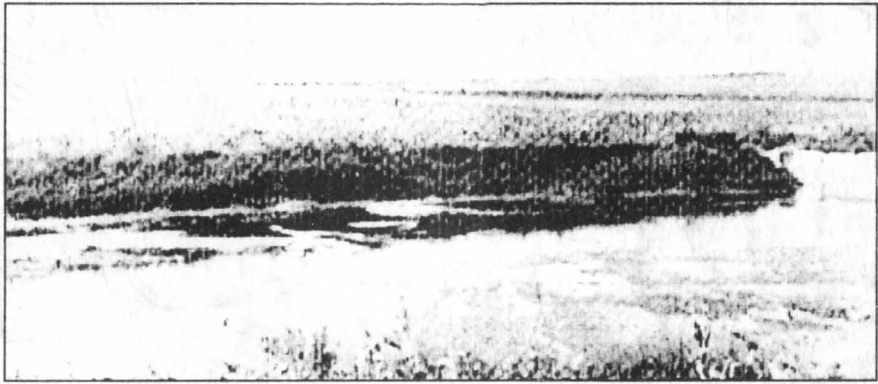
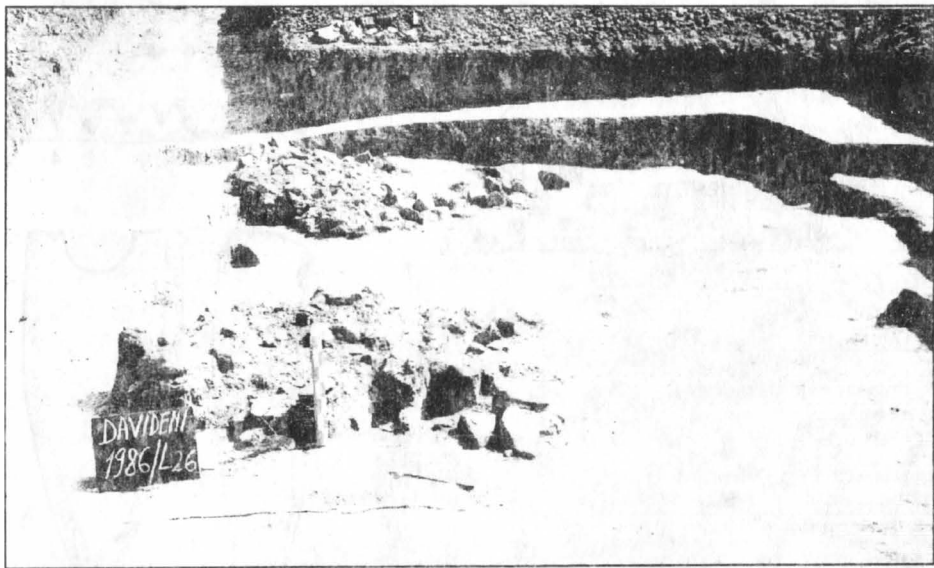

Fig. 2. Principalele descoperiri arheologice din secolele V-IX, în regiunea în care se află așezarea de la Davideni-Neamț: 1 - Botoșana; 2 - Târpești; 3 - Davideni; 4 - Borșeni; 5 - Văleni; 6 - Borneș; 7 - Căciulești; 8 - Văleni-P. Neamț; 9 - Izvoare - Piatra-Neamț; 10 - Brășăuți-Neamț; 11 - Poiana-Dulcești; 12 - Săbăoani; 13 - Vlădiceni; 14 - Secuieni; 15 - Mănoaia-Costișa; 16 - Izvoare-Bahna.

<https://biblioteca-digitala.ro/> <https://muzeu-neamt.ro>

1

2

Fig. 3. Vedere spre zona de nord a așezării (1) și aspect din timpul cercetărilor arheologice (2).
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

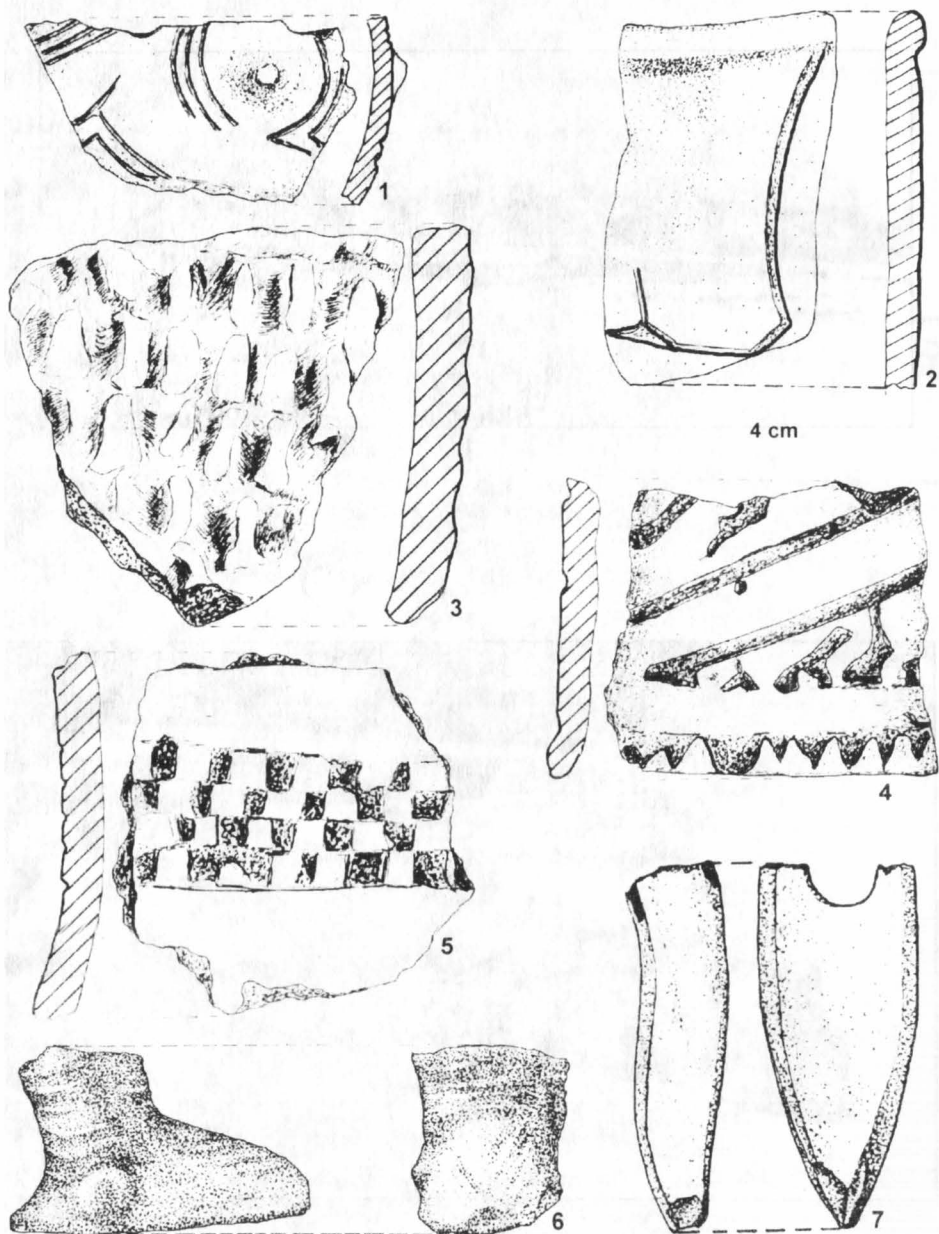

Fig. 4. Ceramică (1-5), fragment de idol (6) și topor din marnă (7), aparținând culturii Precucuteni II.
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

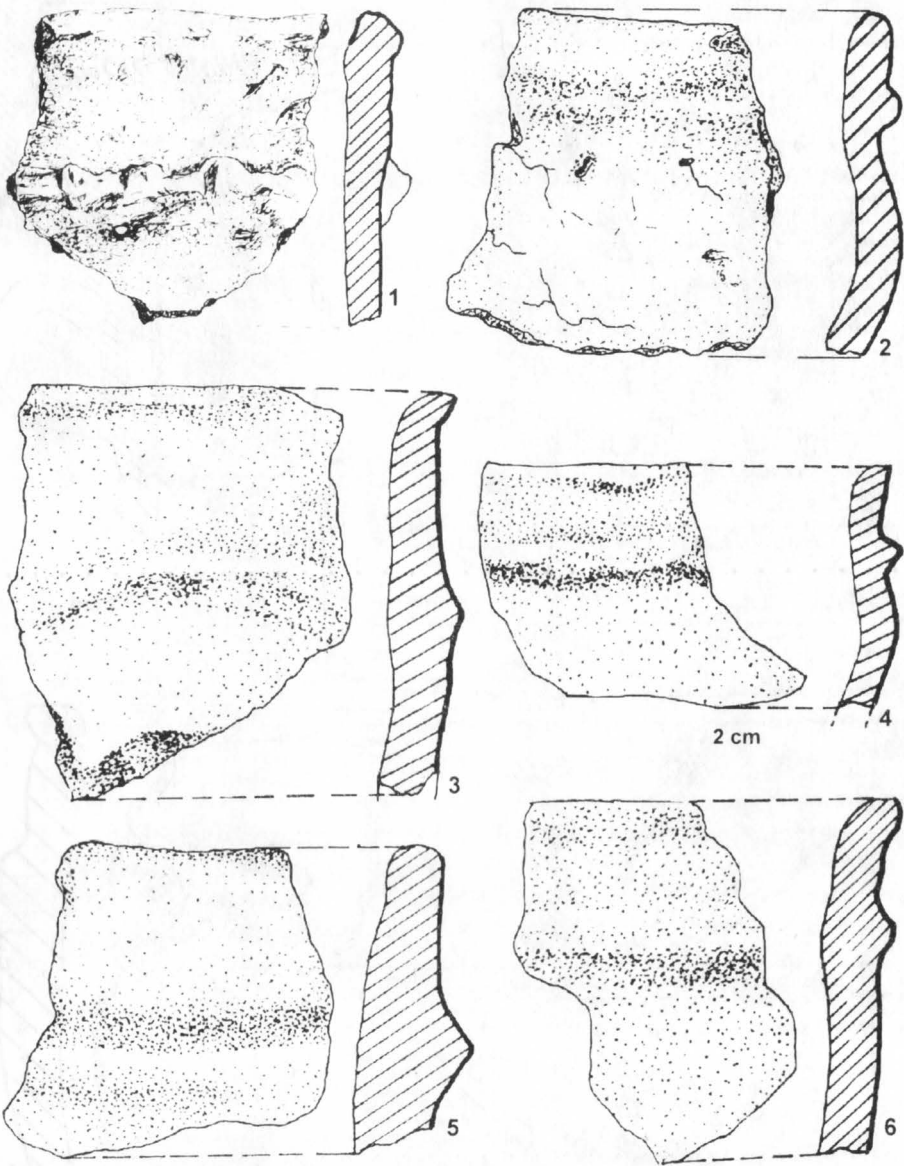

Fig. 5. Ceramică aparținând culturii Noua
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

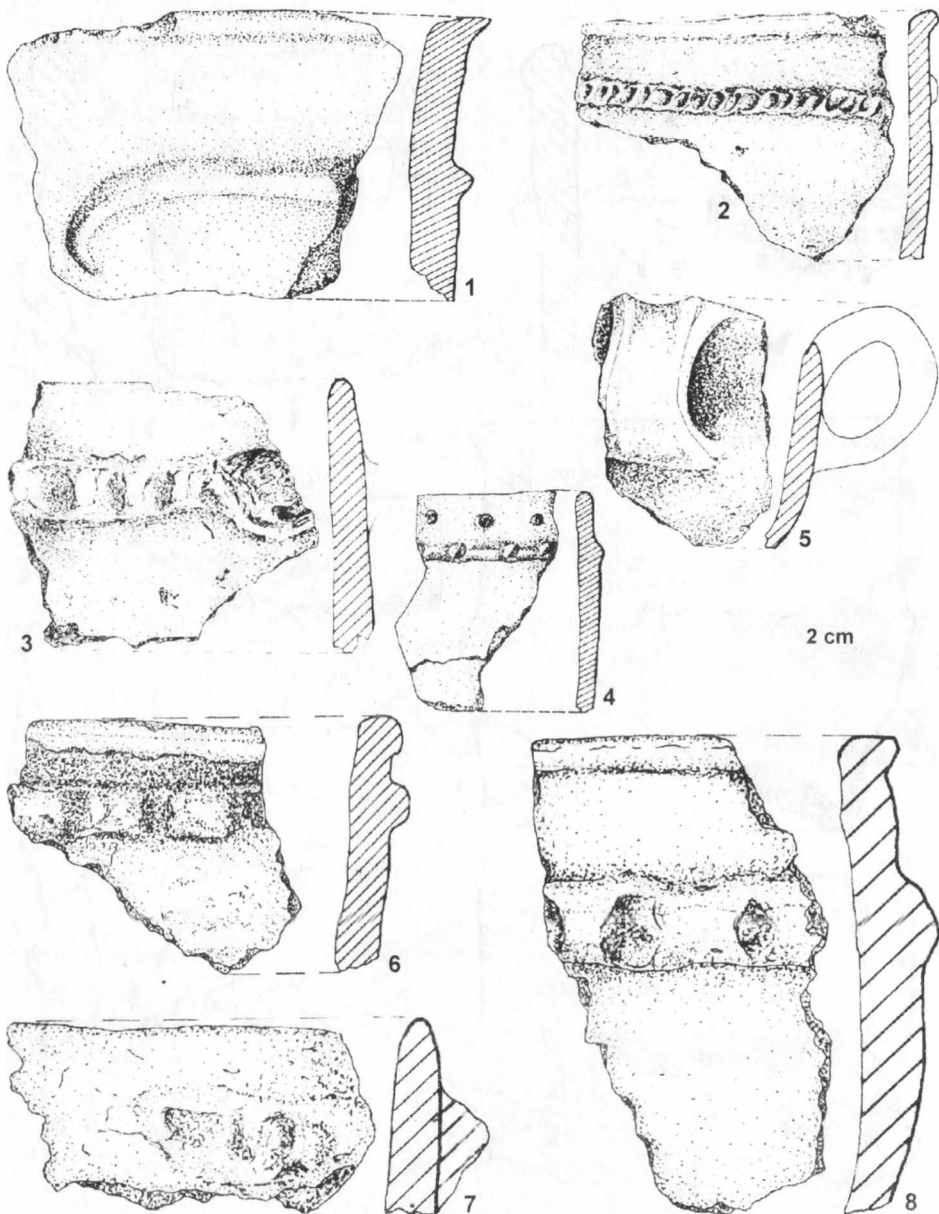

Fig. 6. Ceramică aparținând culturii Noua.
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

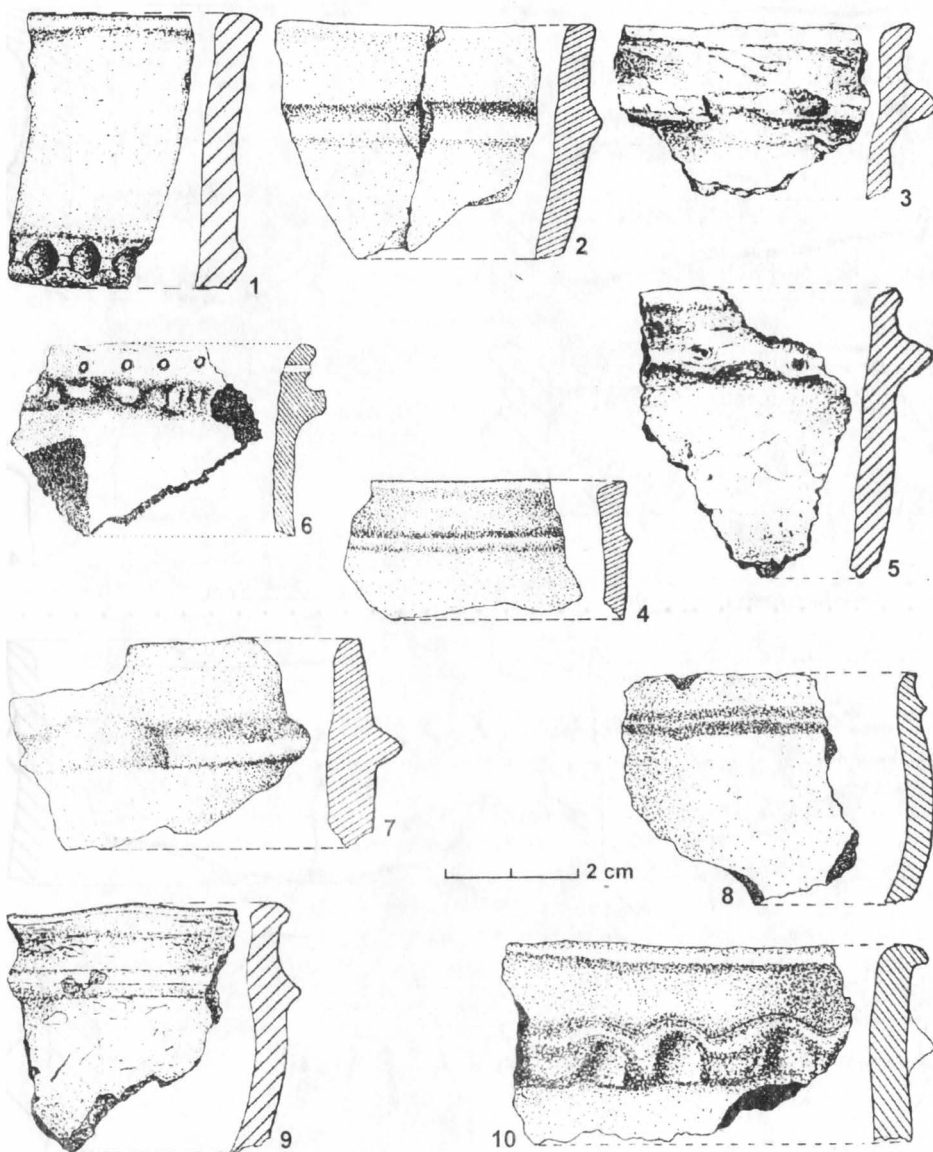

Fig. 7. Ceramică aparținând culturii Noua
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

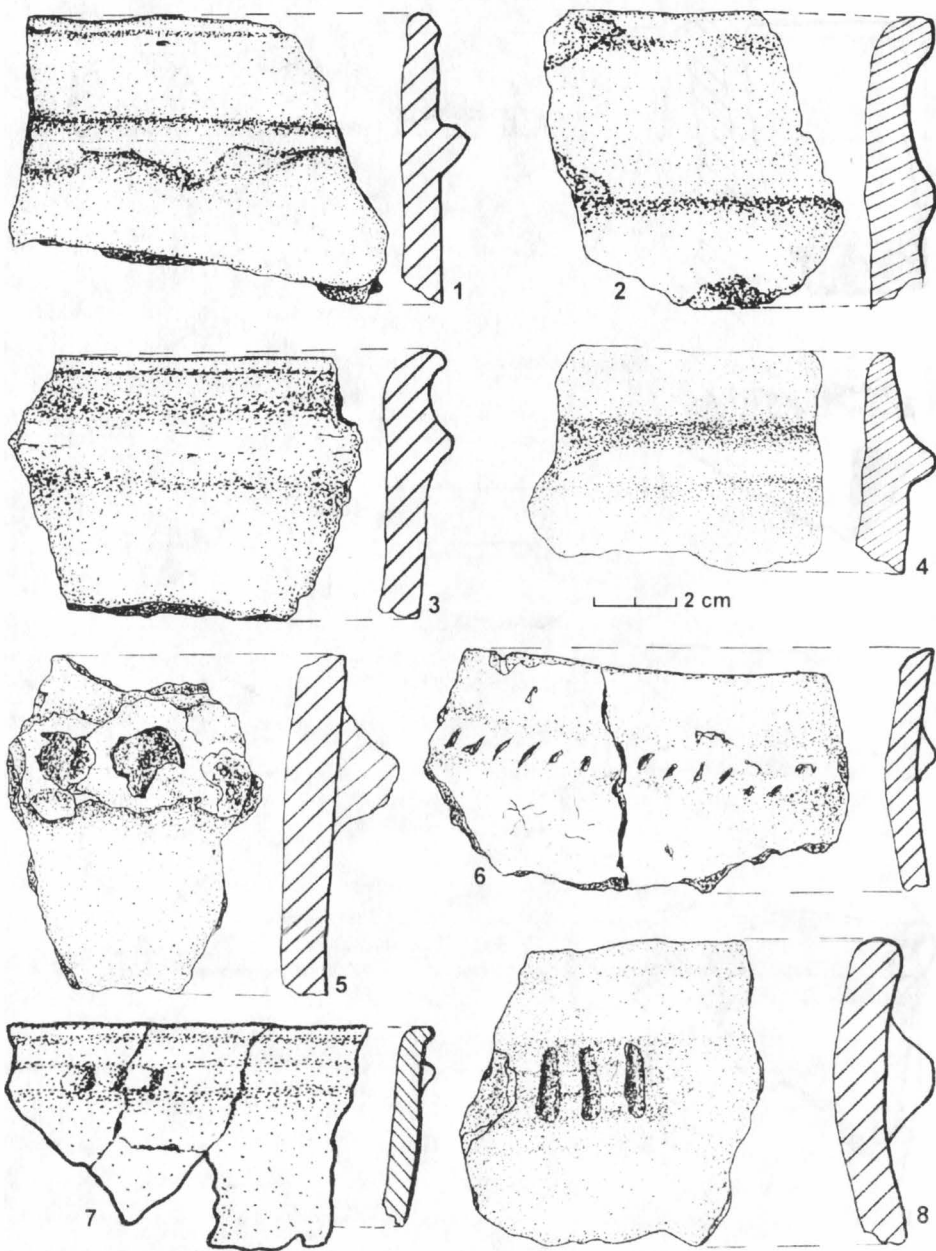

Fig. 8. Ceramică aparținând culturii Noua
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

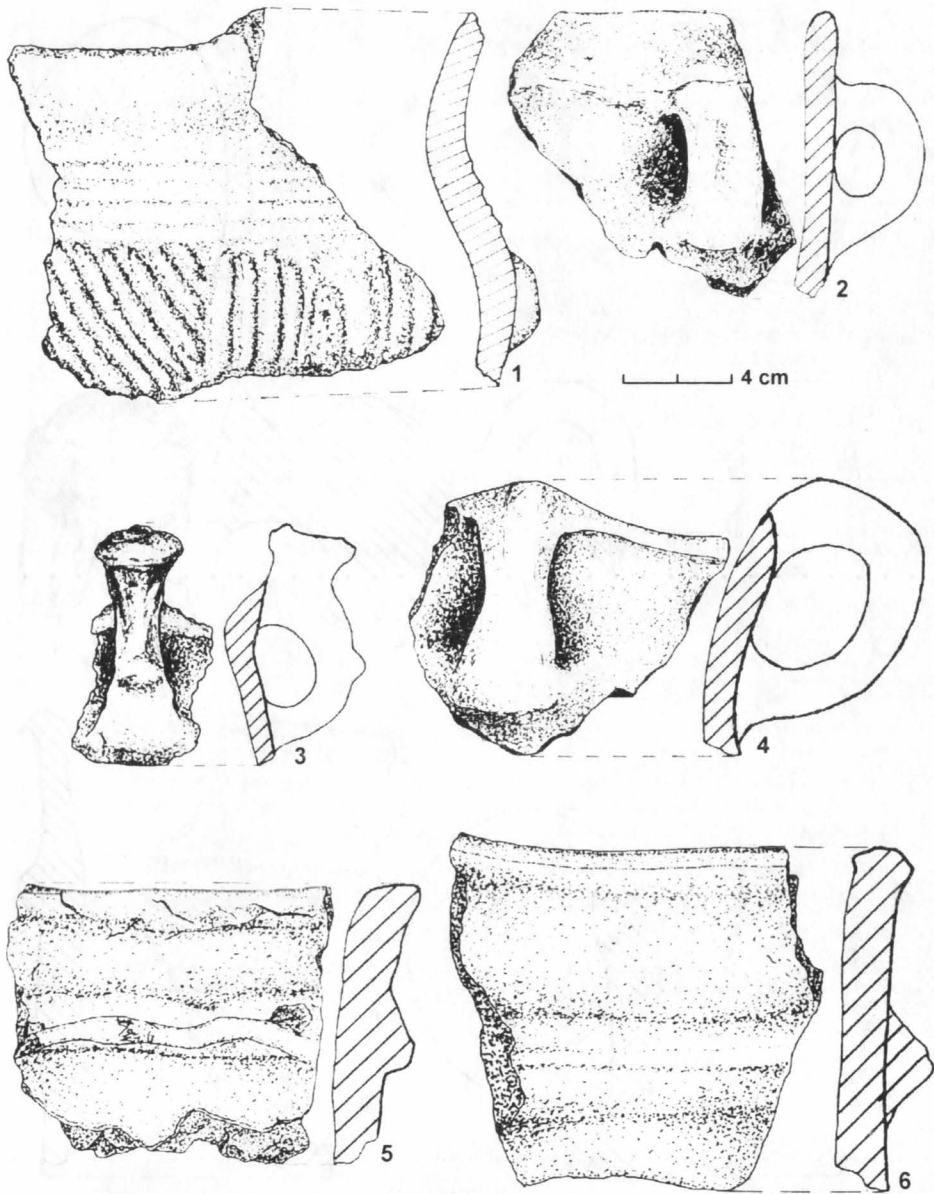

Fig. 9. Ceramică aparținând culturii Noua.
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

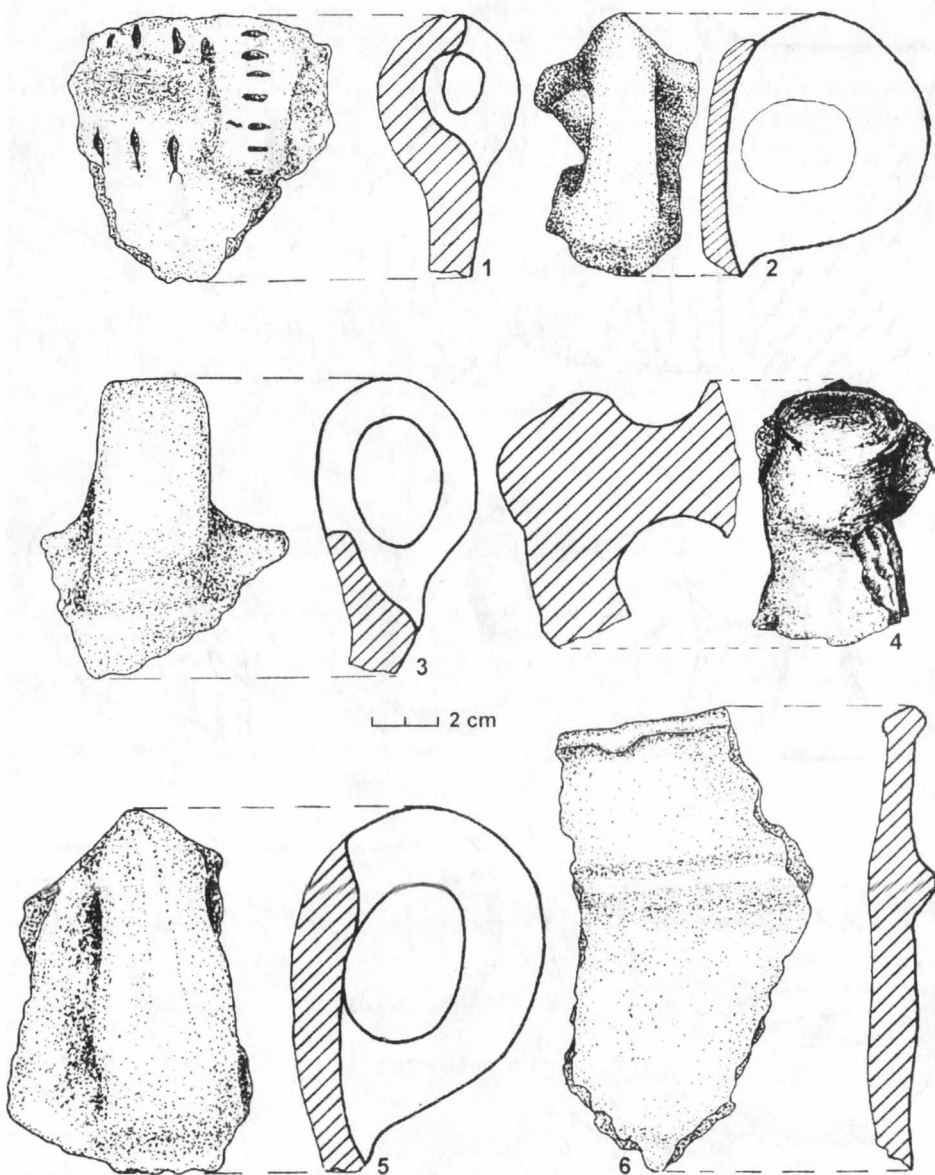

Fig. 10. Ceramică aparținând culturii Noua.
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

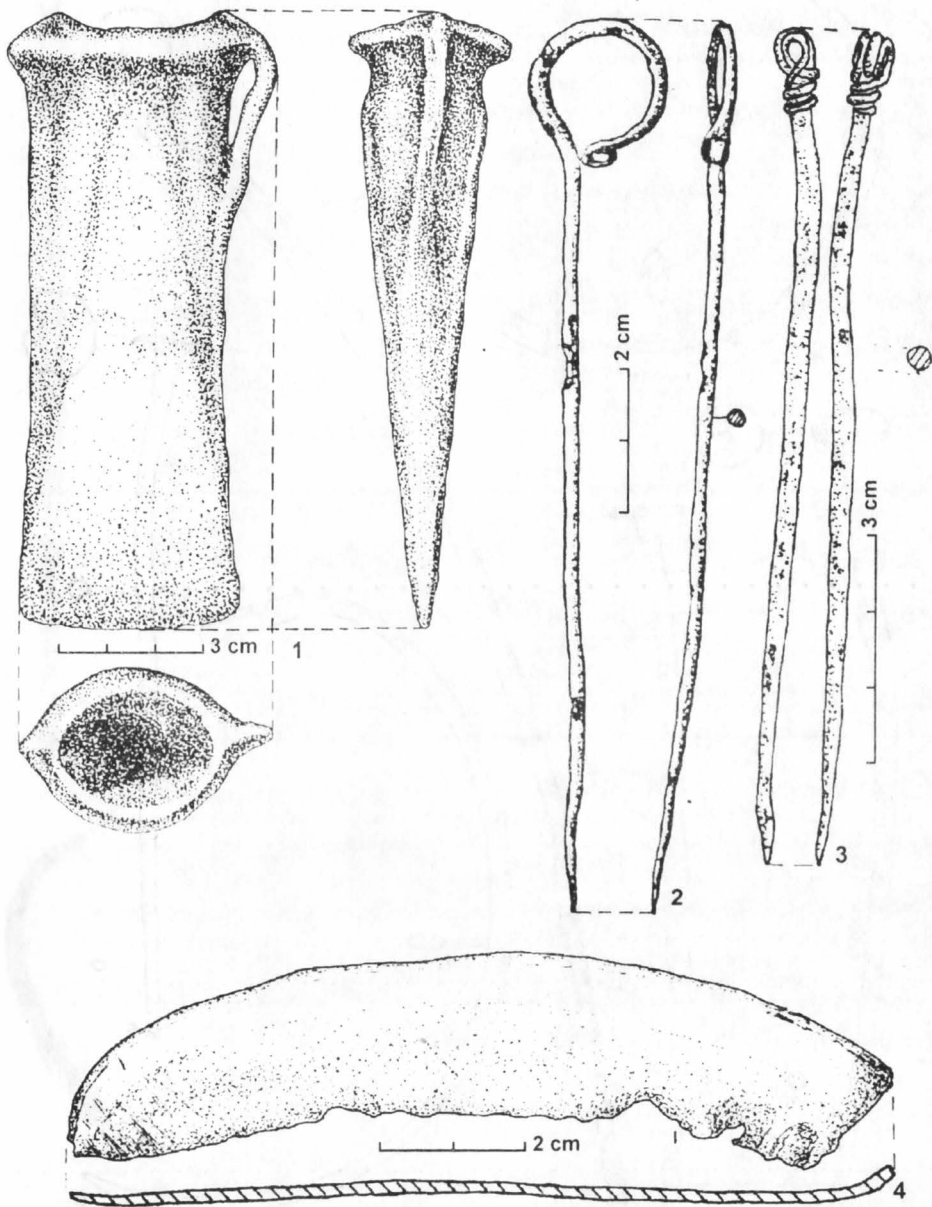

Fig. 11. Obiecte din bronz aparținând culturii Noua.
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

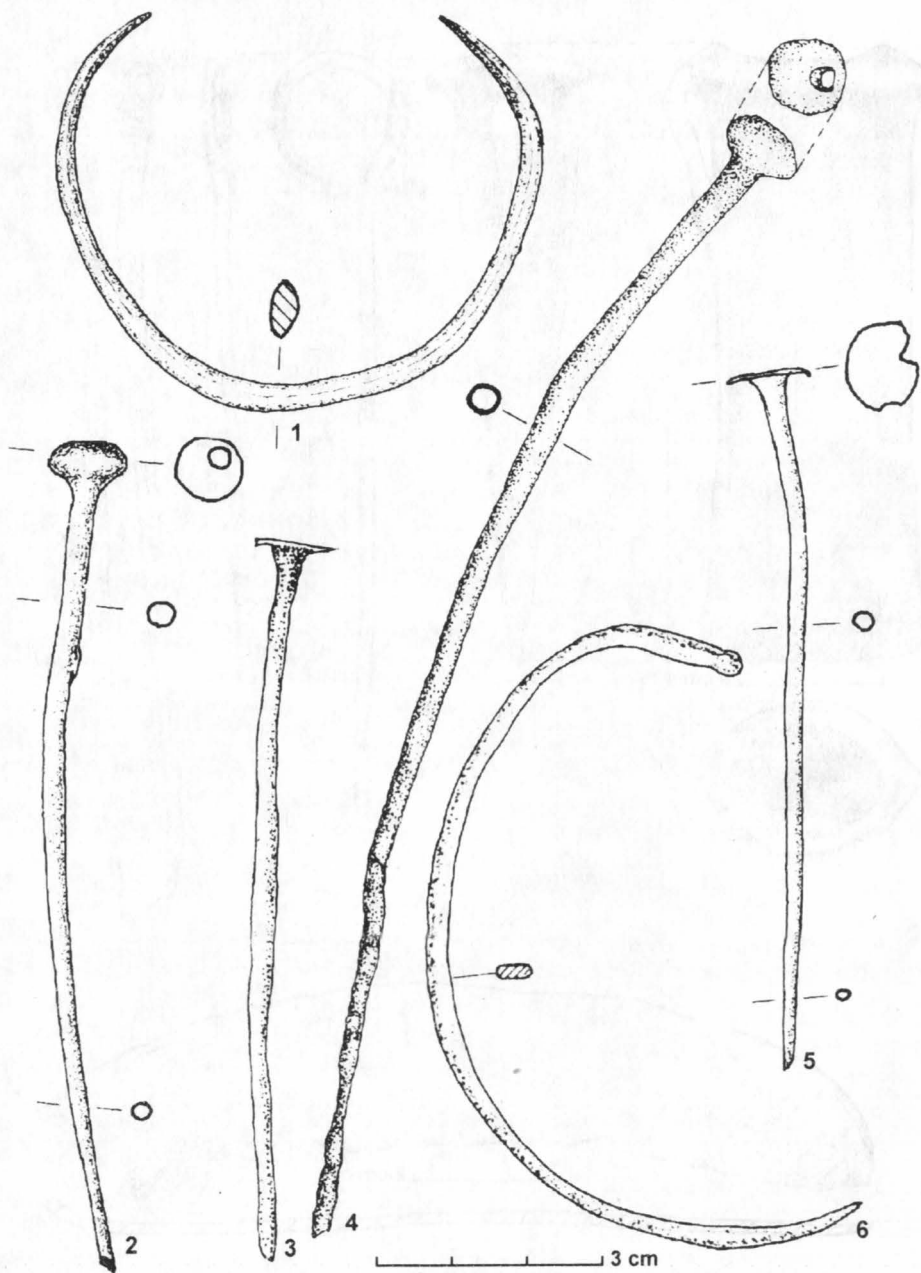

Fig. 12. Obiecte din bronz aparținând culturii Noua.

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

Fig. 13. Obiecte din bronz (1-5, 8-14, 17) și din os (6, 7, 15, 16) aparținând culturii Noua.
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

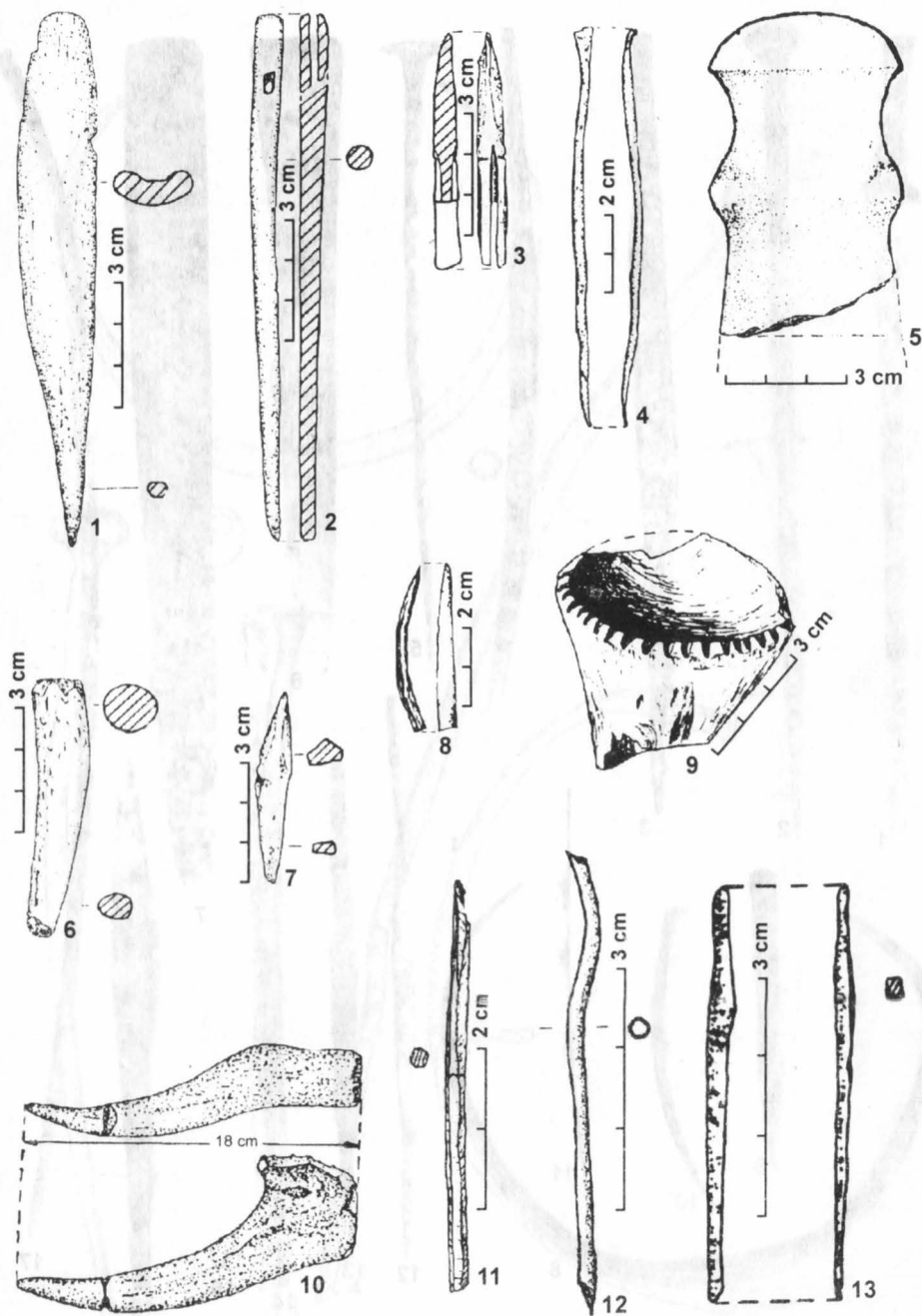

Fig. 14. Obiecte din os (1-3, 6, 7, 9-11), piatră (5) și bronz (4, 8, 12-14), aparținând culturii Noua.

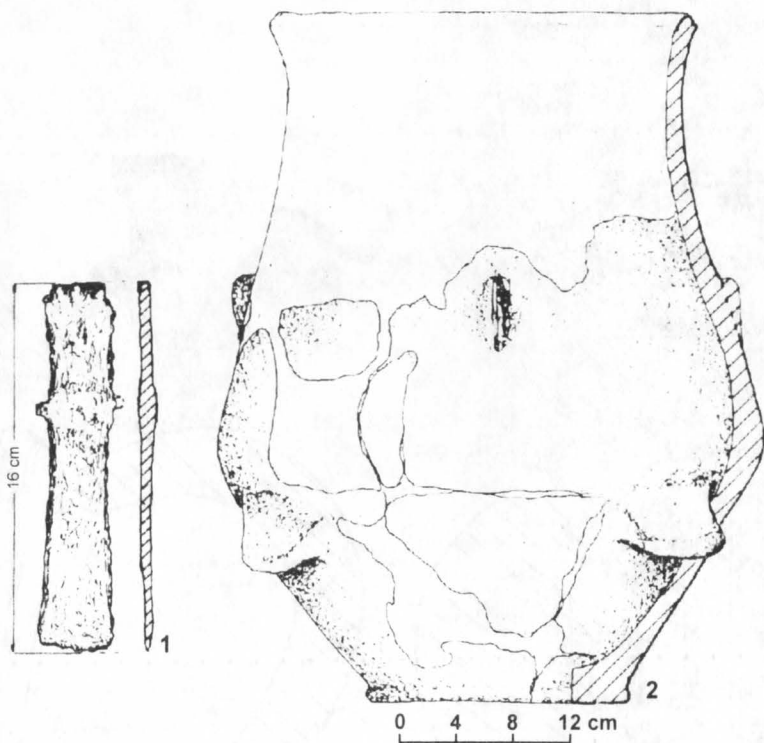

Fig. 15. Topor plat din fier cu aripioare (1) și vase din lut (2-3) din prima epocă a fierului.
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

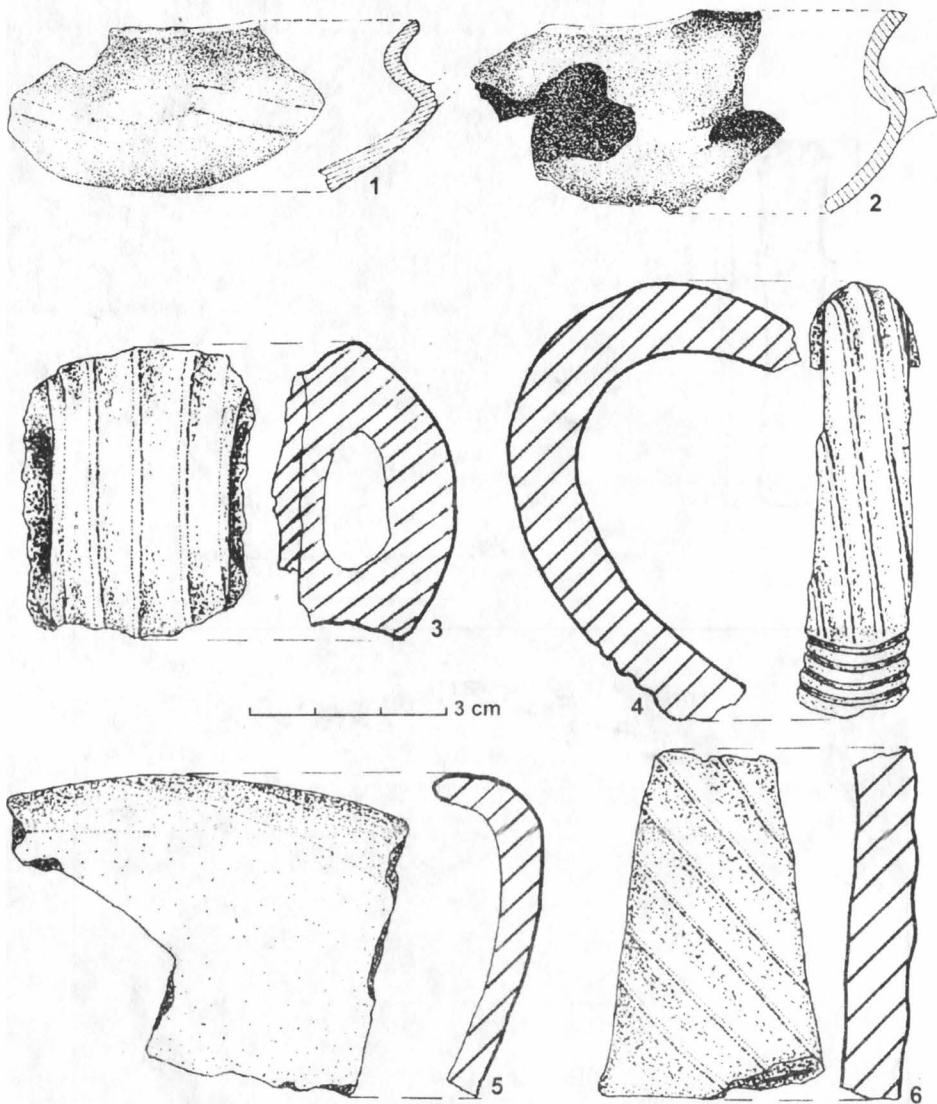

Fig. 16. Ceramică din prima epocă a fierului.
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

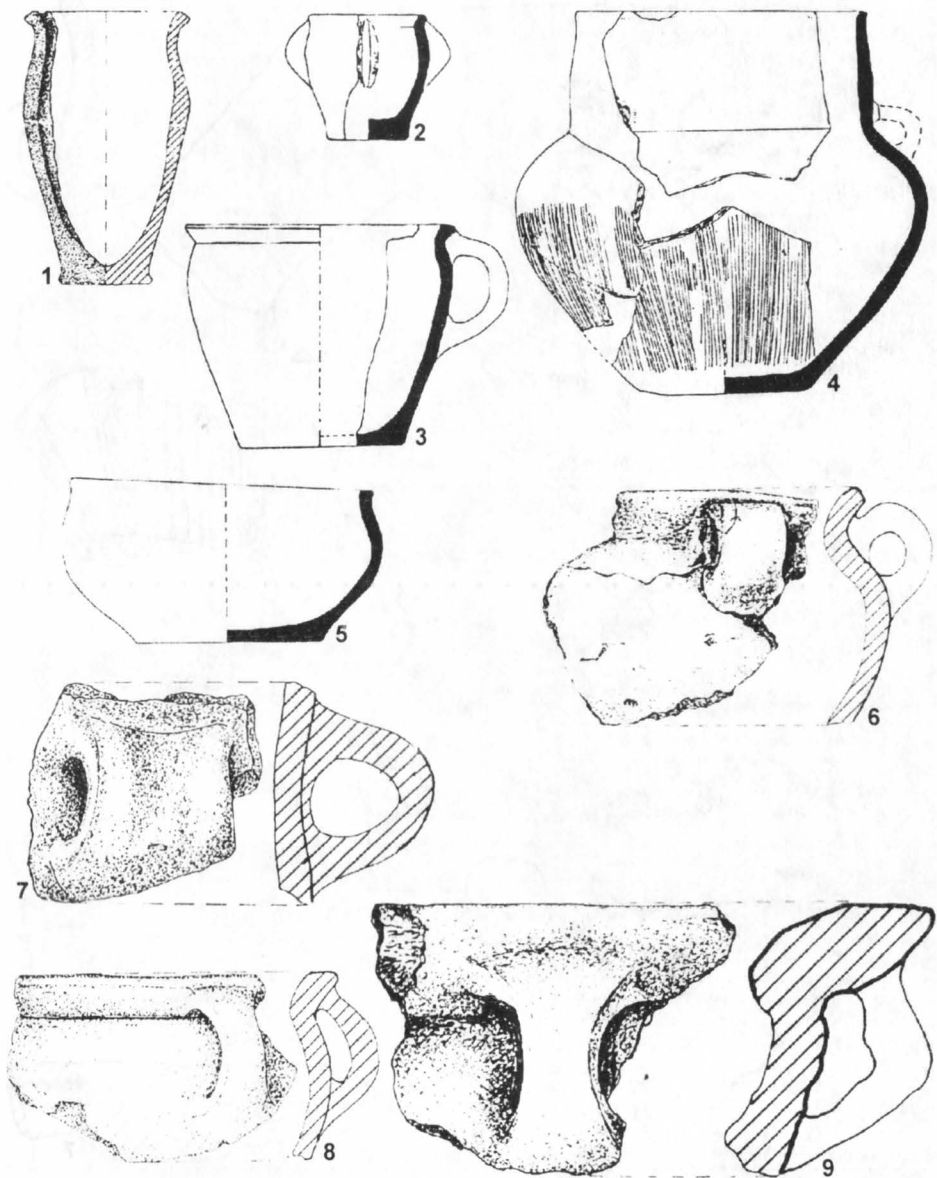

Fig. 17. Ceramică din a doua epocă a fierului.
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

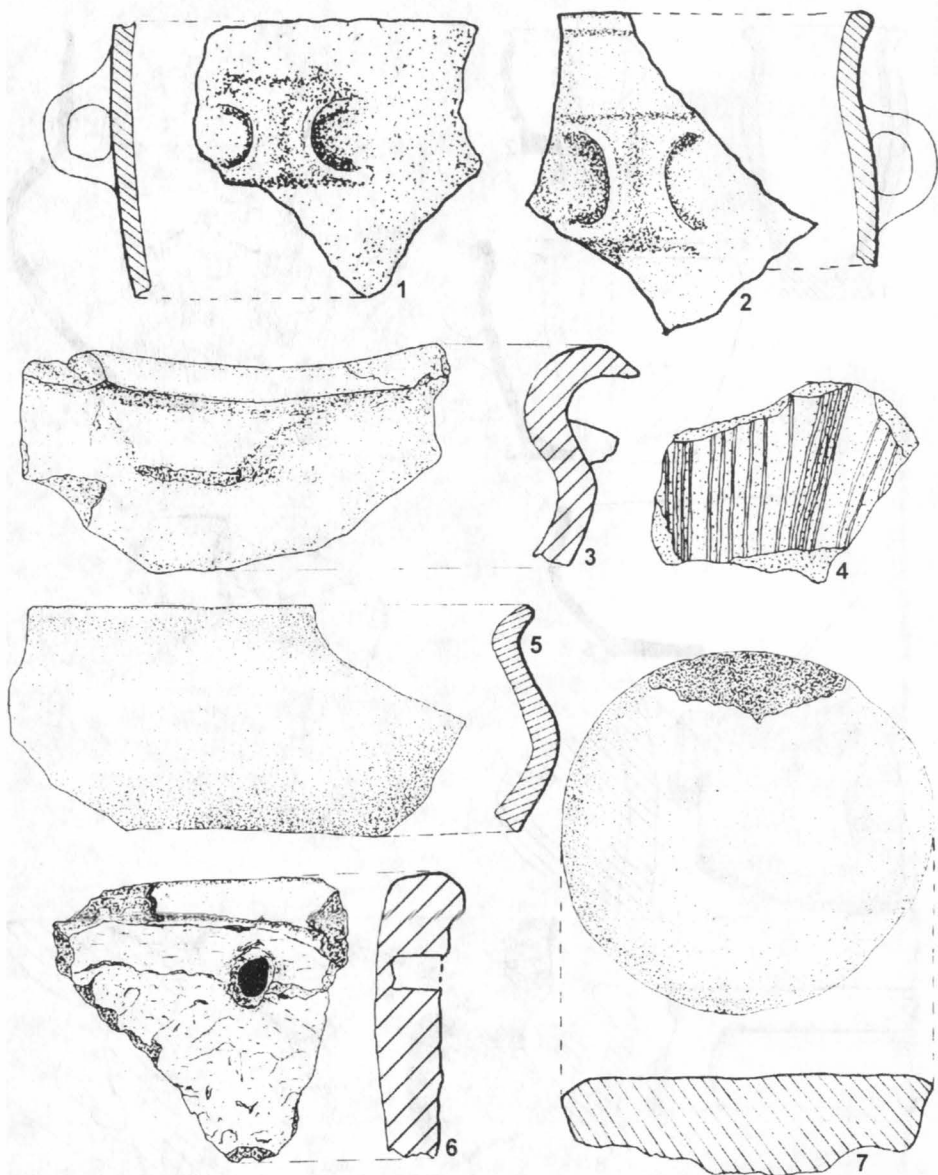

Fig. 18. Ceramică din a doua epocă a fierului.
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

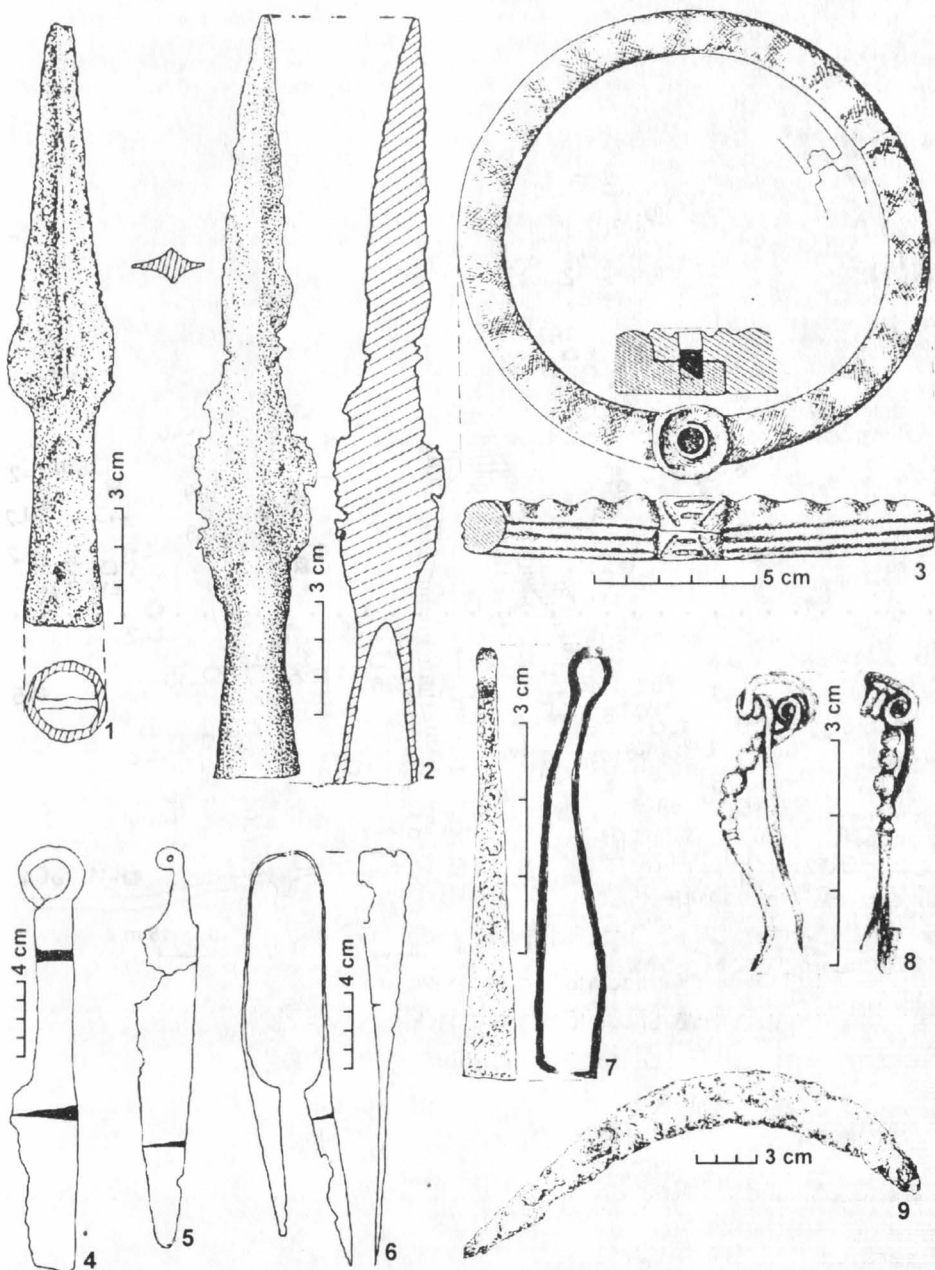

Fig. 19. Obiecte din bronz (3, 7-9) și din fier (1-2, 4-6) din a doua epocă a fierului.
<https://biblioteca-digitala.ro/> / <https://muzeu-neamt.ro>

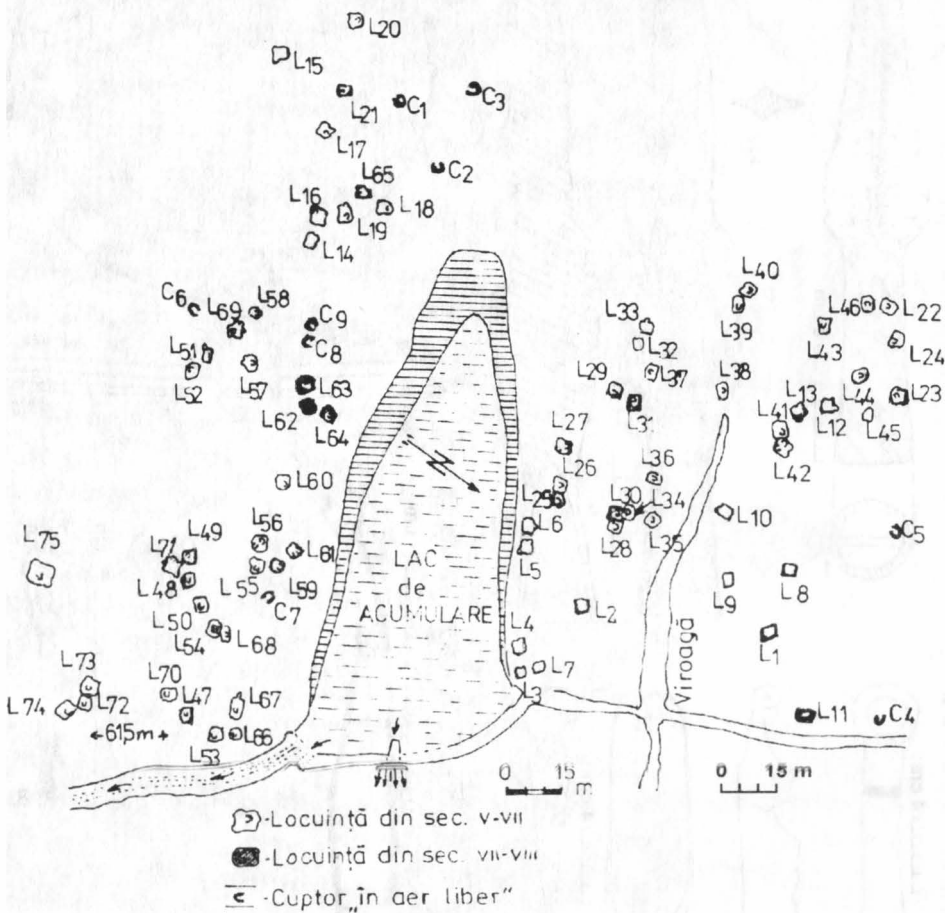

Fig. 20. Dispunerea locuințelor și anexelor gospodărești, în așezarea din secolele V-VIII.

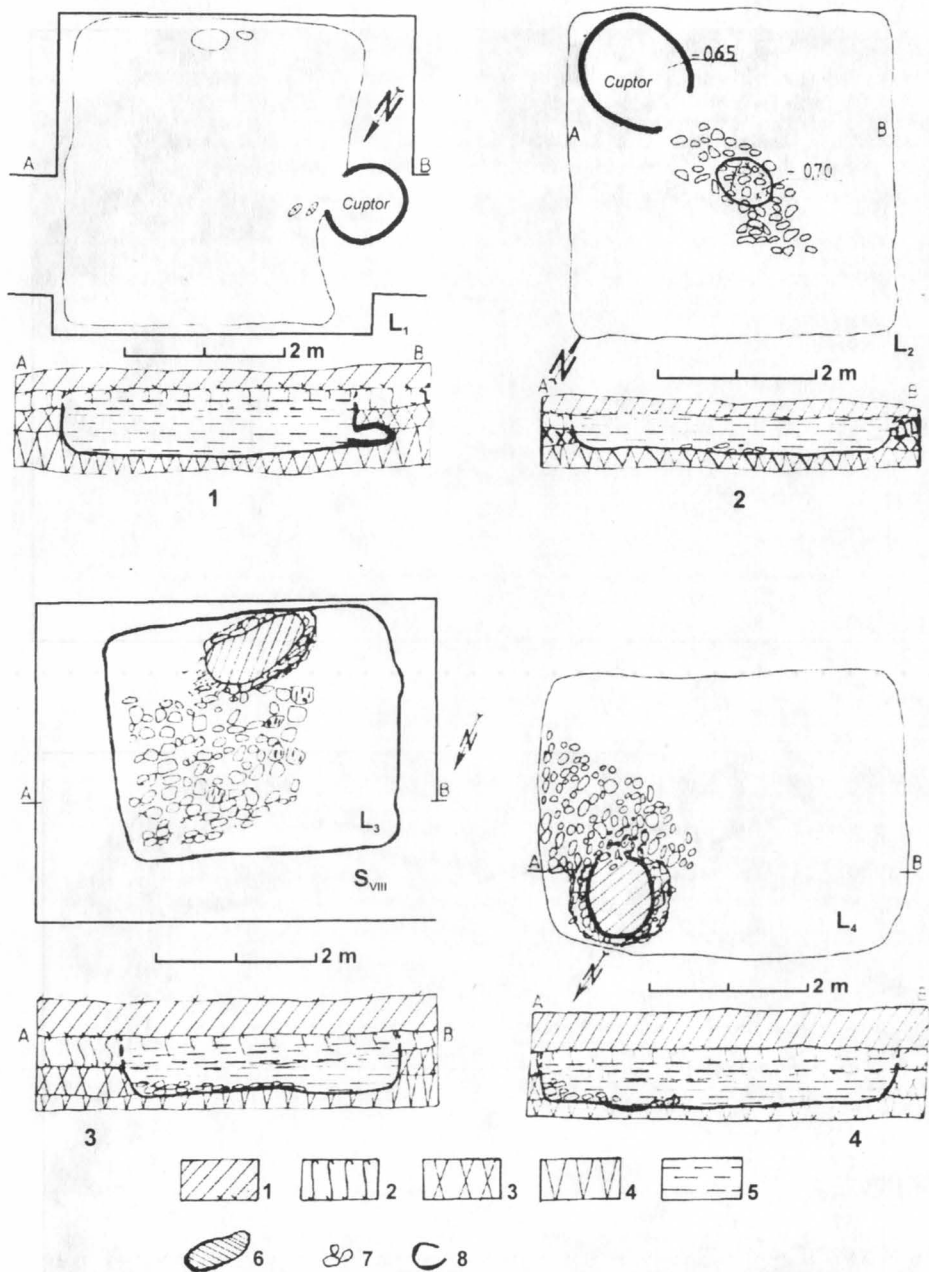
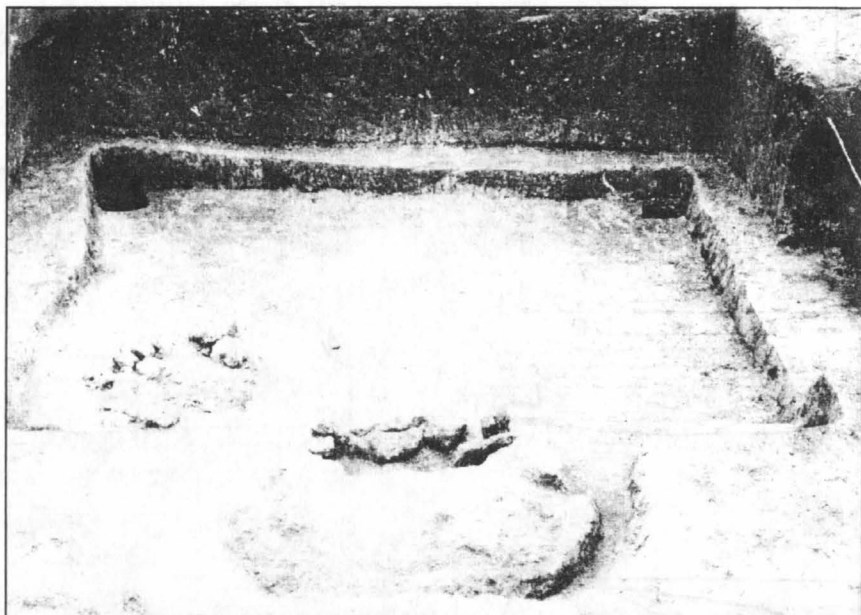
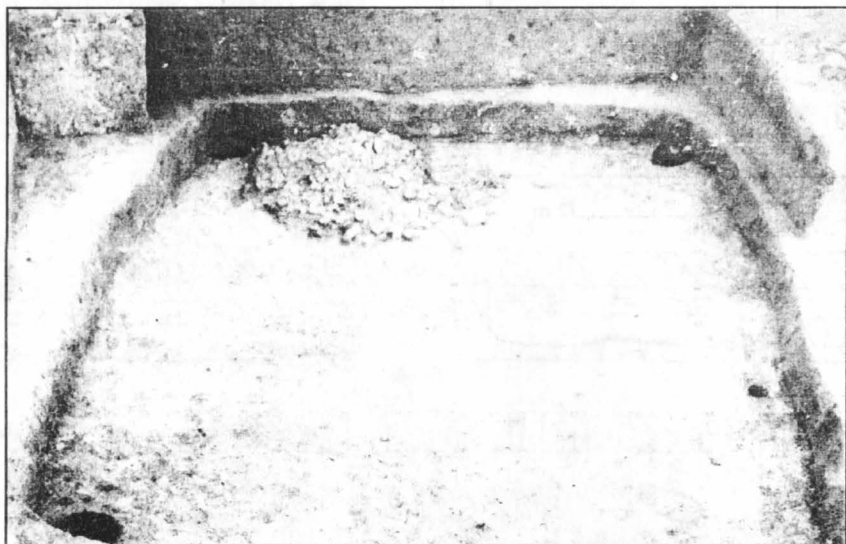

Fig. 21. Planuri și profile de locuințe din secolele V-VII: 1 - L1; 2 - L2; 3 - L3; 4 - L4.

Legenda: 1 - sol vegetal; 2 - strat brun mazăros (nivel sec. V-VIII); 3 - strat cafeniu (nivel preistoric); 4 - pământ galben; 5 - umplutura locuințelor; 6 - vatră simplă sau vatră de cuptor din piatră; 7 - pietre; 8 - cuptor din lut.

1

2

Fig. 22. Locuințe din secolele V-VII: 1 - L6; 2 - L10.

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

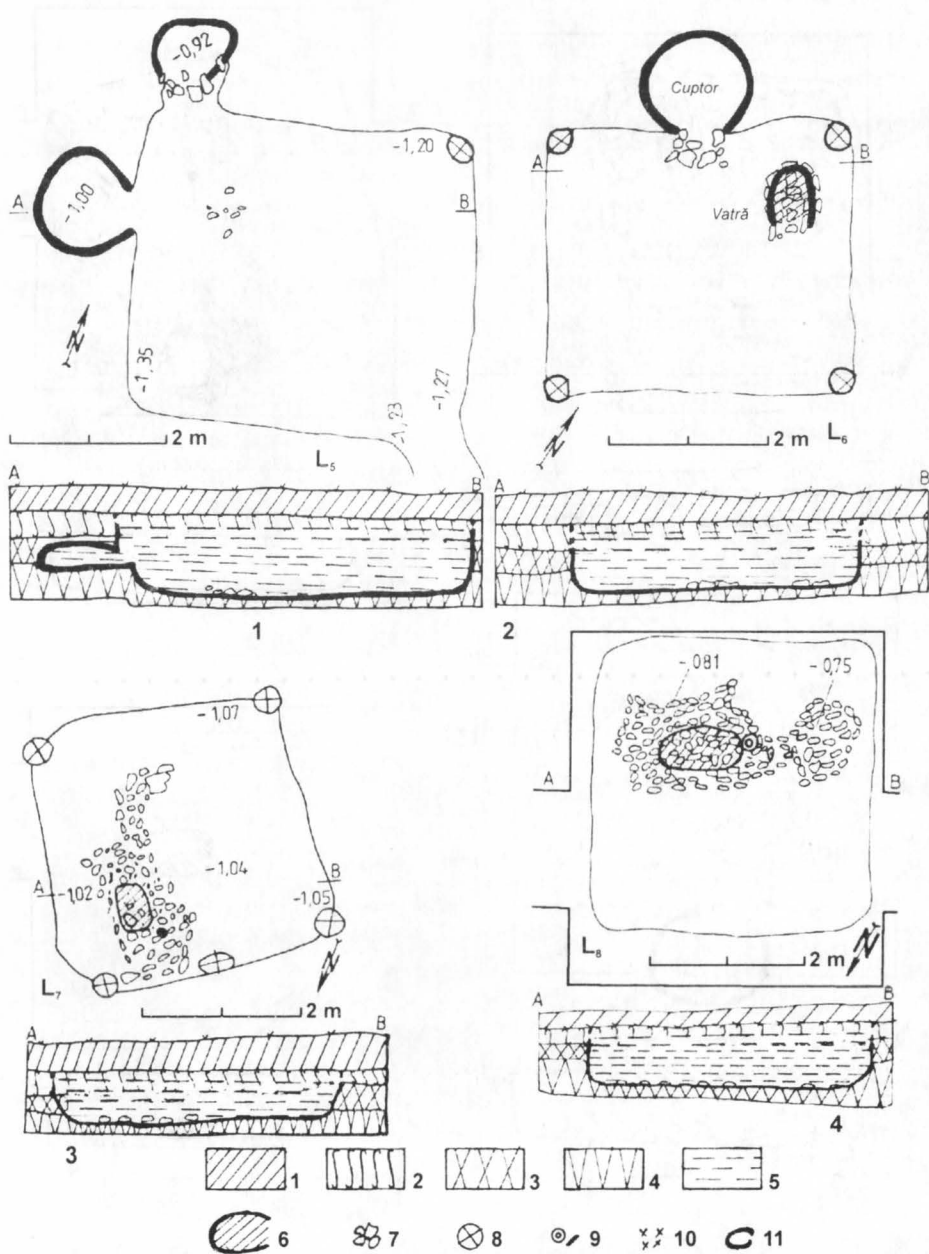

Fig. 23. Planuri și profile de locuințe din secolele V-VII: 1 - L5; 2 - L6; 3 - L7; 4 - L8.

Legenda: 1 - sol vegetal; 2 - strat brun mazăros (nivel sec. V-VIII); 3 - strat cafeniu (nivel preistoric); 4 - pământ galben; 5 - umplutura locuințelor; 6 - vatră simplă sau vatră de cuptor; 7 - pietre; 8 - gropi stâlpi; 9 - obiecte; 10 - cărbuni; 11 - cuptor lut.

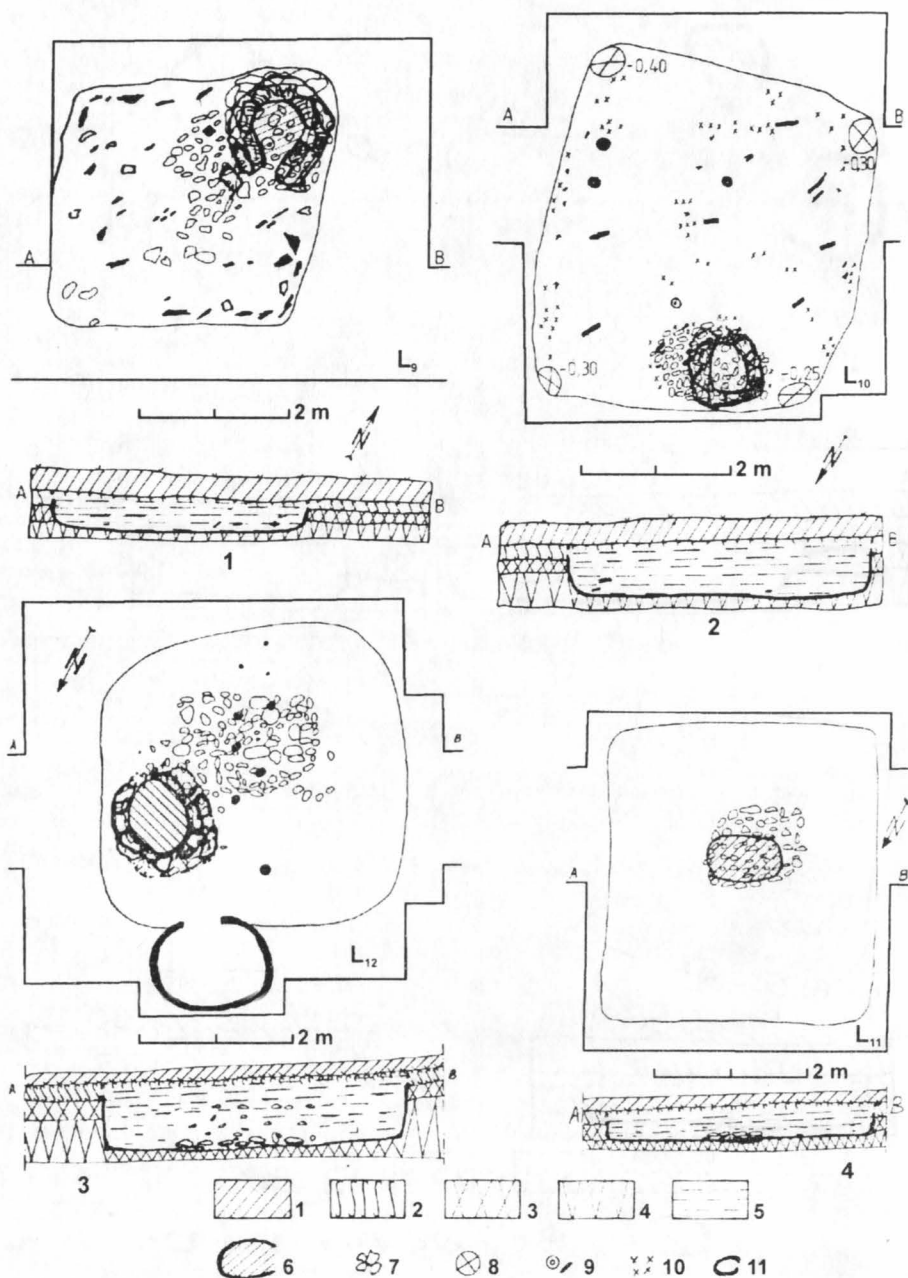

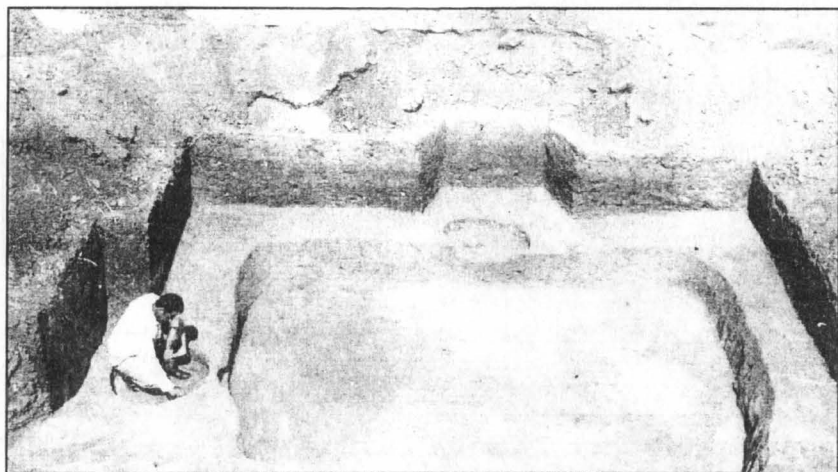
Fig. 24. Planuri și profile de locuințe din secolele V-VII: 1 - L9; 2 - L10; 3 - L12; 4 - L11.

Legenda: 1 - sol vegetal; 2 - strat brun mazăros (nivel sec. V-VIII); 3 - strat cafeniu (nivel preistoric);

4 - pământ galben; 5 - umplutura locuințelor; 6 - vatră simplă sau vatră de cuptor;

7 - pietre; 8 - gropi stâlpi; 9 - obiecte; 10 - cărbuni; 11 - cuptor lut.

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

1

2

Fig. 25. Locuințe din secolele V-VII: 1 - L14; 2 - L15.
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

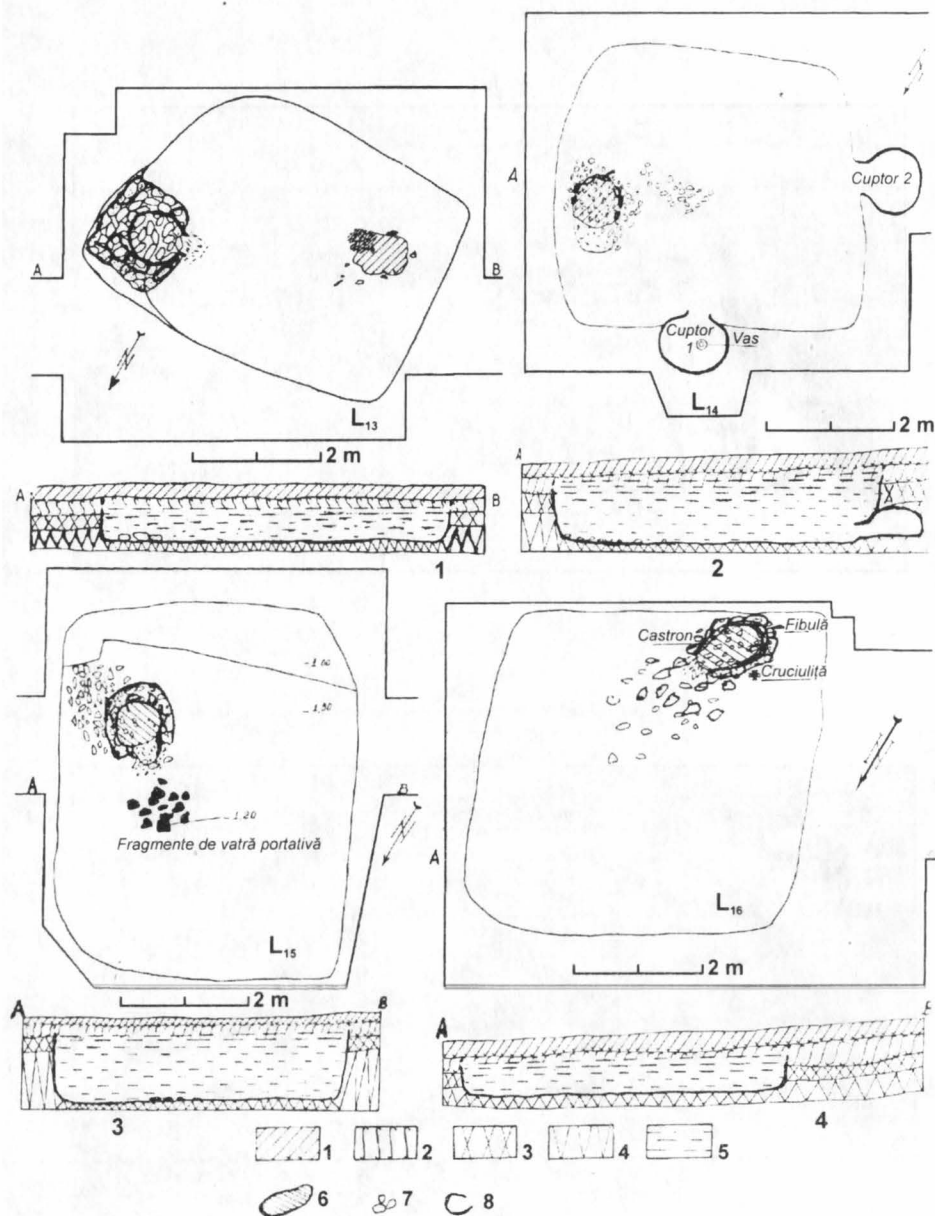

Fig. 26. Planuri și profile de locuințe din sec. V-VII: 1 - L13; 2 - L14; 3 - L15; 4 - L16.

Legenda: 1 - sol vegetal; 2 - strat brun măzăros (nivel sec. V-VIII); 3 - strat cafeniu (nivel preistoric);

4 - pământ galben; 5 - umplutura locuințelor; 6 - vatră simplă sau vatră de cuptor din piatră;

7 - pietre; 8 - cuptor din lut.

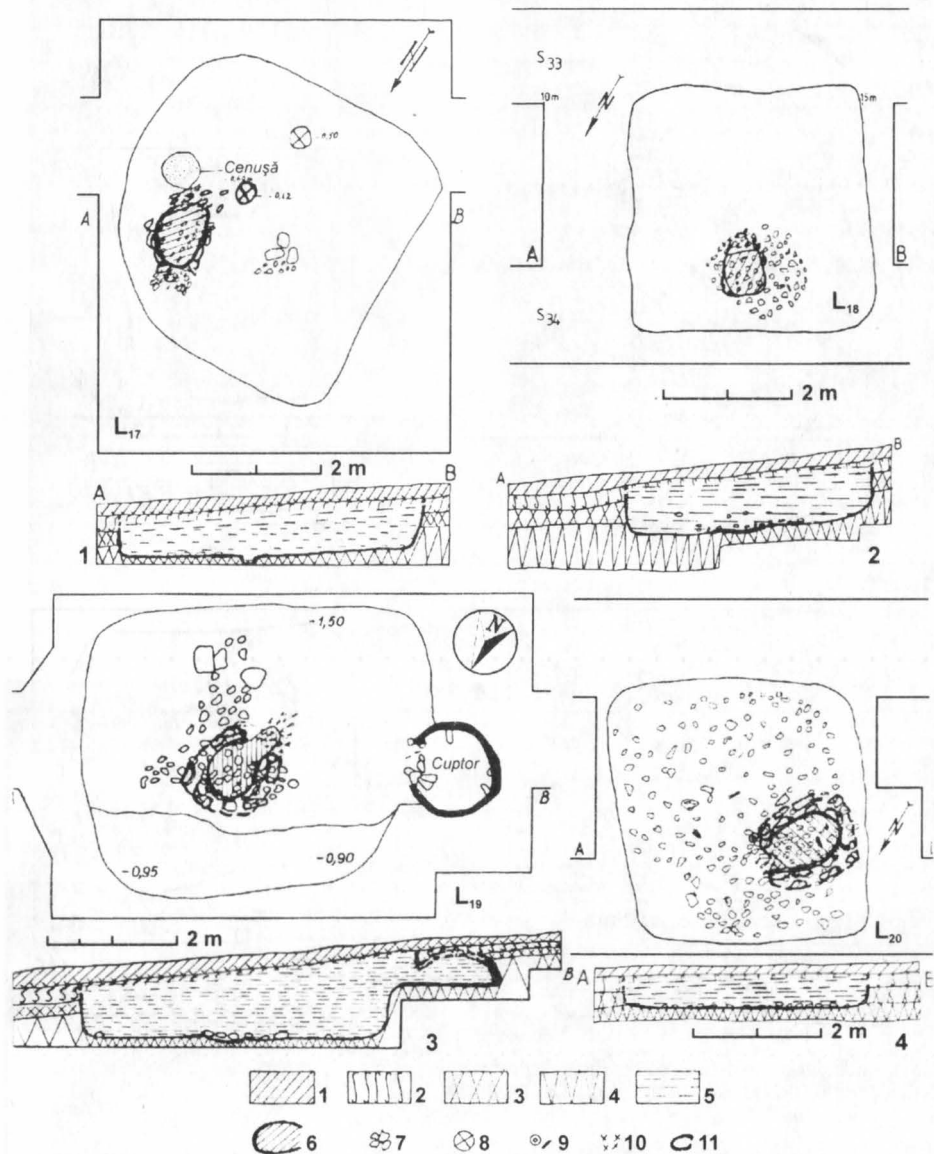

Fig. 27. Planuri și profile de locuințe din sec. V-VII: 1 - L17; 2 - L18; 3 - L19; 4 - L20.

Legenda: 1 - sol vegetal; 2 - strat brun mazăros (nivel sec. V-VIII); 3 - strat cafeniu (nivel preistoric); 4 - pământ galben; 5 - umplutura locuințelor; 6 - vatră simplă sau vatră de cuptor; 7 - pietre; 8 - gropi stâlpi; 9 - obiecte; 10 - cărbuni; 11 - cuptor lut.

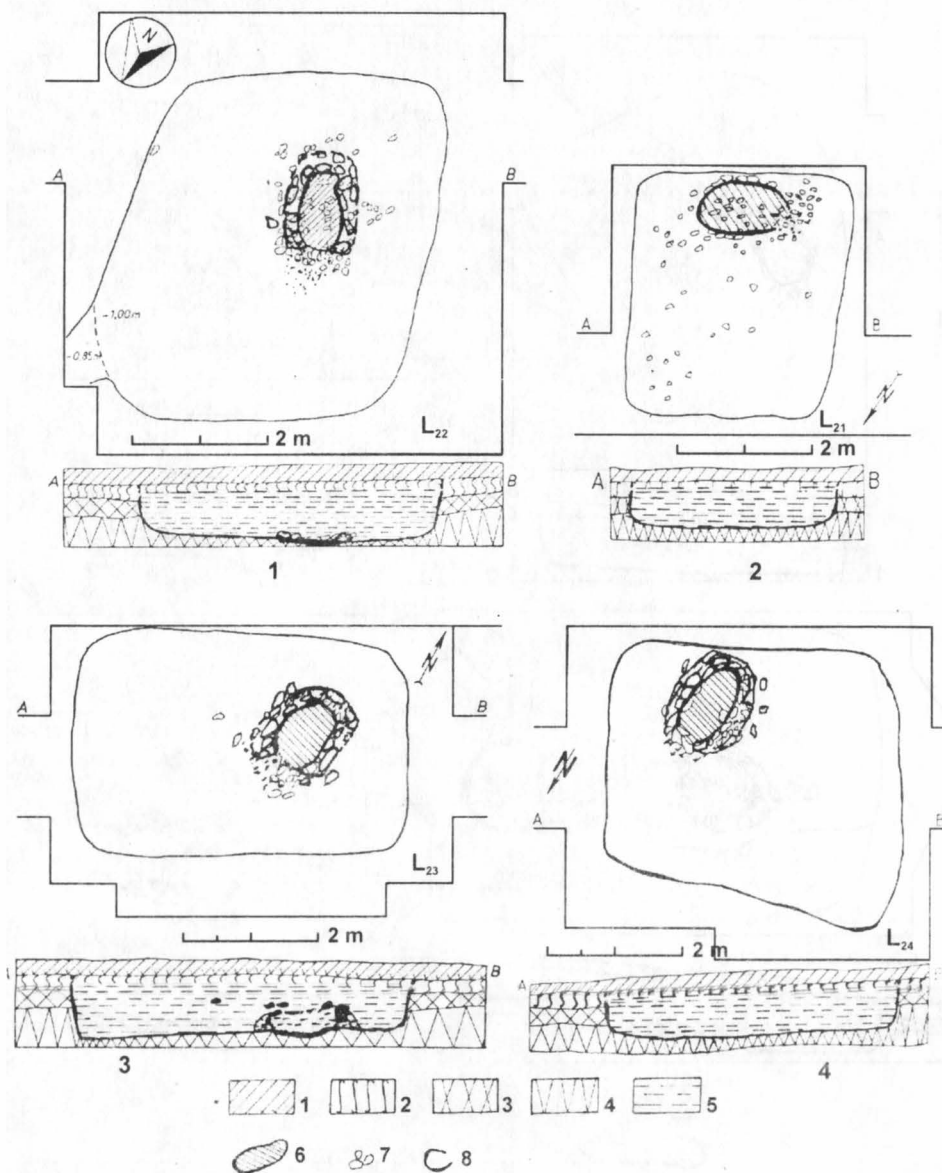
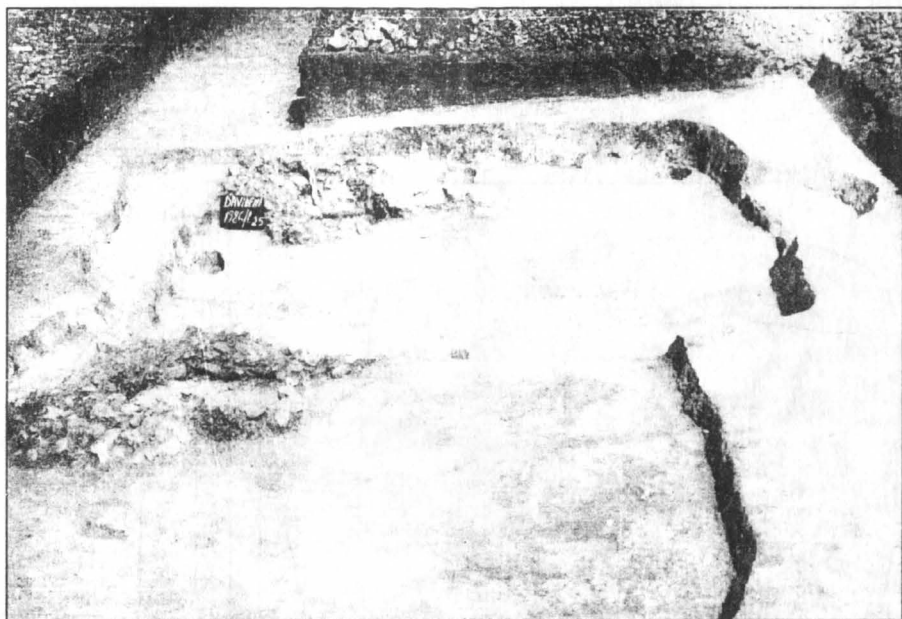
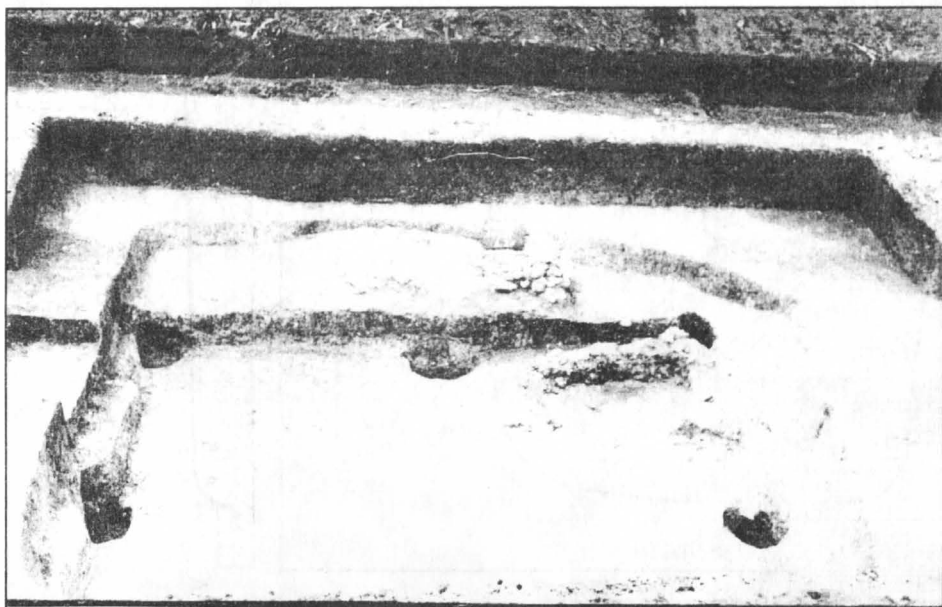

Fig. 28. Planuri și profile de locuințe din secolele V-VIII: 1 - L22; 2 - L21; 3 - L23; 4 - L24.

Legenda: 1 - sol vegetal; 2 - strat brun mazăros (nivel sec. V-VIII); 3 - strat cafeniu (nivel preistoric); 4 - pământ galben; 5 - umplutura locuințelor; 6 - vatră simplă sau vatră de cuptor din piatră; 7 - pietre; 8 - cuptor din lut.

1

2

Fig. 29. Locuințe din secolele V-VII: 1 - L26 și L25; 2 - L27.
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

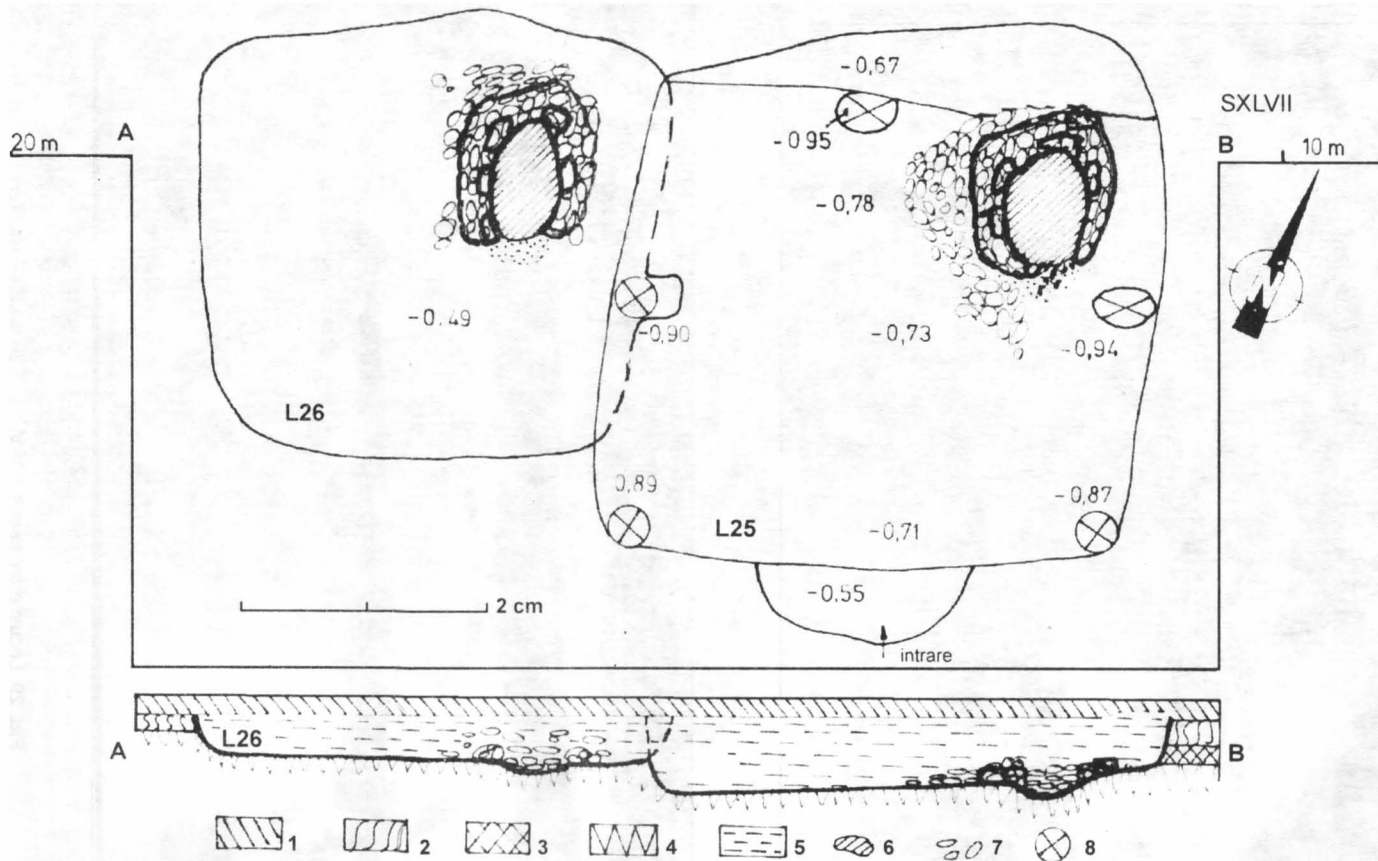

Fig. 30. Planuri și profile de locuințe din sec. V-VII: L25 și L26.

<https://biblioteca.digitala.ro> // <https://muzeu-neamt.ro>

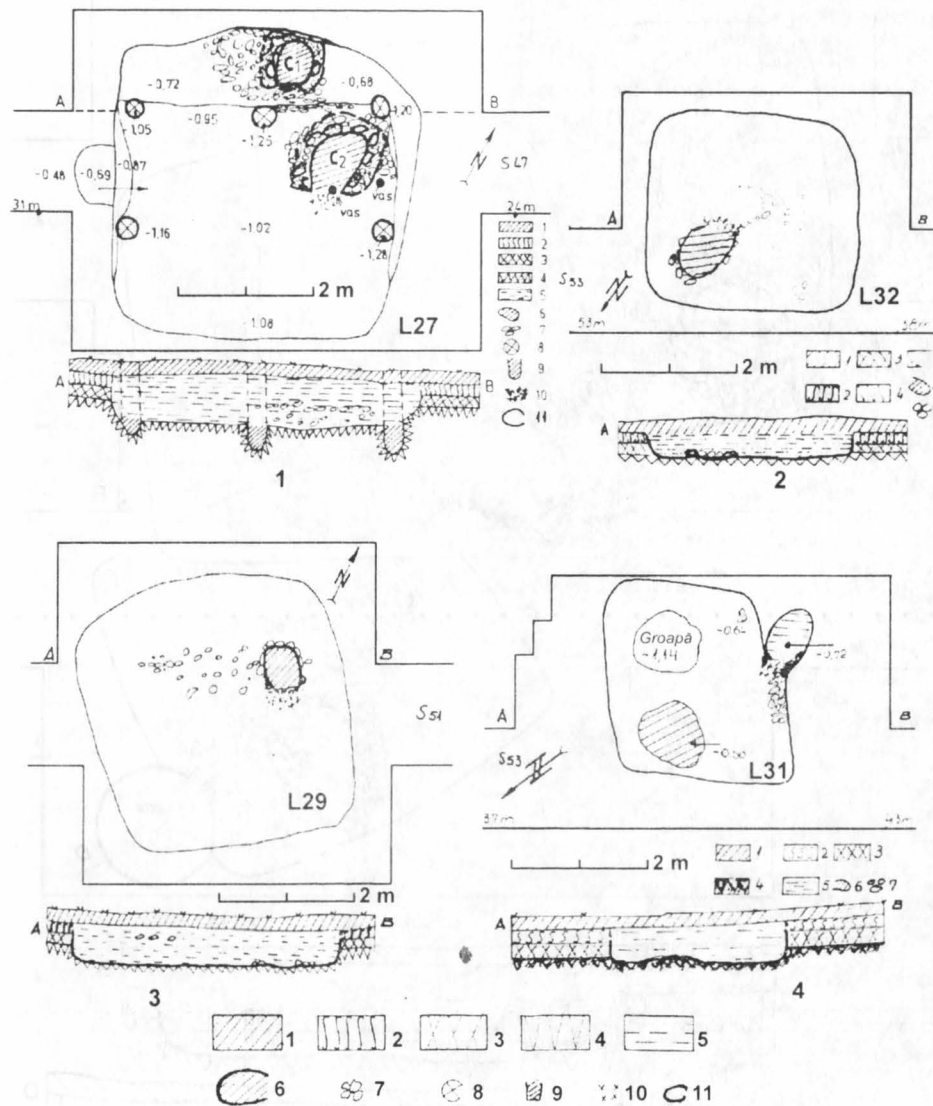

Fig. 31. Planuri și profile de locuințe din sec. V-VII: 1 - L27; 2 - L32; 3 - L29; 4 - L31.

Legenda: 1 - sol vegetal; 2 - strat brun mazăros (nivel sec. V-VIII); 3 - strat cafeniu (nivel preistoric);

4 - pământ galben; 5 - umplutura locuințelor; 6 - vatră simplă sau vatră de cuptor;

7 - pietre; 8 - gropi stâlpi; 9 - obiecte; 10 - cărbuni; 11 - cuptor lut.

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

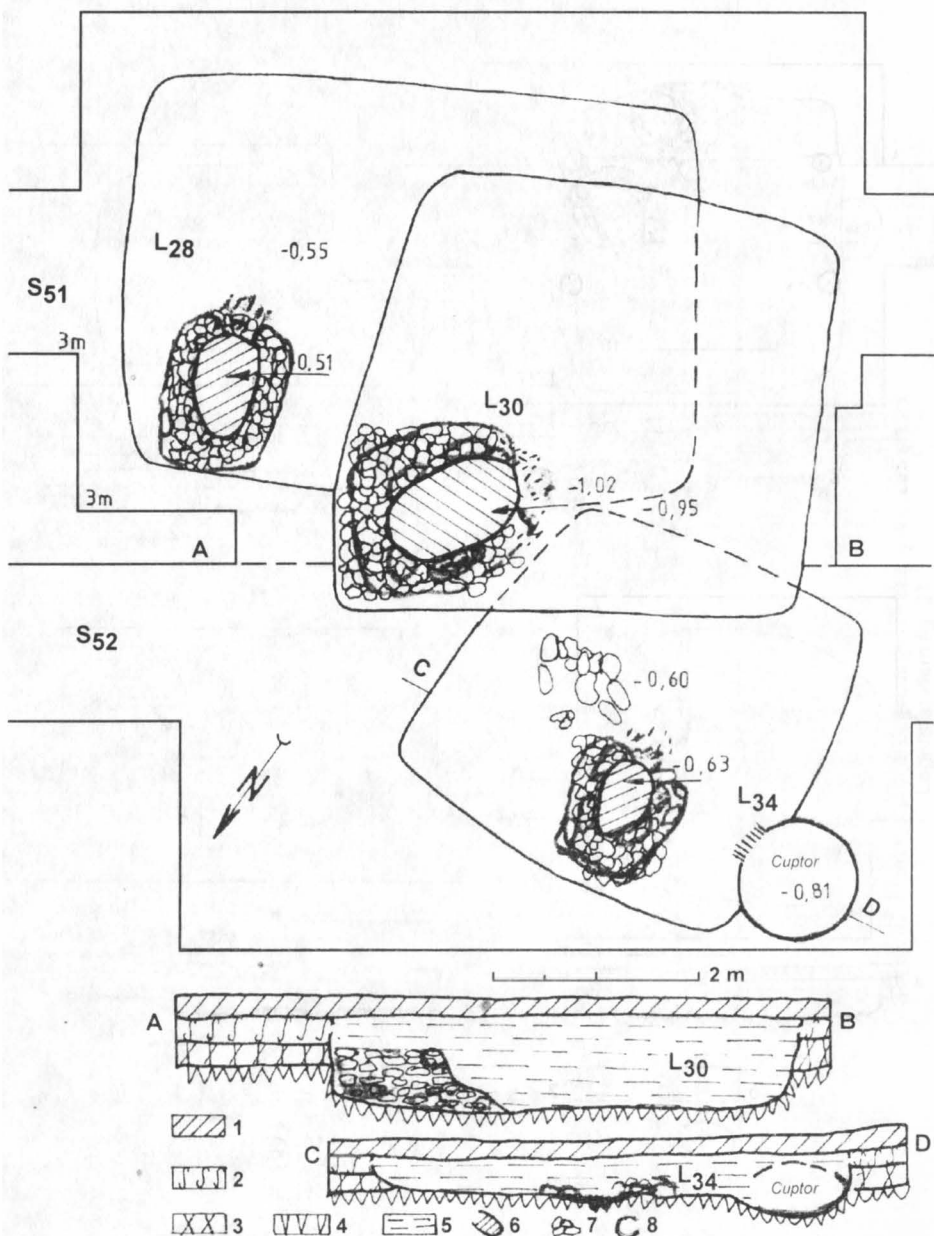

Fig. 32. Planuri și profile de locuințe din sec. V-VII: L28, L30 și L34.

Legenda: 1 - sol vegetal; 2 - strat brun măzăros (nivel sec. V-VIII); 3 - strat cafeniu (nivel preistoric); 4 - pământ galben; 5 - umplutura locuințelor; 6 - vatră simplă sau vatră de cuptor din piatră; 7 - pietre; 8 - cuptor din lut.

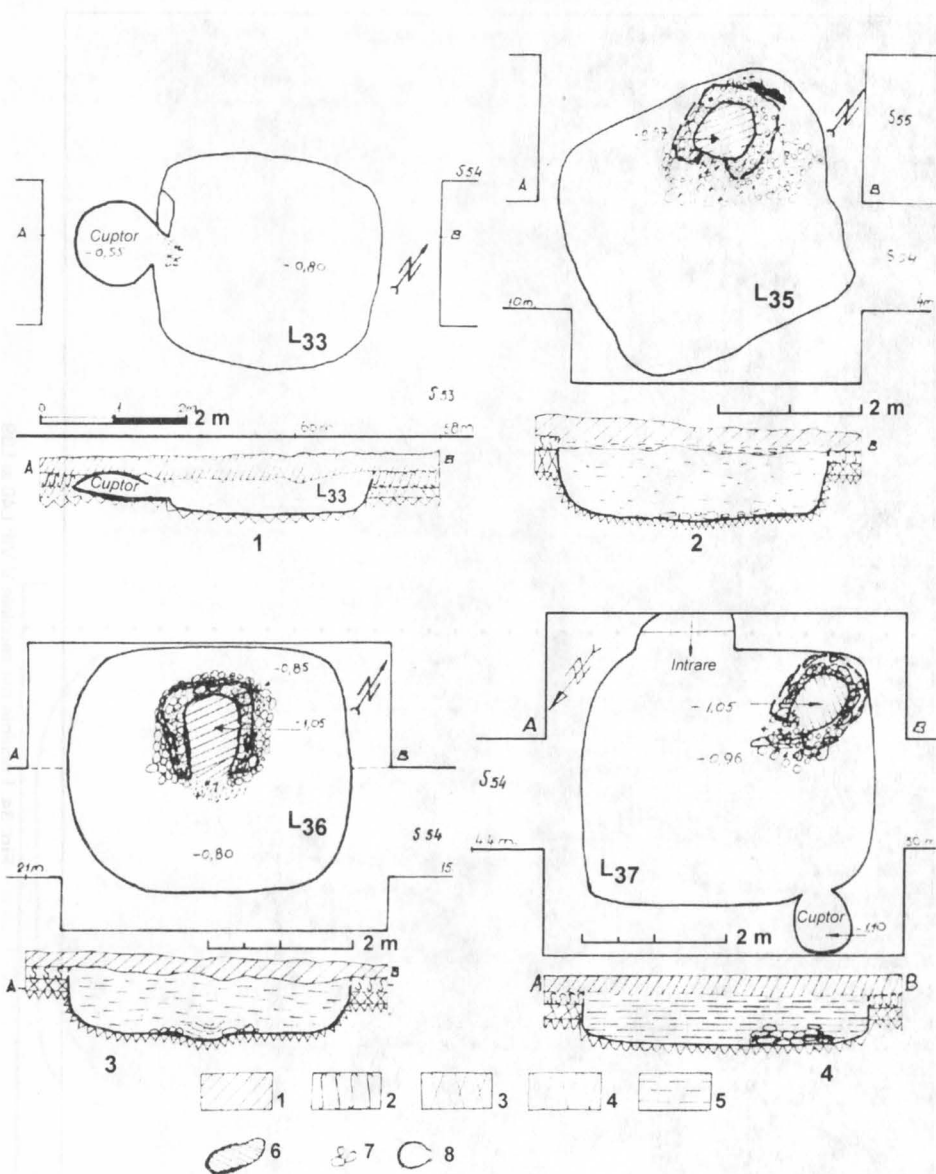

Fig. 33. Planuri și profile de locuințe din secolele V-VIII: 1 - L33; 2 - L35; 3 - L36; 4 - L37.

Legenda: 1 - sol vegetal; 2 - strat brun măzăros (nivel sec. V-VIII); 3 - strat cafeniu (nivel preistoric); 4 - pământ galben; 5 - umplutura locuințelor; 6 - vatră simplă sau vatră de cuptor din piatră; 7 - piatră; 8 - cuptor din lut.

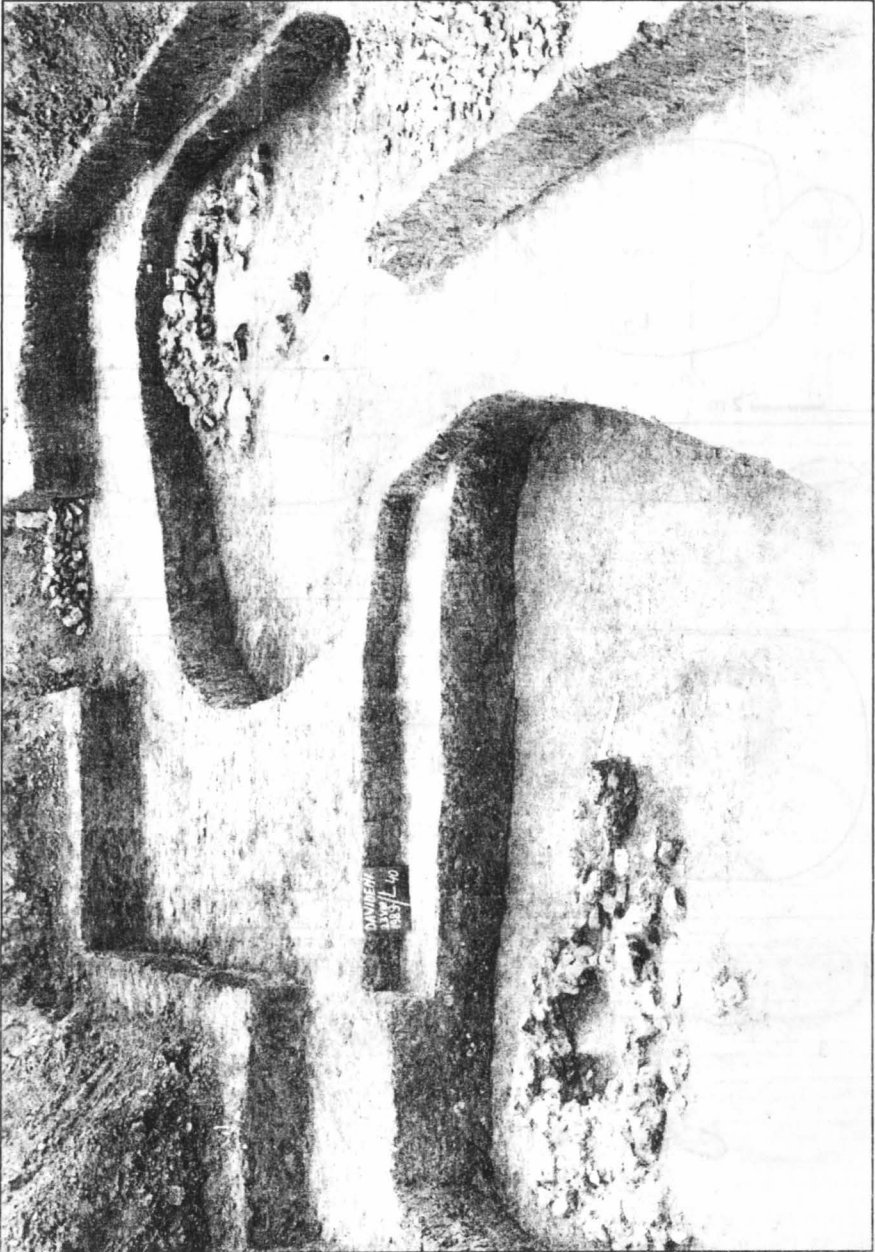

Fig. 34. Locuințe din secolele V-VII: L40 și L39.

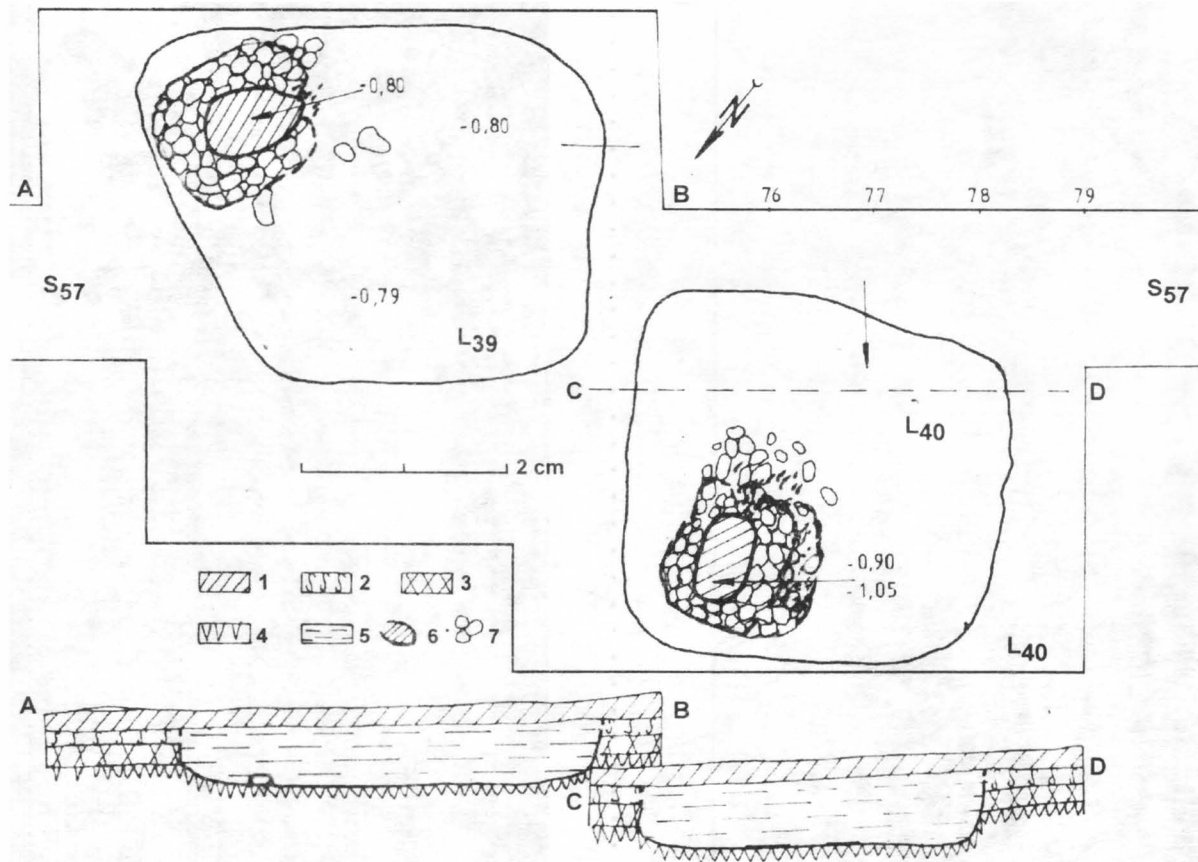
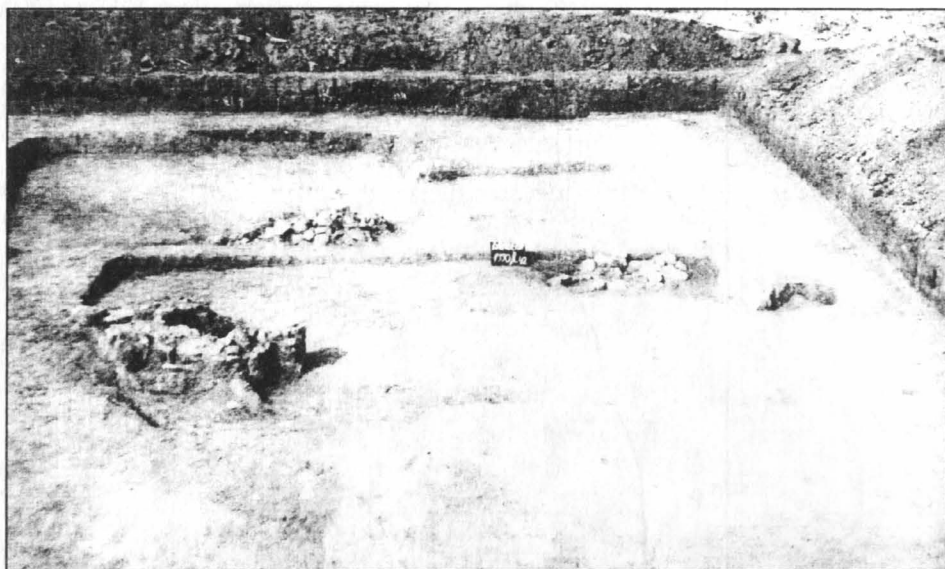

Fig. 35. Planuri și profile de locuințe din sec. V-VII: L39 și L40

Legenda: idem fig. 21.

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

1

2

Fig. 36. Locuințe din sec. V-VII: 1 - L42 și L41; 2 - L43.
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

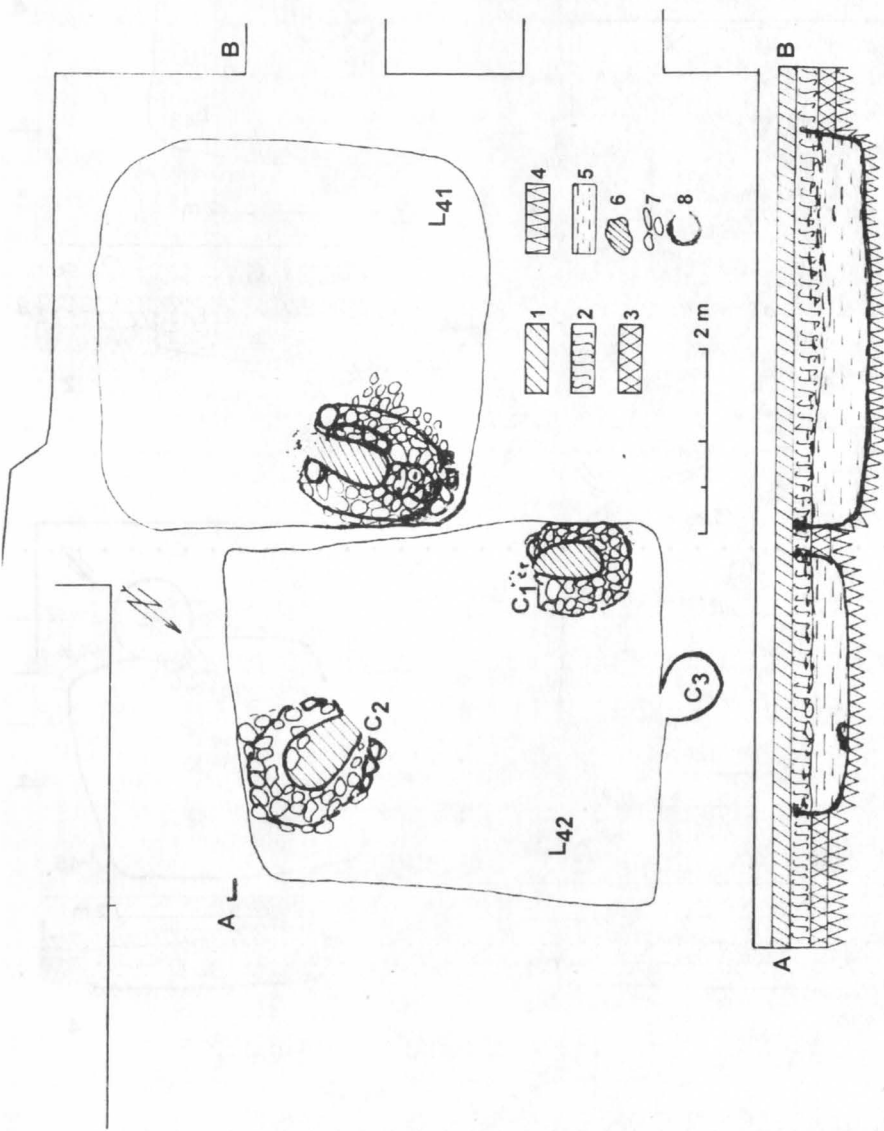

Fig. 37. Planuri și profile de locuințe din sec. V-VII: L42 și L41.

Legenda: 1 - sol vegetal; 2 - strat brun mazăros (nivel sec. V-VIII); 3 - strat cafeeniu (nivel preistoric); 4 - pământ galben; 5 - umplutura locuințelor; 6 - vatră simplă sau vatră de cuptor din piatră; 7 - piatră; 8 - cuptor din lut.

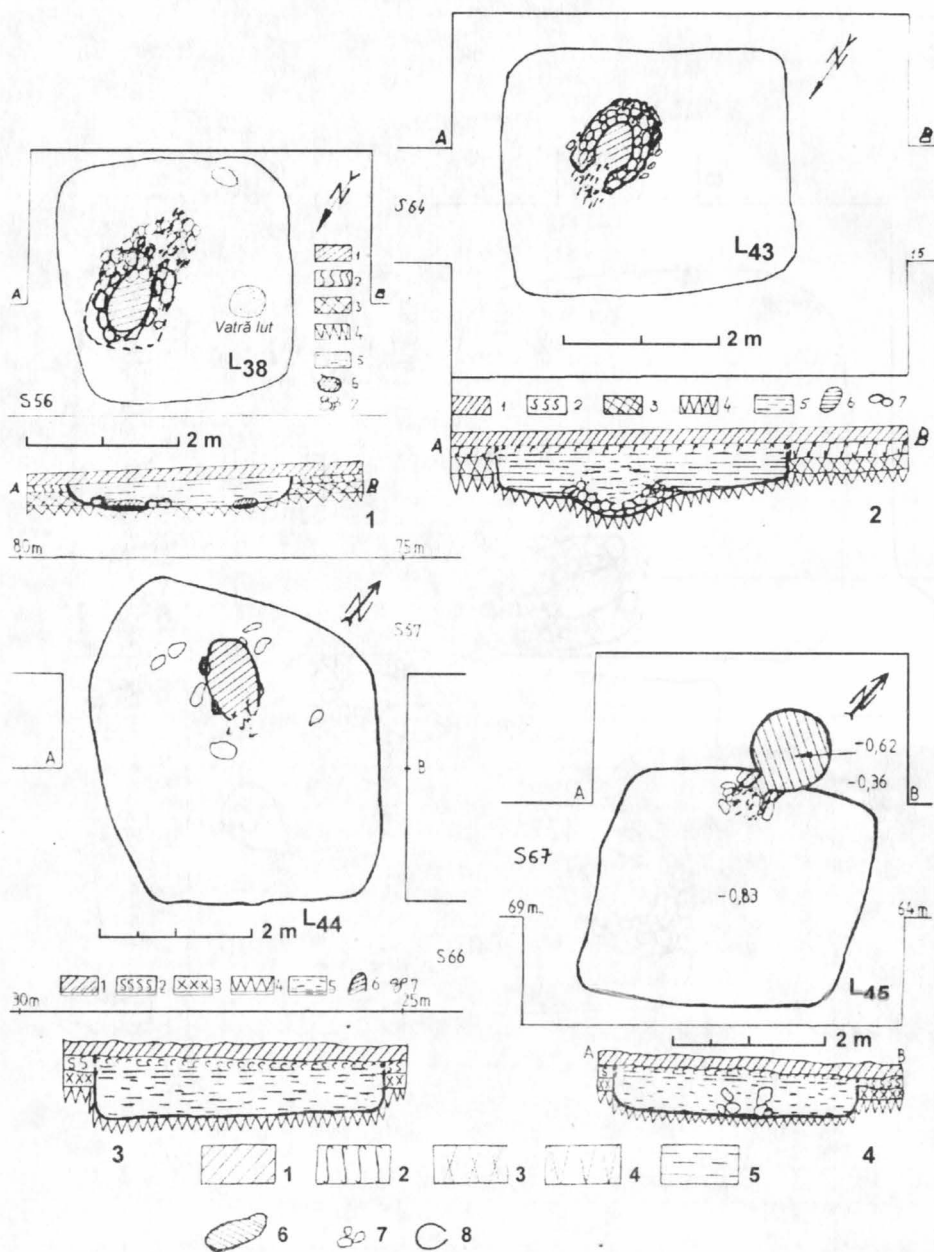

Fig. 38. Planuri și profile de locuințe din secolele V-VII: 1 - L38; 2 - L43; 3 - L44; 4 - L45.

Legenda: 1 - sol vegetal; 2 - strat brun mazăros (nivel sec. V-VIII); 3 - strat cafeniu (nivel preistoric); 4 - pământ galben; 5 - umplutura locuințelor; 6 - vatră simplă sau vatră de cuptor din piatră; 7 - pietre; 8 - cuptor din lut.

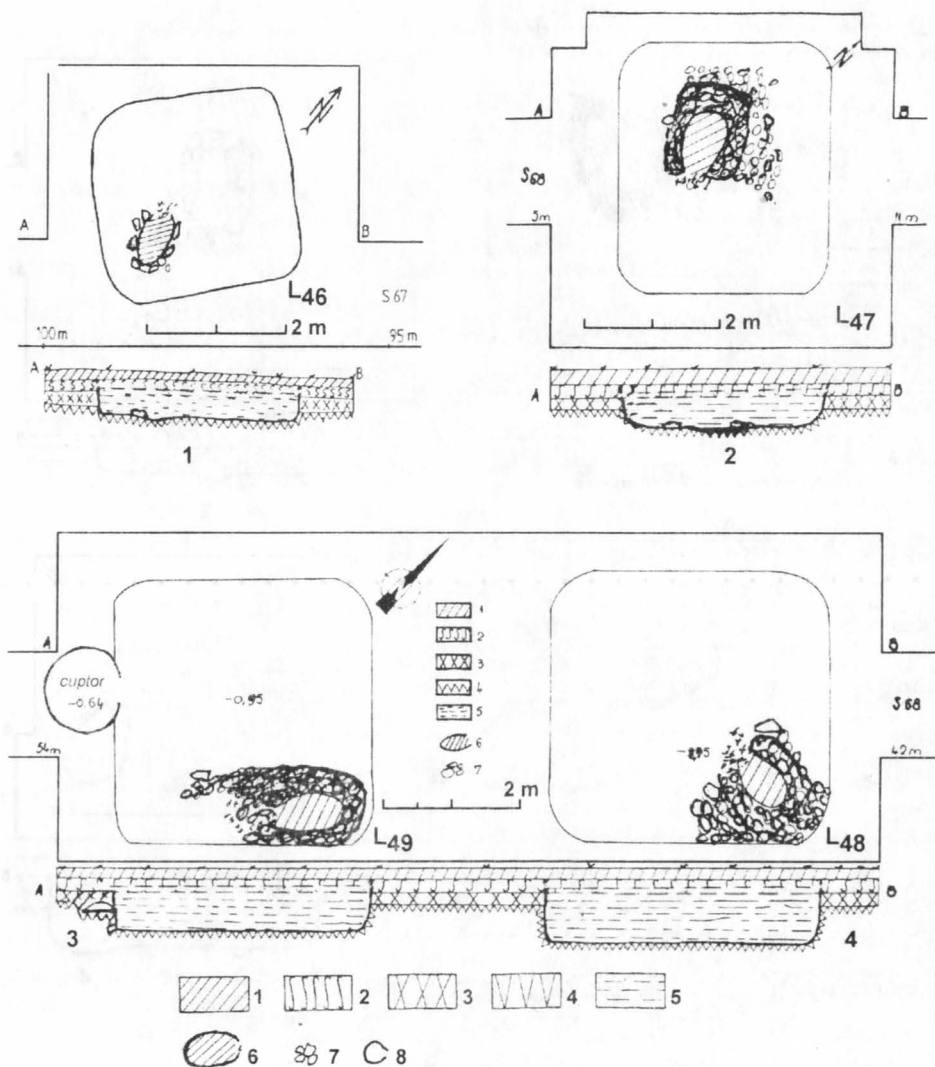

Fig. 39. Planuri și profile de locuințe din secolele V-VII: 1 - L46; 2 - L47; 3 - L49; 4 - L48.

Legenda: 1 - sol vegetal; 2 - strat brun mazăros (nivel sec. V-VIII); 3 - strat cafeniu (nivel preistoric); 4 - pământ galben; 5 - umplutura locuințelor; 6 - vatră simplă sau vatră de cuptor din piatră; 7 - piatră; 8 - cuptor din lut.

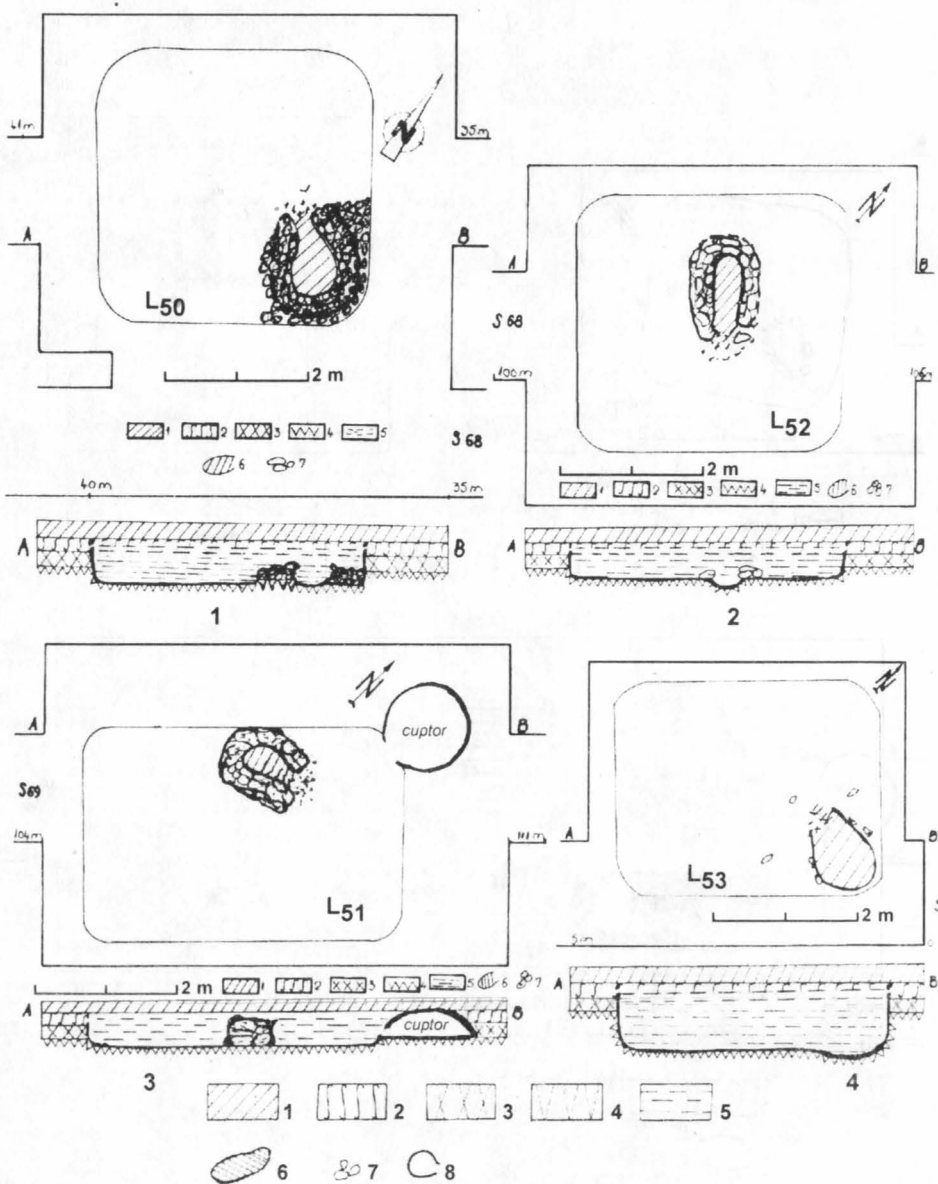

Fig. 40. Planuri și profile de locuințe din secolele V-VIII: 1 - L50; 2 - L52; 3 - L51; 4 - L53.

Legenda: 1 - sol vegetal; 2 - strat brun mazăros (nivel sec. V-VIII); 3 - strat cafeniu (nivel preistoric); 4 - pământ galben; 5 - umplutura locuințelor; 6 - vatră simplă sau vatră de cuptor din piatră; 7 - pietre; 8 - cuptor din lut.

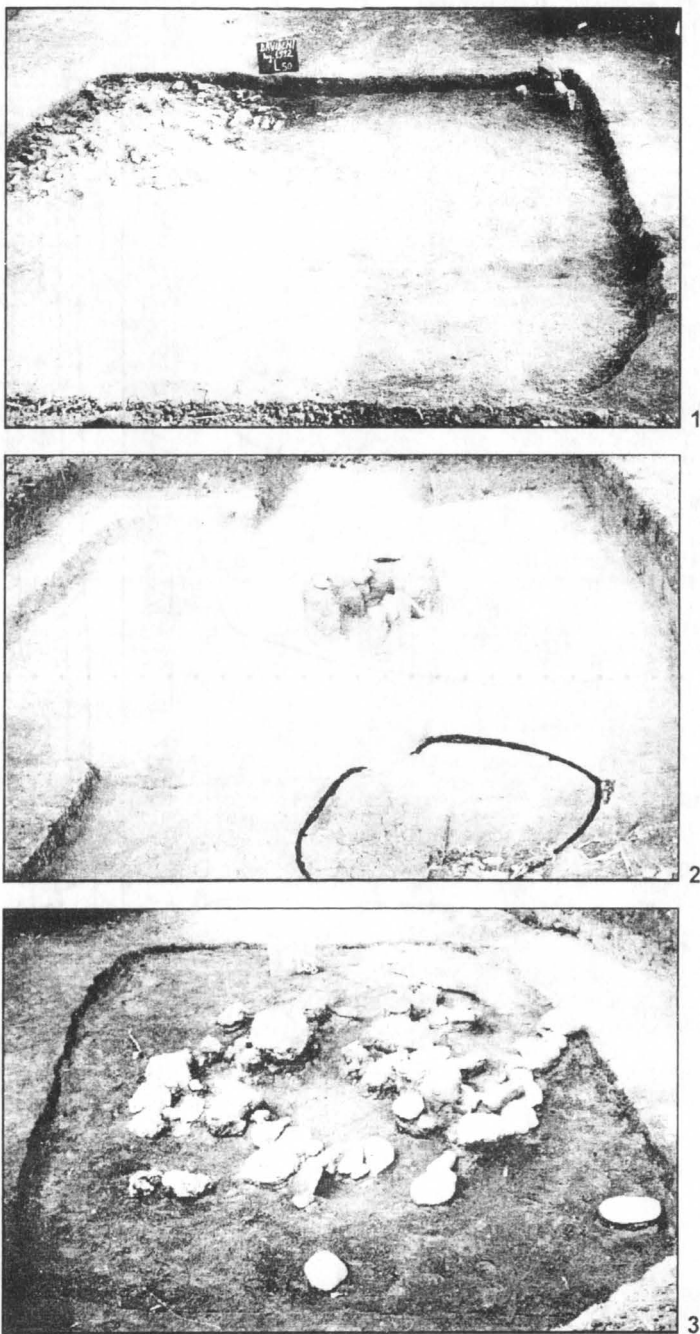

Fig. 41. Locuințe din sec. V-VII: 1 - L50; 2 - L51; 3 - L68.
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

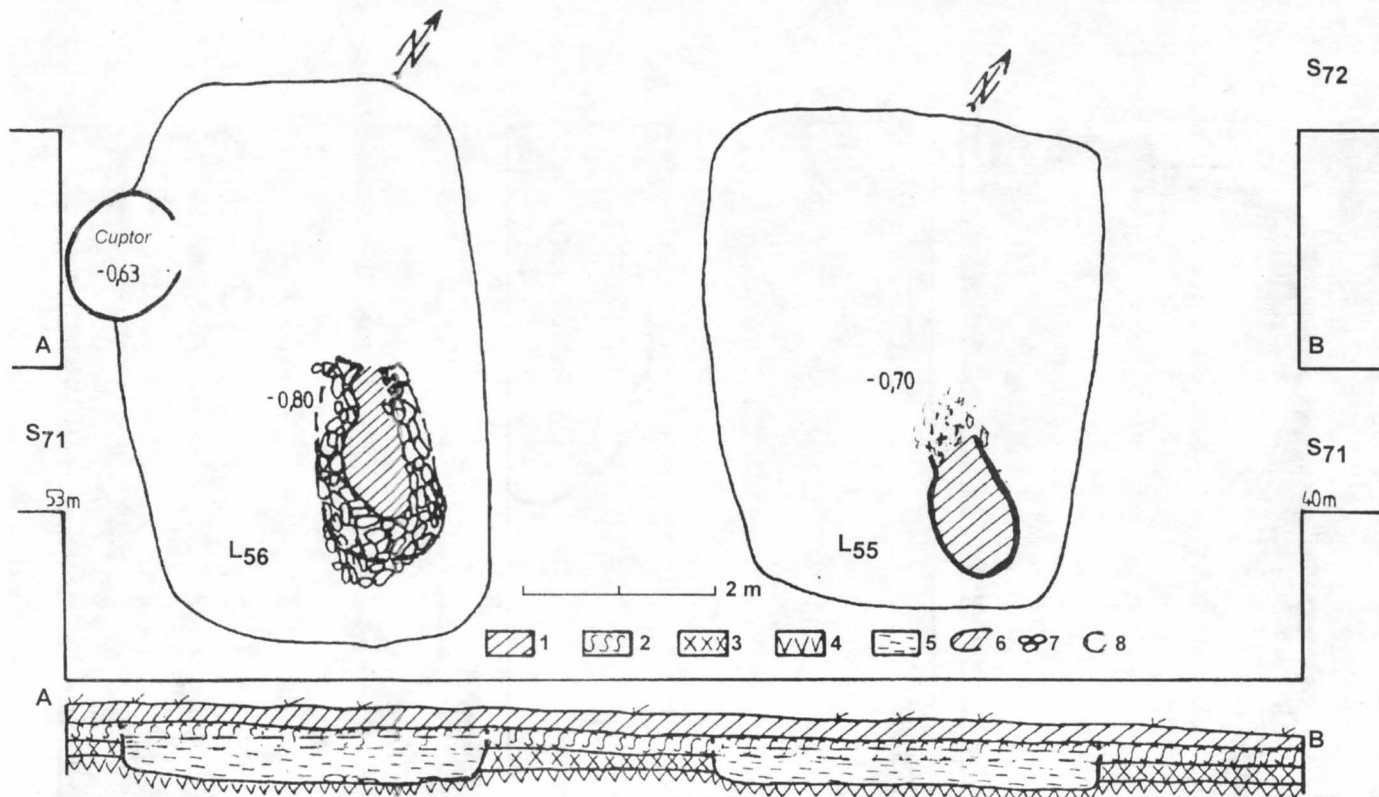
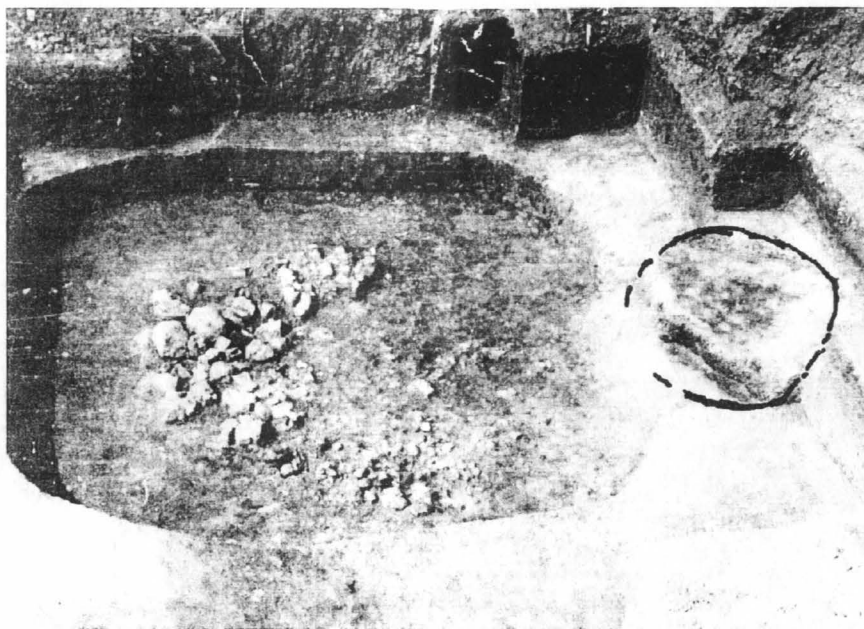

Fig. 42. Planuri și profile de locuințe din sec. V-VII: L56 și L55.

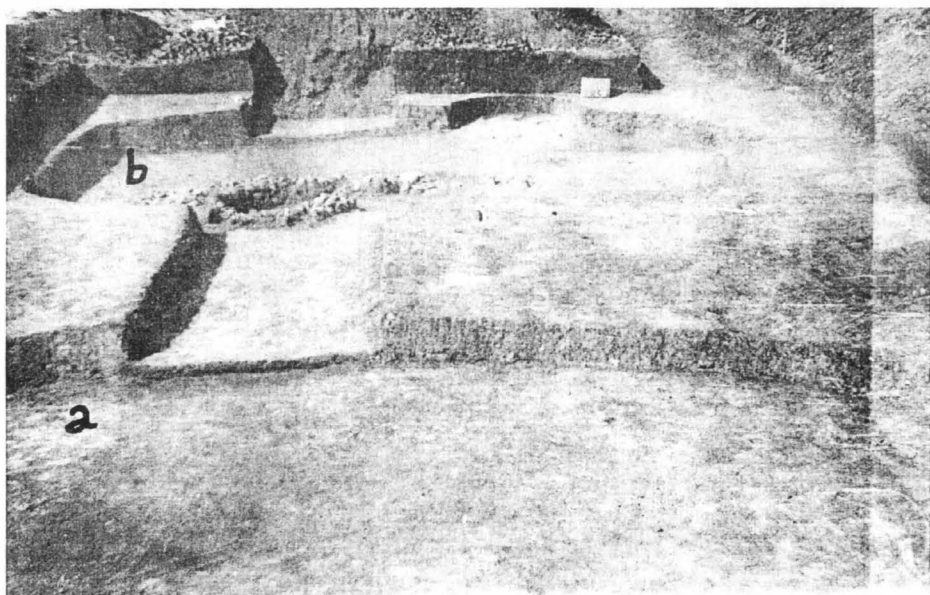
Legenda: 1 - sol vegetal; 2 - strat brun mazăros (nivel sec. V-VIII); 3 - strat cafeniu (nivel preistoric);

4 - pământ gaben; 5 - umplutura locuințelor; 6 - vatră simplă sau vatră de cuptor din piatră;

<https://biblioteca-digitala.ro/> <https://muzeu-neamt.ro>

1

2

Fig. 43. Locuințe din sec. V-VII: 1 - L12; 2 - L55 și L56.
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

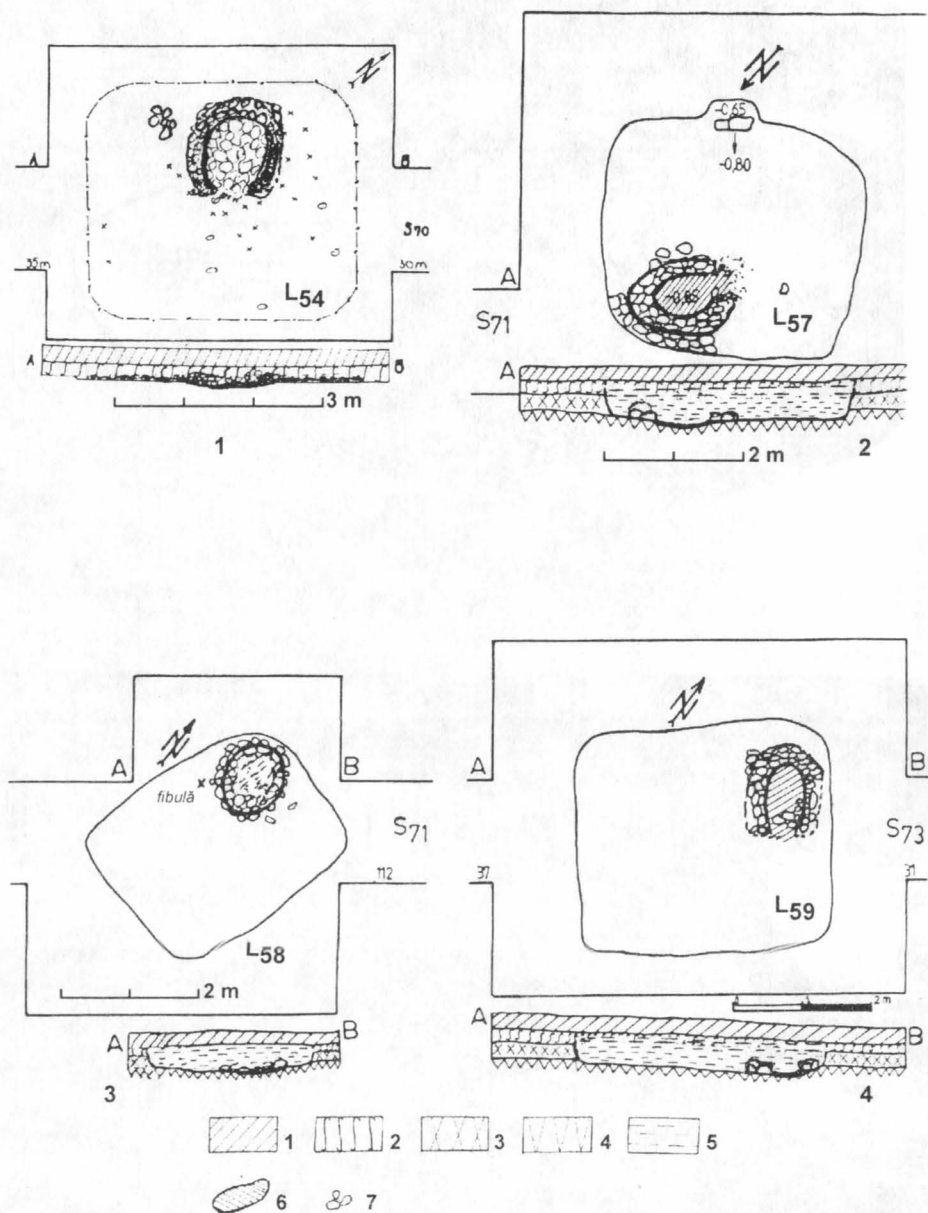

Fig. 44. Planuri și profile de locuințe din secolele V-VII: 1 - L54; 2 - L57; 3 - L58; 4 - L59.

Legenda: 1 - sol vegetal; 2 - strat brun mazăros (nivel sec. V-VIII); 3 - strat cafeniu (nivel preistoric); 4 - pământ galben; 5 - umplutura locuințelor; 6 - vatră simplă sau vatră de cuptor din piatră; 7 - pietre.

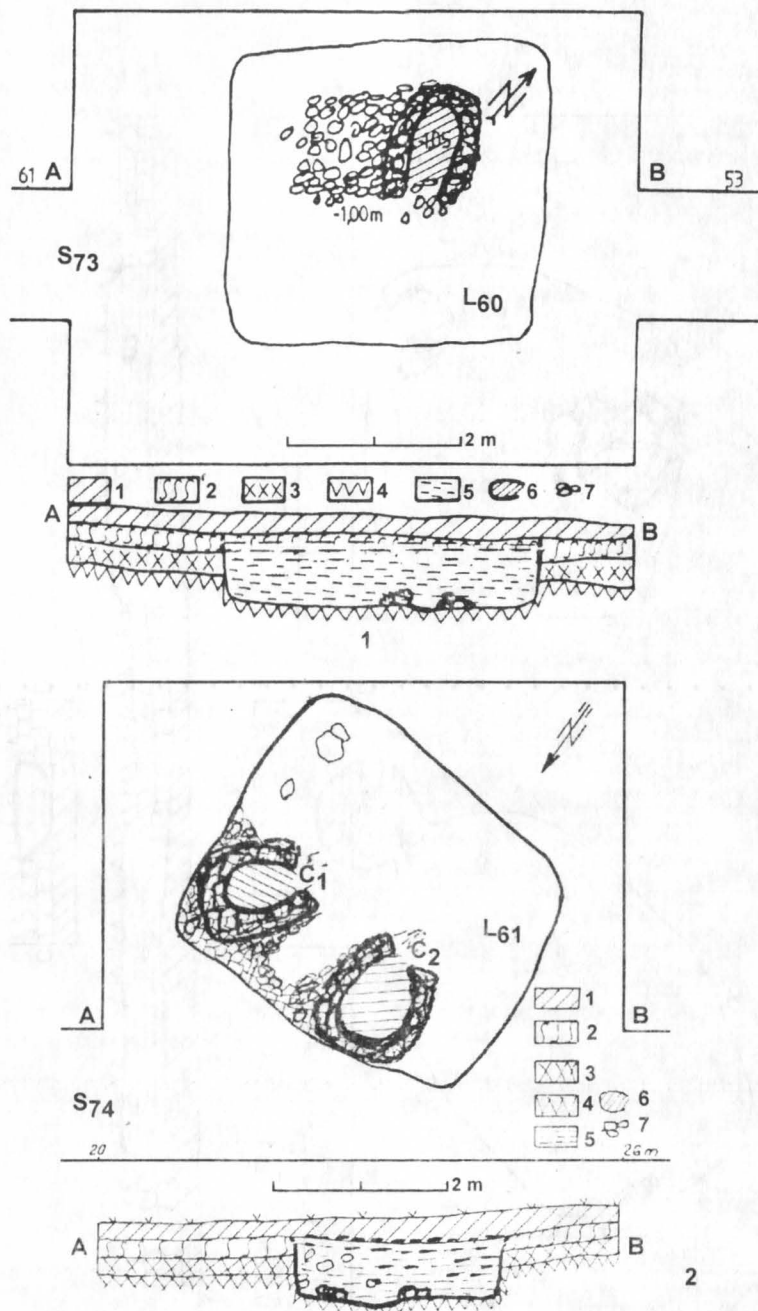

Fig. 45. Planuri și profile de locuințe din secolele V-VII: 1 - L60; 2 - L61.

Legenda: 1 - sol vegetal; 2 - strat brun mazăros (nivel sec. V-VIII); 3 - strat cafeniu (nivel preistoric); 4 - pământ galben; 5 - umplutura locuințelor; 6 - vatră simplă sau vatră de cuptor din piatră; 7 - pietre.

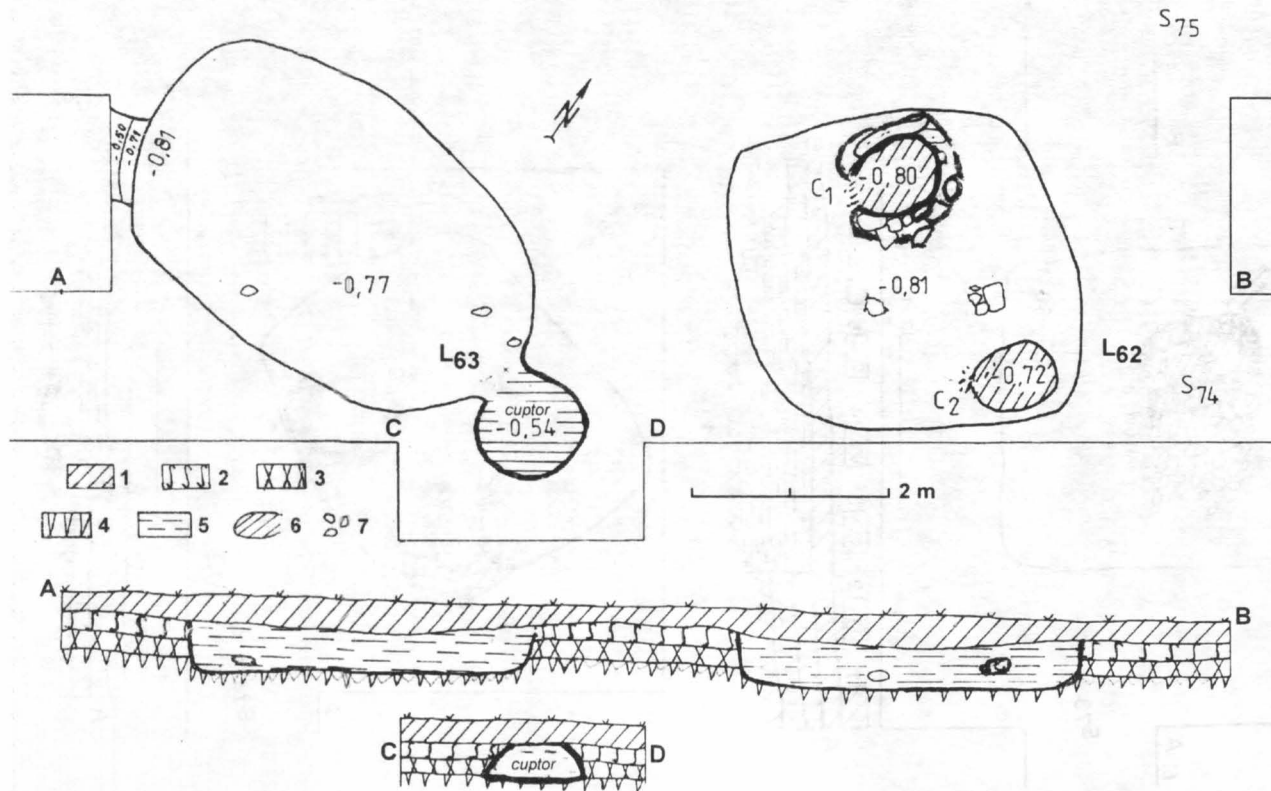

Fig. 46. Planuri și profile de locuințe din secolele V-VII (L63) și din sec. VII-VIII (L62).

Legenda: 1 - sol vegetal; 2 - strat brun măzăros (nivel sec. V-VIII); 3 - strat cafeniu (nivel preistoric); 4 - pământ galben; 5 - umplutura locuințelor; 6 - vatră simplă sau vatră de cuptor din piatră; 7 - piatră.

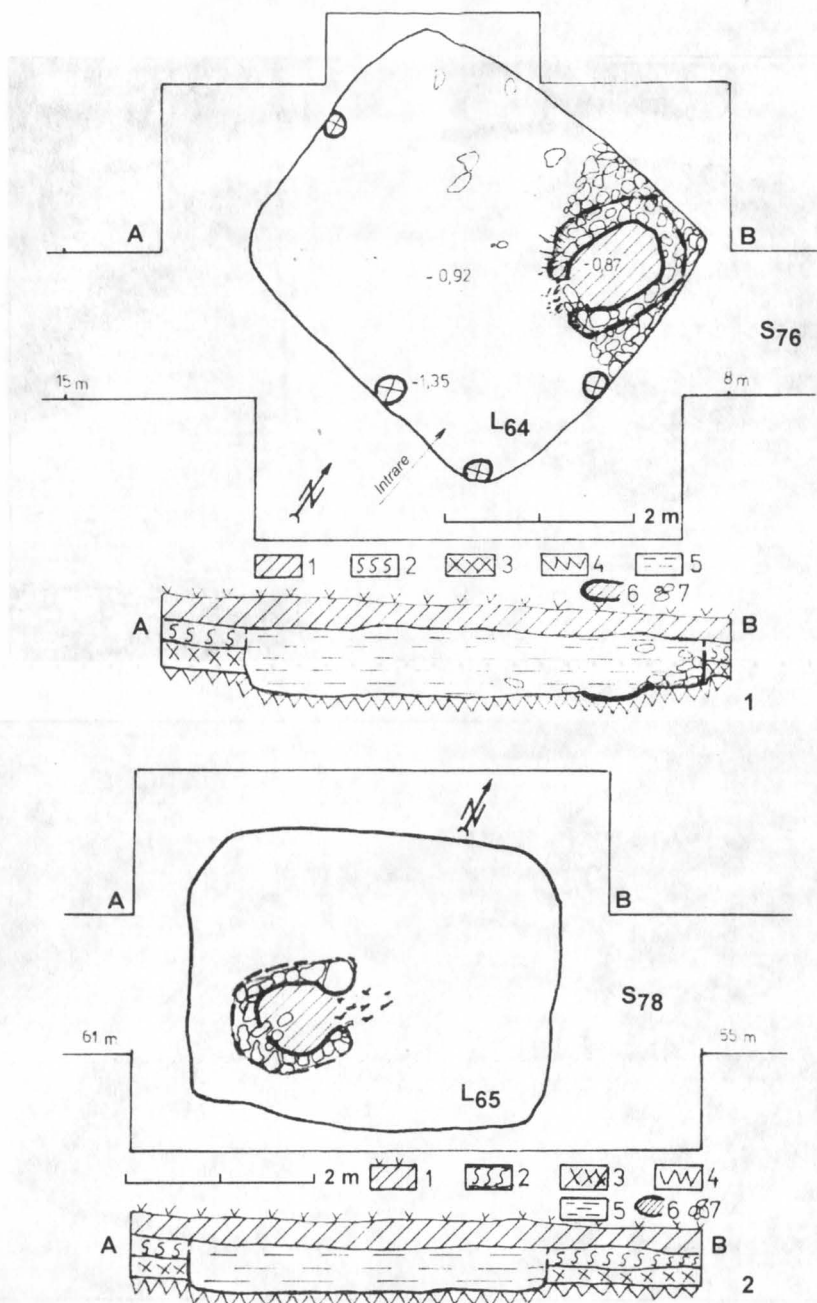
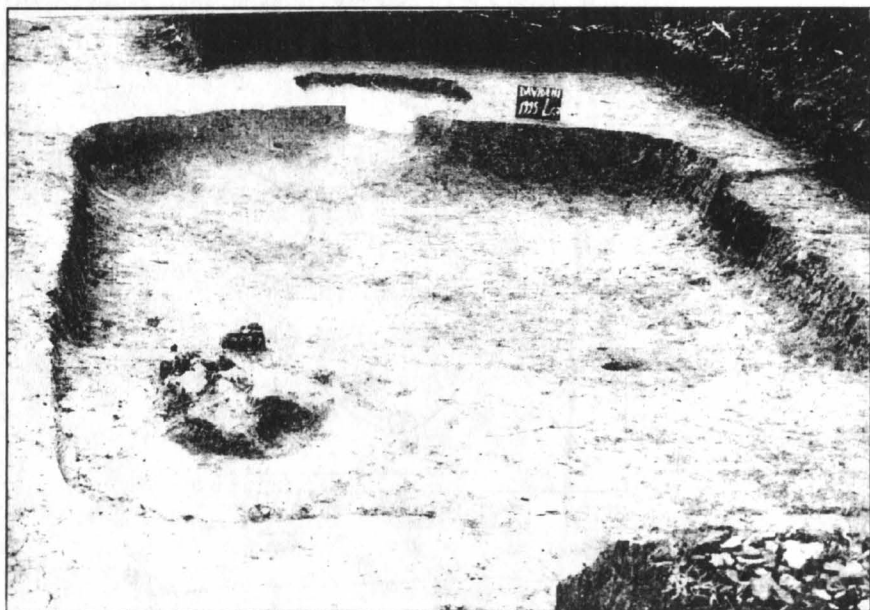

Fig. 47. Planuri și profile de locuințe din secolele V-VII: 1 - L64; 2 - L65.

Legenda: 1 - sol vegetal; 2 - strat brun mazăros (nivel sec. V-VIII); 3 - strat cafeniu (nivel preistoric); 4 - pământ galben; 5 - umplutura locuințelor; 6 - vatră simplă sau vatră de cuptor din piatră; 7 - piatră.

1

2

Fig. 48. Locuințe din sec. V-VII: 1 - L67; 2 - L31.
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

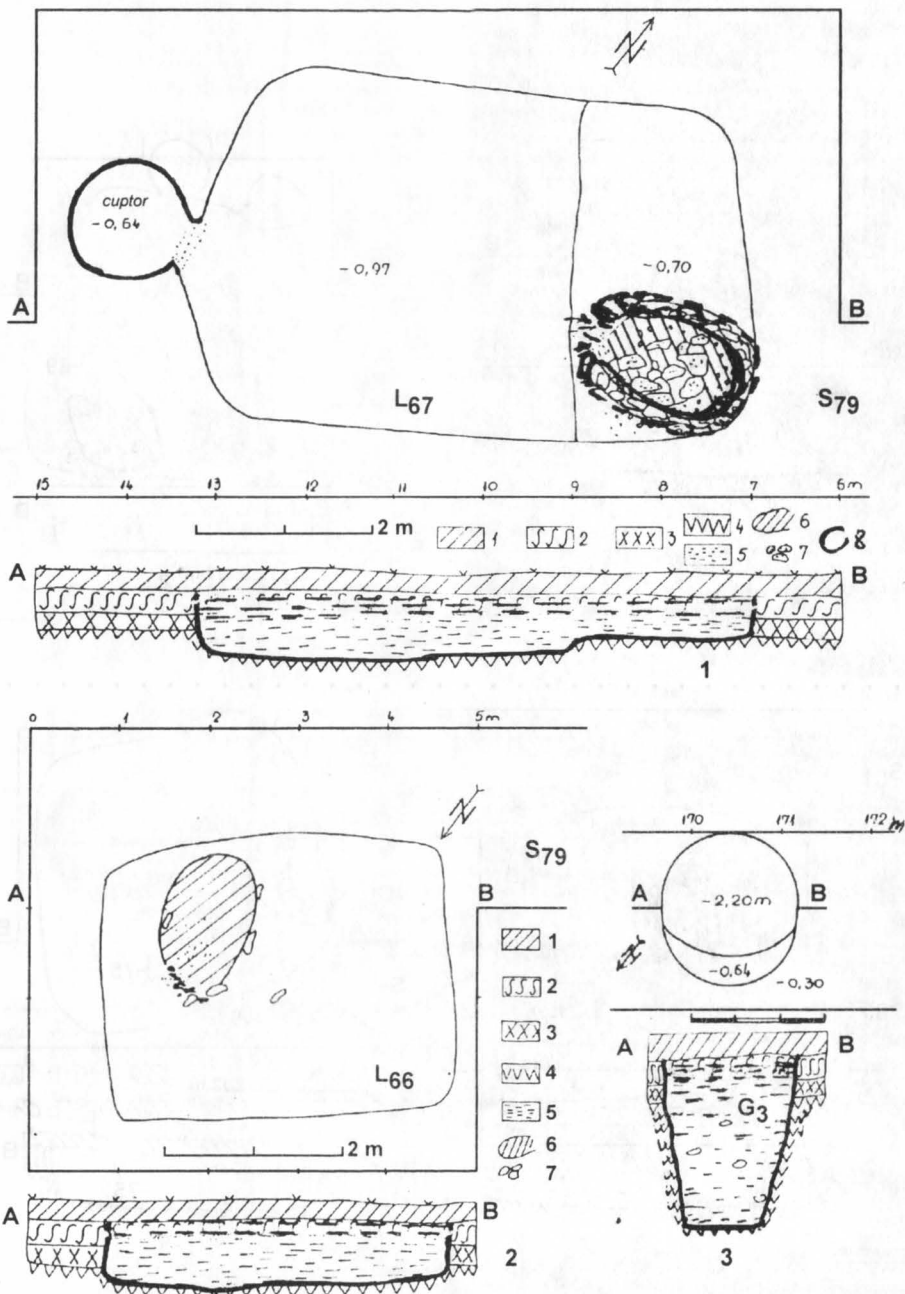
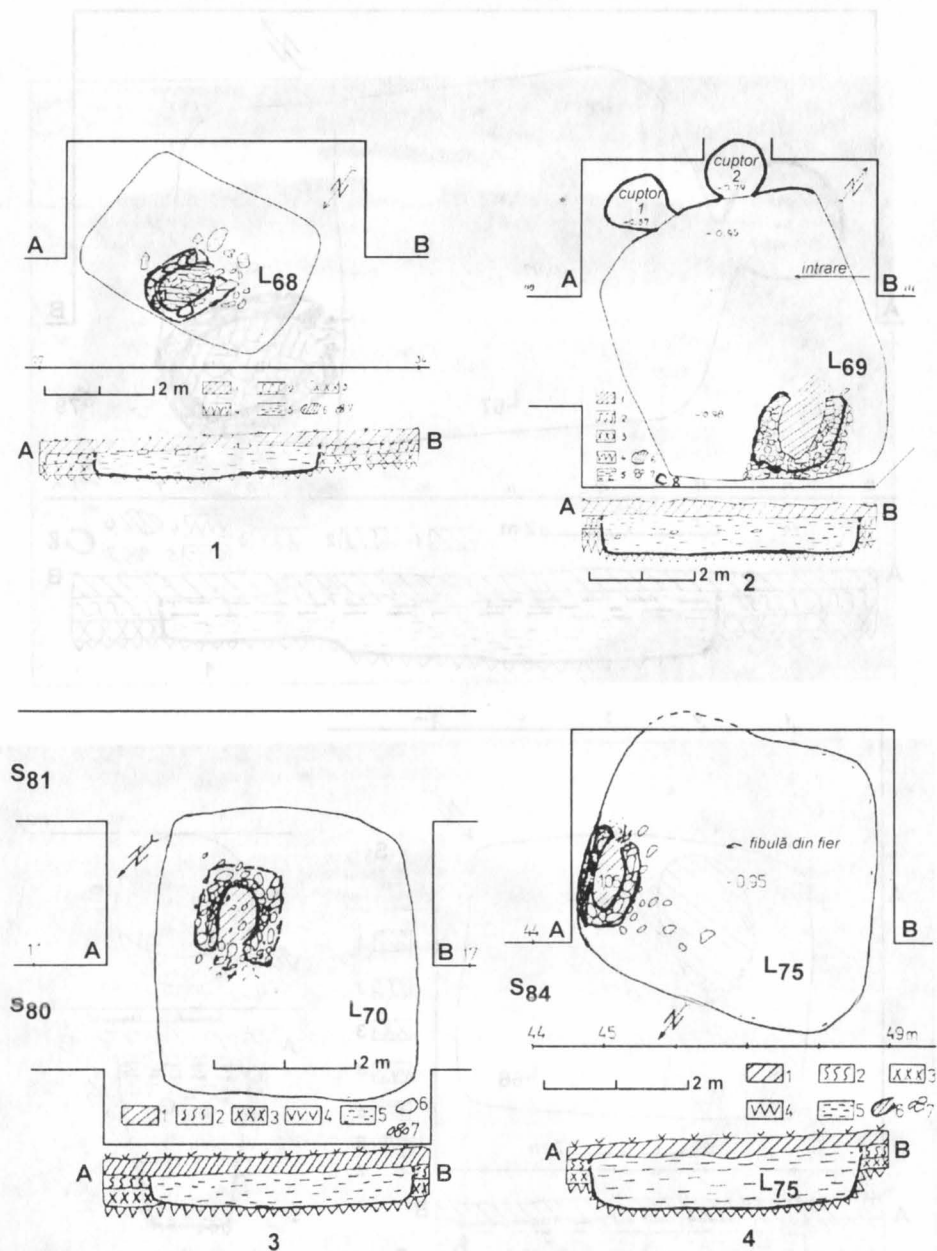

Fig. 49. Planuri și profile de locuințe și gropi de provizie (3), din secolele V-VII: 1 - L67; 2 - L66; 3 - G3. **Legenda:** 1 - sol vegetal; 2 - strat brun mazăros (nivel sec. V-VIII); 3 - strat cafeniu (nivel preistoric); 4 - pământ galben; 5 - umplutura locuințelor; 6 - vatră simplă sau vatră de cuptor din piatră; 7 - pietre; 8 - cuptor din lut.

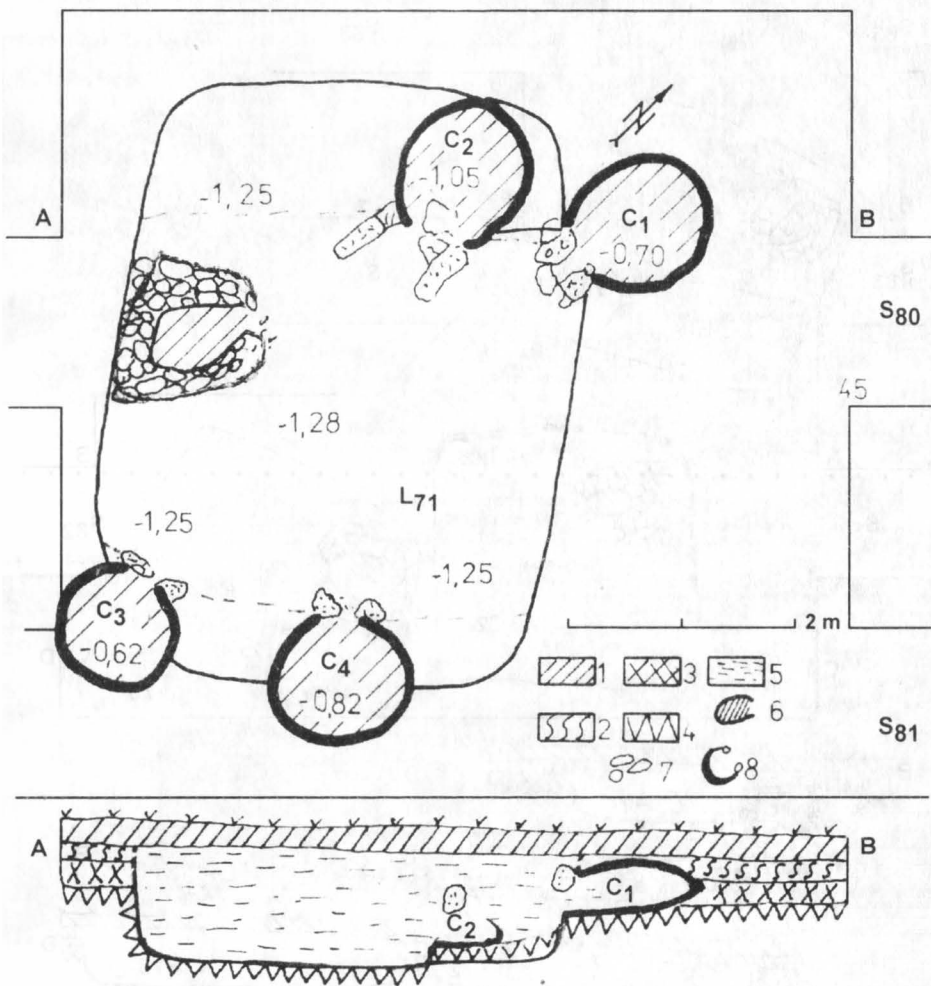

Fig. 51. Planul și profilul locuinței L71, din secolele V-VII.

Legenda: 1 - sol vegetal; 2 - strat brun mazăros (nivel sec. V-VIII); 3 - strat cafeniu (nivel preistoric);
 4 - pământ galben; 5 - umplutura locuințelor; 6 - vatră simplă sau vatră de cuptor din piatră;
 7 - piatră; 8 - cuptor din lut.

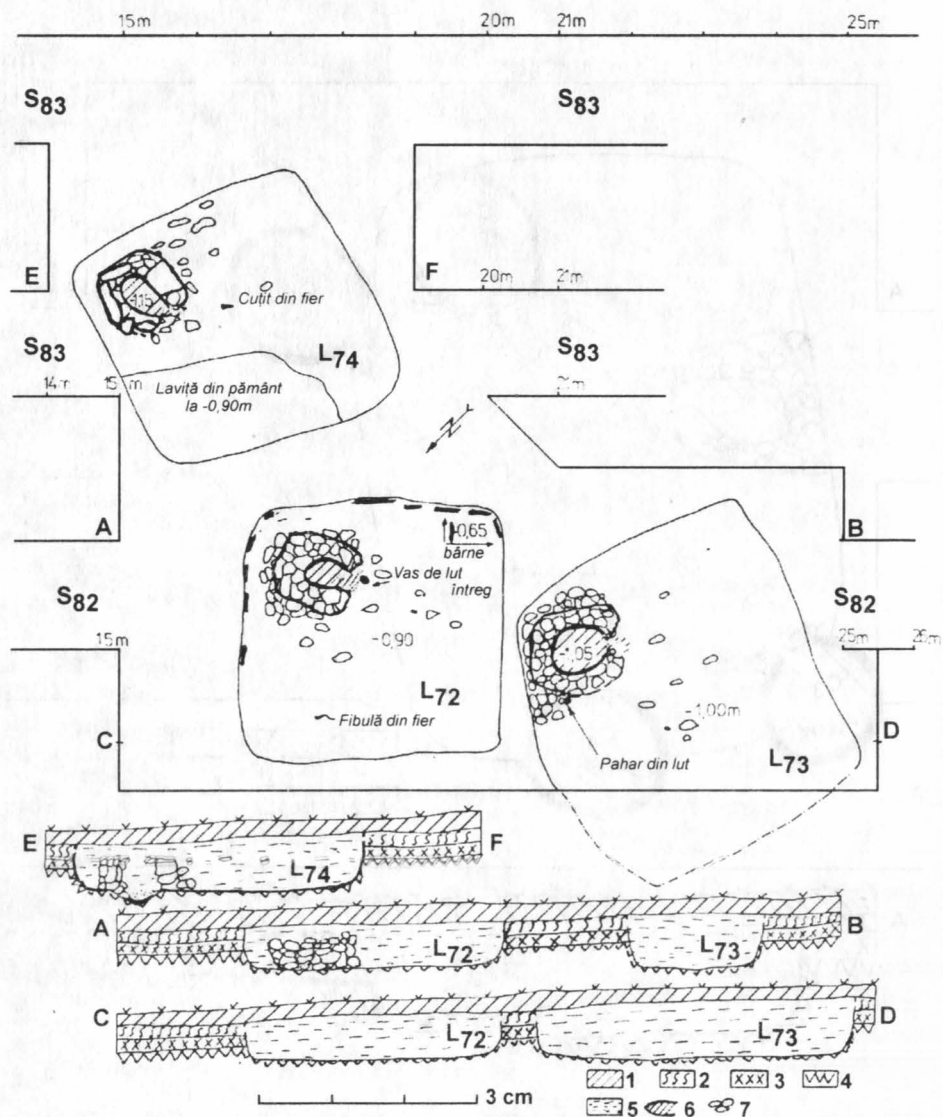

Fig. 52. Planuri și profile de locuințe din secolele V-VII: L72, L73 și L74.

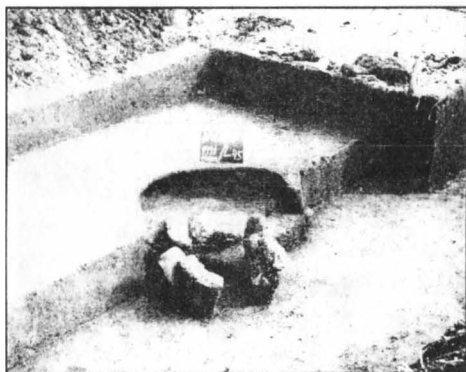
Legenda: 1 - sol vegetal; 2 - strat brun mazăros (nivel sec. V-VIII); 3 - strat cafeniu (nivel preistoric); 4 - pământ galben; 5 - umplutura locuințelor; 6 - vatră simplă sau vatră de cuptor din piatră; 7 - pietre.

1

2

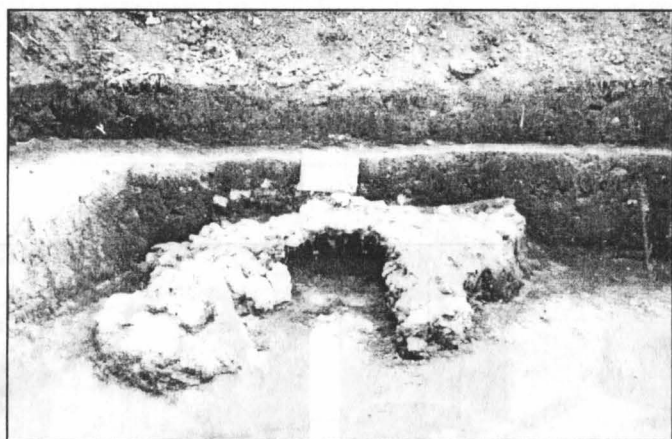

3

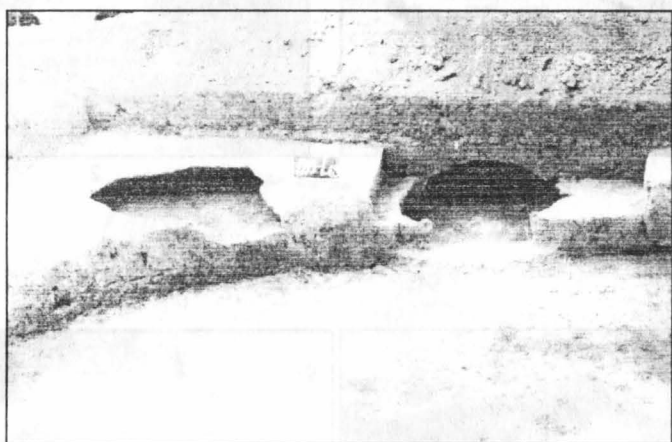

4

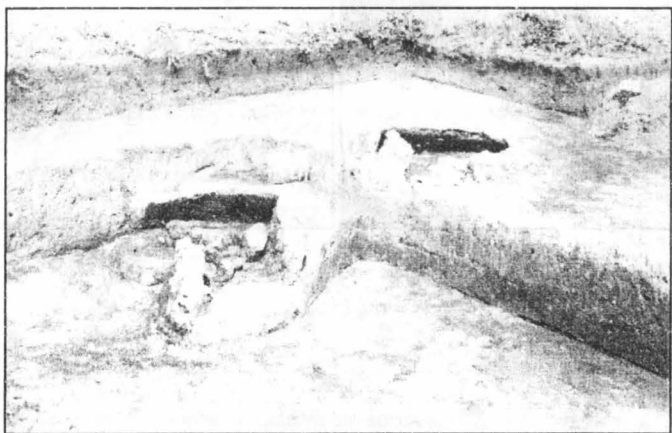
Fig. 53. Cuptoare din locuințe, din secolele V-VII: 1 - L5; 2 - L9; 3 - L45; 4 - L30.
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

1

2

3

Fig. 54. Cuptoare din locuințe, din secolele V-VII: 1, 2 - L69; 3 - L71.

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

1

2

3

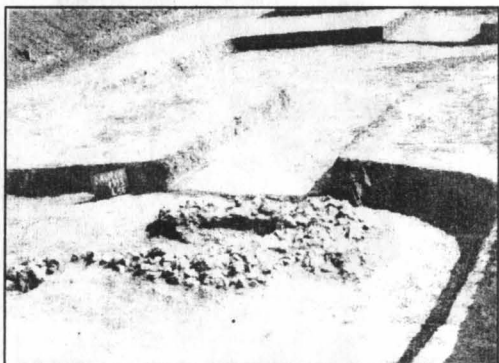

4

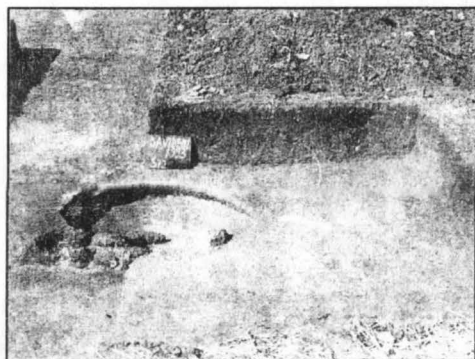
Fig. 55. Cuptoare de copt, din secolele V-VII: 1 - C2; 2 - C3; 3 - C4; 4 - C6.
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

1

2

3

4

Fig. 56. Cuptoare din locuințe și cuptor izolat (3), din secolele V-VII: 1 – L34; 2 – L56; 3 – C7; 4 – L67.
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

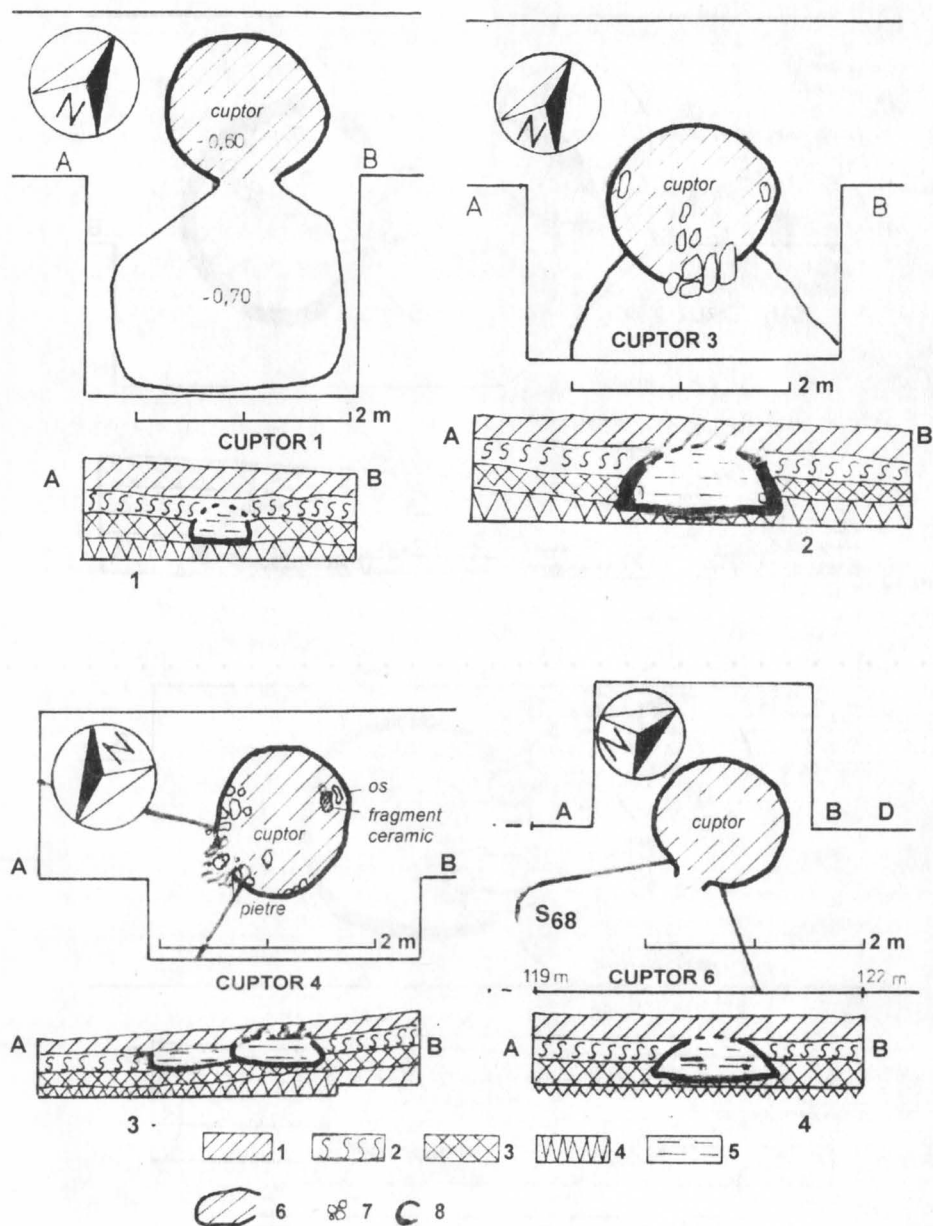

Fig. 57. Planuri și profile de cuptoare de copt pâine, din secolele V-VII: 1 - C1, 2 - C3; 3 - C4; 4 - C6. Legenda: 1 - sol vegetal; 2 - strat brun măzăros (nivel sec. V-VIII); 3 - strat cafeniu (nivel preistoric); 4 - pământ galben; 5 - umplutura locuințelor; 6 - vatră simplă sau vatră de cuptor din piatră; 7 - pietre; 8 - cuptor din lut.

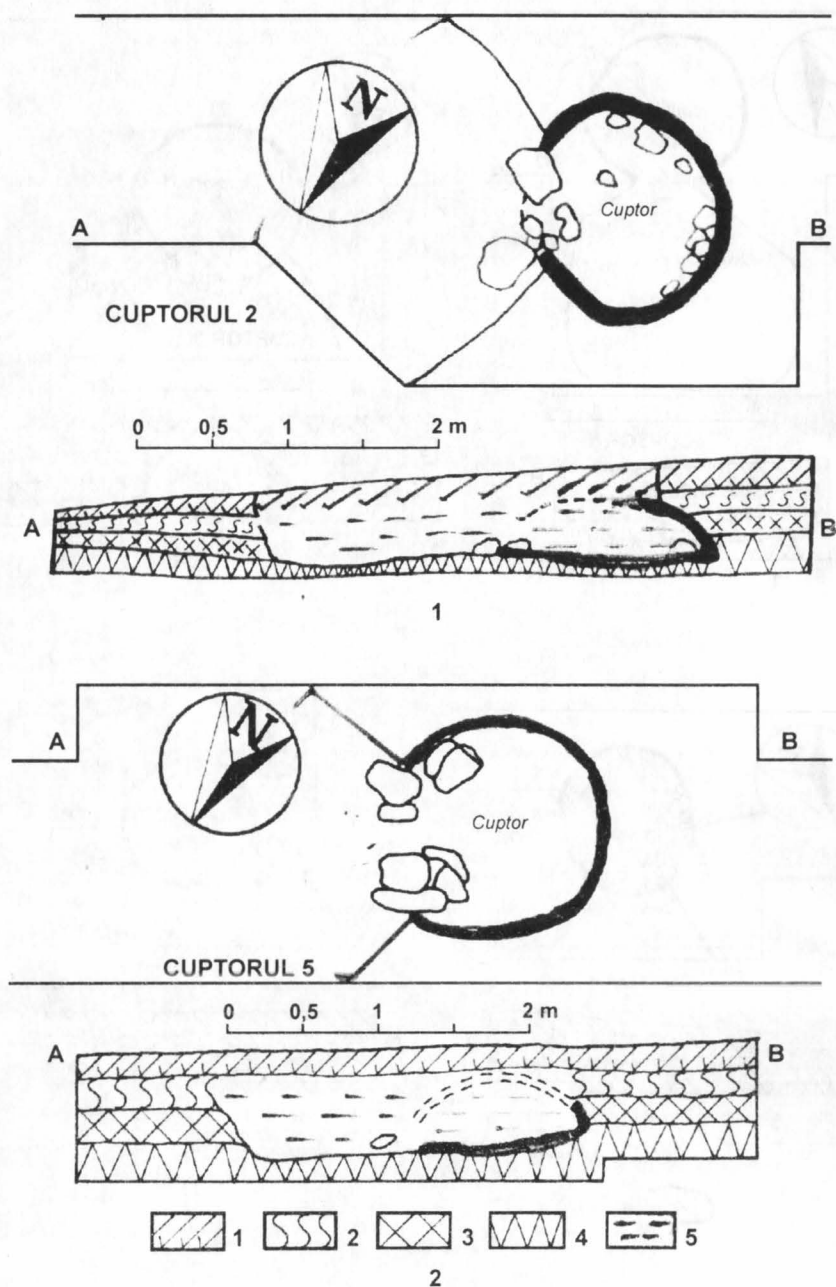

Fig. 58. Planuri și profile de cuptoare de copt, din secolele V-VII: 1 – C2, 2 – C5.

Legenda: 1 – sol vegetal; 2 – strat brun mazăros (nivel sec. V-VIII); 3 – strat cafeniu (nivel preistoric); 4 – pământ galben; 5 – umplutura locuintelor.

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

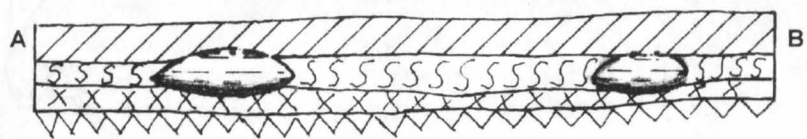
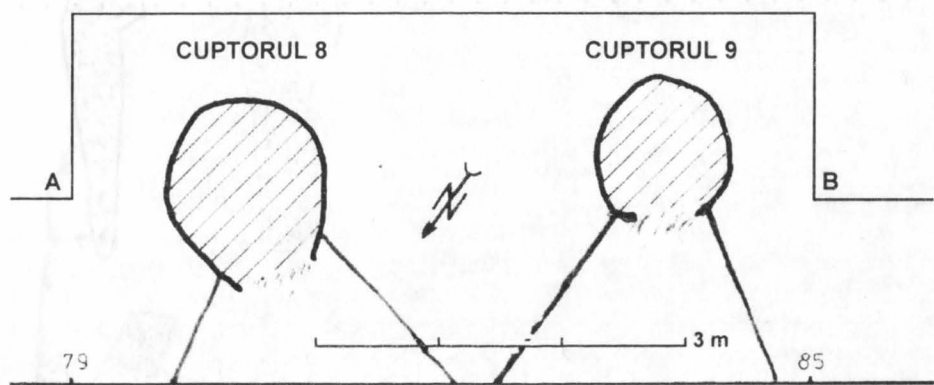
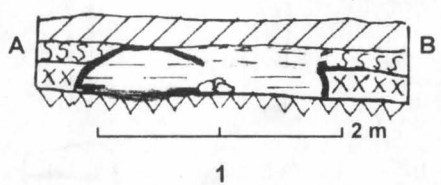
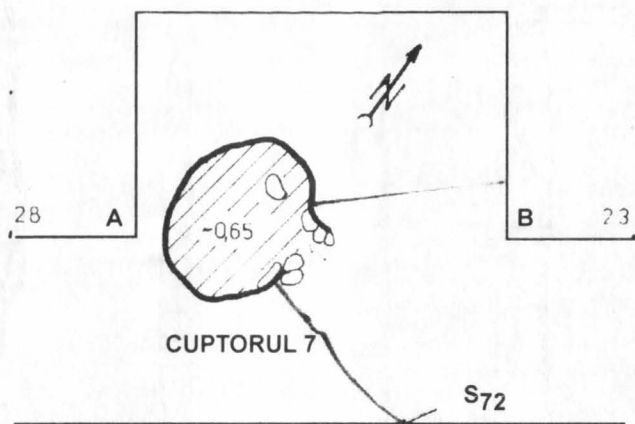

Fig. 59. Planuri și profile de cuptoare de copt, din secolele V-VII: 1 – C7, 2 – C8 și C9.
 Legenda: 1 – sol vegetal; 2 – strat brun mazăros (nivel sec. V-VIII); 3 – strat cafeiniu (nivel preistoric);
 4 – pământ galben; 5 – umplutura locuințelor; 6 – vatră simplă sau vatră de cuptor din piatră.
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

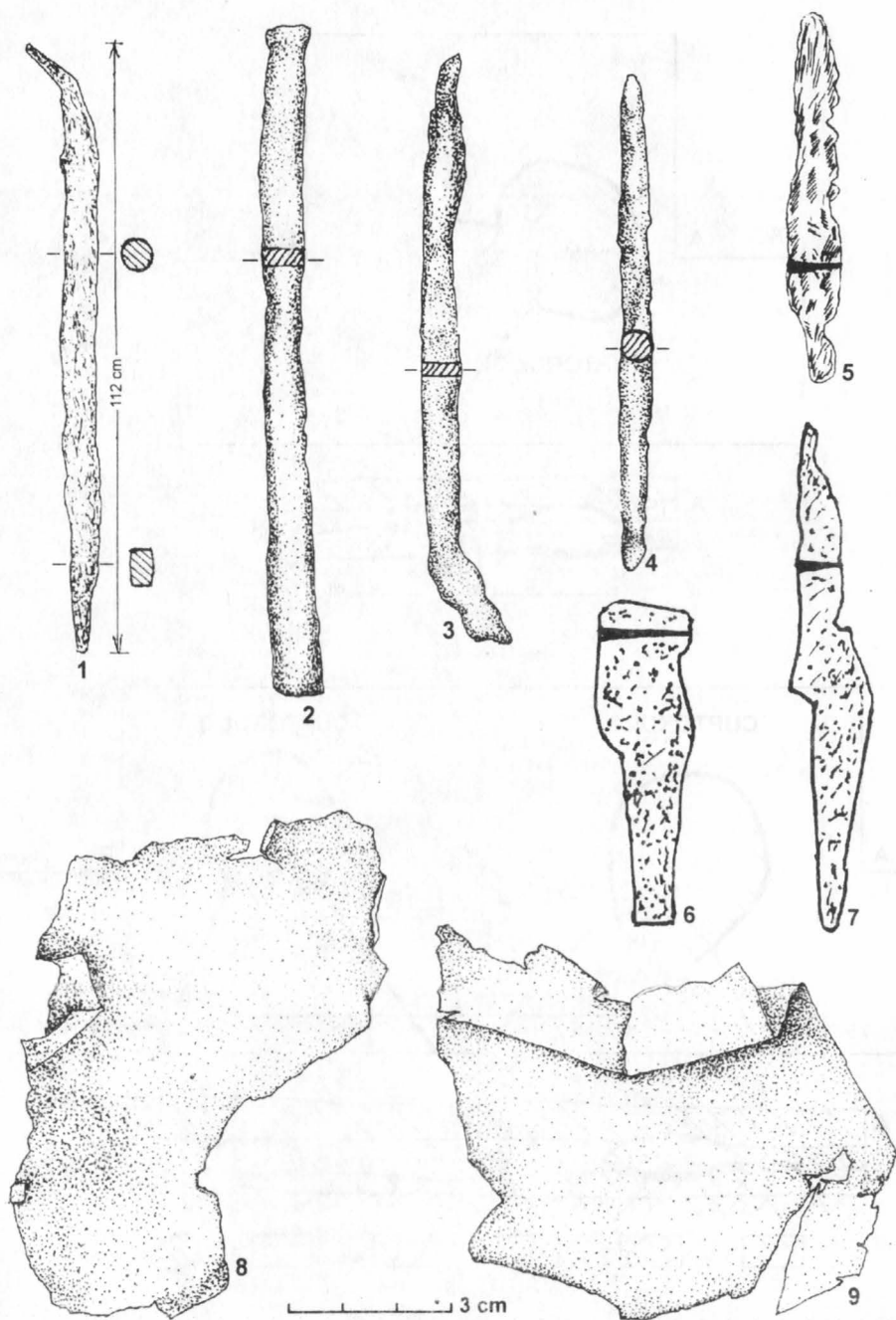

Fig. 60. Unelte din fier (1-7) și bucăți de tablă din alamă (8-9), din sec. V-VII: 1 – L69; 2 – L35; 3 – S54; 4 – L37; 5 – S1; 6 – S28; 7 – S83; 8-9 – L42.

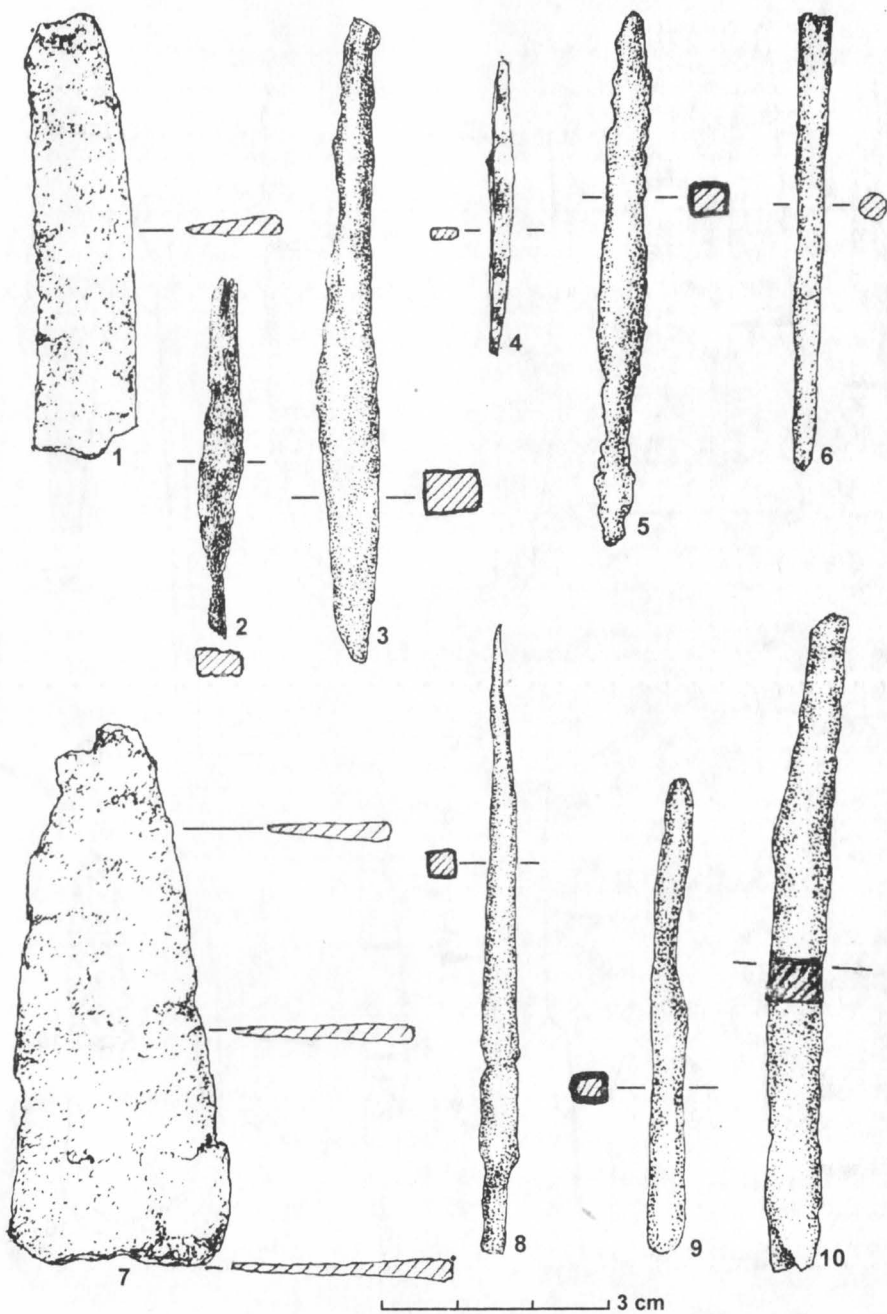

Fig. 61. Unelte din fier, din sec. V-VII: 1, 6 - L74; 2 - S31; 3 - L39; 4 - L72; 5 - L33; 7 - L17; 8 - S58; 9-10 - L36.

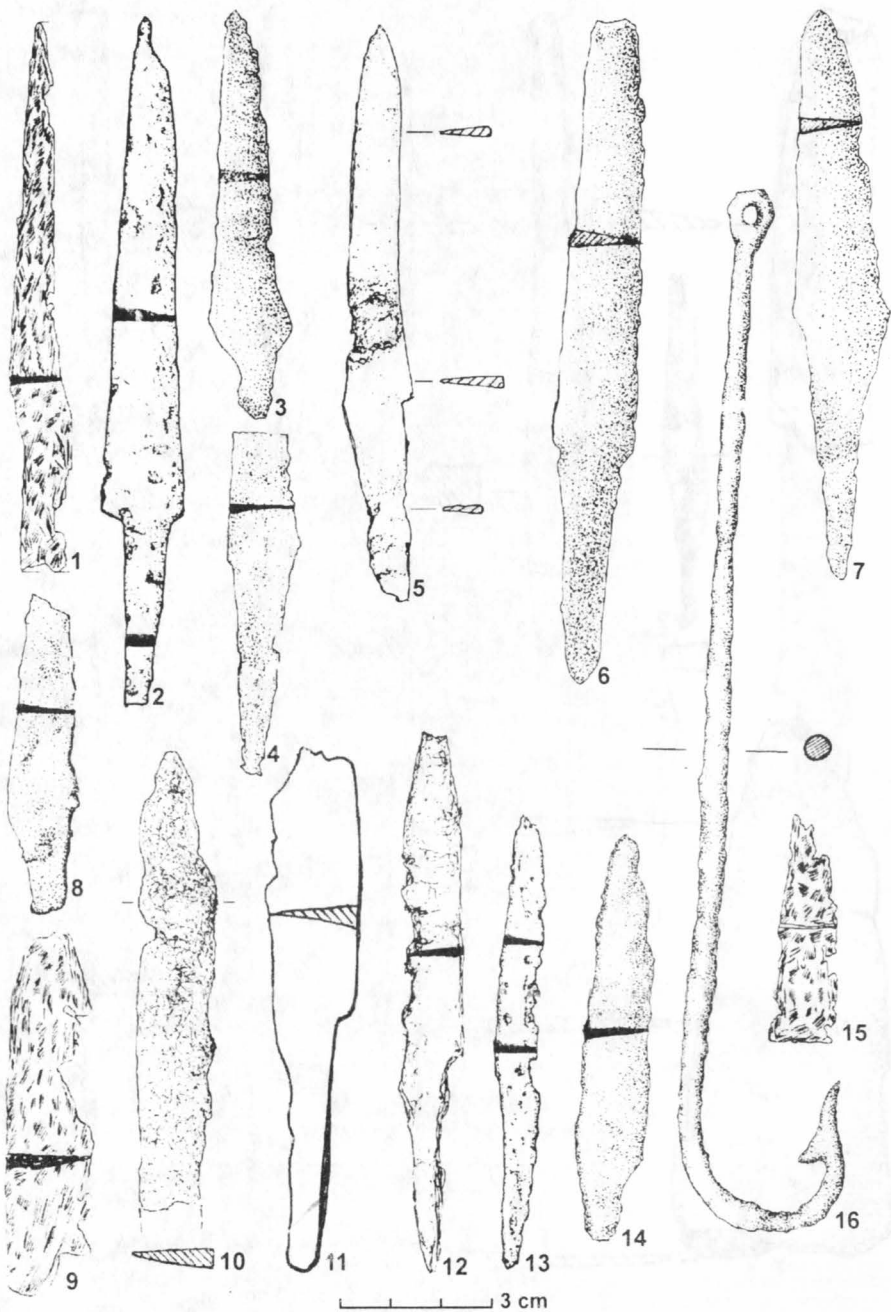

Fig. 62. Cuțite (1-15) și cârlig (16), din fier, din sec. V-VII: 1, 5 – L8; 2 – S70; 3, 7 – L35; 4 – L66; 5 – L72; 6 – L33; 8 – L27; 9 – L2; 10 – L69; 11 – L15; 12 – L74; 13 – L48; 14 – L39; 16 – L41.

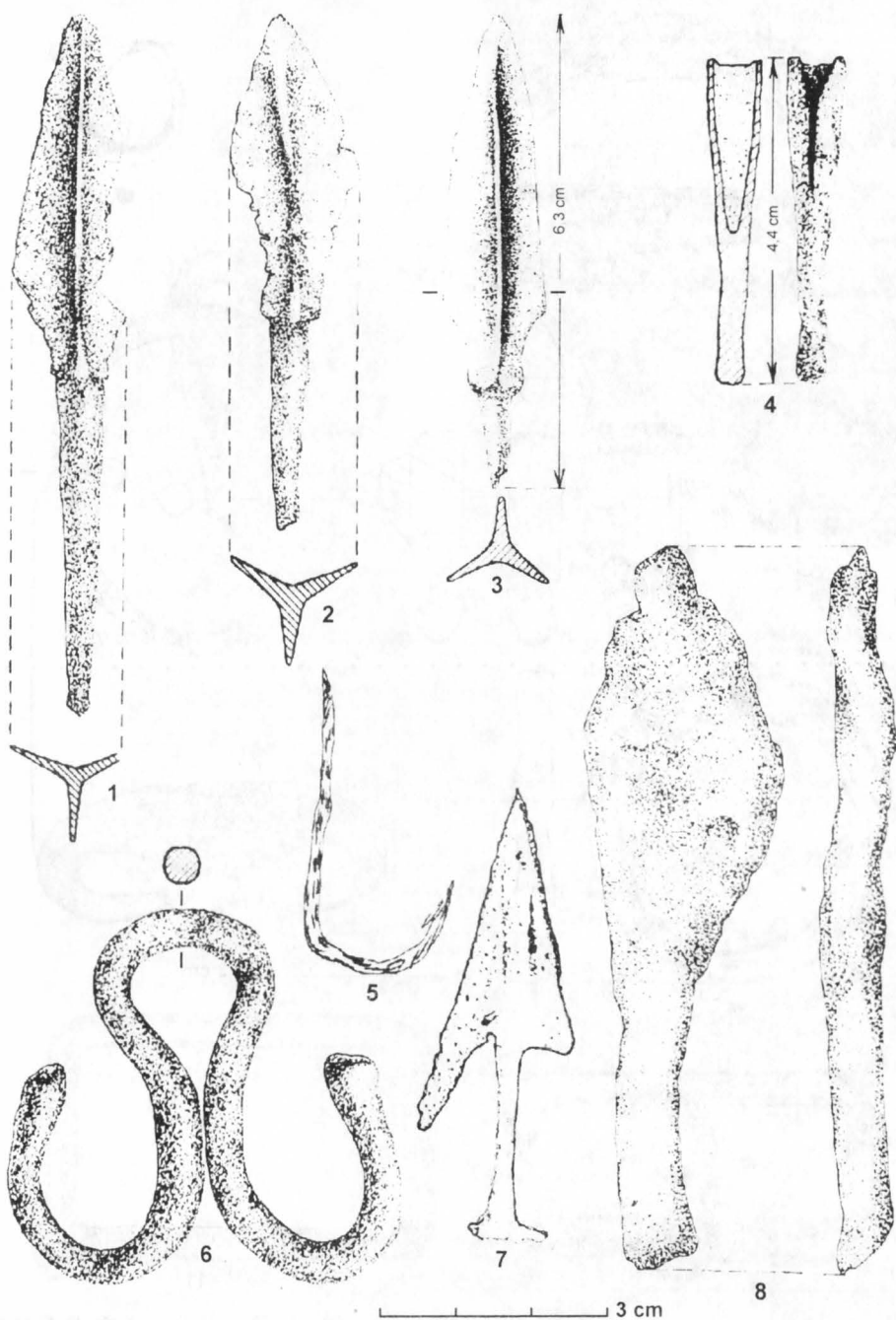

Fig. 63. Vârfuri de săgeți (1-3, 7-8) și alte obiecte din fier (4, 6); cârlig de undiță din bronz (5), din sec. V-VII: 1 - L13; 2 - passim; 3 - S38; 4 - S30; 5 - passim; 6 - L17; 7 - L49; 8 - L39.
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

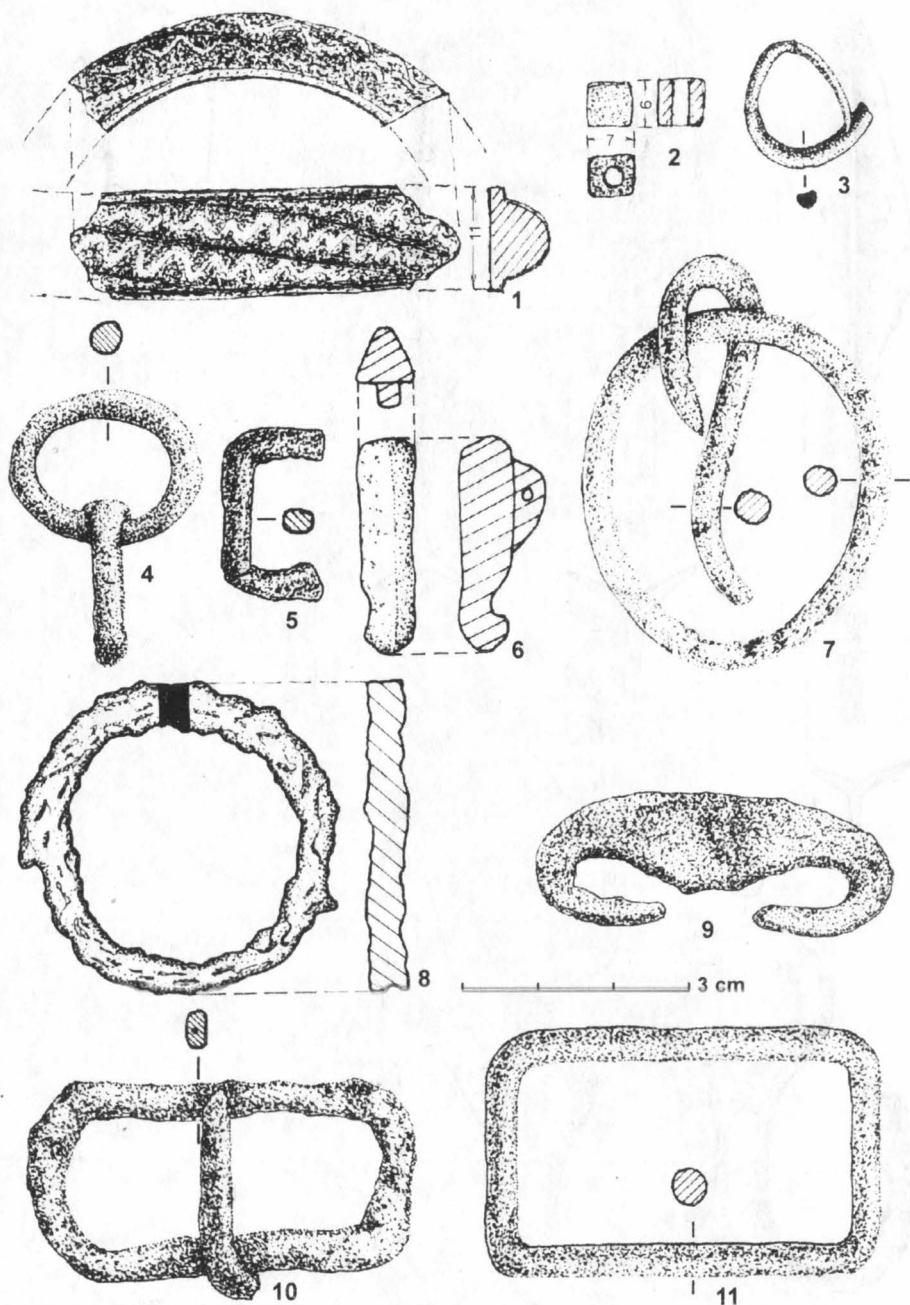

Fig. 64. Brățară fragmentară (1) și mărgică, din sticlă (2); cercei (3) și spin de cataramă (6) din bronz; amnar (9) și cătarâmi, din fier (4-5, 7, 8, 10-11), din sec. V-VII: 1-2 - L67; 3 - S62; 4 - L17; 5 - L12; 6 - S77; 7, 11 - S30; 8 - L56; 9 - L39; 10 - S27.
<https://biblioteca-digitala.ro/> / <https://muzeu-neamt.ro>

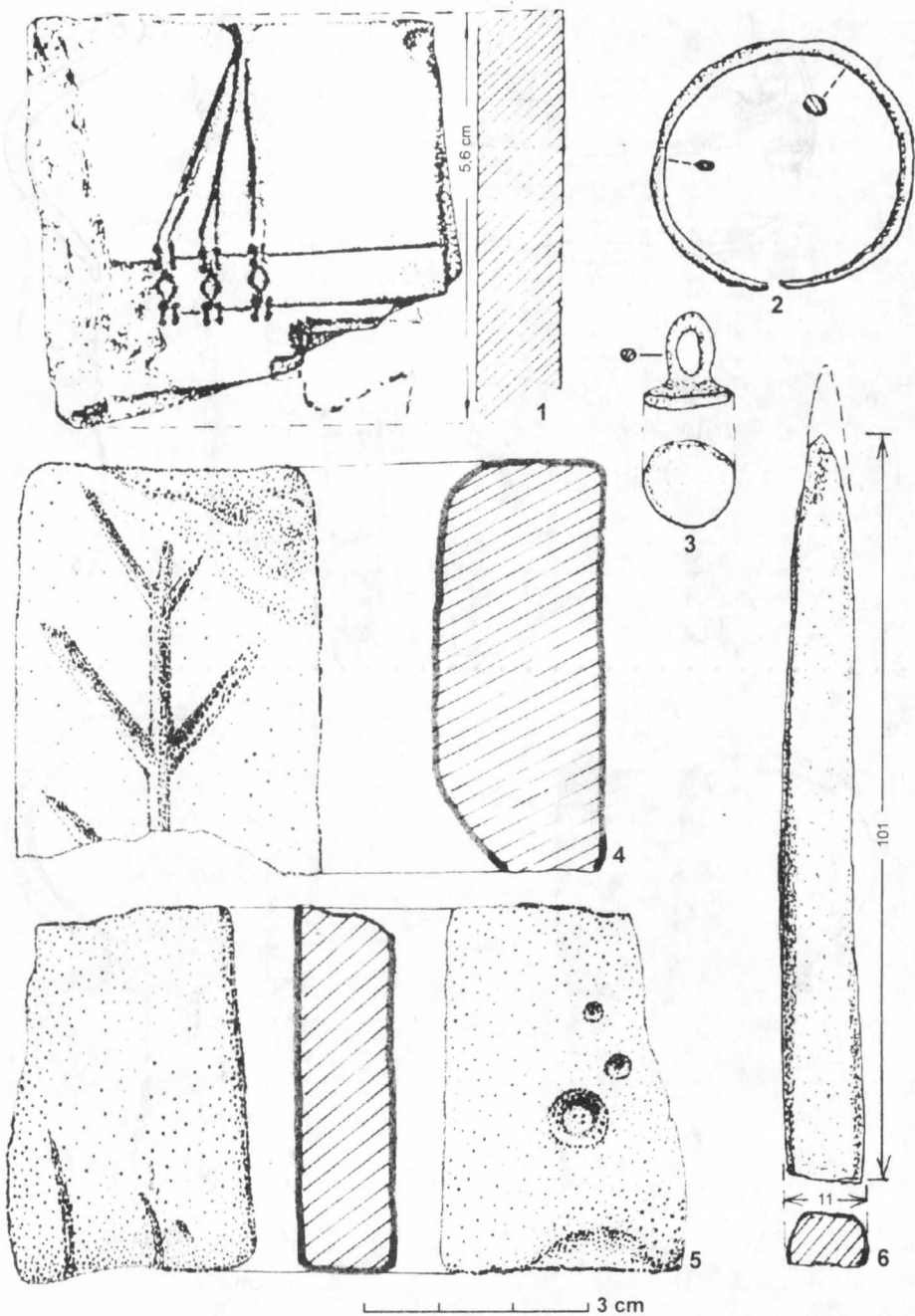

Fig. 65. Tipare din piatră (1, 4, 5), cercel (2) și buton (3) din bronz; străpungător din os (6), din sec.

V-VII: 1 – S1; 2, 3 – L48; 4 – L36; 5 – L33; 6 – L69.

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

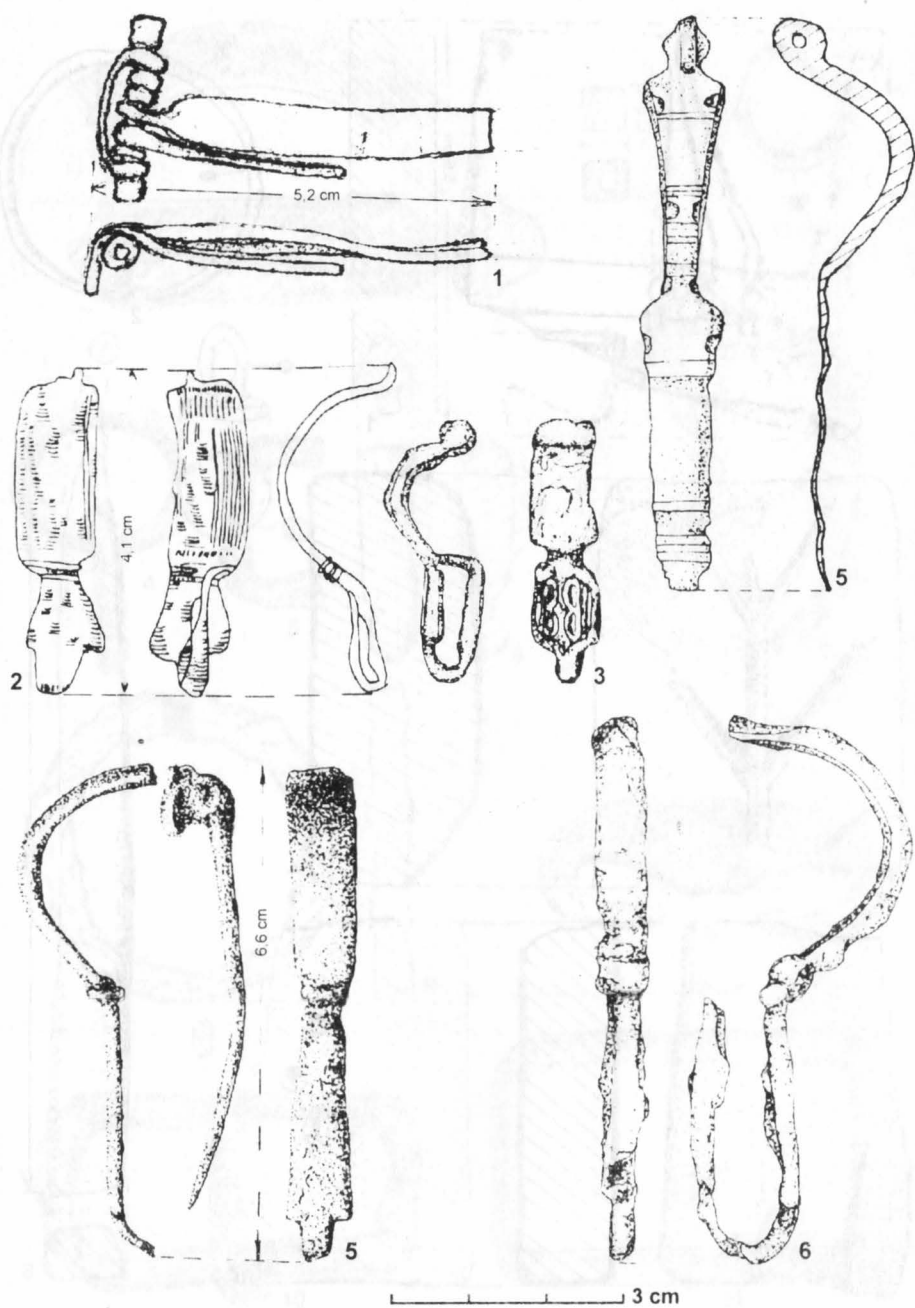

Fig. 66. Fibule din bronz (1, 2, 4) și fier (3, 5, 6), din sec. IV (1) și sec. V-VI (2-6): 1 – S20; 2 – S1;

3 – L72; 4 – S75; 5 – L16; 6 – L75.

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

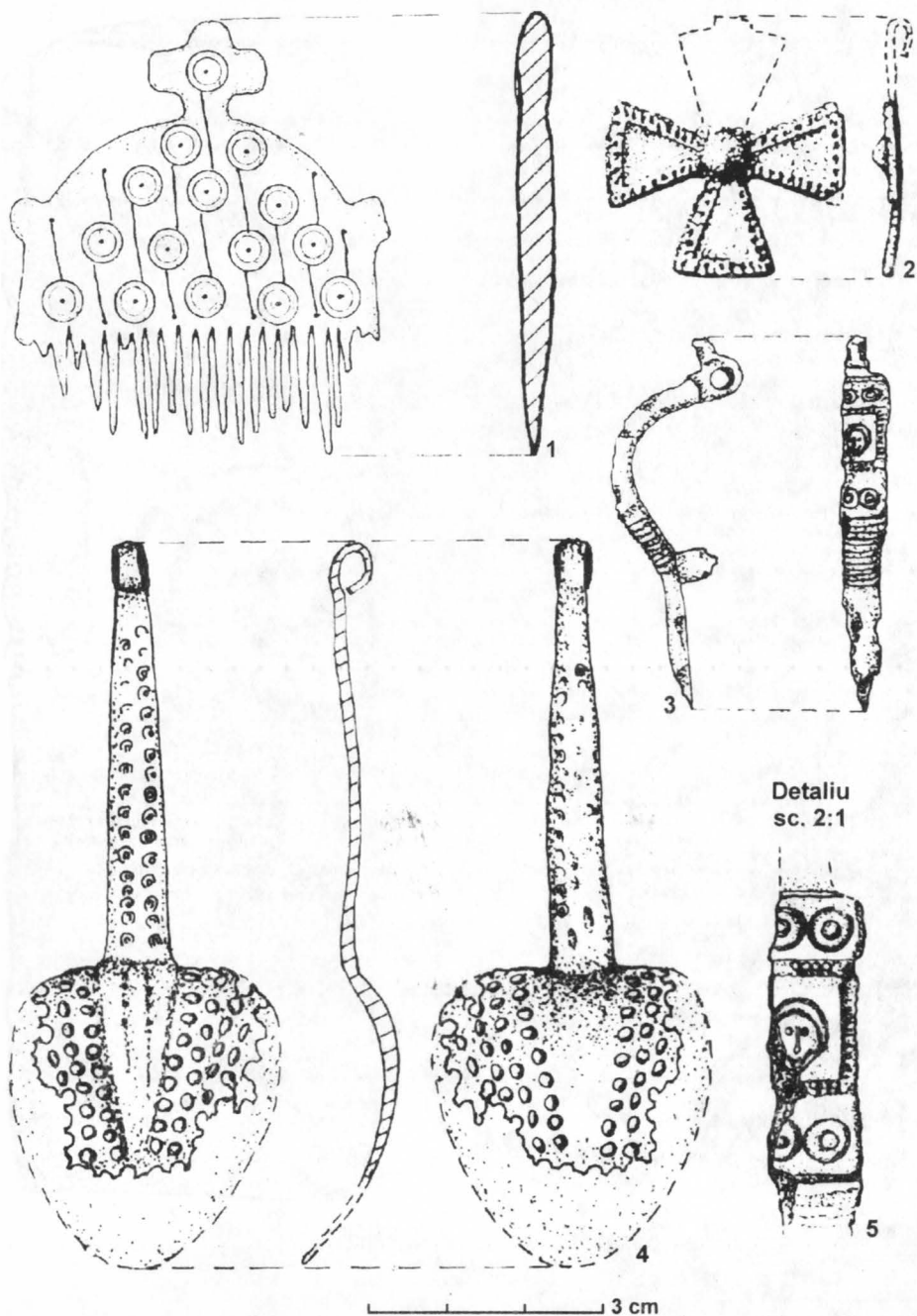

Fig. 67. Pieptene din os (1); cruciuliță (2), fibulă (3, 5) și linguriță, din bronz, din sec. V-VI:
 1 - S81; 2 - L16; 3, 5 - L51; 1 - L52.
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

1

2

Fig. 67a. Fragment din fibula romano-bizantină de la Davideni, cu reprezentarea portretului lui Hristos (foto și desen, mărit de cca. 10 ori).

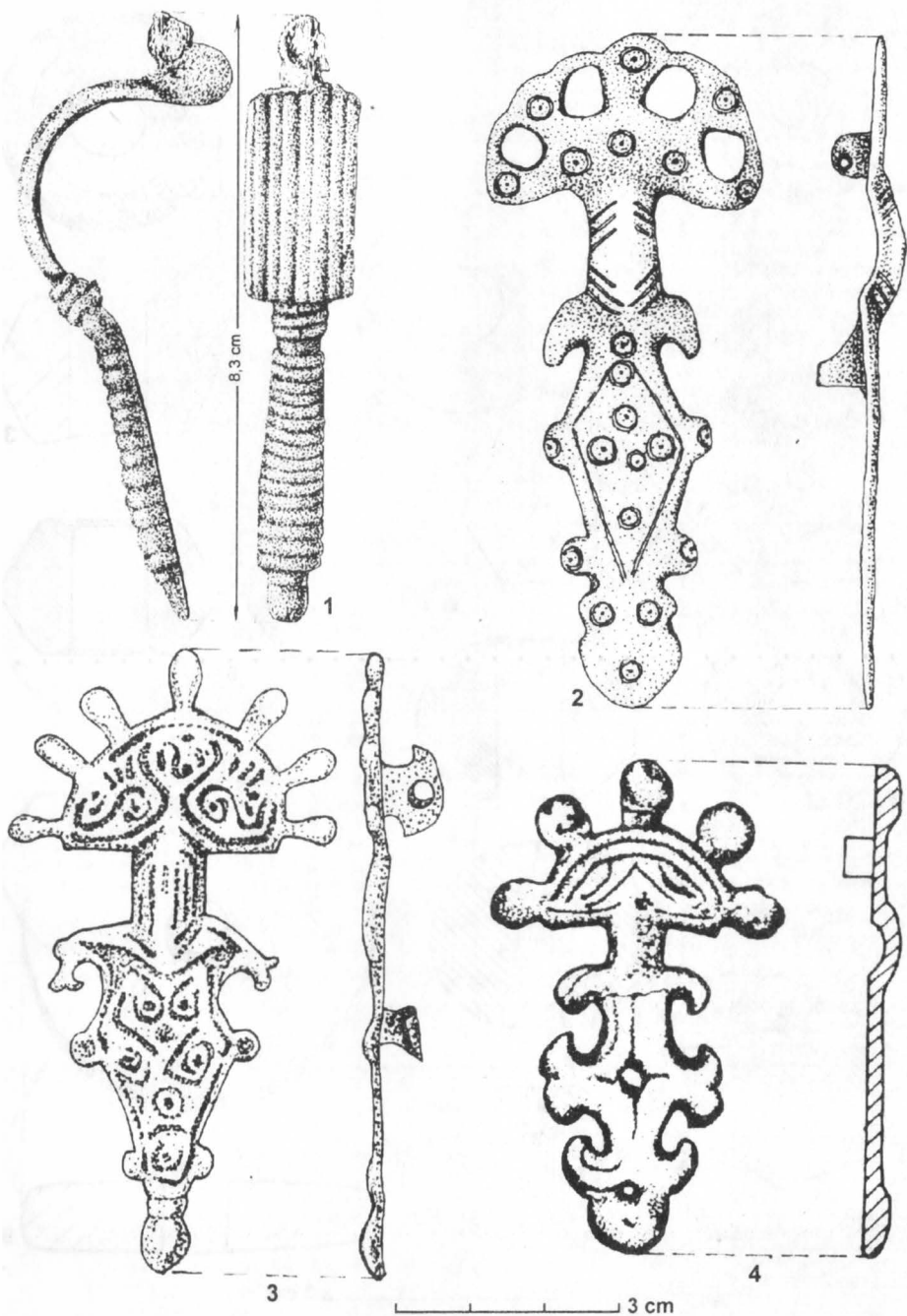

Fig. 68. Fibulă din fier (1) și fibule "digitate" din bronz (2-4), din sec. VI-VII:

1 - S31; 2 - L41; 3 - S79; 4 - L58.

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

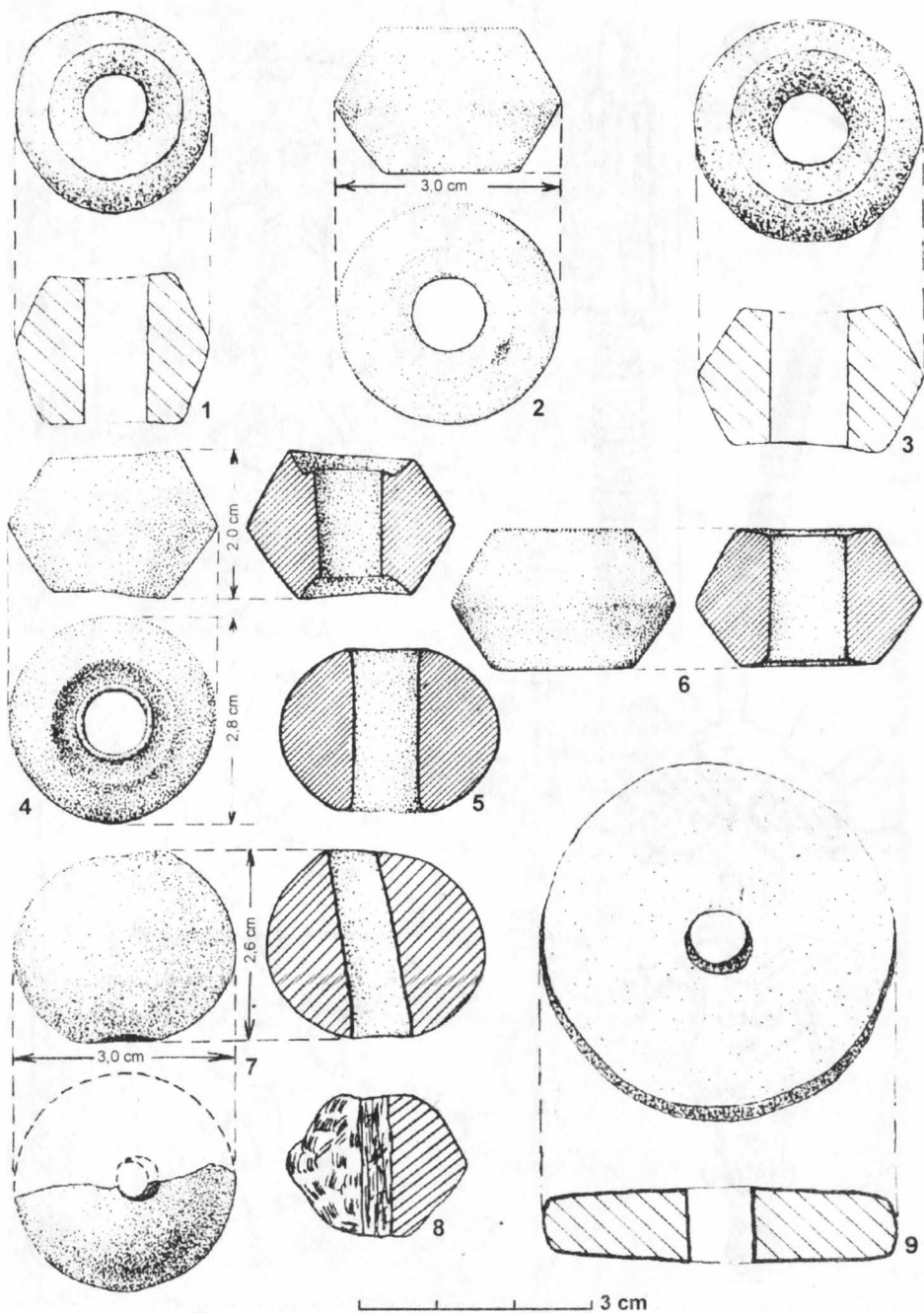

Fig. 69. Fusaiole din lut, din sec. V-VII: 1, 8, 9 – L1; 2, 6 – L13; 3 – L10; 4 – L14; 5, 7 – L12.

<https://biblioteca-digitala.ro/> / <https://muzeu-neamt.ro>

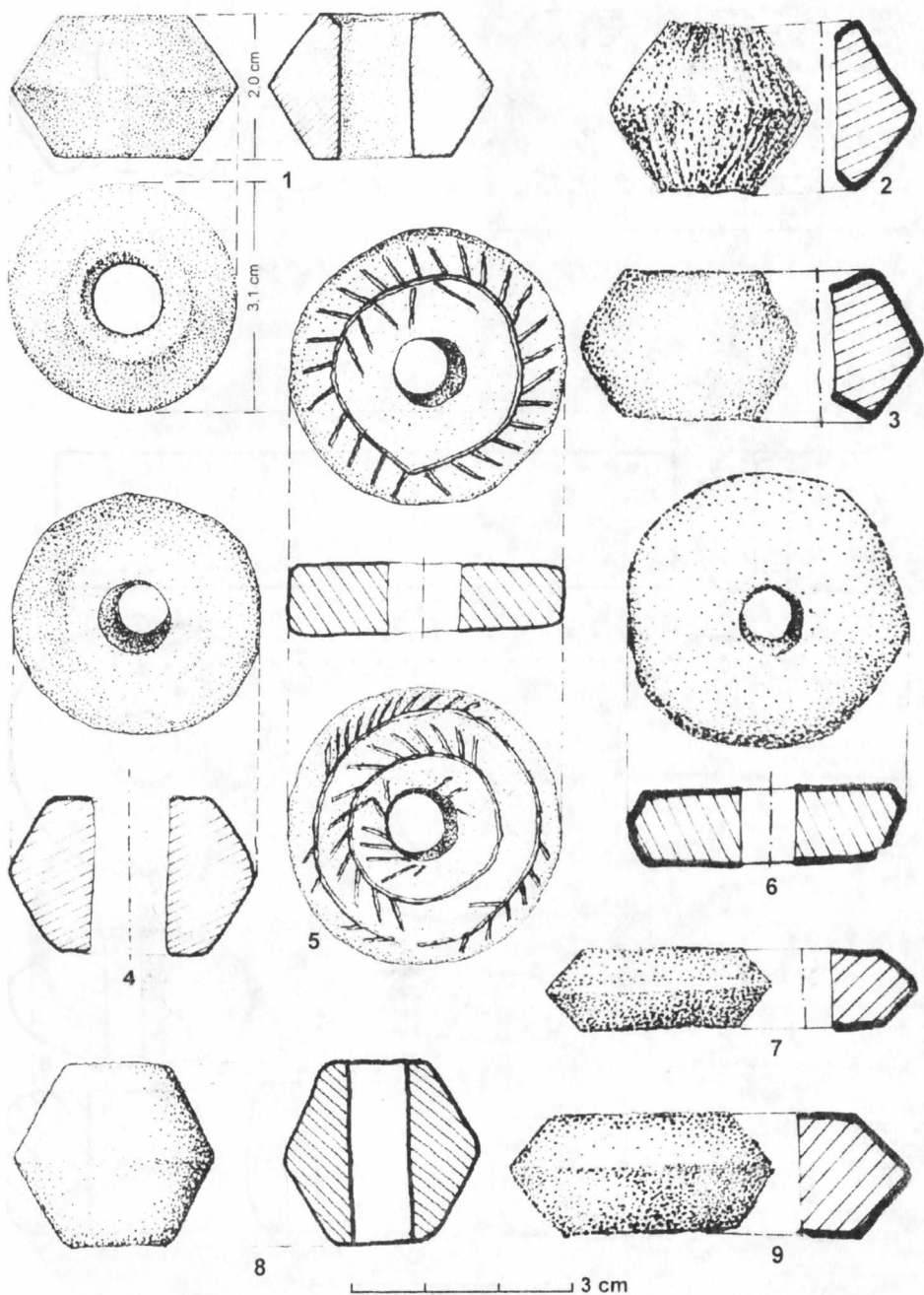

Fig. 70. 1-47, descoperiri tip Komariv-Costișa-Bialy Potok, de pe teritoriul Moldovei.
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

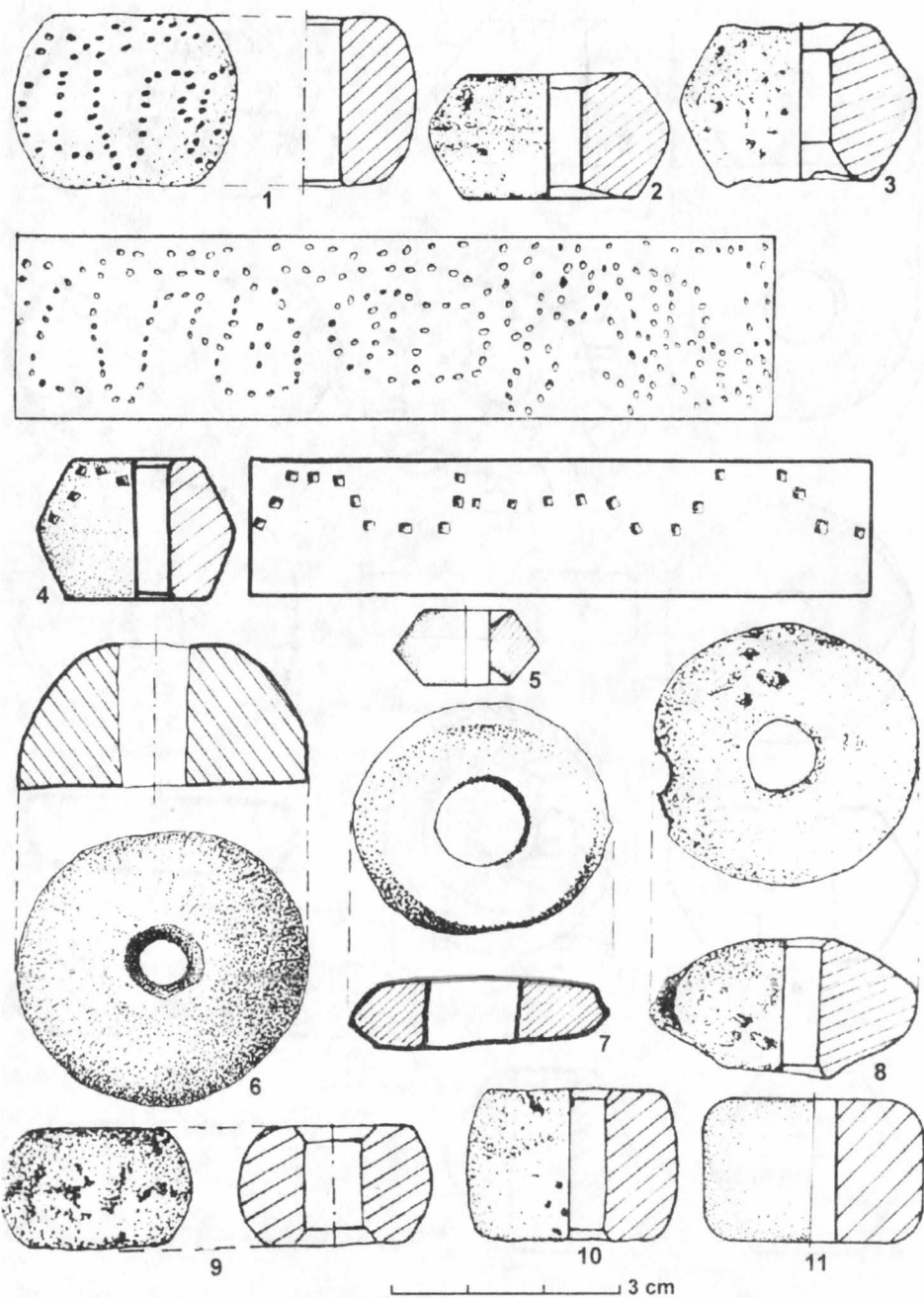

Fig. 71. Fusaiole din lut, din sec. V-VII: 1-3, 8 – L48; 4, 5 – L56; 6 – L39; 7 – L29; 9 – L50; 10 – L51; 11 – L55.

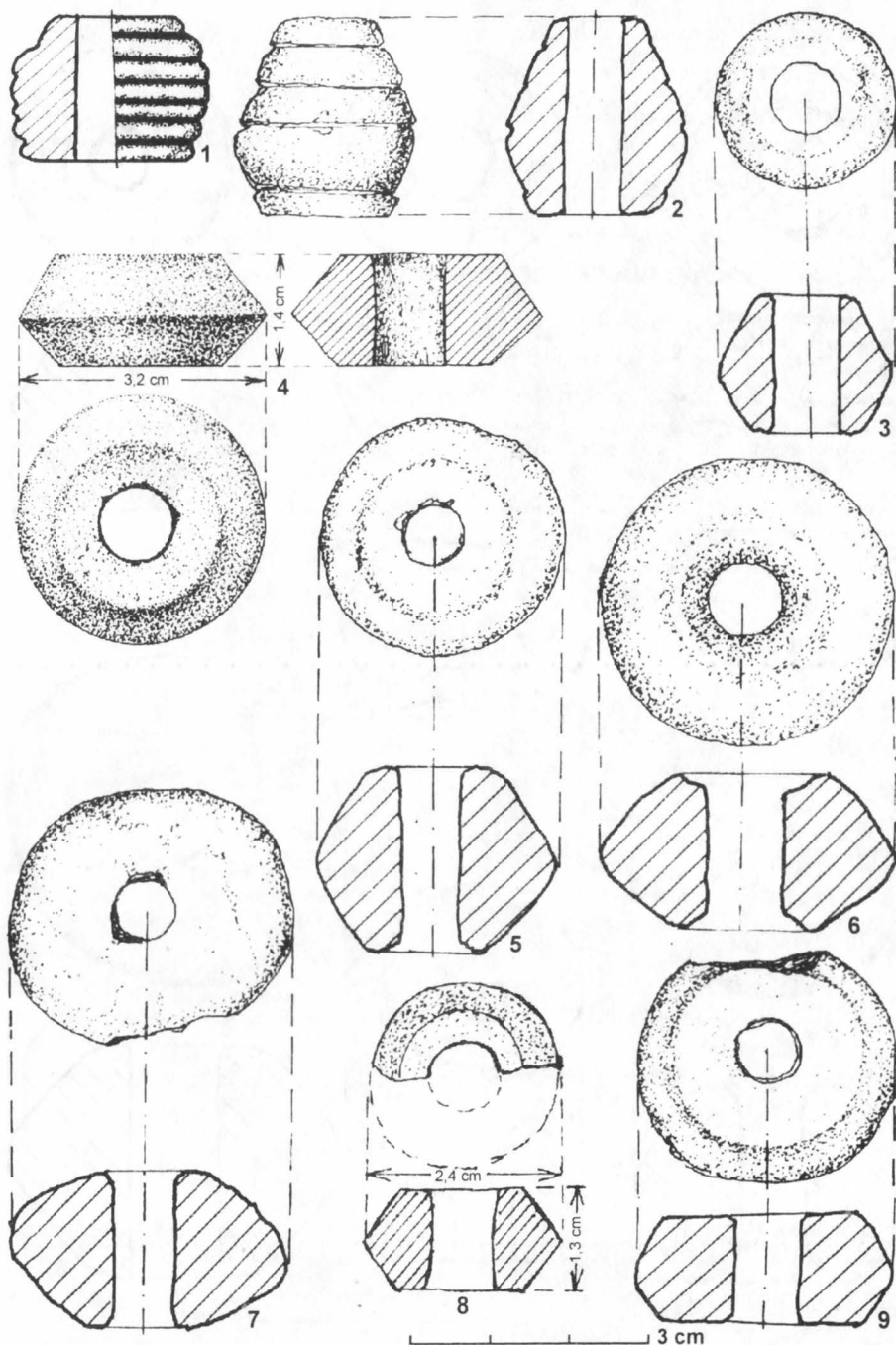

Fig. 72. Fusaiole din lut, din sec. V-VII: 1 – L57; 2, 7, 9 – L73; 3, 6 – L74; 4 – L36; 5 – V/82; 8 – L68.
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

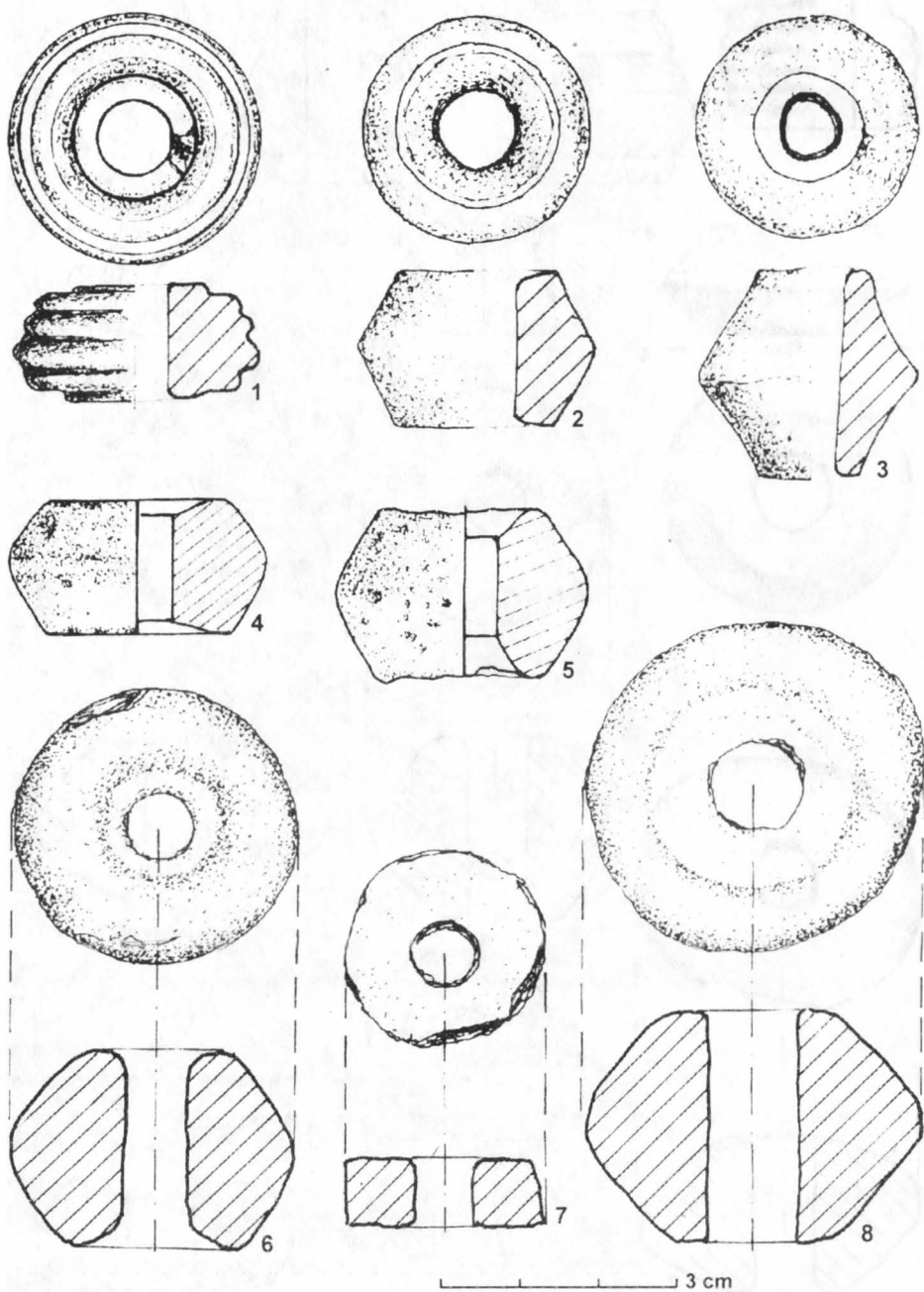

Fig. 73. Fusaiole din lut, din sec. V-VII: 1-3 – L61; 4, 5 – L46; 7 – S82; 6, 8 – S84.

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

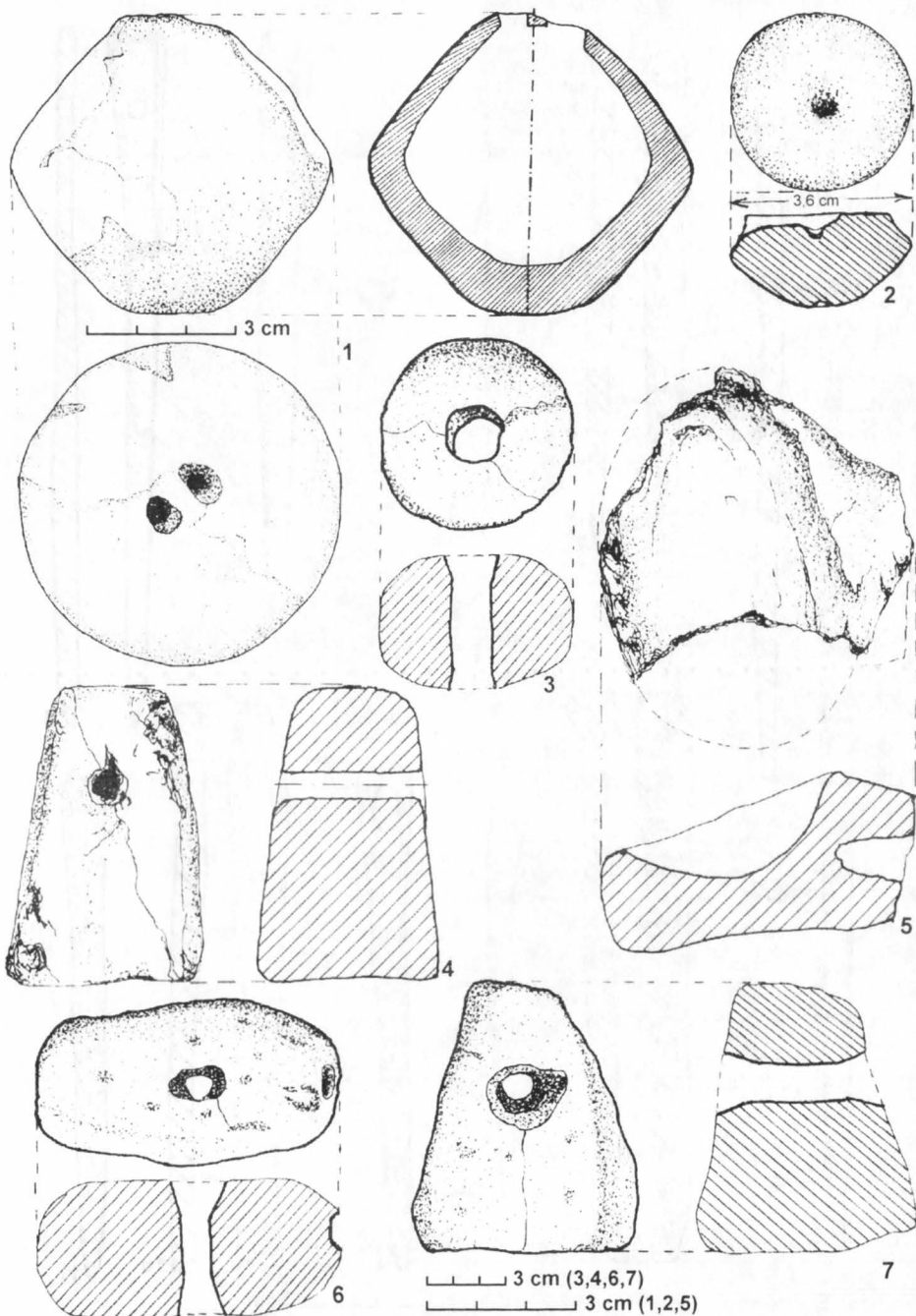

Fig. 74. Jucărie (1), fusaiolă (2), lingură pentru turnat (5) și greutatea din lut, din sec. V-VII:

1 - L41; 2, 3, 6-7 - L66; 4 - S83; 5 - L75.

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

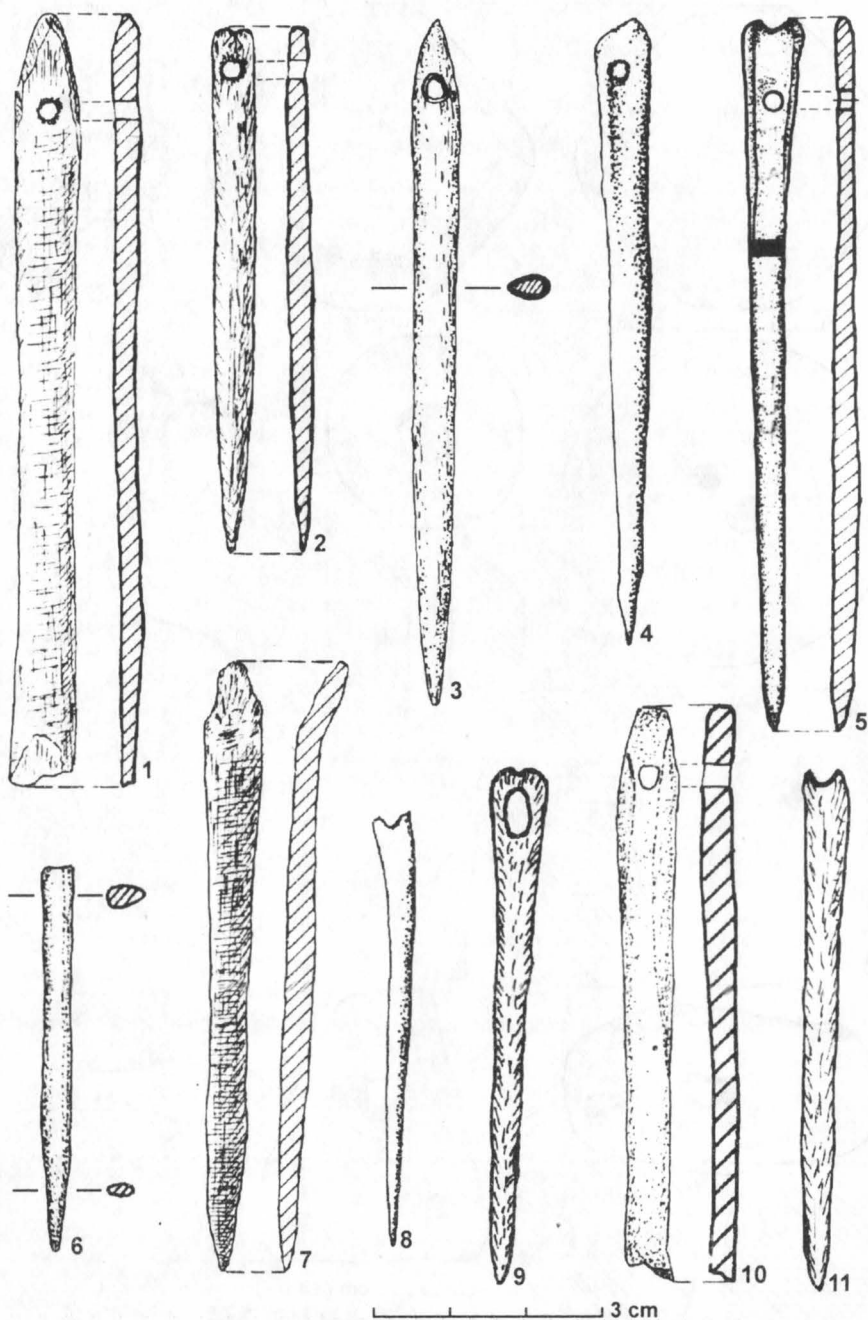

Fig. 75. Ace din os din sec. V-VII: 1 – L5; 2, 7 – L10; 3 – L41; 4, 8 – L27; 5 – L57; 6 – L31; 9 – L13; 10 – L69; 11 – L23.

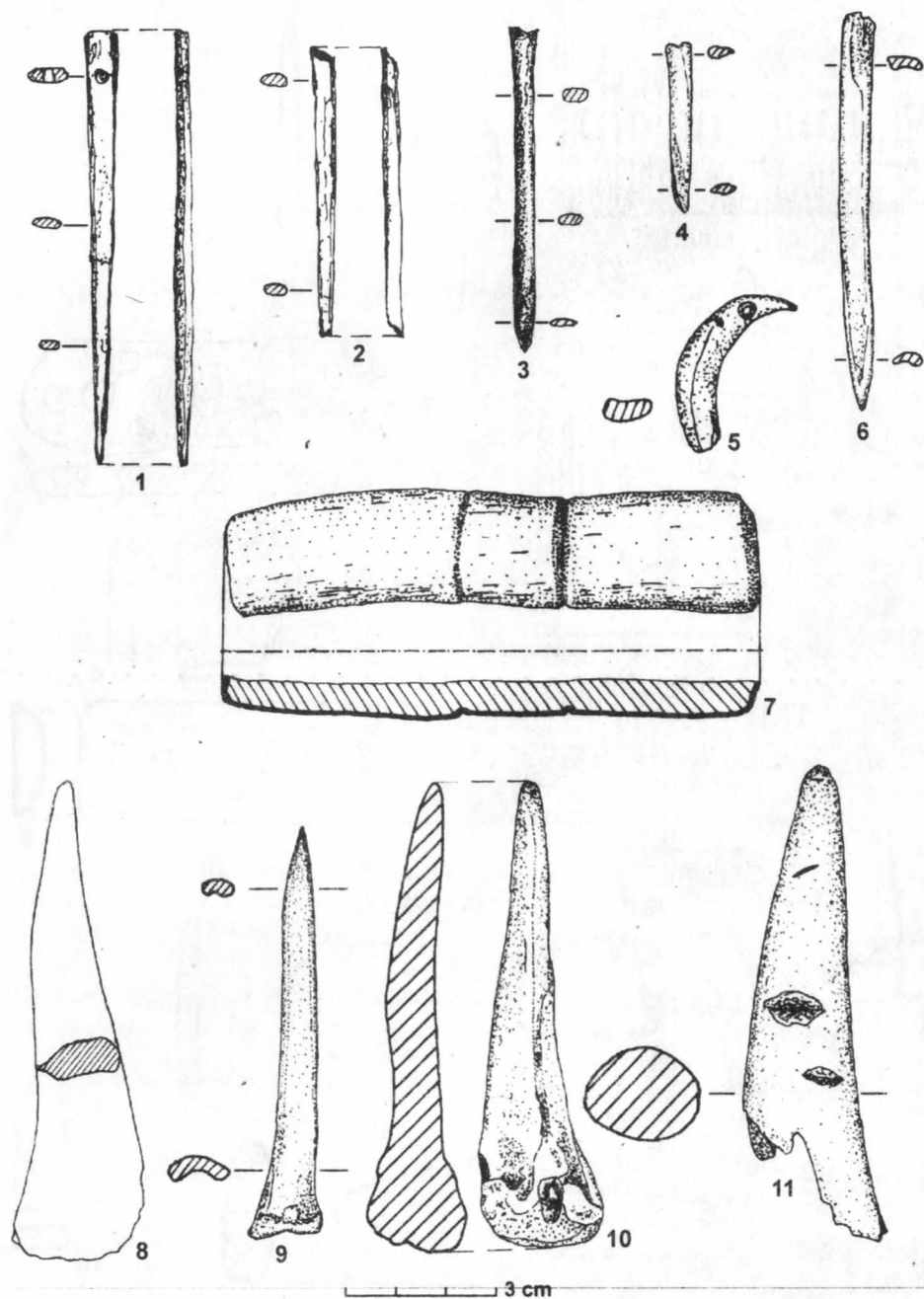

Fig. 76. Ace (1-3) și străpungătoare (4, 6, 8-11) din os; pandativ (5); mâner din corn (7) din sec. V-III:
 1-3 - L73; 4, 6 - S79; 5 - L50; 7 - L35; 8 - L55; 9 - L69; 10 - L56; 11 - L62.
<https://biblioteca-digitala.ro/> / <https://muzeu-neamt.ro>

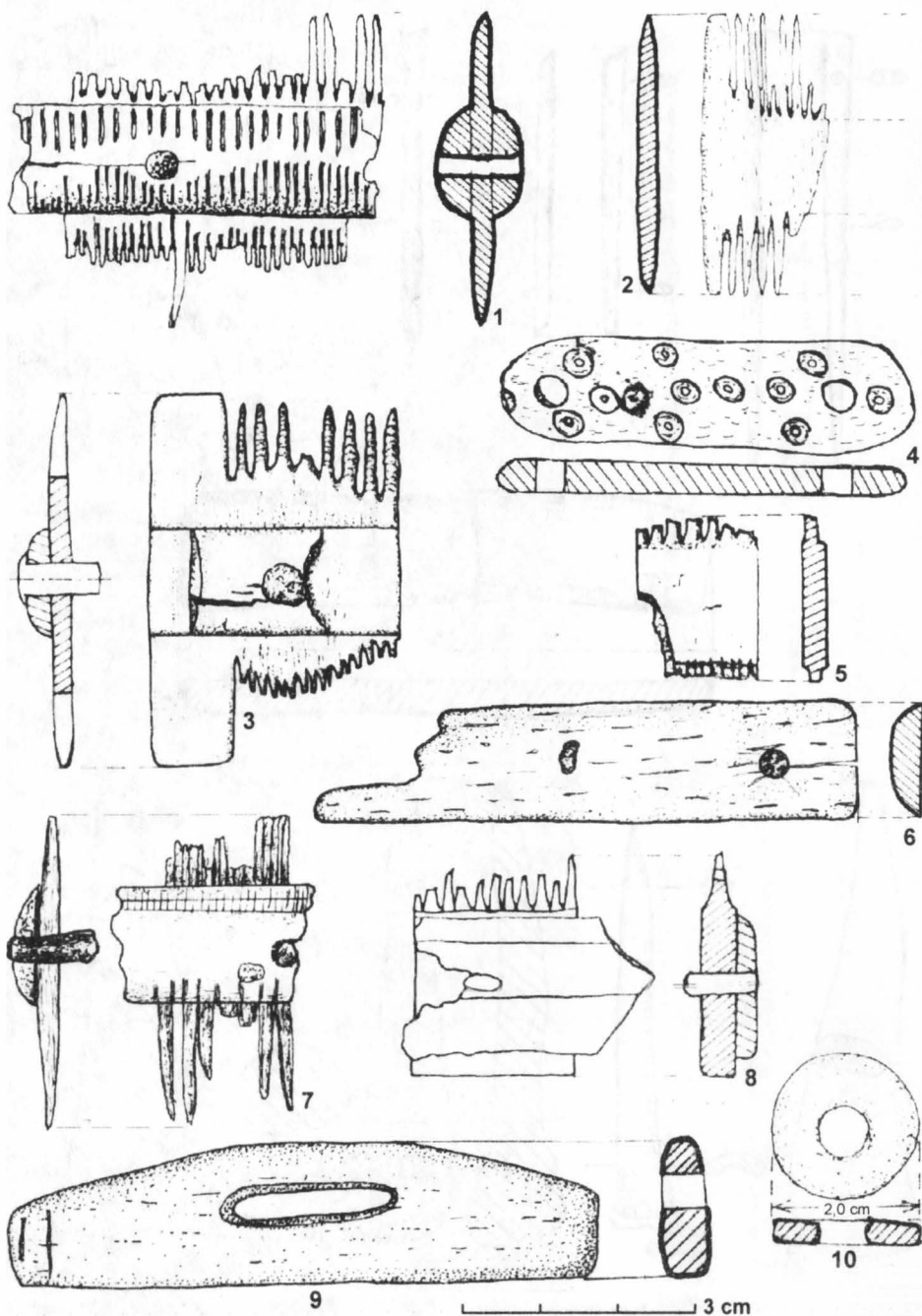

Fig. 77. Fragmente din piepteni din os (1-3, 5-8), mânere (4, 9) și verigă, din os (10), din sec. V-VII:

1 - L27; 2 - L41; 3, 6 - L57; 4 - L6; 5 - L49; 7 - L61; 8 - S72; 9 - L35; 10 - L68.

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

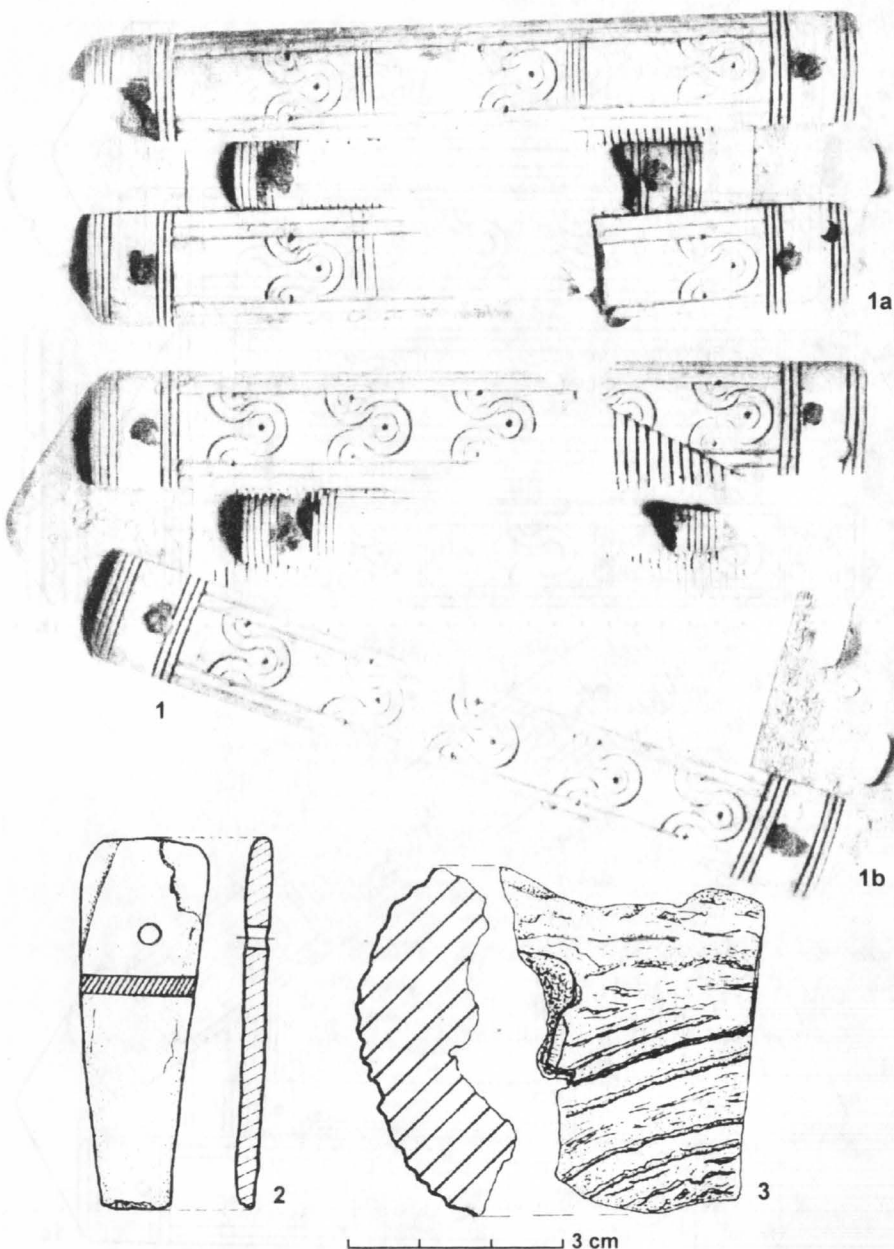

Fig. 78. Pieptene (1) și obiect din os (2); fragment dintr-un mâner din corn (3), din sec. V-VII:

1 – passim/1974; 2 – L55; 3 – L71.

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

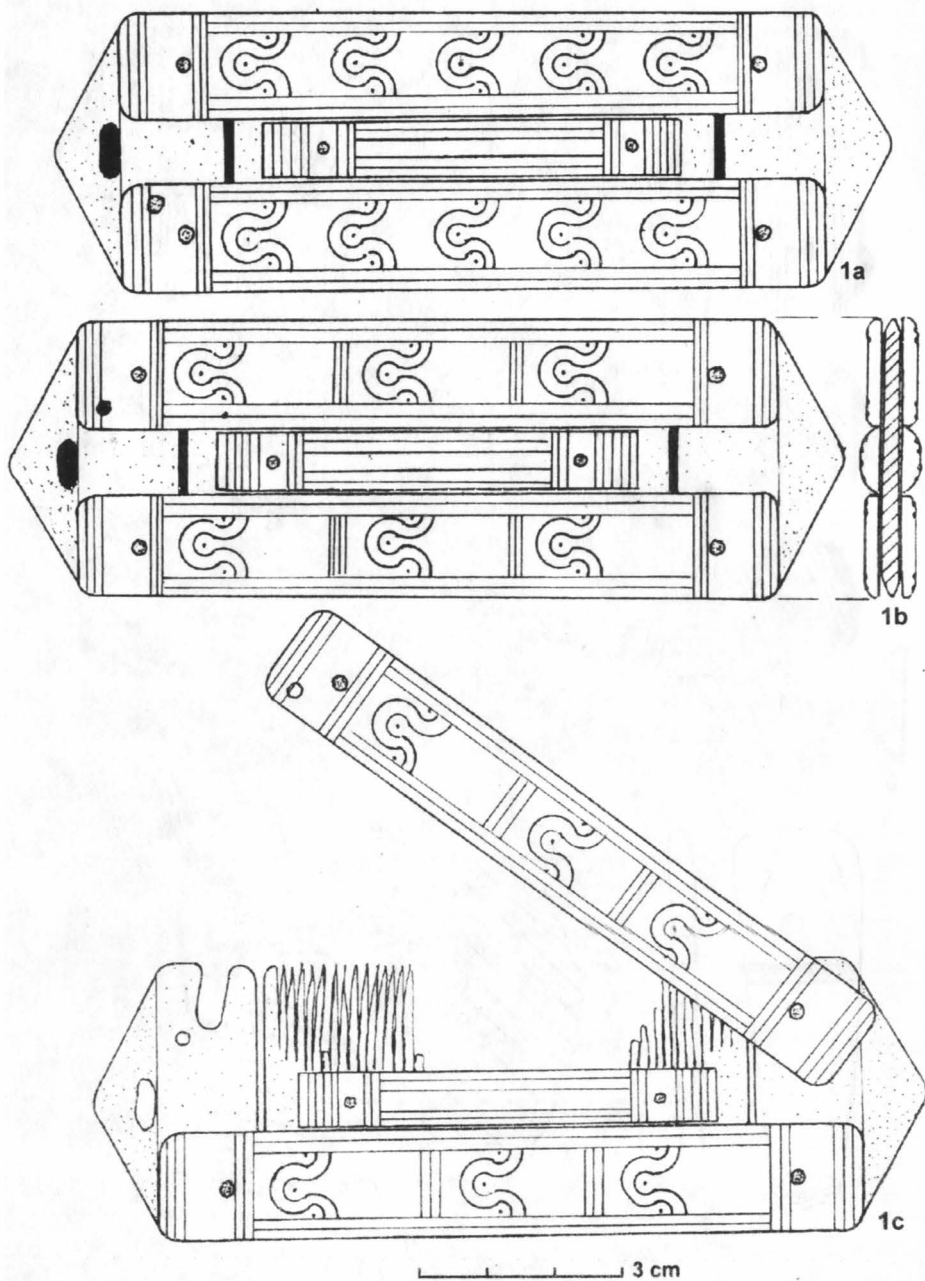

Fig. 79. Pieptene din os, din sec. V-VI.
<https://biblioteca-digitala.ro/> / <https://muzeu-neamt.ro>

Fig. 80. Diverse obiecte din fier (1, 3, 5-9) și bronz (2, 4), din sec. V-VII; 1 – S.C.-1969; 2 – L16; 3 – L13; 4 – passim; 5 – L17; 6 – S38; 7 – S25; 8 – L16; 9 – S27.
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

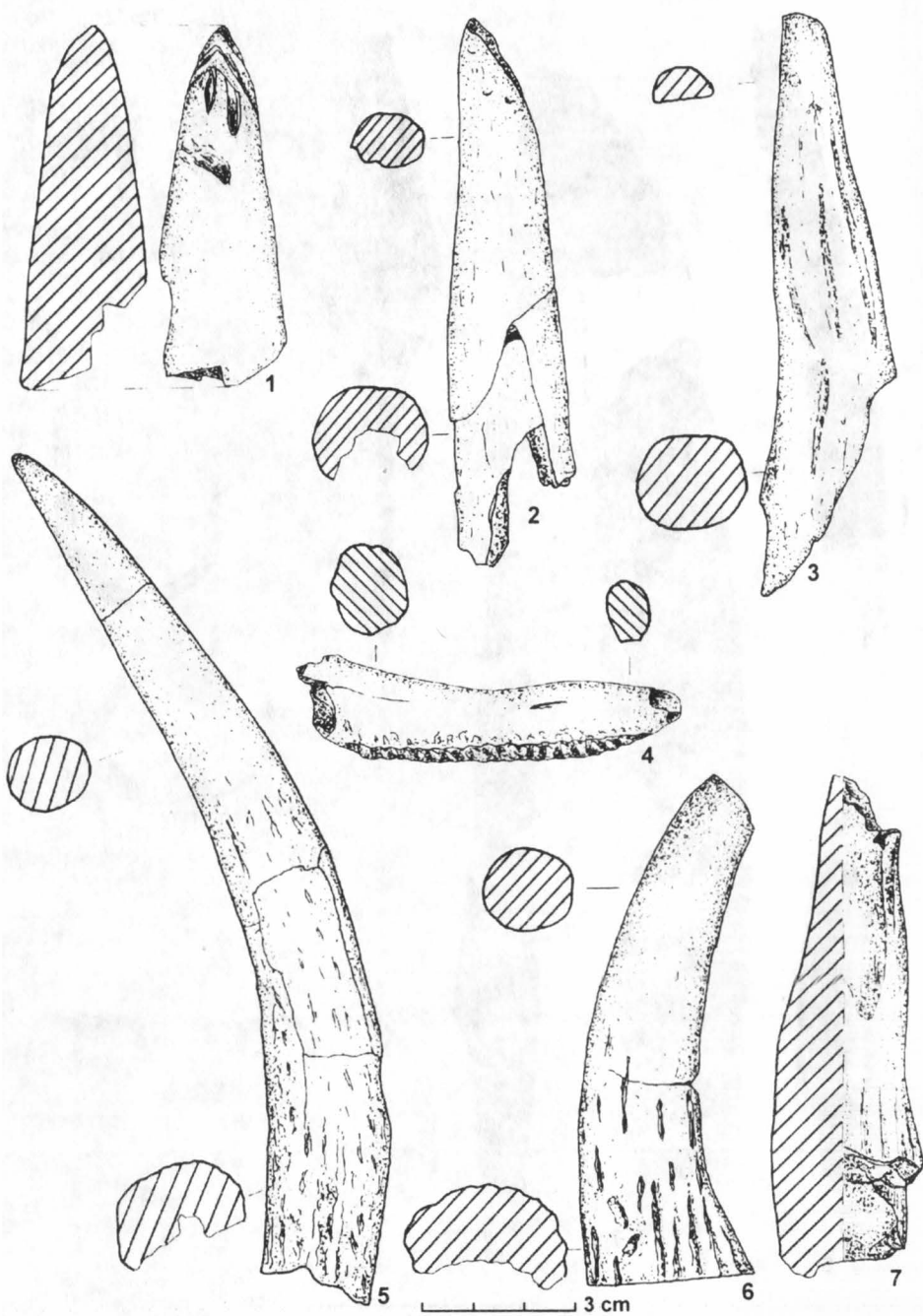

Fig. 81. Străpungătoare din os și corn, din sec. VI-VII: 1-7 – V/80.

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

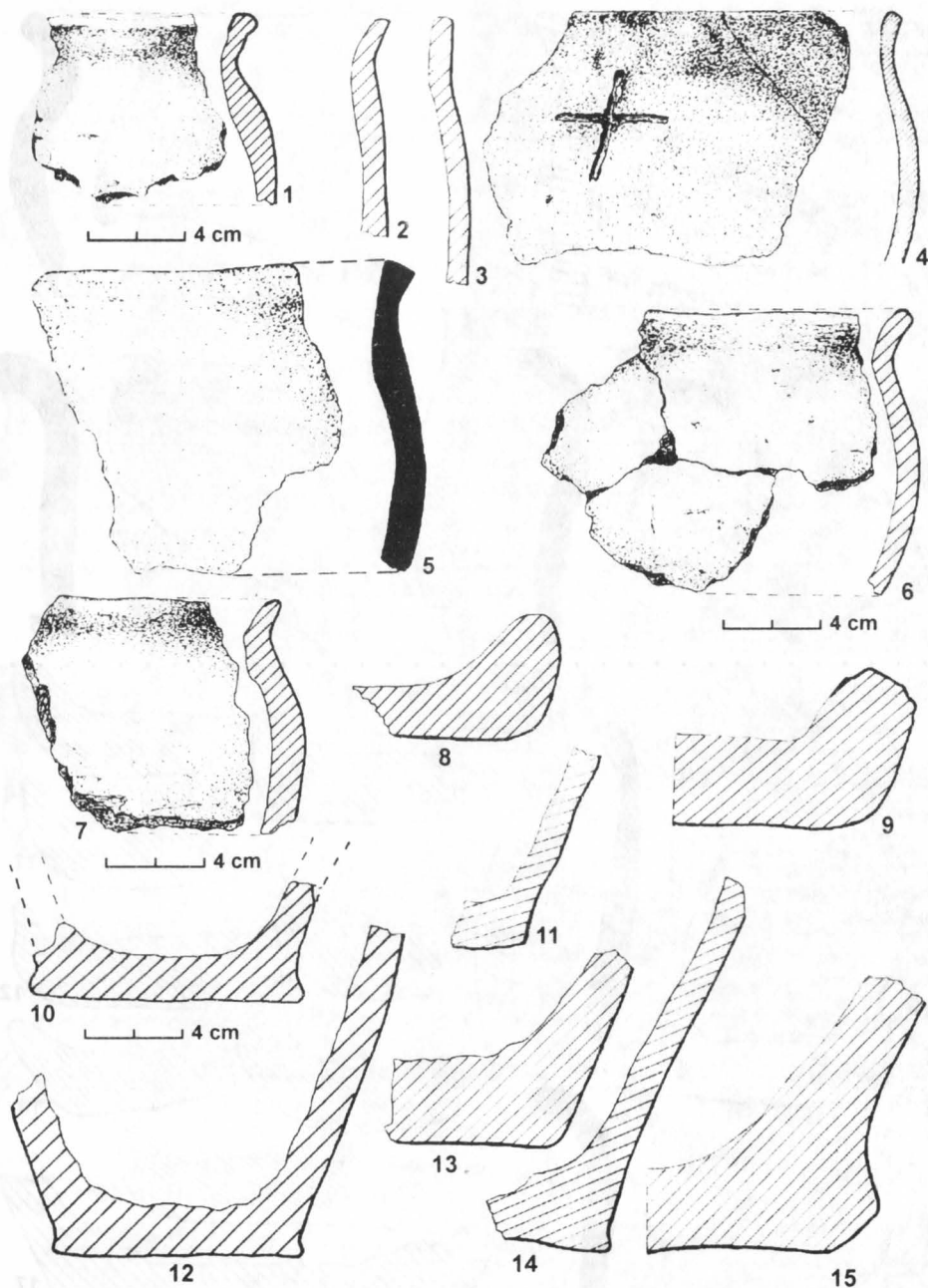

Fig. 82. Ceramică lucrată manual din sec. VI-VII: 1, 3, 6, 9 – L2; 8, 12 – L1;
 2, 4, 7, 10, 11, 13, 14 – L3; 15 – L4; 5 – L7

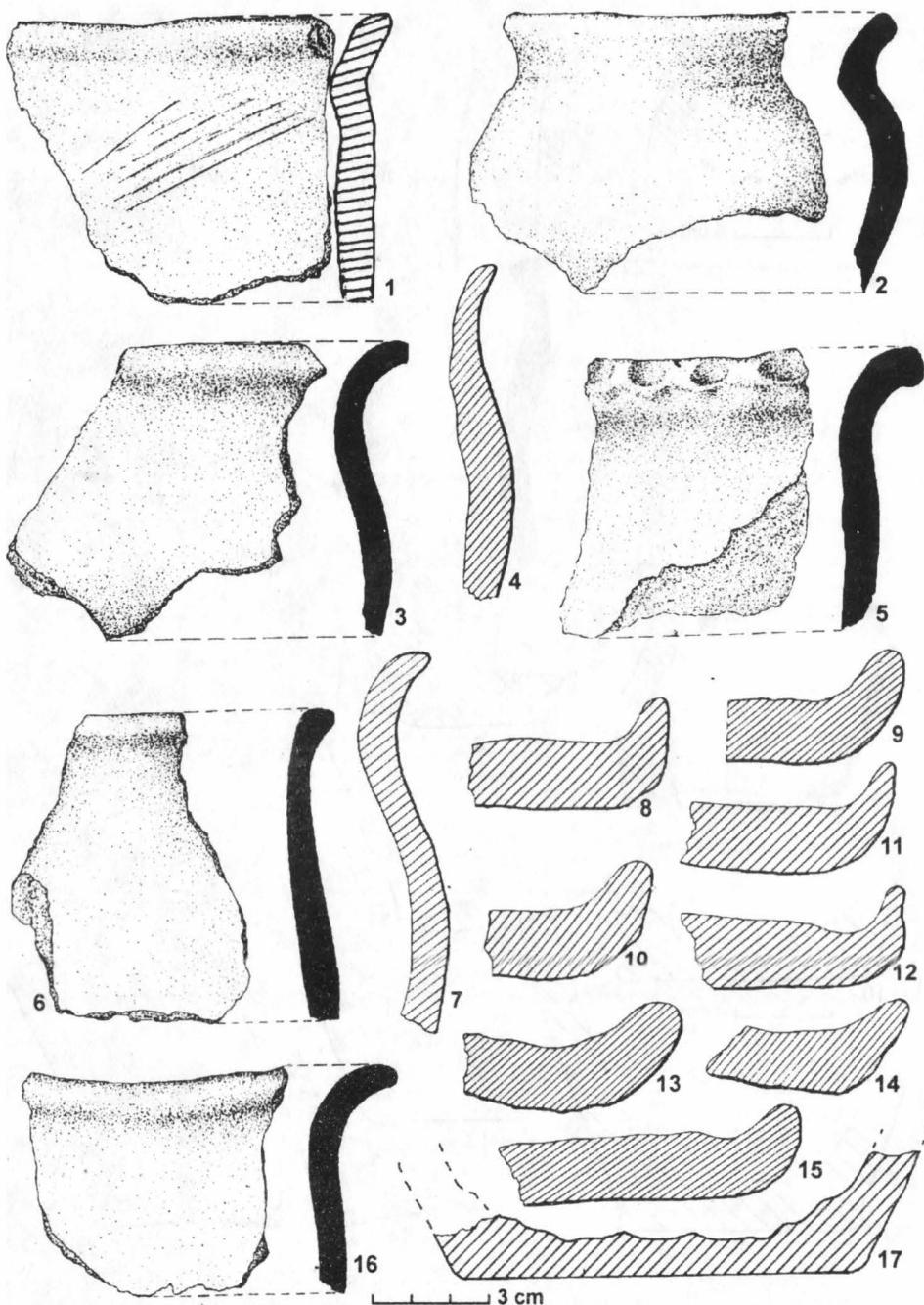

Fig. 83. Ceramică lucrată cu mâna (1-16) și la roată (17), din sec. V-VII: 1 - L4; 2, 7, 16 - L9; 3, 5 - L8; 4, 14 - L13; 6 - L5; 8-13, 15, 17 - L10.

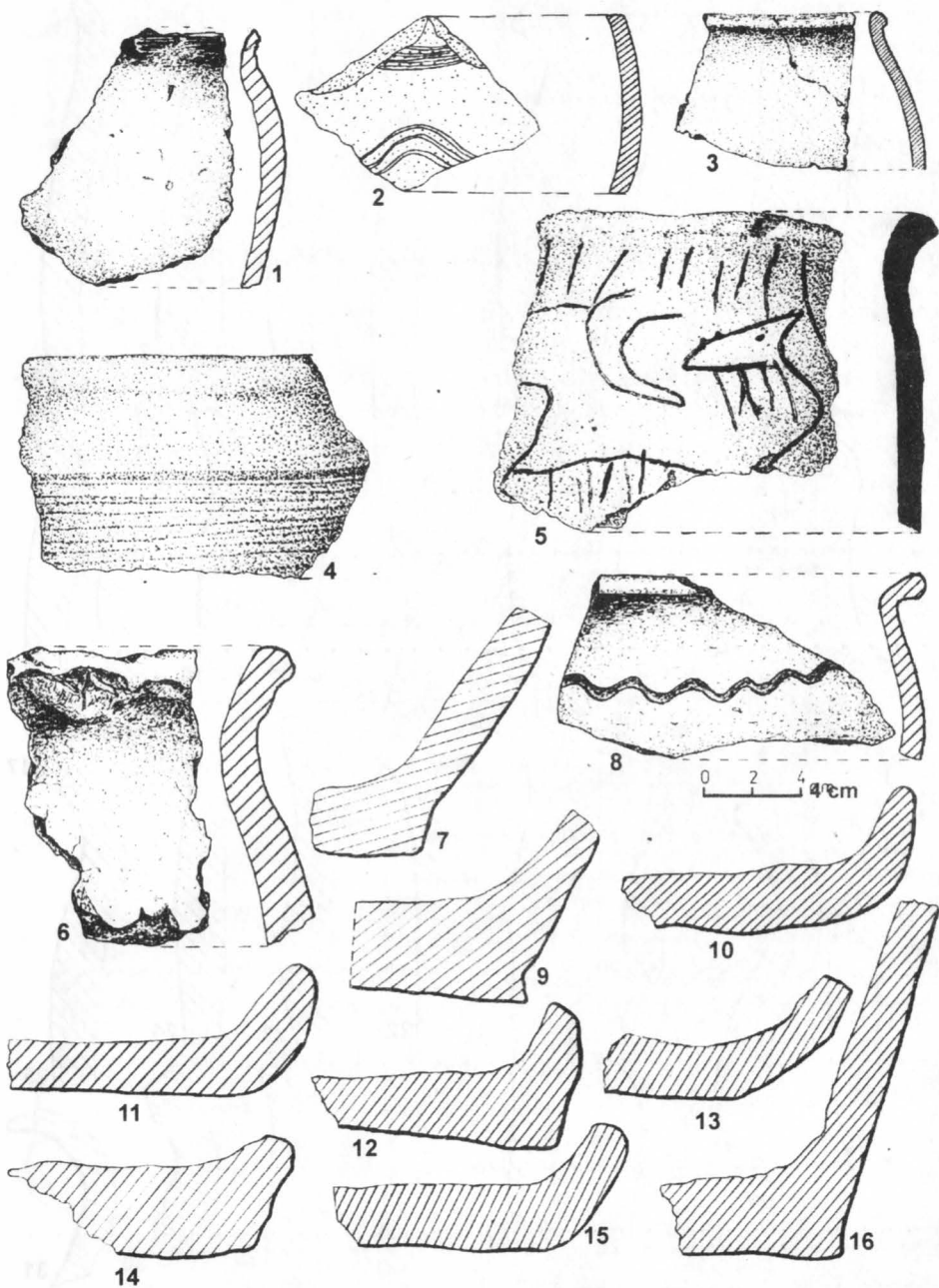

Fig. 84. Ceramică lucrată cu mână (1, 5-7, 9-16) și la roată (2-4, 8), din sec. V-VII: 1-2, 14 - L5; 3 - L6; 4, 8, 10-11 - L10; 5, 7 - L9; 6, 12-13, 15 - L13; 9, 16 - L8.

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

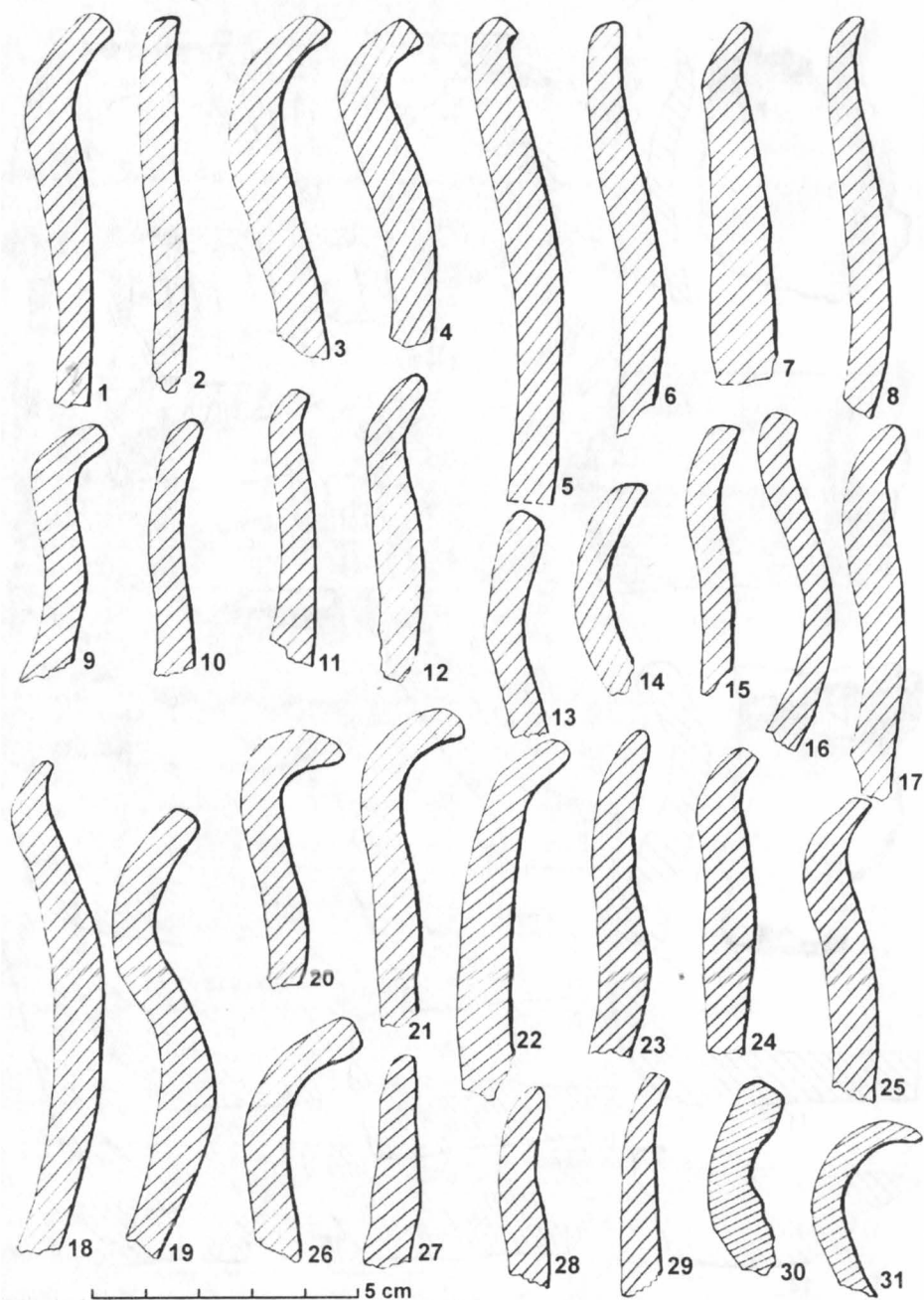

Fig. 85. Profile de vase borcan, din sec. VI-VII: 1 - L1; 2-3 - L2, 4-11 - L3; 12-16 - L4; 17-18 - L5; 19-22 - L8; 23-25, 27-29 - L10; 26 - L9; 30-31 - L13.

Fig. 86. Ceramică lucrată cu mână (1-3, 6-13) și la roată (4-5), din sec. V-VII: 1 - L11; 2, 10 - L13; 3, 13 - L12; 4-5, 7-9, 12 - L10; 6 - L9; 11 - L8.
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

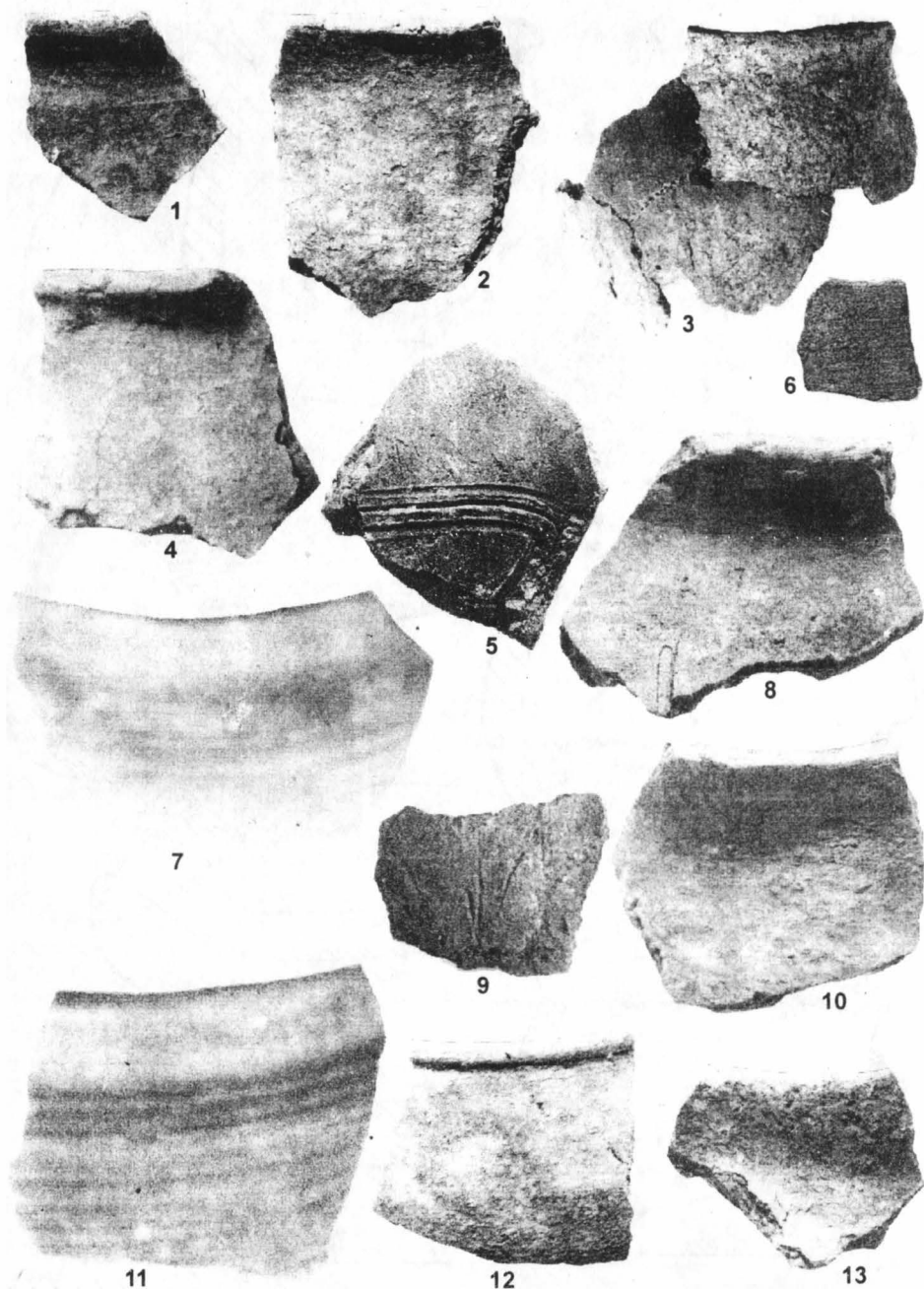

Fig. 87. Ceramică lucrată cu mâna (1-4, 8-10, 12-13) și la roată (5-7, 11), din sec. V-VII: 1-2 -L1; 3 -L2; 4 -L8; 5 -L15; 6, 9 -L16; 7, 11 -L10; 8, 10 -L12; 12 -L6; 13 -L7.

<https://biblioteca-digitala.ro/> / <https://muzeu-neamt.ro>

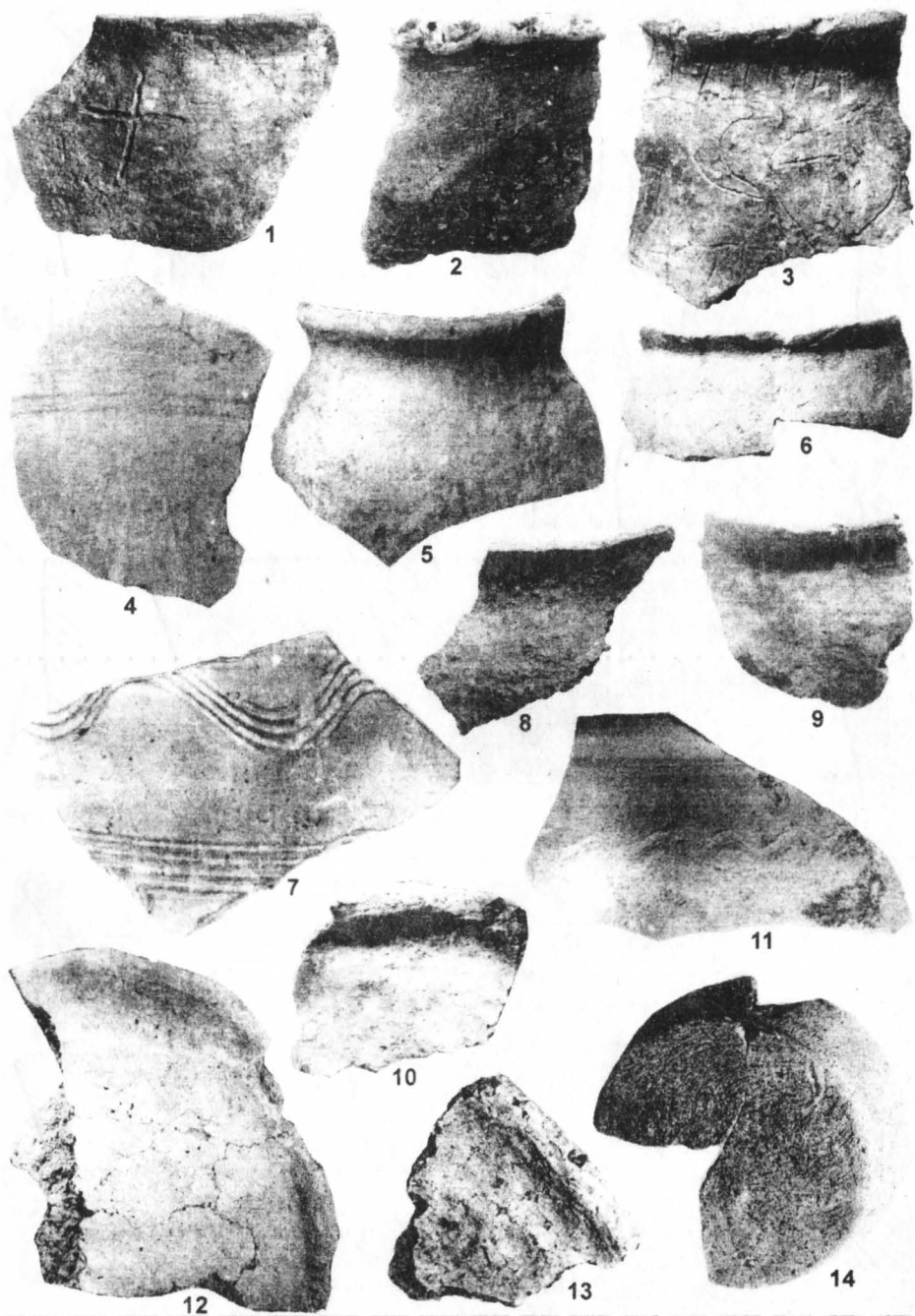

Fig. 88. Ceramică lucrată cu mâna (1-3, 5-6, 8-10, 12-13) și la roată (4, 7, 11, 14), din sec. V-VII: 1, 12 - L3; 2, 13 - L8; 3, 5 - L9; 4 - L4; 6 - L16; 7 - L5; 8-9, 14 - L12; 10-11 - L10.

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

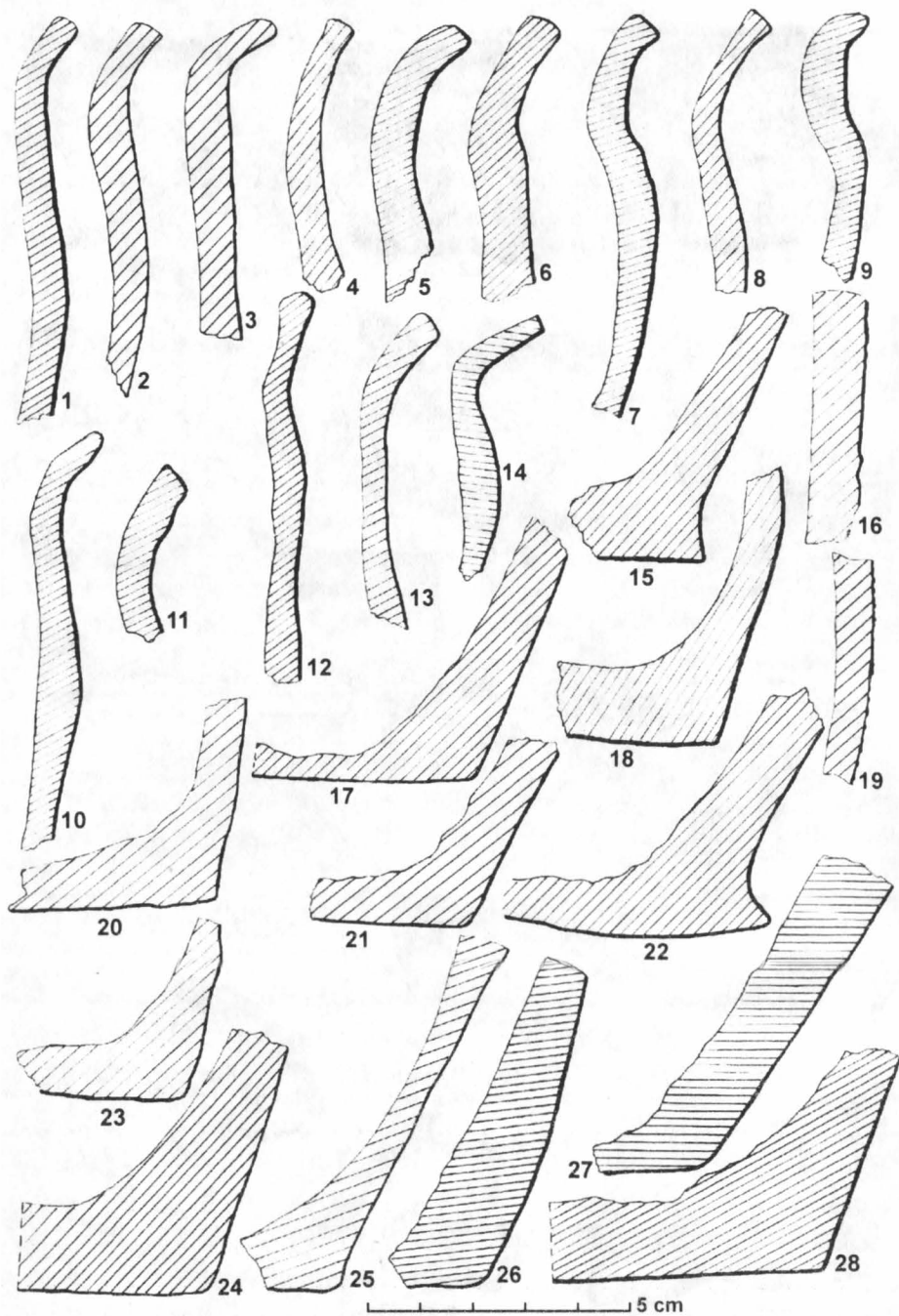

Fig. 89. Profile de vase borcan, lucrate cu mâna și la roată, din sec. V-VII: 1-3, 17, 19, 21-22, 24, 26-28 - L10; 4-8, 15, 18 - L12; 9, 20, 23 - L2; 10-11, - L11; 12-14 - L13; 16 - L4; 25 - L5.
<https://biblioteca-digitala.ro/> <https://muzeu-neamt.ro>

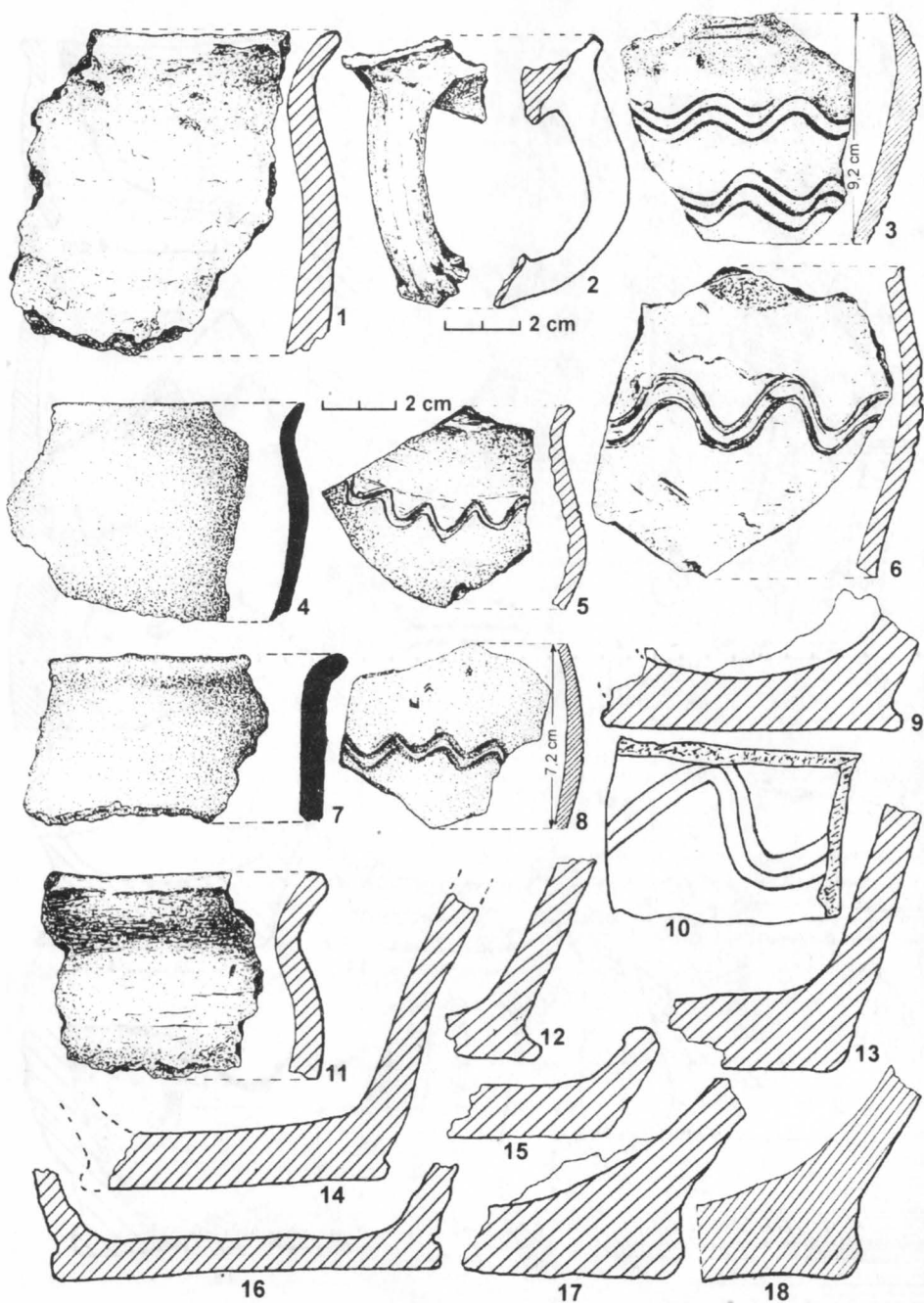

Fig. 90. Ceramică lucrată cu mâna (1, 4, 7, 9, 11-12) și la roată (2-3, 5-6, 8, 10), din sec. V-VII:
 1 - L11; 2, 5-6, 8 - L14; 3, 9-14 - L15; 4, 7 - L10; 15 - L13; 16 - L12; 17-18 - L5.
<https://biblioteca-digitala.ro/> / <https://muzeu-neamt.ro>

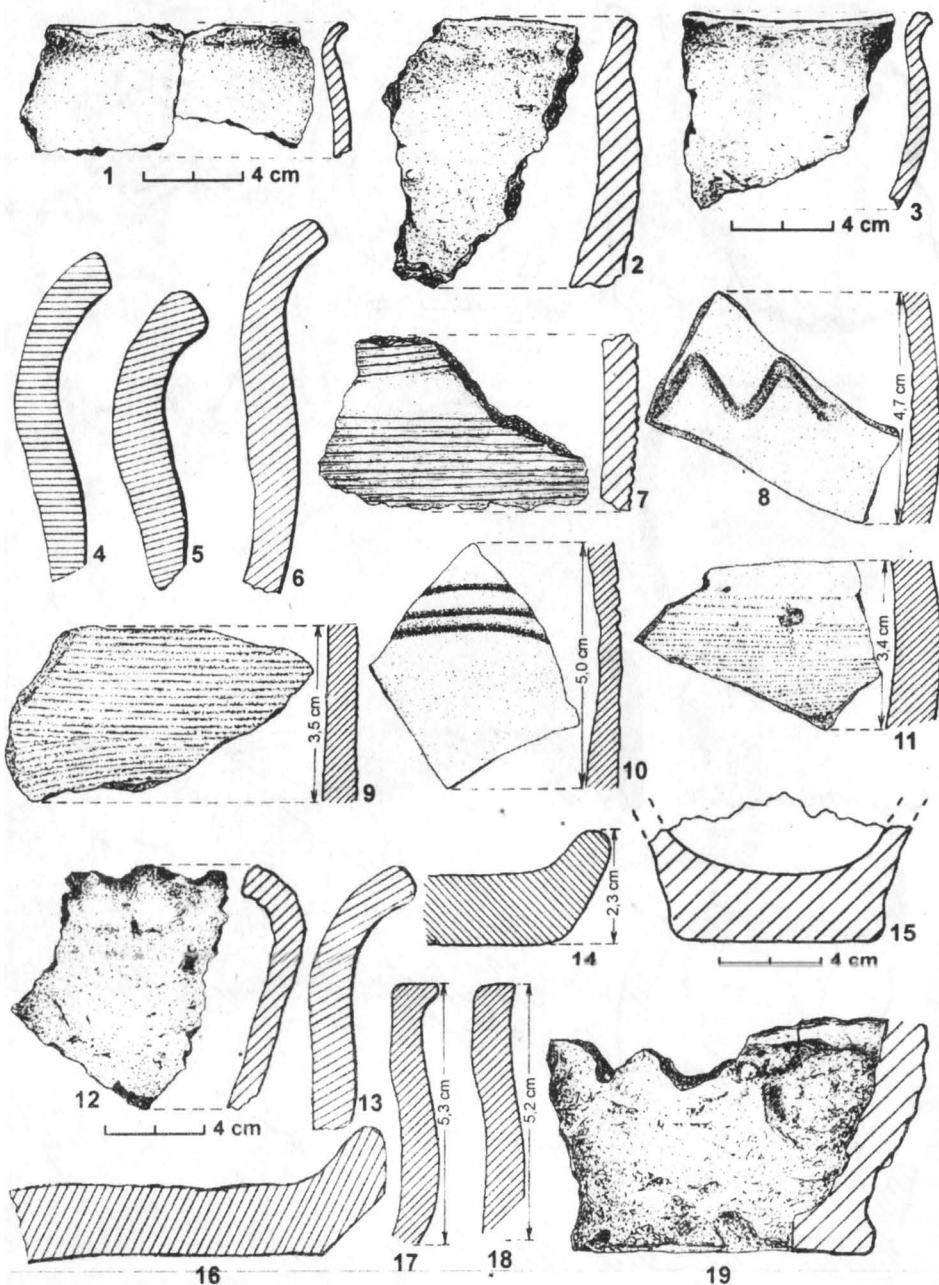

Fig. 91. Ceramică lucrată cu mâna (1-6, 12-19) și la roată (7-11), din sec. V-VII: 1 - L16; 2-3 - L14; 4-6, 13, 16 - L13; 7, 9-10, 18 - L20; 8, 11, 14-15, 17 - L19; 12 - L18; 19 - L17.

<https://biblioteca-digitala.ro/> / <https://muzeu-neamt.ro>

Fig. 92. Ceramică lucrată cu mâna (1-5) și la roată (6-8), din sec. V-VII:

1 - L21; 2, 5, 7-8 - L27; 3, 6 - L25; 4 - L23.

<https://biblioteca-digitala.ro/> <https://muzeu-neamt.ro>

Fig. 93. Ceramică lucrată cu mâna (3-4, 7, 9-17) și la roată (1-2, 5, 6, 8), din sec. V-VII: 1-2, 10 - L14; 3, 11 - L21; 4, 16 - L19; 5, 8 - L27; 6 - L20; 7, 14 - L18; 9, 13 - L24; 12 - L22; 15, 17 - L17.

Fig. 94. Ceramică lucrată cu mâna (3-11) și la roată (1-2), din sec. V-VII: 1-2, 5, 11 – L25; 3 – L12; 4 – L22; 6 – L7; 10 – L27; 8 – L16; 9 – L26.
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

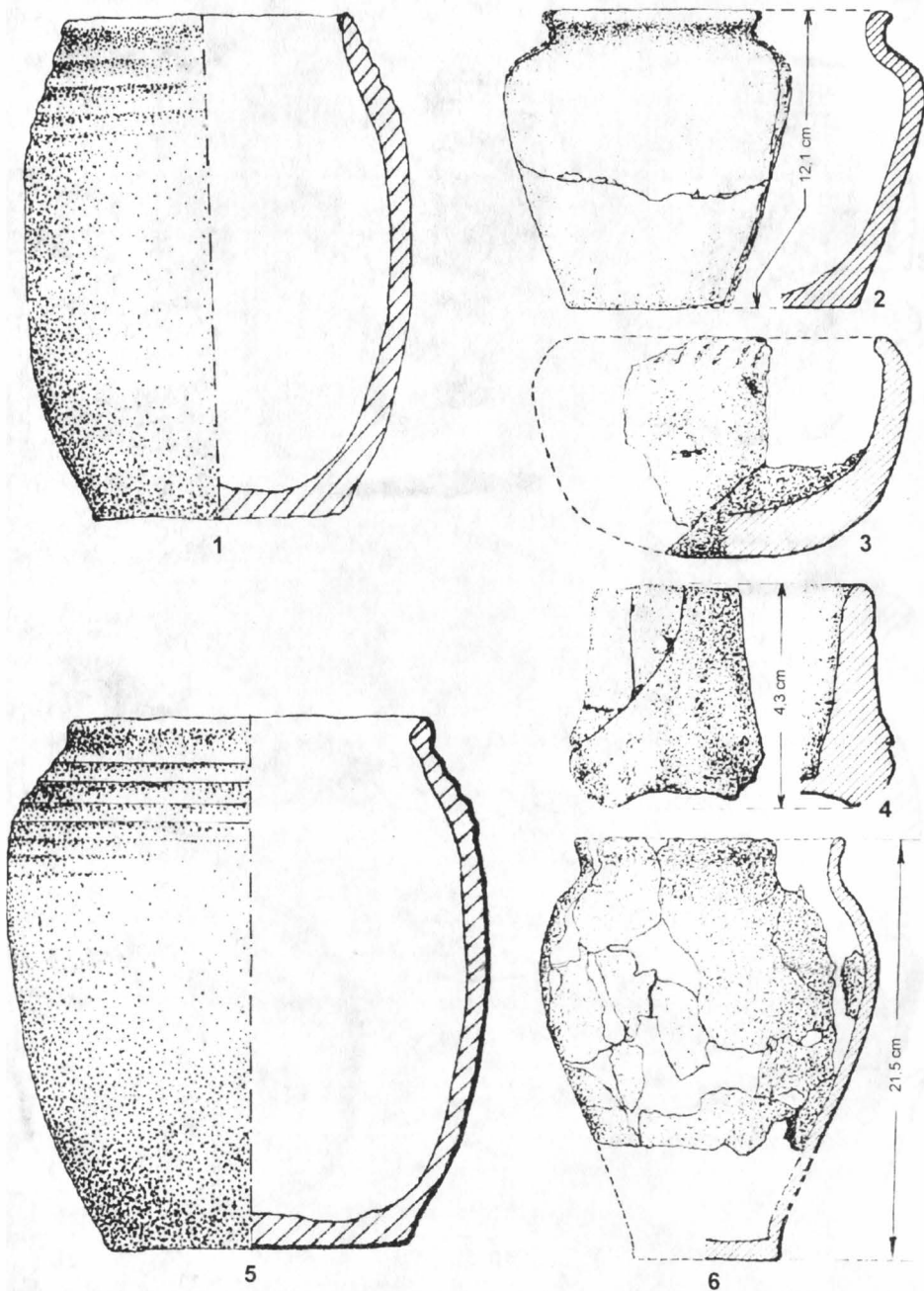

Fig. 95. Ceramică lucrată cu mâna (2-4, 6) și la roată (1, 5), din sec. V-VII:

1, 5 – L25; 2 – L22; 3-4 – L16; 6 – L12

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

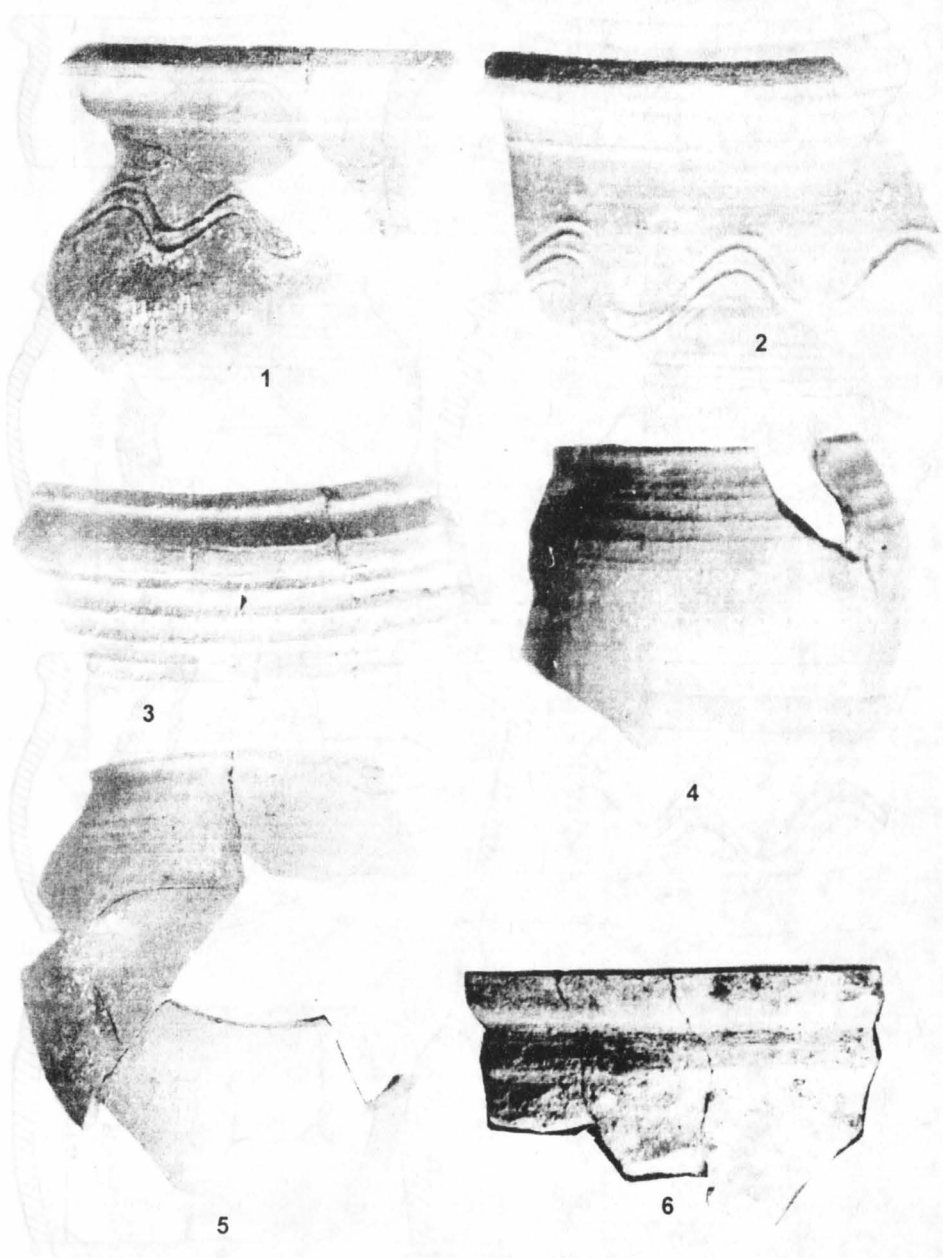

Fig. 96. Ceramică lucrată la roată (1-6), din sec. V-VI: 1-5 – L25; 6 – L27.
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

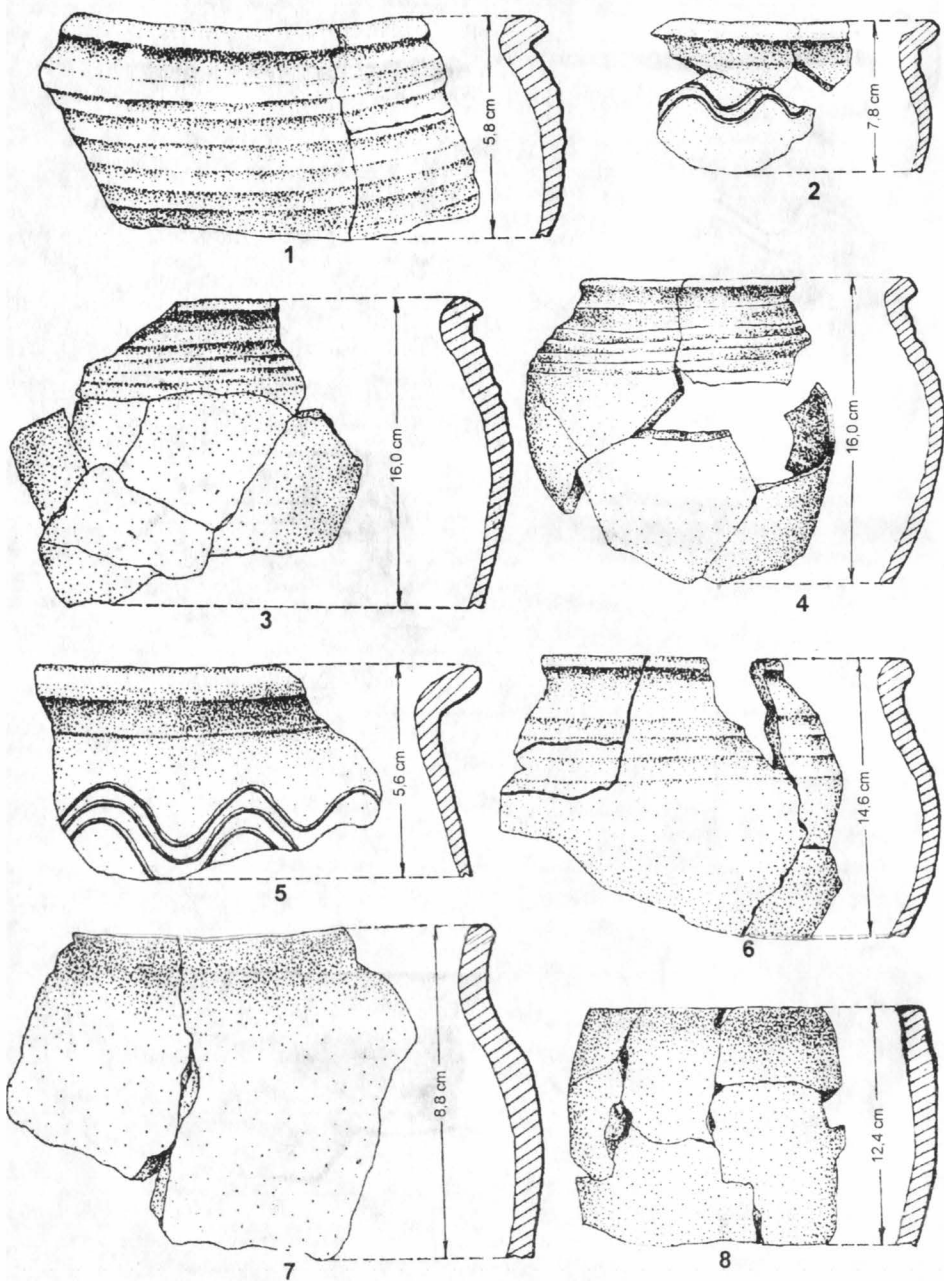

Fig. 97. Ceramică lucrată la roată (1-7) și cu mâna (8), din sec. V-VII: 1-8 – L25.

<https://biblioteca-digitala.ro/> <https://muzeu-neamt.ro>

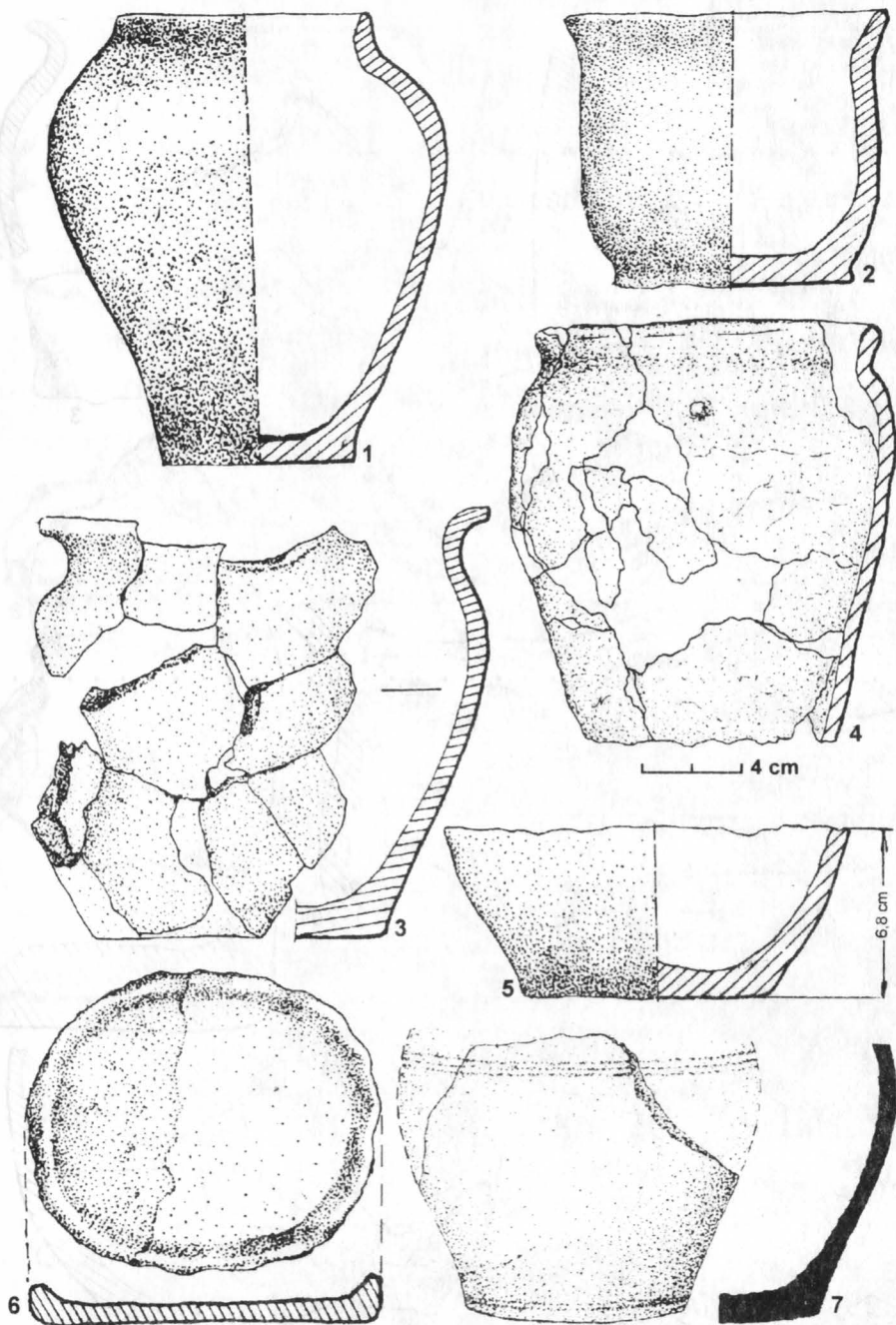

Fig. 98. Ceramică lucrată cu mâna (1-6) și la roată (7), din sec. V-VII:

1 - L26; 2, 5, 6 - L25; 3 - L28; 4 - L12; 7 - L10.

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

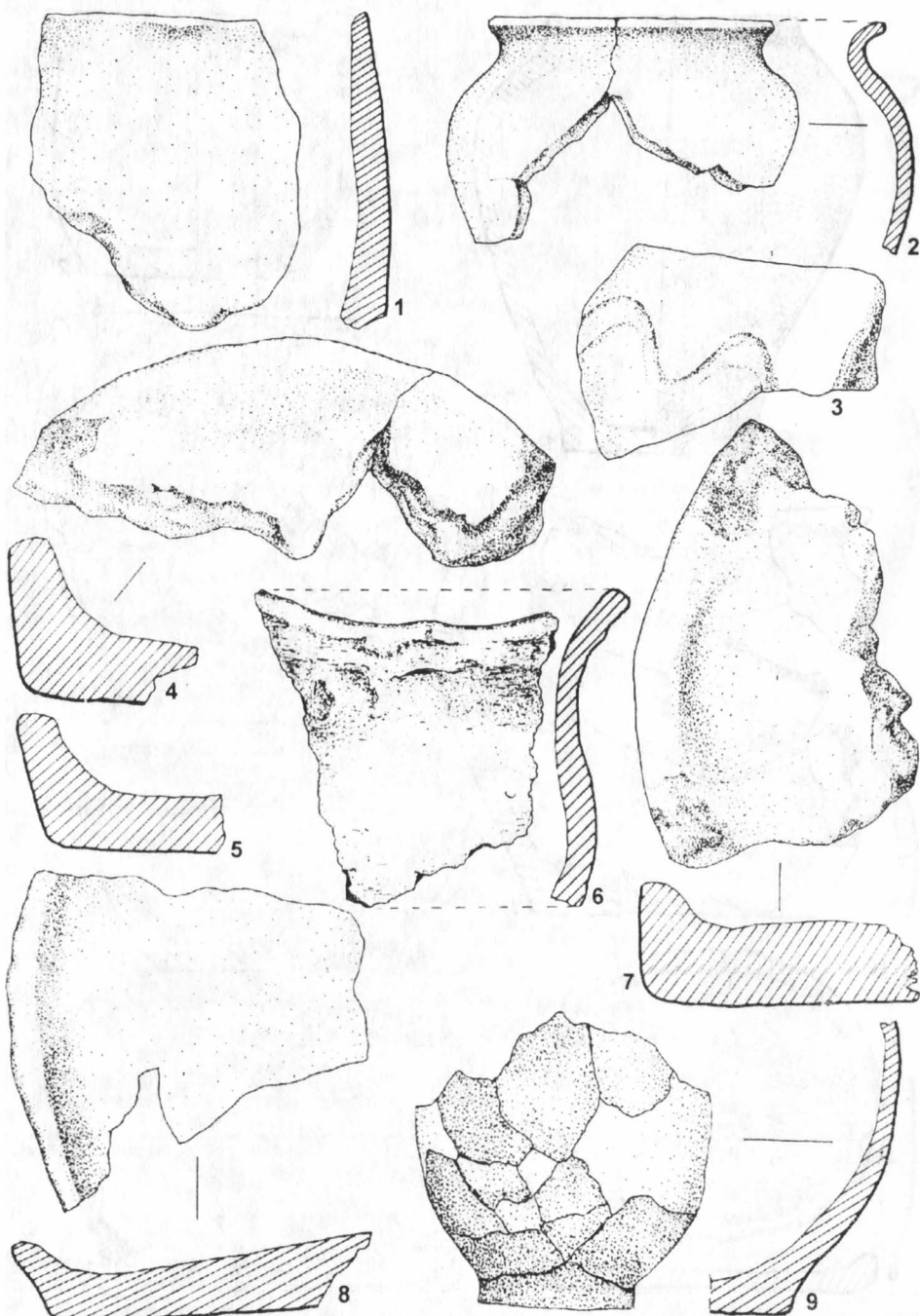

Fig. 99. Ceramică lucrată cu mâna (1-2, 4-9) și la roată (3), din sec. V-VII:

1, 3, 5, 7, 9 - L27; 2, 4, 8 - L28; 6 - L23.

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

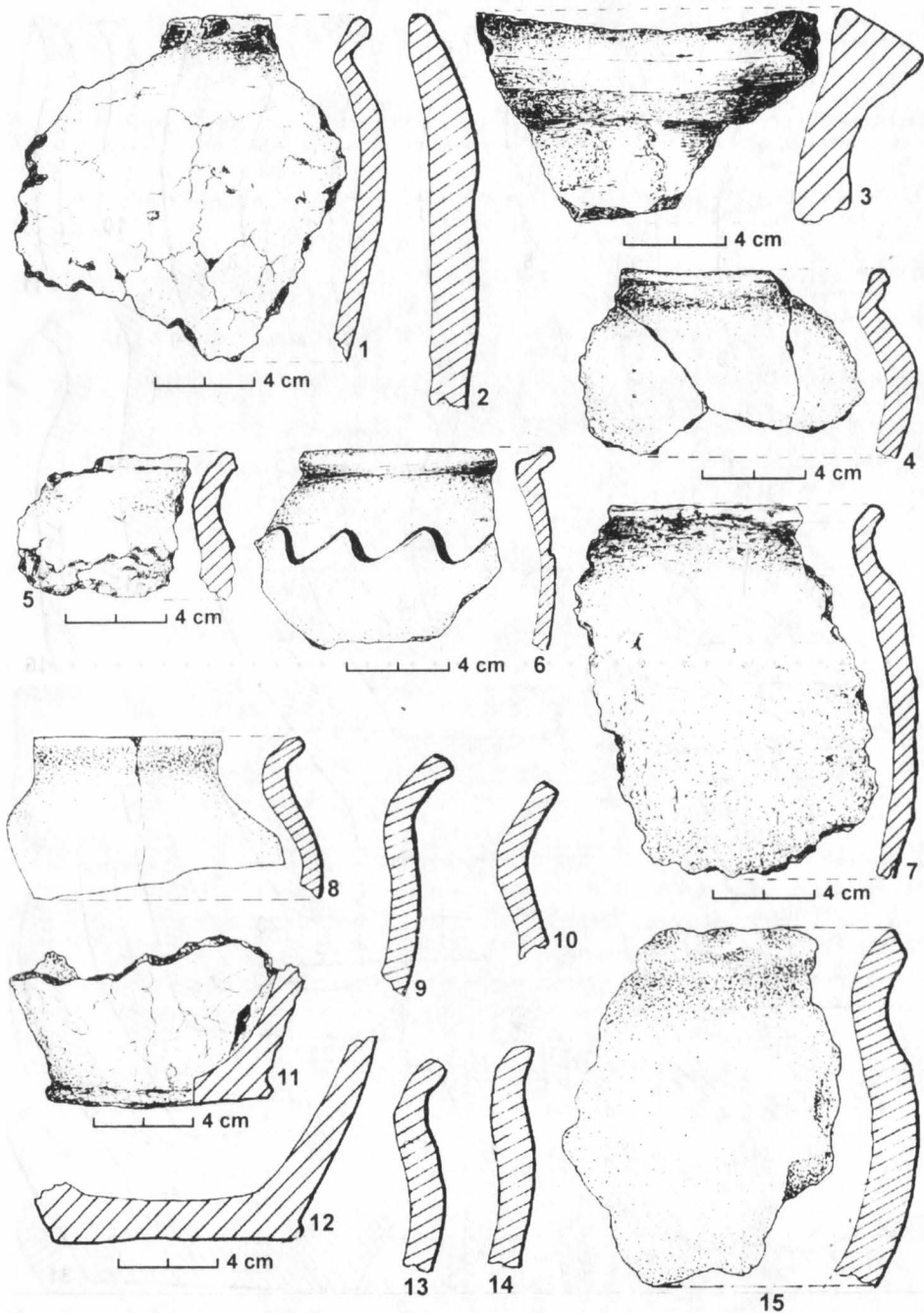

Fig. 100. Ceramică lucrată cu mâna (1-2, 5, 7-15) și la roată (3-4, 6), din sec. V-VII:
 1 - L33; 2, 4 - L31; 3 - L20; 4 - L31; 5 - L21; 6, 8, 13-14 - L27; 7, 9-11, 15 - L30; 12 - L22.
<https://biblioteca-digitala.ro/> <https://muzeu-neamt.ro>

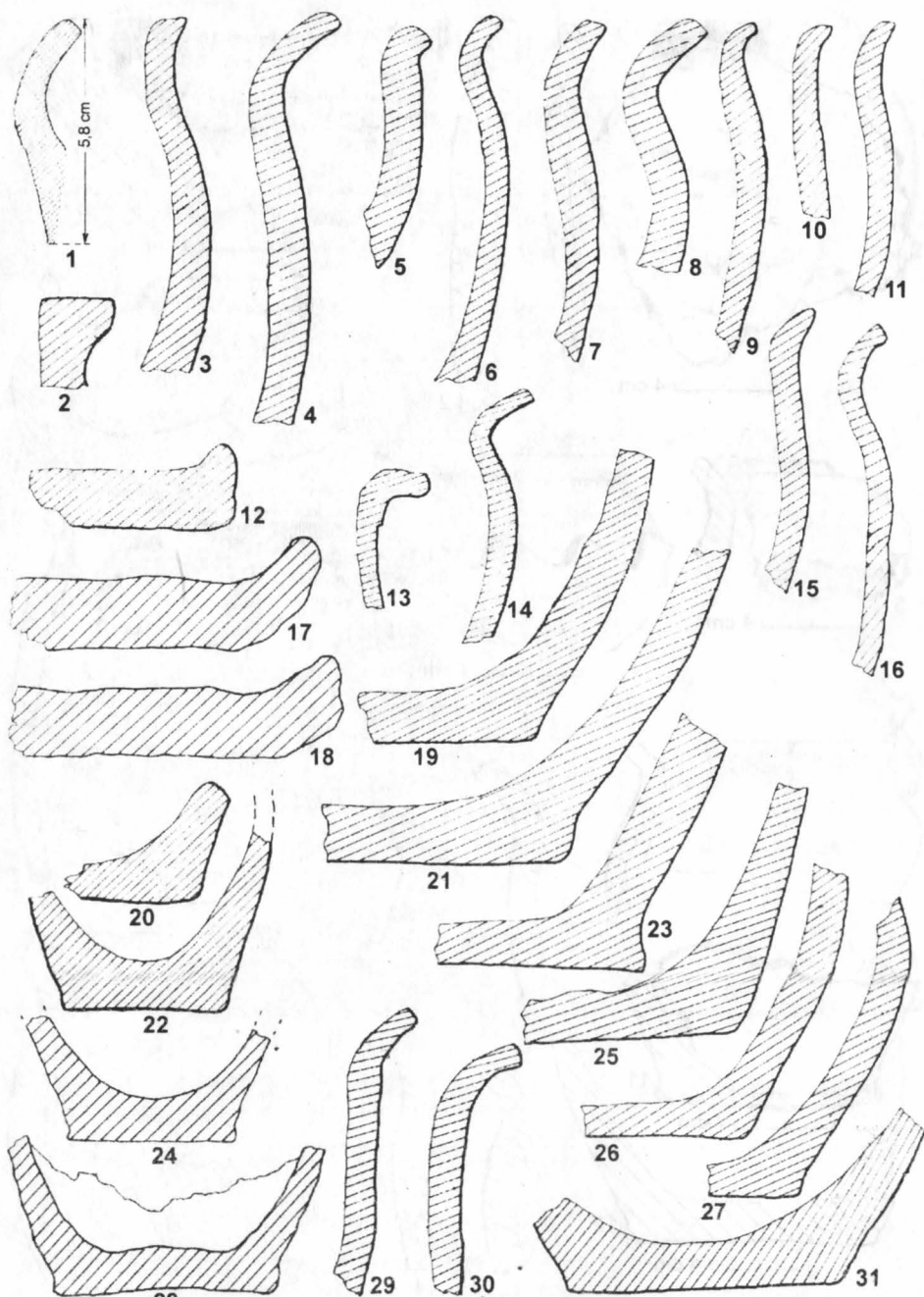

Fig. 101. Profile de vase, lucrate cu mâna (1, 3-12, 14-31) și la roată (2, 13), din sec. V-VII: 1, 24 - L21; 2, 12, 15, 22 - L33; 3, 21, 23 - L27; 4-8, 25-26 - L28; 9, 27, 29-30 - L30; 17, 18 - L24; 19, 31 - L29; 10, 11 - L32; 13, 16 - L35; 14, 20 - L34; 28 - L31.

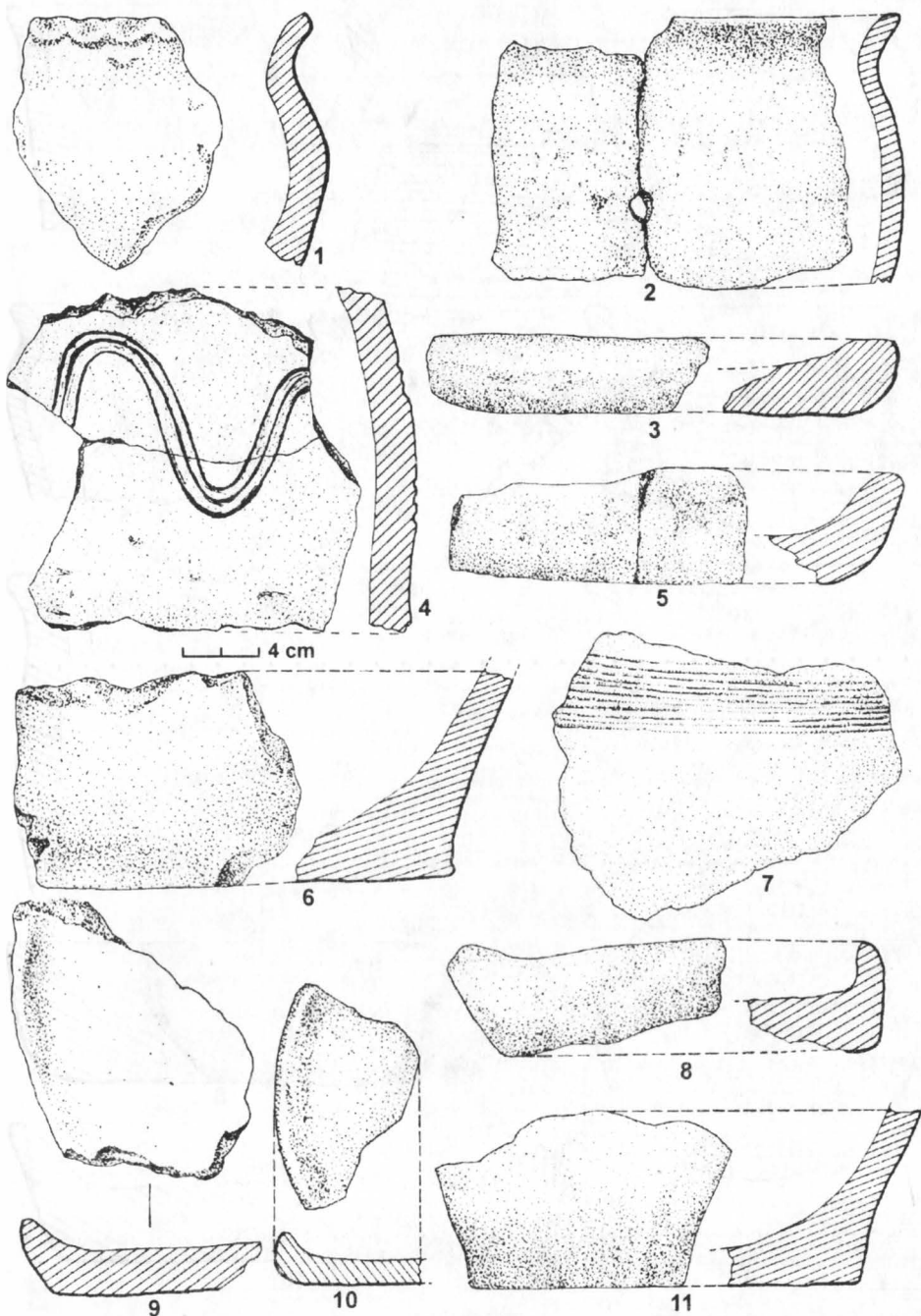

Fig. 102. Ceramică lucrată cu mâna (1-3, 5-6, 8-11) și la roată (4, 7), din sec. V-VII:
 1-2 - L30; 3, 5-8 - L33; 4, 11 - L35; 9 - L27; 10 - L34.
<https://biblioteca-digitala.ro/> / <https://muzeu-neamt.ro>

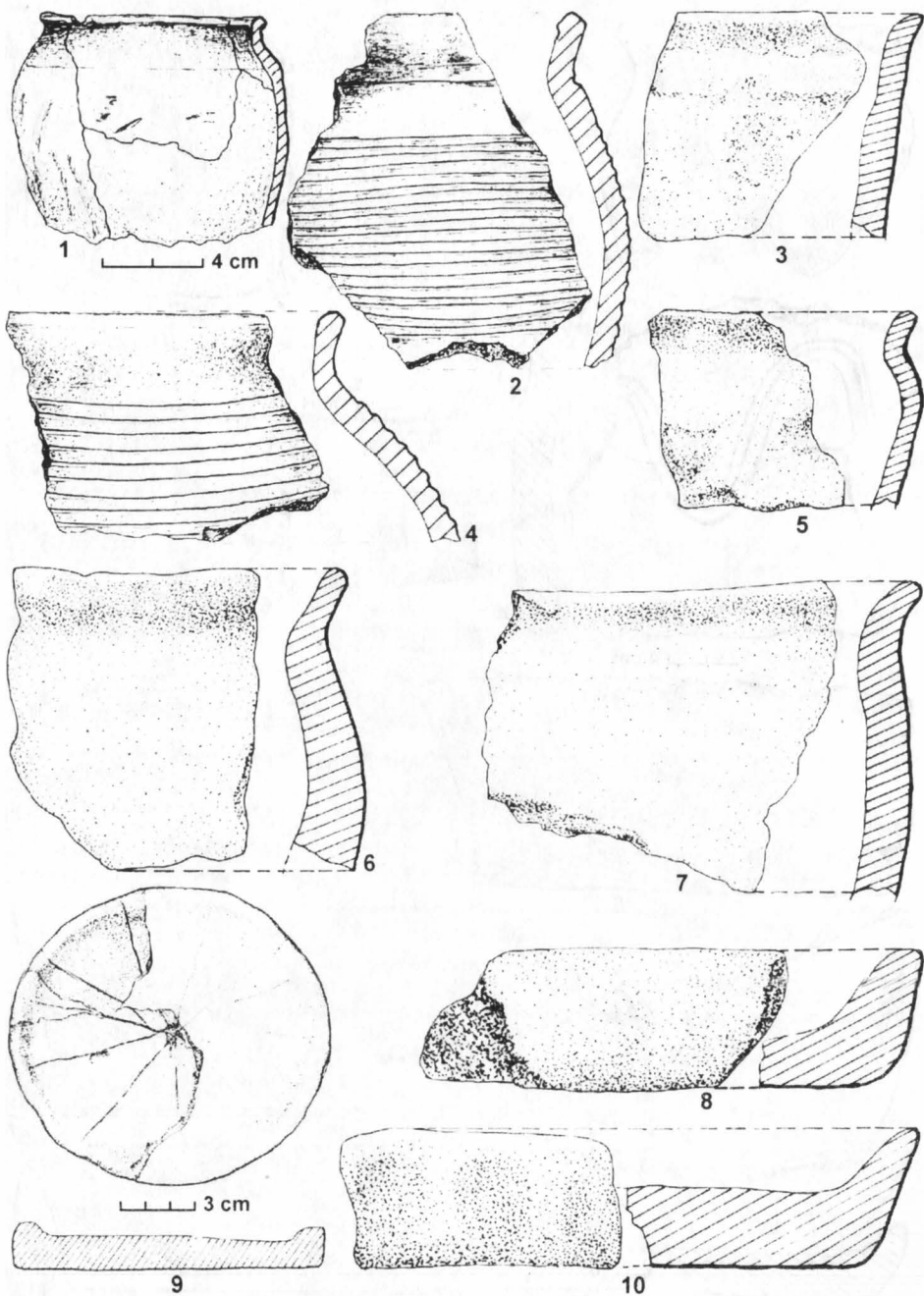

Fig. 103. Ceramică lucrată cu mâna (3, 5-10) și la roată (1-2, 4), din sec. V-VII:

1, 5, 7, 10 – L33; 2, 4, 6, 8 – L35; 9 – L27; 3 – L32.

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

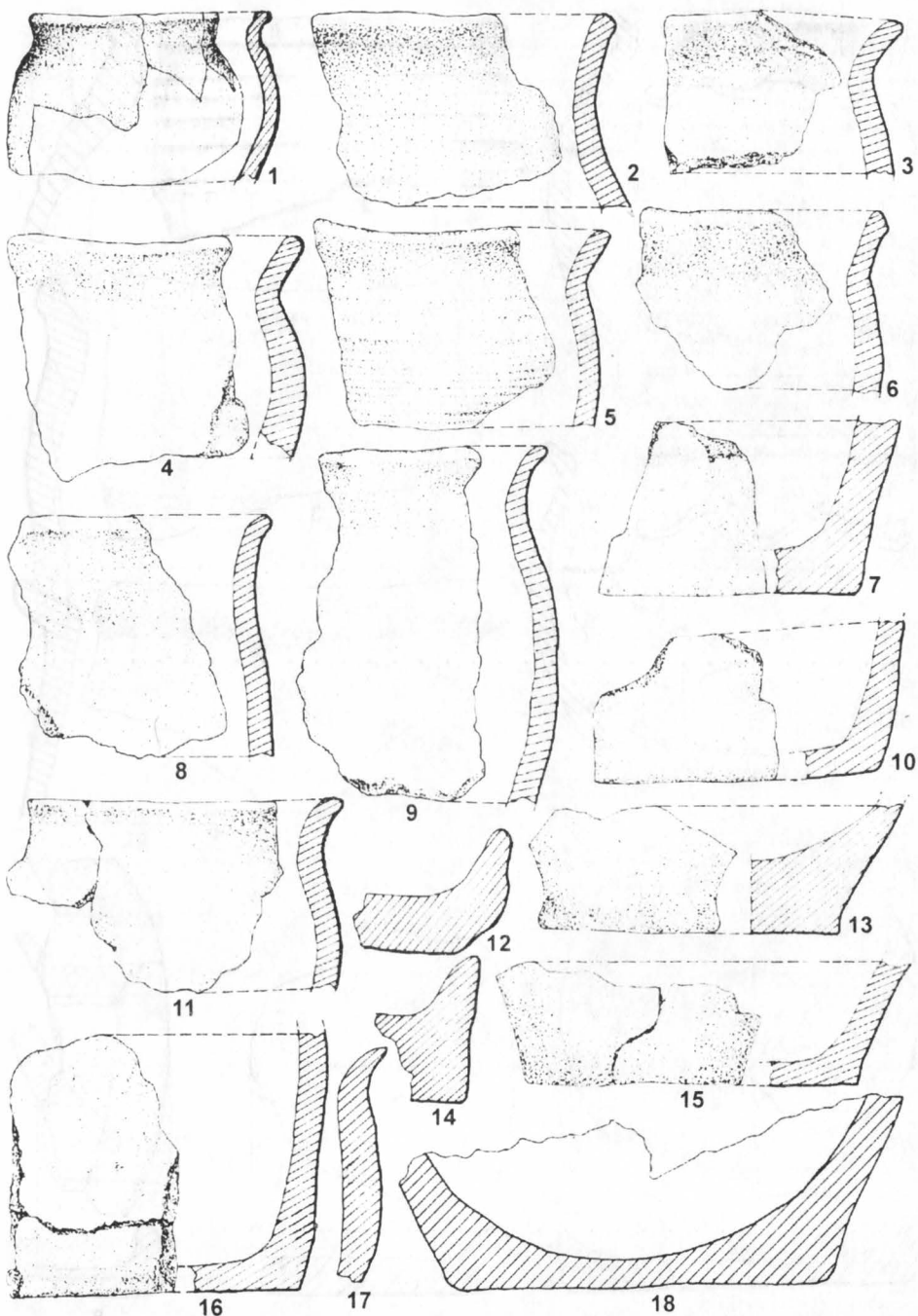

Fig. 104. Ceramică lucrată cu mâna (2-4, 6-15, 17-18) și la roată (1, 5, 16), din sec. V-VII:
 1, 4, 11, 13 – L33; 2-3, 5-6, 8 – L35; 9, 12, 14, 17-18 – L36; 7 – L32; 15-16 – L30; 10 – L34
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

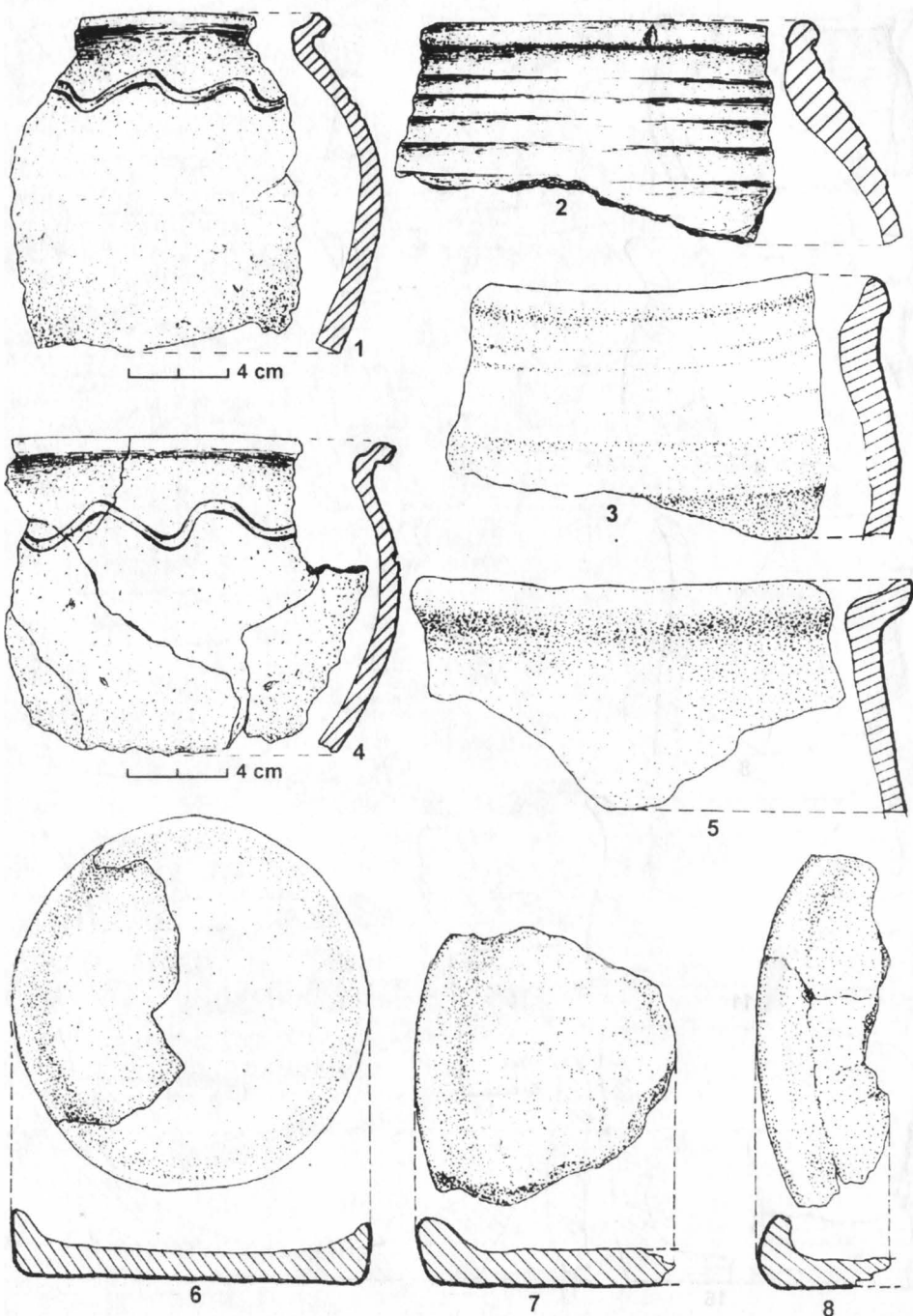

Fig. 105. Ceramică lucrată la roată (1-5) și cu mâna (6-8), din sec. V-VII: 1-4, 6-7 – L36; 5, 8 – L37.
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

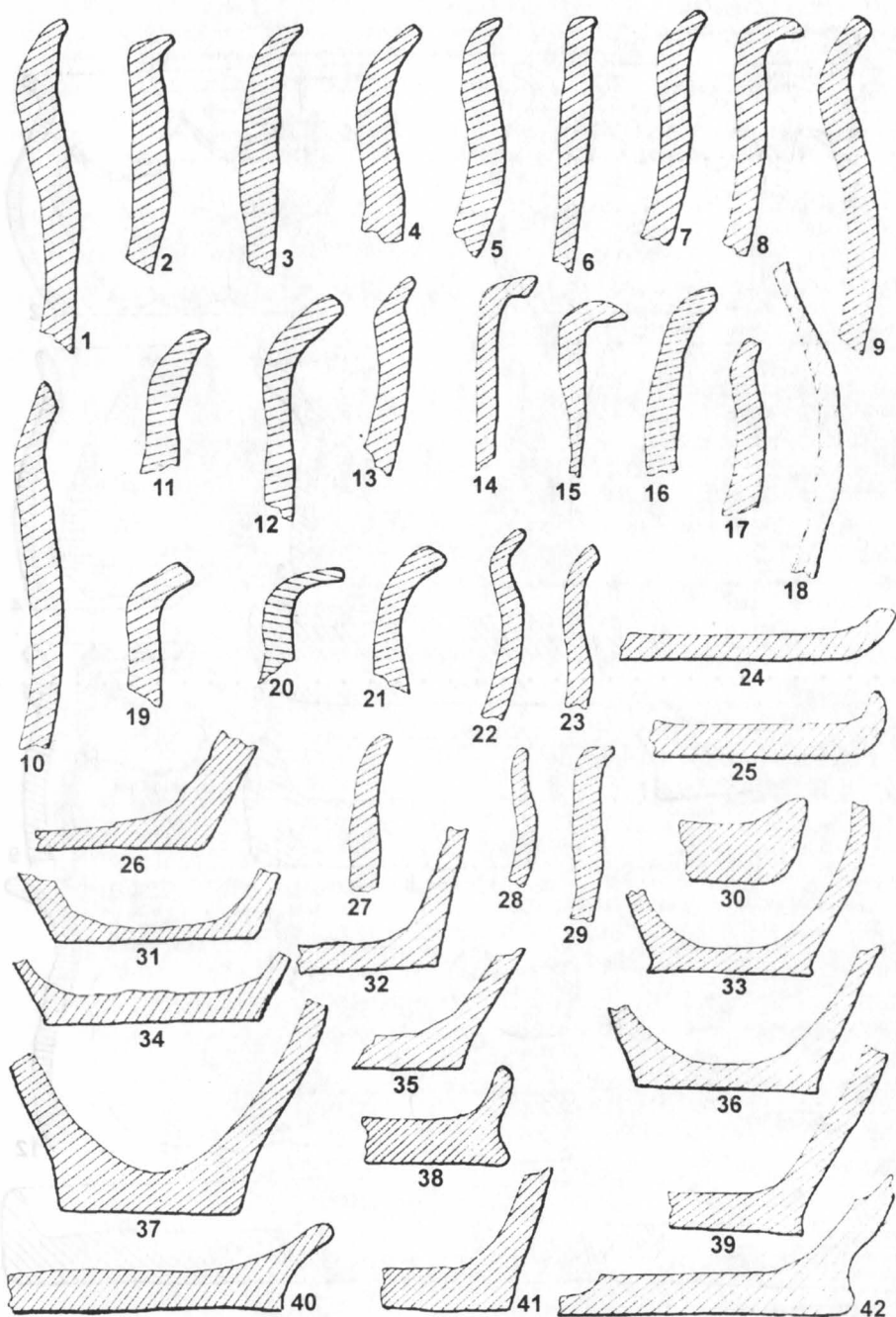

Fig. 106. Profile de vase, lucrate cu mâna (1-25, 27-30, 32-33, 35-42) și la roată (26, 31, 34), din sec. V-VII: 1, 5, 10, 12, 16, 24-25, 28, 35, 41-42 – L37; 2-4, 6, 13, 19-20, 29, 37, 40 – L35; 7-8, 11, 14-15, 30, 39 – L36; 9, 22, 26, 38 – L33; 17-18 – L32; 21, 23 – L34; 27, 31, 33-34, 36 – L30; 32 – L26; 38 – L33. <https://biblioteca-digitala.ro/> / <https://muzeu-neamt.ro>

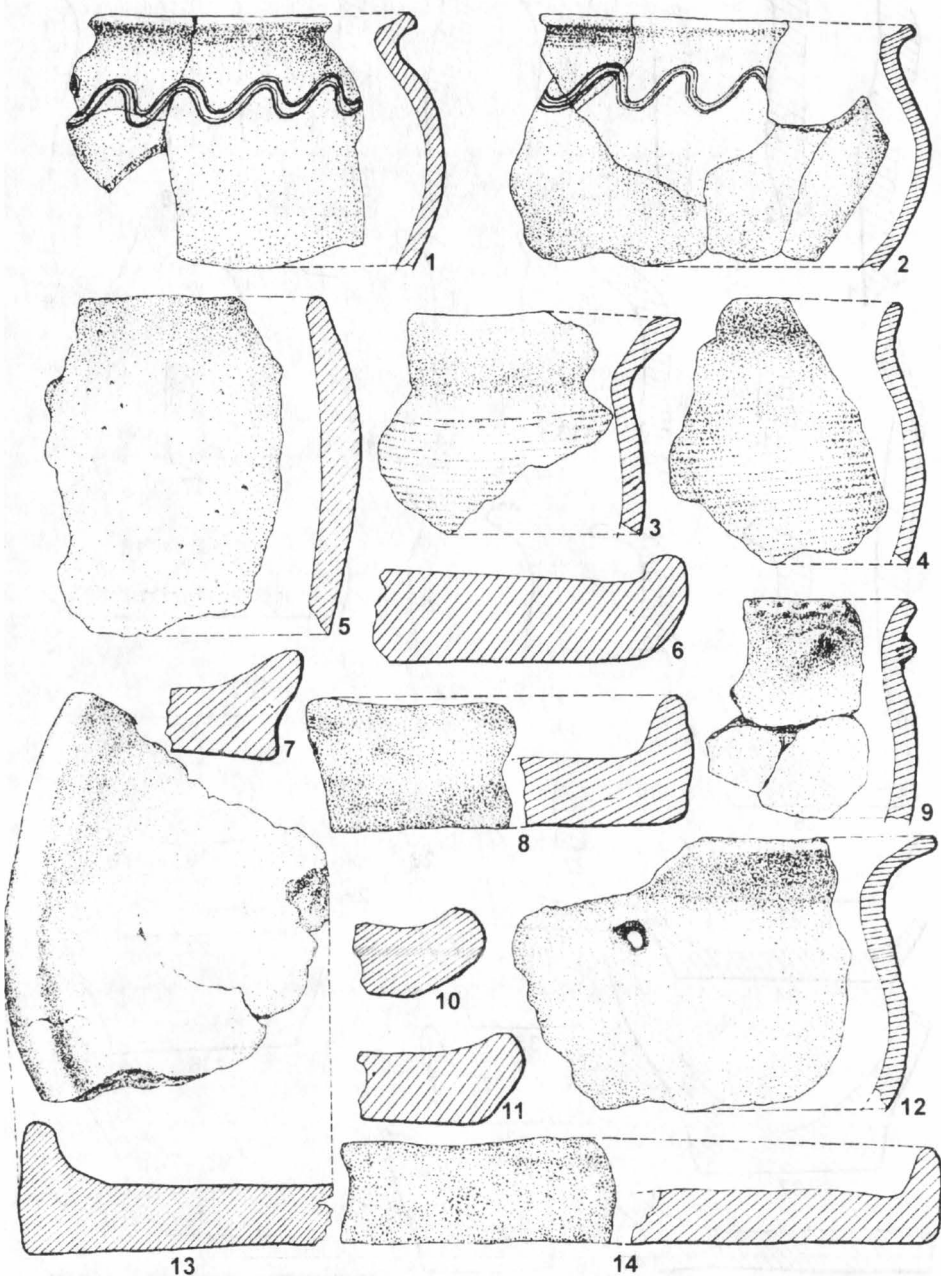

Fig. 107. Ceramică lucrată cu mâna (5-14) și la roată (1-4), din sec. V-VII:

1-4, 7-11 - L36; 5, 13 - L39; 6, 12, 14 - L37.

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

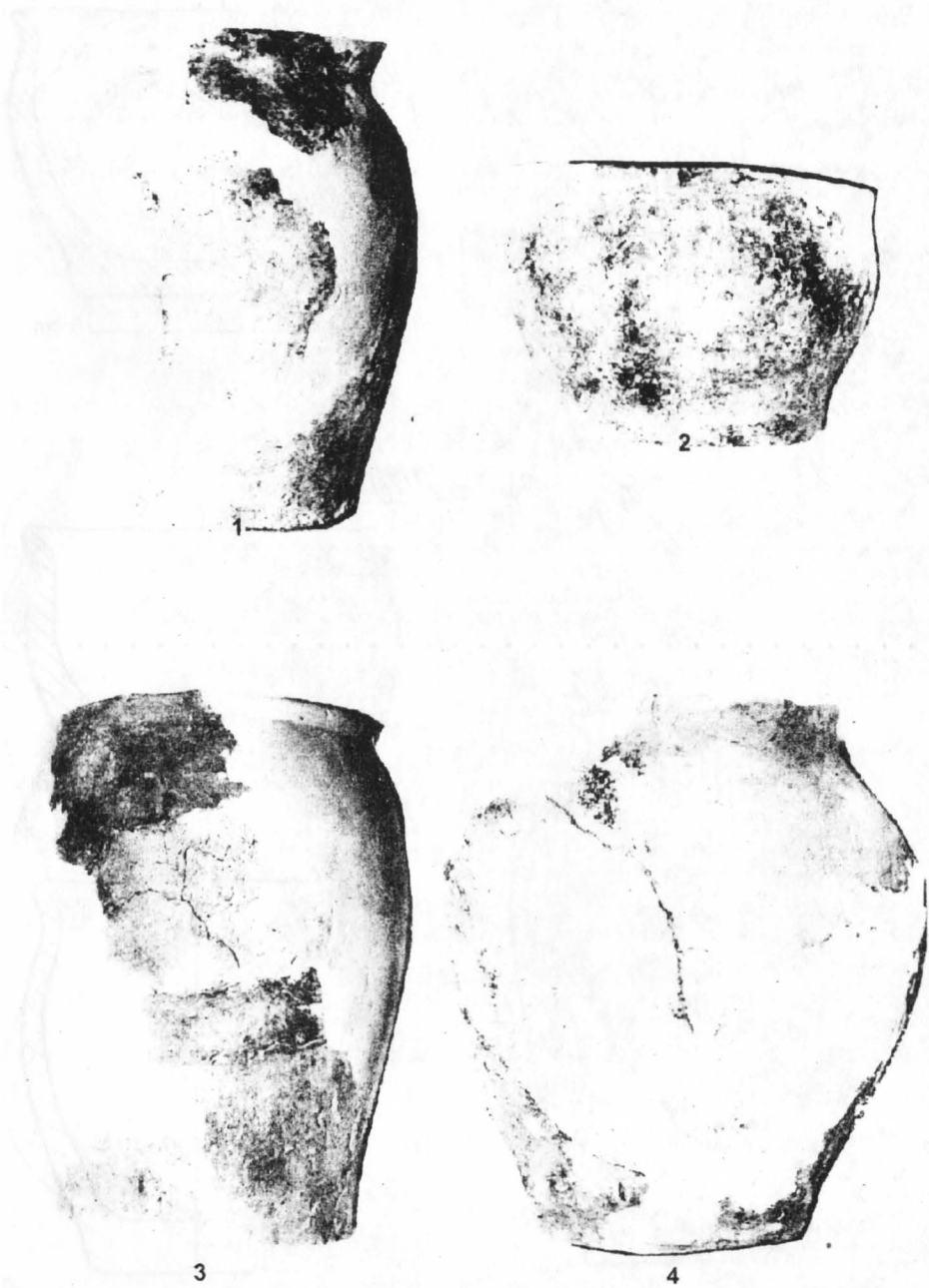

Fig. 108. Vase lucrate cu mână (1-4), din sec. VI-VII: 1, 4 – L39; 2 – L38; 3 – L40.
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

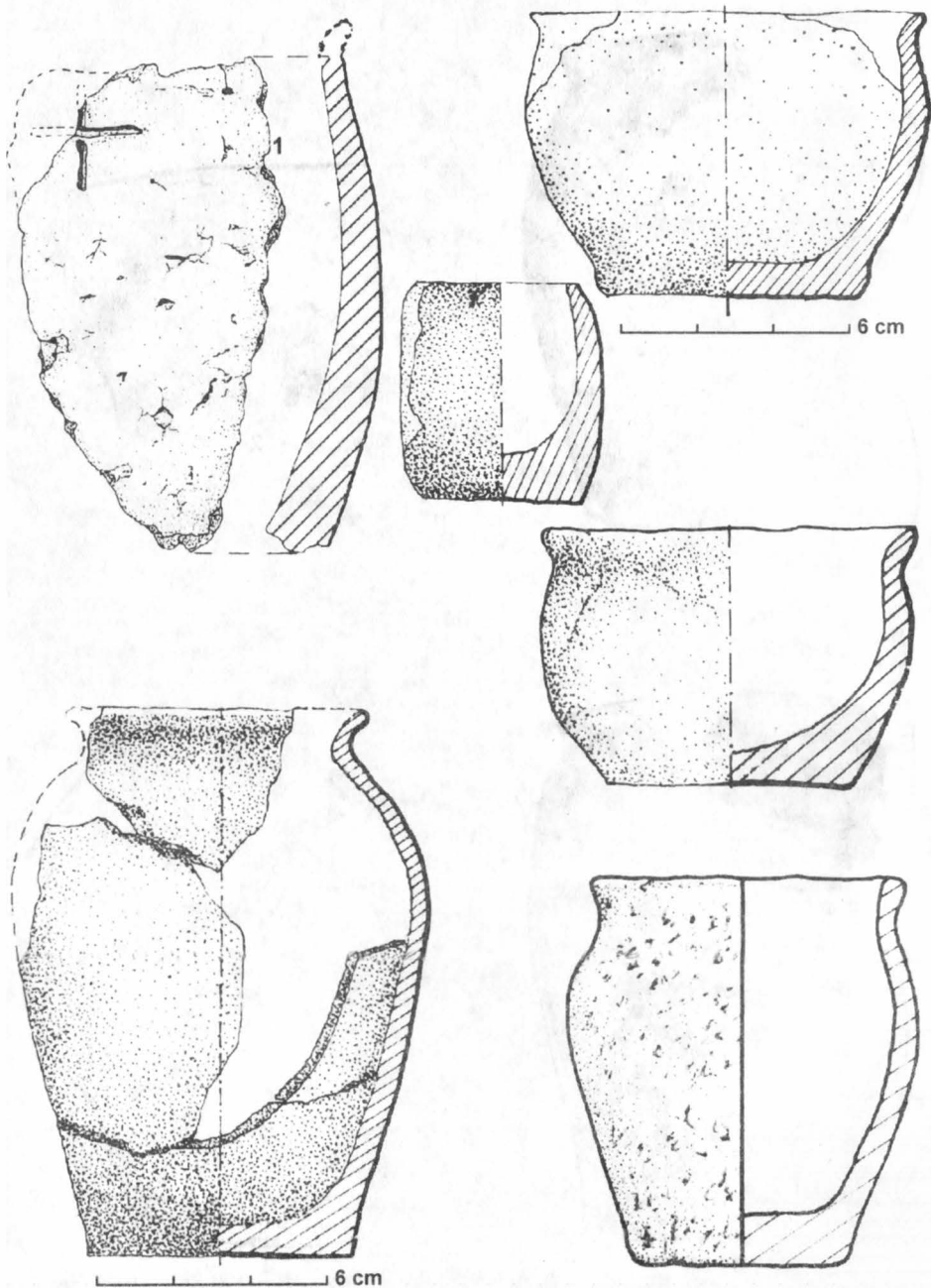

Fig. 109. Ceramică lucrată cu mână, din sec. VI-VII: 1 – L57; 2, 5 – L39; 3 – L38; 4 – L36; 6 – L72.

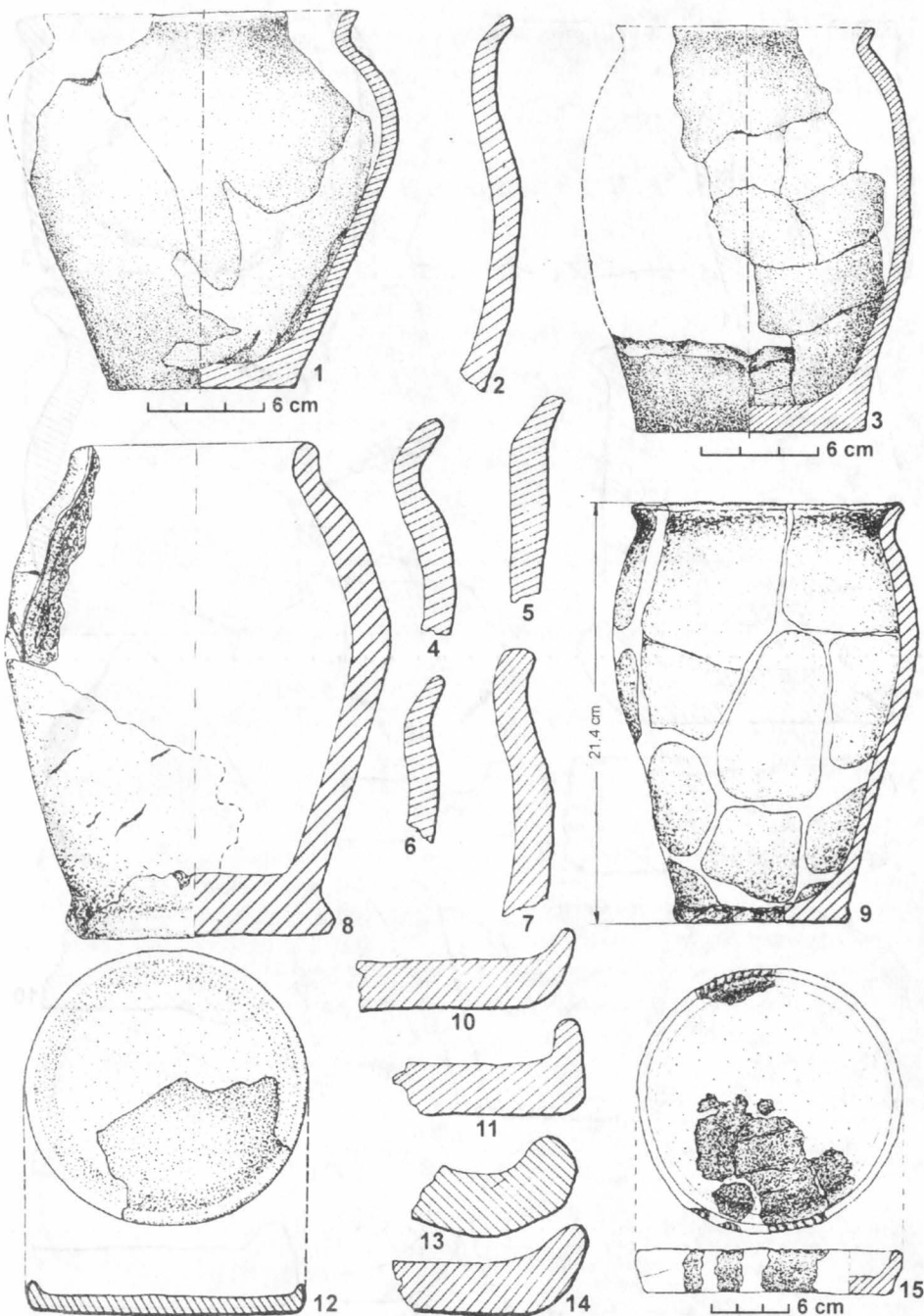

Fig. 110. Ceramică lucrată cu mână, din sec. VI-VIII: 1 – L39; 2, 4-7, 13-14 – L36; 3 – L40; 8 – L71; 9 – L56; 10-11 – L37; 12 – L34; 15 – L45.

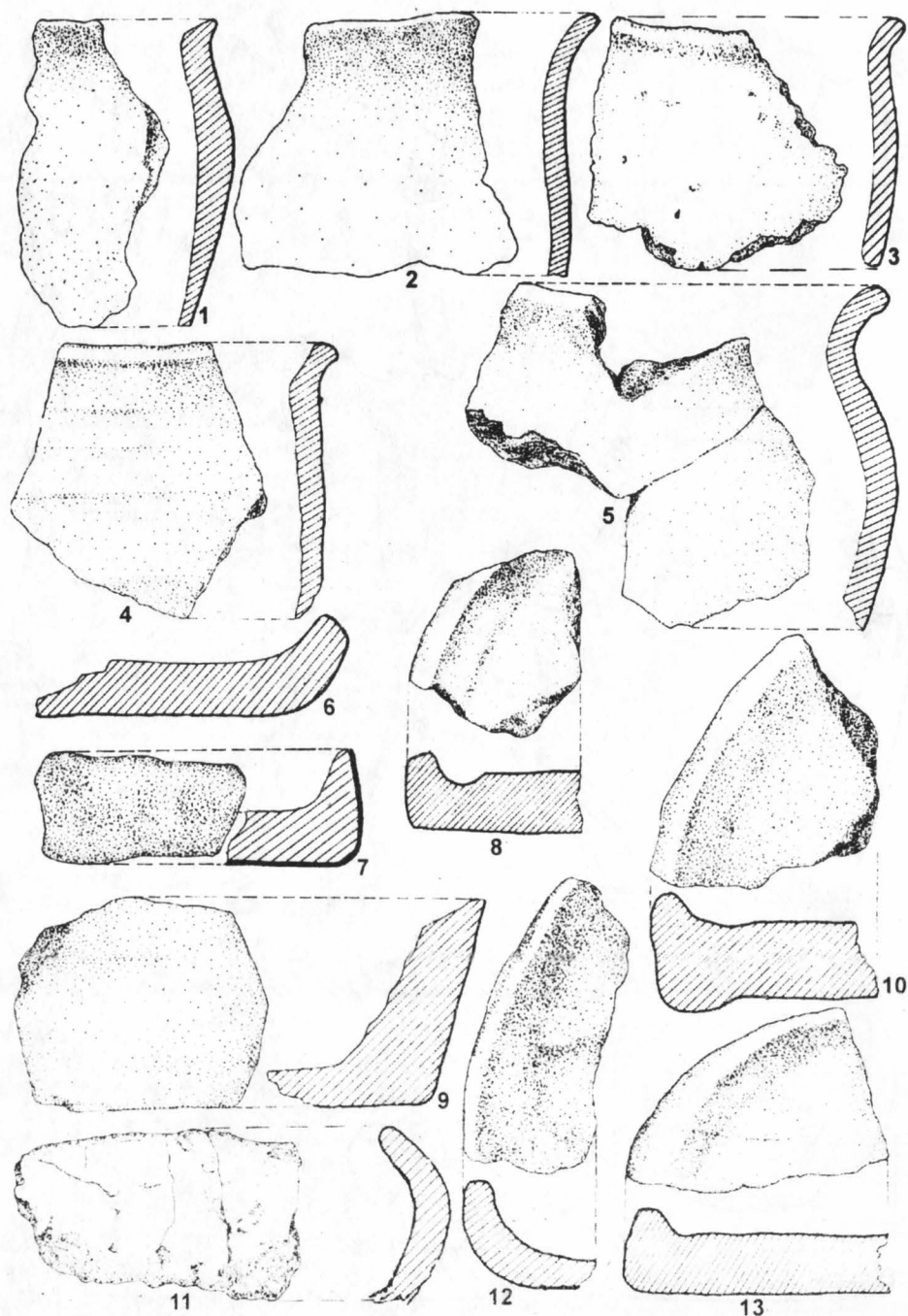

Fig. 111. Ceramica lucrată cu mâna (1-3 5-8 10-13) și la roată (4, 9), din sec V-VII: 1-2, 9-12 – L40.

3 8 13 – L39; 4-5 – L41; 6 – L37; 7 – L36

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

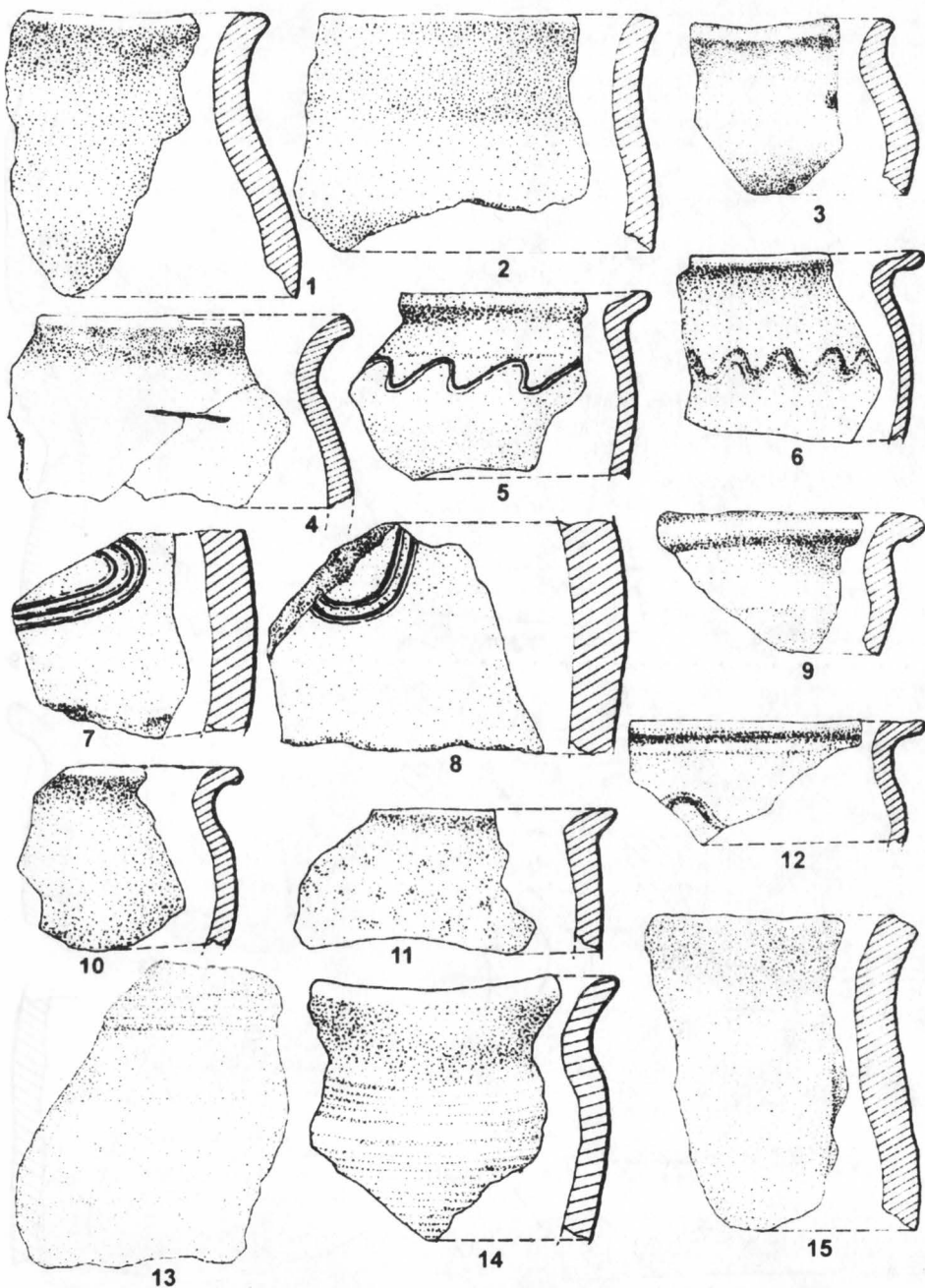

Fig. 112. Ceramică lucrată cu mâna (1-4, 10, 11, 15) și la roată (5-9, 12-14), din sec. V-VII:
 1-2, 4, 9, 15 - L41; 3, 13 - L36; 5, 8 - L37; 6-7, 10, 14 - L36; 11-12 - L35.

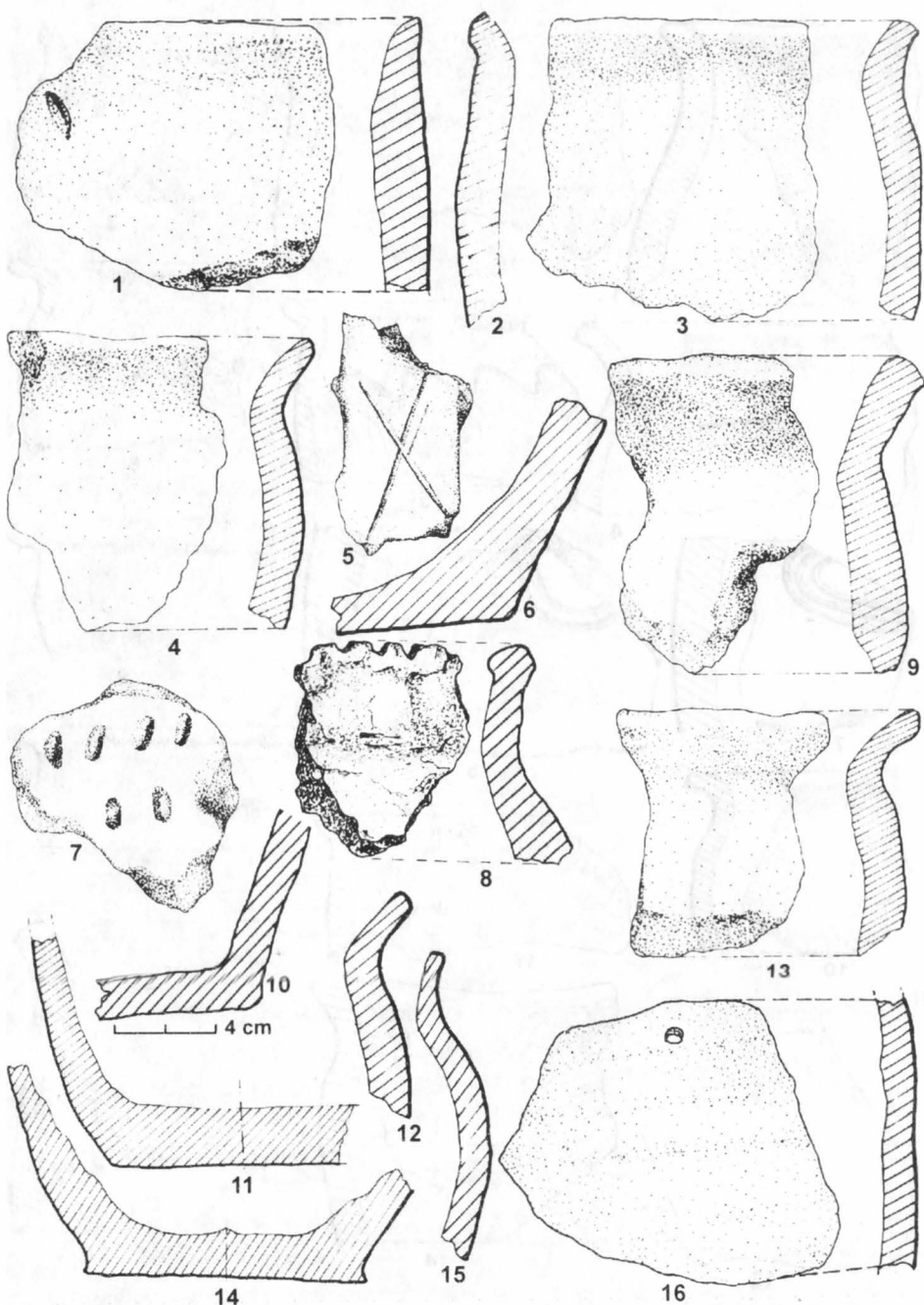

Fig. 113. Ceramică lucrată cu mâna (1-4, 6-13, 15) și la roată (5, 14, 16), din sec. VI-VII:
 1, 6 - L36; 2 - L47; 3, 5, 7, 9, 11, 14 - L42; 4 - L40; 8 - L46; 10 - L44; 12, 15, 16 - L37; 13 - L43.
<https://biblioteca-digitala.ro/> / <https://muzeu-neamt.ro>

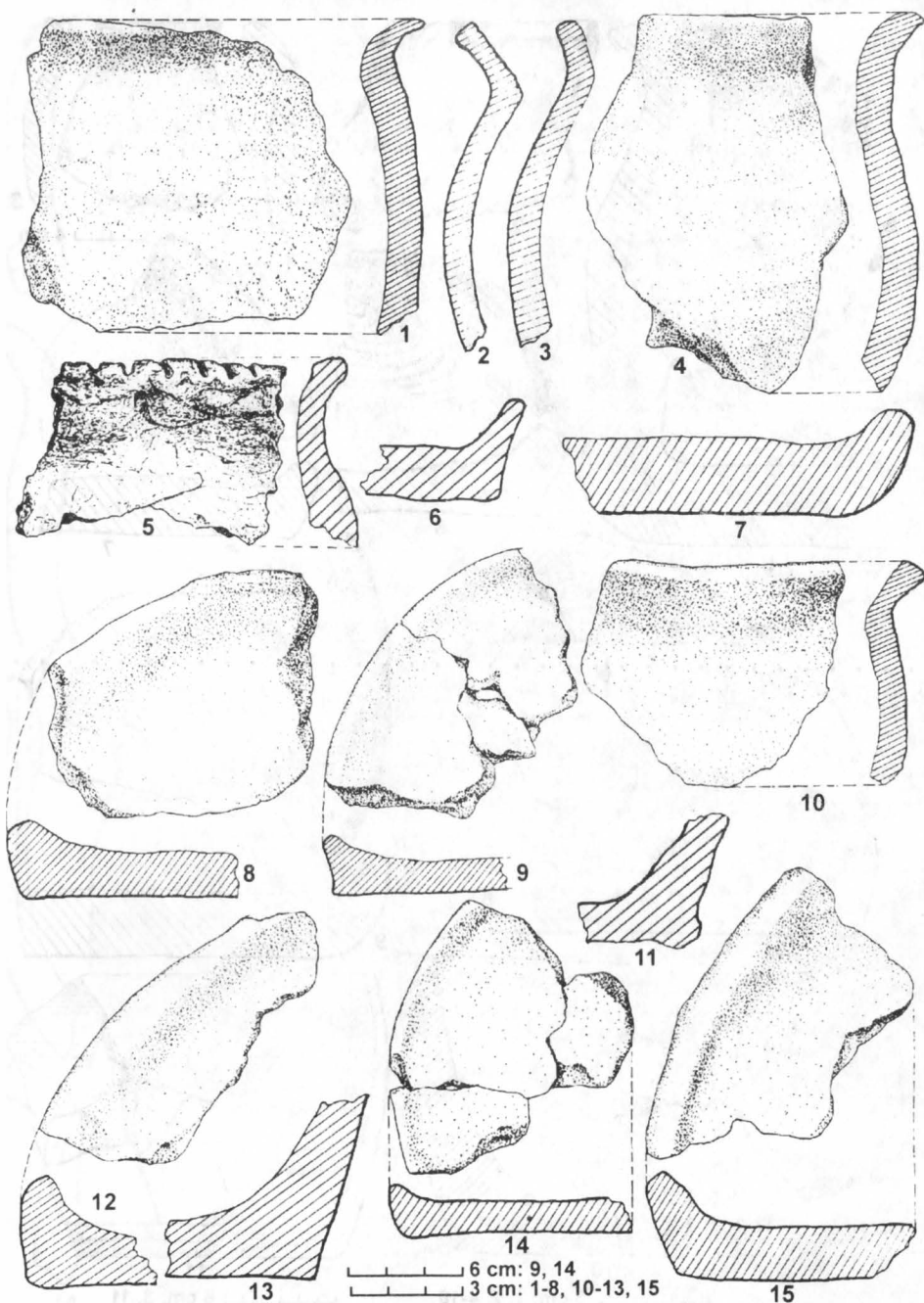

Fig. 114. Ceramică lucrată cu mână, din sec. VI-VII: 1, 9 – L42; 2-3 – L47; 4, 8, 10, 12 – L43; 5, 6 – L46; 7, 13 – L36; 11 – L45; 14-15 – L41.
<https://biblioteca-digitala.ro/> / <https://muzeu-neamt.ro>

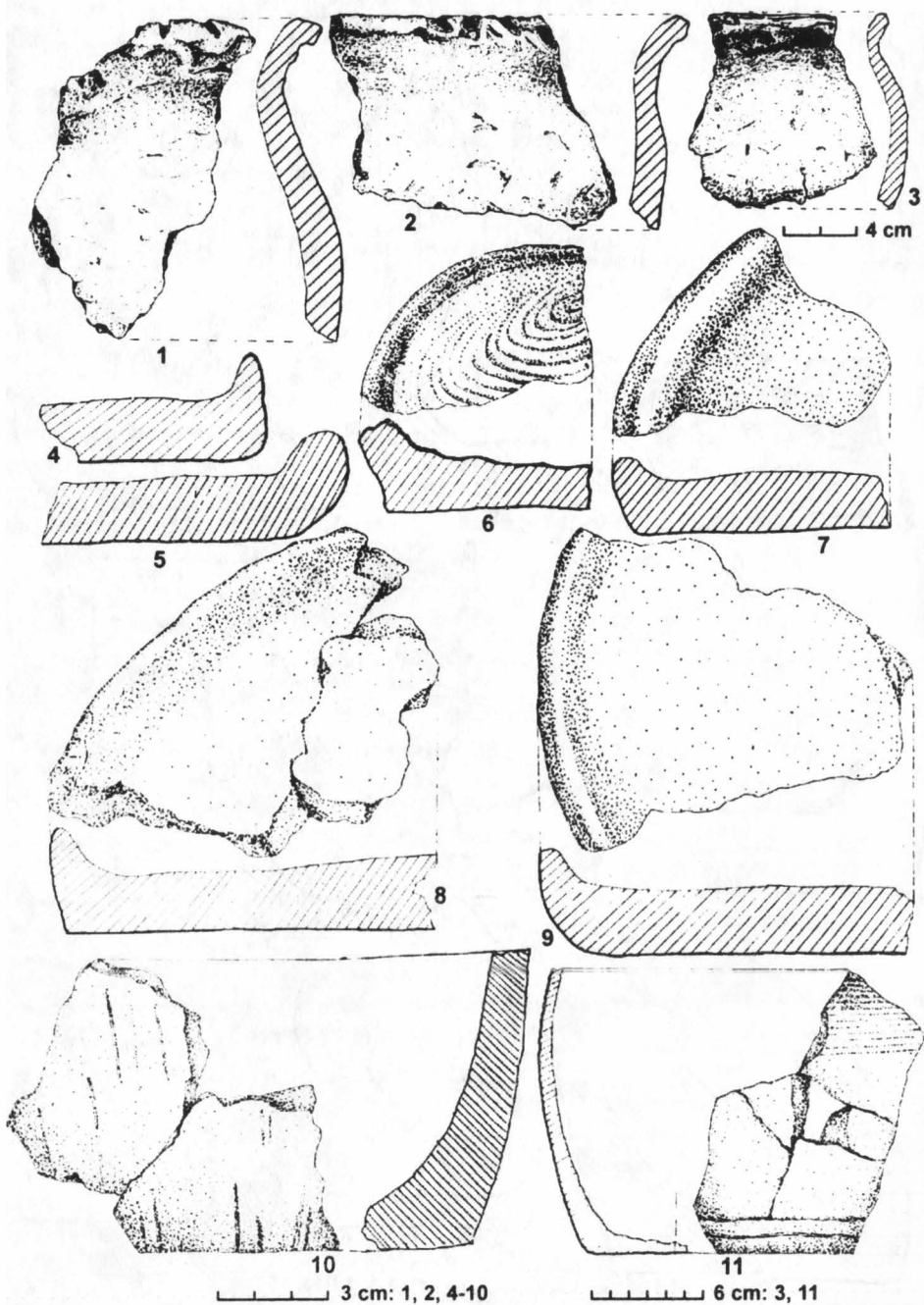

Fig. 115. Ceramică lucrată cu mână (1-5, 7-9) și la roată (6, 11), din sec. V-VII:

1-3 - L46; 4 - L37; 5 - L36; 6-9 - L50; 10-11 - L48.

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

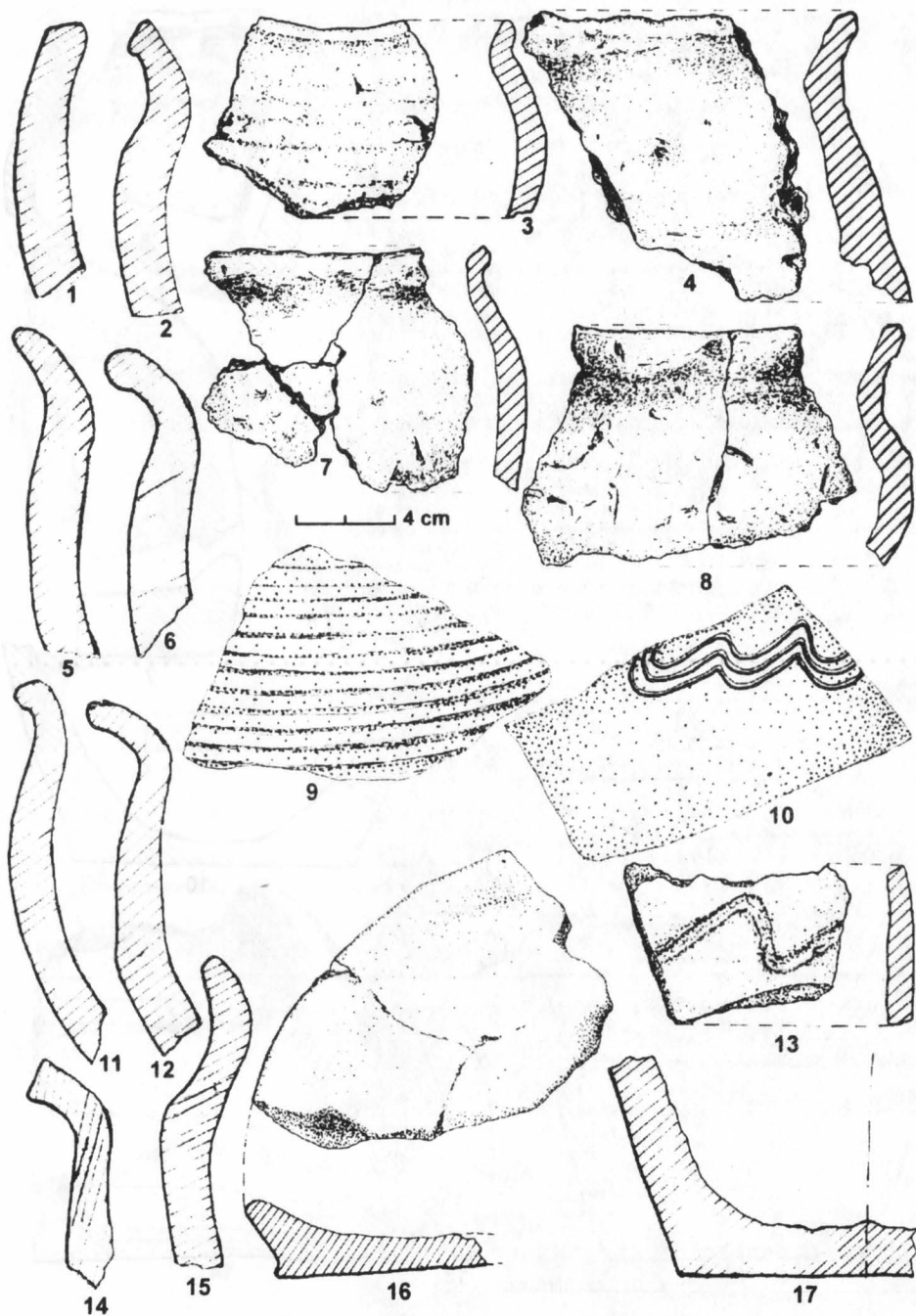

Fig. 116. Ceramică lucrată cu mâna (1-2, 4-8, 11-12, 14-16) și la roată (3, 9-10, 13, 17), din sec. V-VII:
 1-2 - L49; 3 - L51; 4, 7-8 - L46; 5-6, 9-12, 14-15 - L50; 13 - L48; 16 - L42; 17 - L52.

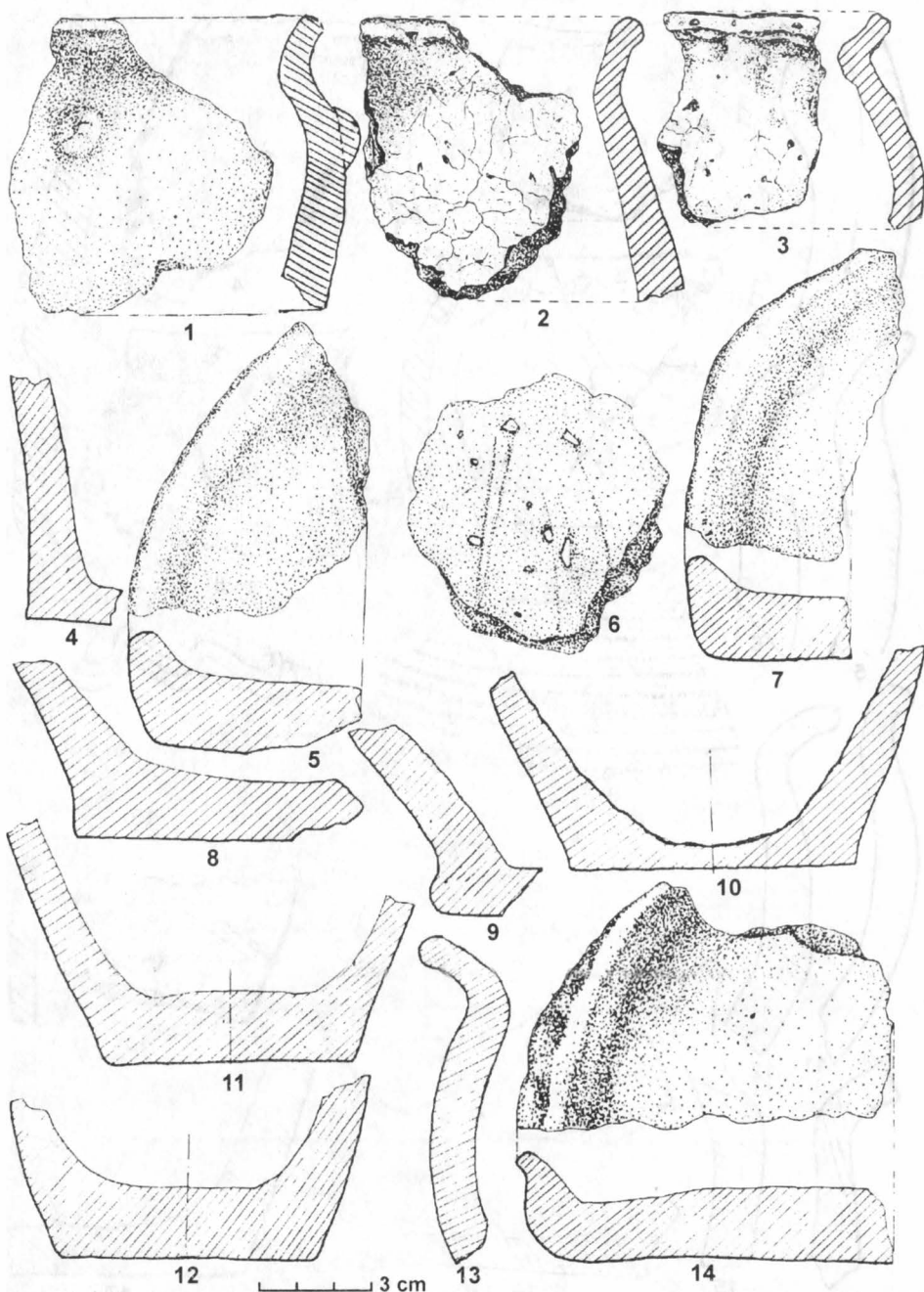

Fig. 117. Ceramică lucrată cu mâna (1-9, 11-14) și la roată (10), din sec. VI-VII:

1, 8-9, 12-13 – L50; 2-3 – L46; 4 – L49; 5, 10 – L52; 6-7 – L48; 11, 14 – L51.

<https://biblioteca-digitala.ro/> / <https://muzeu-neamt.ro>

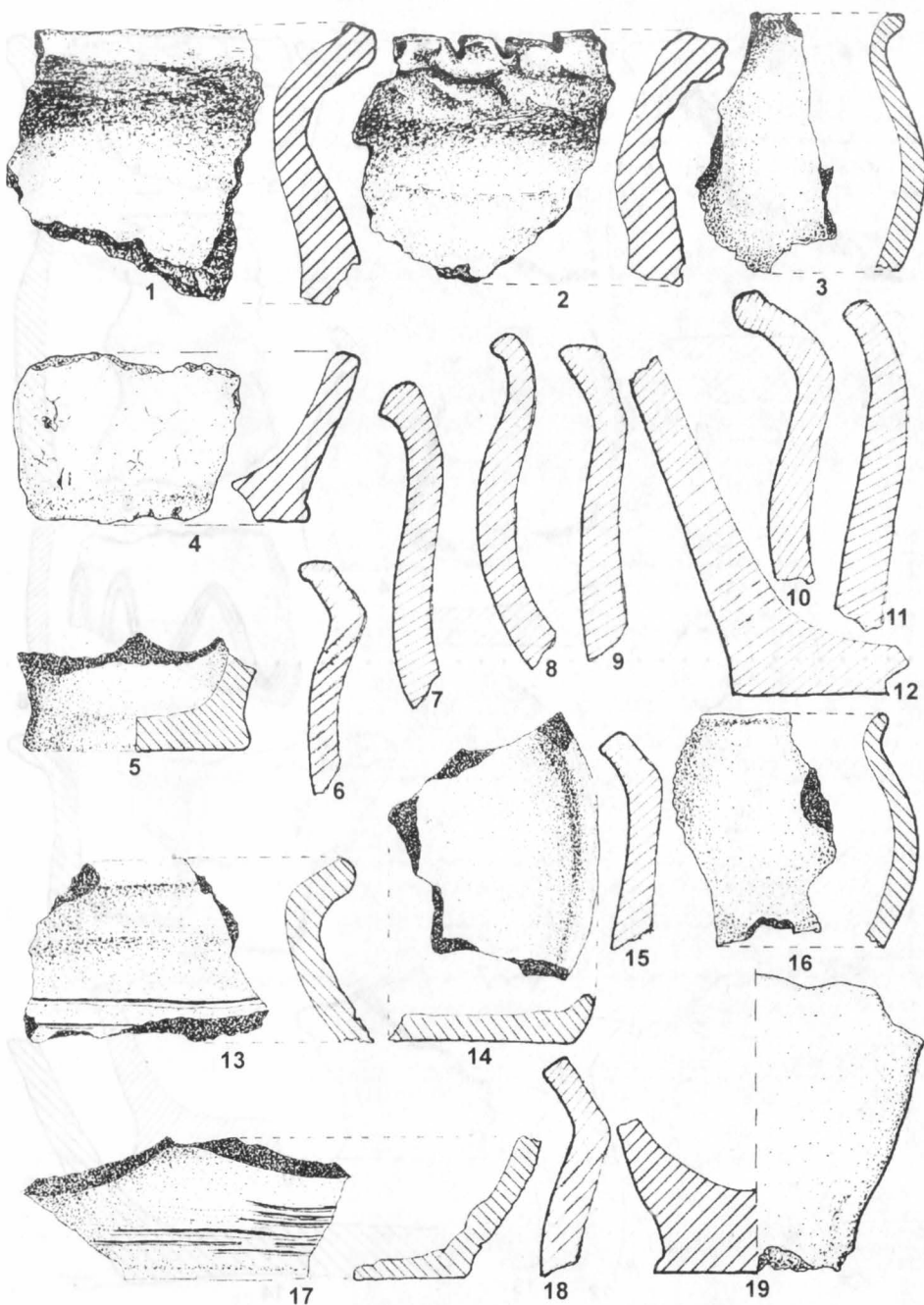

Fig. 118. Ceramică lucrată cu mâna (1-12, 14-16, 18-19) și la roată (13, 17), din sec. V-VII:
 1-2 - L46; 3-5, 13 - L56; 6-7, 18 - L49; 8-10 - L50; 11, 15 - L48; 12 - L54; 14, 16-17, 19 - L57.
<https://biblioteca-digitala.ro/> <https://muzeu-neamt.ro>

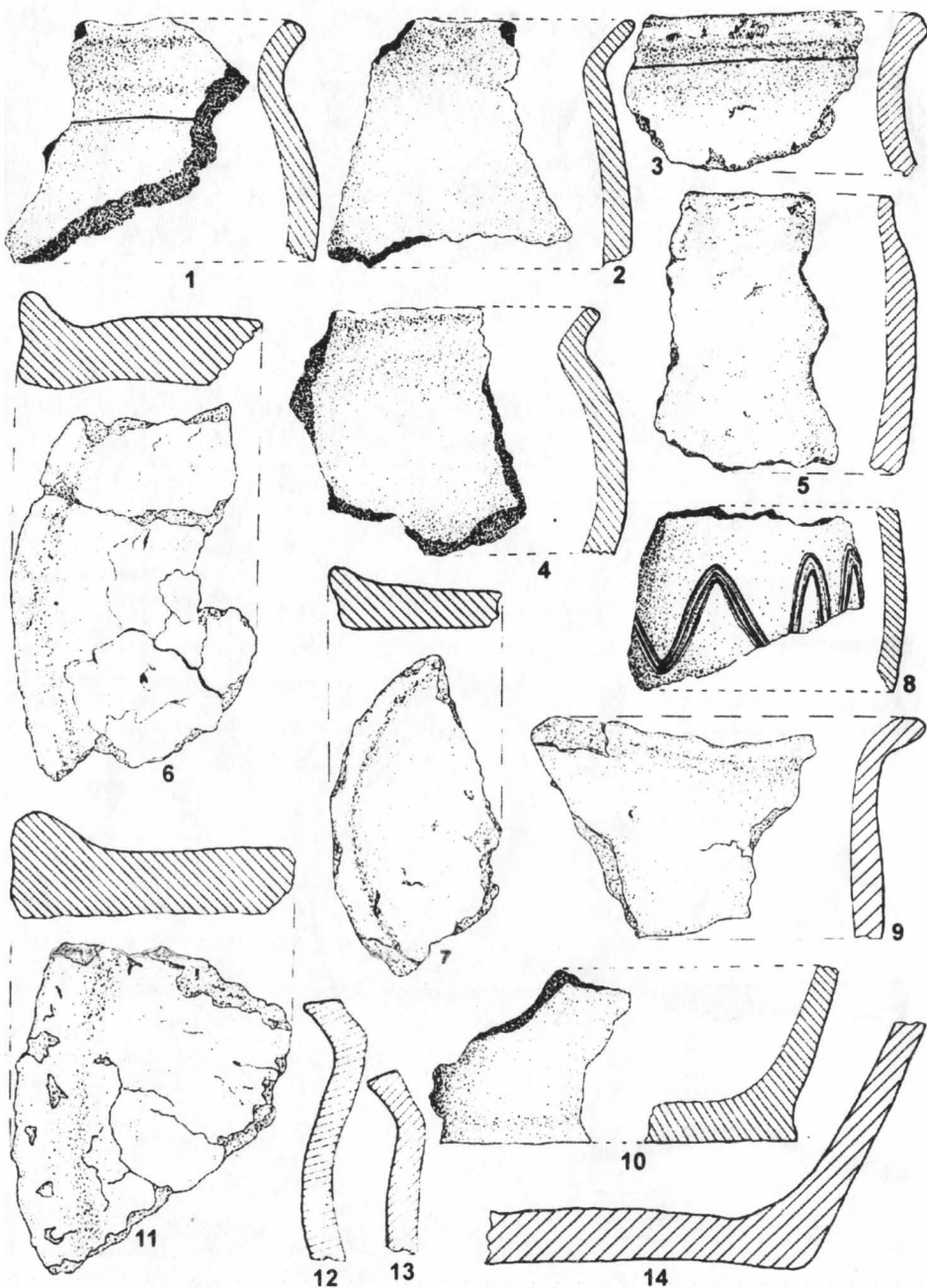

Fig. 119. Ceramică lucrată cu mâna (2, 4-7, 9-14) și la roată (3, 8), din sec. V-VII:
 1 - L53; 2-4 - L55; 5-7, 9 - L57; 8, 10-11, 14 - L56; 12 - L48; 13 - L49.

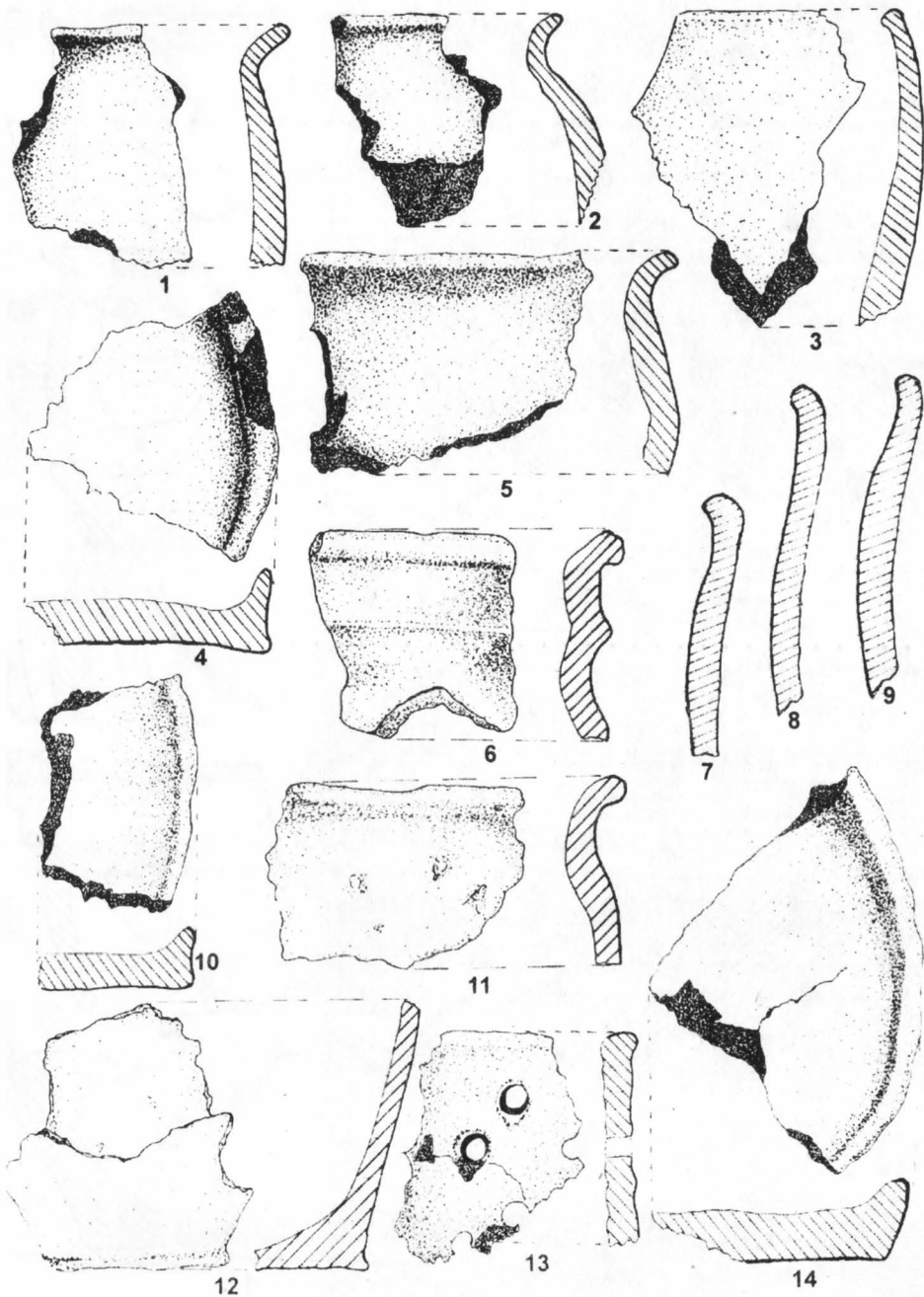

Fig. 120. Ceramică lucrată cu mâna (1-5, 7-14) și la roată (6), din sec. V-VII.

1-5, 10, 12-14 – L57; 6, 11 – L58; 7 – L48; 8 – L50; 9 – L51.

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

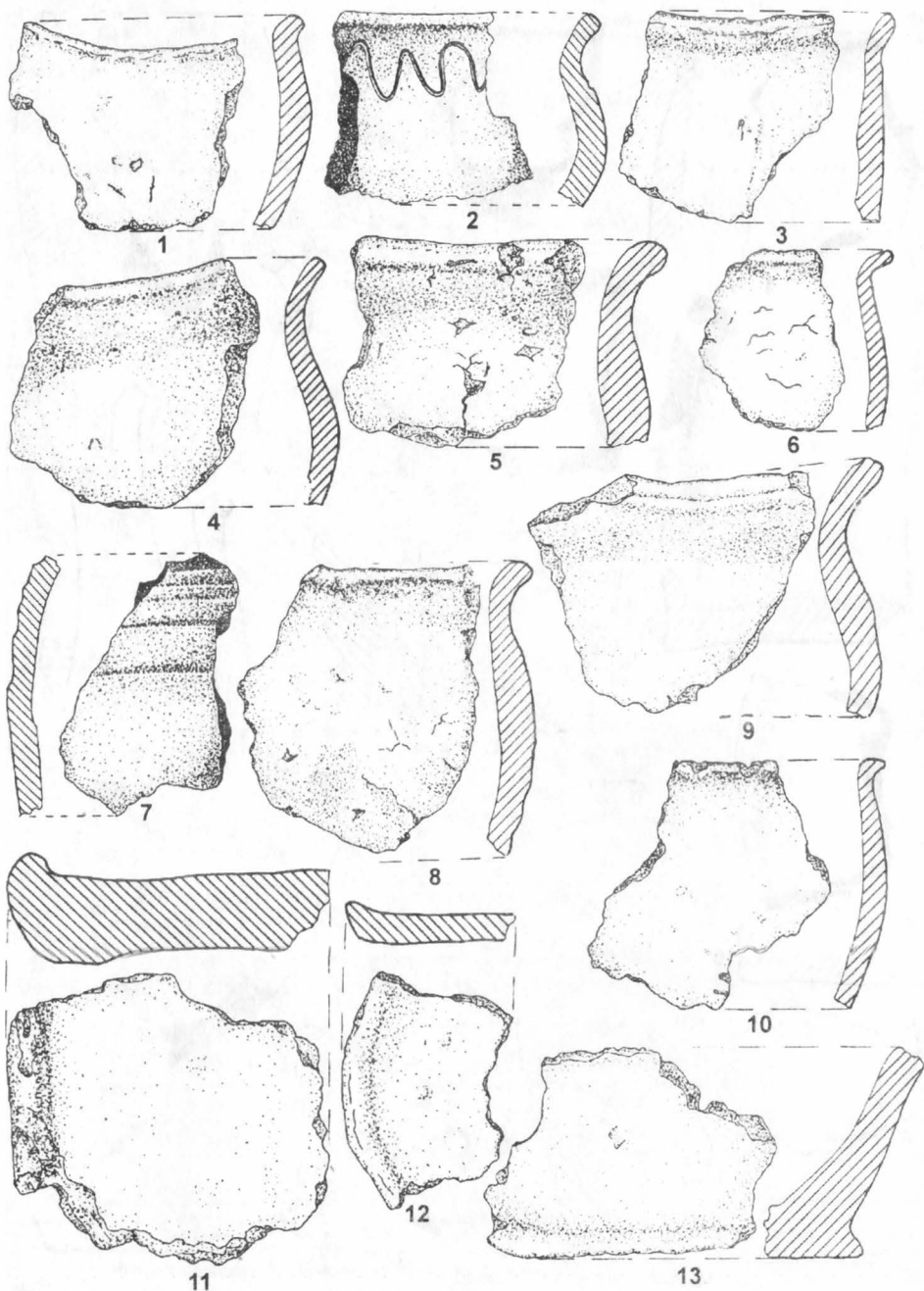

Fig. 121. Ceramică lucrată cu mâna (1, 3-6, 8-13) și la roată (2, 7), din sec. V-VII:

1-3, 7 - L57; 4-5 - L58; 6, 8-11, 13 - L59; 12 - L60.

<https://biblioteca-digitala.ro/> / <https://muzeu-neamt.ro>

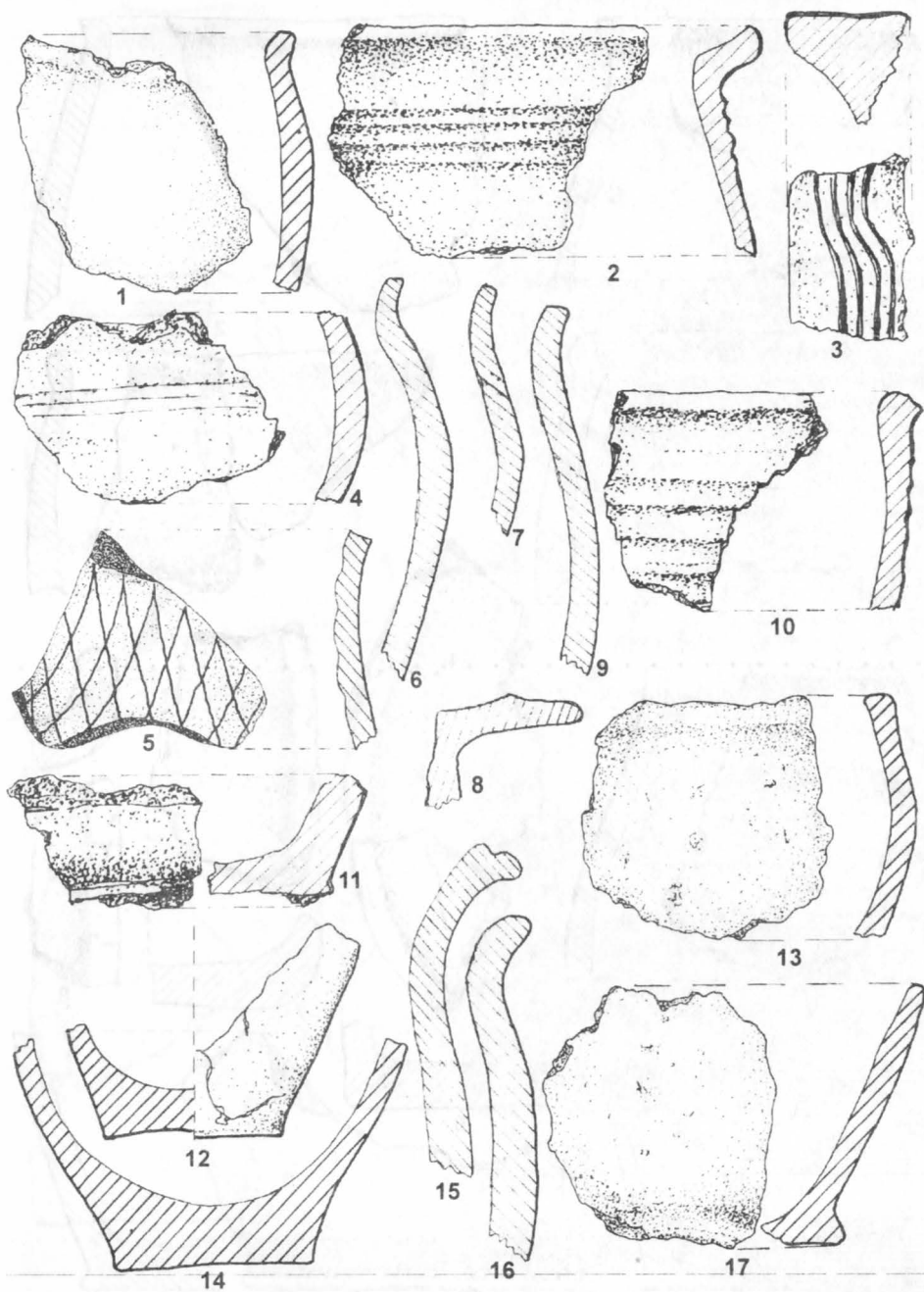

Fig. 122. Ceramică lucrată cu mâna (1, 6, 7, 9, 12-17) și la roată (2-5, 8, 10-11), din sec. V-VII:
 1 - L59; 2-3 - L63; 4, 10, 11 - L61; 6-7, 9 - L67; 5, 8, 15-16 - L66; 12-14, 17 - L60.

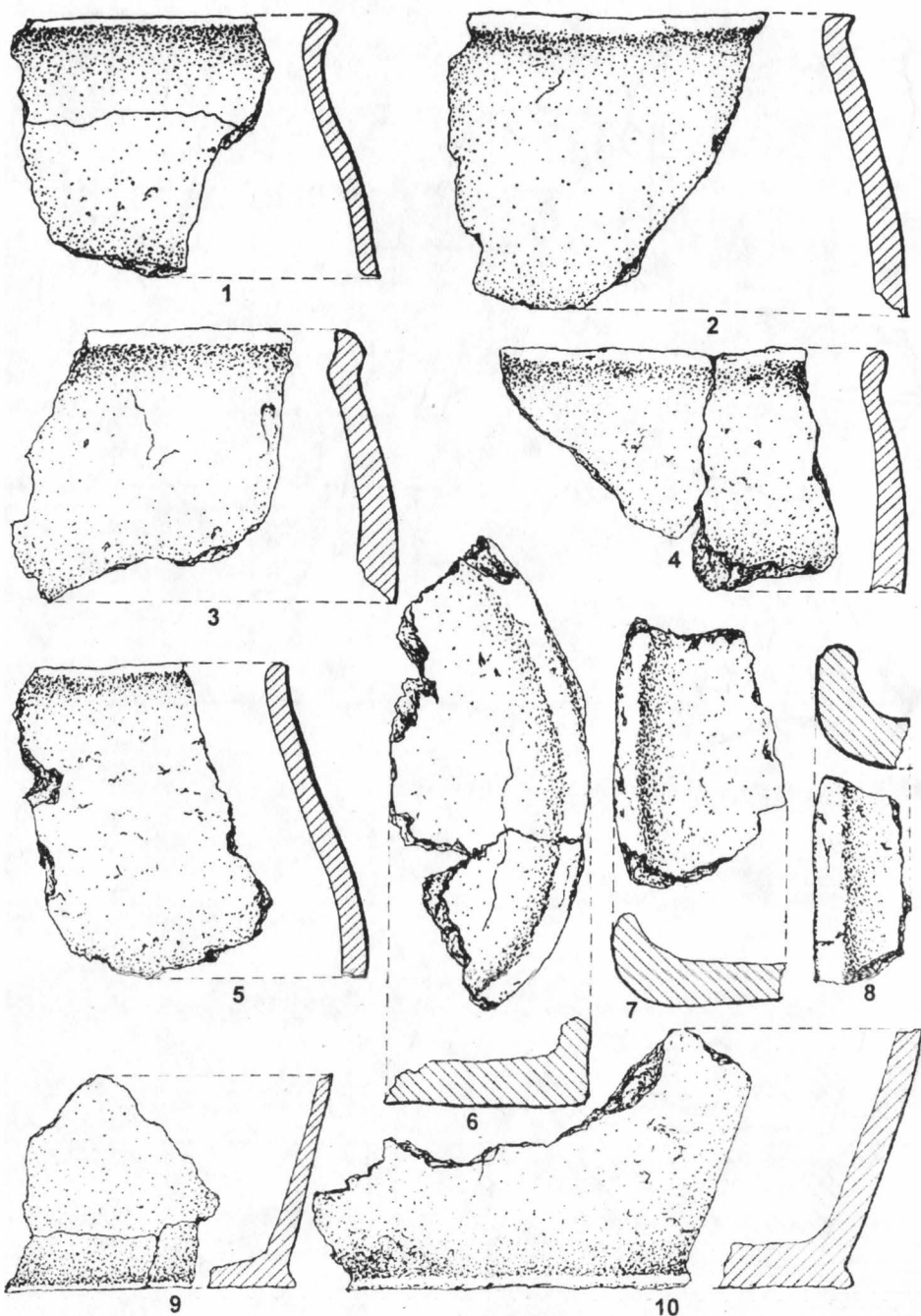

Fig. 123. Ceramică lucrată cu mâna, din sec. VI-VII: 1-2, 4, 6, 9 – L61; 3, 5, 7-8, 10 – L63.

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

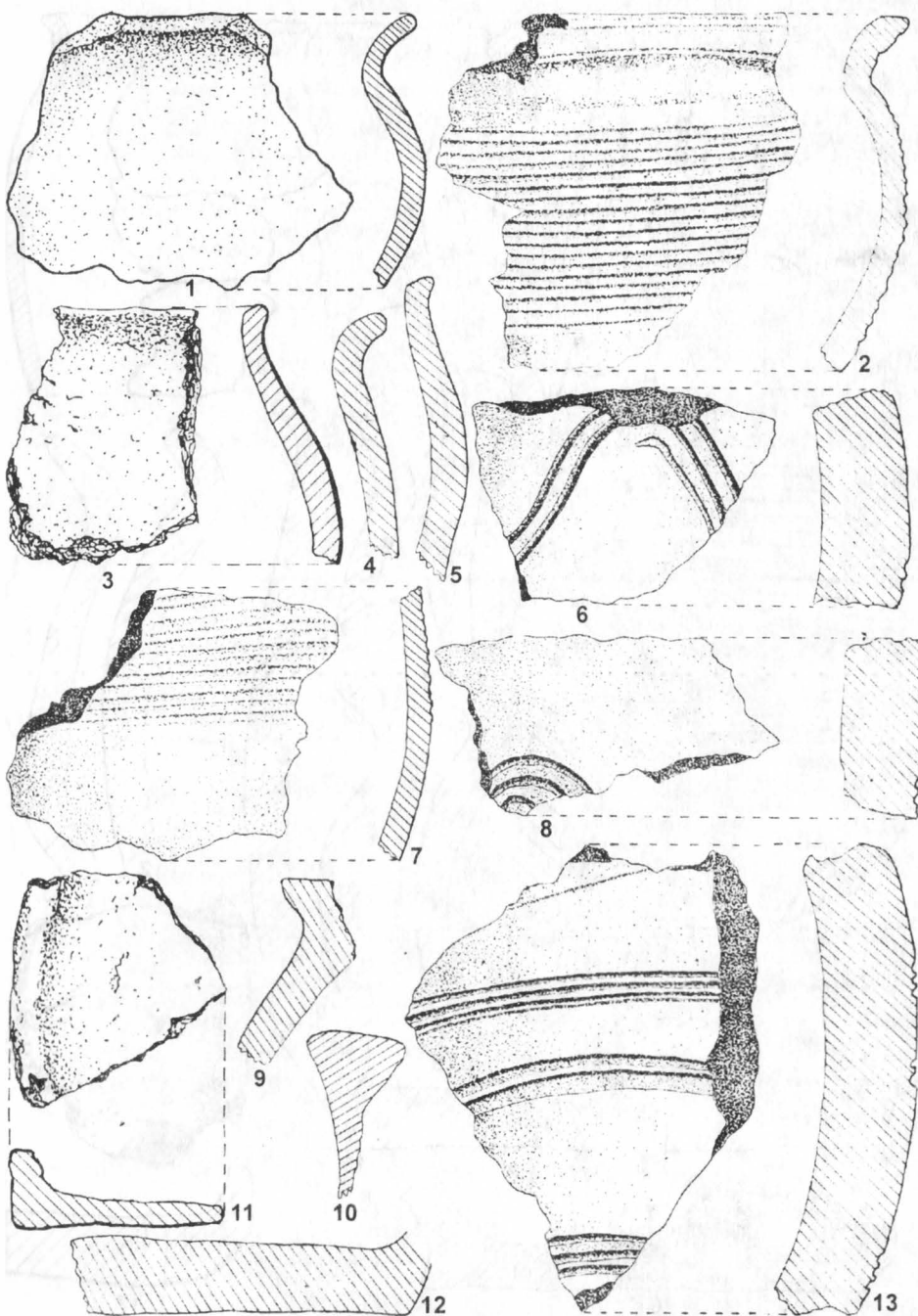

Fig. 124. Ceramică lucrată cu mâna (1, 3-5, 10-12) și la roată (2, 6-9, 13), din sec. V-VII:

1-2, 6-8, 12-13 – L66; 3, 11 – L64; 4-5, 9-10 – L67.

<https://biblioteca-digitala.ro/> / <https://muzeu-neamt.ro>

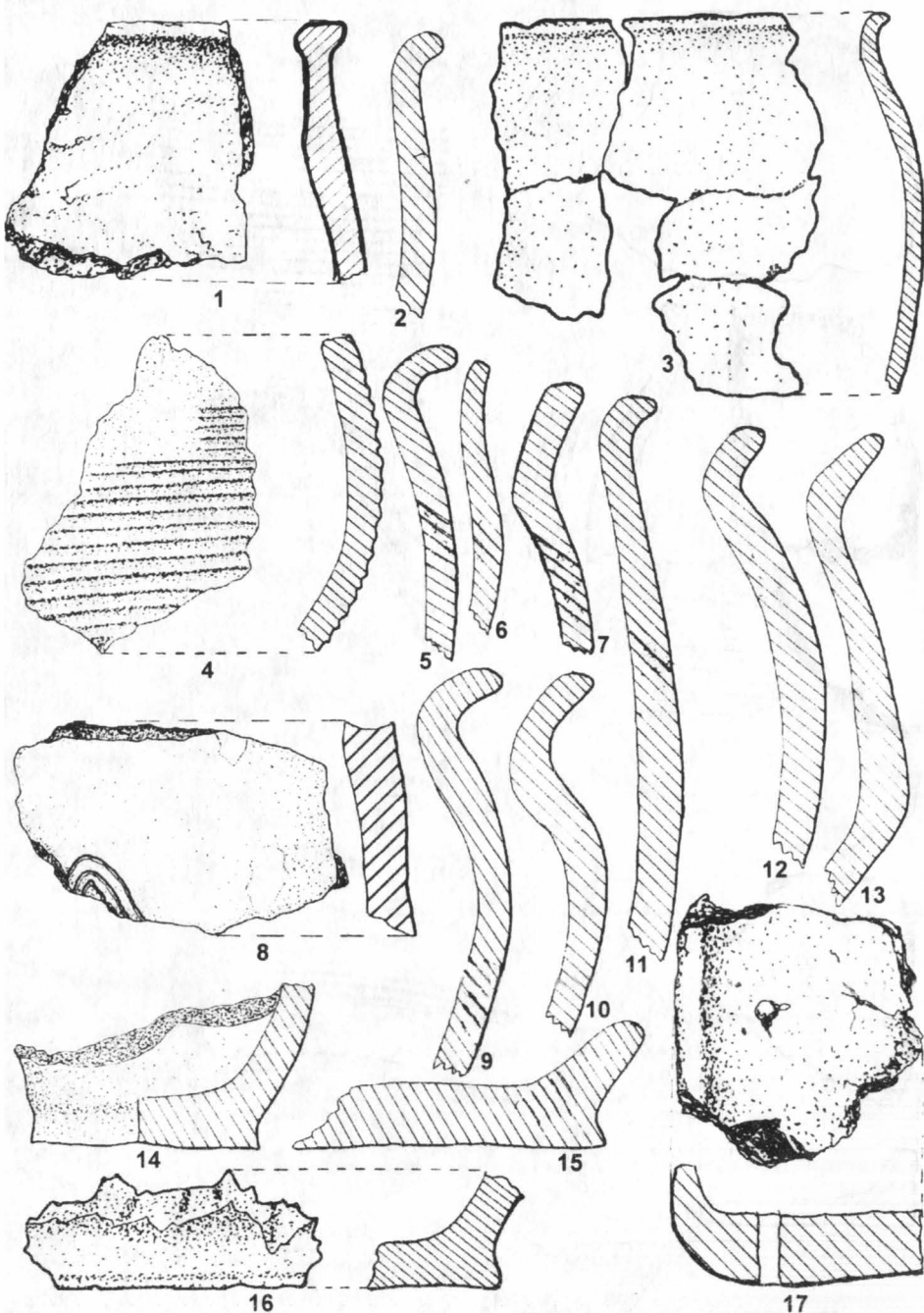

Fig. 125. Ceramică lucrată cu mâna (1-3, 5-7, 9-17) și la roată (4, 8), din sec. V-VII:
 1 - L65; 2, 5-7 - L68; 4 - L66; 3, 9-10, 12-13, 15 - L69; 8 - L70; 11, 14, 16 - L67; 17 - L64.
<https://biblioteca-digitala.ro/> <https://muzeu-neamt.ro>

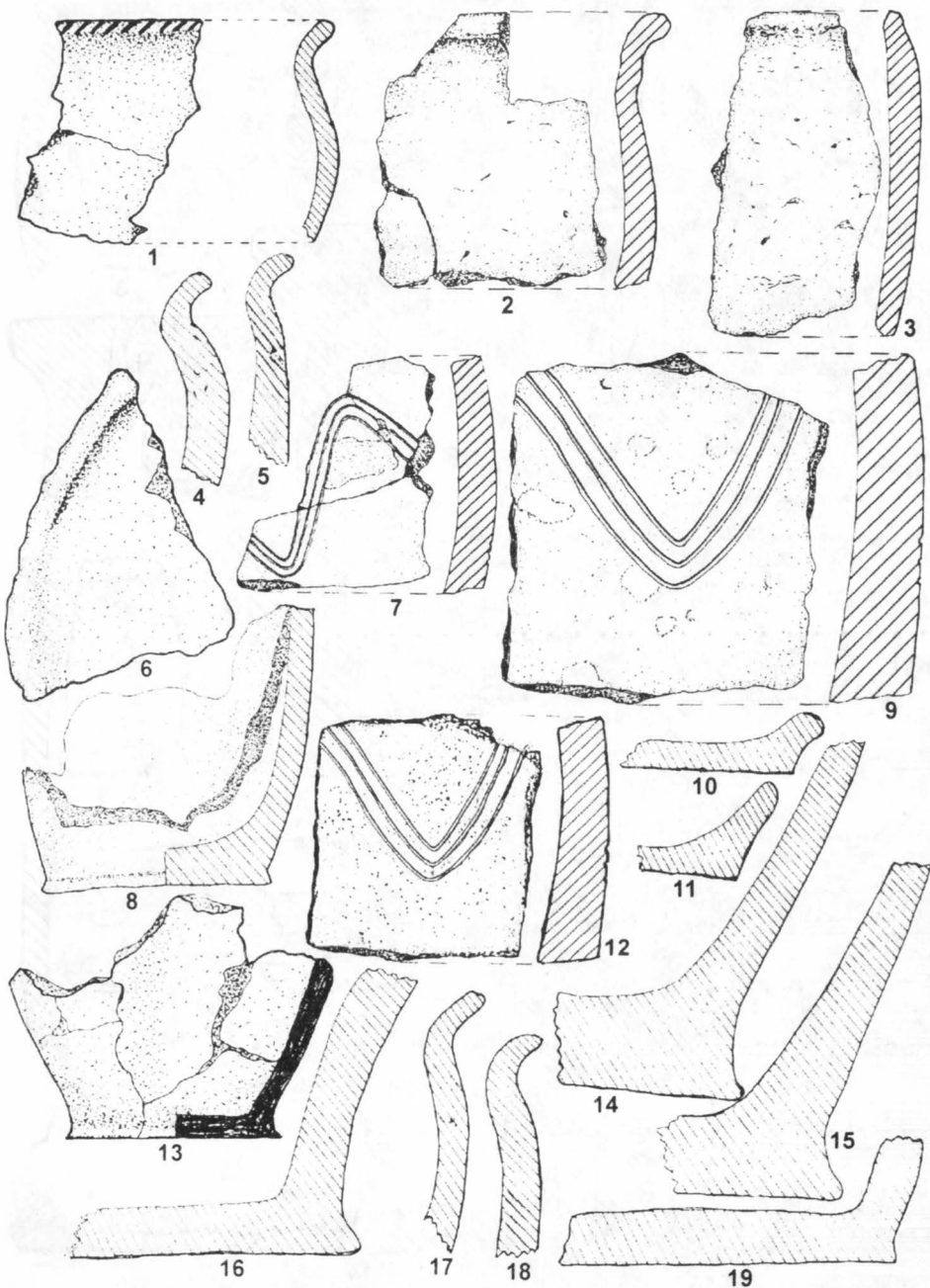

Fig. 126. Ceramică lucrată cu mâna (1, 3-6, 8, 10-11, 13-19) și la roată (2, 7, 9, 12), din sec. V-VII:
 1, 4-6, 10-11 – L69; 2-3, 7, 9, 12 – L70; 8, 18-19 – L68; 13, 16-17 – L67; 14-15 – L66.
<https://biblioteca-digitala.ro/> / <https://muzeu-neamt.ro>

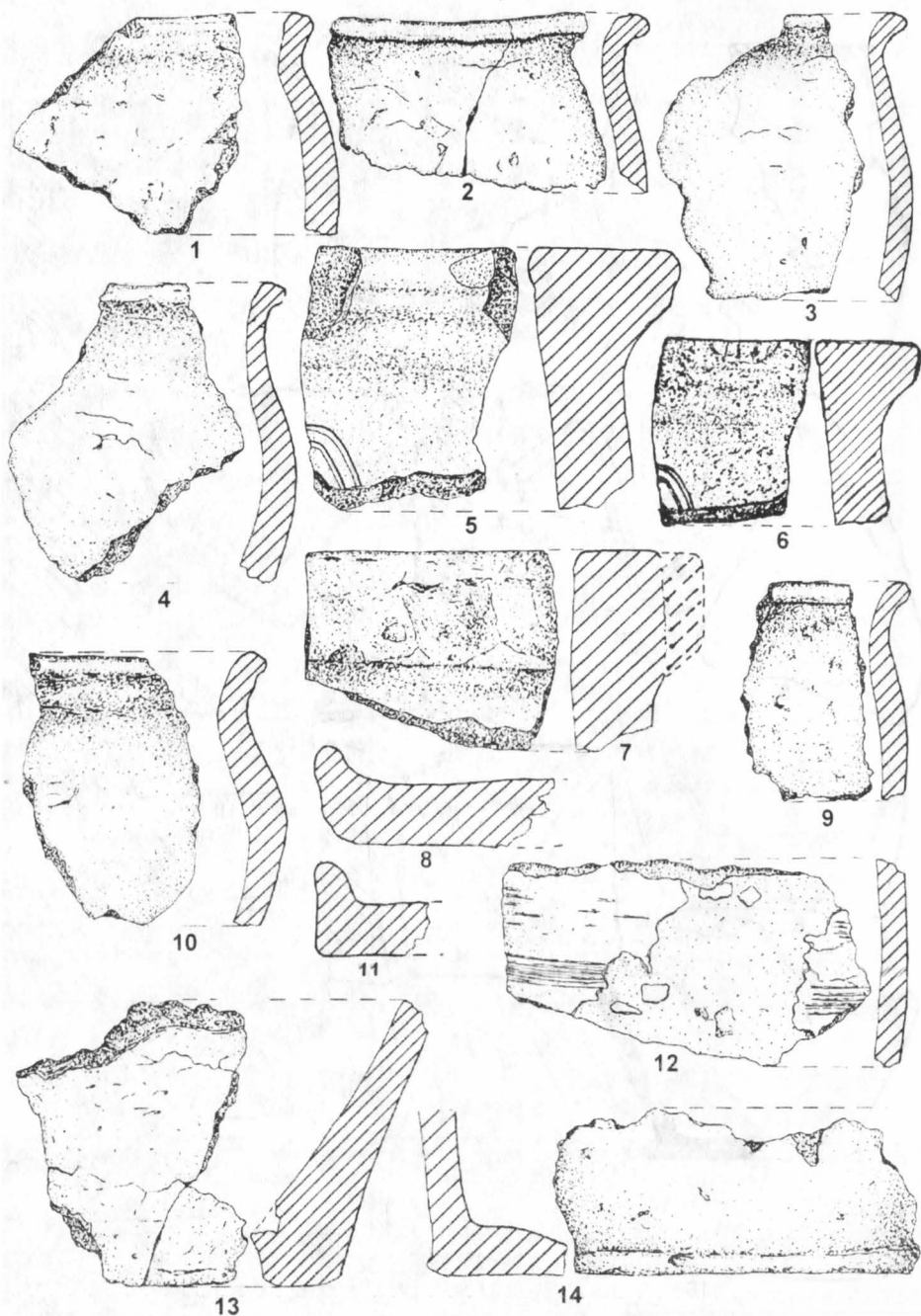

Fig. 127. Ceramică lucrată cu mâna (1-4, 8-9, 11, 13) și la roată (5-7, 10, 12, 14) din sec. V-VII:

1-5, 7, 13 – L70; 6, 8-12, 14 – L71.

<https://biblioteca-digitala.ro/> / <https://muzeu-neamt.ro>

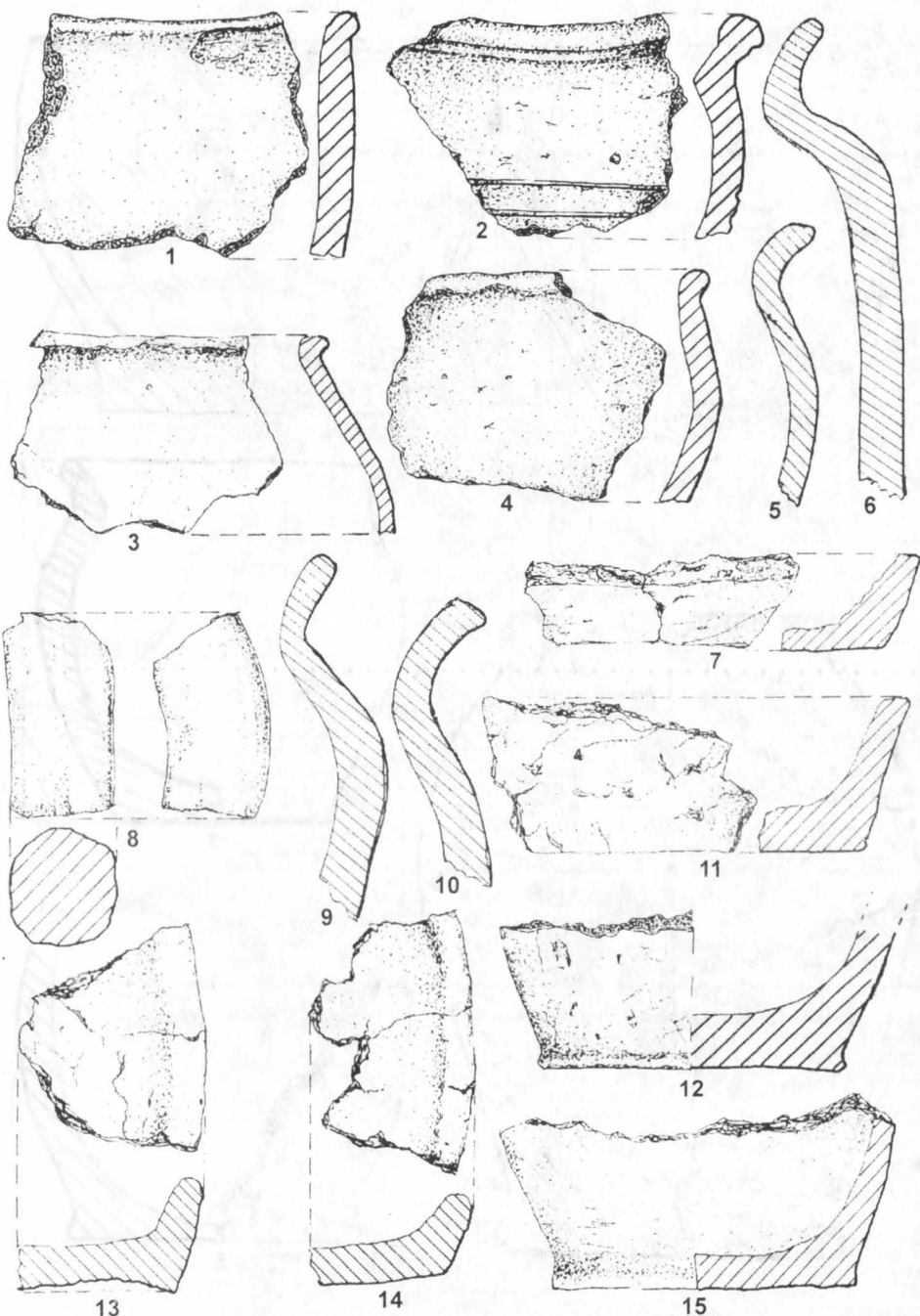

Fig. 128. Ceramică lucrată cu mâna (1, 3-6, 9-15) și la roată (2, 7-8), din sec. V-VII:
 1 – L70; 2, 4, 12 – L71; 3 – L74; 5-6, 9-10 – L69; 7-8, 11, 13-14 – L75; 15 – L72.
<https://biblioteca-digitala.ro/> / <https://muzeu-neamt.ro>

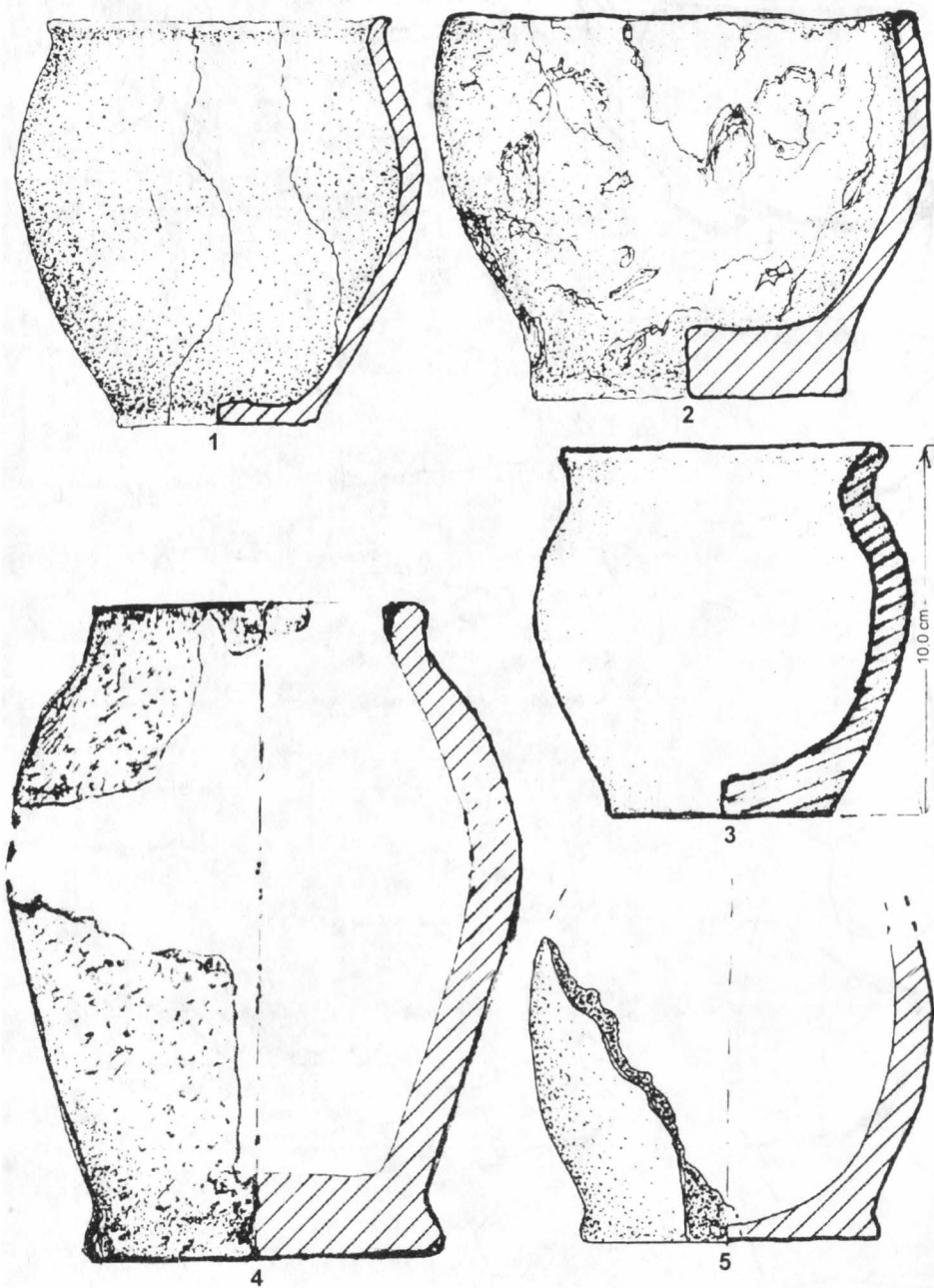

Fig. 129. Ceramică lucrată cu mâna, din sec. VI-VII: 1 – L72; 2 – L73; 3 – L69; 4 – L71; 5 – L70.
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

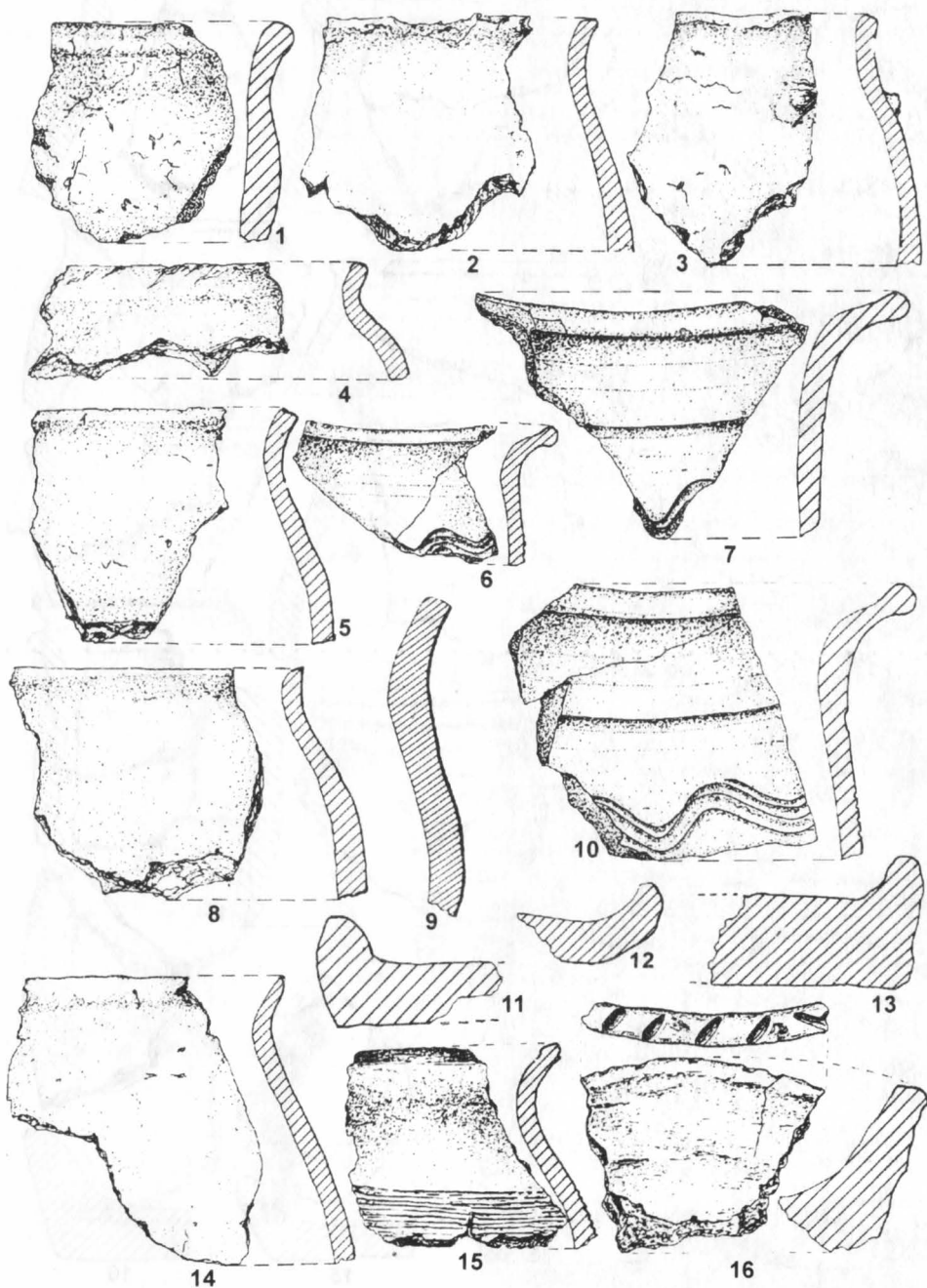

Fig. 130. Ceramică lucrată cu mâna (1-5, 8-9, 11-14, 16) și la roată (6-7, 10, 15), din sec. V-VII:
 1, 11 – L71; 2-5, 8, 14 – L75; 6, 7, 10 – S80; 9, 13 – S1; 12 – S16; 15-16 – S34.

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

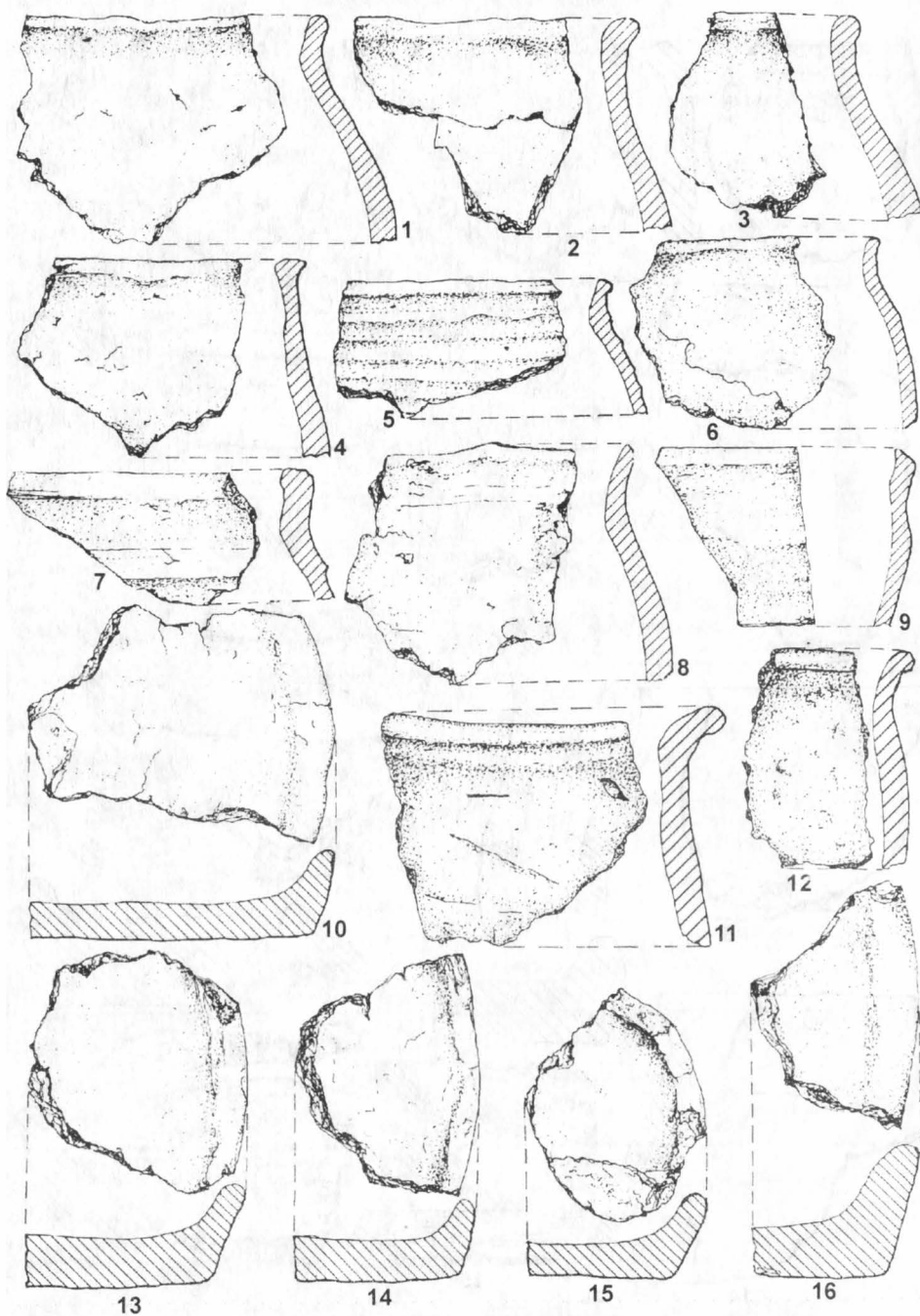

Fig. 131. Ceramică lucrată cu mâna (1-4, 6, 8, 10-16) și la roată (5, 7, 9), din sec. V-VII:

1-2, 4-5, 7 - L72; 3, 13 - L73; 6, 8-10, 16 - L75; 11-12 - L71; 14-15 - L74.

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

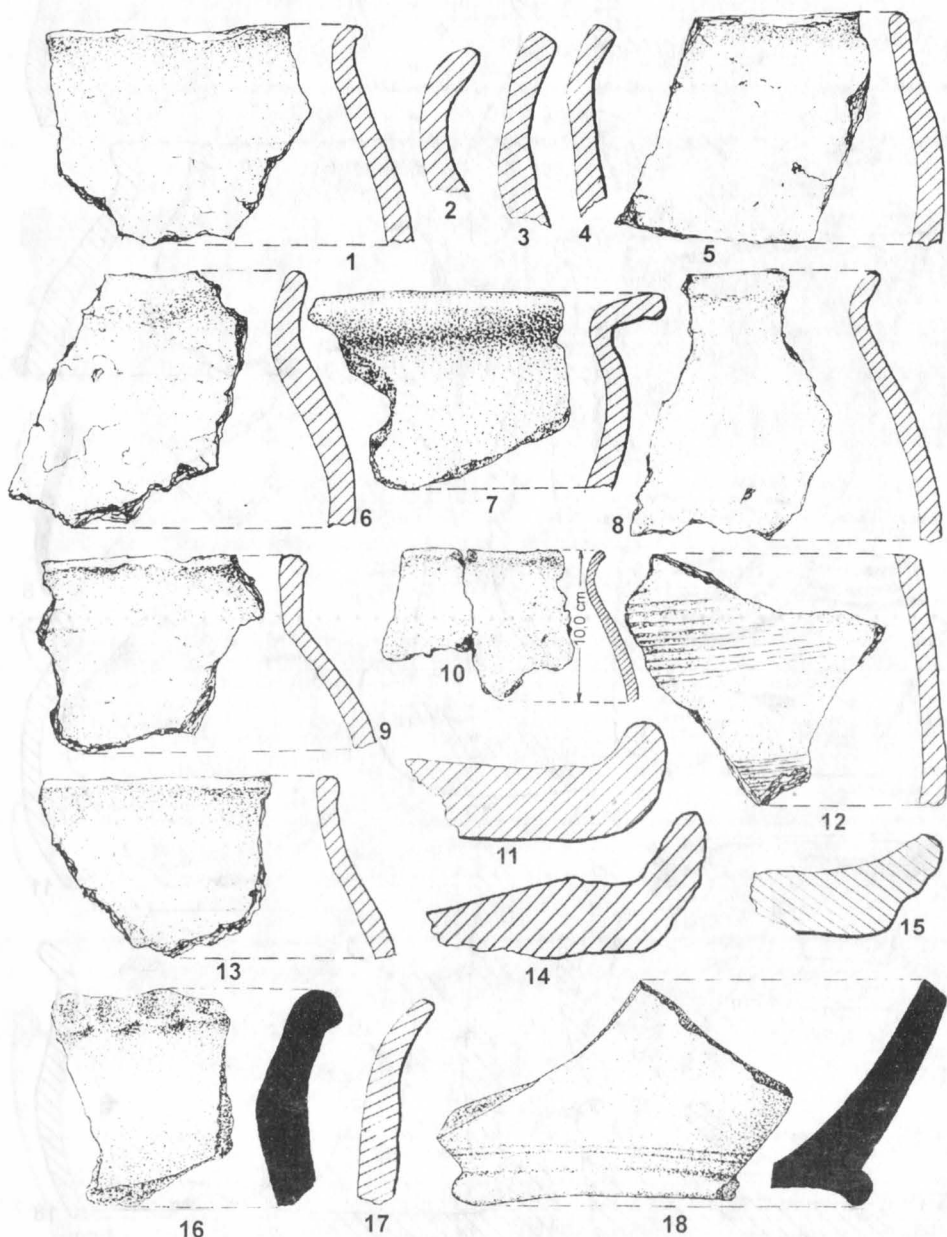

Fig. 132. Ceramică lucrată cu mâna (1-11, 13-17) și la roată (12, 18) din sec. V-VII: 1, 6 – L73; 2-3, 11, 15, 17 – S1; 4 – S5; 5 – L74; 7 – S65; 8 – L75; 9, 12-13 – L72; 10, 14 – S34; 16 – S18; 18 – S8.
<https://biblioteca-digitala.ro/> <https://muzeu-neamt.ro>

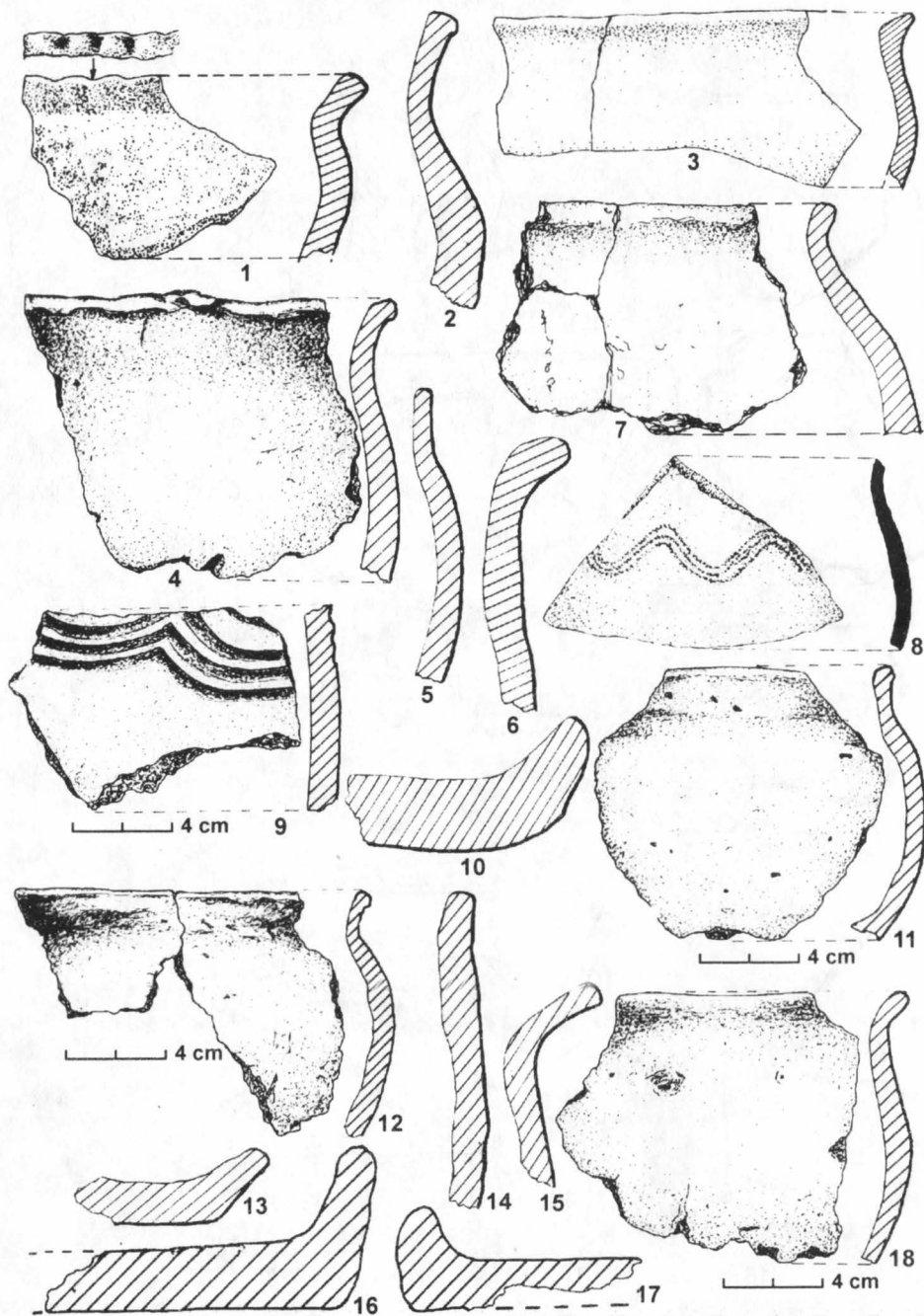

Fig. 133. Ceramică lucrată cu mâna (1-7, 10, 11-18) și la roată (8, 9), din sec. V-VII: 1 - S52; 2, 5-6, 10, 14-16 - S1; 3 - S64; 4 - S5; 7 - L72; 8 - S2; 9 - S23; 11, 18 - S19; 12 - S30; 13 - S16; 17 - L71.

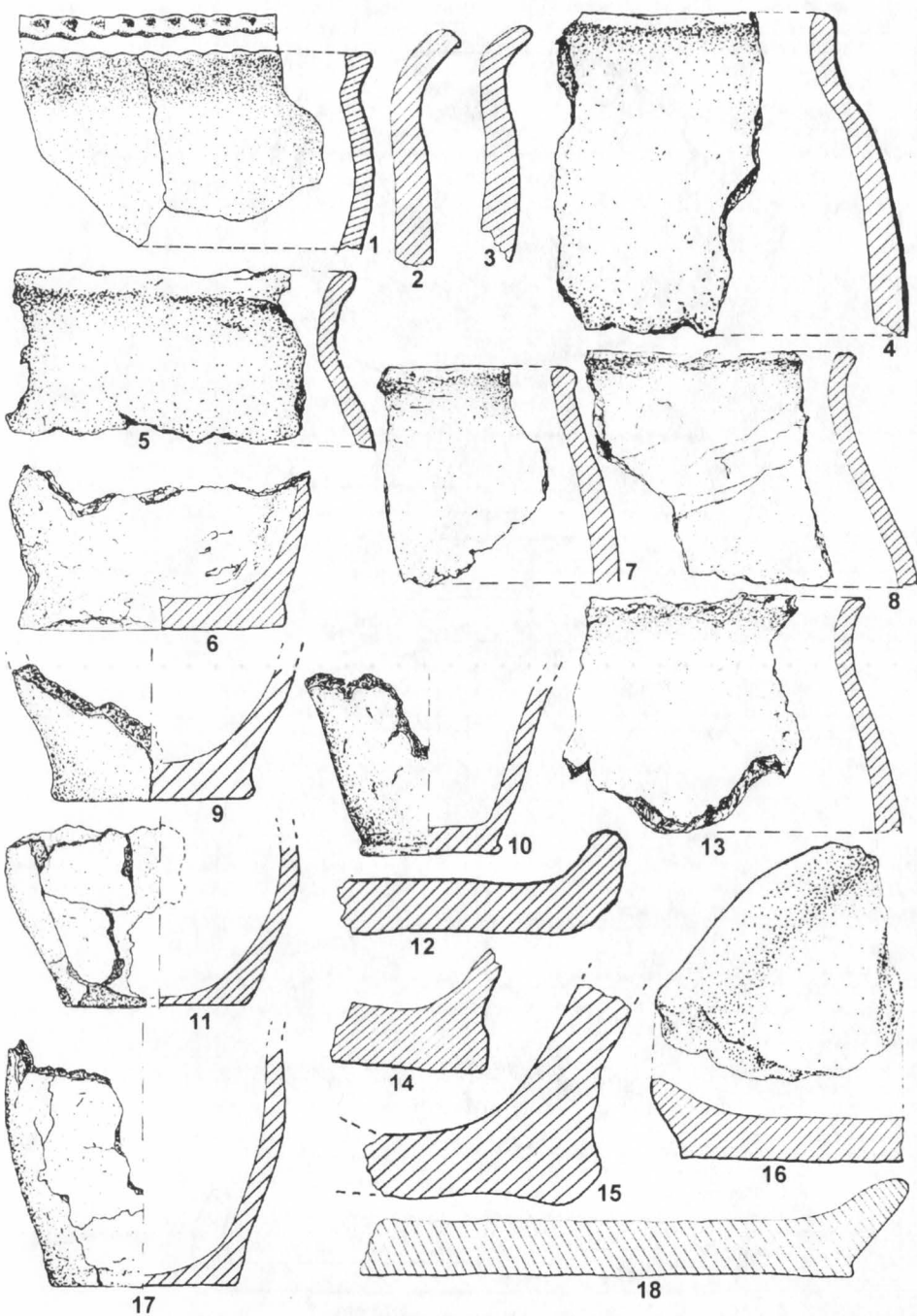

Fig. 134. Ceramică lucrată cu mâna, din sec. VI-VII: 1 – S53; 2-3 – S1; 4-5 – S74; 6, 8, 13 – L72; 9 – L71; 10-11, 17 – L70; 12 – S50; 14 – S31; 15 – S8; 16 – S68; 18 – S79.

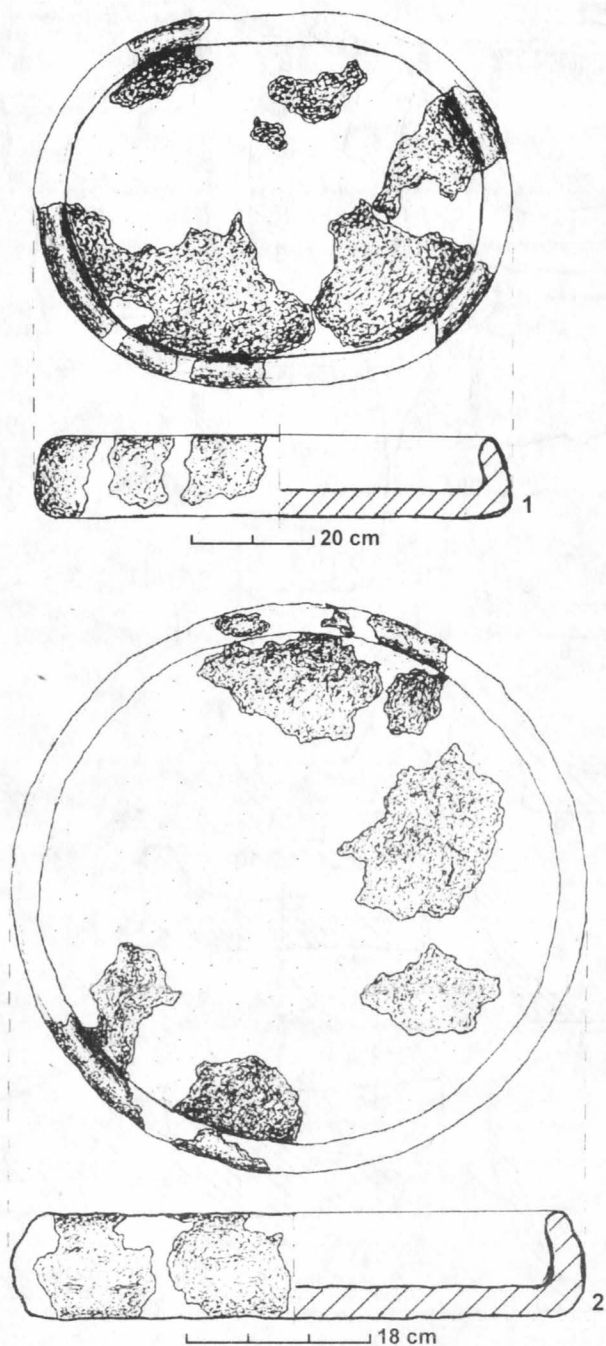

Fig. 135. Tăvi mari („vetre portative”) din sec. VI-VII: 1 – L23; 2 – L13.
<https://biblioteca-digitala.ro/> / <https://muzeu-neamt.ro>

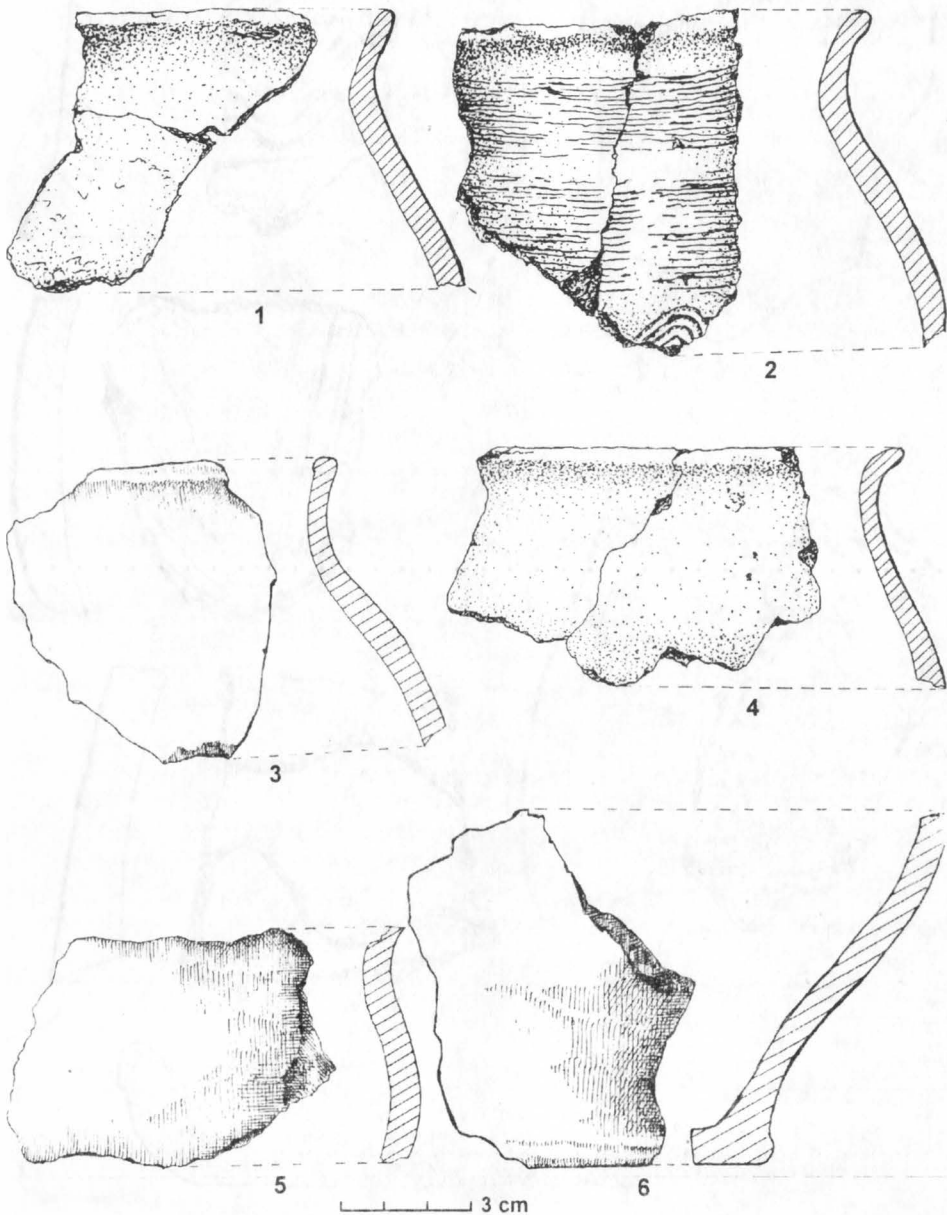

Fig. 136. Ceramică lucrată cu mâna (1, 3-6) și la roată (2), din sec. VII-VIII, descoperită în L62.
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

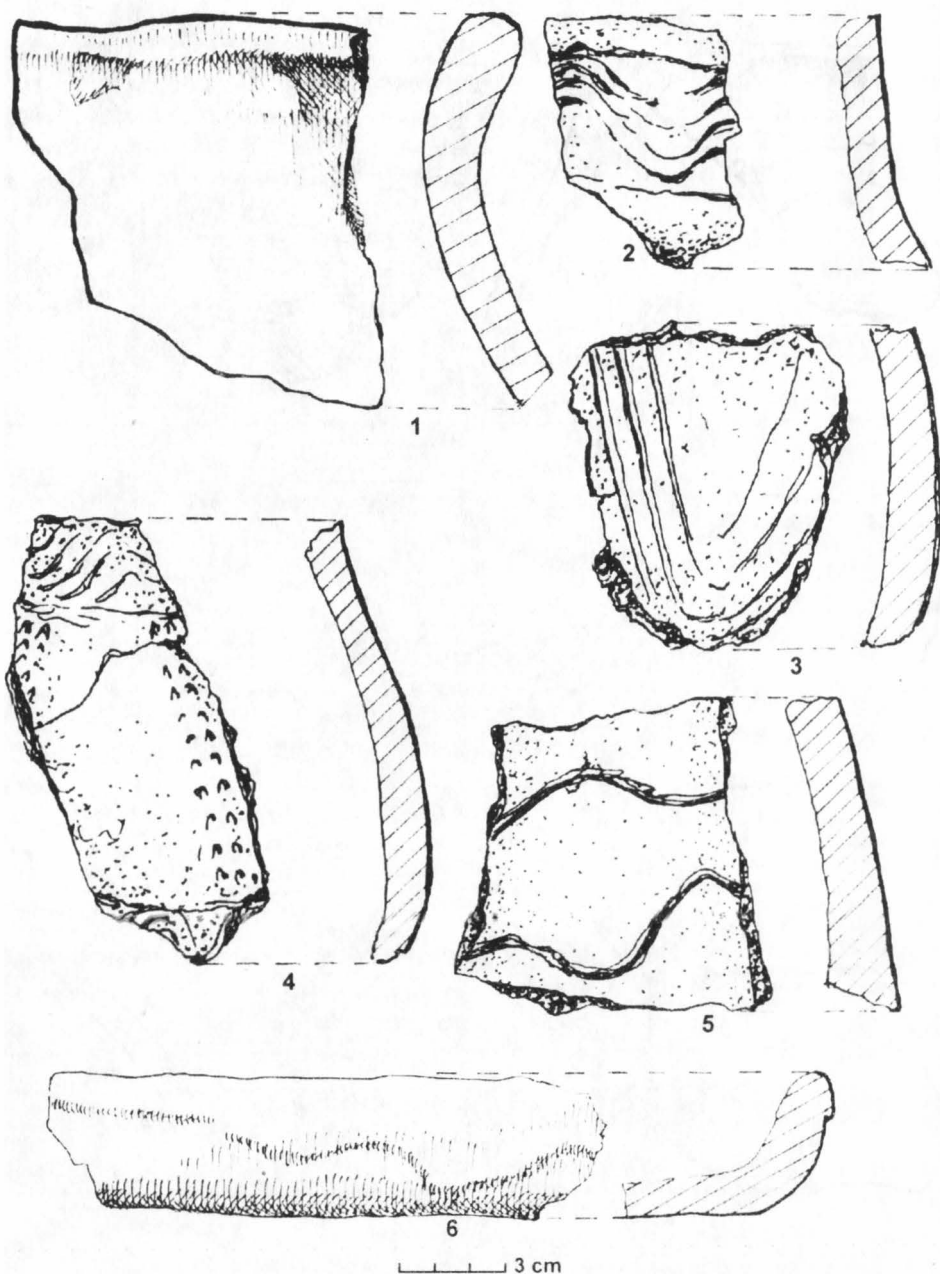

Fig. 137. Ceramică lucrată cu mâna (1, 6) și la roată (2-5), din sec. VII-VIII, descoperită în L62.
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

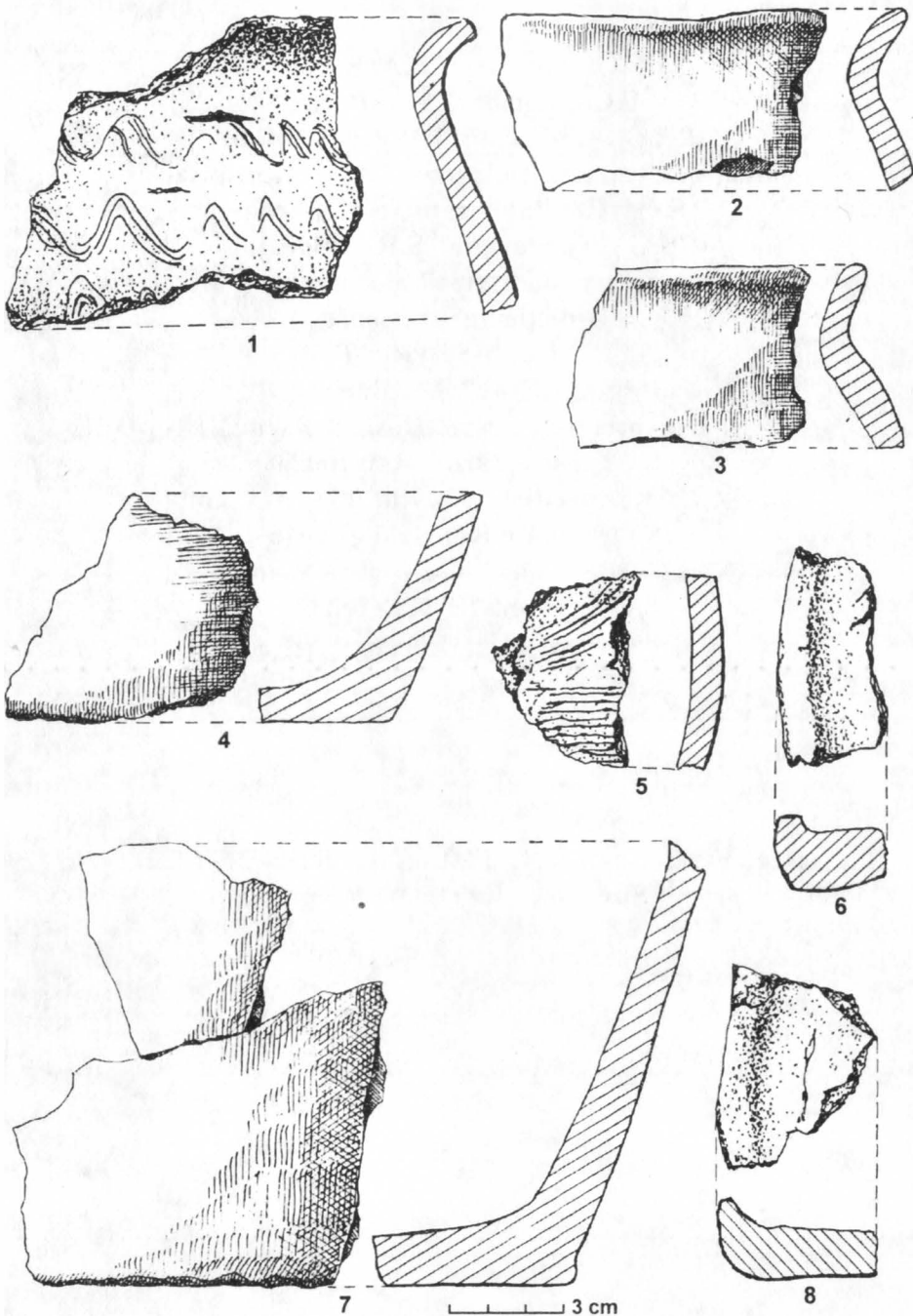

Fig. 138. Ceramică lucrată cu mâna (2-4, 6-8) și la roată (1, 5), din sec. VI-VIII, descoperită în L62.
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

SPONSORI

S.C. „Aerostar” S.A. Bacău
S.C. „Agribac” S.A. Bacău
B.R.D. – Sucursala Județeană Bacău
Camera de Comerț, Industrie și Agricultură Bacău
S.C. „Cominfortrans” S.A. Bacău
S.C. „Condafarm” S.R.L. Bacău
S.C. „Conextrust” S.A. Bacău
Direcția Silvică Bacău
S.C. „Electro-Service” Bacău
S.C. „Esox” S.A. Bacău
Agenția de Turism „Koster” Bacău
S.C. „Luceafărul” S.A. Bacău
S.C. „Micromedica” Co. Ltd. Piatra-Neamț
S.C. „Ouatu Kon Tiki” Bacău
S.C. „Petroflax” S.A. Piatra-Neamț
S.C. „Ro Style” S.A. Bacău
B.T.T. VACANȚA - TOUR, Bacău

*

* *

**Reclama de pe coperta a III-a fost oferită de B.C.R.
Sucursala Județeană Bacău**

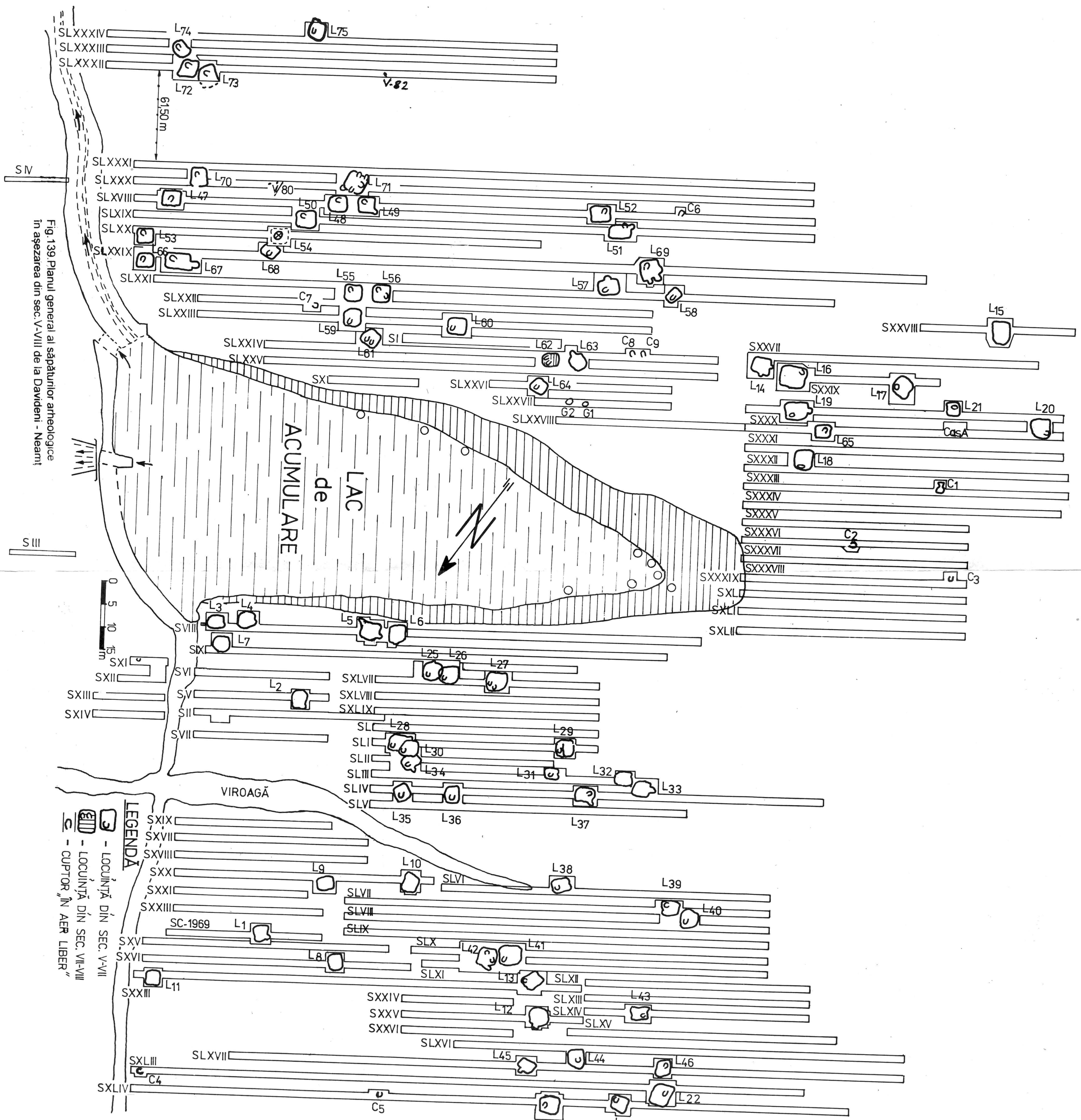

Fig. 139. Planul general al săpăturilor arheologice în așezarea din sec. V-VIII de la Davideni - Neamți

LEGENDA

- LOCUINȚĂ DIN SEC. V-VII
- LOCUINȚĂ DIN SEC. VII-VIII
- CUPTOR ÎN AER LIBER

BANCA COMERCIALĂ ROMÂNĂ

- Bacău** - Str. 9 Mai, nr. 11 - tel.: 135 314
Moinești - Str. Zorilor, nr. 23 - tel.: 361 845
Onești - Str. Belvedere, nr. 1 - tel.: 315 127
Comănești - Str. Republicii, nr. 18 - tel.: 362 260
Buhuși - Str. Al. I. Cuza, nr. 1 - tel.: 265 171
Tg. Ocna - Str. Victoriei, bl. F11 - tel.: 344 160

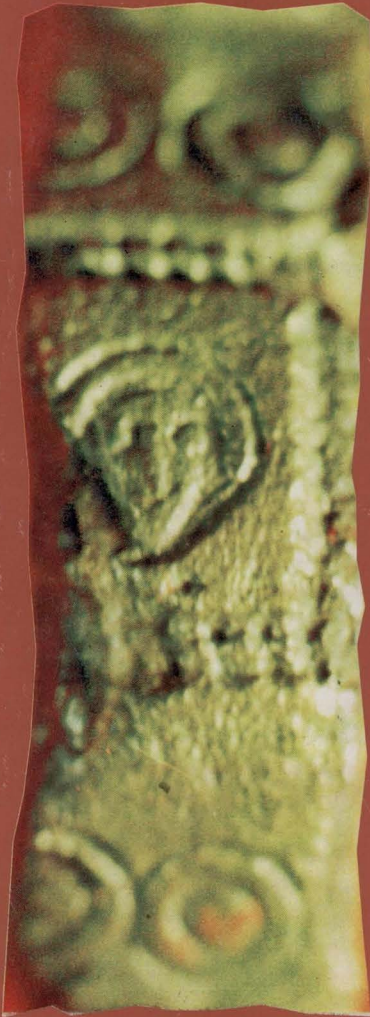

www.bcr.ro

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://muzeu-neamt.ro>

50.000 lei

“Începuturile creștinismului nord-danubian... prezintă, atât ca fenomen de istorie culturală, cât și ca metodă de cercetare, cea mai deplină analogie cu chestiunea originilor națiunii noastre”.

VASILE PÂRVAN

Poporul român “s-a născut creștin în mod spontan, natural, o dată cu formarea romanității sale, la a cărei desăvârșire creștinismul popular și-a adus contribuția cea mai de seamă”.

RADU VULPE